ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
1
MERCREDI
1er JUILLET
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ: 160 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 350 Ֆ. - Հատը: 2 Ֆ.

LE NUMERO 2 F.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.940 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 56e ANNÉE — No 14.940

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹԵՀՐԱՆ

ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ՝ 72 ՄԵՌԵԱԼ

ԻՍԿԱԿԱՆ ՋԱՐԴ ՄԸ, ՈՐ ԿԸ ԳԼԽԱՏԷ ԿՐՕՆԱՄՈԼՆԵՐԸ

Փուշակներըչէն պակսեր, նախագահելու համար Իրանի ապագան, այն աճապարեղեռնափորձէն ետք, որ Կիրակի գիշեր արեան լոգանքի մը վերածեց իսլամական կուսակցութեան «ընտրանիին» հաւաքոյթը: 72 մեռեալ, որոնց մէջ կուսակցութեան հիմնադիրը՝ Այաթոլա Պեհեշթի, 4 նախարար, 6 փոխ-նախարար եւ Խորհրդարանի քառորդը: Ասիկա խորհիլ կուտայ ոմանց, որ Իրան քաղաքացիական պատերազմի մը նախօրեակին է, ուրիշներու՝ որ վերջաւորութեան սկիզբն է Խոմէյնիի համար, բայց խորքին մէջ, ամէնէն ապահով նախատեսութիւնը կ'ըլլայ հետեւիլ բրիտանական իմաստութեան՝ սպասել ու տեսնել (ուէյթ էնտ սի) վասնզի ոչինչ կարելի է նախատեսել, բացի այն անխուսափելի ու անմիջական հետեւանքէն, որ ուրիշ բան չի կրնար ըլլալ քան՝ սաստկացում հալածանքներուն եւ գնդակահարումներուն բոլոր անոնց որոնք քիչ թէ շատ կասկածելի են Խոմէյնիի եւ իր շրջապատին համար:

Այս աննախընթաց արարքին, ոչ ոք տէր եղած էր սկիզբը բայց յետագային «Ազգ. Հաւասարութեան Կուսակցութիւն» մկրտուած գաղտնի կազմակերպութիւն մը, որ իր հիմնադրութիւնը յայտնած էր անցեալ տարի Մուխթար Գարապաղի նախագահութեան ներքեւ՝ որպէս բանբերը Իրանի Թրքական ծագում ունեցող ցեղերու, հռաձայնով՝ Անգաթայի մամուլի գործակալութեանց ըստանձնած էր պատասխանատուութիւնը:

Ամէն պարագայի մէջ, այս «մաքրագործումը» իր տարողութեամբ աննախընթաց է աննախընթաց արարքներու շարքին: Գլխաւորաբար Այաթոլա Պեհեշթիի մահը, կարեւոր պարապ մը կը ստեղծէ նուիրապետութեան մէջ: Ժողովրդական դէմք մը չէր, քանի չէր սիրեր ամբոխային ելոյթները բայց ծանօթ էր որպէս զարգացած (միակը որ կը ճանչնար Արեւմուտքը) եւ խորամանկ անձ մը: Ամուսնացած ըլլալով արքունիքի մէկ անդամին քրոջը հետ, կրցած էր նոյնիսկ Շահին վստահութիւնը վայելել: Տիպար ապարաչիկ, կը գրէ երէք Ռուլօ Մոնտի մէջ, Այաթոլա Պեհեշթի յաջողած էր պատրաստել այն ցանցը, որու մէջ պիտի սեղմէր Պանի Սատրը: Ճարտարապետն էր իսլամական կուսակցութեան որ նախ Խորհրդարանը լեցուց, ապա նախարար եւ բատր հայթայթեց: Ամերիկացիք «չափաւոր» մը կը նկատէին այս Այաթոլան, որու անհետացումը, Մոնտի աշխատակիցին համար, բաց դուռ մըն է ծայրայեղներուն առջեւ:

Երեքշաբթի առտու, արդէն աւելի քան հարիւր հազար հոգի հաւաքուած էին Թեհրան յուղարկաւորութեան համար 72 մեռեալներուն: Խոմէյնի կոչ ըրած է որ ժողովուրդը հանդարտ մնայ բայց արդէն իսկ բանտին տնօրէնը սպաննուած էր, նոյն առաւօտը:

Խոմէյնի իսկոյն նոր նշանակումներ ըրած է փոխարինելու համար մեռածները բայց հետապնդումները կը շարունակուին աւելի քան երբեք: Արդէն Պանի Սատրի «պաշտօնազրկումէն» ի վեր, այսինքն երկու շաբթուան մէջ, շուրջ 70 հոգի գնդակահարուած էին:

ՕՏԱՐԱՀՊԱՏԱԿՆԵՐՈՒ

ԽՈՐՀՐԴ. ՆՈՐ ՕՐԻՆԱԳԻԾ

Յունիս 24-ին, Մոսկուայի մէջ Գերագոյն Խորհուրդը, Խորհրդային Միութիւն բնակող օտարներու կեցութեան մասին նոր օրինագիծ մը հաստատած է: Օրինագիծը հիմնովին չի փոփոխեր կացութիւնը, այլ կը մէկտեղէ տարբեր օրէնքներու մէջ ցրուած կանոնները: Պատասխանատուները կը չեշտեն թէ խորհրդային օրէնսդրութիւնը հիմնովին կը զանազանուի դրամատիրական երկիրներու օրէնսդրութենէն, որ «աւելի կը ծանրանայ օտարներու բնակութեան եւ տեղափոխութեան արգելքներուն»: Ընդհակառակն, խորհրդային նոր օրէնքը կը թուէ այն բոլոր ազատութիւնները՝ զորս օտարները Խորհրդային Միութեան մէջ կը վայելեն: Հիմնական ըսկզբունքը այն է որ օտարահպատակները նոյն իրաւունքներն ու ազատութիւնները ինչպէս և նոյն պարտաւորութիւնները ունին, ինչ որ խորհրդային քաղաքացիները ունին: Միակ սահմանափակումը այն է, որ այս ազատութիւնները ու իրաւունքները չվնասեն խորհրդային ընկերութեան շահերուն:

Ինչ կը վերաբերի օտարներու բնակութեան և տեղափոխութեան, այս օրէնքին գործադրութիւնը հետեւեալ արդիւնքը կուտայ.— Սկզբունքով «օտարահպատակները կրնան ընտրել Խորհրդային Միութեան մէջ իրենց բնակավայրը, բայց «բնակավայրի ընտրութեան թէ տեղափոխութեան» արգելափակումներ կարելի են, երբ անոնք անհրաժեշտ են երաշխաւորելու համար պետութեան ապահովութիւնը, պաշտպանելու համար հանրային կարգը, , բնակչութեան առողջապահութիւնն ու բարոյականը, Խորհրդային Միութեան քաղաքացիներուն թէ այլ անձերու իրաւունքներն ու արդար պահանջներն պահպանելու համար»: Ասով հասկնալի կը դառնայ թէ օտարները միայն հսկողութեան տակ եղող կեթթօնները կրնան բնակիլ որոնց մուտքը բացարձակապէս արգիլուած է խորհրդ. քաղաքացիներուն, եւ առանց յատուկ հրամանի 40 քիլոմեթրէն աւելի չեն կրնար հեռանալ Մոսկուայի կեդրոնէն:

Մինչեւ հիմա, օտարներու բնակութեան յատկացուած շէնքերու հսկողութեան համար ձեռք առնուած միջոցները կը բացատրէին «անպատասխանատու տարրերու» դէմ զանոնք պաշտպանելու անհրաժեշտութեամբ: Այլեւս, շնորհիւ այս նոր օրէնքին, գիտենք թէ խնդիրը կը կայանայ խորհրդ. քաղաքացիները պաշտպանելուն մէջ՝ վարակումի բոլոր վտանգներուն դէմ՝ յատկապէս գաղափարային: Ու Մոնտի թղթակիցը կ'եզրակացնէ. — նոր օրէնքը կ'ըսէ՝. օտարները ամէն ինչ կրնան ընել, բացի այն ամէն ինչէն՝ որ արգիլուած է: Այս իմաստով, իրապէս հաւասար են խորհրդային քաղաքացիներուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԻՊՐՈՍԻ Թրքական «ինքնակոչ» պետութեան ընտրութիւնները շահեցաւ Ռաուֆ Տէնքթաշ, նոր հնգամեակի մը համար: 1976-ին ստացած էր ձայներու 76 առ հարիւրը, այս անգամ միայն 53 առ հարիւրով ապահովեց իր յաղթանակը: Իր մրցակիցն էր, նաեւ աջ, «Ազատագրում» կուսակցութեան պետը Զիյա Ռիզքի, որ ստացաւ 30,43% մինչ Համայնավար կուսակցութիւնը կը ստանար 12,75%:

ԶԱՅՆ — ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ՄԷՋ երթալեկալները կը շարունակուին եւ մեկնողներու վերջին մեծ գլուխն է՝ Ժան-Փիէռ Էլքապաշ, որ ճամբու դրուեցաւ առջի օր վարչական խորհուրդին կողմէ, որու կը նախագահէր Անթէն 2-ի հրաժարեալ նախագահը...: Էլքապաշ յայտարարած էր թէ ինք չի հրաժարիր, երբ նոր վարչակարգի պատասխանատուները ըսած էին «ոչ ոք կը ճամբենք, բայց ոչ ոք ալ վար կը դնենք»...:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ իր առաջին պաշտօնական մասնակցութիւնը բերաւ եւրոպական վեհաժողովին, Լիւքսանպուրկի մէջ եւ որպէս նախագահ ալ առաջին ճամբորդութիւնն էր արտասահման:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Արտաքին նախարարը հերքած է թէ իր երկիրը, գաղտնի, ամերիկեան կազմած ծախած ըլլայ Փաքիստանի հիւլէական ռումբ շինելու տակ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒՆԻՍ 24 – 25)

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 120-ԱՄԵԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Գրիգոր Զօհրապի ծննդեան 120ամեակին առթիւ Հայաստանի ձայն - հեռատեսիլը կազմակերպած է հաղորդումներ գրագէտին կեանքին ու գրականութեան մասին: Ալ. Միասնիկեան գրադարանին մէջ բացուած է ցուցահանդէս մը, ուր ներկայացուած է Զօհրապի գրական ժառանգութիւնը: Գ. Զօհրապի տաղանդը փայլած է յատկապէս նորավէպի սեռին մէջ, որուն համար ալ արեւմտահայ իրականութեան մէջ իրեն տրուած է «Նորավէպի իշխան» անունը: Ցուցադրուած են «Անհետացած սերունդ մը» վէպը, «Կեանքը ինչպէս որ է», «Խղճմըտանքի ձայներ», «Լուռ ցաւեր» նորավէպերու հաւաքածոները, որոնք զանազան տարիներ լոյս տեսած են Կ. Պոլիս, Պէյրութ, Աղեքսանդրիա, Փարիզ եւայլուր: Զօհրապի գործերը մեծ տպաքանակով հրատարակուած են Հայաստանի մէջ: Ցուցահանդէսին առանձին բաժին մը յատկացուած է գրագէտին մասին Հայաստան եւ Սփիւռք հրատարակուած գիրքերուն:

×

ԲԱԲԿԷՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Գրողներու Տունը տեղի ունեցած է Բաբկէն Կարապետեանի նուիրուած երեկոյթ մը: Խօսք առած են Արամ Գրիգորեան, բանաստեղծներ Միքայէլ Ցարութիւնեան, Նանսէն Միքայէլեան եւ Արտաշէս Պօղոսեան, վեր առնելով բանաստեղծ, արձակագիր եւ լըրագրող Բաբկէն Կարապետեանի գրական վաստակը: Անոր քնարական բանաստեղծութիւններն ու երգիծական գործերը թարգմանուած են ռուսերէնի եւ առանձին գիրքերով լոյս տեսած Մոսկուայի մէջ:

×

ԿԱՐՊԻՍ ՍՈՒՐԷՆԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հայաստանի Գրողներու Տունը տեղի ունեցած է գրող եւ թարգմանիչ Կարպիս Սուրէնեանի նուիրուած երեկոյթ մը: Խօսք առնելով Գրողներու Միութեան քարտուղար Պերճ Զէյթունցեան նշած է, որ Կարպիս Սուրէնեան հայ գրականութեան մէջ զարգացուցած է էսէի սեռը, զայն վերածելով գեղարուեստական արձակի: Կարպիս Սուրէնեան ծնած է Աթէնք. ուսանած է Կիպրոսի Մելքոնեան վարժարանը եւ 1946-ին ներգաղթած Հայաստան: Գրական ասպարէզ մտած է 1950-ին: Հրատարակած է «Բնիկ որտեղացի ես» էսէներու հաւաքածոն եւ «Արեւորդիներ» գիրքը: Թարգմանած է Դոստոյեւսկիէն եւ Գոլսուորսիէն գործեր: Ազատ Գասպարեան հատուածներ կարդացած է «Արեւորդիներ» գիրքէն: Երեկոյթը վերջ գտած է Կարպիս Սուրէնեանի շնորհակալութեան խօսքով:

×

ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Թանգարաններու միջազգային օրուան առթիւ գիտական նստաշրջան մը տեղի ունեցած է Երեւան, կազմակերպութեամբ Հայաստանի Պատմութեան Պետական Թանգարանի եւ «Էրեբունի» Թանգարանի: Զեկուցումներ կարդացուած են հայ ժողովուրդի պատմութեան, ինչպէս նաեւ հնագիտութեան եւ ազգագրութեան կարգ մը հարցերու մասին: Ստեփան Եսայեան խօսած է Աշտարակի շրջանի Օշական գիւղի Ն.Ք. 7 – 6-րդ դարերու պալատական համադրոյթներու պեղումներու մասին: Զօր. Վլադիմիր Տամրուչիի մասին դասախօսութիւն մը կարդացած է Պատմութեան Պետական Թանգարանի տնօրէն Բորիս Ղարիբեան: Ազգութեամբ հայ Վ. Տամրուչի ռուսական բանակին հետ մասնակցած է Ա. Աշխարհամարտին եւ կռուած Թրքական ճակատին վրայ: Այդ ժամանակ ան նկարած է Արեւմտեան Հայաստանի պատմական յուշարձանները: Այդ նկարներու հաւաքածոն ներկայիս բացառիկ արժէք կը ներկայացնէ ուսումնասիրողներու համար: Նստաշրջանին զեկուցումներ կարդացած են նաեւ պատմաբան Խաչիկ Մուշեղեան, Հայկ Եսայեան, Լեւոն Խաչատրեան:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ ՀԱՏՈՐ ՄԸ

Լիթուանիոյ «Վագա» հրատարակչականը «Խորհրդային Հանրապետութիւններու մէջ» մատենաշարով լոյս ընծայած է Էդուարդաս Գիրչիսի Հայաստանի նուիրուած «Սեւանի Հայելին մէջ» ակնարկներու հաւաքածոն: «Քարէ համանուագ» խորագիրը կրող բաժնին մէջ տեղ գտած են հայ ժողովուրդի պատմական անցեալի, «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազնավէպի, հայկական առասպելներու մասին ակնարկները: Հետաքրքրութեամբ կը կարդացուի «Արարատի այս կողմը» ակնարկը: «Վազը կանաչ է յաւերժ» գլուխին մէջ տեղ գտած են Հայաստանի բնութեան մասին գրուած յօդուածները: «Լեգենդ կրակի մասին» բաժնին մէջ հեղինակը կ'անդրադառնայ Մեծամօրին, Բիւրականի Աստղադիտարանին, Զօդի ոսկիի հանքերուն, Արարատ լերան: Հաւաքածոն կ'աւարտի «Վարդապետի 36 նշանը» գլուխով, ուր տեղ գտած են «Գիրք եւ Արիւն» (Մատենադարանի մասին), «Քարացած Երաժշտութիւն» (Հայկական խազերու մասին) եւ այլ նիւթեր: 30 հազար տպաքանակով հրատարակուած գիրքը ձեւաւորուած է նկարիչ Վիլիւս Ամբրազեւիչիւս:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԸ

«Հայկական ՍՍՀ տասներորդ գումարման Գերագոյն Սովետի երրորդ նստաշրջանը» տեղի ունեցած է Յունիս 11–12–ին: Նախորդը՝ երկրորդ նստաշրջանը գումարուած էր անցեալ Նոյեմբերին, որու ընթացքին գլխաւորաբար ներկայացուած եւ քննութեան առնուած էր ներկայ տարեշրջանին տնտեսութեան ծրագիրը:

Օրակարգը բաղկացած է չորս կէտերէ: Հայաստանի ժողովրդական դեպուտատների Սովետների խնդիրները, հիմ ունենալով Լ. Բրեժնեւի ցուցմունքները: Առեւտուր եւ կենցաղի սպասարկութիւն: Մնայուն յանձնախումբերու տեղեկատուութիւնները շինանիւթերու արդիւնաբերութեան, առողջապահութեան, ընկերային ապահովութեան եւ մարմնամարզութեան մասին, եւ, վերջապէս, Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութեան «հրամանագիրներ»ուն հաստատումը:

Առաջին զեկուցաբերը՝ Բ. Սարկիսով, որ Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութեան նախագահն է, հաստատած է դրական երեւոյթ մը. այն թէ՝ վերջին տարիներու ընթացքին նկատելի կերպով բարելաւուած է պետական իշխանութեան մարմիններուն տնտեսական գործունէութիւնը: Նկատելի ձեւով ամէն տեղ աշխուժացած է Խորհուրդներուն «կազմակերպչական եւ վերահսկողական աշխատանքը՝ հնգամեակի իւրաքանչիւր տարուայ տնտեսական եւ սոցիալական զարգացման պետական պլանի մասին Հայկական ՍՍՀ օրէնքը կատարելու ուղղութեամբ»:

Այս ընդհանուր հաստատումին կարգին, Բ. Սարկիսով մատնանշումներու շարքով մը յիշեցուցած է առաջադրութիւնները: Արձանագրենք մէկ քանին. – բնակչութեան համար կենսական նկատուած խնդիրները պարտին լաւ էութեան քննուիլ Խորհուրդներուն կողմէ: Այդ հարցերէն են հողին օգտագործումը, բնութեան պահպանութիւնը, շինարարութիւնը, ժողովուրդին ծառայող ապրանքներուն արտադրութիւնը եւայլն: Ընդգծած է հանրային արտադրութեան բոլոր ճիւղերուն արդիւնաւէտ զարգացումին կարեւորութիւնը, սպասարկութեան բոլոր ոլորտներուն կանոնաւոր բարելաւումին, բնակարաններու շինութեան արագ թափին անհրաժեշտութիւնը: Խօսած է նաեւ կարգապահութեան պահպանումին մասին տնտեսութեան – առեւտուրի եւ այլ մարզերուն մէջ, դիտել տալով, թէ «անհրաժեշտ է ամենուրեք էլ աւելի բարձրացնել պետական եւ կատարողական կարգապահութիւնը»:

Առեւտուրի եւ կենցաղի սպասարկութեան հարցերուն անդրադարձած են առեւտուրի եւ կենցաղի սպասարկութեան նախարարները՝ Ռ. Սաֆարեան եւ Ս. Թումանեան, ինչպէս նաեւ Հայկօօպի վարչութեան նախագահը Է. Սարգսեան:

Առաջինը յիշեցուցած է փոքրաքանակ ապրանքներուն առուծախին հնգամեայ ծրագիրը՝ 32,4 տոկոսի յաւելում 1985ին, բաղդատմամբ անցնող տարուան: Անիկա խորհրդային միջինէն, որ 22 – 25 սահմանուած է, առաւել բարձր է: Նախարարը հաստատելով հանդերձ, թէ վերջին ամիսներուն չօշափելի յաջողութիւններ արձանագրուած են ուտեստեղէնի եւ ոչ – ուտեստեղէնի ճիւղերուն արտադրութիւններուն մէջ, մատնանշած է չոր իրողութիւնը յայտարարելով. – մեզ մօտ դեռեւս բնակչութեան պահանջարկը չի բաւարարւում գրեթէ բոլոր տեսակի շինանիւթերի, սանտեխնիկական սարքաւորումների (*բաել կ'ուզէ առողջապահական*), այգեբանջարանոցային գործիքների, տուրիստական ու սպորտային հանդերձանքի գծով»: Աւելցուած է օրինակներ բերելով, թէ տեղական արդիւնաբերական նախարարութեան չուկայ հանած արտադրութեանց մէջ գերակշիռ մասը կը ներկայացնեն կարի, հիւսուածեղէնի եւ ոսկերչական ապրանքները: «Մինչդեռ բնակչութիւնը ըգգում է լուսամուտների համար մղլակների ու բանջարանոցի համար բահերի եւ տնտեսական շատ տեսակի ապրանքների կարիք, որոնք, սակայն չեն արտադրւում: Պետպլանը պէտք է հաշուի առնի այս հանգամանքը»:

Հրապարակ դրուած առաջադրութիւններէն մէկն է անդամթերքի նոր տեսակներ ընդհանրացնել, մասնաւորաբար կէս – պատրաստուած (կիսաֆաբրիկատ) եւ պատրաստուած ուտեստեղէններ ծախելով, որպէսզի խնայողութիւն արձանագրուի տնային տնտեսուհիներուն ժամանակի մէջ, թեթեւնայ անոնց աշխատանքը: Ծրագրուած է 150–ի հասցնել յառաջիկայ հինգ տարիներուն խանութ – տաղաւարներուն թիւը, յատկապէս արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններուն մօտ:

Նախարարը յիշեցուցած է Կ. Դեմիրճեանի խիստ քննադատութիւնները առեւտրական չարաշահումներուն դէմ: Առեւտուրի ցանցին մէջ, ըսած է ան, դեռ մեծ չափերու կը հասնին չարաշահումներն ու կանոններու խախտումները՝ դժգոհութիւն ստեղծելով ժողովուրդին մօտ: «Առանձնապէս թոյլ է պայքարը մեծ պահանջարկ ունեցող ապրանքները վաճառասեղանի տակից վաճառելու երեւոյթների դէմ»: Պայքարը յոռի երեւոյթներուն դէմ դեռ հարկ եղած արդիւնքը չի տար: Նոյնիմաստ հաստատում մը կատարած է բնակչութեան կենցաղի սպասարկութեան նախարարը Ս. Թումանեան:

Գերագոյն Խորհուրդի շինարարութեան եւ շինանիւթերու արդիւնաբերութեան մնայուն յանձնաժողովին նախագահը՝ Գ. Բարիկեան, հսկողութեան միջոցներուն բարելաւումին մասին արտայայտուած է: Այս շրջագիծին մէջ յատուկ ուշադրութիւն դարձուցած է նախակրթարաններու եւ մանկապարտէզ – մսուրներու շինարարութեան աշխատանքներուն վրայ, քանի տարիներէ ի վեր չեն ապահովուիր ծրագիրներուն իրագործումները: Ներկայիս մնայուն հսկողութիւն հաստատուած է:

Առողջապահութեան, ընկերային ապահովութեան եւ ֆիզիքական կուլտուրայի յանձնաժողովին կատարած աշխատանքներուն մասին արտայայտուած է նախագահին տեղակալը՝ Բ. Մկրտչեան: Բացատրած է իրենց աշխատանքին բնոյթը՝ յանձնաժողովին իրաւասութիւններուն սահմաններուն մէջ «աւելի ակտիվօրէն վերահսկել առողջապահութեան, սոցիալական ապահովութեան, ֆիզկուլտ – մասսայական եւ սպորտային աշխատանքի հարցերով զբաղուող պետական մարմինների ու կազմակերպութիւնների աշխատանքը...»:

Վերջին տարիներուն զգալի կերպով բարելաւուած է առողջապահութեան նախնական օղակներուն աշխատանքը. – բազմատեսակ հիւանդութիւններու հիւանդանոցներ, գիւղական տեղամասերու հիւանդանոցներ, հիւանդակառք եւայլն: Կարգ մը մասնագիտութիւններ առաւել տարածուած են՝ սրտաբանութիւն, ուռուցքաբանութիւն, ջղային – հոգերու ժութիւն եւայլն: Նախազգուշական քննութիւններու դրութիւնը բարելաւուած է: Նուազած են մանուկներուն, մայրերուն մահերուն, ինչպէս նաեւ վարակիչ հիւանդութիւններուն տոկոսները:

Յանձնաժողովը յատուկ ուշադրութիւն դարձուցած է հիւանդանոցներու մահճակալներուն թիւին յաւելումին եւ լաւ օգտագործումին վրայ: Այս տարուան համար նախատեսուած է շինել 1·100 տեղ բովանդակող հիւանդանոցներ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Չինաստանի Աշխատանքային Կայանները

Չինաստանի այժմու վարիչները թէեւ ժամանակէ մը ի վեր կ'աշխատին սահմանափակել կամայական բնոյթի հալածանքները եւ դատապարտութիւնները (Մշակութային Յեղափոխութեան ընթացքին լայն ծաւալ ստացած էին), այսուհանդերձ, ինչպէս կը հաստատեն նախկին աքսորականներ, դեռ լայնածաւալ ցանց մը գոյութիւն ունի արգելափակման ճամբարներու:

Դժուար է, եթէ ոչ անկարելի սահմանափակել աքսորական – բանտարկեալներու թիւը արգելակայաններուն մէջ: Ոմանք հարիւր հազարաւորներ կը հաշուեն, ուրիշներ մէկ միլիոնի կը հասցնեն: Համաձայն վերջերս ազատ արձակուած աքսորեալի մը, աշխատանքը կը սկսի առաւօտեան ժամը 6–ին եւ կը տեւէ մինչեւ ժամը 18: Շաբաթական եօթը օրուան հաշուով: Մէկ օրուան հանգիստ կը սահմանուի երկու շաբաթը մէկ: Եթէ օրուան աշխատանքին բաժնեչափը չի բականացուի՝ բանտարկեալները կրնան զրկուիլ իրենց ուտեստեղէնէն, կրնան նոյնիսկ առանձին խուցերու մէջ առանձնացուիլ: Ընթացիկ ճաշը՝ առաւօտէն երեկոյ կը բաղկանայ անհամ չերտ մը բըլիթէ (չէօրէք), ջրառատ ապուրէ կամ փոխինդէ: Միսը՝ ամիսը երկու անգամ:

Բանտարկեալներուն կամ աքսորեալներուն մեծ մասը իրենց դատապարտութիւնները կը կրեն առանց օրինական դատավարութեան: Ֆիզիքական պատիժները կը տարբերին ճամբարէ ճամբար: Ժիլինի կայանին մէջ, օրինակ, բանտարկեալները ծեծի կ'ենթարկուին, շատեր կը մեռնին:

Բանտարկեալները ճամբարներուն մէջ կը բաժնուին զանազան դասերու: Պարզ ոճրագործներ՝ դատապարտուած տեւալ ժամանակամիջոցի մը համար: «Դաստիարակուելու» կոչուածներ, անշուշտ աշխատանքի ճամբով: Վերջապէս, ուրիշներ, որոնց միակ մեղքը «դաստիարակուած» չըլլալն է, այլ խօսքով պէտք է «վերադաստիարակուին»:

Քաղաքական բանտարկեալներու պարագան գրեթէ անկարելի է սահմանել: Բոլոր աքսորականները նոյն ամբաստանութեան տակ կը մտնեն. – հակայեղափոխականներ: Փեքին չընդունիր քաղաքական բանտարկեալներու գոյութիւնը:

Ամէն քաղաք ունի իր ճամբարը: Այսպէս, Փեքինի Հանրային Ապահովութեան մարմինը «կը բանեցնէ» իր ճամբարը՝ 20·000 բանտարկեալներով: Կան նաեւ գործատուներ, այլազան բնոյթով եւ միշտ բանտարկեալներով:

Առաւել մեծերը կը գտնուին շրջաններուն մէջ՝ հեռու բազմամարդ քաղաքներէն եւ կեդրոններէն: Մեծագոյնը կը նկատուի Թիպէթի սահմանամերձքներուն գօտիին մէջ հաստատուած Քինկհայը:

Չինաստանի արգելափակման կայաններուն կամ ճամբարներուն մասին կարելի չէ ճշգրիտ պատկերացում մը կատարել: Պաշտօնական մարմինները, իշխանութիւնը կ'ուրանան անոնց գոյութիւնը: Պարզապէս կ'ընդունին դաստիարակիչ կայաններու գոյութիւնը, իբրեւ շատ բնական եւ օրինական երեւոյթ:

Թ. Ա. Ք.

ԺՈՐԺ ՍԱՆԴ, ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՅՈՑ ՎԱՆՔԸ

Գրեց՝ ԼԵՒՈՆ Թ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

Սանդ Շոպէնի հետ հանդարտ օրեր կ'անցընէ: Ֆրանսացի հանրապետական ու ընկերվարական տարրերուն ու Փարիզ ապաստանած օտար քաղաքական տարագիրներուն հետ – ինչպէս Հայնրիխ Հայնէ գերմանացի բանաստեղծը, իշխանուհի Տրիվուլծիօ Բէլճիոժոզօ իտալացի հայրենասէր գրագիտուհին, Յակոբ Մէյէրպէր գերմանացի նուագահանը, Ֆրանց Լիսթ հունգարացի դաշնակահար – նուագահանը – գրական ու ընկերային կապեր կը հաստատէ, եւ միտքն ու հոգին համայն մարդկութեան սիրոյն տրամադրելով, դաշտապահի զգեստով բարեմիտ փիլիսոփաներու, կուսակցապետներու, արուեստագէտներու, դերասաններու, լրագրողներու ընկերութիւնը կը փնտռէ, ազատ – որմնադրութեան կ'անդամագրուի, ջուլհակ, հացագործ, սափրիչ, որմնադիր, կօշկակար, բանուոր ու գիւղացի գրողներու գործերը կը հովանաւորէ եւ շահած մեծամեծ գումարները անոնց հետ կը ծախսէ:

Ցայտարարելով թէ ինք ժողովուրդին մէջ ինքնակոչ տարր մը չէ, եւ թէ սրտի եւ արեան կապերով խոնարհ տարրերուն կը պատկանի, հետզհետէ ալ աւելի ընկերվարական, կը յայտարարէ թէ ապագան ժողովուրդին, ու մասնաւորաբար բանուոր դասակարգին կը պատկանի, ու կ'աւելցնէ.

«Պատրանքներով չեմ օրօրուիր. գիտեմ թէ ի՛նչ խոչընդոտներ, ի՛նչ վտանգներ այդպիսի ձեռնարկի մը կը սպասեն, սակայն ժամանակի ընթացքին ժողովուրդը դուրս պիտի ելլէ այն կուրութենէն որուն մէջ լուսաւորեալ կոչուած դասակարգը զինքը շղթայուած կը պահէ դարերէ ի վեր: Հաստատելով մէկտեղ թէ զանգուածներու մօտ քաղաքական դաստիարակութիւնը կը պակսի, համայնավարութիւնը ճշմարիտ քրիստոնէութեան հետ բաղդատելով, անոր յաղթանակը կը գուշակէ գալիք հարիւր տարուան ընթացքին:

Ռըվիւ տէ Տէօ – Մոնտ հանդէսին պահպանողական տնօրէնը Սանդի ընկերվարութիւն հոտող գործերը կը մերժէ հրատարակել, ու գրագիտուհին, իր բազմամեայ բեմէն զրկուած, Պիէր Լըրուի եւ լրագրող Լուի Վիէրդոյի (1800 – 1883) հետ 1841–ի Նոյեմբերին Լա Ռըվիւ ենդէպանդանտը (Անկախ հանդէս) կը հիմնէ, ուր Պրոլետարական բանաստեղծութեան մասին մտերիմ տեսութիւնը (1842) եւ ընկերային դատին նուիրուած կարգ մը թերթօններ կը հրատարակէ, Պիէր Լըրուի Լա Ռըվիւ Սոսիալին (Ընկերային հանդէս) մէջ գրական տեսութեան սիւնակը կը ստանձնէ եւ Լա Շատըրի էկզէլսիոր ընկերվարական թերթը կը հիմնէ:

×

ԺՈՐԺ ՍԱՆԴ ԵՒ 1848–Ի ՓԵՏՐՈՒԱՐԵԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

1848–ի Փետրուարեան Յեղափոխութեան առեն Սանդ Նոհան կը գտնուի: 1830ի վիժած ապստամբութեան յաջորդող արքայական կարգերուն վրայ դըրուած յոյսերը չէին իրականացած. ընդդիմադիր տարրերը երկրին չորս կողմը բողոքի խնջոյքներ կը կազմակերպէին. ներքին գործոց նախարարութեան կողմէ 1848 Փետրուար 22–ին այդպիսի հասարակական ճաշի մը խափանումը փողոցային ցոյցերու, ոստիկանական միջամտութեան եւ արեան կը հանդի: Զինեալ ցուցարարները Փարիզի քաղաքապետարանը կը գրաւեն (*), եւ արքայական պալատը կը դիմեն: Լուի – Ֆիլիպ Փետրուար 24–ին կը հրաժարի ու քովնոտի դուռէ մը կը փախչի, եւ բարենորոգչական, արմատական, ընկերվարական տարրերէ բաղկացեալ ժամանակաւոր կառավարութիւնը 25–ին Հանրապետութիւնը կը վերահաստատէ:

(Շար. 18)

(*) Զմիւռնահայ ազատասէր հրապարակագիր Ստեփան Ոսկան(եան), որ Եւրոպայի ազատասէր ընտրանիին հետ կապեր հաստատած էր եւ «զէն ի ձեռին» Թիւյլըրի մտած, իր այդ օրուան ընթացքը սապէս կը բացատրէ. «Ուր որ թագը սապէս կը բացատրէ. «Ուր որ գտնուինք ազատութեան հետ պիտի մըգտնուինք ազատութեան հետ պիտի մընանք. բռնութիւնը չպիտի սիրենք ոչ Հայոց մէջ եւ ոչ օտարներուն մէջ»: (Արեւմուտք, Փարիզ, 1859 Սեպտեմբեր 1):

ՇԱՐԺ
VIEUX-BELFORTի ԿԱԼԸՐԻԻՆ ՄԷՋ

«ՅԱՌԱՋ». – Ինչպէս օրին անդրադարձած էինք, Շարժ ցուցահանդէս մը կատար Պէլֆորի մէջ, Մայիս 9–էն 27: Այս առիթով տեղական, յատկապէս գաւառային մամուլը բազմիցս կ'անդրադառնար հայ նկարիչին: Թարգմանաբար կուտանք խք – Ռէփիւպլիքէնի մէջ ստորագրած իվէթ Մասոնի յօդուածը:

×

Որովհետեւ կը սիրէ չունչ ու իր, իրբեւ թէ ներքին պահանջք մը քշուած, Շարժ, իր կեանքը նուիրաբերելով արուեստին կուտայ գործեր՝ ամբողջութեամբ վերածուած երփնային երգերու, փայլատակումներու: Այս որքան ազնըւականութիւն, որքան հարստութիւն, ի՜նչ կայտառ, ի՛նչ կարմիր: Կը մնաք հիացական՝ իրենց փայլէն, հմայքէ, լուսաբերումի ուժականութենէն յաճախ կամայ ընդհատուած ամանակներով՝ որոնք կը չէզոքեն չարժառիթը մեկնող, ծաւալները կարգաւորող կոր գիծերու ներդաշնակութիւնը, եւ այս ամէնը նրբութեամբ, զգուշաւոր՝ չխանգարելու համար մաքրիմ տեսիլքը՝ գեղեցիկ, եղկ. ազնուական նիւթին առնթեր:

Կատարելապաշտ, ոչինչ կը թողու ըստ բախտի, այլ պարզապէս, – «Արուեստագէտը, եթէ կ'ուզէ հասկցուիլ, պէտք է խօսի մարդուն լեզուով: Հոն է որ իրապէս կը վսեմանանք: Որքան նկարեմ, այնքան կը ջանամ ջնջել աւելորդը»:

Միշտ հաւատարիմ պարզերու թեմային, ընդմէջ որոնց կը տեսնէ յաւիտենական ճշմարտութիւնները եւ այս մասին է որ պիտի վկայէ: Ահաւասիկ երաժիշտը, յոյն ձկնորսը. կ'ապրին գրեթէ ոչինչով, թշուառ, բայց ծանր դէմքերուն կը կարդանք պահուած իմաստութիւնը: Անոնց կ'ընկերանայ մանուկը, կեանքի բաժնեկիցը: Միշտ ներկայ է ան մինակ, մօրը հետ, խումբով. – «Պէտք է մանուկին ըսել թէ կեանքի ամէնէն թանկագին ստեղծագործութիւնն է», Փապլօ Քազալս մեծ երաժիշտին այս խօսքերը շարունակ կը յիշեմ: Պէտք է այդ մասին գիտակցի ան»:

Որովհետեւ Շարժ զանոնք այնքա՜ն ալ կը սիրէ: Այնքան՝ որքան լուսաւոր տեղը կը վերապահէ կնոջ: «Ի՞նչ պիտի ըլլար աշխարհը առանց կնոջ»: Մարդուն համար հարսն է, մայրը, սէրը, գործը, ստեղծագործ եւ խաղաղարար ուժը: «Երջանկութիւնը հոն է ամբողջ, ուր իւրաքանչիւրն իր տեղը ունի»:

Շարժին աղջիկները անսեթեւեթ են, մաքուր, գոյնը գգուանք մըն է: Կը սիրեմ իրենց դէմքին թափանցկութիւնը, լոյսի եւ ստուերի վէտվէտումները, ցոլքերը: Մաքրուած՝ անոնք կը ներկայանան իրենց ամէնէն խորհրդաւոր յայտնութեամբ:

Զգայուն ամէնէն պարզ իրերուն հանդէպ որոնց մեծ կարեւորութիւն կուտայ քանի կը մնան մարդուն կողքին, կը բաժնեն իր օրերը, կը շնորհէ անոնց եզակի ներկայութիւն մը. լապտեր, ծխամորճ, ձմերուկ, վանդակ, բազմիցս վանդակներ՝ բայց միշտ դատարկ: «Բանտ չէ այլեւս»:

«Խլեակները» դերաններ են միայն, կմախքներ՝ որոնց ընդմէջ կը ծփան միջոցն ու ջուրը: Ուր ալիքները կը մտնեն, դուրս կուգան ... Երանգները խուլ, մուգ, պաղ, երկինքը արճիճ, նիւթը բեռնաւոր (Շարժի քով հազուադէպ), կը ծանրացնեն գոյնը, կը չէշտեն լըքումը, ծորող թախիծը: Նաւաստիին վաղեմի ընկերակից, անոր հետ այնքա՜ն ճամբայ կտրած: «Պրըթայնի մէջ խըլեակները չեն քանդեր, կը թողուն որ մեռնին հանդարտ, չքանան»: Այս պաստառը կը հակադրուի (որոշ փափկութեամբ անշուշտ), գունադեղ, կենսուրախ «Ֆոնթրնէի գունադեղ դաշտին»:

Մատուռները (Ժերարմեր, Թափերնի) նահապետական, իշխող՝ կ'անջատուին, կը դառնան իրապէս անկախ: Ինչ կը վերաբերի Քամարէի մատուռին կը բաբախէ յուզումովը արուեստագէտին երբ մակընթացութեան ընթացքին ջուրը կը ողողէ սալայատակներուն մէջ, լոյսը կը բախի ապակիներուն: Սքանչելի է իրապէս:

Գոյնզգոյն, տաք, ազատութեամբ դինով օդագունդեր կը ճօճին մաքուր եւ յուսահեղձ երկինքի մը մէջ:

Կ'ընկերակցնէ տիրամայրը մանկան՝ որոնք կը վերածուին խորհրդաւոր ակնարկութեան, խորհրդանիշի: Հո՛ս է գուցէ իր մեծ անձնականութեան ամէնէն յատկանշական արտայայտութիւնը: Բրգային կառուցում, որու գագաթին՝ կոյսը: Կը չքանայ նորածին մանկան առջեւ որ կը ցայտէ լոյս, ճշմարտութիւն: Կիսաստուերին մէջ՝ Յովսէփը: Հոն է ան, բայց պարզապէս իբրեւ ներկայութիւն, կազմած:

Այս պատկերը կուգայ իր էութեան խորքերէն: Մաս կը կազմէ ներքին իր կեանքին: «Պէտք է մշակեմ զայն. արուեստագէտի մը համար անհրաժեշտ ջերմութիւնն է ան, մշտավառ բոցը: Հարստութիւնս: Շնորհքը զոր ստացայ կ'ուզեմ բաշխել չուրջս, ինչպէս կ'ուզեմ բաժնել ցաւերն ու տառապանքները: Խոր անհրաժեշտութիւն մըն է սիրել. ասկէ՝ երջանկութիւնս»:

ԻՎԷԹ ՄԱՍՍՈՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

« Բ Ա Զ Մ Ա Վ Է Պ »
Հայագիտական– Բանասիրական– Գրական Հանդէս
Թիւ 1 – 4, 1980:
Հրատ. Մխիթարեան Միաբանութեան Ս. Ղազար, Վենետիկ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀՐՋԱՆԸ ՎԵՐՍԿՍԱԻ

Հեծանիւի Ֆրանսայի 68–րդ հրջանը ճամբայ ելաւ Հինգշաբթի 25 Յունիսին, այս տարի բացառաբար Նիս քաղաքէն, 15 խումբերու մաս կազմող 150 մրցակիցներով, որոնք երեք շաբաթուան ընթացքին, պիտի կտրեն 3700 քիլոմեթր տարածութիւններ, որոնց դժուարին հանգրուանները, ինչպէս միշտ, պիտի ներկայանան լեռնային բարձունքները, ուր ընդհանրապէս ի յայտ կուգայ հաւանական յաղթականը: Ալպեաններուն պիտի յաջորդեն Փիրէնեանները, երկուքն ալ շատ անգամ բոլորովին ցից մագլցումներով, առանց զանց առնելու, ընդդէմ ժամացոյցի յախուռն պայքարները, որոնք յաճախ խոր տարբերութիւններ կը ստեղծեն վազողներու ժամանակամիջոցի առնթեր: Մանաւանդ այս տարի, բոլորին կողմէ առաջին մատնանշեալը Ֆրանսացի Պեռնար Ինօն է, որ արդէն իսկ, դեռ մրցումը չսկսած, անխեցելի յաղթանակը կը նախատեսուի, մանաւանդ Տօֆինէ Լիպեռէի մէջ իր ցուցաբերած հզօր ուժականութեան ապացոյցով: Ո՞վ է ան, կամ աւելի ճիշդ որոնք են անոնք, այդ տասնեւհինգ տասնեակներուն մէջ, որոնք պիտի ընդդիմանան եւ յաջողեցնեն ի հարկին Պրըթօն ախոյեանը, տրամաբանօրէն ոչ մէկը, հակառակ քանիներու անվիճելի կարողութիւններուն: Պիտի կըրկնո՞ւի արդեօք մրցումը լքելու հարկադրանքով, յաղթանակը կը շնորհէր հոլանտացի անխոնջ ոստիւն՝ Հակայ Զօթեմէլքին, որ հակառակ իր երեսունեւչորս տարիներուն – ոչ երիտասարդ-նմանօրինակ մրցման մը նկատմամբ կըրկին այս տարի, յաղթողի հաւանականութեան կը յուսացուի Պեռնար Ինօյէն անմիջապէս վերջ: Շատ երկար պիտի ըլլար ուրիշ անուններ ներկայացնել, յիշենք սակայն քանի մը վտանգաւոր հակառակորդներ, հոլանտացի Քնիփերեռը, փորթուկալցի Ակոսդինօ, պելժ մը՝ Վօլֆ, դարձեալ պելժ՝ Վիլլեմս, նոյնպէս Վան Իմբ եւ այլն.: Աւելցնենք որ առաջին անգամ ըլլալով ամերիկացի մը իր մասնակցութիւնը կը բերէ այս հեծանիւի աշխարհի մեծագոյն բախումին, ան կը կոչուի Ճոնաթան Պոյեր: Կան 16 ազգեր:

Յիշեցնենք որ հրջանին հինգ անգամով յաղթականները հանդիսացած են ֆրանսացի Անգթիլ, պելժ՝ Մերքս, որ հակառակ իր բուռն տենչին, չկրցաւ Նորմանտացիին մրցանիշը բեկանել, վեցերորդ անգամով մը, երեք անգամով շահած է նաեւ ֆրանսացի Լուիզոն Պոպէ, եւ եթէ չեմ սխալիր, անզուգական Ֆոսթօ Քօփի եւ Պարթալի շահած երկու անգամով, ամէնէն փառաւոր տեսակով, երբ լեռներու կատարները կը հասնէին, միս մինակ, իրենց յաջորդական երկրորդներուն վրայ զգայացունց առաջնութիւններով: Հապա սպանացի նշանաւոր Պահամոնթէս, որ միայն հրաշալի մագլցումը Օվերնըի դէպի բարձրաբերդ Փիւի տը Տոմ, շօշափելի վայրկեաններու առաջնորդութեամբ բաւական պիտի ըլլար որ դառնար անվիճելի յաղթականը նոյն տարուան հրջանին:

Դժբախտաբար յաղթանակը երբեք չէ ժպտած, գէթ մէկ անգամուան համար, սակայն այնքան առաջնակարգ ախոյեանին՝ Ռէյմոն Փուլիտորի, մինչ ուրիշ այնքան յաղթութեան դափնիներով պսակուած: Կարծես ուժգոյն կէտ մը կը մնայ այդ, ժողովրդական այդ հեծելանորդին հարուստ յաղթանակին մէջ: Ինչպէս քանի մը տարիներէ ի վեր, Շանզ'էլիզէին պողոտային է որ հրջանը պիտի հասնի Կիրակի Յուլիս 19–ին, թերեւս հարիւրէն իսկ վար մրցորդներով միայն:

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ – ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՓՈՂՈՒԹԷ ՓՈՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայկազեան Գոլէժի սրահին մէջ, Մայիս 27–ին, տօնուած է Հայաստանի Անկախ Հանրապետութեան հռչակման 63–րդ տարեդարձը: Բանախօսած է Փրոֆ. Շաւարշ Թորիկեան, շեշտը դնելով ազգովին պայքարելու եւ ազգովին ճակատագիր կերտելու գաղափարներուն վրայ, ընդգծելով որ ազգերը կը կազմաւորուին արեամբ եւ պայքարով միայն, եւ թէ՝ Սարդարապատի մէջ հայ ժողովուրդը յաջողեցաւ իր արեամբ արժեւորել իր ազգային գոյութիւնն ու գոյատեւումը:

×

ՍԱՆ ՓԱՒԼՈՅԻ հայկական գաղութին անդրանիկ իր այցելութիւնը տուած է (Մայիս 9–ին) Հարաւ. Ամերիկայի Հայրապետական պատուիրակ Դաւիթ Եպիսկ. Սահակեան: Օդակայան զինք դիմաւորած են եկեղեցական դասը, հայ կաթողիկէ եւ աւետարանական համայնքներու հոգեւոր եւ աշխարհական ներկայացուցիչները: Նոյն իրիկունը Դաւիթ Եպիսկ. նախագահած է երեկոյեան ժամերգութեան, որու աւարտին ուրախութիւն կատարած է երեք դպիրներու:

Մայիս 10–ին պատարագած է Տաթեւ Ծ. Վրդ. Ղարիպեան: Քարոզած է Դաւիթ Եպիսկ.:

Եօթը օրուան այցելութեան ընթացքին Հայրապետական պատուիրակը հանդիպումներ ունեցած է Սան – Փաւլոյի Արքեպիսկոպոսին հետ, այցելած է Ազգային Դուրեան Վարժարան, Ուղղափառ Համայնքի Տիկնանց Խնամակալութեան ծերանոցը, ուր պատսպարուած են նաեւ հայ ծերունիներ:

Մայիս 14–ին, Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ ի պատիւ Դաւիթ Եպիսկ.ի ճաշ մը տրուած է:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ
= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՇԷՅԽ ՃԷԼԱԼԻ ՀՈՂԻՆ ՎՐԱՅ

Մի քանի քիւրտեր, խոշոր պղինձի մը անկերէն բռնած՝ իրարու ձեռքէ կը քաշէին: Նոյնպէս, երկու քիւրտ կիներ իրարու ձեռքէ կը քաշէին քակուած թոփ մը կտաւ:

Թուրքեր եւ Քիւրտեր սկսած՝ էին լեցուիլ նաեւ Հողդարի մէջ, որ մէկ ժամ հեռու էր Հնադրակէն: Ճէլալի փեսան, երեսուն ձիաւորներով, սարսափի մը պէս հայ գիւղերն ու ճամբաները իջած էր, երբ քիւրտ ձիաւոր մը, ձին վազցնելով՝ լուր բերաւ Ճէլալի գիւղը, թէ Սպիտակ Ձիաւորը Խուրշիտի հողերուն վրայ է ու հայ գիւղացիները Խուրշիտի ամբարներուն վրայ յարձակած են: Լուրը՝ ճնճղըկայ թեւերու, հովերու ու դաշտի կանանչներու չարժումով անցաւ Հողդար: Այս լուրին վրայ, Հողդարցիները իրաւ ձայն տուին ու բոլորը մէկ՝ տուներու էն դուրս՝ թալանող քիւրտերուն վրայ թափեցան, խեւ Մանասի գլխաւորութեամբ:

Ճէլալի փեսան, երեսուն ղոլամներով Հողդարի կռուին հասաւ:

Այդ օրը, երբ Ճէլալի փեսային հրամանով՝ բանուոր կիները Ճէլալի խոնախը լեցուցին ու տղամարդիկ ձիերու ախըր լեցուցին ու տղամարդոց մէջ ինկաւ անհատխոռը, տղամարդոց մէջ ինկաւ անհասխոռը, աղմուկ մը: Աղմուկը կընալի ու համր աղմուկ մը: Աղմուկը հետզհետէ տարածուեցաւ, երբեմն խուլ, երբեմն բարձր, հողի ձայնով, տանջանքի կոտտանքով ու անծանօթ ուժի մը մղումով: Աղմուկը աւելի բարձրացաւ, երբ ախոռի պատուհանէն տեսան հայ հարսի մը զարհուրելի փախուստը:

Քիւրտ ձիաւորին բերած այդ լուրէն յետոյ, աղմուկը հոգիներու մէջ կ'ըսես խելագար պար բռնած՝ հետզհետէ փոթորիկ դարձաւ: Զինուած պահակները, այդ աղմուկի վտանգէն վախցած, խաբաղաններով, հրացանի կոթերով բանտարկեալներուն մէջ ինկան, լռեցնելու համար: Ծեծի անխնայ հարուածներուն տակ՝ ամբոխը աւելի կ'աղմկէր: Պահակ քիւրտ մը, հրացանի պայթիւնով գետին հրջեց ճահիլ բանուոր մը, որ զսպուած կատաղութիւնով մը կ'ուզէր իր վրայ յարձակիլ: Հրացանի ձայնէն, վառօդի հոտէն ամբոխը աւելի գրգռուած՝ մեռնելու հաճելի տենդով մը յարձակեցաւ պահակներուն վրայ: Մութին մէջ լսուեցաւ հրացաններու պայթիւն: Ամբոխը, անասնային ուժով խելագարած՝ պայթող հրացաններու դէմ կը վազէր, կարծես ակռաներով խածնելու երկաթէ փողերը: Պահակներէն ոմանք, ոտքերու տակ ինկած էին ու ձեռքերէն խլուած էին հրացանները:

Այդ խելագար շարժումին մէջ կոտըրտեցին դուռը: Փոթորիկի հեւքով դուրս թափեցան ու Ճէլալի խոնախին վրայ քալեցին՝ ազատելու համար նաեւ կիները:

Խոնախին առջեւ սկսած էր կոկորդ կոկորդի կռիւ մը, կ'ըսես կոտրտուած շուքերու ջարդ մը կատարուէր: Մութի մէջ բանուորներու ամբոխը քիւրտերու դէմ կը կռուէր, հոգի ու մարմին չունեցող ոգիի մը պէս, մանաւանդ երբ իմացան, որ ոտքի ելած է նաեւ Հողդարը:

Բանուորներէն մէկը՝ մէկ ձեռքով դուրս ինկած աղիքը բռնած, միւս ձեռքով կը փարտէր քիւրտի մը ձեռքէն առած նաճախ մը: Այդ զարհուրելի իրարանցումին մէջ, Ճէլալի ձիերուն հոգատանող ծերունի հայ մշակը՝ Թօմուզ տային, դռները բացած պաղչայի կողմէն, մութ դաշտին մէջ ձգած էր բանտարկուած բանուորուհիները:

– Էս կողմէն, էս կողմէն,– մութին մէջ ձայն ձգեց Թօմուզ տային երբ գիւղացի քիւրտերը կռուի վայրը թափեցան ու տան մէջ եղող քիւրտ կիներն ու սպասուհիները պատուհաններէն հաւար ձըգեցին:

Հողդարը՝ կռուի մէջ էր: Հրացաններու ձայները շատցած էին Հնադրակի մէջ: Վտանգաւոր էր նաեւ Խոտրջուրի ճամբան բռնել: Թօմուզ տայի, որոշեց Հնադրակի այգիներուն մէջ իյնալ: Եթէ խրամները հասնէին, վտանգը պիտի թեթեւնար, ու պիտի կրնային լուսադէմին հասնիլ Խուրշիտի հողը, ուր Սպիտակ Ձիաւորն էր:

(Շար.– 348)

Տիկին Սերինազ Քէչեան, Պ. Յարութիւն Քէչեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պահարեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Պալիկեան (Ամերիկա) ինչպէս նաեւ Քէչեան ընտանիքը եւ Տէր եւ Տիկին Ժան Վարդուկեան (Մարսէյլ) խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց զաւկին, քրոջ, քրոջ զաւկին եւ ազգականին՝

ՕՐ. ՍՈՆԱ ՔԷՉԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 28-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի Յուլիս 2-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ռիւէյ - Մալմէզոնի Նոր Գերեզմանոցը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ».- Մեր ցաւակցութիւնները:

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Տիկին Արաքսի Փիրանեան, Տիկին Անահիտ Զէքինի եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Քոմէս, Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Պալիկեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Փիրանեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Վարդանոյշ Անխաբիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Փիրանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Ալեքսանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փիրանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Փիրանեան, Օր. Մարի Փիրանեան, ինչպէս նաեւ՝ ընտանեկան բոլոր պարագաները, խոր ցաւով կը ծանուցանեն՝ իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՎԱՐԴԱՆ ՓԻՐԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ՝ Յունիս 23-ին, 77 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Յունիս 25-ին, Մարսէյլի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցին, եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Մազարկի գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի՝ ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Madame A. PIRANIAN;
23, Boulevard de la Pugette,
13009 - Marseille

«ՅԱՌԱՋ».- Մեր ցաւակցութիւնները՝ ողբացեալին ընտանիքին:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ի նպաստ

ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

Կիրակի, Յուլիս 5-ին, առաւօտեան ժամը 10-էն սկսեալ մինչեւ ուշ ատեն:

Պէնոյի Փարք - Մոնտըրու-ի մէջ:

Հայկական ջերմ մթնոլորտ - Ճոխ պիւֆէ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Հայկազեան Վարժարանի երկսեռ աշակերտութիւնը, ինչպէս նաեւ՝ ՍԱՅԱԹ - ՆՈՎԱ Նուագախումբը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Տէր եւ Տիկին Կարապետ Մէհլէմճեան, իրենց ամուսնութեան յիսնամեակին ուրախ առթիւ՝ 300 Ֆ. կը նուիրեն:

ՓԱՐԻԶ.- Տիկին Վեհանոյշ Գազանճեան իր Թոռնիկին յիշատակին 50 Ֆ. կը նուիրէ:

ՓԱՐԻԶ.- Տիկին Լիւսի Աչճեան 200 Ֆ. կը նուիրէ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Պելֆոնթէն մեկնող խումբը կը մեկնի Յուլիս 4-ին, Շաբաթ առաւօտ ժամը 7.30-ին Փորթ տ'Օռլէանէն (սթասիոն դիմաց):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի ոեւէ անձ՝ որ ճանչցած ըլլայ Գեղամ ՌՈՒԲԷՆ-ը, ծնած 1901-ին, ձայնասփիւռի գործիք շինող, որ Պոլ - վառ Պոլիւ ապրած է 1945-ի ատենները, կամ իր ազգականները՝ Կարապետ Ռուբէն եւ Երմոնի Ալեքսանեան - Մկրտիչեան, Ռուշչուքէն եկած (Պուլկարիա), եւ կամ իր առաջին ամուսնութենէն, 1924-ին, Ժ. Թիքէյի հետ, Ռիւ Մոնֆալմ, ծնած մանչերը:

Հեռաձայնել.- 058. 40. 34

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Հերմինէ Խանէտանեան 150 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, իր ամուսնոյն՝ Արշաւիր Խանէտանեանի մահուան 7-րդ տարելիցին ի յիշատակ:

U. G. A. - ARDZIV - MARSEILLE

Grande Fête Champêtre

DIMANCHE, 5 JUILLET, TOUTE LA JOURNEE

Parc des Loisirs de Valabre

Ensemble Folklorique: GAROD — Concours de boules - Jeux d'enfants

Buffet arménien — Ambiance

SEVAN VOYAGES
ANNONCE
L'OUVERTURE D'UN VOL DIRECT

LYON - BEYROUTH

DEPART TOUS LES SAMEDIS — RETOUR TOUS LES SAMEDIS

Pour tous Renseignements:
Varoujan SARKISSIAN

SEVAN VOYAGES

48. Cours de la Liberté 69003 - LYON
Téléphone: (7) 860. 13. 66

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Սէն - Ժէռոմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ Հ.Բ.Ը. Միութեան հովանաւորած երկօրեայ դպրոցի Ամավերջի Հանդէսը՝ Շաբաթ, Յուլիս 4, ժամը 21-ին, Եկեղեցւոյ սրահին մէջ: Երգ, պար, արտասանութիւններ եւ զաւեշտ մը աշակերտներու կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ ուսուցչուհի Տիկին ՄԱՅՏԱ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ եւ ուսուցիչ ԽԱՉԻԿ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆԻ:

Կը հրաւիրուին Թաղեցիները եւ ծնողները, քաջալերելու համար աշակերտութիւնը, եւ վայելելու՝ ուրախ երեկոյթ մը: Զուարճացուցիչներ՝ Տիկնանց Օժանդակ Մարմնին կողմէ:

L'UNION DES COMPATRIOTES
DE CESAREE ET ENVIRONS

Organise le 5 Septembre

Un VOYAGE de 16 Jours

Dont: 3 Jours à Leningrad, 12 Jours à Erévan (l'Arménie Historique et Pèlerinage à Nor-Césarée), 1 jour à Moscou.

Au prix forfataire de 4.350 F.
Hôtel de 1ère Classe.

Pour les inscriptions:
Au Trésorier: SAADETIAN KEVORK;
18, Rue de Picardie - 75003 Paris
Tél.: 887. 99. 06 — 412. 34. 04
C. C. P. 3413602 — LA SOURCE

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ-ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐՈՒ, ԹԵՒԻԿՆԵՐՈՒ և ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒ

Բանակումը՝ Յուլիս 12 - Օգոստոս 3

իրենց սեփական «Այգեստան» Բանակավայրին մէջ:

Camp des Hay - Arénouches — Bastide des Jourdans Vaucluse; Tél. (90) 77.81.68

Ղեկավարութեամբ՝ փորձառու խմբապետուհիներու:

Աւագ խմբապետուհիներ.- Ք. ՇԱՔԱՐԵԱՆ եւ Է. ԳԱՍԱԱՊԱԼԵԱՆ

Գործ Գայլ.- Վ. ՃԱՌԱՅԵԱՆ - Գործ Փետուր.- Ս. ՀՈԹՈԹԵԱՆ

Արձանագրուելու համար հեռաձայնել՝ Տիկին Մ. Շահմիրեան.- 62. 11. 18

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Յուլիս 5, Կիրակի օր, ժամը 11 - 22

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան պարտէզին մէջ:

- Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր՝ արագ սպասարկութեամբ:
- Վիճակահանութիւն՝ մեծ պարգեւներով:
- Զանազան հետաքրքրական խաղեր ու ժամանց:
- Ընտանեկան հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտ:
- Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր՝ մասնակցութեամբ.-

Երգչուհի ՎԻՐՃԻՆԻԱ ՓԱԹԹԻ-ի եւ Աշուղական Ֆոլքլորի Անսամպլին:

Սեղանները ապահովել, հեռաձայնելով.- 878. 02. 99. եւ 281. 17. 80

Մոնմորանսի երթալու համար.- Մուտքը ազատ է:

Prendre le train de la Gare du Nord, descendre à Enghien-les-Bains et puis prendre l'Autobus N° 6 et descendre à l'arrêt Groslay.

Navette assurée de la Gare d'Enghien au parc de Montmorency (Volkswagen orange, coté station de taxis).

L'OFFICE NATIONAL
DE LA CULTURE ET DES
TRADITIONS ARMENIENNES

Présidents d'Honneur:
Monsieur ALAIN POHER
(Président du Sénat)
S.E. Mgr. JEAN RUPP (Arhevêque)

Organise

Un 3e PELERINAGE en Roumanie aux Monuments et aux Eglises Arméniennes

(du XIVe au XIXe siècle)
DU 6 AU 20 AOUT
Animé par: GERARD STEPHANESCO

et

Un PELERINAGE en Bulgarie, aux Eglises et Communautés Arméniennes de Bulgarie

DU 28 AOUT AU 11 SEPTEMBRE

Renseignements et documentation:
Tél.: 734. 61. 41 *(le matin)*
Office National de la Culture et des Traditions Arméniennes
16, *Rue José - Maria de Heredia*
75007 - *PARIS*

SABERATOURS

DEMENAGE

A partir du 1er Août
Sa nouvelle adresse sera:

31, RUE D'ARGENTEUIL
75001 - PARIS

l'UCFAF, LA JAF LA CROIX ROUGE ARMENIENNE
Présentent en version originale à Marseille
Jeudi, 2 Juillet, à 20h.45
au Cinéma ODEON - 160 *La Canebière*

l'Etoile de l'Espoir

d'Après le célèbre roman de:
SERO KHANZADIAN
« MEKHITAR SPARABED »
Participation aux frais: 20 F.

ՏԷՍԻՆԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
15, Rue du 24 Avril — DECINES
Samedi, 4 Juillet, à partir de 17 h.
PRESENTATION et SIGNATURE
du dernier ouvrage de:

VAHE KATCHA

«UN POIGNARD DANS CE JARDIN»
La Saga Arménienne

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղին տարեկան դաշտահանդէսը՝ Յուլիս 5, Կիրակի ամբողջ օրը, Ժէմանի դաշտը: Ընտանեկան ջերմ մթնոլորտ, հայկ. ճաշեր, պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ: Երգ, պար, դպրոցի աշակերտութեան կողմէ:

ԶԲՕՍԱՊՏՈՅՏ ԵՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

NEMOURS - MORET S / LOING

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի զբօսապտոյտը՝ Յուլիս 5ին: Կէսօրուան ճաշը տեղւոյն վրայ, պատրաստուած՝ Խաչուհիներու կողմէ, նըպաստաւոր պայմաններով:

Մ ե կ ն ո ւ մ .-
Gare de l'Est:- 8 h. 30
Porte d'Orléans: 9 h. 00
Porte d'Italie: 9 h. 15

Երթուդարձը՝ 50 Ֆ.: Անձրեւի պարագային՝ սրահը ապահովուած է:

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ, վերոյիշեալ ժամադրութիւններուն: Փոխադրակառքի ապահովութեան համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն.-

533. 06. 31 կամ 206. 42 .50

Collège Arménien Samuel-Moorat

Les Inscriptions pour l'Année Scolaire 1981 — 1982 sont ouvertes.

A.- Le Collège admet des élèves arméniens EXTERNES et INTERNES, GARCONS et FILLES à partir de 6 ans

B.- Le Collège dispense les cours depuis les classes élèmentaires jusqu'à la classe terminale du baccalauréat, section A. B. C. D.

C.- L'Internat est réservé aux garçons

D.- *Un service d'auto-car est assuré pour les transports aller - retour des élèves externes.*

E.- *Il a été décidé que des conditions spéciales de tarifs scolaires seront prévues pour tout élève MERITANT, lors de son inscription.*

F.- *L'ouverture d'une section relative à un NOUVEAU JARDIN D'ENFANTS est prévue.*

Les parents s'y intéressant sont invités à se mettre d'urgence en rapport avec la Direction du Collège.

26, *Rue Troyon* - 92310 *SEVRES*
Tél.: 534. 68. 28

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
2
JEUDI
2 JUILLET
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ: 160 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 350 Ֆ. - Հատը: 2 Ֆ.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.941 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 56e ANNÉE — No 14.941

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ երեսփոխանական ընտրութիւնները, Չորեքշաբթի առտու, դեռ վերջնական բնոյթ չունէին բայց յայտնի էր թէ Ս. Փէրէզի աշխատաւորական կուսակցութիւնը զգալի առաւելութիւններ արձանագրած է Պեկինի Լիքուտի բաղդատմամբ: Իսրայէլի Քնէսէթը 120 խորհրդարանական ունի եւ ընդհանրապէս համախմբման կառավարութիւն մըն է, որ կը ծնի քանի երկու գլխաւոր կուսակցութիւնները Պեկինի եւ Փէրէզի երբեք բացարձակ մեծամասնութիւն չեն կրցած ձեռք ձգել: Այդ իսկ պատճառով, միշտ կրօնական երկու փոքր կուսակցութիւններն են, որոնք իրաւարարի դեր կը խաղան եւ պարզ է որ աւելի կը հակին Պեկինի աջ կուսակցութեան, թոյլ տալով անոր որ կառավարութիւնը կազմէ: Շատ հաւանական է, որ այս անգամ ալ, հակառակ Փէրէզի յաղթանակին, Պեկինի վիճակուի կրկին, համախմբման կառավարութիւն մը կազմել:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ կուսակցութեան փարիզի դաշնակցային կոմիտէն 11 չարքային եւ Անրի Ֆիզպէնը արտաքսեց, իբրեւ հիմնադիրները «Rencontres communistes hebdo» պարբերականին, ուր կարելի պիտի ըլլար վիճաբանիլ ներքին հարցերու շուրջ: Արտաքսման շրջաբերականը կը հաստատէ որ պարբերականին 11 անդամները «կը մերժէին անմիջապէս վերջ տալ կուսակցութեան կանոնաւոր կեանքին զուգահեռ իրենց գործունէութեան»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ զինուորական իշխանութիւնը յայտնած է սահմանադրական ժողով մը պիտի պատրաստէ նոր սահմանադրութիւն մը եւ օրէնքներ քաղաքական կուսակցութեանց եւ ընտրութեանց վերաբերեալ: Ըստ Երեքշաբթի օր հրապարակուած օրէնքին, Սահմանադրական ժողովը պիտի կազմուի Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդին, որ կը գործէ իբրեւ գերագոյն ժողով եւ խորհրդատու ժողովի մը կողմէ, կազմուած 67 գաւառներու տեղական 120 ներկայացուցիչներէն: Քաղաքական դէմքերը իրաւունք պիտի չունենան մասնակցելու: Գաւառական ներկայացուցիչներու ընտրութիւնը պիտի կատարուի երկու աստիճանով: Իւրաքանչիւր գաւառի կառավարիչ թեկնածուներ պիտի նշանակէ «պատուաւոր անձնաւորութեանց» անոնց մէջ ալ ընտրութիւն մը պիտի ընէ Ապահովութեան Ազգ. Խորհուրդը: Հաստատ աղբիւրներու համաձայն նոր սահմանադրութեան պատրաստութիւնը եւ ընտրութիւնները առնուազն մէկ տարի կ'առնեն:

ՎԱՐՁԱԿԱՐԳԵՐԸ կը փոխուին բայց յաւելումները կը մնան: Այսպէս Յուլիս 1էն ելեկտրականութիւնը 15 առ հարիւր եւ կազն ալ 22 առ հարիւր յաւելում կը կրեն: Կառավարութիւնը կը մեղադրէ նախկին վարչապետը, որ յետաձգած էր այս յաւելումները ընտրական դրդապատճառներով: Փոխադրութեանց նախարարը համայնավար Ֆիթէրման առայժմ յետաձգեց երկաթուղիի եւ փարիզեան փոխադրութեանց (մեթրօ, օթօպիւս) սակերու յաւելումը:

ԼՈՒՔՍԱՆՊՈՒՐԿԻ մէջ, Եւրոպայի Տասերը կարգ մը հարցերու շուրջ բոլորովին համաձայն էին եւ այլ հարցերու շուրջ՝ հիմնովին տարակարծիք: Համաձայնութիւնը կը վերաբերի գլխաւորաբար միջազգային հարցերու եւ Աֆղանիստան առաջին առթիւ (տասերը կրկին կ'ուզեն որ խորհրդային զօրքը քաշուի) եւ տարակարծութիւնը՝ ընկերային հարցերու: Նախագահ Միթերան կ'առաջարկէր «եւրոպական ընկերային շրջագիծ» մը ստեղծել, ինչ որ ընկերվարական ռազմավարութեան մաս կը կազմէ բայց Տիկին Թաչըր եւ Հելմութ Շմիտ բնաւ համակարծիք չեն թէեւ Միթերան գլուխ գլխի նախաճաշով մը փորձած է համոզել «երկաթէ Տիկինը»: Մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին ալ, Ֆրանսայի Նախագահը բացատրած է թէ շեշտը դրած է եւրոպական քաղաքականութեան ընտեսական եւ ուրեմն ընկերային երեւոյթին վրայ: «Հարկ է, որ, կ'ըսէ Միթերան, Եւրոպան կարենայ խօսիլ աւելի մեծ համերաշխութեամբ մը, ոչ միայն չահարաժիններու սակերու, երրորդ աշխարհի եւ ճարտարարուեստականացած երկիրներու յարաբերութեանց, միջազգային դրամական հարցերու, ուժանիւթի մասին այլեւ՝ տնտեսական եւ ուրեմն՝ ընկերային քաղաքականութեանց հարցերու: Կը յուսամ որ գիս մտիկ ըրին»:

ՋԱՀԼԷԻ (Լիբանան) պաշարումը վերջ գտաւ երեք ամիս ետք: Սուրիական զօրքը թուլցուց իր սեղմումը քաղաքին շուրջ եւ քրիստոնեայ ուժերու մէկ մասը փոխարինուեցաւ լիբանացի պահակազօրքերով:

ՄԱՐՈՔ ԵՒ ՄԱՒՐԻՏԱՆԻԱ վերահաստատեցին դիւանագիտական իրենց յարաբերութիւնները, որոնք խզուած էին Մարտին:

ՍՊԱՆԻՈՅ նախարարապետը Սոթելօ Փարիզ կը հասնի, Հինգշաբթի օր, պաշտօնական կարճ այցելութիւն մը ընելու համար: Ճաշի հիւրը պիտի ըլլայ Նախագահ Միթերանի: Այս հանդիպումը կարեւոր կ'որակուի: Արդարեւ երկու թղթածրար կայ Ֆրանսայի եւ Սպանիոյ միջեւ՝ Եւրոպայի հասարակապետութեան անդամակցութեան հարցը եւ գործակցութեան հարցը պասք ահաբեկչութեան դէմ:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակցութիւնը, առաջին նիստին, Փիէռ Ժոքսը ընտրեց որպէս նախագահ: Ազգ. նորընտիր ժողովը իր առաջին նիստը կը գումարէ Յուլիս 2-ին եւ կ'ընտրէ իր դիւանը: Հաւանական նախագահն է Շապան – Տէլմասի աթոռը գրաւելու համար՝ Լուի Մեռմազ:

ԹԵՀՐԱՆԻ ՄԷՋ պատկառելի բազմութիւն մը, հարիւր հազարաւոր անձերէ կազմուած մասնակցեցաւ Այաթոլա Պեհեշթիի եւ եղեռնափորձին միւս 71 զոհերուն յուղարկաւորութեան: Դագաղ մըն ալ աւելցած էր՝ Էվինի բանտապահը, որ սպաննուած էր նոյն առաւօտը: Խորհրդարանի պատշգամէն Այաթոլա Ռաֆսանճանի, Մաճլիսի նախագահը, ամբաստանեց «համաշխարհային աշխարհակալութիւնը, սիոնականութիւնը եւ յետադիմութիւնը շրջանին մէջ: Շեշտած է. «անոնց դրած ռումբը աւելի ծանրակշիռ հետեւանքներ պիտի ունենայ քան՝ եթէ հիւլէական ռումբ մը պայթէր շրջանին մէջ»: Անդին ամբոխն ալ ձայն կու տար, պոռալով՝ «Ժողովո՛ւրդ ոտքի, ուրիշ յեղափոխութիւն մըն է: Ամերիկան այսօր քօղազերծուեցաւ: Պեհեշթի, իսլամի լոյսն էիր, անմեղ էիր, մահ Պանի Սատրի»: Նախորդ օր ալ, Խոմէյնի մեղադրած էր, առանց իրենց անունը տալու Մուճահիտինները (իսլամական ձախ կազմակերպութիւն) իբրեւ հեղինակները Կիրակի երկուշաբթի եղեռնափորձին: Մուճահետինները, կողմնակից Պանի Սատրի, որ միշտ թաքստոց մըն է Թեհրանի մէջ ըստ կարգ մը աղբիւրներու, գլխաւոր ընդդիմադիր ուժն են Խոմէյնիի մոլեռանդ կրօնականներուն դէմ:

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ «չարերու» ցանկը պատրաստած է Ուաշինկթընի համալսարանի պատմութեան եւ քաղաքական գիտութեանց ուսուցչական կազմը: Անոնց մէջ կը գտնուին՝ Կալիգուլա, Ներոն, Ատտիլաս, Քաթրին տը Մետիսիս (Ֆրանսայի թագուհի, որ հրահրեց կաթողիկէներու եւ բողոքականներու պատերազմները) Իվան Դ. սարսափելին Ապտուլ Համիտ, Հիթլէր, Սթալին, Մաօ – Ցէ – Թունկ եւ Ամին Տատա...

ՃԻԱՐՇԱՒԵՐՈՒ պաշտօնեաներու գործադուլը վերջ գտաւ Չորեքշաբթի օր, նախորդ իրիկունը համաձայնութիւն մը գոյացած ըլլալով:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ Հիւա Կուօֆէնկի հրաժարումէն ետք, կուսակցութեան ղեկավարը կ'անցնի Հիւ Եաոպանկ, ինչ որ կը հաստատէ ապամաոյացումի նոր հոսանքը:

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒՆԻՍ 24 – 25)

ՓՐՈՖ. ԱՇՈՏ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ ԿԸ ԲԱՑԱՅԱՅՏԷ ԾԱԾԿԱԳՐԵՐԸ

Բացայայտուած են հարիւրաւոր ծածկագրեր, որոնք կը խօսին դարերու ընթացքին այլ ժողովուրդներու հետ Հայերու ունեցած պետական, ռազմական, առեւտրական-տնտեսական և մշակութային կապերու մասին: Ծածկագրերու բնագիրները վերծանած է Երեւանի Պետական Համալսարանի Փրոֆ. Աշոտ Աբրահամեան, օգտագործելով շուրջ 50 բանալի, որոնց կէսէն աւելին ինք գտած է: Այս առթիւ պատմաբանը ըսած է, թէ այս վաւերագրերը կը պահպանուին ոչ միայն խորհրդային գիտական հիմնարկներու եւ թանգարաններու մէջ, այլեւ արտասահման՝ Լոնտոն, Վենետիկ, Վիէննա, Երուսաղէմ եւ այլուր: Հայկական ծածկագրերու ուսումնասիրութեամբ զբաղած եւ լուրջ արդիւնքներու հասած են անուանի հայագէտներ՝ Պետերբուրգի ակադեմիայի անդամ Մարի Բրոսէ, Նիկողայոս Մառ, Հրաչեայ Աճառեան, Տաուէթ: Ծածկագրերու վերծանումի հետազօտութիւնները այսօր ալ կը շարունակուին ամբողջ աշխարհի մէջ: Այնուամենայնիւ, ծածկագիր բնագիրներու կարեւոր մէկ մասը բարդութեան պատճառով չէ վերծանուած: Հին հեղինակները առանձին բնագիրներ կազմած են եռաստիճան ծածկագրութեամբ:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՄՈՆՐԷԱԼԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

Մոնրէալի «Մարդը եւ իր բնական հարստութիւնները միջազգային ցուցահանդէսին, Խորհ. Միութեան տաղաւարին մէջ տնտեսութեան, գիտութեան, թեքնիքի ու մշակոյթի մարզերու մէջ իր նուաճումները կը ցուցադրէ նաեւ Հայաստան:

×

ՍԱՐԳԻՍ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆԻ ԱՐՈՒԵՍՏԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱԼՊՈՄ ՄԸ

Մոսկուայի «Սովետսկի Խուդոժնիկ» («Սովետական Նկարիչ») հրատարակչականը «Սովետական արուեստի վարպետները» շարքով լոյս ընծայած է Հայաստանի ժողովրդական նկարիչ Սարգիս Մուրադեանի արուեստին նուիրուած ալպոմ մը: Յառաջաբանը գրած է Վ. Մարտինով: Ալպոմին մէջ առնուած են մօտ 90 գործեր: 54ամեայ նկարիչը ստեղծած է աւելի քան 500 կտաւ՝ զանազան սեռերով: Շատ մը գործեր ան նուիրուած է Հայաստանի եւ անոր ժողովուրդին: Ծանօթ են «Վերջին գիշեր. Կոմիտաս», «Խաղաղ երկնքի տակ», «Լուսաբացից առաջ», «Սարդարապատ» նկարները:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԷՍՏՈՆԻՈՅ ՄԷՋ

Էստոնիոյ Պետական Գեղարուեստական Թանգարանին մէջ բացուած է Հայաստանի կերպարուեստի երեք վարպետներու՝ Մ. Քամալեանի, Ա. Նալբանդեանի եւ Ս. Ռաշմաջեանի գործերու ցուցահանդէսը: Այս առթիւ, Էստոնիոյ Մշակոյթի նախարարը՝ Ի. Լոտ, ըսած է, թէ Հայաստանի նկարիչներու ցուցահանդէսը մասնաւոր հետաքրքրութիւն ստեղծած է արուեստասէր հասարակութեան մօտ: Աւելցնելով կը բացատրուի երկու ժողովուրդներու վաղեմի բարեկամութեամբ: Էստոնիան կը հպարտանայ, որ իր լուման տուած է հայ մշակոյթի զարգացման համար եւ խնամքով կը պահպանէ Խաչատուր Աբովեանի յիշատակը: Տարտուի (Նախկին Դորպատ) համալսարանին մէջ, ուր ուսանած է Աբովեան, իր անունով կոչուած է լսարաններէն մէկը, ինչպէս նաեւ քաղաքի փողոցներէն մէկը:

×

ՓՈՂՈՑՆԵՐ՝ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՎ

Երեւանի քաղաքապետարանի որոշումով Շահումեանի շրջանի Վիսոկովոլտնայա փողոցին մեծ մասը այսուհետեւ կը կոչուի Գուսան Շերամ (Գրիգոր Տալեան): Երեւանի փողոցներու պատմութիւնը կը սկսի անցեալ դարու կէսերէն: Ծանօթ է, որ Երեւանի առաջին յատակագիծը հաստատուած է 1856-ին: Այդ ժամանակ անուններ ստացած են քանի մը փողոցներ, որոնց մէջ կեդրոնականն էր Աստաֆեանը, որ 1921-ին վերակոչուեցաւ Խաչատուր Աբովեան: Նախկին Տէր – Ղուկասով փողոցը կոչուեցաւ Նալբանդեան, որուն առաջին բնակելի տուները նախագծած է ճարտարապետ Նիկողայոս Բունիաթեան: Այդ տուներէն մէկուն մէջ 1927 – 1936 թուականներուն ապրած է Ակսել Բակունց: Երեւանի գեղեցիկ անկիւններէն է Թումանեան փողոցը, ուր 1953-ին բացուած է բանաստեղծին տուն – թանգարանը, որուն սանդուխներու 54 աստիճանները կը խորհրդանշեն Թումանեանի ապրած տարիներու թիւը: Երեւանի 78 փողոցներ ներկայիս կը կրեն հայ, ռուս եւ համաշխարհային անուանի գրողներու անունները:

ՍՏԱԼԻՆ, ՄԱՐԻԷՏՏԱ ՇԱՀԻՆԵԱՆ ԵՒ ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

ԽՄԲ. – Վրաստանի խորհրդայնացման 60–ամեակին առթիւ, երկրին Համայնավար կուսակցութեան Կեդրոնի օրգան «Կուսակցական խօսք» հանդէսը դիմած է խորհրդային կարգ մը յայտնի գրողներու, գիտութեան եւ արուեստի ներկայացուցիչներու որպէսզի արտայայտուին եւ ըսեն թէ ինչն է որ զիրենք կը կապէ Վրաստանի: Հանդէսին արձագանգած են շարք մը հեղինակներ, որոնց կարգին՝ Սերօ Խանզադեան, ինչպէս նաեւ խորհրդային գրականութեան ծանօթ ներկայացուցիչ «սոցիալիստական աշխատանքի հերոս» եւ լենինեան մրցանակակիր՝ 91–ամեայ Մարիէտտա Շահինեան, որու յօդուածը խոր վրդովում ստեղծած է մտաւորական շրջանակներու մէջ: Արդարեւ, յօդուածի վերջաւորութեան «սոցիալիստական աշխատանքի» մեր այս «հերոսուհին» լորձնաշուրթն տողերով գովքը կը հիւսէ … Ստալինի: Ի՞նչ ըսել: Կարելի է խորհիլ թէ «հերոսուհին» զառամած է բայց այդ ալ չի բաւեր արդարացնելու համար նարդարանալին: Ուրե՞մն: Ուրեմն խօսքը տանք Սերօ Խանզադեանի որ «բաց նամակ Մարիէտտա Շահինեանին» գրութեամբ մը կուտանք հարկ եղած պատասխանը: Նախքան Ս. Խանզադեանի այդ գրութիւնը Մարիէտտա Շահինեանի յօդուածին խնդրոյ առարկայ հատուածը (յօդուածը լոյս տեսած է «Երեկոյեան Թպիլիսի»ի 1980 Նոյեմբեր 27–ի թիւին մէջ): Գալով Ս. Խանզադեանի այս «բաց նամակ»ին (որքան գիտենք՝ ցարդ անտիպ) պէտք չէ շփոթել վերը յիշուած յօդուածին հետ, որ լոյս տեսած է «Կուսակցական խօսք» հանդէսին: Այսպէս գնահատէքի արժանի է Սերօ Խանզադեան, որ նոր յայտնութիւններով աւելի կը ճանչցնէ – եթէ հարկ է – Սթալինը: «Յառաջ»ի համար ռուսերէն բնագրերէն թարգմանութիւնը կատարած է Հ. Գեղամեան:

—×—

«… Վրաց ժողովրդին սակայն ես յարգում և սիրում եմ ոչ միայն նրա մըշակոյթի, արդիւնաբերութեան եւ մասամբ հետ ունեցած իմ այս գործնական կապերի փորձից ելնելով: Վրաստանը եւ վրաց ժողովրդին ես յարգում եւ սիրում եմ այն բանի համար, որ Գորի քաղաքում, պարզ բանուոր աշխատաւորի աղքատ ընտանիքում ծնուել է Իոսիֆ Վիսարիոնի Ստալինը՝ պատմական հզօր դէմք որը կարողացաւ Լենինի մահից յետոյ տասնեակ տարիներ կատարել եւ իրագործել Նրա ուսերին ծանրացած հսկայական խնդիրը. պահպանել աշխարհում առաջին եւ բազում տարիներ միակը հանդիսացող բանուորների, գիւղացիների եւ ժողովրդական մտաւորականութեան ընկերվարական պետութիւնը, նրան դիմադրող կապիտալիզմի ահաւոր, անսահման ծովում. տարէցտարի ըստեղծել եւ հիմնել նրանում կոմունիզմի նիւթական հիմքը եւ, վերջապէս պաշտպանել այն 1941 – 1945 թուականների հայրենական պատերազմում: Սա չի կարելի մոռանալ, չի կարելի չնորհակալ չլինել Ստալինին մեր ընկերվարական հայրենիքի անվթար պահպանման համար: Ժողովուրդը սիրում էր Ստալինին: Միայն աչքը կարող է ստիպել մարդուն իր կրծքով նետուել թշնամու դնդակների վրայ, պաշտպանելով հայրենիքը … Այդ ժամանակը կը մնայ համաշխարհային պատմութեան մէջ, որպէս մասաների ստեղծագործական մեծ դարաշրջան»:

Մ. ՇԱՀԻՆԵԱՆ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ Մ. ՇԱՀԻՆԵԱՆԻ

«Վերջերս տարբեր հրատարակչութիւններում ռուսերէն եւ վրացերէն լեզուներում տպագրուեց ձեր յօդուածը եղբայրական Վրաստանի, խորհրդային տարիներին վրաց ժողովրդի յաջողութիւնների, վերափոխուած երկրի մասին: Կարելի է միայն ողջունել եղբօր հասցէին բարի խօսք ասելու բնական ցանկութիւնը, յատկապէս համաժողովրդական տօնի՝ Խորհրդային Վրաստանի 60–ամեակի նախօրէին: Դա եւ մեր տօնն է: Հայ ժողովրդի տօնը, մեր երկրի բոլոր ժողովրդների տօնը: Իմ յիշողութեան մէջ դեռ թարմ են Խորհրդային Հայաստանի 60–ամեակին նուիրուած վերջերս կատարուած հանդիսութիւնները եւ դրանցում Վրաստանի Համայնավար կուսակցութեան կենտրոնի քարտուղար Է. Շեվարնաձէի փայլուն ելոյթը, որը հայ ժողովրդին նուէր բերեց Հայոս եւ Քարթլոս երկուորեակ եղբայրների՝ Հայաստանի եւ Վրաստանի նախահայրերի հիասքանչ դիմանկարը: Այնպէս որ մեր ժողովուրդների միջեւ յարաբերութիւնները դարեր շարունակ եղել են եւ միշտ կը մնան եղբայրական: Իսկապէս եղբայրական: Ահա թէ ինչու ես կարող եմ միայն ողջունել իւրաքանչիւրին, ով որ բարի խօսք կ'ասի մեր եղբօրը: Սակայն ինձ, որպէս գրողի, որպէս համայնավարի, որպէս մարդու, որի աչքերի առջեւով է անցել մեր ընկերվարական հայրենիքի ողջ պատմութիւնը, ուղղակի ապշեցրեց այն փաստը, որ Դուք ձեռնարկել էք հանդէս գալ որպէս Ի. Ստալինի փաստաբան, որի աննախընթաց յանցագործութիւնները խորհրդային ժողովրդի հանդէպ, կուսակցութիւնը խիստ եւ վճռականօրէն դատապարտել է իր բազում համագումարներում:

Դուք հրապարակայնօրէն վիրաւորել էք ոչ միայն Ստալինի վայրագութեան տարիներին անմեղօրէն զոհուած միլիոնաւոր մարդկանց յիշատակը, այլեւ հենց իր՝ Լենինի անունը, անուանելով Ստալինին «պատմական հզօր դէմք, որը կարողացաւ Լենինի մահից յետոյ տասնեակ տարիներ կատարել եւ իրագործել հսկայական խնդիրը…»:

Մենք շատ լաւ գիտենք, թէ դա ինչ խնդիր էր:

Դուք այդպէս գրում էք մի մարդու մասին, որը նախ եւ առաջ ոտնահարել է հենց լենինեան սկզբունքները երկրի հասարակական կեանքի բոլոր ոլորտներում: Դուք վիրաւորել էք պատերազմի 20 միլիոն զոհերի յիշատակը, որի մասնակիցն եմ եղել ես առաջին օրուանից մինչեւ վերջինը: Դուք վիրաւորել էք ռուս մեծ ժողովրդին, որը բոլորից աւելի է տուժել Ստալինի յանցագործութիւններից: Վիրաւորել էք եւ վրաց ժողովրդին, որի պայծառ մտաւորականութիւնը գործնականում ամբողջովին ոչնչացուեց անձի պաշտամունքի տարիներին:

Եւ վերջապէս, որպէս հայ պիտի ասեմ, դուք վիրաւորել էք իմ ժողովրդին, որը ցեղասպանութեան ահաւոր սարսափներից յետոյ անտանելի բեռ եւ զրկանքներ կրեց անձամբ Ստալինից:

Ընթերցողներին դուք քաջ յայտնի էք նախ որպէս հետազօտող: Հենց այդ պատճառով պիտի բերեմ մի քանի փաստեր, որոնք լուսաբանում են Ստալինի կանխամտածուած յանցաւոր գործունէութիւնը ամբողջ մի ժողովրդի հանդէպ:

1921 թուականին սկզբին Մոսկուա էին ժամանել Թրքական պատուիրակութիւններ: Նրանք հանդիպել են Ստալինին: Ահա թէ ինչ է գրում յետագայում պատուիրակութիւններից մէկի ղեկավար՝ Եուսուֆ Քեմալ բէյը: «1921 թուական, Փետրուար 22–ին Ստալինի հետ մեր առաջին հանդիպման ժամանակ նա մեզ առաջարկեց զէնք, դրամ եւ կենդանի ուժի օգնութիւն: «Հայկական հարցը դուք վճռել էք արդէն ինքներդ», ասաց նա» (Թ. Բիյօղլու «Աթաթիւրքը Անատոլիում (1919 – 1921)», Ստամբուլ, 1959, էջ 21):

Թրքական յայտնի զինուորական եւ քաղաքական գործիչ, Մոսկուայի առաջին Թուրք դեսպան, կեներալ Ալի Ֆուադ Ջեբեսոյը, որը մասնակցել է Թուրք – խորհրդային բանակցութիւններին 1921 թուականին, գրում է իր յուշերում. «Չիչերինը չէր կամենում լուծել սահմանների հարցը յօգուտ Թուրքիայի եւ միայն շնորհիւ Ստալինի միջամտութեան, յաջողուեց համաձայնութեան գալ: Յաջողուեց լուծել այն հարցերը, որոնք բանակցութիւնները հասցրել էին փակուղու: Պատուիրակութեան անդամների այն հարցին, թէ «քննարկուելո՞ւ է արդեօք խորհրդակցութիւնում հայկական հարցը», Ստալինը պատասխանեց. «Ոչ, այդպիսի հարց չկայ: Դուք այն արդէն վճռել էք: Եթէ դեռ մնացել են չվճռուած հարցեր, լուծէք ինքներդ» (Թերթ «Վաթան», Ապրիլ 20, 1954 թուական):

Այսօր ողջ աշխարհը շատ լաւ գիտի, թէ ինչ նկատի ունէր Ստալինը, խօսելով «չվճռուած հարցերի» մասին: Խօսքը վերաբերւում էր նրան, որ Թուրքիայում, աւելի ճիշդ՝ Արեւմտեան Հայաստանում այդ ժամանակ ողջ էին մնացել դեռ 800 հազար Հայեր: Ահա դա էր «չվճռուած հարցը»:

Ստալինը խոստացաւ Թուրքերին, որ քանի դեռ ինքը ողջ է, երկրում կը մոռանան «ցեղասպանութիւն» խօսքը: Եւ դուք լաւ գիտէք, որ դա իրօք այդպէս էլ եղաւ իրականում: Ստալինի անձնական հովանաւորութեամբ Թուրքիայում փաստօրէն շարունակուեց այսպէս կոչուած խաղաղ, խուլ ցեղասպանութիւնը: Արեւմտեան 1915 թուականից ազատուածներից մնաց ընդամէնը 60 հազար Հայ: Իսկ «ցեղասպանութիւն» խօսքը մենք իսկապէս լսեցինք միայն կուսակցութեան 20–րդ համագումարից յետոյ:

Այսպիսի բազում օրինակներ կարելի է բերել: Կարծում եմ, որ հարկ չկայ յիշատակել Ստալինի վերաբերեալ Լենինի տուած բնութագիրը:

Լենինին ուղարկած իր մի հեռագրի մէջ Ստալինը գրել է. «Ընկ. Լենին, երէկ ես իմացայ, որ Չիչերինը իսկապէս ուղարկել է ինչ որ մի յիմար, դրդիչ (պրովոկացիոն) պահանջ Վանի, Մուշի, Բիթլիսի (Թրքական շրջաններ, Թուրքերի հսկայական գերակշռութեամբ) ադատադրման մասին յօգուտ Հայաստանի: Հայկական այդ իմպերիալիստական պահանջը չի կարող մեր պահանջը լինել: Հարկաւոր է արգիլել Չիչերինին, որպէսզի ազգայնամոլօրէն տրամադրուած Հայերի թելադրմամբ նոտա չուղարկի Թուրքերին» (Փետրուարի 12, 1921 թուականին, Խորհրդային Միութեան Համայնավար Կուսակցութեան Կենտրոնի Մարքսիզմ – Լենինիզմի Հիմնարկութեան կենտր. կուսակց. արխիվ, ֆոնդ 3 (Ստալին), ցուցակ 1, պահպ. միաւոր 52 – 14, թերթ 2):

Հայ գրողների հետ ձեր բանաւոր զրոյցների ժամանակ դուք մէկ անգամ չէ, որ յայտարարել էք ձեր ստալինիստ լինելը: Ձեր տեսակէտները չեն բաժանում: Դուք կարծիք էք յայտնել այն մասին, որ 1937 թուականին Ստալինը ոչնչացրել է լոկ «փտած մտաւորականութիւնը»: Ցիշեցնեմ մի չնչին բանմիլիոնաւոր զոհերի թւում էր եւ հանճարեղ Չարենցը, որի հետ ձեր բարեկամութեամբ դուք սկսեցիք այնպէս հըպարտանալ միայն անձի պաշտամունքի մերկացումից յետոյ: Այո, բանաւոր զըրոյցներում դուք ձեզ շատ բան էք թոյլ տուել: Բայց եւ շատ ձեզ ներուել է, նըկատի ունենալով ձեր տարիքը, ձեր տաղանդը, ձեր անվիճելի ծառայութիւնները, խորհրդային գրականութեան եւ ...

ԺՈՐԺ ՍԱՆՏ, ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՅՈՑ ՎԱՆՔԸ

Գրեց՝ ԼԵՒՈՆ Թ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

Սանդ, իր օրը հասած նկատելով, մանչը Նոհանի քաղաքապետ կարգել կուտայ եւ չունչը Փարիզ կ'առնէ գրիչն ու խորհուրդները յեղափոխութեան տրամադրութեան տակ դնելու համար: Լա Գոզ տիւ Փէօփլը (Ժողովուրդին դատը) կը հիմնէ, Նախարարաց ժողովին որոշումով Ներքին Գործոց նախարար Ալեքսանդր – Օկիւստ Լըդրիւ – Րօլլէնի խնդրանքով Բիւլլըթէն դը լա Րէփիւպլիքը (Հանրապետութեան Տեղեկագիր) կը խմբագրէ գրեթէ մինակը, Լա Վրէ Րէփիւպլիքի (Ճշմարիտ Հանրապետութիւն) կ'աշխատակցի, եւ առանձին տետրակներով – թուղթ առ, … – համայնավարութիւնը վաղուան ձգելով, Հանրապետութիւնը փրկելու համար հարուստ, միջակ եւ աղքատ դասակարգերուն առանձին առանձին միութեան կոչեր կը հրատարակէ:

Սանդ այդ օրերուն Մօրիսի փարիզեան տունը, 8 ռիւ դը Կոնդէ, կը բնակի, ու գրաշարի բաճկոնակով տպարաններու մարմարին հակած, խմբագրելով ու սըրբագրելով գիշերներ կը լուսցնէ, Երեսփոխանական ժողովին քով Մայրերու ժողով մը կը պահանջէ, պոռնկութիւնը վերցնելու համար կնոջ պաշտպանութեան յատուկ օրէնքներու քուէարկութիւնը կ'առաջարկէ, եւ Ամերիկայի սեւամորթներուն ու Ռուսիոյ ճորտերուն չահագործումին եւ կառավարութեան գաղութարարական քաղաքականութեան դէմ ազդու կերպով կը բողոքէ: «Կնոջ ձայնը» թերթը Երեսփոխանական Ժողովին ընտրութիւններուն Սանդի թեկնածութիւնը կ'առաջարկէ, զոր Սանդ կը մերժէ, եւ խօսք կ'ըլլայ նախարարի թղթակալով մը պատուել զինքը:

Բայց կ'երեւի թէ Սանդ իր պաշտպանած դատին յաջող ելքին մասին կասկածներ ունի. Ֆրանսայի ժողովուրդին մեծամասնութիւնը կոյր, դիւրահաւան, ապերախտ, չար ու տխմար է», կ'ըսէ, ու նպատակին հասնելու համար կը թելադրէ նոյնիսկ ապօրինութեան դիմել եթէ Սահմանադիր Ժողովին (1848 Ապրիլ 23) յաջորդող օրէնսդիր ժողովին ընտրութիւնները (Մայիս 13) հանրապետական մեծամասնութիւն մը չապահովեն: Սանդի այս ձախաւեր թելադրութիւնը մեծ աղմուկ կը հանէ:

Քաղաքական յեղափոխութեան կողմնակից Ֆրանսացիները ընկերային յեղափոխութենէ կը խուսափին: Լըդրիւ – Րօլլէնի բարեկամները, որոնք փոքրամասնութիւն կը կազմեն, իրենց ծայրայեղ դիրքաւորումներուն համար կը հալածուին, կը բանտարկուին կամ արտասահման կ'անցնին, իսկ Սանդ չունչը Նոհան կ'առնէ, ուր հակահամայնավար գիւղացիութիւնը դղեակը կրակի տալ կ'ուզէ:

Լուի – Ֆիլիպ Թագաւորը գահընկէց ընող տարրերը իրարու հետ չեն համաձայնիր, հանրաքուէով ժողովուրդը չորս տարուան համար ջախջախիչ մեծամասնութեամբ Նապոլէոն Ա.ի եղբօր որդին իշխան Նապոլէոն Բոնապարտը Հանրապետութեան նախագահ կ'ընտրէ Դեկտեմբեր 10–ին, իսկ 1851 Դեկտեմբեր 2–ի պետական հարուածով նախագահը Հանրապետութիւնը կը ջնջէ եւ Կայսրութիւնը կը վերահաստատէ իր հաշուոյն:

Սանդ 1848–ի Յեղափոխութեան ձախող ելքէն յուսախաբ, իրաց կացութեան հետ կը հաշտուի: «Ժողովուրդը ընդունեցաւ պէտք է համակերպինք» ըսելով ձեռնթափ կ'ըլլայ – նոյն խորհուրդը կուտայ համախոհներուն, – եւ վախնալով թէ զինքն ալ կը քշեն, 1852 Յունուար 29–ին Նապոլէոն Գ.ի ներկայանալով իրեն եւ հալածուած ընդդիմադիր տարրերուն համար ընդհանուր ներում կը խնդրէ բորբոքած հանրային կարծիքը հանդարտեցնելու համար. այդպիսով կը յաջողի քանիներ բանտէ եւ աքսորէ ազատել, եւ ուրիշներու ալ քօակէն նիւթական կարեւոր օգնութիւններ կը հասցնէ արտասահման: Կարգ մը անգլիացի տարբեր Սանդի յարմարողական դիրքաւորումը կը քննադատեն:

Սանդի եւ Շոպէնի սիրային վէպը 1847–ին արդէն վերջ գտած էր. Սանդի աղջկան Սոլանժի արձանագործ Օկիւստ Կլէզէնժէի հետ ամուսնութիւնը – որուն դէմ է Շոպէն – եւ մանաւանդ վիպասանուհիին իրմէ տասնըչորս տարու երիտասարդ Վիկտոր Բորիի (1818 – 1880) ծառուկ աչքը պատճառ եղած էին որ նշանաւոր երգահանը խորապէս վշտանայ: Շոպէն 1849 Հոկտեմբեր 17–ին մեռած էր եւ յատուկ հոգեհանգիստը Փարիզի Լա Մադլէն եկեղեցւոյն մէջ կատարուած:

(Շար. 19)

THEATRE DU ROND - POINT
AVE. F. ROOSEVELT

ՅՈՒԼԻՍ 10-ԻՆ՝ ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ

Ինչպէս ծանուցած էինք անցեալ շաբթու, Ժ. Լ. Պառօ – Մատըլէն Ռընօ ընկերութիւնը իր թատրոնին մէջ, ամրան շրջանին կը հիւրընկալէ երգիչներ եւ երգչախումբեր: Այսոնց կարգին՝ «Յուլիս 10-ին Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը:

Փարիզի առաջին երգչախումբը կը հիմնուի 1923-ին, Սաքօ Յակոբեանի ղեկավարութեան տակ եւ կը ստանայ Սիփան անունը: Նոյն տարին Կոմիտասի անուան տակ, Նշան Սերգոյեան կը կազմէ խումբ մը, միայն այրերով եւ եկեղեցական երգերու համար: 1930-ին, երկու խումբերը միասին հանդէս մը կուտան, նուիրուած Կոմիտասի 60-ամեակին: Այսօր յաջողութենէն կը ծնի երկու խումբերու ձուլումը եւ 1936 Հոկտեմբեր 2-ին, միացեալ խառն խումբը կը մկրտուի Սիփան – Կոմիտաս: Անկէ ի վեր ծանօթ եւ վարպետ խմբավարներ իրարու կը յաջորդեն անոր գլուխը եւ բազմաթիւ երգահանդէսներ կը տրուին Ֆրանսա թէ արտասահման: 1953-ին, Սիփան – Կոմիտասի համար նոր շրջան մը կը բացուի երբ Կարպիս Ափրիկեան կը հրաւիրուի յաջորդելու ողբացեալ՝ Գուրգէն Ալէմշահի: Անոր բծախնդիր ճիգերուն ներքեւ է, որ Սիփան – Կոմիտաս լսելի կը դառնայ ամէն կողմ, Փարիզ, գաւառը, արտասահման, սրահներու թէ եկեղեցիներու մէջ միշտ արժանանալով արդար գընահատանքի:

հրապարակախօսութեան ասպարէզում: Բայց դժուար է լռել, երբ դուք անպատասխանատու յայտարարութիւններ էք անում արդէն հրապարակայնօրէն:

Գրում եմ այս բաց նամակը նախ եւ առաջ նրա համար, որպէսզի եղբայրական այլ հանրապետութիւնների, այդ թւում եւ Վրաստանի իմ գրչական եղբայրները լաւ իմանան, որ Հայաստանում Շահինեանի տեսակէտները Ստալինի վերաբերեալ, չեն բաժանում:

Ցանկալի է ի հարկէ, որ դուք լինելով համդերձ պատկառելի հետազօտող, բայց եւ այնպէս ծանօթ չէք եղել այն փաստերին, որոնց մասին ես այստեղ խօսեցի: Եթէ սակայն դուք դրանց մասին գիտէիք եւ այնուամենայնիւ շարունակում էք մնալ, ինչպէս ինքներդ սիրում էք ասել՝ «մարտնչող ստալինիստ», ապա ձեր վարմունքը ես համարում եմ ամօթալի: Քանի որ այն խայտառակում է ձեր ժամանակակիցներին: Ձեր հայրենակիցներին: Այսուհետեւ ես ոչինչ չեմ ուզում ունենալ ձեզ հետ ընդհանուր»:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

Յունուար, 1981, Ք. Երեւան

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ ԽՍԻՒ ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի միօրեայ վարժարանին տարեվերջի հանդէսը Յունիս 13-ին տեղի ունեցաւ, Միութեան հաւաքատեղիին մէջ: Այս տարեշրջանին վարժարանը ունեցած էր 50 աշակերտ եւ աշակերտուհիներ, որոնք կանոնաւորաբար մասնակցած էին Երեքշաբթի օրուան պարի, իսկ Զորեքշաբթիները՝ հայերէնի դասաւանդութեանց:

Հանդէսի բացումը ըրաւ, ատենապետուհի Տիկին Յովսէփեան որ մանրամասնօրէն ներկայացուց տարեշրջանի գործունէութիւնը:

Ապա, խօսքը վարժարանի հայերէնի ուսուցչուհի Տիկին Աննա Գարագայայինն էր: Ուսուցչուհին յատկապէս մատնանշեց անհրաժեշտութիւնը վարչութիւն – ծնողք գործակցութեան, եւ զայն նըկատեց հիմնական ազդակ դասաւանդման արդիւնաբերութեան համար, մանաւանդ միօրեայ վարժարաններու պարագային: Պարի ուսուցիչ Պր. Մատիլեանի խօսքը գեղեցիկ վերլուծում մըն էր պարի դաստիարակիչ տեսակին եւ ազգապահպանման գործին մէջ յայտարերած կարեւորութեան վերաբերեալ:

Սրահը լեցուն էր ծնողքներով եւ Միութեան համակիրներով: Երախաները արտասանեցին եւ պարեցին աւելի քան մէկ ժամ:

Միօրեայ վարժարաններու տարեվերջի հանդէսներու ծանօթ խանդավառութիւնն էր, որ կը տիրէր սրահին մէջ: Ֆրանսախօս երախան կամ իր բոլոր ճիգերը կը կեդրոնացնէր անսխալ արտասանելու «Մեծասքանչ»ով գրուած տասնեակ մը տողերը կամ կը ջանար յաղթահարել իր յուզումը, որ ժողովրդի առջեւ ներկայանալու պատասխանատուութենէ կը ծընէր:

Իսկ հայախօսը, ինքնավստահ, բարձրաձայն կ՚արտասանէր, ակնարկը կը սփռէր ամբողջ սրահին մէջ ինքնահաստատումի ջանքերով: Ակնարկներ, որոնք ուսուցչուհիին օգնութիւնը կը փնտռէին, բեմին վրայ, տատամսումի պահուն:

Արտասովոր հաղորդակցութիւն մը ըստեղծուէր այս միջոցին անշուշտ երախային եւ հանդիսատես ծնողքին միջեւ: Բեմին վրայ, իր զաւկին, մայրենի լեզուով քանի մը վայրկեանի ելոյթը կամ պարը, յուզումներու բարդ աշխարհ մը կը ստեղծէր ծնողքի սրտէն ներս, որ երբեմն իբր ժպիտ, երբեմն քանի մը կաթիլ արցունքով, կը դրսեւորուէր անոր երեսին վրայ:

Ներաշխարհի այս քանի մը վայրկեանի ալեկոծումը կը խաղաղէր և կը փոխարկուէր ազգապահպանման պայքարին հանդէպ ծնողքի մը պատասխանատուութեամբ: Այս էր թերեւս միօրեայ վարժարանի մը ամէնէն յատկանշական յաջողութիւնը:

Հանդիսութեան աւարտին, վարչութիւնը գեղեցիկ գաղափարը ունեցած էր

նուիրելու Յարութիւն Քիւրքճեանի «Ֆըրանսերէն – հայերէն» բառարանը, հայերէնի դասաւանդութեան մասնակցող բոլոր երախաներուն, որոնք արդէն իրարու արձակուրդի ողջերթ կը մաղթէին:

Շնորհակալութիւն Վարչութեան նըւիրեալ աշխատութեան համար:

Յաջորդ օրը, Վարժարանի երախաները կը մէկտեղուէին օթօքարին մէջ զբօսնելու համար բնութեան ծոցը:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՄԷՆ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100-ԱՄԵԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մայիս 29-ին, Երեւանի Օփերային մէջ գումարուած է Արմէն Տիգրանեանի ծընընդեան 100-ամեակին նուիրուած հանդիսաւոր նիստ մը: Ներկայ եղած են կուսակցութեան Ա. քարտուղար Կարէն Դեմիրճեան, նախագահ Բաբկէն Սարկիսով, կուսակցական եւ պետական ղեկավար դէմքեր, խորհրդային հանրապետութիւններէ եկած հիւրեր: Բացումը կատարած է Յոբելենական Յանձնախումբին նախագահը՝ Կարլէն Դալլաքեան: Յոբելեարին կեանքն ու գործը ներկայացուցած է Հայաստանի Երաժիշտներու Միութեան Նախագահ Էդուարդ Միրզոյեան: Խօսք առած են Գոհար Գասպարեան, Դաշնակցային Ռուսիայէն, Վրաստանէն, Ազրբէջանէն արուեստագէտներ շեշտելով Արմէն Տիգրանեանի դերը հայ երաժշտութեան զարգացման մէջ: Հանդիսութեան ընթացքին ներկայացուած են «Անոյշ» օփերայէն հատուածներ, մասնակցութեամբ Գոհար Գասպարեանի, Միհրան Երկաթի, Էլվիրա Ուզունեանի, Աւագ Պետրոսեանի, Արշաւիր Կարապետեանի եւ այլոց:

×

Նոյն առթիւ, Ալ. Միասնիկեան գրադարանը կազմակերպած է ցուցահանդէս մը, ուր ներկայացուած են Արմէն Տիգրանեանի կեանքին ու երաժշտական գործունէութեան վերաբերեալ նիւթեր:

×

ԳՈՀԱՐ ԱՃԷՄԵԱՆԻ «ՄԱՐԻԵՏՏԱ ՇԱՀԻՆԵԱՆԻ ՀԵՏ» ԳԻՐՔԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

«Գրքասէրի գրադարան» մատենաշարէն լոյս տեսած է Գոհար Աճէմեանի «Մարիետտա Շահինեանի հետ» գիրքը, որուն մէջ հեղինակը կը ներկայացնէ Մարիետտա Շահինեան գրողը, հրապարակագիրը եւ անկէ յուշեր: Հատորը ունի բազմաթիւ նկարներ, առնուած Վան Արեանի կողմէ:

ԳԱՂԹՕՋԱԽԷ ԳԱՂԹՕՋԱԽ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, Յունիս 4-ին մեռած է ընկ. Խաչիկ Արապեան, 39 տարեկանին: Ողբացեալը, Լիբանանի քաղաքացիական պատերազմին՝ Պուրճ Համուտի Հայութեան ինքնապաշտպանութեան օրերուն, եղած է խիզախութեան խորհրդանիշ, գտնուելով միշտ առաջին դիրքերու վրայ: Ծնած էր Հալէպ, ուր նախակրթութիւնը ստացած էր Սահակեան վարժարանը եւ 1957-ին ընտանիքին հետ հաստատուած Պուրճ Համուտ: 1960-ին մտած է Հ. Յ. Դ. շարքերը: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Յունիս 5-ին, Ս. Քառասնից Մանկանց Եկեղեցին, որուն շրջակայ թաղերը առաւօտեան վաղ ժամերուն ռումբերու թիրախ դարձած են: Հակառակ անոր, մասնակցած են հազարաւոր Հայեր, որոնց կարգին պետական նախարար մէթր Խաչիկ Պապիկեան, կուսակցական, ազգային եւ յարանուանական մարմիններու ներկայացուցիչներ, լիբանանցի անձնաւորութիւններ: Եկեղեցւոյ մէջ դամբանականով մը թեմին առաջնորդը՝ Արամ Եպիսկ. Քէշիշեան, վեր առած է ողբացեալին ծառայութիւնը, պարկեշտութիւնը եւ քաջութիւնը: Ապա դագաղը՝ կառքերու թափօրով եւ Պուրճ Համուտի փողոցներէն անցնելով տարուած է Հայոց գերեզմանատուն, ուր Հ. Յ. Դ. Լիբանանի Կեդր. Կոմիտէի անունով դամբանական մը խօսած է ընկ. Գրիգոր Նըգրուրեան:

×

ԳՈՔԻՆԻՈՅ (Աթէնք) «Զաւարեան» սըրահին մէջ, Յունիս 6-ին տօնուած է Մայիս 28-ը: Բացումը կատարած է Շուշան Յովհաննէսեան: Գեղարուեստական յայտագիր մը գործադրուած է, որմէ ետք հանդիսութիւնը շարունակուած է խրախճանական մթնոլորտի մը մէջ:

×

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հ. Մ. Ը. Մ. Կամքի սրահին մէջ, Մայիս 10-ին, յաւարտ պատարագի տօնուած է Մայրերու Օրը, ճաշով զոր վարած է Տիգրանուհի Եփրեմեան: Բանախօսած է Վարդգէս Գիւփէլեան: «Օրուան Մայրը» պատիւին արժանացած է Տիկին Լիւսի Տէր – Մելքոնեան, որ իր կարգին շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք կոչ ըրած է երիտասարդ մայրերուն գիտակցիլ իրենց ծանր պատասխանատուութեանց: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

×

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ Հայրապետներուն տնօրինութեամբ, Յունիս 5-ին Հռոմ գացած է Արտաւազդ Արք. Թրթըռեան, Կաթողիկոսութիւնը ներկայացնելու համար Կ. Պոլսոյ եւ Եփեսոսի Տիեզերական Ժողովներուն 1600 եւ 1550-ամեակներու առիթով կազմակերպուած հանդիսութեանց՝ Յունիս 7-ին:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՇԷՅԽ ՃԷԼԱԼԻ ՀՈՂԻՆ ՎՐԱՅ

Երբ մօտեցան Հնադրակին, մի քանի կիներ զատուեցան թթերու ճամբէն, ուզեցին գիւղ իջնել, իրենց աչքերուն մէջ արցունք ու սարսափ բռնած: Գիւղը երախաներ ունէին, մատղաշ, փոքրիկ երախաներ. ի՞նչ հոգ թէ այնտեղ դժոխք կար: Իրենց արիւններուն մէջ՝ երախաներուն ձայնը առած էին:

Թօմուզ տային ու կիները, երբ Հնադրակի այգիներն իջան, հեռուէն եկեղեցին հրդեհի մէջ տեսան: Բոցը պատուհաններէն դուրս կը թափէր ու ատեն ատեն արիւն մխցող վիշապի լեզուի մը պէս կու գար ճեղքուած առաստաղէն ու կը կորսուէր: Ի հարկէ, չգիտէին, որ այդ հրդեհին մէջ կ՚այրէր նաեւ սրբա

նըման դէմքով, սպիտակ մօրուսով, վերջալոյսի մէջ բռնուած ամպի նման՝ Տէր Անտոնը:

Թուրքերն ու Քիւրտերը դիտեցին սուրբին այրուիլը: Բոցին լոյսը ինկած էր անոնց ոսկրոտ դէմքերուն, զէնքերուն, ու ձիերուն վրայ: Լոյսը ինկած էր այն երկու քիւրտերուն վրայ, որոնք քահանային ուսերէն յափշտակած արծաթաթել շուրջառը իրարու ձեռքէ կը քաշէին, մինչ երրորդ քիւրտ մը սուրը քաշած՝ շուրջառը ճիշդ մէջտեղէն կը կիսէր՝ արդարութեան համար:

– Էս կողմէն, էս կողմէն,– այգիներու մութին մէջէն ձայն կու տար Թօմուզ տային:

Այգիներուն ծայրը անոնք խառնուեցան ուրիշ կարաւանի մը, որ Խոտորջուրէն

ելած էր կիներով, երախաներով ու տաւարներով:

Եկեղեցիին բոցը ճեղքած էր առաստաղը...

Կէս գիշերը անց՝ Խուրշիտի հողերուն վրայ կային Սպիտակ Ձիաւորն ու խաղաղութիւնը: Գիւղացիներէն ոմանք մաս մը ցրուած էր գիւղերուն մէջ, մաս մըն ալ՝ բաց դաշտերու վրայ կը քնանար:

Մարտիկ, Խուրշիտի գիւղին առջեւ բանակ դրած էր: Այնպէ՜ս յոգնած էին, որ կարծես երկինքէն իջած ձիաւորներ ըլլային: Ձիերէն շատեր, իրենց դունչերը տոպրակներուն մէջ՝ գարի կը կրծէին: Աւելի վարժ ձիեր՝ պառկած էին մարգագետնին վրայ: Եւ ձիաւորները, իրենց կռնակները ձիերու փորերուն կռթնցուցած՝ հանգիստ կ՚ընէին: Անհանգիստ մըրափի մէջ էր Մարտիկը: Անոր մէջ, Խուրշիտի հողերուն վրայ ըմբոստացած հայ գիւղացիներու արթնութիւնը կար, ու մարմնին մէջէն կ՚ըսես հայ գիւղացիներու թափօրը կ՚անցնէր՝ խաչերկաթներով, բիրերով ու հրդեհով: Ցետոյ, կարծես խալֆա Մակարն էր, որ ծըխախոտի հոտ ունեցող ծանր ու իմաստուն ձայնով իր հետ կը խօսէր.

– Մարտիկ, տղաս...

Այդ հանդարտ գիշերին մէջ, անհանգիստը՝ Ձէրչի Կիրոսն էր: Անոր մէջ հեղեղի աղմուկը կար: Վաղուան մասին

ան կարգադրութիւններ կ՚ընէր: Հայ կընոջ տուած տեղեկութեան համաձայն, էն ուշը վաղը, իրիկնադէմին, Թրքաց բանակը Խուրշիտի հողերը պիտի հասնէր: Վաղը թերեւս լեռնական քիւրտեր, մանաւանդ՝ Հայտարանցի աշիրէթապետը, արեւելեան լեռները բռնէին:

Այդ գիշեր, Ձէրչի Կիրոս՝ պեխին ծայրը խածնելով՝ մի քանի գիւղացիներու հետ խորհուրդի նստեցաւ: Մտածեցին գիշերով հայ գիւղերը իջնել եւ լոյսը չըբացուած՝ գիւղացիներով ու բեռներով ճամբայ ինկնալ դէպի Շէյթանի Կամուրջը ու անկից՝ Վարդաձոր տանող լեռները: Ձէրչի Կիրոսի գլխաւոր մտածումներէն մէկն էր՝ անցնելէ յետոյ այրել կամուրջը, դժուարացնելու համար բանակին անցքը: Եթէ այդ գիշեր չսկսէին աշխատանքի, կասկած չկար որ վաղը բանակի ճանկերուն մէջ պիտի իյնային:

(Շար. 349)

ՇԱՒԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի տօնին առթիւ, Պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝ ԳԻՒՏ ԵՊՍ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ Պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի՝ եկեղեցւոյ հան-գուցեալ բարերարներու, հոգաբարձու-թեան անդամներու, սատարողներու, եւ ի մասնաւորի՝ Պ.Պ. Արմենակ Համբար-ձումեանի, Սարգիս Պալապանեանի, Սարգիս Մատաթի հոգւոյ հանգստեան համար:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ
ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Կոմիտաս Փողոց, 4

1981 / 82 Տարեշրջանի արձանագրու-թիւնները սկսած են: Հեռաձայնել.—
– Տիկին ԳԱՐԱՃԵԱՆ 375·27·89
– Տիկին ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ 376·68·19

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Յուլիս 5, կիրակի օր, ժամը 11 – 22
Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան պարտէզին մէջ:

– Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր՝ արագ սպասարկութեամբ:
– Վիճակահանութիւն՝ մեծ պարգեւներով:
– Զանազան հետաքրքական խաղեր ու ժամանց:
– Ընտանեկան հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտ:
– Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր՝ մասնակցութեամբ.—
Երգչուհի ՎԻՐՃԻՆԻԱ ՓԱԹԹԻ–ի եւ Աշուղական Ֆոլքլորի Անսամպլին:
Սեղանները ապահովել, հեռաձայնելով.— 878·02·99· եւ 281·17·80

Մոնմորանսի երթալու համար.— Մուտքը ազատ է:

Prendre le train de la Gare du Nord, descendre à Enghien-les-Bains et puis prendre l'Autobus N° 6 et descendre à l'arrêt Groslay.

Navette assurée de la Gare d'Enghien au parc de Montmorency (Volkswagen orange, coté station de taxis).

ՏԷՍԻՆԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

15, Rue du 24 Avril — DECINES
Samedi, 4 Juillet, à partir de 17 h.
PRESENTATION et SIGNATURE
du dernier ouvrage de:

VAHE KATCHA

«UN POIGNARD DANS CE JARDIN»
La Saga Arménienne

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղին տարեկան դաշտահանդէսը՝ Յուլիս 5, կիրակի ամբողջ օրը, Ժէմանի դաշտը: Ընտանեկան ջերմ մթնոլորտ, հայկ. ճա-շեր, պատրաստուած Խաչուհիներու կող-մէ: Երգ, պար, դպրոցի աշակերտու-թեան կողմէ:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի Յուլիս 5–ի Զբօսապտոյտը յետաձգուած է՝ Սեպտ. 13–ին:

ARMÉNIE

Nos prochains départs de PARIS, LYON et MARSEILLE

juillet: du 18 au 31
août: du 3 au 14, du 3 au 17, du 15 au 28
septembre: du 5 au 18
du 21 septembre au 5 octobre

Voyages accompagnés par: VAROUJAN SARKISSIAN

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
3, Rue de l'Arrivée
Imm. CIT - 7e étage
75749, Paris — Cedex 15
Tél.: (1) 538. 67. 47

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Պելֆոնթէն մեկնող խումբը կը մեկնի Յուլիս 4–ին, Շաբաթ առաւօտ ժամը 7·30–ին Փորթ տ'Օռլէանէն (սթատին դի-մաց):

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ԵՐԿՍԵՌ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ
ԱՂՋԿԱՆՑ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ
ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՅ

1981 – 82 Տարեշրջանի արձանագրու-թիւնները բացուած են:

Վարժարանը կը կիրարկէ Ֆրանսական ամբողջական ծրագիրը եւ աշակերտու-հիները կը պատրաստէ Պէ. Ը. Փէ. Սէ–ի քննութեան:

Կարեւորութեամբ կ'աւանդուին նաեւ Հայեցի ճիւղեր՝ Լեզու, Գրականութիւն եւ Պատմութիւն:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

COLLEGE ARMÉNIEN TEBROTZASSERE

CLASSES PRIMAIRES MIXTES
CLASSES SECONDAIRES DU 1° CYCLE
POUR JEUNE FILLES
INTERNAT ET EXTERNAT

Les inscriptions pour l'année scolaire 1981 — 82 sont ouvertes.

Application intégrale du programme des écoles françaises et préparation au B. E. P. C.

Enseignement de la langue et de la civilisation arméniennes.

DIRECTION

S'adresser à: Direction de l'ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord; 93340 LE RAINCY — Tél.: 381. 01. 72

U. G. A. - ARDZIV - MARSEILLE

Grande Fête Champêtre

DIMANCHE, 5 JUILLET, TOUTE LA JOURNEE
Parc des Loisirs de Valabre
Ensemble Folklorique: GAROD Concours de boules - Jeux d'enfants
Buffet arménien — Ambiance

LES FONTAINES D'ANI

épicerie fine - traiteur

SPECIALITES FRANCAISES ET ETRANGERES

4, RUE BAUSSET - 75015 PARIS — (Métro: Vaugirard)
Tél.: 828. 15. 05

Ouvert tous les jours, ainsi que le Dimanche matin et tout le mois d'Août.

*

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՆՊԱՐԱՏՈՒՆ

Եւրոպական եւ Արեւելեան Ընտիր Մթերքով

Բաց է ամէն օր, նաեւ Կիրակի առտու եւ ամբողջ Օգոստոսին:

*

CENTRE D'ENSEIGNEMENT UGAB
STS. SAHAK — MESROB

33, Cours Pierre-Puget;
13006 Marseille — Tél.: 37. 75. 97

339, Ave. du Prado;
13008 Marseille — Tél.: 77. 84. 70

Vacances Enfants

du Dimanche 12
au Vendredi 31 Juillet
Le Centre Agréé de Vacances: RIVIERA accueillera vos enfants de 7 à 15 ans à ANGELLE (05) 1350 m. d'altitude, 16 km. de Gap. Les enfants seront logés en chambre de 2, 4, ou 6, nourris, blanchis et encadrés par des moniteurs d'origine arménienne.

Pour tous renseignements veuillez téléphoner aux numéros suivants:
- M. M. Harounian: 40. 08. 74 et
- U. G. A. B.: 37. 75. 97

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ի նպաստ
ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

Կիրակի, Յուլիս 5–ին, առաւօտեան ժամը 10–էն սկսեալ մինչեւ ուշ ատեն:
Պէնոյի Փարք – Մոնտըրու–ի մէջ:
Հայկական ջերմ մթնոլորտ – ճոխ պիւֆէ
Գեղարուեստական բաժնին իրենց մաս-նակցութիւնը կը բերեն՝ Հայկազեան Վարժարանի երկսեռ աշակերտութիւնը, ինչպէս նաեւ՝ ՍԱՅԱԹ – ՆՈՎԱ Նուագա-խումբը:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Սէն – Ժէռոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ Հ.Բ.Ը. Միութեան հովանաւորած երկօրեայ դպրոցի Ամավերջի Հանդէսը՝ Շաբաթ, Յուլիս 4, ժամը 21–ին, Եկեղեցւոյ սր-րահին մէջ: Երգ, պար, արտասանու-թիւններ եւ զաւեշտ մը աշակերտներու կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ ուսուցչուհի Տիկին ՄԱՅՏԱ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ եւ ուսու-ցիչ ԽԱԶԻԿ ԵԼՄԱՋԵԱՆԻ:

Կը հրաւիրուին Թաղեցիները եւ ծնողք-ները, քաջալերելու համար աշակերտու-թիւնը, եւ վայելելու՝ ուրախ երեկոյթ մը: Զուարճացուցիչներ՝ Տիկնանց Օժանդակ Մարմնին կողմէ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Վարչ.ը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, եկե-ղեցւոյս ողբացեալ նախագահ՝ Ա. Ջըր-բաշեանի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ Այրի Տիկին Էլիզ Ջրբաշեան 5·000 ֆր., եւ Հ.Բ.Ը.Մ.–ի միացեալ դպրոցին ա-մառուան բանակումին, 2·000 ե.պ. 1·000 Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբին, Տէր եւ Տիկին Ժան Մելքոնեան 2·000 բանա-կումին, Տէր եւ Տիկին Շառլ Կուրտիկ-եան 2·000 բանակումին, Պ. Ռոժէ Ջըր-բաշեան 1·000 ե.պ., Տիկին Զուարթ Պէ-գոյեան 200 Հ.Բ.Ը.Մ.–ի, Աթոյեան ընտ. 500 ե.պ., Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պան-տիկեան 300 դպրոցին եւ 200 ե.պ., Տէր եւ Տիկին Քլոյեան 50 ե.պ. Տէր եւ Տի-կին Պերճ Կարապետեան 100 դպրոցին, Տիկին Շէլէլէկեան 100 Հ.Բ.Ը.Մ.–ի, Տիկին Մաղէն Խօքիւզեան 500 դըպրո-ցին, Վարուժան Պօզաճեան 300 ե.պ., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Վարժապետեան 200 ե.պ., Տէր եւ Տիկին Արշամ Պա-պայեան 1·000 Սահակ – Մեսրոպ Երգ-չախումբին, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Ղա-զարեան 1·000 ե.պ., Վասպուրականի Հայր. Միութիւն 100 ե.պ., Տէր եւ Տի-կին Աւետիս Կուտուզեան 100 ե.պ., 100 Պոլսահայ Միութեան, Ահարոնեան ընտ. 200 դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Վաամ Գրիգորեան 200 ե.պ., Տիկին Նուարդ Մելքոնեան 300 ե.պ., Տէր եւ Տիկին Ա. Բարութեան 200 ե.պ.:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՑԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միու-թեան 1981 – 1982 տարեշրջանի կրթա-թոշակներու թեկնածու ներկայանալ փա-փաքող ուսանողներէն կը խնդրուի դը-րաւոր կերպով դիմել Միութեան կեդ-րոնատեղիին, ստանալու համար հար-ցարանները՝

ՄԻՆՉԵՒ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15
LES ANCIENS DU LYCEE GUETRONAGAN
32, Rue de Trévise - 75009 Paris

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ
3
VENDREDI
3 JUILLET
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F.

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ.

56ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.942 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 56e ANNÉE — No 14.942

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ խորհրդարանական ընտրութիւնները ակնկալուած արդիւնքը տուին, այսինքն ոչ ոք կրցաւ բացարձակ մեծամասնութիւն ձեռք ձգել: Սիմոն Փերէզը 49 աթոռով, եթէ նոյնիսկ զգալի յառաջդիմութիւն մը կ՚արձանագրէ (նախորդ՝ 1977-ի ընտրութեանց 32 էր) չի կրնար սակայն առանձին կառավարութիւն կազմել: Ուրեմն կրկին Պեկինն է, ինչպէս գրած է ինք, որ համախմբում մը պիտի կարենայ գոյացնել կրօնական կուսակցութեանց հետ քանի, որ ինք ալ 48 աթոռով (ընդհանուրը՝ 120 է) չի կրնար դահլիճ կազմել:

ՌՈՄԷՆ ԿԱՌԻ, յետ մահու, գրական «պայթակցութեան» մը դուռ բացաւ: Արդարեւ իր եղբօր զաւակը՝ Փոլ Փաւլովիչ փոքրիկ ռումբ մը պայթեցուց նոր գիրքով մը «մարդը զոր կը կարծէին», ուր կը յայտնէ որ Էմիլ Աժառ (Կոնքուռ մրցանակ 1975 «Կեանքը մեր առջեւ» հատորին համար) ուրիշ մէկը չէր եթէ ոչ ... նոյնինքն Ռոմէն Կառին, որ ուրեմն շահած է երկու անգամ Կոնքուռի արժանանալ, մէկը իր անունով, մէկը՝ ուրիշ: Յարդ ծանօթ էր որ Աժառ ծածկանուն մըն է, բայց գաղտնիքը լաւ պահուած էր: Յայտնութենէն ետք ալ ուրիշ գայթակղութիւն մը կը ծնի, որովհետեւ գրագէտին տղան՝ Տիէկօ (Նաեւ Ժան Սիպերկի) կ՚ըսէ թէ հայրը միայն իրեն տուած էր գաղտնիքը քօղազերծելու իրաւունքը եւ ուրեմն Փաւլովիչ զեղծարար մըն է: Երբ 1975ին գոյութիւն չունեցող Աժառը Կոնքուռը կը ստանար, լրագրողները կը սկսէին փնտռել, ի վերջոյ «գտնելու» համար Փաւլովիչը...: Յետ երեւոյթին հարցը չէ փակուած եւ պէտք է ընդունիլ որ յետ մահու այս «թրիպլիսիթէն» ալ քիչ մը անախորժ բոյթ ունի բայց հաւանաբար յետագայ յաջողութեան վերագրուի, երբ մարդիկ չեն նախանձախնդիր ըլլան բարոյական սկզբունքներու...:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԹԵՐԱՆ իր առաջին հարցազրոյցը տուաւ ֆրանսական մամուլին, «Լը Մոնտ»ի եւ այդ առթիւ շեշտած է. – «Սահմանադրութեան շնորհած իրաւասութիւններուն ամբողջութիւնը պիտի գործադրեմ՝ ոչ աւելի, ոչ պակաս»: Նախագահին համար, Աւլանտեան դիրքակցութեան ծոցը, կարելի չէ գոհանալ միայն ոք իրեն համար սկզբունքով, ընտրական մարզի մէջ:

ԷՈՒ - ՖՐԱՆՍ 5-էն 12% յաւելում որոշած է դէպի արտասահման իր սակերուն վրայ:

ՓԱՐԻԶԵԱՆ շրջանի աշխատաւորներու կազմակերպութիւններ, Ուրբաթ ամբողջ օրը, ցոյց պիտի ընեն 17 ռիւ տ'Անգարա, թրքական դեսպանատան առջեւ, Սէ - Ժէ - Թէ.ի հրաւէրով, դիմումնագրեր ալ պիտի յանձնեն ի պաշտպանութիւն թրքական Տիսք Սենտիքայի անդամներուն: Գաւառներն ալ նման ցոյցեր պիտի ըլլան: Ծանօթ է որ վերջերս 52 անդամ վերոյիշեալ սենտիքային մահավճիռի սպառնալիքին տակ են:

ԺԱՆ - ՔԼՕՏ ԿՕՏԷՆ, Պուշ - Տիւ - Ռոնի երեսփոխան միաձայնութեամբ նախագահ ընտրուեցաւ Իւ - Տէ - Էֆ-ի խորհրդարանական խմբակցութեան:

ԵՐԵՒԱՆ ⟺ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒՆԻՍ 26–30)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒԱԾ ՄՈՆՐԷԱԼԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

Մոնրէալի «Մարդը եւ բնական հարըստութիւնները» միջազգային ցուցահանդէսին, Խորհ. Միութեան տաղաւարին մէջ Հայաստանի բաժինը մեծ հետաքըրքըրութիւն ստեղծած է այցելուներու մօտ, որոնք իրենց հիացումը արտայայտած են տպաւորութիւններու մատեանին մէջ: Ուշադրութեան առանցքը կազմած է արեգակնային այն սարքը, որ Թոյլ կուտայ կուտակելու արեւի ուժը եւ զայն փոխակերպելու ելեկտրականի: Այդ սարքը անցեալ տարի ոսկէ մետալի արժանացած է Լայպցիգի տօնավաճառին: Հայաստան ցոյց տուած է, թէ ինչպէս կ՚օգտագործէ բնական հարստութիւնները: Պեռլիտէն մանուածք ստանալու եղանակը, որ մշակուած է Հայաստանի մէջ, կը վկայէ տնտեսութեան զարգացման ի նպաստ բնական հարստութիւններու առաւելագոյն եւ խելացի օգտագործման մասին: Գնահատուած է նաեւ ազուտներու խւրացման նոր եղանակը:

×

ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԵՐԸ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ

Հայաստանի նկարիչներէն Պետրոս Մալայեան եւ Հենրիկ Մամեան, միասին պատրաստած են ցուցահանդէս մը, նուիրուած՝ Լեհաստանի քաղաքներուն եւ գիւղերուն: Պետրոս Մալայեանի ստեղծած լեհական շարքը կ՚ընդգրկէ 70-է աւելի ջրանկարներ, որոնք կը պատկերացնեն Վարշաւայի, Քրաքովիի նորակառոյցները, միջնադարեան դղեակներու ճարտարապետութիւնը, բանուորներու եւ գիւղացիներու, ուսանողներու եւ մտաւորականութեան ներկայացուցիչները: Հենրիկ Մամեանի նոր գործերու թեմաներն են՝ Երիտասարդութիւնը, մանկական աշխարհը եւ մայրութիւնը:

×

ԽԱՂՈՂԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՓՐՈՖ. ՍՈՒՐԷՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑԱԾ Է ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ

Քոնեկլիանօ (Իտալիա) տեղի ունեցած միջազգային գիտական ժողովին Խորհ. Միութիւնը ներկայացուցած է համամիութենական գիւղատնտեսական ակադեմիայի թղթակից անդամ, Փրոֆ. Սուրէն Պօղոսեան: Գիտական 3-րդ այս ժողովը զբաղած է խաղողի տեսակներու ընտրութեամբ: Չորս տարին անգամ մը գումարուող ժողովին մասնակցած են 13 երկիրներէ գիտնականներ, որոնք քըննած են ներկայիս գործադրուող նոր եղանակները, ինչպէս նաեւ գիւղատնտեսական, ծագումնաբանական, բնախօսական եւ կենսաբանական եղանակները, խաղողի նոր տեսակներու ստեղծման եւ ընտրութեան հարցը, որոնք աւելի տոկուն են վիրիւսային հիւանդութիւններու, բնական պայմաններու նկատմամբ եւ ունին բարձր յատկութիւններ, որոնք արժէքաւոր են գինիի – քոնեաքի արտադրութեան մէջ: Սուրէն Պօղոսեան, որ վերջերս բոլորեց իր 70-ամեակը, աւելի քան չորս տասնամեակ է, որ կ՚ուսումնասիրէ խաղողը: Մոսկուայի գիւղատնտեսական ակադեմիան 1931-ին աւարտելէ ետք ան սկսած է աշխատիլ Հայաստանի խաղողագործութեան, գինեգործութեան եւ պտղաբուծութեան հետազօտական հիմնարկին մէջ, ուսումնասիրելով բազմամեայ մշակոյթներու ծագումնաբանութիւնն ու ընտրութիւնը: Ան մըշակած է խաղողի 13 տեսակներ, որոնցմէ 9-ը կը դիմանայ ցուրտին: Ասոնցմէ շատեր կ՚աճին Հայաստանի մէջ, ինչպէս նաեւ Խորհ. Միութեան այլ շրջաններէ եւ արտասահման: Վերջերս Պետական Յանձնաժողովը արմատաւորման համար յանձնարարած է գիտնականի մըշակած խաղողի երկու նոր տեսակներ ալ՝ «մեղրաբոյր»ը եւ «Կապուտան»ը: Տարիներու փորձերը երեւան հանած են անոնց գլխաւոր արժանիքները, այն է՝ պահպանելով լաւ բերքատուութիւնը, անոնք կը դիմանան մինչեւ 30 աստիճան ցուրտի: Փրոֆ. Սուրէն Պօղոսեան ունի 12 ոսկէ եւ նոյնքան արծաթէ մետալներ:

×

ԿԱՐԼԷՆ ԱՆԱՆԵԱՆԻ ԻՏԱԼԻՈՅ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՆԿԱՐՆԵՐԸ

Նկարիչ Կարլէն Անանեան 50 կտաւ ու գծանկար ստեղծած է Իտալիոյ նուիրուած: Հայաստանի ճարտարապետը երկու անգամ ճամբորդած է Իտալիա, ուր ուսումնասիրած է ճարտարապետութեան եւ դասական մշակոյթի յուշարձանները: Կտաւներէն յատկապէս հետաքըրքըրական են «Փողոց Ճենովայում», «Սան Մարքոյի տաճարը», «Ռիալթոյի կամրջին» եւ այլ գործեր, որոնցմէ մէկ քանին ցուցադրուած են Երեւանի մէջ, անհատական ցուցահանդէսներու ժամանակ, ինչպէս նաեւ մտած են հրատարակուած պատկերագիրքի մէջ:

×

ԶԲՕՍԱՇՐՋԻԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԻՒՐԵՐՈՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հայաստան իր զարգացած տնտեսութեամբ, գիտութեամբ ու մշակոյթով, պատմական յուշարձաններով ու բնութեամբ աւելի ու աւելի մեծ թիւով արտասահմանի զբօսաշրջիկներու ուշադրութիւնը կը գրաւէ: Վերջին հինգ տարիները Հայաստան այցելած են 120 երկիրներէ զբօսաշրջիկներ եւ հիւրեր: Ամէն տարի Հայաստան կ՚երթան 60 հազար հոգի, այդ կարգին նաեւ Սփիւռքի Հայեր, որոնց հետաքըրքըրութեանց գոհացում տալու համար Զբօսաշրջիկութեան Ազգային Սպասարկութիւնը կը դիմէ զանազան միջոցներու, կարելիութիւն ընծայելով ծանօթանալու գիտական ու մշակութային հիմնարկներու, գործատուներու գործունէութեան: Հիւրերու համար կը կազմակերպուին «կլոր սեղան»ի շուրջ հանդիպումներ, երեկոյթներ, զրոյցներ, համերգներ, ներկայացումներ եւ մարզական մրցումներ: Հիւրերու ժամանցի ծրագրին մէջ յատուկ տեղ կը գրաւէ տեսարժան վայրերու ցուցադրումը: Մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ Սարդարապատի համադրոյթը, որ կը ներկայացնէ հիւրերուն Հայոց ազգային ազատագրական պայքարի փայլուն էջերէն մէկը: Ներկայիս մեծ ուշադրութիւն կը գրաւէ նաեւ Երեւանի մեթրօն: Մօտ ատենէն հիւրերու առջեւ իր դռները կը բանայ Կոմիտաս այգիի ստողադիտարանը, որուն սարքերը ղրկուած են Արեւելեան Գերմանիայէն: Այդ աստղադիտարանի գիտական ղեկավարութիւնը ստանձնած է ակադ. Վիկտոր Համբարձումեան:

×

ԲԵՄԱԴԻՐ ՌՈՒԲԷՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆՑԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Բեմադիր Ռուբէն Գէորգեանցի «Բարի հետք» փաստանկարը արժանացած է Օպերհաուզէնի (Արեւմտեան Գերմանիա) կարճ ժապաւէններու միջազգային փառատօնի գլխաւոր մրցանակին, իսկ Լիթուանիա տեղի ունեցած համամիութենական փառատօնին պարգեւատրուած է «Թեմայի մարդասիրական մարմնաւորման համար» մրցանակով: «Բարի հետք»ը խորհրդային առաջին ժապաւէնն է որ այդ պարգեւին կ՚արժանանայ: 35-ամեայ բեմադիրը Հայաստանի անցեալին ու ներկային նուիրուած 30 շարժանկարներու հեղինակն է: Ամէնէն ծանօթ ու գնահատուած ժապաւէններն են՝ «Ներշընչանք», «Ընտանիքը» (Քրաքովիի միջազգային փառատօնի մրցանակակիր) եւ այլն: Շարժարուեստագէտը կը զբաղի նաեւ գրականութեամբ ու նկարչութեամբ: Ներկայիս Երեւանի մէջ հրատարակութեան կը պատրաստէ բանաստեղծութիւններու երկրորդ հաւաքածոն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆՈՐ ՍԱԿԵՐԸ

Ինչպէս մեր ընթերցողները պէտք է նկատած ըլլան, վերջին շրջանի յարաճուն յաւելումները (թուղթ, առաքման ծախք՝ – 8,50% Փետրուարին, 8,63% Յուլիսին, – աշխատավարձի եւ ընկերային տուրքերու, ելեկտրականութեան, եւայլն, եւայլն.) ստիպեցին տեղական մեր բոլոր պաշտօնակիցները, գլխաւորաբար օրաթերթերը, որ բարձրացնեն իրենց գիները:

1980 Մայիսէն ի վեր «Յառաջ» անփոփոխ պահեց իր սակերը բայց անկարելիութեան մէջ է շարունակելու: Այդ իսկ պատճառով, Երկուշաբթիէն սկսեալ (Յուլիս 7-ի թիւ) հատավաճառի գինը կը բարձրանայ 2 Ֆ. 50-ի եւ թերթիս վարչութիւնը բացառիկ պայմաններ շնորհելու համար իր հաւատարիմ բաժանորդներուն, մինչեւ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1, կը յետաձգէ բաժնեգիներու յաւելումները, առիթ տալով նաեւ որ մինչեւ այդ թըւականը, բոլոր անոնք որոնք առկախ հաշիւ ունին, փակեն ներկայ սակով:

Իր հրատարակութեան 56-րդ տարուան սեմին, «Յառաջ», որու պիւտճէն ապահովուած է միայն ու միայն բաժնեգիներով, ծանուցումներով, հատավաճառութեամբ և իր բարգաւաճման համար եղած նուիրատուներով, վստահ է որ իր բաժանորդները դիւրաւ կը հասկնան թէ կանոնաւորաբար շարունակելու համար իր հրատարակութիւնը, «Յառաջ» ուրիշ ելք չունէր:

Կանխայտ շնորհակալութեամբ:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
«ՅԱՌԱՋ»Ի

ՍՓԻՒՌՔԻ «WHO'S WHO»-Ն

Ո՞Վ Է ՆԱ [*]

ԱՆԿԱՏԱՐ ՀԱՍՑԷԱՐԱՆ ՄԸ

Որպէսզի մեր դատումը – գնահատանք թէ վերապահութիւններ – ըլլայ աւելի հիմնաւոր, նախ խօսքը կուտանք Ով – Է – Նա–յի հրատարակիչներուն, որոնք գրքին նախաբանին մէջ կը գրեն.

«Ինքնութիւնը պահպանել ցանկացող որեւէ սփիւռքացած ժողովուրդի գլխաւոր պահանջներէն մէկն ալ ունենալն է *առձեռն տեղեկատու* մը, աշխարհացրիւ իր տարբեր գաղութներուն մասին: Արդ իր գոյատեւման նկատմամբ որքան ալ վեռակամ, Հայ Սփիւռքը արդէն ուշացած է այդ պահանջքը իրագործելու···:

Արդ՝ «Ով – է – Նա» Սփիւռքահայ հասցէարանը կ'առաջադրէ ընդգրկել համայն Հայ Սփիւռքը, ներառեալ ժողովրդային Հանրապետութիւններու հայ գաղութները: Դուրս կը մնան Սովետական Միութեան հայ հաւաքականութիւնները ու հայրենի բնակչութիւնը:

«Ով – է – Նա» կազմուած է գործնական նպատակի մը ծառայելու համար միմիայն· ան կենսագրական բառարան կամ հանրագիտարան մը չէ, այլ ուղեցոյց մը սփիւռքահայ դէմքերու, ինչպէս նաեւ գոյութեան մէջ եղող հաստատութիւններու, մէկ խօսքով՝ առձեռն տեղեկատու մը որ հասանելի եւ իրարու հաղորդակից դարձնէ Սփիւռքի բոլոր հայ արժէքները··· :

Որքան ալ նպաստաւոր ըլլան պայմանները, նմանօրինակ ուղեցոյց մը անպայման կ'ունենայ իր թերութիւնները: Յաւակնութիւններ չունինք երբեք: *Հասցէարանիս* մէջ պիտի նկատուին զգալի պակասներ, անտեղի խնդրումներ, գուցէ ակամայ զանցառումներ···»:

Արտատպենք նաեւ մի քանի տող «Ծանօթ»էն.

«Լիբանանի տխուր դէպքերուն պատճառով, գիրքս լոյս կը տեսնէ մեծ ուշացումով: Մինչ այդ, շատ մը հասցէներ դադրած են կամ փոփոխութեան ենթարկուած···»:

×

Մեզի պիտի մնար շատ քիչ բան ըսելիք այս խօսքերէն ետք, բացի թերեւս շնորհաւորելէ նախաձեռնողները եւ մաղթելէ՝ որ երկրորդ հրատարակութիւնը ըլլայ աւելի ամբողջական: Սակայն հարցը միայն ամբողջացումի մէջ չի կայանար որքան գործին լրջութեան եւ աշխատանքի ձեւին միջեւ գոյութիւն ունեցող տարածութեանը: Առաջին տպաւորութիւնը այն է թէ նախաձեռնարկ մարմինը յղացած է գործը արուեստավարժական (փրոֆէսիոնէլ) գետնի վրայ սակայն չէ կրցած զայն իրագործել համապատասխան միջոցներով: Մնացած է արհեստագործական մակարդակի վրայ. ասկէ՝ գլխաւորաբար՝ երեւցած թերիները, անբաւարարութիւնները, ընդհանուր ուղեգիծի մը պակասը խմբագրական աշխատանքի մէջ: Տեղ տեղ նոյնիսկ այն տպաւորութիւնը կը թողու թէ խմբագրութիւնը տեղի տուած է բարեկամական զգացականութեան մը:

Հանրածանօթ իրողութիւն է թէ նման գործ մը որքան ձեռնհաս անձնակազմի եւ համապատասխան չափանիշով լուրջ աշխատակիցներու ցանցի մը կարօտ է: Ցաւալին այն է որ ոչ մէկ երկիր, բացի թերեւս Սուրիայէն ուր կը բնակի եւ կ'աշխատի գիրքին նախաձեռնարկ եղող մեր յարգելի բարեկամ Տոքթ. Ռ. Ճեպեճեան, ամբողջական պատկեր մը կը ներկայացնէ, ինչ որ արդարանալի չէ. Լիբանանի պարագային, արդէն հրատարակիչներն ալ կ'ընդունին թէ «պատմութեան համար» միայն տպուած է, ուրեմն չի ներկայացներ ոչ մէկ «գործնական արժէք»: Տխուր իրականութիւնը, այս հրատարակութեան պարագային, այն է նաեւ թէ ան տպուած է առնուազն վեց տարի ուշ ··· մինչ իր գոյութեան իրաւունքն իսկ այժմէութիւնն է:

Գրեթէ ամբողջական պատկեր մը կը ներկայացնեն մեր գաղութներուն մէջ գտնուող ցանկը՝ դպրոցներուն, դերեզմաններուն, միութիւններուն կղերականներուն, մամուլին, եկեղեցիներուն: «Աշխարհականները» նոյն բախտաւորութիւնը չունին: Սխալներ եւ վրէպներ տեղ գտած են՝ որոնք աղբիւրներու պակասէն չեն յառաջանար: Մամուլ բաժինը որ կը ներառէ թերթերը ինչպէս տպարանները եւ հրատարակչատուները, երկրէ երկիր բաժնուած է եւ տեղ գտած տարբեր անուանակոչումներու տակ: Ֆրանսայի պարագային «թերթը» բաժնուած է «տպարանէն», Լիբանանի պարագային լրագրողը տեղ գտած է «արուեստ»ի բաժնին մէջ: Սուրիոյ մէջ «Մամուլ» բաժինը կը բովանդակէ երկու անուն, սակայն հինգ էջ անդին երեւան կ'ելլէ դարձեալ «մամուլ»ի նոր սիւնակ մը: Ֆրանսայի «Աբեղեան Գրատունը» եւ Հրանտ Սամուէլը կարելի է գտնել ··· ճարտարարուեստի բաժնին մէջ Ֆրէնկեանի կողքին:

Միացեալ – Նահանգները – ինքնին աշխարհ մը - պիտի յառաջացնէր, բնականաբար, այլ դժուարութիւններ: Հաճելի է համախումբ տեսնել երկու հարիւր յիսուն անուններ «ակադեմական» սիւնակին մէջ որոնք կազմուած են դասախօսներէ, գիտաշխատողներէ, եւայլն, սակայն բովանդակ Միացեալ – Նահանգներու համար տրուած են ութ անուն ճարտարապետներու եւ նոյն թիւով բժիշկներու երբ միայն Նիւ – Ինկլէնտի Հայ Բժիշկներու Միութիւնը կը հաշուէ շուրջ եօթանասուն անդամներ: Երկրի մը պարագային նկատի առնուած են հայկ. ճաշարանները, ուրիշի մը (Ֆրանսայի) պարագային մոռացութեան տրուած:

Սակայն աչքի զարնող ժխտական երեւոյթ մը կայ, որ կը մատնէ եթէ ոչ աչառութիւն այլ խմբագրի անհոգութիւն: Յառաջաբանին մէջ ըսուած է թէ՝ հասցէներու ապա փորձառական թատրոն մը չէ, սակայն այս սկզբունքը չէ յարգուած ամէն տեղ եւ ամէն անձերու համար···:

Ֆրանսայի մէջ, օրինակ, երաժիշտ Կառվարենցին նուիրուած է երկու տող, ժանէժին 3 տող, Ազնաւուրին 5 տող իսկ դաշնակահարուհիի մը՝ 7 տող: Վահէ Քաչային մէկ ու կէս տող (մէ՛կ բառ) իսկ բանաստեղծի մը՝ 13 տող մինչ պարզապէս գոյութիւն չունի Որբունին: Ասոնք կը մատնեն ընդհանուր ոճի, չափի պակաս մը, ընդհանուր սկզբունքի մը անգոյութիւնը:

Ահա, առաջին ակնարկով իսկ տեսանելի իրողութիւնները: Մենք կը հաւատանք սկսուած գործին շահեկանութեանը եւ անհրաժեշտութեանը: Ասիկա մեզ կը մղէ աւելի լուրջ մօտեցումի մը: Մեր դիտողութիւնները, բոլորն ալ բարեացակամ, կը բխին այս մեկնակէտէն: Անհրաժեշտ է որ երկրորդ հրատարակութիւնը ըլլայ աւելի ամբողջական եւ մանաւանդ զերծ՝ աններելի անփութութիւններէ եւ անձնական – բարեկամական նկատուած երեւոյթներէ:

ԳՐ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

(*) Այս հատորին ակնարկած էր նախ Խաչիկ Թէօլէօլեան («Յառաջ», Յունիս 3) եւ բացատրական նամակ մը գրկած էր Նուպար Դաւիթեան («Յառաջ», Յունիս 18):

ԱՇՈՏ ՊԱՏՄԱԳՐԵԱՆԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

«Ազդակ»ի Ապրիլ 30-ի թիւին մէջ լոյս տեսած մահազդէ մը իմացանք, թէ Ապրիլ 28ին Պէյրութի մէջ մեռած է Սփիւռքի հայ արժէքաւոր երաժիշտներէն Աշոտ Պատմագրեան, շառաւիղներէն Ժէ. դարու ծանօթ պատմագիր Առաքել Դաւրիժեցիի:

Ծնած էր 1898-ին՝ Թաւրիզ, ուր ստացած էր իր նախակրթութիւնը Ֆրանսացի միսիոնարներու, ապա «Արամեան» եւ «Ս. Աննայեան» վարժարաններու մէջ: Ուսումը շարունակած է Թաւրիզի «Թեմական Կեդրոնական» երկրորդական վարժարանին եւ Էջմիածնի Գէորգեան Ճեմարանին մէջ: Պաշտօնավարած է իր ծննդավայրի «Արամեան» դպրոցը, իբրեւ հայերէնի եւ երգ – երաժշտութեան ուսուցիչ:

Ա. Պատմագրեան փոքր տարիքէն ցոյց տուած է երաժշտական բնատուր յատկութիւններ, զորս զարգացնելու եւ կատարելագործելու նպատակով՝ տակաւին երիտասարդ, մեկնած է Պեռլին ու մտած Երաժշտանոց, նոյն ատեն հետեւելով համալսարանական ուսման՝ փիլիսոփայութեան եւ գեղագիտութեան ճիւղերու մէջ:

1925-ին Ա. Պատմագրեան կ'անցնի Փարիզ, ուր կը զարգացնէ իր երաժշտական թեքնիքը, նոյն ատեն տալով համերգներու շարք մը, մինչեւ 1933:

Այնուհետեւ կը նուիրուի երաժշտական ստեղծագործական աշխատանքի: 1935-ին, Ֆիրտուսիի ծննդեան 1000-ամեակին առթիւ, Պարսկաստանի կառավարութեան պատուէրով, ան օփերայի կը վերածէ «Շահնամէ»ի մէկ գլուխը, արժանանալով արուեստի խիստ քննադատներու գնահատանքին: Իր կնոջ՝ երգչուհի Ռոզ Պատմագրեանի հետ, ձեռնարկած է երաժշտական շրջապտոյտի մը՝ այցելելով Ֆրանսա, Անգլիա, Գերմանիա, ապա Պարսկաստան, Իրաք, Լիբանան եւ ամէնուրեք արժանացած ջերմ ընդունելութեան, իրենց կազմակերպած համերգներով ու երգահանդէսներով:

Պատմագրեան զոյգը ժամանակ մը հաստատուած է Եգիպտոս, ուր՝ Գահիրէ եւ Աղեքսանդրիա, Աշոտ Պատմագրեան տուած է սէնֆոնիք նուագահանդէսներ, իսկ կինը բազմաթիւ երգահանդէսներ, երաժշտական շարժում ու աշխուժութիւն ստեղծելով գաղութին մէջ: Ա. Պատմագրեան իբրեւ երաժշտութեան ուսուցիչ պաշտօնավարած է Աղեքսանդրիոյ Պօղոսեան ազգային վարժարանը: Կազմած է քառաձայն երգչախումբ մը, որ մեկնաբանած է նաեւ պատարագի երգեցողութիւնը:

1953 – 1958 զինք կը տեսնենք Ռենսիի Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը, ուր կը դասաւանդէ երգ եւ Հայոց պատմութիւն:

Ա. Պատմագրեան ունի սէնֆոնիք գործեր, որոնց մէջ տիրական են հայկական մեղեդիները, եւրոպական թեքնիքով օժտուած: Դաշնաւորած է «Նինամի հարսնիքը», «Տուտուլ»ը, «Եար գիւլամ», «Ջէյրանցիներ»ը եւ բազմաթիւ այլ երգեր, ինչպէս նաեւ օփերէթներ, որոնք երկար ատեն մաս կազմած են համերգներու եւ երաժշտական հանդէսներու երգացանկերուն:

Բացի հայկական ժողովրդական երգերու յօրինումներէ եւ դաշնաւորումներէ Ա. Պատմագրեան հրատարակած է բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ, յօդուածներ հայ երաժշտութեան յատկանիշներու եւ արժէքի մասին՝ եկեղեցական թէ աշխարհիկ – ժողովրդական կալուածներու մէջ: Առանձին հատորով լոյս տեսած են իրմէ «Երաժշտարան», «Գանձարան Հայ Երգերու» (6 հատոր), «Հայ Երգեր», «Փունջ Հայաստանեան Երգերու», «Ռոմանսներ», «Իմ Յուշերից» եւ վերջին գործը՝ «Հայ Երգը Դարերի Միջից», որ մասնագիտական խոր ուսումնասիրութեան եւ տարիներու որոնումներու արդիւնք հանդիսացող աշխատութիւն մըն է:

Ա. Պատմագրեան դասախօսած է Թեհրանի Երաժշտանոցը եւ մեծ ծառայութիւն մատուցանած պարսկական երաժշտութեան, որուն ի գնահատութիւն պարգեւատրուած է կայսերական պատուանշանով: 1979-ին Հայաստանի մէջ կը նշուէր իր գործունէութեան 60-ամեայ յոբելեանը:

Իր մահով Սփիւռքի հայ երաժշտութիւնը կը կորսնցնէ արժէքաւոր մշակ մը:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ԺՈՐԺ ՍԱՆԴ, ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՅՈՑ ՎԱՆՔԸ

Գրեց՝ ԼԵՒՈՆ Թ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

ԺՈՐԺ ՍԱՆԴ

ԳԻՒՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՈՒ ԹԱՏՐՈՆ

Ցիտանական թուականներուն, Փարիզի կեանքէն յոգնած, Սանդ արձակուրդն ու աշխատանքը իրարու հետ խառնելով ատեն մը 16 ռիւ դը Դուէ (այժմու 50-ը), 22 ռիւ դ'Անտէն, 5 Պլաս Ֆիւրստէնպերկ բնակելէն ետք 1851-էն սկսեալ իրմէ տասներեք տարու պզտիկ անձնական քարտուղար ու հոմանի փորագրիչ Ալեքսանդր – Դամիէն Մանսոյի (1864-1865) հետ Փարիզ 3 ռիւ Րասին, եւ Պալէզօ 97 ռիւ դը լա Ֆէզանդըրի կը բնակի, եւ սովորաբար Նոհան, զոր գրական ուխտատեղիի կը վերածէր, երբ չճամբորդէր:

Սանդ մանկութենէն ի վեր միշտ ճամբորդած է. իր առաջին գրական փորձերը ճամբորդական նկարագրութիւններ են: Երկար ատեն գծագրութեան ու երաժշտութեան հետեւած ըլլալով դիտելու եւ դատելու մեծ կարողութիւն ունի:

Հասուն տարիքին, գրական փորձառութիւն ու վաստակը երբ դրամագլուխ գործածելով, վէպերը նախ թերթօնի ձեւով պարբերականներու մէջ հրատարակելէ ետք զանոնք հատորի կը վերածէ, հասարակութենէն գնահատուածները սրբագրելով քանի մը անգամ եւս կը հրատարակէ, վէպերը «ամբողջական երկեր» ըսելով վերստին տպագրութեան կը յանձնէ, անոնց աժան ու պատկերազարդ օրինակները լոյս կ'ընծայէ ժողովուրդին մատչելի դարձնելու համար, եւ պատանեկութեան օրերը մտաբերելով Նոհանի մէջ տղուն օգնութեամբ նախ խամաճիկներու, ապա փորձառական թատրոն մը հաստատելով – ուր օրուան հիւրերը եւ տանը սպասաւորները դերեր կը ստանձնեն – կարգ մը վէպեր թատրոնի վերածելով կամ նորեր գրելով զանոնք հոն կը փորձէ փարիզեան բեմերու վրայ հանելէ առաջ:

Գիւղը, որ ֆրանսական գրականութենէն երկար ատեն բացակայած էր, Սանդի միջոցաւ իր արդար տեղը կը գրաւէ: Հեղինակը թէեւ Փարիզ ծնած է, կեանքին մեծ մասը, մանաւանդ մանկութիւնն ու պատանեկութիւնը, դաւառ անցուցած, անհանգիստ է երբ երկար ատեն սիրելի Բերրիէն կը բացակայի:

Տեսած անձերէն կամ երկիրներէն, լսած պատմութիւններէն կամ կարդացած գիրքերէն ու ստացած նամակներէն – Սանդ ամէն օր ժամերով կը կարդայ, բարեկամներուն հետ գրական ասուլիսներ կը կազմակերպէ, ու հսկայ թղթակցութիւն մը կը մշակէ – քաղած տեղեկութիւններով ու կրած տպաւորութիւններով լեցուն թղթածրարներ ունի որոնց մէջ, ըստ ապսպրանքի կամ ներշնչումի, նիւթ, անձ ու շրջանակ կը գտնէ:

Արկածային, սիրային կամ ընկերային վէպերուն մէջ բնութիւնը, գաւառը, գաւառացին, մանաւանդ համեստ տարրերը, Սանդի երկերուն մէջ միշտ ներկայ են, անոնք աւելի չետուած կերպով կ'երեւին Բերրիի գաւառին գիւղական կեանքն ու բարքերը ներկայացնող Ժաննի (1844), Սատանային ջրակոյտը (1846), Փոքրիկ պարիկը (1848), Ֆրանսուա լը Շամպի, *դաշտը լքուած Ֆրանսուան* (1849), *որոնց լքուած տղոց պատմութիւններ են, եւ* Վարպետ նուագածուները (1853) *երկերուն մէջ, երեկոյեան աշխատանքի ընթացքին պատմուած վէպեր, որոնք պզտիկ եղած ատեն լսած եւ կամ տարեցներ խօսեցնելով գրի առած է, պատմութիւններ որոնք այսօր ալ մեծ հաճոյքով կը կարդացուին, եւ որոնց մէջ իր սովորական բարեմտութեամբ գձուձութիւններն ու թշուառութիւնները վանելով գիւղացիին յատուկ հոգին ու խօսելակերպը գրականութեան մէջ կ'անցընէ:*

Սանդի թատերական գործունէութիւնը պատանեկութեան շրջանէն սկսած էր, յիշողութեամբ *Մոլիէրի* Երեւակայական Հիւանդը *որպէս թատերական ներկայացման նիւթ դրի առնելով երբ Փարիզ դպիշերօթիկ էր: Ցեղադային, թատերագիրներու եւ դերասաններու հետ յարաբերելու մէջ, հակառակ թատերական քննադատներու տարակուսանքին, Ժորժ Սանդ 1840-էն մինչեւ 1866 քսան աւելի թատերական երկեր կ'արտադրէ, որոնցմէ երեսունը փարիզեան թատրոններէն Ամպիկիւի, Ժիմնազի, Կէթէի, Կլիւնիի, Կոմէդի – Ֆրանսէզի, Բէ-Պորթ – Սէն – Մարթէնի, Վոդվիլի, Րէպիւպլիքի, Օդէոնի, Օփէրա – Կոմիքի մէջ կը բեմադրուին. այս խաղերէն* Ֆրանսուա լը Շամպի (1849), Վիլմէրի Մարքիզ (1864, – 1877), Կլոդի ամուսնութիւնը (1851 - 1876), *(1851, 1863, 1886 եւ 1904-ին Ժորժ Սանդի ծննդեան 100-ամեակին առթիւ),* Միւսը, *Սարա – Բեռնարդի մասնակցութեամբ* (1870) *ամենամեծ յաջողութիւնները գտած են:*

(Շար. – 20)

ԻՔՈՄ 1981

ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԿԵՆՍԱՎԷՊԸ

Միջազգային համագումար 17 – 19 Յուլիս 1981, Միլանօ, Իտալիա դիտաժողով (սեմինար) – Համագումարի բացումը տեղի պիտի ունենայ Յուլիս 17ին, Միլանօ, Իտալիա քաղաքապետարանի՝ Palazzo Sormani - Sala Grechetto Via Francesco Sforza, N° 7 Milano 20122 առաջին առաւօտեան ժամը 10–ին։

Համագումարը կը բաղկանայ վեց մասերէ. –

Առաջին՝ Հայ Եկեղեցւոյ պատմական նիւթահողը.

ա.– Հեթանոսութենէն մինչեւ քրիստոնէութիւն. ծնունդ եւ զարգացում։

բ.– Հայ եկեղեցւոյ սկզբնաղբիւրը. ուղղափառութեան փնտռտուքը եւ կրօնական զգայնութիւնը։

գ.– Ընկերային իրողութիւններ եւ իրականութիւններ. կառոյց եւ համայնք։

դ.– Պատմութեան հետքերով. արկածախնդրութի՞ւն թէ ինքնութեան փնտռտուք։

ե.– Հաւատք, խորհրդանիշ, արուեստ, մշակոյթը եւ հայ եկեղեցին։

զ.– Կառոյցներ. եկեղեցի մը բզկտուած արեւելքի եւ արեւմուտքի մէջ։

Մաս երկրորդ. Հայ Եկեղեցին այսօր՝

է.– Մշակոյթ, մտաւորականներ եւ հայ եկեղեցին այսօր։

ը.– Հայ եկեղեցին որպէս տնտեսական եւ քաղաքական հաստատութիւն։

թ.– Հայ եկեղեցւոյ տագնապը եւ կրօնական վերազարթումի կարելիութիւնները։

Համագումարի գլխաւոր նպատակները հետեւեալներն են՝

ա.– Քննութիւն եւ վերլուծում հայ եկեղեցւոյ գրութեան անցեալիս եւ ներկայիս.

բ.– Աւիթ մը վիճաբանելու եւ ծանօթանալու վերոյիշեալ խնդիրներին.

գ.– Նախնական փնտռտուք Հայ եկեղեցւոյ դիմագծին շուրջ։

Մասնակցութեան պայմաններ՝

- Համագումարը բաց է բոլոր անոնց, որոնք կը հետաքրքրուին նշուած հարցերով ու նիւթերով։

- Ճանապարհածախք, հիւրանոց եւ այլ ծախքեր կը հոգացուին մասնակիցներուն կողմէ։ Ունկնդիրներ 30.000 լիրէթ։ Ջեկուցում ներկայացնողներ՝ անվճար։

- Հաղորդագրութիւնները կը հրատարակուին առանձին գրքով։

- Մասնակցութեան դիմումնագիրները կը ստացուին մինչեւ Յուլիս 10, 1981։

- Աշխատանքի մասնաճիւղերուն վերջաւորութեան տեղի պիտի ունենայ ընդհանուր վիճաբանութիւն մը։

Արձանագրութեան համար դիմել քարտուղարութեան՝

H. VAHRAMIAN;
Secretary / ICOM
Via Giuriatti, N° 17
20129 Milano / ITALIA

Ցանկ հաղորդագրութիւններու առ Յունիս 30, 1981։

Տիգրան Գույումճեան. – (Քալիֆորնիա համալսարան). Հայ եկեղեցւոյ տագնապը վերջին քառորդ դարու մէջ 1956 – 1981։

Քլաուդիօ Զիւչերօբբի. – (Փատովայի համալսարան). Հայ եւ կաթոլիկ եկեղեցիներու փոխ – յարաբերութիւնները։

Պիանճա Րօզա Ֆիճածծի. – Միլանոյի համալսարան). Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան հետ առնչուող խնդիրներ։

Բ. Պրենթյես. – (Պեռլինի համալսարան). – Բանը եւ արուեստը հայ մշակոյթի մէջ։

Անի Ադամեան. – (Քօլումպիայի համալսարան). Նախիջեւանի առաջնորդարանը 17–րդ դարուն։

Էդուարդ Գիւլբէնկեան. – (Եկեղեցւոյ պաշտօնէութիւնը. քահանայութիւնը եւ վարդապետները։

Ռօբերթ Հ. Հէուզէ. – (Կլասպօրօ համալսարան). Պրպտումներ Տիգրան Մեծն արքայի վերաբերեալ։

Ռոպերթ Մկրտչեան. – (Ամերիկայի հայկական եկեղեցիները)։

Ջիանճարլօ Պօլօնյեզի. – (Միլանոյի համալսարան). Հայ ամենահին կրօնական տերմինները։

Անժել Գաբոյեան. – Հայոց պատրիարքարանի ուժի ապակեդրոնացումը 16–րդ դարերու երկրորդ կէսին։

Ջեզարէ Ալցաթի. – (Միլանոյի համալսարան). Հայ եկեղեցին ռումանական հողին վրայ։

Հենրիկ Պետրոսեան. – Ոչ կրօնական արարածներ հայ արուեստի մէջ։

Ճորճ Պուրնուբեան.– (Քօլումպիա համալսարան). Հայերու եւ հայ եկեղեցւոյ դերը ռուս – պարսկական պատերազմներու ընթացքին։

Էվա Տատրեան – Թանէկչեան. – (Աբար Ռըվիւ). Հայ եկեղեցին եւ քաղաքական կուսակցութիւնները 19–րդ դարուն. հակադրութիւններ եւ համագործակցութիւններ։

Լուդվիկ Բազիլ. – Հայ եկեղեցական եղանակներու մշակման ձեւը և զարգացումը։

Պետրոս Ալահայտոեան. – Քննական բաղդատական Եկմալեան եւ Կոմիտասեան պատարագներու իրենց տպագրեալ հրատարակութիւններու միջոցաւ։

Ժիրայր Քոչարեան. – (Պեռլինի համալսարան). Թուրքիոյ հայ եկեղեցին։

Յայտնած են իրենց մասնակցութիւնը. առանց ճշդելու նիւթը՝ Անահիտ Տէր – Մինասեան, Մարք Նշանեան, Անի Ընթըրվուտ։

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԱՆՏԻՅԻ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆԸ

Ծերանալ եւ հեռու մնալ համայնական կեանքէն. կարօտ հաղորդուելէ անոր հետ. կամ յաճախ ֆիզիքական տկարութիւններով ձանձրոյթի եւ յուսալքումի ենթարկուիլ. այս բոլորը հոգեկան եւ բարոյական ազդակներ են որ կը ճնշեն իրենց վերջալոյսը ապրող էակներու վրայ։

Հ. Բ. Ը. Միութեան Տիկնանց Յանձնախումբը իր ամբողջական կազմով խորհած էր այց մը տալ մտաւորականներու գթութեան յարկին, մնալով հաւատարիմ իր կարեկցական կոչումին։ Հաճելի ժամեր ապրեցնել սեղաններու շուրջ իրենց հետ բերած հայկական կարկանդակներու ճոխ պաշարով եւ պտղաջուրերով։ Անակնկալը մեծ եղաւ երբ Փէհլիվանեան – Գարագայա երրեակը մուտք գործեց ընդարձակ սրահէն ներս։

14 կին եւ 15 այր պատսպարեալներ տեղ գրաւեցին հանդստաւէտ թիկնաթոռներու վրայ, եւ յուզումով լսեցին էլիա Փէհլիվանեանի քանոնի լարերուն հմայիչ թրթիռները, ընկերակցութեամբ ամուսնոյն՝ Արթօի, մերթ կիթառով եւ մերթ թմբուկով։ Ոգեւորութիւնը մեծ էր երբ Աննա Գարագայա իր ժողովրդական երգերու երկար շարքով յուզեց զիրենք։ Իսկապէս իր ձայնի գեղեցկութիւնը եւ մեկնաբանութիւնը շատ տպաւորիչ են։

Տնօրէն Պ. Շամլեան տեղեկութիւններ տուաւ առանձին, գթութեան յարկի մասին եւ իսկապէս կարելի էր հաստատել թէ պատսպարեալները օժտուած են ամէն հանդստաւէտ պայմաններով. օդասուն պարտէզներու ծոցը, լայն թէրասի մը վրայ։

Այս յարկը բացուած է 28 Նոյեմբեր 1971–ին, ուրեմն շուրջ տասը տարի առաջ, շնորհիւ խնամակալութեան եւ Գ. Կիւլպէնկեան հիմնարկի նիւթական աջակցութեան։

29 Հայերու կողքին կան նաեւ երկու Ֆրանսացիներ։

Սիրով ընդառաջեցի տիկիններու հրաւէրին, միանալու իրենց եւ հարկ կը տեսնեմ նշելու թէ որքան բարեդէպ պիտի ըլլար եթէ փարիզահայ կազմակերպութիւններ հետեւէին այս օրինակին, քանի կայ երեք յարկեր որոնք կարօտ են եւ հեռու կը մնան մեր ազգային կեանքէն։

Զ. Ս.

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՆՈՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ՝

Կիրակի, Յունիս 28–ին Փարիզի մէջ տեղի ունեցաւ Ֆրանսա հաստատուած Թրքահայերու առաջին ընդհ. ժողովը։ Ներկայ էին շուրջ 120 հոգի։ Զոյս ժամ տեւող խորհրդակցութենէ եւ միտքերու փոխանակութենէ ետք ժողովը ընտրեց իր վարչական կազմը։

Միութեան նպատակն է օգնել Ֆրանսա գաղթող Թրքահայ հայրենակիցներու նիւթական եւ բարոյական հարցերուն եւ դժուարութիւններուն, վառ պահել եւ զարգացնել հայկական ոգին, դիւրացնել ուրիշ երկիրներու հայրենակիցներու հետ կապերը։ Թրքահայ բոլոր հայրենակիցները կը հրաւիրուին կապ հաստատել եւ մասնակցիլ նոր միութեան գործունէութեան։

Միութեան հասցէն է՝

HACIK BULUT
5, Rue Barbès Armande;
92130 - Issy - les - Moulineaux

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Վասպուրականի Հայր. Միութեան եւ Տիկնանց Յանձնախումբի խառն ժողովը ընտրած է իր նոր վարչութիւնը, որուն կազմն է. –

Պատուոյ Նախագահ՝ Պ. Վարդան Պանտիկեան, նախագահ՝ Պ. Պետրոս Նազարեան։

Փոխ – Նախագահ՝ Պ. Ալեքսան Պապաեան։

Քարտուղար՝ Պ. Սիմոն Աւտօեան։

Գանձապահ՝ Պ. Ֆերտի Հրաչեան։

«Վարագ» Պարբերաթերթի պատասխանատու Վարդգէս Աւիկեան, խորհրդականներ՝ Պ. Միսաք Աւտօեան, Պ. Գառնիկ Բարէեան։

Խառն ժողովի դիւանը կը հաղորդէ, առ որ անկ է, որ հայրենակից Անդրանիկ Խլոյեան մաս չի կազմեր այլեւս հայրենակցական միութեան։

×

Միութեան ուղղուած բոլոր նամակներն ու առաքումները պէտք է ըլլան քարտուղարի հասցէին.–

S. AVDOYAN
24, Ave. de Valdonne Malpassé
13001 Marseille — Tél.: 70. 02. 33

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆԻ «Խանասոր» Միութեան կազմակերպութեամբ, Մայիս 27–ին, «Ռոստոմ» վարժարանի սրահին մէջ» օնուած է Մայիս 28–ը։ Բացումը կատարած է Վարուժ Գալստեան։ Բանախօսած է Նորայր Էլսայեան։

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՇԷՅԽ ՃԷԼԱԼԻ ՀՈՂԻՆ ՎՐԱՅ

Մի քանի ձիաւորներով, իր հետ նստող գիւղացիները ճամբու դնելէ յետոյ, Ջէրչի Կիրօս նստաւ ծառի մը տակ եւ հազար մի բաներու մասին սկսաւ մտածել։ Նորէն միտքն ինկաւ, յօդացաւի մը պէս՝ առեն – առեն զինք նեղող սնտուկի պարագան։ Այնպէս կը զգար, որ կարծես պակաս էր մարմնին մէկ մասը, կարծես գանկին մէկ մասը պարապ էր, չէր կըրնար մտածել առանց սնտուկի։ Շատ լաւ կը յիշէր, որ սնտուկը իր հետն էր, երբ հացեկէն դուրս ելաւ։ Կը յիշէր նաեւ, որ Մարտիկը դեռ չեկած՝ Կարմրէկի կռուին ժամանակ՝ այգիի ծառին տակ դրած էր սնտուկը։ Միայն թէ, որոշ չէր յիշեր, թէ երբ դէպի գիւղ քաշուեցան, սնտուկը իր հետն առա՞ւ։ Սակայն, անկից յետոյ ալ սնտուկը կարծես իր հետն էր, մանաւանդ լաւ կը յիշէր, երբ կռուողներով կիսապատէ մը վար իջան։ Մարտիկը, իր ձիաւորներով զոլամներուն վրայ յարձակելէն յետոյ էր որ՝ Կիրօս այլեւս չէր յիշեր։ Իրեն այնպէս կը թուէր, թէ սնտուկը այն կիսափուլ մարագին մէջ մնաց, ուրկէ սանտ քարի հրապարակը կը դիտէր։

Ջէրչի Կիրօս դիտէր, կը զգար, որ բան մը կար պակաս. կը զգար ձիուն վըրայ, կռիւներուն մէջ, երբ կը մտածէր, երբ Մարտիկի հետ կը խօսէր եւ սակայն ինքզինք հանդարտ վիճակի մը մէջ չէր կրնար ձգել՝ հասկնալու թէ ի՞նչն էր պակաս։

Խուրշիտի հողին վրայ երբ կռիւը խաղաղեցաւ, այդ պահուն միայն յանկարծ աչքերը բացաւ ու ձեռքով գլուխը բըռնեց – սնտուկը... Այո՛, այո՛, երբ Կարմրէկի հրապարակը առաջին անգամ Մարտիկին հանդիպեցաւ, սնտուկը իր հետ չէր, որովհետեւ Մարտիկ հարցուց իրեն.

– Ո՞ւր է սնտուկդ, Կիրօս աղբար։

Ի հարկէ, Ջէրչի Կիրօս շատ բաներ ունէր մտածելիք, կարգադրելիք, մանաւանդ վաղուան համար, եւ սակայն իրմէ անկախ, սնտուկը կուզիկ ծաղրածուի մը զաւեշտական երեւոյթով դէմ կու գար եւ կ՚ուզէր ողբերգութիւն խաղալ։

Ջէրչի Կիրօս կը յուսար, որ Մուսեղի զինուորները իրենց հետ առած ըլլան սնտուկը...

Աստղերը կը քիչկնային։ Լուսնալու շատ չկար։ Կիրօս՝ ծառի մը կռթնած՝ այդ ձեւի մտածումներու մէջ ինկած էր, երբ բլուրէն լսուեցաւ հրացանի պայթիւն մը։ Բլուրի պահպանութիւնը յանձնուած էր Չօրեպան Թաթօսին։ Անմիջապէս մի քանի ձիաւորներ, կանխազգուշութեան համար, Կիրօս բլուրին կողմը ղրկեց։ Երբ բլուրին յատակը հասան, տեսան Ջրաղացպան Ալի Պապան, որ հաստ մարմնով կռնակին վրայ ինկած՝ կը խընդար քահ – քահ։

– Ընտեղ, էնտեղ,– կ՚ըսէր Ալի Պապան ու խնդուքը չէր կրնար զսպել։

Ալի Պապան ու Թաթօսը շատ լաւ բարեկամներ դարձած էին. Թորթանէն ելլելէն ի վեր, Չօրեպան Թաթօսը վերջապէս գտած էր մէկը, որ հիացումով մըտիկ կ՚ընէր իր արկածալից պատմութիւններուն։ Ջրաղացպան Ալի Պապան ալ Թաթօսին հետ պահակ կեցած էր բըլուրին վրայ, մանաւանդ որ Թաթօս իր մէկ պատմութիւնը լրացուցած չէր տակաւին։ Բլուրին վրայ ծալապատիկ նըստած, հրացանը ծունկերուն, Թաթօս կ՚ըսես այդ գիշեր լեզու մըն ալ փոխ էր առած։ Այլեւս հետը խօսիլ չէր ըլլար, մանաւանդ որ Ալի Պապան իր աչքով տեսաւ, թէ Թաթօս ինչպէ՞ս մի քանի ձիաւորներու գլուխ անցած, դէպի լեռները քշած էր Ճին Տուրսունը։

– Քաջ մարդ կ՚երեւի,– Թաթօս կըրկնած էր Ջէրչի Կիրոսին, Ճին Տուրսունին ակնարկելով,– յայտնի է, որ քաջ մարդ է,– առեն – առեն կ՚աւելցնէր՝ նորէն իր յանդգնութիւնը արժեւորելու համար։

Թաթօս անկից յետոյ Ճին Տուրսունի մասին այնքան խօսած էր, որ իր անձնական թշնամին ըլլալու պատիւին արժանացուցած էր։

(Շար.– 350)

Այրի Տիկին Վերժին Միլտոնեան, Գ. Գէորգ Միլտոնեան, Տոքթ. եւ Տիկին Վանիա Դաւուտեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Զրբաշեան եւ զաւակները, Տիկին Շուշան Միլտոնեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Արտաշէս Միլտոնեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, տագրոջ եւ հօրեղբօր՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՄԻԼՏՈՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 1-ին, Սան-Ռեմօ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յուլիս 3-ին, Սան-Ռեմօ եւ թաղումը՝ տեղւոյն գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Վիա Փրիվաթէ Էլ սոլ 3/8

Սան-Ռեմօ, Իտալիա

«ՅԱՌԱՋ». — Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Վ. Միլտոնեանի եւ զաւակներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սէն-Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ Տիկնանց Միութիւնը իրենց ցաւակցութիւնները կը յայտնեն՝ Տիկին Արաքսի Փիրանեանի եւ զաւակներուն, եւ Փիրանեան ընտանիքին՝ Վարդան Փիրանեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է՝ Ժիրայր Քիւրք-ճեանի հոգեհանգստեան առթիւ 200 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Արփիար Անտոնեանէ եւ 100 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Վարուժան Անտոնեանէ:

×

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Վարչ.ը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, փ.ծ.-ի ողբ. Ալեքսան Գօճաօղլուեանի (Գոճան) մահուան առթիւ.— Սէն-Ժէռոմէն Մինասեան եղբ. Սահակ-Մեսրոպ Երգչ.ին 50, Ֆրանսահայ Մշ. Միութեան 50, Տիկին Ենովքեան Սանտր և.պ. 50, Սիմոն Փիէթրի 50, Տէր եւ Տիկին Զարքճեան 50, Տիկին Ալիքսանեան Թուրֆանտա 20, Պր. Տէլիպօյաճեան 100, Ֆէրտի Հրաչեան 100, Արթիւր Մամալեան 50, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Պալըկեան 50 Ֆ.:

×

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանը շնորհակալութեամբ ստացած է 300 Ֆ. Տիկին Ֆաքիրեանէ, իր ամուսնոյն ապաքինման առթիւ, Տոքթ. Սիմոնեանի կատարած գործողութեամբ, 150 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Գասպարեանէ եւ 50 Ֆ. Պր. Գալուստեանէ (Տէսին):

L'OFFICE NATIONAL
DE LA CULTURE ET DES
TRADITIONS ARMENIENNES

Présidents d'Honneur:

Monsieur ALAIN POHER
(Président du Sénat)
S.E. Mgr. JEAN RUPP (Arhevêque)

Organise

Un 3e PELERINAGE
en Roumanie
aux Monuments et aux
Eglises Arméniennes
(du XIVe au XIXe siècle)
DU 6 AU 20 AOUT
Animé par: GERARD STEPHANESCO

et

Un PELERINAGE
en Bulgarie, aux Eglises
et Communautés
Arméniennes
de Bulgarie
DU 28 AOUT AU 11 SEPTEMBRE

Renseignements et documentation:
Tél.: 734. 61. 41 (*le matin*)
Office National de la Culture et
des Traditions Arméniennes
16, *Rue José - Maria de Heredia*
75007 - *PARIS*

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Սողոմոնեան, եւ Տէր եւ Տիկին Միհրան Քիւրքճեան, իրենց սիրելի հայրենակիցին՝ Այրի Տիկին Մաքրինէ Թորոսեանի մահուան քառասունքին տխուր առթիւ՝ 100-ական Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՇԱՒԻՂ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի տօնին առթիւ, Պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝ ԳԻՒՏ ԵՊՍ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ Պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի՝ եկեղեցւոյ հանգուցեալ բարերարներու, հոգաբարձութեան անդամներու, սատարողներու, եւ ի մասնաւորի՝ Պ.Պ. Արմենակ Համբարձումեանի, Սարգիս Պալապանեանի, Սարգիս Մատաթի հոգւոց հանգստեան համար:

COMMUNIQUÉ

DE L'ASSOCIATION DES ANCIENS ELEVES MOORAT - RAPHAEL

Nouvelle attribution de deux bourses d'un montant de 8.000 F. chacune, pour l'Année Scolaire 1981 / 1982. Les candidatures doivent parvenir avant le 14 JUILLET 1981 (le cachet de la poste faisant foi) à l'adresse suivante:-

A. A. E. MOORAT - RAPHAEL
Commission des Bourses
11 bis, Rue Marceau
92130 — Issy-les-Moulineaux

Le dossier doit comporter obligatoirement

- *Etat-civil complet de l'enfant, nombre de frères et sœurs.*
- *Adresse, numéro de téléphone et profession du père et de la mère.*
- *Bulletins scolaires des deux dernières années (79/80 et 80/81).*
- *2 Photos d'identité.*
- *2 Enveloppes timbrées (au nom des parents) pour la réponse.*

×

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մուրատ-Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութիւնը երկու նոր կրթաթոշակ կը յատկացնէ, իւրաքանչիւրը՝ 8.000 Ֆ.-ի: Թեկնածութիւնները պէտք է կատարուին մինչեւ Յուլիս 14 (Թղթատարի կնիքը կը վկայէ), վերը նշանակուած հասցէին:

Թղթածրարը պէտք է պարտադրաբար բովանդակէ.—

– Երախային ամբողջական ինքնութիւնը, քոյրերու եւ եղբայրներու թիւը:
– Հօր ու մօր հասցէն, հեռաձայնի թիւ եւ արհեստ:
– Դպրոցական վկայագրեր, վերջին երկու տարեշրջաններու.— 79/80 եւ 80/81
– 2 լուսանկար:
– Դրոշմաթուղթ փակցուած երկու պահարան ծնողքին հասցէին, պատասխանի համար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն-Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը, շնորհակալութեամբ ըստացած է հետեւեալ նուէրները, Աբրահամ Մօրուքեանի յիշատակին.— Այրի Տիկին Շնորհիկ Մօրուքեան 300, Պօյաճեան ընտ. 100, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ճանիկեան 50, Ֆ.:

Քիւրքճեան եւ Գարաօղլանեան գերդաստաններու յիշատակին.— Քիւրքճեան եւ Գարաօղլանեան ընտ 200 Ֆ.:

Մկրտիչ Պօյաճեանի յիշատակին.— Պօյաճեան ընտ 300, Դանիէլեան ընտ. 300, Տէր եւ Տիկին Ժաք Փիլավճեան, Մանուէլ Փիլավճեան 100-ական, Նազարէթ Քէօսէեան, Կարօ Թապիպեան, Հայկազատ Մըսըրեան, Երուանդ Պապօյեան 50ական, Եսայի Տէր-Մարգարեան, Արտաշէս Պօզոյեան 100-ական, Մարի Ժամկոչեան 30 Ֆ.:

Այլ նուէրներ.— Արմենուհի Եղիայեան 80, Արուսեակ Յովակիմեան, Պայծառ Տրդատեան, Զուարթ Ակոռեան, Խըտըրլըեան, Ոմն 20-ական, Հօժէնի Տէր-Պատեան 50, Մարի Զալըրճեան 40, Եղսա Յակոբեան 10 Ֆ.:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Յուլիս 5, Կիրակի օր, ժամը 11 – 22

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան դարաստանին մէջ:

– Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր՝ արագ սպասարկութեամբ:
– Վիճակահանութիւն՝ մեծ պարգեւներով:
– Զանազան հետաքրքրական խաղեր ու ժամանց:
– Ընտանեկան հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտ:
– Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր՝ մասնակցութեամբ.—

Երգչուհի ՎԻՐՃԻՆԻԱ ՓԱԹԹԻ-ի եւ Աշուղական Ֆոլքլորի Անսամպլին:

Սեղանները ապահովել, հեռաձայնելով.— 878. 02. 99. եւ 281. 17. 80

Մոնմորանսի երթալու համար.— Մուտքը ազատ է:

Prendre le train de la Gare du Nord, descendre à Enghien-les-Bains et puis prendre l'Autobus N° 6 et descendre à l'arrêt Groslay.

Navette assurée de la Gare d'Enghien au parc de Montmorency (Volkswagen orange, coté station de taxis).

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ի նպաստ
ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

Կիրակի, Յուլիս 5-ին, առաւօտեան ժամը 10-էն սկսեալ մինչեւ ուշ ատեն:

Պէնոյի Փարք - Մոնտըբրու-ի մէջ:

Հայկական ջերմ մթնոլորտ – ճոխ պիւֆէ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Հայկազեան Վարժարանի երկսեռ աշակերտութիւնը, ինչպէս նաեւ՝ ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱ Նուագախումբը:

SABERATOURS

DEMENAGE

A partir du 1er Août

Sa nouvelle adresse sera:

31, RUE D'ARGENTEUIL
75001 - PARIS

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղին տարեկան դաշտահանդէսը՝ Յուլիս 5, Կիրակի ամբողջ օրը, Ժէմանի դաշտը: Ընտանեկան ջերմ մթնոլորտ, Հայկ. ճաշեր, պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ: Երգ, պար, դպրոցի աշակերտութեան կողմէ:

ԷՍԱԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՊՏՈՅՏ

Կիրակի, Յուլիս 12-ին

ԲԱՑՕԹԵԱՅ ԽՐԱԽՃԱՆՔ

«BAGATELLE» Parc de Loisirs
Sur la Côte de la Manche

Circuit par petit train — Zoo
Mini - Golf — Canotage — Piscine
Baptême de l'air — Jeux — Spectacle
etc...
RANCH pour pique-nique
Restaurant self - service
Pour tout ranseignement:-
Tél.: 372.04.20 (*le matin jusqu'à 10h*)

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԿԵԴՐՈՆԸ

Կազմակերպած է բացօթեայ ճաշ-Պարահանդէս մը, Յուլիս 11, Շաբաթ գիշեր, ժամը 21-ին, Փիսին տը Լիւմինիի շքեղ հաստատութեան մէջ: Ընտիր ըմպատրաստութիւն եւ հայկական մթնոլորտ: Հասոյթը ամբողջութեամբ կը յատկացուի՝ հայերէնի դպրոցի գոյատեւման: Տոմսերու համար դիմել այժմէն, հետեւեալ հասցէներուն.—Հ.Բ.Ը.Մ.ի Մարսէյլի գրասենեակը, հեռաձայն 37.75.97 եւ Մայր Եկեղեցւոյ գրասենեակը, հեռաձայն՝ 77.84.70: Ինչպէս նաեւ՝ Դպրոցի պատասխանատուներու մօտ:

VOYAGES EN ARMENIE 1981

1° VOYAGES DE 12 JOURS		2° VOYAGES DE 14 JOURS	
du 01 au 12 Août 81	3.990 F.	du 18 au 31 Juillet 81	4.290 F.
du 05 au 16 Sept. 81	3.990 F.	du 08 au 21 Août 81	4.290 F.
		du 02 au 15 Octobre 81	3.490 F.

3° VOYAGE DE 16 JOURS

DU 01 AU 16 AOUT 1981 — 4.690 F.

Renseignement - inscriptions

MONDOTOURS
OCIVEP

Spécialiste des Voyages
sur l'Arménie depuis 15 ans

2, rue de Sèze
75009 Paris
tél. 266 50 12
Permanence les Vendredis
de 14 à 19 h.
S'adresser à:
Elia PEHLIVANIAN
tél. domicile : 384 31 28

Les places étant limitées, veuillez nous renvoyer le coupon-réponse le plus tôt possible. Lic. A 721

Mme Elia PEHLIVANIAN

Organisation Technique Mondotours
2, rue de Sèze 75009 Paris

Nom
Prénom
Adresse
Tél.
Ville Code postal

1) M'inscris au Voyage spécial Arménie du au ci-joint 25% d'acompte.

2) Désire recevoir une documentation sans engagement de ma part pour :

Rayer les mentions inutiles

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ
4
SAMEDI
4 JUILLET
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN
Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ.

LE NUMERO 2 F.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.943 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 56e ANNÉE — No 14.943

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԸ, ինչպէս կը նախատեսուէր, Հինգշաբթի կէսօրէ ետք ընտրեց իր նախագահը յանձին Իգէրի ընկերվարական երեսփոխան Լուի Մերմազի: Արդարեւ, Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան շարքերէն ներս իր տարած 25 տարիներու անխոնջ աշխատանքի պսակումն է այս ընտրութեամբ կարեւոր ու պատասխանատու պաշտօնի իր կոչումը: Ընտրութենէն ետք իր արտասանած ճառով Լուի Մերմազ շեշտը դնելով խորհրդարանական կեանքի, յատկապէս Ազգային Ժողովի դերին վրայ, ըսաւ. «Խորհրդարանի եւ մասնաւորաբար Ազգային Ժողովի դերը երկար տարիներ նուաղած էր ... Այսօր պէտք է Խորհրդարանին վերադարձնել իր իրաւունքներն ու արժանաւորութիւնը»:

ՓԱՐԻԶԻ պարսկական հիւպատոսարանը Հինգշաբթի առտու գրաւուեցաւ Մոճահէտիններու (իսլամական ձախ կազմակերպութիւն) համակիր 30 երիտասարդներու կողմէ, բողոքելու համար Պարսկաստան տեղի ունեցող ճնշումներու դէմ: Ցուցարարները բախում ունեցան պարսկական վարչակարգի կողմնակիցներու հետ, որոնք կը ջանային պաշտպանել հիւպատոսարանը: Ժամը 12·30-ին, ոստիկանութիւնը ցրուեց ցուցարարները:

Միւս կողմէ, Իրանի մէջ կը շարունակուին գնդակահարութիւնները: Ահուազի եւ Պապոլի մէջ Մոճահէտիններէն 6 հոգի գնդակահարուած են, «իսլամ ապահովութեան ուժերու դէմ զէնք բարձրացուցած ըլլալ»ուն համար:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ Միջերկրականի մէջ ամրացուցած է իր նաւատորմը եւ կրնայ զօրք իջեցնել Սուրիա, տեղական ուժերու հետ գործողութիւններ կատարելու համար, գիտել տուած են ամերիկեան տեղեկատուական սպասարկութիւնները: Ըստ յիշեալ աղբիւրներու, Միջերկրականի մէջ խորհրդային ռազմանաւերու թիւը 40-էն բարձրացած է 53-ի:

ՊԱՐՋԵԼՈՆԱՅԻ հոծ բնակչութիւն ունեցող թաղամասերէն մէկուն մէջ Հինգշաբթի իրիկուն կազի գործատուն մը պայթած է, մեծ վնասներ պատճառելով: Մօտակայ հիւանդանոցի մը մէկ մասը քանդուած է, 3 հոգի մեռած է եւ 7 վիրաւոր կայ:

ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարը՝ Քուրթ Վալտհայմ, որ Հինգշաբթի օր Փարիզ եկած էր, մէկ ժամ հանդիպում ունեցաւ Նախագահ Միթերանի հետ: Խօսակցութեանց նիւթ եղած են Աֆղանիստան, Քամպոճ, Նամիպի, Միջին Արեւելք, Հիւսիս - Հարաւ երկախօսութիւն եւ Արեւելք - Արեւմուտք լարուածութիւնը: Շեշտը դրուած է Հիւսիս - Հարաւ երկախօսութեան եւ Երրորդ աշխարհի հետ հարաբերութիւններուն վրայ: Վալտհայմ տեսակցութիւն մըն ալ ունեցած է Արտաքին Յարաբերութիւններու նախարար Շէյսոնի հետ:

ՍՊԱՆԻՈՅ նախարարապետը Սոթելօ հանդիպումներ ունեցաւ Նախագահ Միթերանի եւ նախարարապետ Փիէռ Մորուայի հետ՝ Եւրոպայի հասարակաց շուկային Սպանիոյ անդամակցութեան եւ պասք ահաբեկչութեան դէմ Ֆրանսայի ու Սպանիոյ գործակցութեան հարցերու շուրջ: Փիէռ Մորուա Սպանիոյ նախարարապետին յայտնած է Ֆրանսայի պատրաստակամութիւնը օգնելու Սպանիոյ, ահաբեկչութեան դէմ իր մղած պայքարին մէջ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒՆԻՍ 26-30)

ԳՈՐԾԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ԹԵՐԹԵՐ

Լոյս տեսած է «Նայիրիտ» գործատան «Կիրովեց» թերթի 2500-րդ թիւը: Մեծ տպաքանակ ունեցող թերթը կը ներկայացնէ բանուորներու առօրեան, տնօրէնութեան, արհեստակցական միութեան կոմիտէի գործունէութիւնը քիմիագործներու աշխատանքի, հանգիստի ու ապրուստի պայմաններու բարելաւման ուղղութեամբ եւայլն: Այդ տեսակ թերթեր լոյս կ'ընծայեն նաեւ Հայաստանի հիւլէական ելեկտրակայանը («Խաղաղ ատոմ»), Լենինականի հիւսուածեղէնի գործատունը («Տեքստիլագործ»), կառքի, ալիմինեումի եւ այլ արտադրութիւններու գործատուները: Իրենց պարբերականները ունին Երեւանի Պետական Համալսարանը, Բազմարուեստից, բժշկական, մանկավարժական հիմնարկները եւ այլ հաստատութիւններ: Նման թերթերու թիւը Հայաստանի մէջ կը հասնի յիսունի:

×

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՇԻՐԱԿԻ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐԸ

Ախուրեան գետի ձախ ափին, Ջրամբարի շինարարութեան ընթացքին յայտնաբերուած են նախնադարեան, հին ու զարգացած միջնադարեան ժամանակաշրջաններու բնակատեղիներ ու ճարտարապետական եզակի յուշարձաններ, որոնցմէ մէկ քանին տեղափոխուած են եւ կը վերակառուցուին Ջրամբարի տարածութենէն դուրս: Այսպէսով Շիրակի հարթավայրի նախնադարեան պատմական յուշարձաններու թիւին վրայ կ'աւելնայ հատ մը եւս: Պատմական Շիրակը եղած է նախնադարեան Հայաստանի ամէնէն խիտ բնակեցուած հատուածներէն մէկը: Հին Արեւելքի ու Կովկասի կարեւոր ճամբաներու վրայ գտնուելով, Շիրակը մեծ դեր կատարած է հայկական լեռնաշխարհի, Փոքր Ասիոյ եւ հիւսիսային շրջաններու մշակութային կեդրոններու միջեւ կապերու եւ փոխազդեցութիւններու մէջ: Հնագէտներու, պատմաբաններու եւ ազգագրագէտներու համար այսօր ուսումնասիրութեան հարուստ նիւթ կը հայթայթէ Շիրակաւանի հին վայրը, որ կը գրաւէ աւելի քան 50 հեկտար տարածութիւն մը, բաղկացած՝ զանազան ժամանակաշրջաններու պատկանող գիւղերէ, ամրակուռ ամրոցէ, դամբարաններու դաշտերէ: Ուսումնասիրութիւններէ պարզուած է, որ յայտնաբերուած բնակավայրը բազմաշերտ յուշարձան մըն է, որ իր տարածութեան զանազան մասերուն մէջ ունի 3 – 5 մեթր խորութեամբ մշակութային շերտեր: Անոնք կը պատկանին Ն. Ք. 3 – 1 հազարամեակներուն: Հոն շուրջ 2000 տարի շարունակուող կեանքը Ն. Ք. 6 – 5-րդ դարերուն կ'ընդհատուի եւ կը վերսկսի զարգացած միջնադարուն՝ Բագրատունեաց դարաշրջանին:

Հնագոյն գիւղը կը պատկանի Ն. Ք. 3-րդ հազարամեակին: Հոն բացուած են քարաշէն ընդարձակ բնակարաններ. սենեակներէն մէկուն մէջ յայտնաբերուած են մահիճ – թմբիկ, խեցանօթներ, օճախ – հարթակ, որ շրջապատուած է կենդանակերպ, կաւաշէն արձանիկներով, պաշտամունքի առարկաներով: Գիտնականներու ուսումնասիրութիւններ կը վկայեն, որ բնակավայրին մէջ հանրայինտնտեսական կեանքը աշխոյժ եղած է Ն. Ք. 2-րդ հազարամեակի վերջաւորութեան եւ առաջին հազարամեակի սկիզբը: Ասիկա կ'արտայայտուի երկրագործութեան եւ անասնապահութեան, արհեստներու զարգացումով, հասարակութեան զանազան խաւերու միջեւ եղած նիւթական ու իրաւական տարբերութիւններու գոյութեամբ: Գիւղական փոքր համայնքի նախկին բնակավայրը կը փոխարինէ քաղաքային բնոյթով բնակավայրը իր բնորոշ թաղամասերով, պաշտամունքի եւ այլ հրապարակներով ու ամրոցներով: Հետաքրքրական են դամբարանադաշտերու մէջ կատարուած պեղումները: Յայտնաբերուած եւ ուսումնասիրուած են բազմաթիւ դամբարաններ, որոնք կը ցոլացնեն մշակոյթի զարգացման ընթացքը պրոնզի դարաշրջանէն մինչեւ երկաթի դարաշրջանը: Արժէքաւոր են գտնուած պրոնզաձոյլ ճարմանդները, խեցանօթները, պրոնզէ երեսպատումով լայն աղեղները, որոնք կը յիշեցնեն Մովսէս Խորենացիի յիշատակած Հայկ Նահապետի աղեղը: Կիրառական արուեստի նմոյշներու կողքին գտնուած են նաեւ զանազան մետաղներէ պատրաստուած զէնքեր, աշխատանքի գործիքներ:

×

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է ՃԱՐՏ. ԵՈՒՐԻ ԹԱՄԱՆԵԱՆԻ «ՔԱՐԷ ՏԱՐԵԳՐՈՒԹԻՒՆ» ԳԻՐՔԸ

Հայկական ճարտարապետական միտքը կառոյցներ ստեղծելուն առընթեր զբաղած է նաեւ հիներու վերահաստատումով: Այսպէս, անուանի քաղաքաշինարար Ալեքսանդր Թամանեան, 1920-ական թուականներուն Երեւանի առաջին նախագիծը կազմելէ զատ, ստանձնած էր նաեւ հնութիւններու պահպանութեան կոմիտէի անդրանիկ նախագահի պաշտօնը: Անցեալ 60-ամեակին Հայաստանի ճարտարապետական յուշարձաններու պահպանութեան պատմութիւնը կուտայ ակադեմական Թամանեանի որդւոյն՝ ճարտ. Եուրի Թամանեանի «Քարէ Տարեգրութեան Վերականգնումը» գիրքը, զոր լոյս ընծայած է «Հայաստան» հրատարակչականը: Այդ ժամանակամիջոցին նորոգուած են մօտ 330 միջնադարեան յուշարձաններ, տաճարներ, կոթողներ եւ այլ կառոյցներ, փրկուելով կործանումի վտանգէն: Հեղինակը փաստերու վրայ հիմնուած, առաջին անգամ ըլլալով, կազմած է հնութիւններու մէջ կատարուած աշխատանքներու մասին տեղեկութիւններու յաւելուածը, ի տարբերութիւն անցեալին ընդունուած օրէնքներու, տարեգրութեան նոր էջերուն մէջ պատուոյ տեղ յատկացնելով զանոնք կերտողներուն:

×

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾԱԾԿԱԳՐԵՐՈՒ ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՏՄԱԲԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պատմաբաններու համար մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ այն շրջանի նիւթերու վերծանումը, երբ Հայերը յարաբերութիւններ ունեցած են Պետրոս Ա.ի հետ եւ արծարծած հայ ժողովուրդի ազատագրական պայքարին Ռուսերու կողմէ օգնութիւն ցոյց տալու հարցը: Հետաքրքրական են Հնդկաստանի, Պարսկաստանի, արաբական արեւելքի հետ գոյութիւն ունեցած կապերուն վերաբերող փաստաթուղթերը:

Հայկական ծածկագրերու մէջ օգտագործուած են յունական, արաբական, պարսկական եւ այլ գիրեր: Փրոֆ. Աբրահամեանի հետազօտութիւնները օգնած են մանրամասնութիւններու տեղեկանալու անցեալի կարեւոր դէպքերու եւ անուանի մարդոց կեանքի մասին: Իր վերծանած ծածկագրերէն շատեր կը պարունակեն հին արհեստաւորներու վարպետութեան գաղտնիքներ, որոնք ներկայիս կ'օգտագործուին ժողովրդական արհեստներու զարգացման համար: Փրոֆ. Աշոտ Աբրահամեան, որ կը տիրապետէ քանի մը լեզուներու, գրեթէ կէս դարէ ի վեր կ'ուսումնասիրէ ծածկագրերու հարցերը, ձեռագիր մատեանները եւ հեղինակն է շուրջ 300 յօդուածներու եւ գիրքերու:

×

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒՐԵՂԱՊԱԿԻԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

Հնդկաստան բացուած հայկական բիւրեղապակիի ցուցահանդէսին, այցելուներէն մէկը այնքան հաւնած է մեր ազգային սկահակներու հաւաքածոյին, որ ուզած է՝ ինչ գնով ալ ըլլայ, ձեռք ձգել զայն: Հայկական բիւրեղապակին կ'արտայայտէ մեր ժողովուրդի ինքնատիպ արուեստի ամէնէն գեղեցիկ գիծերը: Անոր արմատները թաքնուած են գեղարուեստական փորագրութեան աւանդութիւններու մէջ: Վերջերս «Հայբիւրեղապակի» ձեռնարկութիւնը ապրանքներ ստացած է Դանիայէն, Իտալիայէն եւ Ցորդանանէն: Մոնրէալ բացուած ցուցահանդէսի այցելուները եւս կը հիանան դիտելով «Գայեանէ», «Մաշտոց», «Զուարթնոց» եւ «Հայաստան» ինքնատիպ յարդարական սկահակները:

×

ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԵՐԸ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

Քանդակագործ Արա Շիրազ գծանկարներու շարք մը պատրաստած է՝ «Արեւմտեան Գերմանիոյ քաղաքներով եւ երկրամասերով» թեմային նուիրուած: Աւստրալիոյ եւ Արեւելեան Գերմանիոյ նուիրուած իր ուրուանկարներու շարքերու հետ այդ գործերը կազմած են ամբողջական ցուցահանդէս մը: Հետաքրքրական է, որ Արա Շիրազ, նախ քան այդ երկիրներ ճամբորդելը, գրեթէ հանդէս չէր եկած գծանկարիչի դերով: Քննադատներու կարծիքով ուշադրութեան արժանի են «Պաւարիական պատկերներ», «Հոհենոսով», «Համպուրկում», «Գիւղական գեղեցկուհիներ» գործերը, ինչպէս նաեւ Վիէննայի, Սալզպուրկի եւ Կրացի տեսարաններ ներկայացնող նկարները: Հայաստանի նկարիչները վերջին տարիներուն շատ ճամբորդած են Արեւմտեան Գերմանիա: Այդ մասին կը վկայեն Սարգիս Մուրադեանի, Ռուդոլֆ Գարգալոյեանի, Արա Շիրազի եւ քանի մը այլ երիտասարդ նկարիչներու գործերը: Հայ նկարիչները յաջողութիւններ ձեռք ձգած են Քէօլն, Արեւմտեան Գերմանիոյ այլ քաղաքները տեղի ունեցած ցուցահանդէսներու մէջ:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Ինչպէս ամէն ամսու առաջին Կիրակին, վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (52-րդ) թիւը, ամբողջութեամբ նուիրուած՝ Ուիլեըմ Սարոյեանի:

Այս թիւին իրենց աշխատակցութիւնը բերած են. –

ՓՐՈՖ. ՏԻԳՐԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ՝ Սարոյեան եւ «Յառաջ» կամ Սարոյեանի վերջին հայկ. թատերգութիւնը:

ՓՐՈՖ. ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ. – Ո՞վ էր այդ մարդը – գրող մը

ՅԱԿՈԲ ՓԱՓԱԶԵԱՆ. – Գրախօսական Սարոյեանի «մարդկային կատակերգութիւն» վէպին մասին:

ԶՐՈՅՑ՝
ԿԱՐՊԻՍ ՔՈՐԹԵԱՆԻ
ՀԵՏ

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Թէ՛ Սփիւռքի, թէ՛ ալ Հայաստանի մէջ, ծանօթ են գիտական եւ թէքնիք որոշ ճիւղերու մէջ մեծ համբաւի տիրացած հայ մասնագէտներ։ Սակայն, կան համալսարանական մասնագիտութիւններ եւ մտային աշխատանքի ամբողջ տարածքներ, որոնց շատ քիչ մարդ տուած է հայ ժողովուրդը, ինչ որ կը նշանակէ նաեւ, դժբախտաբար, թէ անոնցմէ շատ քիչ ալ սորված է։ Նման ճիւղ մըն է փիլիսոփայութիւնը։ Շատ քիչ է թիւը այն Սփիւռքահայերուն, որոնց կարելի է հարցնել ժամանակակից հայ փիլիսոփայի մը անունը, եւ պատասխան մը ստանալ։ Ուրեմն, երբ լսեցի որ փիլիսոփայութեան փրոֆէսէօր՝ Կարպիս Քորթեան Փարիզէն կ՚անցնի, առիթը յարմար նկատեցի ոչ միայն բարեկամական կապերու վերանորոգման համար, այլ նաեւ՝ զինք ներկայացնելու «Ցառաջ»ի ընթերցողներուն։

Սփիւռքահայու յատուկ արկածախըն դրութիւն մըն է Փրոֆ. Քորթեանի կեանքը։ Ծնած է Քէսապ, Հիւսիսային Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ սահմանին վրայ գտնուող այն գիւղաքաղաքին մէջ՝ որ 13րդ դարէն, այսինքն՝ Կիլիկիոյ Թագաւորութեան օրերէն ի վեր եղած է յատուկ բարբառով ու բարքերով օժտուած հայաշխարհ մը, ու որուն զաւակները կը կազմեն Սփիւռքահայութեան ամէնէն հետաքրքրական հատուածներէն մէկը։

Քորթեան, իր պատանութեան տարիները կ՚անցընէ Անթիլիասի ու Պէյրութի մէջ, ուր կը յաճախէ նաեւ՝ Դպրեվանքը եւ ապա կ՚աւարտէ Նշան Փալանճեան ճեմարանը։ Հոն, բաւական նախնական ձեւով կ՚ուսուցանուէր Ֆրանսական փիլիսոփայութիւնը, որ զինք կը հետաքրքրէ, եւ որու մասին հետեւողական հարցումներ կ՚ուղղէ իր ուսուցիչին։ Ան ալ կը թելադրէ կարդալ գերման փիլիսոփաներ։ Քորթեանի հետաքրքրութիւնը կը գրգռուի. կը հասկնայ որ պէտք է գերմաներէն սորվիլ, եւ յետոյ՝ որ պէտք է Գերմանիա մեկնի։ Բաւական մեծ ճիգերով կը հասնի Վիէննա, ուր թէ՛ կը տիրապետէ գերմաներէնին, թէ՛ ալ կ՚ուսանի փիլիսոփայութիւն։ Ապա կ՚ուսանի նաեւ Հայտէլպըրկի եւ Ֆըրանքֆուրթի մէջ, աշակերտելով, ի մէջ այլոց, ժամանակակից գերման փիլիսոփայութեան երեք հսկաներուն,– Կատամըր, Հապըրմաս, Ատորնօ (մահացած), եւ կը գրէ իր աւարտաճառը, «Լեզուի Փիլիսոփայութեան Հարցը՝ Գերմանական Իտէալապաշտութեան Պարագծին մէջ», նիւթին շուրջ, ուր քննական մօտեցումի կ՚ենթարկէ երկու շատ տարածուած վարկածներ՝ որոնք երկու դարէ ի վեր կը յուզեն փիլիսոփաներ, լեզուաբաններ եւ ուրիշներ,– լեզուն կառոյց եւ գործի՞ք է միայն, թէ ունի արդէն, իր մէջ, ներյայտ ձեւով, ամբողջ աշխարհահայեացք մը (վելթանշաուունկ)։

1966–ին, իր տոքթորայի աւարտաճառէն ետք, կը լծուի ուսուցչական ասպարէզի, նախ՝ Գերմանիոյ մէջ, ապա, 1968–ին, Քանատայի Մոնրէալի համալսարանին մէջ, որուն տիրապետող լեզուն ֆրանսերէնն է։ Հոն կը սկսի դասաւանդել իբրեւ այցելու եւ օգնական փրոֆէսէօր, սակայն, կը ստանայ տիտղոսի եւ կարգի բարձրացում։ Այս տարի նը – շանակուեցաւ «Զարլզ Թէյլըր» փիլիսոփայական ամպիոնին, եւ պատասխանատուն է գերմանական դասական ու արդի փիլիսոփայութեան ուսուցման՝ իր համալսարանին մէջ։ Միաժամանակ, 1972–էն ի վեր, ան տարուան կէսը կ՚անցընէ Անգլիոյ աշխարհահռչակ Օքսֆորտի մէջ (Պալիըլ Գոլէժ), ուր կ՚աշխատի ուրիշ ծանօթ փիլիսոփաներու հետ, մօտեցում մը յառաջացնելու համար գերման եւ անկլեւամերիկեան փիլիսոփայական հոսանքներուն եւ մտածելակերպերու միջեւ։ Նոյն նպատակով, իբրեւ հաղորդակցութեան ջատագով ու միջնորդ, կը գրէ Ֆրանսերէնով, Ֆրանսայի մէջ։ Մօտ ապագային լոյս պիտի տեսնէ «Քրիթիք» կարեւոր պարբերաթերթի մէկ թիւը, նուիրուած՝ գերմանական փիլիսոփայութեան, զոր խմբագրած է՝ Փրոֆ. Քորթեան։

Հաղորդակցութեան միջնորդի այս աշխատանքը պատճառ եղած է այն եզակի երեւոյթին, որ Փրոֆ. Քորթեան գրէ եւ հրատարակուի՝ երեք լեզուներով։ Արդարեւ, իր Մեթաքրիթիք գիրքը 1979–ին հրատարակուեցաւ ֆրանսերէն լեզուով, «Լէ գ՚ըտիսիոն տը Մինուի»ի կողմէ, 1980-ին՝ անգլերէնով, Քէյմպրիճ համալսարանի հրատարակչականէն եւ լոյս պիտի տեսնէ 1981–ին, Սուրքամբ հրատարակչականէն, գերմաներէն լեզուով։ Ցարդ, տպագրութեան յանձնած է, բազմաթիւ յօդուածներէ անդին՝ երկրորդ գրքի մը ձեռագիրը, որ կ՚ուսումնասիրէ Քանթի փիլիսոփայութիւնը, եւ իտէալապաշտութիւնը. այլ խօսքով՝ հիմնական հարցեր՝ որոնք գերմանական փիլիսոփայութիւնը զբաղեցուցած են 1790–էն ետք։ Վերջապէս, սկսած է աշխատիլ երրորդ գրքի մը վրայ, «Թէօրի տը Տիսքուր Ֆիլոզոֆիզ», որ, կը յուսայ Փրոֆ. Քորթեան, պիտի շօշափէ մեր ժամանակի հիմնական հարցը, այսինքն՝ ի՞նչպէս մտածել մեր ժամանակի հիմնական հարցերու մասին։ (Աւելցնեմ, իմ կողմէս, որ արդի փիլիսոփայութիւնը իր «տունը» գտած է համալսարաններու մէջ, սակայն, կարելի չէ ըսել որ ամէն փիլիսոփայութեան ուսուցիչ փրոֆէսէօր է, այսինքն՝ թէ կ՚ըլլէ ինքնատիպ, ինքնաքննադատ, ինքնագիտակից, ու գուցէ՝ նոր ձեւերով մտածելու ճիգը։ Փրոֆ. Քորթեանի աշխատանքը քայլ – առ – քայլ զարգացած է ուսումնասիրական բնոյթ ունեցող գործերէ՝ դէպի բո՛ւն փիլիսոփայութիւն, եւ իբրեւ այդ ալ ճանչցուած է այժմ, արեւմտեան աշխարհի մէջ)։

Հարցուցի Փրոֆ. Քորթեանին, որ կը պահէ իր անձնական կապերը հայ շըրջանակներու հետ, եւ իր սահուն հայերէնը, թէ որքա՞ն կապ ունի Հայութեան եւ հայ փիլիսոփայութեան հետ։ Ընդգծեց թէ, իր կապերը ունին ընտանեկան եւ անձնական, ո՛չ կազմակերպական բնոյթ։ Անցեալ տարի մասնակցած է Հայաստանի մէջ կազմակերպուած հանդիսութեան, ի պատիւ՝ Դաւիթ Անյաղթ Փիլիսոփայի 1500–ամեակին, սակայն իր ելոյթը ունեցած է եւրոպական բնոյթ եւ ուղղութիւն։ «Անկեղծօրէն խոստովանիմ», ըսաւ Փրոֆ. Քորթեան, «որ մօտէն ծանօթ չեմ հայ փիլիսոփայութեան։ Դժբախտաբար, այն տպաւորութիւնը ունիմ, որ այս ճիւղը մեզ պէտք եղած ձեւով չէ հետաքրքրած։ Փիլիսոփայութիւնը վերածած ենք՝ նեղ աստուածաբանութեան, որ անշուշտ մէկ ենթաճիւղն է փիլիսոփայութեան, բայց որ երբեք չի՛ կրնար լեցնել բոլոր հորիզոնը մեր ճիւղին։ Կամ ալ, ներկայիս, փիլիսոփայութիւնը Հայաստանի մէջ եղած է տիալեքթիկական նիւթապաշտութեան համայնավար մեկնաբանութիւնը, ինչ որ, նորէն, շատ սահմանափակ է։ Անշուշտ, կրկնեմ, կրնայ ըլլալ որ ուրիշ փիլիսոփայութիւն ալ ունինք, սակայն, եթէ կայ՝ ոեւէ մէկը, այդ ինծի ցոյց չէ տրուած»։

Հարցուցի անոր, թէ ի՞նչ կը մտածէ Սփիւռքահայ ներկայ կեանքի մասին, իբրեւ անձ մը՝ որ ի՛ր իսկ ըսածով, դուրսէն կը դիտէ մեր կազմակերպչական ու միութենական կեանքը։ Պատասխանեց, իբրեւ անձ մը, անպաշտօն ու ան – պատգամ ձեւով։ «Ըստ իս», ըսաւ, «Սփիւռքի գլխաւոր հարցերէն մէկը մասնակցութեան հարցն է, զոր, անշուշտ կը տեսնեմ իմ կեանքիս պայմաններէն պայմանաւորուած դիտանկիւնէ։ Հայը պէտք է լիօրէն մասնակցի Արեւմուտքի կեանքին, անոր բոլոր երեսներով։ Պէտք չէ, ի՛նքն իսկ, իր առջեւ կեղծ հարցեր դընէ. օրինակ, Հա՞յ պիտի ըլլամ հայկ. կէթթոյին մէջ, թէ պիտի մասնակցիմ՝ օտար կեանքին եւ ըլլամ՝ օտար։ Մենք, ո՛չ կէթթօ ըլլալու մասին պէտք է մտածենք, ոչ ալ՝ լուսանցքային մասնակցութիւն բերենք՝ արեւմտեան աշխարհի կեանքին։ Մեր նպատակը պէտք է կեդրոն ըլլալ, կորիզ ըլլալ, լիօրէն մասնակցիլ։ Արդելք չկայ ատոր, բացի՝ մե՛ր իսկ մտայնութենէն։ Մեր մտաւորականները՝ մանաւանդ, «մերը» պէտք չէ ըլլան բառին սահմանափակ իմաստով, այլ՝ պէտք է կամուրջ ըլլան, մեր եւ անոնց միջեւ»։

Հոս, միջամտեցի եւ հարց տուի Փրոֆ. Քորթեանին, թէ ինք կրնա՞յ ըսել այն, ինչ որ կ՚ըսէ միջազգային արժէչափով, ու նաեւ՝ մնալ հայ մտաւորական։

«Այո՛,» ըսաւ, «եթէ Հայութիւնը պատրաստ է զիս ընդունելու։ Գիտե՞ս, որ կեանքիս մէջ երկու անգամ միայն Հայերը զիս հրաւիրած են դասախօսելու։ Առաջինը՝ Հայաստան, իսկ երկրորդը, դուն լաւ տեղեակ ես, որովհետեւ դուն ալ հրաւիրեալ էիր,– Փրոֆ. Ժիրայր Լիպարիտեանի կազմակերպած սիմփոզիում – Համագումարն էր այդ, նուիրուած՝ «Արդիականութիւնը եւ Հայութիւնը» նիւթին, Լոս – Անճելըսի մէջ։ Անշուշտ, ո՛չ մէկ փափաք ունիմ հրաւիրուելու տեղ մը, ուր մարդիկ ճառ կ՚ուզեն, կամ այսպէս կոչուած՝ գիւրամատչելի եւ հաճելի գաղափարներ։ Սակայն, երբ զիս հրաւիրած են, որ գամ եւ խօսիմ փիլիսոփայութեան իբրեւ մասնագէտ, գացած եմ»։

Խնդրեցի, որ շարունակէ։

«Ուրեմն», ըսաւ, Փրոֆ. Քորթեան, «մենք պէտք է վերանորոգենք մեր մըշակոյթը եւ տանք օտարին, տանք ա՛յն համաշխարհային մշակոյթին, որ մե՛նք ալ պէտք է ըլլայ մեծ մասամբ։ Պէտք է ըլլանք ոչ միայն կրաւորական ստացող, եւ կամ մերժող, այլ՝ մասնակցո՛ղ։ Պէտք է մենք մեզմէ աւելի պահանջենք, քան՝ ուրիշներէ,– այսինքն՝ մենք պիտի չմըտածենք որ շատ մեծ համարձակութիւն է, ըսենք, Կարպիս Քորթեանի մը համար յուսալ՝ որ ինք գերմանական ու համաշխարհային փիլիսոփայութեան իր կրցածը պիտի տայ, բա՛ն մը պիտի տայ։ Ինչո՞ւ ոչ։ Գերակայութեան զգացում չէ մտածել որ, մենք՝ Հայերս, կրնա՛նք այդ ըլլալ, սակայն, ստորակայութեան զգացում է մտածել՝ թէ չենք կրնար, թէ՝ պէտք չէ նոյնիսկ փորձել, կամ թէ՝ միայն մեր նեղ ակօսը հերկելով կրնանք Հայութեան օգտակար ըլլալ։ Ի վերջոյ, մարդկութիւնը ի՞նչպէս կ՚ապրի, եթէ ոչ՝ փոխադարձ օգնութեամբ։ Այդ մտաւորական օգնութիւնը դրամ փոխ տալ, կամ առնել, կամ մուրալ չէ, այլ՝ առարկայական նուէր մը,– առաջ կ՚առնես՝ ա՛յն որ կրնաս, ապա կու տաս՝ ա՛յն որ կըրնաս։

«Մենք՝ Հայերս», շարունակեց Փրոֆ. Քորթեան, «անշնորհք մարդիկ չենք։ Եթէ անտեսանելի ենք համաշխարհային մտաւորական տարածքին մէջ, պատճառը՝ մեր անտաղանդ ըլլալը չէ։ Եթէ օր մը որոշենք Սփիւռքի մէջ նորմալ ըլլալ, մտաւորական մարզին մէջ, կրնանք հաւասարապէս խօսիլ ամէնուն հետ, որքա՛ն ալ մեծ ըլլան մեր միւս ցաւերը։ Սակայն, մենք պէտք չէ օտարին երթանք, եւ անոր հետ խօսիլ փորձենք իբրեւ ընդօրինակող միայն։ Ընդօրինակուողը քաղաքավար ձեւով կ՚արհամարհէ՝ ընդօրինակողը, ուրիշ ոչինչ։ Միայն գայն կը յարգէ, որ՝ առնելէ անդին կու տայ, իբրեւ հաւասար անձ մը կամ հաւաքականութիւն մը՝ մաքի մարզին մէջ։

«Նոյնիսկ մեր Ոսկեդարը», ըսաւ ան, «աւելի՛ առած է, քան թէ՝ տուած։ Յունաստանէն փոխառութիւն մը եղած է

ԺՈՐԺ ՍԱՆՏ, ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՅՈՑ ՎԱՆՔԸ

Գրեց՝ ԼԵՒՈՆ Թ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

Ժորժ Սանդ 1854ին Լա Պրէս օրաթերթին մէջ կեանքիս պատմութիւնը կը ըսկըսի թերթօնի ձեւով, իսկ յաջորդ տարին, փոքրիկն Նինիի (Ժանի Կլիսէնժէ) մահէն խորապէս ազդուած միտքերը փոխելու համար Իտալիա նոր ճամբորդութեան մը կը ձեռնարկէ։

Սանդ, Մանսօ եւ Մօրիս 1855 Մարտ 11–ին Փարիզէն շոգեկառքով Լիոնի եւ Վալանսի ճամբով 12–ին Մարսէյլ կը հասնի եւ Օթէլ տէ զ՚Ամբասատէօր կ՚իջեւանի։ Հակառակ տիրող սաստիկ հովին (Միսթրալ) շրջակայ Սէն – Ժոզէֆ եւ Լէ 'զԱյկալադ գիւղերուն հոտաւէտ բլուրներէն զամբուռ, խնկունի, յուսամ կը հաւաքէ, 13–ին Կորնիշի ծովահայեաց Լա Րէզէրվ ճաշարանը կ՚երթայ ու կատալանի ծովեզերը կը հանդչի։

Սանդ երրորդ անգամն է որ Մարսէյլ կը գտնուի. առաջին անգամ, Միւսէի հետ դէպի Վենետիկ ճամբորդութեան ընթացքին, քաղաքը չէր հաւնած ու (հին) նաւահանգիստը՝ Նոհանի Չրակոյտին նըմանցուցած էր. գրագիտուհին, իր նախկին տպաւորութիւնը սապէս կը սրբագրէ.–

«Մարսէյլ՝ հրաշալի քաղաք մըն է, թէեւ առաջին ակնարկով անհաճոյ թուի կլիմային ու բնակչութեան խստութեան պատճառաւ։ Սակայն, նկատի առնելով երկրին առողջարար օդն ու ժողովուրդին բարերար հոգին, մարդ ժամանակի ընթացքին կը վարժուի։ Աւելն հասկընալի է. մարդ, Միստրալի խստութեան ծովուն գայրոյթին եւ անողոք արեւին ջերմութեան կը վարժուի, երբ նկատի առնէ թէ՝ այս հարուստ քաղաքին մէջ, քաղաքակրթութեան ամէն առաւելութեան բարիքները կարելի է գտնել, եւ թէ քաղաքէն շատ քիչ հեռանալով, կարելի է Փրովանսի գեղեցիկ եւ անզուգական շըրջանը պտըտիլ, որոնք Իտալիոյ շատ գովուած վայրերը կ՚արժեն»։

Սանդ եւ ընկերները, Կաստոր նաւով Ճէնովա, եւ ցամաքի ճամբով՝ Հռոմ ու Ֆիրէնցէ կը շրջագային, ու Մայիսի կիսուն՝ Վէզիւվիօ նաւով Մարսէյլ կը վերադառնան, ուր Օթէլ – տը – Քոլոնի գիշերելէ ետք՝ Փարիզ կը մեկնին։

×

ԺՈՐԺ ՍԱՆԴ՝ ՆՈՀԱՆԻ ՏԻԿԻՆ

Ժորժ Սանդի ազգականներու, հոմանիներու, բարեկամներու շրջանակը հետզհետէ կը նօսրանայ. այսպէս, Շառլ Թիթիէ 1836–ին կը մեռնի, մայրը՝ Սոֆի՝ 1837–ին, Կրանսանեը՝ 1845–ին, կիսեղբայրը՝ Իպոլիտ 1848–ին, Շոփէն եւ Մարի Դորվալ՝ 1849–ին, Պալզաք՝ 1850–ին, մօրաքոյրը՝ Լիւսի եւ Լատուշ 1951–ին, Միշէլ տը Պուրժ՝ 1853ին, Լամընէ՝ 1854–ին, Ադամ Միքիէվիչ՝ 1855–ին, Հայնրիխ Հայն՝ 1856–ին, Միւսէ՝ 1857–ին, շուրջը խոշոր պարապ մը ձգելով, բայց այս կոտորածը գրագիտուհին սառեցնելու աշխոյժը չի տկարացներ։

Ռըվիւ տէ Տէօ Մոնտ–ի հետ կապերը վերահաստատելով, Միւսէի մահէն ետք իրեն աննպաստ տարաձայնութիւններու հակազդելու համար հանդէսի մէջ Նէ եւ Նա կը հրատարակէ թերթօնի ձեւով (յետոյ գիրք), Ժան Լառօշ գիւղական աւանդավէպը, Իտալիոյ պատերազմին առթիւ՝ Պատերազմ եւ Կարիպալտի գըրքոյկները, իսկ 1860–ին, թիֆիւսէ մըկարացած, Մօրիսի հետ ձմեռը Թուլոնի մօտ՝ Թամարիս կ՚անցընէ, եւ վերադարձին, ճամբան շեղելով, գրական ուխտի կ՚երթայ Շամփէրիի մօտ Լէ Շարմէտ, Ժան – Ժաք Ռուսոյի յիշատակը ոգեկոչելու համար։

Մանսոյի մահէն ետք, Ժորժ Սանդ, աշնան՝ կապ կը հաստատէ իրմէ 11 տարի երիտասարդ՝ նկարիչ Շառլ Մարշալի հետ (1825 – 1877), եւ Տամարիս Մանկամարդ Աղջկան մը խոստովանութիւնը, Լոռա, Փիլիսոփայական Հատուածներ, Կադիօ, Վերջին Սէրը, Օրիորդ Մէրքէմ կը հրատարակէ։

Հռոմի հաւատաքննութեան ատեանը Ժորժ Սանդի կեանքին եւ ամբողջական գործերուն վրայ քննութիւն մը բանալով՝ զայն 1866–ին կը դատապարտէ. Սանդ, քանիցս հակահռոմէական բերանացի ու գրաւոր յայտարարութիւններ ըրած էր, եւ Իտալիոյ ազատագրութեան ու միութեան հաշւոյն, Հռոմի քահանայապետին դէմ՝ Վիկտոր – Էմմանուէլ Թագաւորին շահերը պաշտպանած էր։

(Շար. – 21)

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ամերիկացի դեսպանը, բարեսիրական հաստատութիւններու տուած այցելութիւններու շարքին, Յունիս 17-ին Այնճար գացած է եւ 640 հազար լիբանանեան ոսկիի գումար մը (800 հազար ֆրանք) նուիրած Աղաճանեան Տան: Հաստատութիւնը, որ կը պատսպարէ 6-էն 18 տարեկան շուրջ 100 տղաք, նոր նուիրատուութեամբ ընդարձակուելով եւ զանազան յարմարութիւններով օժտուելով կարելիութիւնը պիտի ունենայ ընդունելու 50 մանուկներ եւս:

×

ՓՈՒՔՐԷՇԻ Ռումէն Աթէնէումի սրահին մէջ, Մայիս 29-ին, տեղի ունեցած է նուագահանդէս մը, որուն յայտագրին մաս կազմած է Արամ Խաչատրեանի Դաշնակի եւ Նուագախումբի համար գրուած քոնչերթօն:

×

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Կաթողիկոսարանի Մայր Տաճարին մէջ, Յունիս 7-ին կատարուած է երկու սաներու սարկաւագական ձեռնադրութիւնը, ձեռամբ Դպրեվանքի տեսուչ Տաթեւ Արք. Սարգիսեանի:

×

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ մէջ, Յունիս 5-ին մեռած է «Յառաջդիմասէր»ի շրջանակի վեթերան ընկերներէն Արամայիս Յոխիկեան: Ողբացեալը տարիներ պատասխանատու պաշտօններ վարած է «Յառաջդիմասէր» Մշակ. Ընկերակցութեան եւ «Կամք» մարզական ակումբին մէջ: Դիւանապետն էր Աղեքսանդրիոյ Ազգ. Առաջնորդարանի:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Մայիս 22-ին, նշուած է Վարդանանց տօնը, Առաջնորդարանի եւ Համազգայինի կազմակերպութեամբ: Բացումը կատարած է Վարուժան Գէորգեան: Դասախօսած է հայրապետական պատուիրակ Դաւիթ Եպիսկ. Սահակեան: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած է «Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Օր. Մաքրուհի Խօլմէսէքեանի:

×

ԹԵՀՐԱՆԻ Զարմահալի Ուսումն. Միութեան սրահին մէջ, Մայիս 21-ին, տեղի ունեցած է «Ճանպազեան» պարի դպրոցի երեկոյթը: Յայտագիրը բաղկացած է մեծ մասամբ հայկական ժողովրդական պարերէ: Գնահատանքի խօսքեր արտասանած է երեկոյթը կազմակերպող «Քուչեր – Մարիամեան» դպրոցի Ծնողական Խորհուրդին կողմէ Լեւոն Քէչիշեան:

×

ՀԱՐՎԱՐՏ համալսարանի «Սեմիթիք միւզէըմ»ի սրահներուն մէջ, Մայիս 26 – Յունիս 5, տեղի ունեցած է հայկական միջնադարեան ճարտարապետութեան նուիրուած ցուցահանդէսը, կազմակերպութեամբ համալսարանի հայագիտական ամպիոնին: Ցուցադրուած են մեծադիր նկարներ ու տրուած ծանօթութիւններ հայկական ճարտարապետութեան գլուխ գործոցներու մասին: Ցուցահանդէսը կազմակերպուած է Հայ Մշակոյթի Ուսումնասիրութեան եւ Վաւերագրումի Միլանոյի Կեդրոնին համագործակցութեամբ:

×

ՖԻՔՍԻ (Աթէնք) «Լեւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան» վարժարանի սրահին մէջ, Յունիս 13-ին, տօնուած է Հայրերու Օրը, կազմակերպութեամբ Հ. Կ. Խաչի վարչութեան: Բացումը կատարած է սեղանապետը՝ Գրիգոր Մինասեան: Բանախօսած է Արա Մանկոյեան: «Շիրակ» նուագախումբը ստեղծած է խանդավառ մթնոլորտ մը:

ՓՈՄՈՆԻ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Կիրակի օր, Յունիս 13-ի երեկոյեան, տեղի ունեցաւ Կապոյտ Խաչի Փոմոնի Վարչութեան նախաձեռնութեամբ եւ ուսուցչուհի՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի պատրաստութեամբ եւ առաջնորդութեամբ Հայկական Միօրեայ Վարժարանի ամավերջի հանդէսը, տեղւոյս եկեղեցիին սրահին մէջ: Ժամանակէն առաջ, արդէն սրահը լեցուն էր՝ ծնողքներով եւ կրթասէր հասարակութեամբ:

Վարչութեան կողմէ, օրուան նախագահուհին բացումը կատարելով, նախ պարզեց ամփոփ գիծերու մէջ, վարչութեան միամեայ գործունէութիւնը, ապա՝ շնորհակալութիւն յայտնեց Փոմոնի ազգայիններուն՝ ցոյց տրուած ջերմ հետաքրքրութեան, քաջալերութեան եւ աջակցութեան համար:

Յետոյ, Օր. Միշէլ Պետիկեան գործադրութեան դրաւ մանկական գողտրիկ արտասանութիւններով, տրամախօսութիւններով եւ խմբերգներով խնամուած յայտագիր մը: Պահը յուզիչ էր եւ մանաւանդ՝ ոգեւորիչ, դիտել մեր մանուկները բեմին վրայ, փայլուն, ժպտուն, կայտառ, վառվռուն աչքերով եւ համարձակ ձեւերով: Անոնք, ինչպէս որ կը շէնցնեն, կը կենդանացնեն կեանքը ընտանիքէն ներս, նոյնպէս, հրապարակային այսպիսի հանդիպումներով, ՝ազգին ալ լրիւ հայկական կեանք մը, շունչ ու ոգի ներշնչող պահեր կ'ընծայեն: Ահա, այս ճշմարտութեան համար, սրահին մէջ ծափահարողները եւ քաջալերողները՝ միայն ծնողքները չէին, այլ՝ բոլոր ներկաները: Հայ սիրտն էր որ կը տրոփէր, երբ հայ մանրիկ բերաններ կը շարժէին երգելու եւ արտասանելու համար:

Երբ մատաղ սերունդի որեւէ ելոյթին ներկայ գտնուինք, յիշենք Ալեքսանդր Ծատուրեանի սա սրտառուչ խօսքը.–

«Սթափի՛ր, ազգ իմ, տես քո առջեւ
Նոր կեանք է բացւում, նոր օր
լուսանում»:

Ներկայ էր նաեւ՝ Փոմոնի եկեղեցւոյ խաչակիր քահանայ հայրը, որ այս անգամ ալ՝ բարոյալից պատմութեամբ մը եւ դիւցազնական օրինակներով ներկայացուց հաւատքի հերոսները, որոնք իրենց սուրբ կեանքով՝ անգնահատելի ծառայութիւններ մատուցին ի նպաստ Հայութեան հոգեւոր զարթօնքին:

Այս բոլորէն ետք, տեղի ունեցաւ վիճակահանութիւն մը, որուն բոլոր թիւերը շահեցան գեղեցիկ նուէրներ, տրամադրուած՝ հայկ. վաճառատուներէ, անհատներէ: Վարչութեան այս սովորութիւնը իրագործուեցաւ հետաքրքրաշարժ եւ խանդավառ մթնոլորտի մէջ, յաջող կերպով:

Կը շնորհաւորենք՝ ներկայ երիտասարդ ծնողքները, որոնք նախանձախնդիր եւ բծախնդիր էին, առաջնորդելու իրենց զաւակները դէպի հայկական վարժարան: Կապոյտ Խաչի վարչութեան անդամուհիները, ձեռք – ձեռքի տալով՝ անոնց հետ միասին կրնան հրաշքներ գործել, որպէսզի՝ այսօրուան նորաբողբոջ երախաները ըլլան վաղուան աւանդապահները՝ Հայուն հոգիին, ցեղին ձայնին:

Կ'ողջունենք՝ Կապոյտ Խաչի շնորհալի անդամուհիները, որոնք հաւատարիմ իրենց կոչումին, ջանք եւ եռանդ չեն խնայեր հայ մանուկին մատչելի եւ կարելի դարձնելու համար՝ հայեցի կրթութիւնը:

ԱՆԱՀԻՏ ՍԱՐԱՃԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ
ԳԱՒԱՌԷՆ

ՇԱՍԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՇԱՍ («Յառաջ»).– Ռոնի ձախ ափին տարածուած է Շաս քաղաքը, ուր հայկ. կեանքը ծնունդ կ'առնէր 1921-ին: Այդ տարիներուն, քաղաքը կը հաշուէր շուրջ 50 հայ ընտանիք: Պարագաներու բերումով, շատեր հեռացան ու ներկայիս համայնքը կը հաշուէ 20 հայ ընտանիք:

Շասի հայկ. համայնքին ազգային շունչ տուած է միշտ՝ հայ երիտասարդութիւնը: Ասոր ապացոյցը հանդիսացաւ, անգամ մը եւս, այն դաշտահանդէսը, որ տեղի ունեցաւ Յունիս 21-ին, Կիրակի օր: Եկած էին Լիոնէն, Վիէննէն, Տէսինէն, Կրընոպլէն: Սէն – Շամոնէն եկած էր նոր կազմուած պարախումբը, Յարութիւն Իւզէլեանի ղեկավարութեամբ:

Նուագախումբը եւ իր երգիչը՝ Լուտվիկ Տէր – Ղազարեան, խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծեցին: Խօսք առաւ՝ Փասքալ Յովհաննէսեան: Գնահատելի աշխատանք տարած էին Միութեան պատւոյ նախագահը՝ Մանուկ Զուլֆուեան, եւ նախագահ՝ Սարգիս Զուլֆուեան, ինչպէս նաեւ՝ Սահաթճեան եղբայրները:

Յառաջիկայ Սեպտեմբերին, Շասի «1915, Ապրիլ 24» փողոցին վրայ կը բարձրանայ Ապրիլեան Եղեռնի Յուշարձանը:

Օրինակելի աշխատանք մը, որ արժանի է՝ ամէն գնահատանքի:

ՄԱՄԲՐԷ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ

մեր ըրածին մեծ մասը, որ սակայն, լեզուի մարզին մէջ՝ յաղթանակ մըն է, եւ անշուշտ՝ մեր պատմութեան մէջ,– մե՛ր, բայց ոչ աշխարհի մտաւորական պատմութեան մէջ: Բայց եւ այնպէս, Ոսկեդարէն ի վեր ունինք հիմնական կապեր Արեւմուտքի հետ, որոնք չեն կրցած զարգանալ միշտ, քանի որ մեր պատմութիւնը մեզ շղթայած է արեւելեան պետութիւններու, տիրապետութիւններու, կենցաղներու: Բայց ի՞նչ պատճառաբանութիւն ունինք այսօ՛ր, երբ Սփիւռքահայութեան մէկ մեծ մասը Արեւմուտքի մէջ կ'ապրի: Այսօր մեր ըրածը ինքնապաշտպանութեան 1 անզօր ու նոյնիսկ վնասակար տեսակն է, ուրիշ ոչի՛նչ: Միայն մասնակիցը կ'ազատի կէթթոյական ստորակայութեան զգացումէն: Այն օրը, որ կը նստիս, կը վիճիս օտարին հետ, մտքի միջազգային (ո՛չ – ազգային) գետնի վրայ, կը տեսնես որ՝ վախնալու պատճառ չկայ: Դժբախտաբար, մեր համայնքները փոխանակ նման վարուելակերպ քաջալերելու, կը պահանջեն մեր երիտասարդ մտաւորականներէն, մնալ՝ նեղ հայկական արժէչափերու մէջ:

Խ. Թ.

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՇԷՅԽ ՃԷԼԱԼԻ ՀՈՂԻՆ ՎՐԱՅ

Ալի Փաշան շատ աւելի հաճելի ու բարեկամ մարդ կը դառնար Թաթոսին համար, երբ մանաւանդ՝ ճին Տուրսունի քաջագործութիւններէն կը պատմէր: Ըսելու համար, թէ ճին Տուրսուն այնքան ալ բացառիկ քաջերէն չէ, որ կարենայ իր դէմ ճակատ բռնել, Թաթոս սկսած էր պատմել իր կեանքէն դրուագ մը.–

– Աղայիս ըսեմ...

Կը պատմէր, թէ ի՛նչպէս իրենց կառանը, Տիգրանակերտի ճամբուն վրայ, Գախըրտէրէսիի մէջ նշանաւոր աւազակապետ Հաճի Մուսայի խումբին հանդիպած էր:

– Աղայիս ըսեմ...

Թաթոս կը պատմէր ու Ալի Փաշան աչքերը բաց՝ մտիկ կ'ընէր զարմացած, երբ վարը, ծառերուն տակ, շարժում մը լսուեցաւ ու այդ շարժումը հետզհետէ կերպարանք առաւ: Կերպարանքը շատ որոշ չէր եւ սակայն կը շարժէր: Թաթոս, իր պատմութիւնը կէս ձգած, ականջ դրաւ ու հրացանը ծունկերուն վրայէն վեր առնելով՝ ձայն տուաւ:

– Հէյ, ո՞վ կայ:

Ալի Փաշան նկատեց, որ Թաթոսի հաստ ձայնին մէջ երկիւղի հետ խառնուած յանդգնութիւն մը կար:

Վարէն ձայն չէր գգար, եւ սակայն՝ խշրտոցը ու մութի մէջի շարժումը կ'ըսես հետզհետէ մարդու կերպարանք կ'առնէին: Ալի Փաշայի աչքին ալ այդպէս երեւցաւ: Աւելի ճիշդը՝ Թաթոսի ձայնէն յետոյ շարժումը մարդու կերպարանք առաւ:

– Որ ձէն չտաք, վալլահի կը կրակեմ,– նորէն ձայն տուաւ Թաթոսը ու շտկեց հրացանը:

– Հըլէ կեցիր, աղա Թաթոս, պէլքի ձէն առնենք, տեսնենք ո՞վ է:

– Էն, ո՞վ պիտի ըլլայ, ճին Տուրսունը: Կը կարծէ որ Թաթոսը քնած պիտի գտնէ,– ըսաւ Թաթոս ձայնի վստահ շեշտով մը:

Իրաւ ալ, մութին մէջ կերպարանքը հսկայ քիւրտի մը երեւոյթն ստացաւ Թաթոսի աչքին ու կ'ըսես ուղղակի վեր կու գար:

– Բախտդ հաղըր կեցիր, Տուրսուն. քեզի ճին կ'ըսեն, ինծի ալ՝ Տէլի Թաթոս...

Այսպէս, կռուողներու ընդունուած օրէնքը լրացնելու համար, Թաթոս ձայն տուաւ երրորդ անգամ ու կրակ ըրաւ:

Անտարակոյս, կրակը բռնած էր, որովհետեւ կերպարանքը երերալով գետին փռուեցաւ, հսկայի մը փնչածակերէն դուրս ելած հեւքով մը ու ինկաւ այնքան ծանր, որ Թաթոսն ու Ալի Փաշան մինչեւ բլուրին ծայրը լսեցին անոր իյնալը:

«Իրաւ, Տէլի Թաթոսի հետ իյնալ չըլլար. այնպէս կը խփէ, որ ինկողին ձայնը գլխին մէջ կը խեղդէ», ակամայ մտածեց Ալի Փաշան ու հետեւեցաւ Թաթոսին, երբ վերջինը, հրացանը ձեռքին, յաղթականօրէն բլուրէն վար կ'իջնէր: Ալի Փաշան գէր էր, Թաթոսի չափ արագ չէր կրնար իջնել: Ան տակաւին բլուրին կէսն էր, երբ լսեց Թաթոսի ձայնը, որ կը հայհոյէր ինքնիրեն.

– Վայ ես քու եօթը պորտին... Վալլահի ճհէննէմն ալ երթաս՝ ձեռքէս պիտի չազատիս:

Թաթոսի ձայնը թոյլ կ'ելլէր:

– Ո՞վ է, աղա Թաթոս,– ձայն տուաւ Ալի Փաշան, բլուրի մէջքէն:

– Շան որդին փախեր է, փախեր,– ըսաւ Թաթոս եւ սակայն չէր ուզեր հաւատալ, որ տեսած չէր Տուրսունը:

Այո՛, այո՛, մարագի կռուին ժամանակ շատ լաւ դիտած էր անոր կերպարանքը, դէմքը, նոյնիսկ քթին ձեւը. եւ կարծես վստահ էր, որ ինք հրացանը Տուրսունի վրայ կրակած էր:

(Շար.– 351)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի օր, Յուլիս 9–ին, Տօն է Սրբոց Թարգմանչացն Մերոց՝ Սահակայ եւ Մեսրոպայ։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին Պատարագ կը մատուցուի։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը, իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ՝ Տիկին Արաքսի Փիրանեանի եւ զաւակներուն, ինչպէս նաեւ՝ Փիրանեան ընտանիքին – րու անդամներուն, Վարդան Փիրանեանի մահուան առթիւ։

ԻՍԱԵԱՆ ԲԱՐԵԿՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՊՏՈՅՏ

Կիրակի, Յուլիս 12–ին

ԲԱՑՕԹԵԱՅ ԽՐԱԽՃԱՆՔ

«BAGATELLE» Parc de Loisirs
Sur la Côte de la Manche

Circuit par petit train — Zoo
Mini - Golf — Canotage — Piscine
Baptême de l'air — Jeux — Spectacle
etc...
RANCH pour pique-nique
Restaurant self - service
Pour tout renseignement:-
Tél.: 372.04.20 (le matin jusqu'à 10h)

SEVAN VOYAGES
ANNONCE
L'OUVERTURE D'UN VOL DIRECT

LYON - BEYROUTH

DEPART TOUS LES SAMEDIS —
RETOUR TOUS LES SAMEDIS

Pour tous Renseignements:
Varoujan SARKISSIAN

SEVAN VOYAGES

48. Cours de la Liberté 69003 - LYON
Téléphone: (7) 860. 13. 66

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ
Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԿԵԴՐՈՆԸ

Կազմակերպած է բացառիկ ճաշ – Պարահանդէս մը, Յուլիս 11, Շաբաթ գիշեր, ժամը 21–ին, Փիսին տը Լիւմինիի չքեղ հաստատութեան մէջ։ Ընտիր ըս – պասարկութիւն եւ հայկական մթնոլորտ։ Հասոյթը ամբողջութեամբ կը յատկա – ցուի՝ հայերէնի դպրոցի գոյատեւման։

Տոմսերու համար դիմել այժմէն, հե– տեւեալ հասցէներուն.–Հ.Բ.Ը.Մ.ի Մար– սէյլի գրասենեակը, հեռաձայն 37·75·97 եւ Մայր Եկեղեցւոյ գրասենեակը, հե – ռաձայն՝ 77·84·70։ Ինչպէս նաեւ՝ Դըպ– րոցի պատասխանատուներու մօտ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Համախարբերդցիական Միութեան Սէն Թ'Անթուանի մասնաճիւղին դաշտա- հանդէսը՝ Յուլիս 12–ին, Ֆապրըկուլի դղեակը, Մարսէյլի հանրակառքի ընկե- րութեան դաշտը։ Շամփուրով խորոված, ճոխ պիւֆէ։

Նուագախումբ ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կոմիտաս Փողոց, 4

1981 / 82 Տարեշրջանի արձանագրու - թիւնները սկսած են։ Հեռաձայնել.–
– Տիկին ԳԱՐԱՃԵԱՆ 375· 27· 89
– Տիկին ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ 376· 68· 19

Le Restaurant

EREVAN

a ouvert

son magasin
de TRAITEUR et de COMESTIBLES

29, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS

RESTAURANT EREVAN	TRAITEUR EREVAN
26, Rue Bergère, 75009 Paris	29, Rue Bergère, 75009 Paris
Tél.: 770.85.81 - Fermé le Mardi	Tél.: 523.44.73
40 Sortes de Hors - d'œuvres	*Toutes sortes de Hors-d'œuvre,*
25 Sortes de Plats	*Charcuterie et Spécialités Arméniennes*

Organisé par La J. A. F.
SEJOUR TOURISTIQUE EN

ARMÉNIE

du 8 au 29 AOUT 1981 - Prix; 3.900 F.

21 JOURS, DONT 17 EN ARMENIE

Séjour: 8 Août arrivée à MOSCOU — 10 Août départ pour EREVAN
27 Août départ pour LENINGRAD — 29 Août retour à PARIS
Réservé aux jeunes de 18 à 35 ans - Date limite d'inscription 8 Juillet

RENSEIGNEMENTS et DEMANDES D'INSCRIPTION:

Dans tous les secteurs de la J. A. F.

— *PARIS:* 6, Cité Wauxhall - 75010 Paris - Tél.: 208. 76. 49
(Mardi et Jeudi soir, de 20 h. à 22 h.)
— *LYON:* 295, Rue Boileau -69003 Lyon.
— *MARSEILLE.* 65, Allées Léon-Gambetta, 13001 Marseille; Tél.: 08.10.38
Par courrier uniquement: Mme.YAZIDJIAN; 29, Av. Pasteur, 93100 Montreuil

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ.– Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի վարչութիւնը, շնորհակալութեամբ ըս – տացած է Պր. Ղազար Ղազարեանէ 100 Ֆ. եւ Պր. Աւետիս Գէմէճեանէ 100 Ֆ. առ ի շնորհակալութիւն՝ հիւանդանոց իրենց այցելութեան։

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1981–1982 Ուսումնական Տարեշրջանի Արձանագրութիւնները բացուած են

Ա.– Վարժարանս կ'ընդունի ՑԵՐԵ- ԿՕԹԻԿ եւ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ հայ աշա- կերտներ, ՄԱՆՉ եւ ԱՂՋԻԿ, 6 տա- րեկանէն սկսեալ։

Բ.– Վարժարանս ունի՝ ՆԱԽԱԿՐ- ԹԱՐԱՆԷՆ մինչեւ ՊԱՔԱԼՕՐԷԱՑ-ի աւարտական դասարան՝ Ա. Բ. Գ. Դ. բաժիններով։

Գ.– Գիշերօթիկ բաժինը վերապահ- ուած է մանչերուն։

Դ.– Ապահովուած է ինքնաշարժի յատուկ սպասարկութիւն, ցերեկօթիկ աշակերտները հաւաքելու եւ ցրուելու համար։

Ե.– Որոշուած է թոշակի վերաբեր- եալ յատուկ դիւրութիւններ կատա- րել՝ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ ամէն աշա - կերտի արձանագրութեան համար։

Զ.– Ծրագրուած է բանալ ԱՐԴԻԱ- ԿԱՆ ՆՈՐ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱԺԻՆ։

Հետաքրքրուող ծնողքները կը հրա- ւիրուին փութով յարաբերութեան մէջ մտնել վարժ.իս Տեսչութեան հետ։

26, Rue Troyon - 92310 SEVRES
Tél.: 534. 68. 28

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան
Որբերու Օգնութեան Մարմնի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Ի նպաստ՝ Հայկ. վարժարաններու
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6–ԻՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7-ԻՆ

OPTIMA Tours

ARMENIE 1981

CALENDRIER DES PROCHAINS DEPARTS

Δ 17 et 31 Juillet 1981
Δ 14 Août 1981
Δ 4 et 18 Septembre 1981

Pour chaque départ 3 formules de séjour 12 - 14 et 16 jours.

Cette année des formules originales:

1°/ *Voyages combinés en Arménie avion / bateau «LITVA».*
— *Départ par avion le 27 Juillet (séjour du 28 Juillet au 6 Août Erevan).*
— *Croisière en bateau du 7 au 14 Août arrivée Marseille.*
— *Croisière bateau du 15 au 23 Août séjour à Erevan du 23 Août au 2 Septembre et retour par avion le 3 Septembre.*

2°/ *Voyages combinés:*
— 1 *semaine EREVAN* / 1 *semaine Lac Sevan.*
— 1 *semaine EREVAN* / 1 *semaine Sotchi (Mer Noire)*

RENSEIGNEMENTS - INSCRIPTIONS:

OPTIMA Tours

67-69 rue Quincampoix (angle rue Rambuteau) — Tél. 274-27-20

75003 PARIS

Telex: 211 324 F.
Métro: Rambuteau ou Etienne Marcel
Lic. A 946 (Agence agrée INTOURIST)

MARCEL UMIDIAN PRADO VOYAGES
353, Avenue du Prado 13008 MARSEILLE
Tél.: (91) 76-21-80 *chaque jour de 17 à 19 h.*

Pour la Région Lyonnaise:
MAISON DEL CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
Jusqu'à 16h.00: Mme. BARAVIAN — de 16h.00 à 18h.00: Mme. ANTABLIAN
15, Rue de 24 AVRIL, 1915 - 69150 DECINES
Tél.: 849. 42. 97

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդ– ներէն կը խնդրուի որ, իրենց հասցէնե– րու առժամեայ փոփոխութեան համար՝ դիմեն մեկնումի թուականէն 6 ՕՐ ԱՌԱՋ, տալով անպայման երկու հասցէները (ընթացիկը եւ նորը) եւ 12 Ֆ.–ի դրոշ– մաթուղթ։

Մեր այն բաժանորդները, որոնք կըր– նան իրենց Թաղի Թղթատարին միջոցաւ կատարել տալ այս գործողութիւնը, մե– ծապէս դիւրացուցած կ'ըլլան արդէն ծանրաբեռնուած Վարչութեան աշխա – տանքը։

Իտալիոյ համար հասցէի առժամեայ փոփոխութիւն չենք կրնար ընդունիլ, Թղթատարական անկանոնութեանց պատ– ճառով։

Բոլոր դիմումները պէտք է ըլլան ԳՐԱ– ՒՈՐ։ Հեռաձայնով չընդունուիր։

Կը խնդրուի մեր բաժանորդներէն՝ փակել իրենց առկախ հաշիւները, ար – ձակուրդներէն առաջ։

Շնորհակալութեամբ՝

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Վարչ.ը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, որպէս Վռամշապուհ Ճնտիկեանի մահուան քառասունքին եւ հոգեհանգստեան առթիւ.–

Այրի Տիկին Թագուհի Ճնտիկեան 200 ե.պ., «Յառաջ» Թերթին 200, Անարատ Ցղութեան Քոյրերուն 200, Յակոբ Ճըն- տիկեան 200 ե.պ., Սահակ – Մեսրոպ Երգչ.ին 200, եկեղեցւոյ եւ Հ.Բ.Ը.Մ.–ի միացեալ դպրոցին 200, Սէն – Ռաֆայէլի ծերանոցին 200, Մուրատ – Ռաֆայէլ Սանուց Միութեան 200, Յարութիւն Ճըն- տիկեան ե.պ. 200, եկեղեցւոյ եւ Հ.Բ. Ը.Մ.–ի միացեալ դպրոցին 200, Սահակ- Մեսրոպ Երգչ.ին 200, Սէն – Ռաֆայէլի ծերանոցին 200, Տէր եւ Տիկին Մարգար- եան ե.պ. 200, Սէն – Ռաֆայէլի ծե - րանոցին 200, Տէր եւ Տիկին Կիւրճեան ե.պ. 200, Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Եսայ- եան ե.պ. 50, եկեղեցւոյ դպրոցին 50 Ֆ.։

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ
5
DIMANCHE
5 JUILLET
1981

LE NUMERO 2 F.

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Թիւ 52

HARATCH

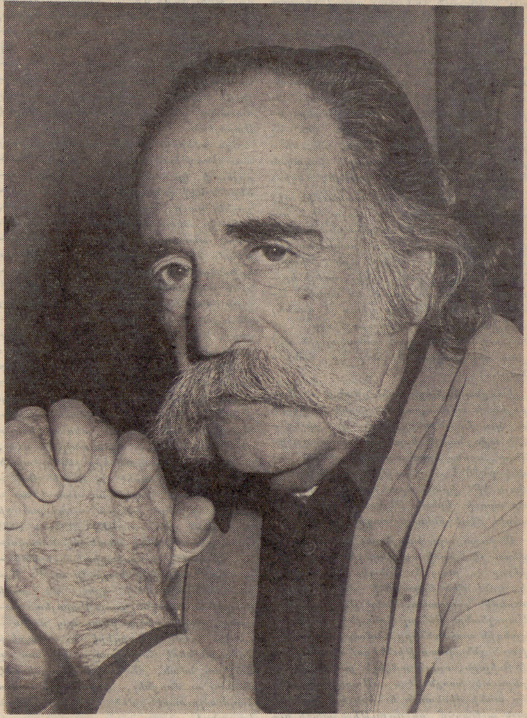
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.944 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 56e ANNÉE — No 14.944

«Ո՞Վ ԷՐ ԱՅԴ ՄԱՐԴԸ(1) - ԳՐՈՂ ՄԸ»

1960-ին, երբ 16 տարեկան էի, ընտանեօք Ամերիկա գացինք: Հոն հաստատուելէ քիչ ետք պատասխանատուութիւնը զգացի լրջօրէն Ուիլեըմ Սարոյեան կարդալու, եւ յաջորդ երկու տարիներու ընթացքին բաւական բան կարդացի,— պատմուածքներ, երկու վէպ, կարճ թատերախաղեր: Անշուշտ կազմուած ճաշակ կամ հասուն դատում չունէի, բայց դրել - կարդալ սորվելէս ի վեր անդադար կարդացած էի, եւ կարծեմ, տարիքիս համեմատ՝ բաւական լաւ դատում ունէի: Մեծ համակրանք մը զգացի Սարոյեանի գրականութեան հանդէպ. ոչ ալ՝ մեծ հակակրանք մը: Հետաքրքրութիւնն ու յուսախաբութիւնը իրարու կը յաջորդէին ընթերցման ընթացքին,— հոս երկու էջեր, որոնք կը խանդավառէին զիս. ապա երկու էջ, որոնք կեղծ ուրախութիւն կամ բռնազբօսիկ լաւատեսութիւն կը ծորէին, ապա էջ մը՝ չափազանց անոյշ, անուշեղէնի նման... ու հազիւ գիրքը վար դնելու կը պատրաստուէի, նորէն խանդավառող

Գրեց՝

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

տողեր: Այսպէս, երբեմն հաճոյքով, աւելի յաճախ ինքնապարտադրումով, յաճախակի ընդհատումներով՝ մինչեւ 18 տարեկանս բաւական Սարոյեան կարդացի: Անկէ ետք, մինչեւ 1979՝ ոչինչ: Ոչ կարդացի, ոչ ալ փափաքը զգացի: Այդ տարի, երբ Փարիզ էի, ու յաճախ կը յաճախէի «Յառաջ»ի խմբագրատան մէջ, օր մը որոշեցի Թերթի խմբագրին՝ Արփիկ Միսաքեանին ծաղկեփունջ մը բերել: Ծաղիկները ձեռքս կը քալէի նեղ փողոցներէ, 9-րդ առոնտիսմանի մէջ, երբ քովէս անցնող մարդ մը գլուխը դարձնելով՝ ինքնիրեն մրթմրթաց, քիչ մը բուլ եղողներու յատուկ բարձր ձայնով, եւ անգլերէն լեզուով,— «Ի՛նչ աղուոր ծաղիկներ»: Եւ շարունակեց քալել, ինծի առաջ: Տատ Անգլացիի չէր նմաներ: Մօտեցայ իրեն, փորձելով երեսը տեսնել, հետաքրքիր: Այդ վայրկեանին երեսն ու աննման պեխերը նորէն ինծի դարձուց եւ հայերէնով ու առանց իր քայլերը դանդաղեցնելու ըսաւ «Բարեւ»: Անգլերէնով հարցուցի,— «Սարոյեա՞նն ես»: Կեցաւ, վերէն - վար քննեց զիս ու ըսաւ, անգլերէնով,— «Այո՛: Ամերիկացի՞ն ես»: Կարծես լեզուներու այս խաղով վերար կը փորձէինք: Հայերէն ըսի,— «Այո՛: Բայց հայերէն գիտեմ»: Գլուխը շարժեց, ու լուռ սկսաւ քալել նոյն ուղղութեամբ. 30 քայլ առինք: Կեցաւ: «Յառաջ» կ'երթա՞ս,— հարցուց: «Այո»: - «Ես ա՛լ», ըսաւ, ու մի քանի վայրկեան շարունակեցինք քալել: Լուռ էր, կարծես խորունկ մտածումներու մէջ մխրճուած: Օթվիլ փողոցի անկիւնին երբ մօտեցանք, կեցաւ, դարձաւ նորէն եւ անգլերէն ըսաւ,— «Նայէ՛, այս ծաղիկները Արփիկին համար են, չէ՞»:— «Այո՛»: «Այն ատեն», ըսաւ, «խնդրանք մը ունիմ: Ատոնք գեղեցիկ ծաղիկներ են, իսկ ես չեմ սիրեր մուտքս եւ մարդոց ուշադրութիւնը բաժնել ուրիշ ուշագրաւ բաներու հետ: Շնորհ մը ըրէ ինծի (տուր մի է փէյվըր): Հինգ վայրկեան հոս սպասէ՛, վերջը եկուր»:

Այդպէս ալ ըրինք: Այդպէս ճանչցայ Սարոյեանը,— յաճախ երախայի պէս անկեղծ, յաճախ խորամանկ, նոյնքա՛ն մարդասէր՝ որքան ինքզինքով լեցուն եւ ինքնակեդրոն այդ հակասութիւնը: Մօտ երկու շաբաթ եկաւ «Յառաջ», երբեմն իրերայաջորդ օրերու, ապա՝ կարճ բացակայութենէ մը ետք, որու ընթացքին Պուլկարիա էր, գրողներու համագումարի մը առթիւ:

Երբ վերադարձայ Ամերիկա, մի քանի հարիւր էջեր կարդացի, կամ աւելի ճիշդ՝ համտեսեցի իր հին գրութիւններէն ու նորերէն: Նշմարեցի որ հինները կը շարունակէին նորերէն լաւ Թուիլ ինծի. նոյնիսկ կրնամ ըսել որ իր վերջին գործերէն շատերը նախընտրելի էր Թըղթատել՝ հոս - հոն մի քանի էջ կարդալով, քան թէ փորձել կազմակերպուած ընթերցում, սկիզբէն մինչեւ վերջ: Խօսող, յաճախ ինքզինք կրկնող մարդու մը խօսքերն էին անոնք, եւ ոչ «արուեստ» ըլլալու ձգտող արձակ,— թէեւ քանի որ «արուեստ»ի գիմակին ետեւ բաւական խեղճութիւններ կը պատահին, այս խօսքը պէտք է զգուշութեամբ կարդալ:

Վերջին ընթերցումս՝ Սարոյեանի գործէն, եղաւ իր անտիպ ու անվերնագիր մէկ միարար, բայց երկար Թատերգութիւնը, գրուած Փարիզի մէջ, Յունիս - Յուլիս 1979-ին: Այս Թատերգութիւնը «տեղի կ'ունենայ» «Յառաջ»ի խմբագրատան մէջ, ու նկարագիրներուն անունները կը բնորոշեն ընդհանրապէս իրական անձեր,— Թերթին խմբագիրը՝ Արփիկ Միսաքեան, բանաստեղծ Զուլալ Գազանճեան եւ այցելուներ, որոնց կարգին՝ ես: Եթէ ընթերցողին տարօրինակ Թուի որ Թատերագիր մը Թատրոն ստեղծէ՝ ապրող անձեր իբրեւ իր գործի դերակատար գործածելով, ու անոնց իսկական անունները պահելով, պէտք է յիշել որ 1940ին Ամերիկայի մէջ մանր Թատերագիր մը իր մէկ կտորին մէջ... Սարոյեանը իբրեւ դերակատար գործածած է:

Համեստութիւնն ու անկեղծութիւնը կը պահանջեն որ աւելցնեմ թէ՝ «դերս» յաճախ կը համապատասխանէ այդ նոյն երկու շաբաթներու իրականութեան՝ երբ ես կը հանդիպէի Սարոյեանի,— «Խաչի՛կ, այ տղա՛յ, ուիսքի մը լեցո՛ւր», կ'ըսէր ան ինծի, կեանքի մէջ, ու կը շարունակէ ըսել, Թատերգութեան մէջ:

Աւելցնեմ նաեւ որ Թատերգութիւնը կեանքին հետ ուրիշ ձեւերով ալ կը կապուի,— խօսակցութիւններուն մէկ քառորդը, իմ հաշւումս, իսկապէս խօսուած բաներ են: Սարոյեան սուր յիշողութիւն ունէր, եւ յաճախ կը նօթագրէր զինք հետաքրքրող բաներ (2):

Այսքանը կը գրեմ, Սարոյեանը «ընդօրինակելով»,— այսինքն՝ կը բնորոշեմ ենթակայական այն իրականութիւնները, որոնք մաս կը կազմեն իմ ճանչցած Սարոյեանի պատկերին, անձնական ծանօթութեան եւ ընթերցանութեան ընդմէջէն:

×

Կայ ուրիշ Սարոյեան մը,— ո՛չ այն Սարոյեանը՝ որ Ռիւ Թէքպու կը բնակէր. ո՛չ այն՝ որ Հայաստանի ու որոշ չափով նաեւ Սփիւռքի մէջ կը փառաբանուէր մարդոց կողմէ՝ որոնք աւելի իր համբաւին ծանօթ էին, քան նոյնիսկ իր գործի մի քանի էջերուն, այլ ա՛յն Սարոյեանը՝ զոր կը կարդային ու կը դատէին ամերիկացի քննադատներ: Ի վերջոյ, ան կը պատկանի, նախ՝ ամերիկեան գրականութեան,— իսկ թէ կը պատկանի՞ հայ գրականութեան կամ ոչ, այդ՝ դատողին խստակրօնութեան հետ կապ ունի:

Ըստ իս՝ պէտք ունինք նոր բառի մը, նկարագրելու համար Սարոյեանն ու իր նմանները, որոնց թիւը անխուսափելիօրէն պիտի բազմանայ Սփիւռքի մէջ,— էթնահայ կամ էթնիքահայ գրողն է ան, այսինքն՝ էթնոս-ի մը կամ էթնիք հաւաքականութեան մը գրող, որ անպայման կը գրէ օտար լեզուով: Տահնուրը՝ հայ գրող է, Լիւպէնը՝ Ֆրանսացի կամ էթնահայ,— (իմ կարծիքով՝ վերջին երկու բառերը զիրար չեն հակասեր):

Ի՞նչ է ամերիկացի քննադատներու եւ գրախօսներու կարծիքը իսկապէս, Սարոյեանի մասին: Ամփոփ ձեւով կրնամ ըսել, քանի որ ես ալ կը բաժնեմ զայն,— գրող մը, որ հակառակ իր մեծ համբաւին ու յաջողութեան, աւելի՛ գրող էր, քան գրագէտ, բայց որ սակայն ունեցաւ ու ցոյց տուաւ մեծ տաղանդ մը. տաղանդ մը, որ իր գործերէն ոմանք, եւ ուրիշ գործերէն մասեր՝ լուրջ արուեստի մակարդակին հասցուց: Նաեւ տաղանդ մը՝ զոր յաճախ մսխեց ան:

Եւ կամ, եթէ «գրող» ու «գրագէտ» բառերու տարբերութիւնը չի գոհացներ, կրնանք ըսել,— գրագէտ մը, որ կրնար շատ լաւ գրել եւ երբեմն այնքա՛ն լաւ գրեց, որ ամերիկեան գրականութեան «փոքր անմահներու» շարքին մէջ անցաւ, բայց որ շատ աւելի յաճախ գրեց տկար ու անխնամ կտորներ, որոնք արդէն մոռցուելու դատապարտուած են:

Հիմա տեսնենք, աւելի մանրամասն ձեւով, թէ ի՞նչ ըսին (3):

Նախ, կարելի է հաստատել թէ ամերիկացի քննադատներն ու գրականութեան ուսուցիչները բաւական դիւրին կը գտնեն համաձայնիլ՝ Սարոյեանի ամէնէն լաւ գործերու «ծաղկեփունջ»ի մասին, եւ անոնց ընտրութիւններն ու կարծիքները կ'արտայայտուին՝ հաւաքածոներու եւ գրականութեան դասագիրքերու մէջ զետեղուող կտորներով, որոնք մի՛շտ պատմուածք ու Թատրոն են: Նոյնիսկ երբ նկատի առնենք թէ որքա՛ն դժուար է վէպ ու վիպական հատուածներ պարփակել ընտրեալ կտորներու հաւաքածոյի մը մէջ, նորէ՛ն ստիպուած ենք ընդունիլ, որ Սարոյեանի վէպերը, նոյնիսկ՝ « Մարդկային Կատակերգութիւնը », իր պատմուածքին ու Թատրոնի մի քանի գործերուն չափ բարձր համարում չեն ստանար:

Ուրեմն՝ «ծաղկեփունջ»ը,— ա) «Տը Տէյրինկ Եանկ Մէն օն տհը Ֆլայինկ Թրբափիզ»,— այսինքն՝ «Յանդուգն Երիտասարդը՝ Թռչող Մարզաձողին Վրայ»: բ) «Տհը Թայմ օֆ Եուր Լայֆ»,— այսինքն՝ «Կեանքիդ (ամէնէն լաւ) Ժամանակը»: գ) «Մայ Հարթց ին տհը Հայլէնտծ»,— այսինքն՝ «Սիրտս Բարձրավայրերուն մէջն է»: Այս երեքը կը կազմեն Սարոյեանի պատմուածք - Թատրոն գործին կորիզը,— նչել որ՝ ան յաճախ պատմուածքը միարար Թատերախաղի վերածած էր, կամ՝ փոխադարձաբար: Օրինակ՝ «Մարդկային Կատակերգութիւն»ը իբրեւ շարժանկարի սէնարիօ գրած է նախ, եւ յետոյ վերածած վէպի:

Աւելցնել նաեւ՝ որ կան խմբակ մը քննադատներ, որոնք կ'ուզեն այս կորիզ կազմող բարձրորակ գործին մէջ դնել «70.000 Ասորիներ» կտորը, եւ «Անունս Արամ է»-ն:

Նկատելի է որ գրագէտի մը համար, որ՝ ըստ Յակոբ Փափազեանի (տե՛ս «Յառաջ», Յունիս 16, 1981) 40 հատորի մօտ գործ արտադրած է, շատ մեծ քանակ չէ ոսկեայ դափնիներու արժանացող գործը,— այս արդէն մեզ կը բերէ այն քննադատութիւններուն եւ գովեստներուն՝ որոնք յաճախ կրկնուած են ծանօթ ու անծանօթ քննադատներու եւ ուսուցիչներու կողմէ, եւ ուրեմն՝ այլեւս կը կազմեն մասամբ կաղապարուած՝ բայց եւ այնպէս շատ ազդեցիկ քննադատական կարծիքի կորիզը Ամերիկայի մէջ:

Խոմընտ Ուիլըն, որ Սարոյեանի արձանագրած ամենամեծ յաջողութեան տասնամեակին (1934 - 1943) Միացեալ

Նահանգներու ամէնէն ազդեցիկ քննադատն էր, հաստատած է որ մեծ բնածին տաղանդ ունի Սարոյեան (թէեւ ի վերջոյ անոր գործին մասին շատ ալ մեծ համարում չունի Ուիլսըն)։ Կը գրէ,– «Սարոյեանի բնաւորութիւնը (իբրեւ խօսող – գրող) այնքա՜ն հաճելի է, որ մեզի ընդունիլ կու տայ բաներ, որոնք անտանելի պիտի ըլլային՝ եթէ գային ուրիշէ մը»։ Ծիշդ այս բանը նշմարած են ուրիշներ, որոնք աւելի վարկաբեկիչ եւ նոյնիսկ ցեղապաշտ մօտեցումով եւ հագիւ – թաքուն հակահայ ոգիով նկարագրած են նո՛յն գիծը։ Այսպէս, Հ. Է. Պէյց (ծնունդով, նշենք, Բրիտանացի) կը գրէ,– «Սարոյեան՝ արեւելեան գորգի վաճառականն է, օտար երկրի մէջ. մարդ մը՝ որ խօսիլ գիտէ, հոգեբանական կախարդութիւններ գիտէ ընել, եւ թեւին տակ ունի կեղծուած գորգեր, որոնք բամպակէ հիւսուած են (եւ ոչ բուրդէ)՝ բայց որոնց մէջէն, ան, երբեմն, երբ չենք ակնկալեր, իսկական Սպահանի գորգ մը կը հրամցնէ մեզի»։

Անշուշտ կրնայ ոեւէ դատումին մէջ որոշ ճշմարտութիւն մը գոյութիւն ունենալ հոս, սակայն արեւելեան «խալի – ճի» գորգավաճառի հետ բաղդատումը՝ վարկաբեկչական թաքթիք մըն է միայն։ Նոյնը կարելի է ըսել, ուրիշ, աւելի կըշտուած ձեւով, եւ ըսա՛ծ են արդէն՝ Ամերիկացիներ։ (Երբեք պէտք չէ մոռնալ Անգլիացիներու հակահայութիւնը, որ նոյնիսկ մտաւորական դասակարգին մէջ շատ քիչ բացառութիւններ կը ճանչնայ...)։

Խոմընտ Ուիլսըն նաեւ գրած է,– «Սարոյեանի ամենալաւ մենախօսութիւններն ու պատմուածքները մեզի կը յիշեցնեն այն բնածին երաժշտական տաղանդները՝ որոնք երաժշտութեան մասին ոչ մէկ թէքնիք տեղեկութիւն չունին, սակայն եթէ իրենց երաժշտական գործիք մը տրուի, կրնան թելերուն վրայ դեղեցիկ մեղեդիներ արտադրել»։

Անշուշտ այս խօ՛սքն ալ անխառն գովեստ չէ, քանի որ մեղեդին թէեւ կարեւոր է, բայց եւ այնպէս անբաւարար է, գոնէ մեծ երգահանի մը համար,– ուրեմն՝ բաղդատութիւնը թէ՛ կը գովէ Սարոյեանը, թէ՛ ալ կ'ընդգծէ անոր տաղանդին սահմանները։ Նման գովեստախառն քննադատութիւններու մասնագէտն է Ուիլսըն, որուն ամէնէն յաճախ մէջբերուած խօսքն է,– «Սարոյեան մեզ կը տանի գինետուն եւ հոն կը ստեղծէ այն աշխարհը՝ որ գոյութիւն պիտի ունենար, երբ եւ եթէ ամէն մարդ գինով ըլլար։ Սարոյեան գիտէ մեզ յաւերժական գինարբուքի մէջ պահելու գաղտնիքը։ Այդ՝ իր արուեստի բանալին է»։ Կրնան զուտ գովեստ թուիլ այս տողերը անոնց՝ որոնք գինովութեան յառաջ բերած երջանկութիւնն ու իմաստութիւնը կը համարեն իսկական երջանկութիւն եւ իմաստութիւն, սակայն Ուիլսըն՝ որ ալքոլամոլ էր այդ թուականին (1940), յայտնօրէն այդպէս չէր մտածեր։ Կ'ընդունէր Սարոյեանի կախարդելու կարողութիւնը, իր բոլոր սահմանափակումներով։

Ուիլսըն կը մէջբերէ Քիփլինկի նշանաւոր մէկ ցուցմունքը, երիտասարդ գրողներուն,– «Երբ գիտես թէ ի՛նչ կրնաս ընել, ուրի՛շ բան ըրէ»։ Սարոյեան, կ'ըսէ Ուիլսըն, ուրիշ բան չըրաւ։ Կրկնեց այն, ինչ որ արդէն շատ լաւ կ'ընէր 1934–ին, եւ կրկնութեան ու ժամանակի փոփոխութեան պատճառաւ՝ երթալէն աւելի ձախողեցաւ։ Ժոզէֆ Ռէմէյնի կը գրէ,– Իր «իմաստութեան» տեւական կրկնութիւնը՝ զինք վերածեց «ճակատագրի հոպիտին», գրողի մը՝ որուն վաստակին մէջ «հասուննալու հոլովոյթը» նշմարելի չէ։

Ռէմէյնի անվարան կը յիշէ Սարոյեանի մեծ տաղանդը, եւ նոյնքա՛ն անվարան կ'ողբայ անոր ձախողանքը։ Նախ կը գրէ,– «Իր բարոյական համոզումները կրնայ հոգեկան փորձառութիւններու վերածել մեզի համար ա՛լ՝ իր գրութեան ընդմէջէն»։ Կը չափաւորէ այս գովեստը, գրելով,– «Ջեխով մը ըլլալու կարելիութիւնը ունէր, սակայն վիժեցուց իր տաղանդը», եւ վերջապէս կ'ողբայ,– «Ջրախառնումի մասնագէտ է Սարոյեան», լաւին վրայ անդադար տկարն ու դէշը աւելցնող ու չափազանց շատ արտադրող մէկը։ «Երանի՛ թէ կարենար իր գործը սրբագրել սորվիլ ան», կ'եզրակացնէ Ռէմէյնի, որ կը գրէր՝ երբ կ'ապրէր Սարոյեան։ Ամերիկացին չէր կրնար գիտնալ անշուշտ, որ հայերէնի մէջ «սրբագրել» բառը կը թելադրէ «սուրբ – ա – գրել» գաղափարը։

Մինչ Ուիլսըն «գինարբուք» պատճառելու կարողութիւնը կը վերագրէ Սարոյեանի զգացական եւ մարդամօտիկ ոճին (գոնէ անոր ամենալաւ նմոյշներուն), Ֆիլիփ Ռահվ կը հերքէ որեւէ հիացումի կարելիութիւն։ Սարոյեանի լեզուն, ըստ անոր, պարզ չէ, այլ՝ նախնական, եւ իր մտածելակերպն ալ պարզ չէ, այլ՝ դիւրին իմաստակութիւն։ Ռահվ, որ 1930–ական եւ 1940–ական թուականներուն ծանօթ քննադատ էր, Սարոյեանը կ'որակէ «երախաներու համար Թոլթոյ» մը. թէեւ խօսք մըն է, որուն գուցէ կարելի է դրական մեկնաբանութիւն մըն ալ տալ, այդ չէ՛ Ռահվի նպատակը։ Իր յաճախ կրկնուած գանգատը այն է, որ մարդկութեան համար պարզ գրել ու լաւատես ըլլալ՝ մարդկային ցաւի ճանաչումը մերժել չի նշանակեր. Ռահվ կը հաւատայ որ այդ ճանաչումը կը մերժէ Սարոյեան։

Այն ամերիկացի քննադատները, որոնք առաքինութիւններ կը վերագրեն Սարոյեանի, կը հաստատեն որ իր լաւ գործերուն մէջ գոնէ, ան կրցած է ներկայացնել ցաւը, զայն «հերքելէ» առաջ, մինչ իր տկար գործերուն մէջ անդադար, շատախօս ու ժպտուն լաւատեսութեամբ մը... պատգամած է լաւին ու երջանկութեան կարելիութիւնը եւ նոյնիսկ յաղթանակը՝ ցաւին դէմին դէմ։

Ինչպէս հաստատած է ամերիկահայ քննադատ Նոնա Պալաքեան (անգլիագիր), Սարոյեան կ'ուզէր «բնակելի աշխարհ մը ստեղծել, մարդուն համար»։ Նմանապէս, Ուիլեըմ Ֆիշըր կ'ընդգծէ որ Սարոյեան «պատմութեան մղձաւանջէն» կ'ուզէ փրկել մարդը, ու նաեւ՝ «մահը մերժել»։ Անշուշտ հսկայ դժուարութիւններ կան նման գրական ձեռնարկի մը մէջ։ Պատմութեան մղձաւանջը (ի դէպ, ամերիկացի քննադատները չեն նշմարած որ խօսքը կ'ակնարկէ Ճ. Ճոյսի «Ոդիսեւս» գործին, ուրկէ առնուած է նախադասութիւնը) այնքան ալ դիւրաւ չի մերժուիր, եւ ուրեմն 1934 – 1943 պատմական շրջանի տնտեսական անկումը, Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմը, Նացիզմը, Ֆաշիզմը ու Բ. Աշխարհամարտը մեզի կրնայ մի . քանի վայրկեան «մոռցնել տալ» Սարոյեան, առանց լրջօրէն պայքարելու այդ մղձաւանջին դէմ։ Ջարդերէ ու անասելի մղձաւանջներէ ճողոպրող ուրիշ շատ մը Հայերու նման, Սարոյեան կը փորձէ մոռնալ ու մոռցնել,– փորձ մը՝ որ շատ հազուադիւտօրէն մեծ գրականութեան կը յանգի։

Երբ Սարոյեան «Տհը Հիւմըն Քոմէտի» կամ «Մարդկային Կատակերգութիւն» բառերը կ'ընտրէ իբր իր անդրանիկ վէպին խորագիր, կը հրաւիրէ բաղդատութիւններ՝ որոնք վտանգաւոր են իր գործին համար,– ա) Հակասութիւն՝ մարդկային ողբերգութեան հետ, որ աւելի՛ համատարած է։ բ) Բաղդատութիւն՝ Պալզաքի շատ աւելի բարդ ու կոթողական վէպերու շարքին հետ, որոնք նոյն մակդիրը կրած են։ գ) Բաղդատութիւն՝ Տանթէի «Կատակերգութեան» հետ, որ իր մահէն ետք ճանչցուած է իբր «Աստուածային Կատակերգութիւն», եւ վերջապէս՝ դ) Բաղդատութիւն՝ Ճոյսի «Ոդիսեւս»ին եւ Հոմերոսի «Ոդիսական»ին հետ, Սարոյեանին գրքի դերակատարներուն եւ տեղերուն տուած անուններուն պատճառաւ։ Հոս՝ կը տեսնուի թէ այս բաղդատութիւնները հրաւիրող Սարոյեանը իր չահած համբաւով մոլեգնած էր, ինչպէս կը հաստատէ Ռահվ։

Անշուշտ, ողբերգութիւնը Հայ ժողովուրդի ճակատագիրը նկարագրող բառ մըն է սովորաբար, եւ Սարոյեանի կապը՝ իր հայկական արմատներուն հետ, յաճախ կը յիշուի, առանց լրջօրէն ուսումնասիրուելու։ Հ. Քէնպի՝ «Անունս Արամ է»–ի մասին գրած ատեն կ'ըսէ թէ գիրքը՝ կը նկարագրէ «Հայ մը, որ ամերիկանալու ընթացքին մէջ է... Նոր ազգ մը կը ստեղծուի այս տղուն մէջ, «ազգ» մը՝ որ իր մեծ հայրը աւելի՛ կը շուարեցնէ, քան նոյնիսկ իր ամերիկացի ուսուցիչները... Արդարեւ, Հայու մը մանկութեան այս պատմութիւնը՝ այս տարուան ամէնէն ամերիկեան պատմութիւնն է»։

Հայ – ամերիկացին, որ ոչ մէկ ազգն է լիօրէն, ոչ ալ միւսը, յարաբերաբար նոր ու կարեւոր տիպար մըն է, եւ, ինչպէս կը գրէ Է. Հոլլըտ,– «Սարոյեան նորաստեղծ էթնիքութեան գրողն է, Ամերիկայի առաջիններէն»։ Այս վիճակը անբաժան է կորուստի զգացումէն ու վերադարձի յոյսէն, որոնք համամարդկային զգացումներ են, եւ զորս շատ լաւ օգտագործել գիտէ Սարոյեան։

Անշուշտ իր հօր եւ իր ժողովուրդի մահուան ու մահերուն ծանօթ, մանկութեան որբացած գրագէտը գիտէր թէ անվերադարձ բան մըն է անձնականի՛ն մահը, եւ իր յաճախ բռնազբօսիկ լաւատեսութիւնը՝ սերտ կապեր ունի իր մահուան հանդէպ ունեցած մտասեւեռումին հետ։ Ֆիշըր այնքան ալ սխալ չէ, երբ կը գրէ թէ Սարոյեանի նպատակն էր «մահը մերժել»։ 1939–ի իր «Անբուժելիները» կամ «Բարկացած մի՛ Մեկնիք» թատերգութիւնը տեղի կ'ունենայ հիւանդանոցի մը անբուժելիներու յատկացուած բաժնին մէջ, ուր բոլորը կը սորվին ապրիլ՝ մահուան սպասելով, ինչպէս կը սպասենք բոլորս։ Նոնա Պալաքեան՝ Հայու յատուկ չափազանցութեամբ, կ'ըսէ թէ Սամուէլ Պէքըթի «Ան Աթթանտան Կօտօ» մը կրնար ըլլալ այս գործը, եթէ Սարոյեան այս – կամ – այն ըրած ըլլար։ «Եթէ»–յով Պէքըթ կարելի չէ ըլլալ, բայց եւ այնպէս՝ ճշմարտութեան փոքր կորիզ մը կայ Պալաքեանի խօսքին մէջ։

Ամէն պարագայի, իր մահէն մի քանի օր առաջ՝ Սարոյեան ըսաւ,– «Ամէն մարդ պէտք է մեռնի, բայց ես կը կարծէի որ՝ իմ պարագայիս բացառութիւն մը պիտի ընէին։ Իսկ հիմա՞»։ Այս խօսքերը Նիւ Եորք Թայմզ–ի մէջ մէջբերելէ ետք, Ռասըլ Պէյքըր գովեց այն՝ ինչ որ գովուած է միշտ Սարոյեանի մօտ,– պարզութիւն եւ ժպտելու կարողութիւն. եւ ըսաւ,– «Գլխարկս կը բարձրացնեմ իրեն», այսինքն՝ «չափօ», որ կը մնայ ամերիկեան մամուլի վերջին խօսքը մարդուն՝ եթէ ոչ միշտ գրողին։

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

1.– Առաջին նախադասութիւնը, Սարոյեանի վերջին ու անտիպ թատրախաղէն։ Հարցումը կ'ուղղէ Շաւարշ Միսաքեանի նկարին առջեւ։ (Տե՛ս՝ նօթագրութիւն թիւ 2)։

2.– Այս թատերգութեան մէկ օրինակը ինծի ղրկած է Փրոֆ. Տիգրան Գույումճեան, Սարոյեանի արտօնութեամբ։

3.– Շնորհակալութիւններ Յակոբ Փափազեանին, որ իր ձեռքին տակ եղող օրինակ – քննադատական գրութիւններու օրինակները յանձնեց ինծի, Փարիզի մէջ։

ՍԱՐՈՅԵԱՆ ԵՒ «ՅԱՌԱՋ»

ԿԱՄ

ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

Սարոյեանի գրութիւնը ունի զուտ հայկական կողմ մը, որ մնացած է մութ, անորոշ, նոյնիսկ՝ շատերու համար, բոլորովին անծանօթ։ Բայց երբեք կարելի չէր կասկած ունենալ իր հայկական ինքնութեան մասին. զայն հաստատած է միշտ, հանրօրէն, չեշտակի կերպով։ Մանաւանդ, իր գրական գործունէութեան առաջին շրջանին գրած պատմուածքները ունին հայկական պաստառներ եւ լի են հայ նկարագիրներով կամ դերակատարներով։ Անշուշտ, Անունս Արամ է–ի հաւաքածոն (1940) ասոնց ամէնէն ծանօթն է։

Մեծ մասով ինքնակենսագրական բնոյթ ունի Սարոյեանի Ռոք Ուակրամ վէպը (1951), որուն հերոսը՝ Արազ Վակրամեան, Ֆրէզնոյէն, դերասան մըն է, եւ որուն անկեղծ ու վաւերական հայկական շրջանի կեանքը հակադրուած է այն կեղծիքին ու անվաւեր արժէքներուն դէմ՝ զորս կը ներկայացնէ Հոլիվուտը,– որուն կեանքի ձեւերը Ռոք – Արազ կը մերժէ, որմէ չի փորձուիր, եւ որուն՝ ի վերջոյ, չի յարմարիր։ Այս գրքի հրատարակութենէն անմիջապէս ետք Սարոյեան սկսաւ գրել յուշագրային շարք մը, Հեծանիւ Նստող մը Պէվէրլի – Հիլզի մէջ (1952), ապա ակնարկներու եւ էսքիզային գրութեան շարք մը, որոնք կ'աւարտին 1978–ին միայն, իր Մահանշմարներ գրքին մէջ։ Այս մատնանշուած բոլոր գործերը, ուղղակի կամ անուղղակի, հայկական նիւթեր կը շօշափեն։

Սարոյեանի ծաւալուն օրագրութիւնները եւ նոյնի՛սկ աւելի ծաւալուն նամակակցութիւնը, որոնք խնամքով պահուած են, օր մը շատ օգտակար պիտի ըլլան գրագէտին հայկական կողմի վերլուծումին։ Սակայն, կարելի է ըսել որ, այս գործերը Սարոյեանի հայ արմատներու հետ ունին յարաբերաբար երկրորդական կապեր, որովհետեւ ուրիշ երկու գրական սեռերու մէջ է որ Սարոյեան բացէ ի բաց եւ ուղղակի կը ճակատէ իր հայ արմատները։ Այս սեռերուն առաջինն է այն ներածականներն ու նախաբանները, որ ան գրած է ուրիշ Հայերու հատորներուն հ ա մ ա ր – վիպագիրներու, պատմագէտներու, թարգմանիչներու, փորձագիրներու հատորներուն։

Սարոյեան շատ քիչ (եթէ երբեք) բեք) մերժած է խնդրանք մը՝ իր անունին փայլը եւ վարկը «փոխ տալու» նոր գրողի մը, երբ ան խնդրած է նման բացման խօսք մը։ Որքան որ գիտեմ, նման գրութիւններու վերջինը լոյս տեսաւ 1980–ին, իբր նախաբան՝ անգլերէն, թարգմանաբար լոյս տեսած հատորի մը, որ կը կոչուի Վան – Վասպուրականի Փառապանծ Դիմադրութեան Պատմութիւն։ Իսկ Սարոյեանի առաջի՛ն գրութիւնը, նոյն այս սեռին մէջ, լ ո յ ս տ ե ս ա ծ է 1939–ին, իբրեւ նախաբան ծաղկաքաղի մը,– Երեք Աշխարհներ (Հրատարակուած Պոսթընի մէջ, Հայրենիք–ի կողմէ)։ Կարելի է ըսել, նաեւ, որ 1970–ական թուականներու ընթացքին գրած է հայ իրականութեան մասին ամէնէն երկար ու սուր հաստատումներէն մէկը՝ իբր նախաբան Գառնիկ Գէորգեանի գրքին՝ Ձեռուշապատում։

Թատրոնը կամ թատերգութիւնը եղաւ այն երկրորդ սեռը, որուն միջոցաւ Սարոյեան իր Հայութիւնը հետախուզեց եւ արտայայտեց իր անձնական հակազդեցութիւնը՝ Հայկականութեան դրած հարցերուն։ Այս «հայկական» թատերախաղերու վերջին ու ամէնէն կարեւորն է Յառաջ։

Գուցէ տարօրինակ թուի անոնց, որոնք մօտէն ծանօթ չեն Սարոյեանի գործին,

Գրեց՝

ՏԻԳՐԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

որ ան թատրոնը ընտրեց իբր միջոց՝ իր հայկականութիւնը ուսումնասիրելու համար, եւ չընտրեց, օրինակ, փորձը կամ յուշագրութիւնը։ Սակայն Սարոյեան թատրոնը կը սիրէր աւելի՛, քան գրեթէ միւս բոլոր գրական սեռերը,– գուցէ նոյնիսկ աւելի՛, քան պատմուածքը։ Երկախօսութիւնը կը սիրէր եւ կը տիրապետէր անոր՝ իբր գրական ձեւ։ Իր առաջին գրական յաջողութիւններուն մէկ կարեւոր մասը թատրոնի միջոցաւ իրագործուեցաւ,– Սիրտս Բարձրավայրերու Մէջ Է կամ Կեանքիդ Ամենալաւ Ժամանակը, եւայլն։ Այնքա՛ն կը սիրէր թատրոնը եւ հմայուած էր անով որ 1941–ին ի՛ր իսկ դրամով գնեց Պէլասքօ թատրոնի շէնքը՝ Նիւ Եորքի մէջ, ու հիմնեց «Ուիլեըմ Սարոյեան» թատրոնը, ուր պիտի բեմադրէր թատերախաղեր՝ գրուած ի՛ր կողմէ, բեմադրուած ի՛ր կողմէ, ի՛ր դերաբաշխումներով։ Գիտէր որ Շէյքսփիրի անունն ալ Ուիլեըմ էր, եւ անոր նման կ'ուզէր ոչ միայն թատերագիր ըլլալ, այլեւ՝ մաս կազմել թատերախաղի մը ստեղծման ամէն մասնիկին։ Ցաւելեալ, իր ծանօթները կը տեսնէին, որ ունէր բնածին եւ գրեթէ անհաւատալի կարողութիւն մը՝ ամէն ինչ երկախօսութեան եւ թատերգութեան վերածելու։ Իր կեանքի վերջին տասնամեակին, երբ Փարիզ ալ կը բնակէր, ինք կը յոխորտար որ տարին մէ՛կ երկար ու մի քանի աւելի փոքր թատերգութիւններ կը գրէր, եւ թէ՝ զանոնք չէր հրատարակեր կամ բեմադրեր, միայն այն պատճառաւ, որ թատրոնի ներկայ

վիճակը լաւ չէր, եւ կարելի պիտի չըլլար պէտք եղած ձեւով բեմադրել իր գործը։

1980-ի աշնան, Սարոյեան իմ ուշադրութեան յանձնեց երեք թատերգութիւններ, որոնք այս տեսակի էին։ Միակը, որ բեմադրուած էր, Տիը Արմինըրզ (Հայերը), արդէն տեսած էի... Երբ, առանց հեղինակին արտօնութեան, մէկը օրինակ մը տուած էր ինծի։ Յետոյ, երբ Սարոյեանի հետ կը խօսէի իր առաջին պատմուածքներու եւ թատերախաղերուն մասին, քանի որ զանոնք կը գործածէի ամերիկահայ գրականութեան նըւիրուած դասընթացքի մը մէջ։ Սարոյեան յանկարծ ըսաւ որ կ'ուզէր ինծի յանձնել թատերգութիւն մը, Ցառաջ անունը կրող, քանի որ ես արդէն համաբար փարիզէն ծանօթ էի այն անձերուն, որոնք դերակատարներն էին։ Խոստովանեցաւ որ կեանքին մէջ առաջին անգամ կ'արտօնէր որ իր անտիպ մէկ գործէն մէկէ աւելի օրինակներ ըլլան,– ո՛ւր մնաց ամբողջ դասարանի մը աշակերտներուն բաւող օրինակներ։ Իր բարձր ձայնով ինծի պատգամեց, որ «այս Հայերու մասին գրուած ամենալաւ թատերական կտորն է»։ Միւս օրը, Հոկտ. 2, 1980-ին, հեռաձայնեց ինծի ու խնդրեց որ այդ պատասխանատուութիւնը ներեմ, սակայն միաժամանակ հաստատեց «բայց եւ այնպէս լա՛ւն է, գուցէ նոյնիսկ՝ մեծ թատերգութիւն»։

Յաջորդ երեք շաբաթներու ընթացքին, ես եւ դասարանի աշակերտները մանրազննին քննութեան ենթարկեցինք թատերգութիւնը, խօսելով անոր ամէն մէկ կէտին եւ տողին մասին։ Իւրաքանչիւր դասարանէ ետք, Սարոյեանին կը պատմէի զանազան հակազդեցութիւններն ու վէճերը։ Աշակերտները անմիջապէս 2 կէտէ տպաւորուեցան,– Սարոյեանի հայ կեանքի մասին ունեցած լայն տեղեկութիւններէն, եւ թատերգութեան կառոյցէն, այսինքն՝ «մեքենայի» հաստատուն շինութենէն։

Հիմա որ այլեւս պիտի չգրէ Սարոյեան, կ'ուզեմ փակագիծ մը բանալ, անոր գրելու ձեւերը նկարագրելու համար, որոնք կրնան հետաքրքրական թուիլ։ Չեմ գիտեր թէ բնածի՞ն, Եունկեան իգործումն էր հայկական հին աւանդութեանց, կամ՝ անոնց գիտակից ընօրինակումը, սակայն կարելի է ըսել որ ան մասնագէտ օգտագործողն էր հայկական յիշատակարանի աւանդութեան։ Արդարեւ, գրեթէ ամէն թուղթի վրայ, որ մեքենագրած է Սարոյեան, ան կ'արձանագրէր յիշատակարան մը՝ որ կը պարունակէր իր անունը, գրութեան վայրը, թուականը, շաբթուան օրը, յաճախ գրութեան սկսումի եւ աւարտի ժամերը, եւ երբեմն՝ հակիրճ նշումներ։ Ուրեմն, Ցառաջ անտիպ թատերգութեան ձեռագիրը (աւելի ճիշդ է ըսել՝ մեքենագիրը) յստակօրէն ցոյց կու տայ որ ան գրուած է ճիշդ 30 իրերայաջորդ օրերու ընթացքին, Յունիս 23 – Յուլիս 22, 1979, 74, Ռիւ Թէքպու-ի մէջ, Փարիզ։ Իւրաքանչիւր էջ 8 – 900 բառ կը կրէ, մեքենագրուած, խիտ շարուած տողերու մէջ,– գրեթէ սխնակ կամ լուսանցք չէ ձգուած։ Ամէն օր 15 կամ 20 վայրկեան կը գրէր, սովորաբար՝ կէսօրէ անմիջապէս ետք։ Սարոյեան միշտ հպարտ էր իր մեքենագրելու կարողութեամբ, բան մը, որ սորված էր ընել 15 տարեկանէն առաջ, Ֆրէզնոյի Արհեստից Վարժարանին մէջ, երբ արդէն որոշած էր որ գրագէտ պիտի ըլլայ։ Իր արագութիւնը իսկապէ՛ս նշելի էր, առանց նախանօթերու կամ սեւագրութեան ամէն վայրկեան 30էն 40 բառ կը գրէր, եւ այդ ժամանակին մէջ ներառեալ է մտածումի տրամադրըւածը։ Իր մեքենագրութիւնը յարաբերաբար շատ փոքր թիւով քերականական, շարահիւսական կամ ուրիշ սխալներ կը պարունակէ։

Ներելի է ենթադրել, որ նման գրելակերպ պիտի արտադրէր ընդհատեալ կառոյցով աշխատանք մը, սակայն Սարոյեան կը տիրապետէր իր բառերուն եւ գաղափարներուն, եւ կրցած է թատերախաղը պահել միակտուր, ստեղծել՝ ամբողջութիւն մը։ (Անշուշտ երբ թատերգութիւնը հրատարակուի, ստեղծման ընդհանուր պայմանները նկարագրող այս դըրութիւնները կը վերցուին)։ Իմ դասարանիս աշակերտները շատ կը հետաքրքրուէին Սարոյեանի գրելու եւ աշխատելու ձեւերով. նոյնպէս՝ ես։ Սարոյեան կը սիրէր յայտարարել, եւ ուրեմն լաւ գիտցուած էր՝ թէ ինքզինքին շատ պահանջկոտ պայմանաժամեր կը պարտադրէր գրած ատեն,– ինչպէս երգահան Հէնտէլ ըրած էր իրմէ առաջ, ամբողջ Մէսիա-ն 17 օրէն արտադրելով։ Սարոյեանի պատմուածքներու առաջին հաւաքածոն, Յանդուգն Երիտասարդը՝ Թռչող Մարզաձողին Վրայ, կը պարունակէր 33 պատմուածքներ, ու գրուած էր 33 օրերու ընթացքին։ Կեանքիդ Ամենալաւ Ժամանակը գրած էր Նիւ Եորք, պանդոկի մը մէջ, 6 օրէն,– իսկ Ցառաջ թատերախաղը՝ 30 օրէն։ Բայց ինչպէ՞ս կարելի էր օրը 15 – 20 վայրկեան միայն գրել, հարցուցի իրեն, եւ այս իրողութեան մասին ան երկար բացատրութիւններ ունէր.– Այդ ամառը, երբ Ցառաջ կը գրէի, ան մէկն էր եօթը գործերէն՝ զորս կը ստեղծէի։ Չեմ սիրեր գրած ատեն միայն մէկ գործի վըրայ սեւեռիլ։ Երբ մի քանի հատի վրայ կ'աշխատիմ, օրուան վերջին չեմ գիտեր ո՛ր մէկով մտահոգուիլ, եւ ուրեմն, գիտակցութեամբ գոնէ՝ ո՛չ մէկով կը մտահոգուիմ։ Անոնք կը նըս–հոն, մտքիս մէջ, երբ կը քալեմ կամ կ'ուտեմ, կամ կ'այցելեմ, կամ կը քընանամ»։ Մեր վերջին խօսակցութեան ընթացքին, 1980-ի Ս. Ծնունդի նախօրեակին, Ֆրէզնոյի մէջ, Փարիզ մեկնելէս առաջ, ինք վերադարձաւ այս նիւթին ու ըսաւ,– «Թատերգութիւն մը՝ պէտք է կուտակուած պատում ըլլայ»։

Եւ ճիշդ ա՛յդ է որ ըրաւ Ցառաջ-ով։ Կուտակեց անոր մասերը, անոր գաղափարները, ոչ միայն գրութեան 30 օրերու ընթացքին, այլեւ՝ ամբողջ կեանքին։

Միարար եւ միատեսարան թատերախաղը (30 երկար էջ), ամբողջովին տեղի կ'ունենայ «Ցառաջ» թերթի խմբագրատան մէջ, Ռիւ տ'Օթվիլ, ոչ հեռու Սարոյեանի փարիզեան բնակարանէն, որ կը գտնուէր Ռիւ Թէքպու-ի վրայ։ Տրամաթիք արարքներ գրեթէ չըկան թատերգութեան մէջ. միայն, երբեմն, մէկը ուխքի կը լեցնէ։ Իր այս վերջին, Հայութեամբ զբաղող գործին մէջ, Սարոյեան ջնջած է ամէն շարժում, որ աւելորդ կրնայ թուիլ եւ մեր ուշադրութիւնը ուրիշ տեղ սեւեռել։ Ըստ իրեն, Ցառաջ-ը պիտի ըլլար վերջինը այն երեք թատերախաղերուն, որոնք պիտի պարփակէին իր փորձառութիւնները իբրեւ Հայ, եւ անոնց իմաստը որոնող մեկնաբանութիւններ։

1970ական թուականներուն գրի առնուած այդ գործերը ցոյց կու տան զարգացող խուսափում մը՝ արտաքին աշխարհը ներկայացնելէ. կը պակսի թիւը թատերական ցուցմունքներու, կը պակսին տեսարաններու տեղէ-տեղ փոփոխումները, մինչեւ անոնց ամբողջական անհետացումը Ցառաջ-ի մէջ։ Այս թատերգութեան մէջ, Սարոյեան կ'որոշէ որ Սփիւռքի մասին խօսելու ամենէն յարմար տեղը ոչ եկեղեցին է, ոչ սրճարանը, ոչ ալ Հայաստանը, այլ՝ սփիւռքեան օրաթերթի մը խմբագրատունը։ Տարիներ առաջ, Ռոք Ուակրամ-ի մէջ, գրած էր ուրիշ այցելութեան մը մասին, ուր կը նկարագրէր Ֆրէզնոյի Ասպարէզ թերթի խմբագրատունը, գրեթէ յուսահատ եւ արտասուաբեր լեզուով, թէեւ միաժամանակ հաստատելով որ այդ թերթը և անոր նման բոլոր հայ թերթերը, հակառակ անոր որ հազիւ կը յաջողէին տեւել, այն ալ՝ նըւազող ընթերցողներով՝ կը շարունակէին մարմին տալ հայ ոգիին, Սփիւռքի մէջ։

Ցառաջ թատերգութեան տեղն ու ժամանակը իրականութենէ առնուած են։ 1979-ի ամառն է, յետ-միջօրէ, երբ յաջորդ օրուան թիւին վրայ տարուելիք խմբագրական աշխատանքը աւարտած է, եւ ուրեմն, թերթին խմբագրական կազմըն ու պատահական այցելուներ հաւաքուած են, պարզապէս խօսելու հաճոյքին համար։ Սարոյեան իսկապէս կ'երթար «Ցառաջ» թերթի խմբագրատունը, մանաւանդ երբ Փարիզ նոր հասնէր, ձեւով մը իր ներկայութիւնը յայտարարելու համար, նաեւ՝ երբ կը պատրաստուէր մեկնելու դէպի Եւրոպայի ուրիշ մասեր, կամ՝ Ֆրէզնօ։ Թատերգութեան առաջին էջերուն մէջ կը յայտնուի թէ՝ ինք արդէն 1935-ին ծանօթացած էր թերթի հիմնադիրին՝ Շաւարշ Միսաքեանի, երբ կը պատրաստուէր Սովետ. Հայաստան այցելութեան երթալու։ Ապա, կ'արտայայտէ այն մտածումը թէ՝ միշտ ալ թերթին հետ իր կապը շարունակած է, մանաւանդ՝ անցեալ քառորդ դարուն, երբ Արփիկ Միսաքեան եղած է անոր խմբագիրը։ Սարոյեան «Ցառաջ»ի անունին իմաստը կը բաղդատէ Նիւ Եորքի հրեայ համբաւաւոր թերթին՝ «Ֆէյլի Ֆորուըրտ»ի հետ (Եիտտիշ – հրէական լեզուով հրատարակուող այս լրագրին անունն է, թարգմանաբար՝ Ամենօրեայ Ցառաջ)։ Կը խորհրդածէ որ, երկու սփիւռքեան ժողովուրդները ունին համանո՛ւն թերթեր։

Թատերգութեան ընթացքին, Սարոյեան «կը հաւաքէ» իր գլխաւոր դերակատարները, Հայեր՝ որոնք կու գան քիչ մը ամէն կողմէ եւ խմբագրատունը կը վերածեն Հայաստանի, անոր հողի մէկ կըտորին։ Չեն մեկնիր ամբողջ թատերախաղի տեւողութեան։ Դերակատարները յաճախ ունին իսկական անուն – մականուն, եւ ծանօթ են Փարիզաբնակներու։ Անոնք են՝ Փարիզէն՝ Արփիկ Միսաքեան եւ երկու գաղափարակիցներ, բանաստեղծ Զուլալ Գազանճեան եւ Ջօհրապ Մուրատեան։ Երկու ամերիկահայեր՝ Խաչիկ Թէօլէօլեան եւ իր բարեկամուհին՝ Սիլվիա. Հայաստանէն այցելու մը, բանաստեղծ, որուն անունը՝ Հրաչեայ է, եւ որ անկասկած՝ Հրաչեայ Յովհաննիսեանն է, խմբագիր՝ Հայրենիքի Ձայն թերթին (1). Ստեփան Եպս., որուն տիպարը կը նմանի Սերովբէ Արք. Մանուկեանին, Պիթլիսցի ծերունի մը, որ իր յուշերը կը գրէ. Անուշաւան Գաբիկեան, «Ցառաջ»-ի անպաշտօն խմբակէն, եւ վերջապէս, «գրագէտը», որ ի՛նքն է, Սարոյեանը։ Անշուշտ, նման հանդիպում երբեք չէ պատահած, այսինքն՝ այդ անձերը երբեք միասին չեն եղած, բայց Սարոյեան այդ բոլոր անձերուն հանդիպած է եւ անոնց հետ խօսած, «Ցառաջ»ի խմբագրատան մէջ։ Անոնց տրուած խօսքերը, թէեւ ի վերջոյ Սարոյեան մշակած կամ ստեղծած է զանոնք, եւ անոնց միակ պատասխանատուն է, սակայն եւ այնպէս՝ կը կրեն մատնանշուած անձերու լեզուի եւ գաղափարներու դրոշմը, որոշ չափով։

Թատերգութիւնը, հարցումներէ, պատասխաններէ եւ անոնց շուրջ զարգացող խօսակցութիւններէ եւ մեկնաբանութիւններէ ստեղծուած է։ Բեմադիրին ուղղուած ցուցմունքներ չկան։ Սարոյեան կը հաւատար թէ բեմադիրը, որ ըստ իրեն՝ շատ կարեւոր դեր ունի կատարելիք, պէտք է մեկնաբանէ թատերգութիւնը եւ կեանք տայ անոր։ Յաճախ իր թատերգութիւնները բեմադրող անձեր, օրինակ՝ իր «Հայերը» բեմադրողը, յուսախաբած էին զինք։ Թէեւ անոր բեմադրութեան ներկայ չէր գտնուած, ձայներիզի վրայ լսած էր եւ ըսաւ ինծի,– «Էդ. Սեդրակեան, բեմադիրը, քիչ մը շատ ճչացող ու պնդող նկարագիրներ ըստեղծած է։ Հայերը այդպէս չեն։ Էլիա Գազանն ալ այդպիսի բաներ կ'ընէ, անոր դերակատարներն ալ վեր – վար կը ցատքեն ու կը պոռան միշտ»։ Ապա աւելցուց,– «Կամ ես, կամ ալ ուրիշ Հայ մը որ զիս լաւ կը ճանչնայ պէտք է բեմադրէ իմ թատերգութիւններս»։ Անմիջապէս թելադրեցի անուններ արդէն ծանօթ ամերիկահայ կամ սփիւռքահայ բեմադիրներու, որոնք կրնային նման գործ մը իրականացնել։ Ըսի որ պիտի փորձէի կարգադրել թատերախաղին ընթերցումը՝ Ամերիկայի կամ Փարիզի մէջ, յաջորդ աշնան։

Սարոյեան լաւ գիտէր, որ իր թատերգութիւնը, այնպէս՝ ինչպէս որ է, անտիպ, աւելի մտային արարքի բնոյթ ունի, քան՝ շարժումով լեցուն թատերախաղի։ Ճիշդ ա՛յնպէս՝ ինչպէս էր «Հայերը» կտորը։ Այս շարժումի պակասը, պէտք է կտորը պատրաստել բեմադրութեան համար եւ անոր կողմէ,– թատերական կարողականութիւն չի պակսիր անկէ, ըստ իր կարծիքին։ Գործը ինքնամփոփ է, այն իմաստով որ կը հայթայթէ զայն հասկնալու համար պէտք եղած ամէն տեղեկութիւն, ու կ'ուսումնասիրէ Հայ ըլլալու հարցը։ Թատերգութեան մէջ կայ հիւմուր, ինչպէս միշտ, եւ խորհրդածութիւններ՝ կեանքի ու մահուան մասին, ինչպէս միշտ։ Կայ նաեւ Սարոյեանի պնդումը, թէ ամէն կեանք իմաստ մը ունի,– այս իմաստը կը ներկայացուի մասնաւորաբար ծերուկ Պիթլիսցիին կողմէ (որ ուրեմն՝ «հայրենակից» է Սարոյեանի)։ Ան կը բերէ իր յուշերը Արփիկին, որ նախ կը մերժէ հըրատարակել զանոնք, ու ապա կը համոզուի, ընդունելով Սարոյեանական կարծիքը, թէ՝ անոնք ազգի, մշակոյթի եւ կենցաղի շարունակականութեան համար արժէք մըն են։

Սարոյեան թէ՛ իր կեանքին, թէ՛ թատերախաղին մէջ կը մտածէ Հայ, մանաւանդ՝ Սփիւռքահայ ըլլալու մասին։

Շատ են նիւթերն ու հարցումները։ Այս նիւթին շուրջ զինք հասկնալ, կը պահանջէ նաեւ՝ հասկնալ թէ ի՞նչպէս Սարոյեան այս բոլորը կը կապէր հիմնաքարին,– մարդկայնութեան, այսինքն՝ բոլորիս հասարակաց կէտին։ Սարոյեանի բոլորանուէր հումանիզմը իր մտադրադումն էր,– մարդուն էութիւնը, իբրեւ ապրող բարոյական, ուրիշներու հետ ընտիպողաբար յարաբերող անձ մը։ Անդադար, եւ երբեմն՝ հակասաբար կը գրէր անոր մասին, ամէ՛ն տեսակի ազգի եւ դասակարգի մարդու մասին, իբրեւ արժանաւոր կեդրոնը իր մտածումի սիսթեմին կամ դրոյթին։

Բայց եւ այնպէս, այս տիեզերքին մէջ ամէն անձ ունի իր ինքնութիւնը, եւ Սարոյեանին ինքնութիւնը Հա՛յ ըլլալն էր,– ծնունդի պէս արկած մը, որ սակայն կարեւոր ու անժխտելի իրականութիւն մըն էր, ու կը պահանջէր՝ մտածում։ Իր մտածելու ձեւը սոկրատականն էր, այսինքն՝ ուրիշ մարդոց հետ խօսակցութիւնը։ Սարոյեան կը հարցնէր, կը դիտէր, կը կարդար, կը փորձէր,– մի՛շտ իր Հայութեան, եւ ուրեմն՝ իր մարդկային ինքնութեան փնտռտուքի ճամբան։ Անյագ էր ու հետաքրքիր՝ ամէն բանի ու անձի շուրջ։ Իր հետաքրքրութիւնը կ'արտայայտէր իրեն ամենէն սիրելի նիւթերու շուրջ, որոշ թեմաներու կրկնումով։ Այս բոլորէն ամենէն կարեւորը՝ մեռնիլ – չմեռնիլն է, ու անկէ ետք՝ «Հայ ըլլալը»։ Ցառաջ թատերգութիւնը իր վերջին փորձն է այս հարցին շուրջ իր զգացումները մէկտեղելու, գոյութենապաշտ քարտէս մը ստեղծելու։ Ես կը հաւատամ որ, այս գաղափարներուն կարեւորութիւնը ընդգծելու համար որդեգրեց սոկրատական կամ պղատոնական երկախօսութեան ոճը։ Ընտրութիւնը անկասկած պատշաճ կը թուէր Սարոյեանին, քանի որ Պղատոնի երկախօսութիւնները ունին բարձր ոճ, որ կրնայ մրցիլ անոր ժամանակակից ողբերգութիւններուն հետ։

Ուրեմն, հոս ունինք գիտակցօրէն սոկրատական ոճ մը, որ կը կառչի անոր աւանդով ճանչցուած երկախօսութեան կառոյցին։ Հարցում մը կը հարցուի, յաճախ Սոկրատի կողմէ, ու զանազան հակազդեցութիւն – պատասխաններ կ'ենթարկուին վէճի։ Սարոյեանի երկախօսութիւններու հիմնական նիւթն է, «ի՞նչ կը նշանակէ Հայ ըլլալ այսօր». մտահոգումը գոյութենապաշտ է, այսինքն՝ հայկականութեան յաւիտենական իրողութեան հանդէպ՝ իւրաքանչիւր ինքնութեան հակազդեցութի՛ւնն որ կը վերլուծուի։ Աւելի՛ն, ես կը հաւատամ որ, Պղատոնի Սիմփոզիում-ը, անոր ամենէն կատարեալ երկախօսութիւնը՝ իր մտքին մէջ կը պահէր Սարոյեան, իբր օրինակ, երբ կը գրէր այս գործը, պղատոնեան երկախօսութիւնները կը պատահին ճաշէ մը ետք, որ կը պատուէր բանաստեղծը. կը պատահին՝ երբ մարդիկ գինի կը խմեն (Սիմ – Փոզիում հին յունարէնի մէջ՝ «միասին խմել»ու իմաստըն ունի)։ Յաճախ, անձեր ներողութիւն կը խնդրեն, որովհետեւ իրենց կարծիքները կ'արտայայտեն Բաքոսի ազդեցութեան տակ։ Ցառաջ թատերգութիւն – երկախօսութեան մէջ՝ հաւաքատեղին խմբագրատունն է. մարդիկ՝ ուիսքի, այսինքն՝ արդի լրագրողներու խմիչքը կը խմեն, գինիի տեղ. մի քանի դերակատարներ ներողութիւն կը խնդրեն երբեմն, ալքոլի ազդեցութեան տակ անկապ բաներ ըսած ըլլալու պատճառաւ։ Ինչպէս Սիմփոզիումի, նոյնպէս Ցառաջի մէջ կատակներ կան, սակայն, ի վերջոյ հարցերը լայն են, եւ խնամքով արտայայտուած։ Նախ Ֆիզիքականն է որ կը գոհացուի՝ խմիչքով, ապա՝ մտքերն ու սրտերը ազատ կ'արձակուին, կարեւոր հարցումներ անկաշկանդ ուսումնասիրելու համար։

Սիմփոզիում-ի նիւթը՝ սէրն է, մարդկայնութեան ամենէն բարձր արտայայտութիւններէն մին, որ կեդրոնական կարեւորութիւն ունի մարդ էակին համար։ Սարոյեան, թէեւ սիրոյ մասին չի գրեր, կ'ուզէ մեզի հասկցնել, որ անոր նման կարեւոր է իր նիւթը՝ որուն պղատոնականին զուգահեռ գրական կառոյց մը տրուած է, նոյնի՛նքն Հայ ըլլալու այդ կարեւորութիւնը շեշտելու համար։ Մահէն ետք ա՛յս էր ամենակարեւոր հարցումը Սարոյեանի համար։ Թէ՛ իր երիտասարդութեան առաջին օրերուն, թէ՛ ալ իր ծերութեան, 20-րդ դարու մէջ իբրեւ Հայ ապրիլը, Հայաստանի կամ Սփիւռքի մէջ, իր ամենասիրած հարցականն էր։ Անշուշտ, եթէ ճաշի կամ խմիչքի յատկացուած սրահը, Սիմփոզիում-ի մէջ, սիրոյ նուիրուած խօսակցութեան յարմար է, հայ թերթի մը խմբագրատունը Հայութեան հարցին շուրջ խօսակցութիւններու յարմար վայրն է, քանի որ հոն հայ լեզուն՝ եւ ա՛յն ինչ որ կը պարունակէ, կ'արտադրուին կամ կը վերարտադրուին ամէն օր։ Թատերգութեան

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ «ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ» ՎԷՊԻՆ ՄԱՍԻՆ

Գրեց՝

ՅԱԿՈԲ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

«Մարդկային Կատակերգութիւնը» Սարոյեանի հրատարակած ինը վէպերէն առաջինն է, գրուած 1943-ին: Պատմութիւնն է Մաքոլէյ ընտանիքին: Տան հայրը մեռած է: Անդրանիկ տղան՝ Մարքս, պատերազմի կը ղրկուի: Ուրիշ տղայ մը, Հոմըր, դպրոց կ'երթայ եւ գիշերները հեռագրատան գրասենեակը կ'աշխատի: Իւլիսըս տան կրտսերն է: Ապա կան Տիկին Մաքոլէյ եւ տան աղջիկը՝ Պէսս: Վէպին մէջ երկու տարբեր բեւեռներ կան,– մէկ կողմէն Մաքոլէյ ընտանիքը, միւս կողմէն՝ արտաքին աշխարհը: Հեռագրատան ծեր պաշտօնեան, Պր. Կրոկընը՝ թելերով կապուած է տարբեր աշխարհի մը,– մարդոց ուրախ եւ տխուր հեռագիրներուն, որոնք կը յանձնուին Հոմըրի կողմէ:

Վէպը բաժնուած է 39 գլուխներու, որոնցմէ իւրաքանչիւրը առանձին խորագիր ունի: Կը սկսի «Իւլիսըս»ով եւ կը վերջանայ «Տուն»ով: Յատկանշական ըսկիզբ մը, եւ վերջաւորութիւն մը: Դէպքը տեղի կ'ունենայ Իթաքա քաղաքին մէջ, Քալիֆոռնիա: Ահաւասիկ, անուններ եւ տեղանուններ, սկիզբ մը եւ վերջաւորութիւն մը՝ որոնք անտարբեր չեն թողուր բաղդատական գրականութեան ընթերցողը:

Իւլիսըս (հայերէնով Ոդիսեւս) դիւցազնական հերոսն է եւրոպական գրականութեան առաջին մեծ բանաստեղծին՝ Հոմերոսի նոյնանուն դիւցազներգութեան: Իթաքան այն կղզին է, ուրկէ Ոդիսեւս կը մեկնի իր արկածախնդրութիւններուն: Կը մասնակցի Տրովաթայի պատերազմին, ապա քսան տարի յետոյ միայն կը վերադառնայ տուն՝ Իթաքա, ա՛յն պահուն, երբ իր տղան՝ Թէլէմաքը իր հայրը փնտռելու ելած էր եւ վստահ չէր թէ ան մեռա՞ծ է, թէ ո՞ղջ:

«Իւլիսըս» կը կոչուի նաեւ իրլանտացի վիպասան Ճէյմս Ճոյսի կարեւոր վէպը: Ճոյս կը նկատուի «նոր վէպ»ի նախակարապետներէն: Իր այս վէպը մեծ ազդեցութիւն ձգած է քսաներորդ դարու արդի վէպին վրայ: Գործին հերոսը՝ Սթիֆըն Տէտըլըս անունով ուսուցիչ մը՝ իր ամսավճարը առնելէ յետոյ, շրջանը կ'ընէ ամբողջ քաղաքին, ապա կը վերադառնայ հոն՝ ուրկէ սկսած էր: Ան կ'ատէ իր հայրը: Այս շրջապտոյտի ընթացքին կը հանդիպի Լէոփոլտ Պլումի՝ որուն զաւակը մեռած էր, եւ որ կ'ըլլայ Սթիֆընի հոգեկան հայրը: Ընտանեկան կապը նախ հոգեկան է...:

Բաղդատական ի՞նչ եզրեր, կարելի է գտնել այս երեք գործերու միջեւ: Ինչո՞վ կ'արդարացուի դիւցազներգական մեծ գործի մը անունով կոչել այլ գործի մը հերոսներուն անունները: Արդեօ՞ք Սարոյեան գիտումնաւոր կերպով դրած է այդ անունները: Ծանօթ է որ, Սարոյեան մեծ ընթերցող մը եղած է, ընդարձակ գիտութեան եւ ծանօթութիւններու տէր գրող մը: Միւս կողմէն՝ եթէ նոյնիսկ որպէս հեղինակ այդ անուններու գործածութիւնը գիտումնաւոր չըլլայ, նիւթը ինքնին հետաքրքրական է բաղդատական գրականութեան համար:

Հոմերոսի Ոդիսեւսը հսկայ մըն է իր արկածախնդրութիւններով՝ բաղդատմամբ Սարոյեանի փոքրիկ Իւլիսըսին: Հակադրութեան եւ նոյնացման խաղ մը կայ հոս: Եթէ Ոդիսեւսի արկածախնդրութիւնները մեծ են, Իւլիսըսի փոքրիկ արկածախնդրութիւնները սակայն՝ ունին մեծութեան նոյն տարողութիւնը, որովհետեւ անմեղ մանուկի մը առջեւ կը բացուի հսկայական անծանօթ աշխարհ մը: Իւլիսըս ականատես կ'ըլլայ շոգեկառքի մը անցքին, ձեռքով նշան կ'ընէ. ո՛չ ոք կը պատասխանէ իրեն: Գնացքի վերջաւորութեան միայն՝ սեւամորթ մը կը պատասխանէ իրեն՝ ձեռքի փոխադարձ շարժումով մը: Այս պարզ դէպքը «ամենամեծ բանն էր որ երբեւիցէ պատահած էր աշխարհի վրայ, իր չորս տարուան կեանքի ընթացքին»: Հոմերոսի Ոդիսեւսը աշխարհը կ'անցնի իր արկածախնդրութիւններով. Սարոյեանի Իւլիսըսը իրեն ներկայացող աշխարհը կը գիտէ:

Հոմերոսեան տիպարներէ անդին՝ «դիւցազնական» բան մը կայ իւրաքանչիւր տիպարի եւ դէպքի մէջ: Օրինակ՝ հեռագրատան Պր. Կրոկընը շրջանի ամէնէն արագ հեռագիրներ մեքենագրող պաշտօնեան է, եւ Հոմըրի համար՝ աշխարհի ամէնէն մեծ մարդը: Իւլիսըս, աշխարհը գիտելու արկածախնդրութեան ընթացքին կը բանտարկուի Քովինկթընի ամէնէն արդիական թակարդին մէջ: Հսկայ Բրիսը վրայ կը հասնի, կը կոտրէ եւ ուրեմն՝ թակարդէն կ'ազատագրէ Իւլիսըսը, եւ առանց դոյզն ակնարկութեան կը վճարէ թակարդին գինը՝ նիւթապաշտ տիրոջը:

Հեռագրատան վարիչը՝ Պր. Սփէնկլըր՝ դրամի արկղը ամբողջ կը յանձնէ գողին, որ եկած էր զինք սպաննելու: Նոյնչափ մեծ է գողը, որովհետեւ՝ չէր եկած գողնալու, այլ՝ վստահ ըլլալու որ իրապէս ազնիւ էակ մը կայ աշխարհի վրայ:

Ինչո՞ւ սակայն դիւցազնագիր Հոմերոսի անունը տալ գլխաւոր հերոսին: Վէպին մէջ, Հոմըր դէմ–յանդիման կու գայ աշխարհի մը՝ զոր ինք չի կրնար բացատրել: Կը փորձէ հասկնալ: Առաջին բախումը աշխարհին հետ՝ կը պատահի երբ տակաւին հազիւ երկու օրէ ի վեր կ'աշխատի, եւ մահուան հեռագիր մը կը տանի Տիկին Սանտովալին՝ որուն տղան սպաննուած է պատերազմի ընթացքին: Ան նոյնիսկ պատրաստ էր անոր զաւակն ըլլալու՝ եթէ այդ պիտի մեղմէր մօր ցաւը: «Յանկարծ,– կ'ըսէ Հոմըր,– տարբեր կը զգամ. երբեւիցէ այդպէս չէի զգացած. նոյնիսկ երբ հայրիկս մեռաւ՝ այդպէս չզգացի: Երկու օրուան մէջ ամէն բան փոխուեցաւ: Առանձին եմ, եւ չեմ գիտեր ինչո՞ւ առանձին եմ»:

Վէպին վրայ միահեծան տիրապետող հերոս մը չկայ:

Հոմըրը սակայն՝ վէպին հերոսն է, այն իմաստով որ՝ հոն պատահող գլխաւոր դէպքերը Հոմըրն է որ խորապէս կ'ապրի, ինչպէս Հոմերոս ինք հեղինակն է առասպելներուն: Այս պարագային հարց կը դրուի հեղինակ–տիպարի արտաքին ազդեցութիւններու կապին մասին. այլ խօսքով՝ Հոմըրը ինք Սարոյեանն է, Սարոյեանը՝ ինք իր ստեղծած տիպարներն է: Գործի կառոյցին մէջ, վէպի ըմբռնումով քոնֆլի չկայ դէպքերու եւ տիպարներու միջեւ, այլ՝ գոյութենական վիճակ մը, անծանօթին առջեւ հարցումներ կան: Վէպին մէջ, հետաքրքրական խօսք մը կ'ըսէ Տիկին Մաքոլէյ.– «Իւրաքանչիւր մարդ՝ ինքը աշխարհն է»: Սարոյեան գրողն ալ ինքը այդ աշխարհն է, եւ այդ բոլոր տիպարներն է, որովհետեւ Սարոյեանական աշխարհահայեացքը որոշ տարբերութիւններով ներկայ է բոլոր տիպարներուն մէջ: Միւս կողմէն, Հոմերոս ինքն է բանաստեղծութեան հայրը, եւ աշխարհը կը տեսնէ առասպելներով, աստուածներով եւ արկածախնդրութիւններով: Սարոյեանի վէպն ալ առասպելական է, իրապաշտ գործ մը չէ: Մերժելով իրական աշխարհը՝ Սարոյեան կը ստեղծէ իր երեւակայած բարի աշխարհը, որ միայն առասպելական կրնայ ըլլալ եւ իրեն համար առասպելականը եւ իրականը կը նոյնանան:

Ուրիշ հարց մը, որ կարեւոր է գրքին մէջ,– վերադարձը՝ դէպի տուն: Իւլիսըսի կեանքին առաջին մեծ դէպքը կ'ըլլայ սեւամորթին պատասխանը, երբ ան տուն կը վերադառնայ: «Տուն կը վերադառնամ, ա՛յ տղեկ, կը վերադառնամ այնտեղ՝ ուր կը պատկանիմ»: Հին երդիքը՝ շատ հեռու: Իթաքայի ճամբու ցուցատախտակին վրայ գրուած է «Իթաքա, Քալիֆոռնիա, Արեւելք, Արեւմուտք, Տունն է լաւագոյնը – Բարի եկար օտարական»: Հոն՝ երիտասարդ մը կու գայ հեռագրատուն, մօրը հեռագիր կը ղրկէ, եւ դրամ կ'ուզէ, որովհետեւ տուն վերադառնալ կ'ուզէ: Բանակի մէջ, Մարքըս կը ծանօթանայ երիտասարդի մը, Ճորճ Թօպիին, որ պատկանելիութիւն եւ ընտանիք չունի: Մարքըս անոր կը պատմէ իր ընտանիքին եւ Իթաքայի մասին: Ճորճ կը սիրէ Իթաքան: Մարքըս կը սպաննուի պատերազմի ընթացքին, Ճորճ կը վերադառնայ Իթաքա՝ «իր տունը», եւ կը փոխարինէ Մարքըսը: Մարդիկ չեն մեռնիր Սարոյեանի համար, երբ պատկանելիութիւն կ'ունենան:

Յատկանշական է նաեւ պատմութեան ծեր ուսուցչուհին՝ Օրիորդ Հիքս: Ան, արդի պատմութեան ուսուցչուհի չէ, այլ՝ հին պատմութեան եւ հին ժողովուրդներու՝ Ասորիներու, Հրեաներու, Հիթիթներու, Բաբելոնացիներու, Եգիպտացիներու: Վէպին մէջ որեւէ տեղ չէ յիշուած Մաքոլէյ ընտանիքի պատկանելիութիւնը: Միայն, Օր. Հիքս, Հոմըրը խրատելու պահուն կ'ըսէ անոր.– «Մարքըսը եւ Պէսսը, երկուքն ալ լաւ աշակերտներ էին,– պատուաւոր եւ քաղաքակրթուած. այո՛, քաղաքակրթուած հին ժողովուրդներու վարքն ու կացը քաղաքակրթած էր զիրենք, սկսեալ իրենց ծնունդէն»:

Տունի, երդիքի մղձաւանջը ներկայ է նաեւ խանութպան Արայի մօտ: Յատուկ գլուխ մը յատկացուած է ատոր: Խանութպանի փոքր տղուն խնձորը, շաքարեղէնը, պանանը մերժելը՝ զգացական ամբողջ վիճակ մը կը ստեղծէ, ցաւերը կը բացուին. «Հոն էին անոնք, Իթաքա, Քալիֆոռնիոյ մէջ. հաւանաբար եօթը հազար մղոն հեռու անկէ, որ դարերէ ի վեր, աշխարհի վրայ իրենց երդիքը եղած էր»: Տունի մղձաւանջը մէկ կողմէն, ներկայի մերժումը՝ միւս կողմէն:

Հոմերոսի «Ոդիսեւս»ին մէջ, Թէլէմաք կը փնտռէ հայրը: Ճոյսի պարագային, Սթիֆըն Տէտըլըս կը գտնէ իր հոգեկան հայրը: «Մարդկային Կատակերգութիւնը» վէպին մէջ, հեղինակը երկու ամբողջ գլուխներ կը յատկացնէ Հոմըրի մօր՝ Տիկին Մաքոլէյին: Երկու պարագային ալ, մօր եւ զաւկին հանդիպումը տեղի կ'ունենայ՝ երբ Հոմըր մահագոյժ հեռագիր կը յանձնէ, եւ խորապէս ցնցուած է այդ վիճակէն: Մօրը կը բանայ սիրտը, որ իր խորապէս մարդկային աշխարհահայեացքով կը բարձրացնէ տղուն կորովը: Նկատելի է, որ մայրը ամէն գիշեր ուշ ատեն կը սպասէ տղուն վերադարձին: Յատկանշական է նաեւ որ, Հոմըրի երրորդ խոր տագնապը՝ մահուան պատճառաւ էր. այսինքն՝ երբ եղբօրը մահը կ'իմանայ: Այս պարագային, իր սիրտը կը բանայ հեռագրատան վարիչին՝ Պր. Սփանկլըրին:

Հոմըրի պարագային, հօրը բացակայութիւնը ձեւով մը կը լեցուի հոգեկան կապ մը ստեղծելով մօրը հետ, ապա Պր. Սփանկլըրին եւ Կրոկընին հետ: Իւլիսըսի պարագային, հօր պատկերը աւելի կը չեզոքուի. տարիքն առընչուած է ուժի, հետեւաբար՝ հզօրութեան հետ: Հսկայ Բրիսը երբ Իւլիսըսը կ'ազատէ թակարդէն, կ'ըսէ,– «Ամբողջ աշխարհը պիտի տայի, քեզի պէս տղեկ մը ունենալու համար»: Ապա, անոր գլուխը կը շոյէ, ինչպէս հայր մը՝ իր զաւկին գլուխը պիտի շոյէր: Առաջին պարագային, Բրիսն է որ հայրական զգացում կ'ունենայ, որովհետեւ զաւակ չունի, որովհետեւ ամուսնացած չէ: Իւլիսըս, թակարդի մէջ բանտարկուած պահուն, Հոմըր հարց կու տայ իրեն, թէ ի՞նչ կ'ուզէ. Իւլիսըս հայրը եւ Մարքըսը կ'ուզէ: Մօրը հետ խօսած միջոցին, մայրը կ'ըսէ որ Մարքըս պատերազմի գացած է, եւ կը սպասեն որ գայ. «Այն ատեն ո՞ւր է հայրս» հարց կու տայ Իւլիսըս. «Եթէ սպասենք տուն պիտի գա՞յ Մարքըսի նման»:

Մարդիկ զիրար կը փոխանցեն եւ պարապը կը լեցնեն: Ճորճ Թօպին Մարքըսը կը փոխանցէ, կը վերադառնայ տուն, Իթաքա, եւ ընտանիք կը կազմէ,– այն, ինչ որ Մարքըսը պիտի ուզէր ընել: Հսկայ Բրիսը հայրական զգացումներ կ'ունենայ Իւլիսըսի հանդէպ, մինչ Իւլիսըսը հօր հզօրութեան զգացումներ կ'ունենայ Բրիսի հանդէպ: Հոմըր պատրաստ է Տիկին Սանտովալի սպաննուած զաւկին տեղն առնելու: Ծեր Կրոկընը եւ Հոմըր լաւ բարեկամներ են, եւ յաճախ «տղաս» կը կոչէ զինք: Այս բոլոր վիճակները կան, քանի՛ մահը կայ, մահը՝ որպէս կեանքի իրողութիւն, մահը՝ միւս կողմէն պատերազմի արդիւնք: Պէտք է արգիլել մահուան, որ Իթաքա երթայ: Մահը, այլ խօսքով՝ պէտք չէ քանդէ ընտանիքը: Եօթը հազար մղոն անդին ալ մահ կայ: Կրոկընը կը մեռնի ճիշդ այն պահուն, երբ կը մեքենագրէր Մարքըսի սպանութեան հեռագիրը: Սակայն չի մեքենագրեր մահուան լուրը: Մեռնիլ, բայց չմեքենագրել:

Վէպին մէջ, տեղի, ժամանակի եւ խորքի հետաքրքրական հակադրութիւններ կան: Իթաքա, հին յոյն քաղաքի անուն, Քալիֆորնիոյ մէջ: Պատմութեան ուսուցչուհին, արդի ժամանակներու պատմութիւնը սերտելու մասին կը խօսի, սակայն, անհրաժեշտ կը նկատէ նաեւ սերտել հին պատմութիւնը: Քաղաքակրթուած ըլլալը եւ հին ժողովուրդներու պատկանիլը՝ հոմանիշներ են եւ ինք կ'ուզէ որ իր աշակերտները քաղաքակրթուած ըլլան:

Ասոնք բոլորը ցոյց կու տան կապը անցեալին եւ ներկային միջեւ, որոնք շաղախուած են իրարու այնչափ որ ըզգացական պարզ վիճակ մը եօթը հազար մղոն հեռու պիտի փոխադրէր խանութպան Արան: Նոր «Մարդկային Կատակերգութիւն» մըն է որ տեղի կ'ունենայ, նոր օրերու դիւցազներգութեան ընդմէջէն: Անհրաժեշտ է հոս յիշել, որ Պալզաքի գործերուն շարքն ալ կը կրէ նոյն խորագիրը. արդեօ՞ք Սարոյեան մրցումի կ'ելլէ Պալզաքի հետ:

Մահը, կեանքի կողքին յաճախ ներկայ եղած է Սարոյեանի գործերուն մէջ: «Չէի ուզեր որ ատիկա (մահը...) տեղի ունենար մեզմէ ոչ ոքի, եւ եթէ տեղի ունենար, պիտի մտածէի ի՞նչպէս յետաձգել զայն, բան մը ընել, առնել անկէ գոնէ մաս մը իր ամբողջական եզրափակումէն, վերջաբանէն...»:

Սարոյեանի վերջին հանդիպումը մահուան հետ, տեղի ունեցաւ՝ 18 Մայիս 1981-ին: Հակառակ անոր ծանօթ ըլլալուն, երեք տարեկանէն սկսեալ, հօր մահէն ի վեր, նոյն մահը չըրաւ այն քան սպասուած «բացառութիւնը»...

Բայց, Սարոյեանական աշխարհահայեացքով՝ մարդ երբեք չի մեռնիր... ○

●▶ վերջաւորութեան մօտ, Սարոյեան նոյնիսկ հարց կու տայ թէ՝ արդեօք գաղափարներու նման փոխանակութիւն մը կրնար ուրիշ տեղ տեղի ունենալ. ինք կը պատասխանէ «ոչ», ապա՝ Ջուլալ անունը կրող նկարագրին ըսել կու տայ, «Հայերը երբեք այնքան իրենք իրենց մօտ չեն, որքան՝ խմբագրատան մը մէջ եւ տպագրական մեքենաներու մօտ»: Նըշել նաեւ որ, հակառակ թատերավայրերու տարբերութեան, թէ՛ Սիմփոզիումը թէ՛ Յառաջ-ը ունին ճիշդ տասը դերակատարներ. Սարոյեան, իր վերջին դերակատարը կ'աւելցնէ ուշ, եւ անոր՝ յարաբերաբար քիչ տողեր կու տայ, հաւանաբար տասը դերակատարներու զուգահեռը կատարեալ ձեւով պահելու համար:

Յառաջ-ը ունի բազմաթիւ ուշադրութեան արժանի իմաստներ, սակայն գուցէ ամէնէն կարեւորը կու գայ թատերգութեան աւարտին մօտ, երբ, Սոկրատի նման, գրագէտը կը հաստատէ իր այն համոզումը թէ՝ հանդիպումը, խօսակցութիւնը, մարդոց միջեւ գաղափարներու փոխանակութիւնը հոս՝ Հայերո՛ւ միջեւ կենսական է, անկախ նոյնիսկ՝ փոխանակուող գաղափարներու բնոյթէն: Մարդկութիւնը, մանաւանդ անոր Հայ հատուածը, կը դիմանայ, կը վերապրի, կը շարունակուի, կը ծաղկի՝ շնորհիւ այդ փոխանակութեան: Սփիւռքի մը համար, դարերու մշակոյթը աշխուժացնելու ձե՛ւ մըն ալ է այս: Սարոյեան դերակատարը կ'ըսէ, նախավերջին էջին,– «Ո՞վ մեզ պիտի յիշէ, ո՞վ Հայերը պիտի յիշէ, եթէ ոչ նախ՝ մենք»:

Անգլերէն բնագրէն թարգմանեց՝ Խ. Թ.

(*) «Յառաջ».– Պէտք է նշենք որ՝ Սարոյեան չէ հանդիպած Հ.Հ.-ի «Յառաջ»-ի խմբագրատան մէջ, ոչ ալ՝ Սեբովբէ Արք.-ի:

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris Commission paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
7
MARDI
7 JUILLET
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.945
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
56e ANNÉE — No 14.945

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ պաշտօնազրկուած նախագահը՝ Պանի Սատր, Լոնտոն հրատարակուող անգլիատառ արաբական թերթի մը՝ «էյթ Տէյզ»ի տուած հարցազրոյցի մը մէջ զինադրութեան կոչ ըրած է այդ երկրի կրօնաւորներու դէմ: Հարցազրոյցը կատարուած է Յունիս 16-ին տեղ մը Քիւրտիստանի մէջ, ուր ապաստանած է նախկին նախագահը Մուճա – հէտիններու օգնութեամբ: Միւս կողմէ, ձերբակալութիւններն ու գնդակահարութիւնները կը շարունակուին: Կիրակի 70 հոգի ձերբակալուած են եւ 7 հոգի գնդակահարուած յեղափոխութեան պահակներու ձեռամբ:

Իրանեան յեղափոխական դատական ատեան մը կը յայտնէր թէ ամէն անոնք որոնք չեն յարգեր Ռամատանի պահքը մօրակի 25 հարուած պիտի ստանան, եւ անոնք որ չորս անգամով այս յանցանքը գործեն՝ մահապատիժի պիտի ենթարկուին: Արդէն իսկ հինգ ընդդիմադիրներ, որոնց մէն կին մը, գնդակահարուած են Մաշատի եւ Ամոլի մէջ, ըստ Իսլամական Հանրապետութիւն թերթին:

ԼՈՆՏՈՆ եւ Լիվըրփուլ աքիւնալի բախումներ տեղի ունեցան Ուրբաթէն Կիրակի, մեծ վնասներ պատճառելով: Ցեղապաշտ բնոյթ ունեցող բախումները սկսած են Ուրբաթ իրիկուն, ծրագրըուած գրգռութեան մը հետեւանքով «սափրած գլուխ»ով երիտասարդներու կողմէ, որոնք յարձակած են Սաութհոլի (Լոնտոն) հնդիկ համայնքի եւ այլոց խանութներուն վրայ, հրոյ ճարակ դարձնելով եւ կողոպտելով զանոնք: Ոստիկանութիւնը միջամտած է եւ երկուստեք վիրաւորներ կան, որոնց թիւը կը հասնի 200-ի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ սկսած է Ֆրանսացի թիկնի մը և հիւանդապահուհիի մը դատավարութիւնը: Ինչպէս ծանօթ է, անոնք կը պատկանին «Առանց սահմանի բժիշկներ»ու կազմակերպութեան եւ Ապրիլ 14-ին ձերբակալուած էին «Թրքական հողին վրայ քրտական Պետութիւն մը հիմնելու համար անջատողական փրոփականտ» կատարելու մեղադրանքով: Դատավարութիւնը տեղի կ'ունենայ Տիարպէքիր: Միւս կողմէ, Շաբաթ օրուընէ ի վեր Պալշօյի պարուհիներէն մէկը՝ Կալինա Զիւրչինա, անհետացած է Պոլսոյ մէջ: Խումբը, Պոլիս գացած էր ներկայացումներ տալու: Ոստիկանութեան կարծիքով խորհրդային արուեստագիտուհին կրնայ Արեւմուտք ապաստանելու միջոց փնտռած ըլլալ:

ՊԱԿ-ի քաղաքական Պիւրոյի տնօրէն Ֆարուք Քատտումի ընդունեցաւ Քէ-տ'Օրսէի մէջ Արտաքին Յարաբերութիւններու նախարար Քլօտ Շէյսոնի կողմէ: Այս տեսակցութիւնը, կը յայտնէ Քէ-տ'Օրսէ, կատարուած է պաղեստինցի ղեկավարին «խնդրանքին վրայ»: Քլօտ Շէյսոն ընդունած է Ֆարուք Քատտումը «ինչպէս կ'ընէին իր նախորդները, եւ յար եւ նման պարագաներու մէջ»: Քատտումի Ֆրանսայի Նոր կառավարութեան անդամի մը կողմէ ընդունուած առաջին պաղեստինցի ղեկավարն է: ՊԱԿ փափաք յայտնած էր տեսնուելու Ֆրանսայի նոր ղեկավարներուն հետ Մերձաւոր – Արեւելքի քաղաքականութեան առըն – չութեամբ իրենց դիրքը իմանալու համար:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ կիրակի կը մասնակցէր 1944-ի Յունիսին 12.000 մաքիներու գերմանացի ուժերուն դէմ մղած պայքարը ոգեկոչող արարողութիւններուն, Մուշէ լերան վրայ: Աւելի քան հինգ հազար բազմութեան մը ներկայութեան, Միթերան ջատագոված է ընդդիմադրութեան ոգին. «ինչպէ՛ս նկատել Օվէրնի այս մաքիներուն հատուածումին մէջ, 1944-ի Յունիսէն ըսկսեալ, ազատութեան խոր հաւատքի մը արտայայտութեան հետ միասին ազգային միութեան մը խոր ներկայութիւնը»:

ՌԻՄՊԼԸՏՈՆԻ թենիսի մրցաշարքը շահեցաւ երիտասարդ ամերիկացի Մաք Էնրօ, վերջ տալով շուէտացի Պորկի նոյն մրցաշարքին հինգ յաջորդական յաղթանակներուն:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒՆԻՍ 26 – ՅՈՒԼԻՍ 2)

«ԱՆՈՅՇ» ՕՓԵՐԱՆ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԱՆԳԼԵՐԷՆ ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Յառաջիկայ աշնան Միչիկընի (Միացեալ – Նահանգներ) Օփերային մէջ կը ներկայացուի Արմէն Տիգրանեանի «Անոյշ» օփերան, անգլերէն: Օփերային առաջին ներկայացումը տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 30-ին: Անգլերէն թարգմանութիւնը կատարած է Ժիրայր Բաբազեան, որ իր ուսումը առած է Երեւանի Գեղարուեստա – Թատերական Հիմնարկին մէջ: Միչիկընի Օփերայի հրաւէրով ան իրականացուցած է «Անոյշ»ի անգլերէն բեմադրութիւնը, Մէթրոփոլիթէն Օփերայի երգիչներէն Արա Պէրպէրեանի գործակցութեամբ:

×

«ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԱԲԱՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔ» ՀԱՆԴԷՍԻ ՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Քլիվլենտի (Միացեալ – Նահանգներ) Համալսարանի հրատարակչականը լոյս ընծայած է «Հայ լեզուաբանական տարեգիրք» հանդէսի Ա. թիւը, որով հիմքը կը դրուի լեզուաբանական նոր պարբերականի մը հրատարակութեան: Հանդէսին յօդուածները լոյս կը տեսնեն չորս լեզուներով՝ անգլերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն եւ հայերէն: Հրատարակութեան նախաձեռնողն է Քլիվլենտի Համալսարանի լեզուաբանութեան ամպիոնի ղեկավար Ճոն Կրեփին, որ գրած է հայկական թռչնանուններու վերաբերող շուրջ 40 յօդուածներ եւ ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը: Թերթին կ'աշխատակցին զանազան երկիրներէ անուանի գիտնականներ: Հայաստանէն թերթի խմբագրական կազմին կը մասնակցի ակադ. Գէորգ Ջահուկեան: Տարեգիրքը լոյս կը տեսնէ Ալէք Մանուկեան Մշակութային Հիմնադրամի նպաստով:

×

ՇՐՋԱՊԱՏԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայ մասնագէտները առաջարկած են կրազիսի արտադրութեան ժամանակ յառաջացող փոշին օգտագործել հրակայուն աղիւսի պատրաստութեան համար: Ասիկա կարելիութիւն կուտայ ամբողջովին օգտագործել չինանիւթեր արտադրող ձեռնարկութիւններու մէջ գոյացող մնացուկները: Հայաստանի մէջ, հոն՝ ուր կան հանքի արդիւնաբերութեան, քիմիայի եւ գունաւոր մետաղագործութեան շատ գործատուներ, մեծ ուշադրութիւն կը դարձուի շրջապատի մաքրութեան: Այդ աշխատանքը կը տանին ազգային ակադեմիայի հիմնարկութիւնները, որոնց պահանջով Երեւանի ալիւմինիումի գործատան մէջ կառուցուած է կազի զտիչ մեծ կայան մը: Նման միջոցներու կը ձեռնարկեն Ալավերդի, Կիրովական, Ղափան եւ այլ քաղաքներ:

ՇԱՀԵԿԱՆ ԳԻՐՔ ՄԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիան լոյս ընծայած է պատմաբան Վարդան Գրիգորեանի «Ուկրանիայի եւ Լեհաստանի հայկական գաղութների պատմութիւն» խորագրով աշխատութիւնը, որ տարիներու հետազօտութիւններու արգասիքն է: Ճակատագրի բերումով Հայ ժողովուրդի կարեւոր մէկ հատուածը հին ժամանակներէն ստիպուած էր լքել իր հայրենիքը եւ բնակութիւն հաստատել դրացի, երբեմն նաեւ հեռաւոր երկիրներու մէջ: Հայ գաղթականներու զգալի մասը զանազան ուղիներով հասած է Ուկրանիա եւ օգտուելով տեղական իշխանութիւններու բարեացակամ վերաբերումէն հաստատուած է հոն: Հին ռուսական եւ ուկրանիական իշխանները, ապա նաեւ զիրենք փոխարինած լիթուանացի իշխաններն ու լեհ թագաւորները, նկատի առնելով հայ բնակչութեան օգտակար դերը տնտեսութեան ու պաշտպանութեան զարգացման մէջ, անոնց զանազան արտօնութիւններ տուած են: Դարեր շարունակ Լեհաստան բնակութիւն հաստատած Հայերը կ'օգտուէին ներքին ինքնիշխանութեան իրաւունքէն, ունէին սեփական վարչական մարմիններ եւ դատարան: Հայերը կը միանային հայկական եկեղեցիներու շուրջ, որոնք կ'ենթարկուէին Լվովի հայ Եպիսկոպոսին, իսկ վերջինս ալ՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին:

Ուկրանիոյ եւ Լեհաստանի այն քաղաքները, ուր բնակութիւն հաստատած էին Հայերը՝ Լվով, Կամենեց – Պոդոլսկ, Եազլովեց, Զամոստիէ, Մոգիլեով – Պոդոլսկ եւ այլուր, բոլոր պայմանները ըստեղծուած էին հայ մշակոյթի եւ գրչութեան զարգացման համար: Հոն հիմնադրուած էին գրչութեան կեդրոններ եւ հայ հեղինակները իրենց գեղարուեստական ու պատմական գործերուն մէջ, խօսելով հոն տեղի ունեցած այս կամ այն կարեւոր դէպքի մասին, սիրով եւ երախտագիտութեամբ կ'արտայայտուէին սլավ ժողովուրդներու մասին: Հակառակ իրենց տրուած արտօնութիւններուն, Լեհահայերը՝ որոնք երկար տարիներ պահեցին իրենց մշակոյթը, ազգային յատկանիշները եւ մասամբ ալ լեզուն, հայրենիքէն հազարաւոր քիլոմեթրներ հեռու ապրելով, շրջապատի, ժամանակի եւ պայմաններու բերումով դատապարտուած էին ձուլման:

Իր աշխատութիւնը գրելու նպատակին անդրադառնալով տոքթ. Վարդան Գրիգորեան նշած է, թէ Ուկրանիա եւ Լեհաստան գոյութիւն ունեցած հայկական գաղութները հինէն արժանացած են հայ եւ օտար գիտնականներու ուշադրութեան: Հրապարակի վրայ կան բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ՝ նուիրուած այդ գաղութներու տնտեսական ու քաղաքական կեանքի պատմութեան, մշակոյթին: Սակայն այդ ուսումնասիրութիւնները միակողմանի էին: Առաւելապար անոնք կը վերաբերէին Լվով եւ Կամենեց ապրող Հայերուն, կ'արծարծէին մասնաւոր հարցեր՝ առանձին դէպքեր, անուանի գործիչներու կեանքն ու գործունէութիւնը եւ կը խօսէին այս կամ այն պատմական յուշարձանի մասին: Պէտք է ըսել որ, դիտել տուած է պատմաբանը, այդ հարցով զբաղող հայ գիտնականներու մեծ մասը ծանօթ չէր Ուկրանիոյ եւ Լեհաստանի դիւաններու մէջ պահպանուող նիւթերուն, յատկապէս լեհերէն փաստաթուղթերուն, իսկ լեհ կամ ուկրանացի գիտնականներն ալ, փոքր բացառութեամբ, տեղեակ չէին հայերէն աղբիւրներէն, հայ գիտնականներու աշխատութիւններէն: Ուստի, բնական է, որ երկու պարագաներուն ալ ուսումնասիրութիւնները չէին կրնար ամբողջական ըլլալ:

Պոդոլիէի հայկական գաղութներու պատմութիւնը մինչեւ այսօր ամբողջովին եւ բազմակողմանի կերպով հետազօտուած չէր: Ահա այս պատճառով է, որ պատմաբանը ձեռնարկած է յիշեալ գործին եւ գրեթէ երկու տասնամեակ ետք լոյս ընծայած իր ուսումնասիրութիւնը: Հեղինակը ծանօթացած է իր նիւթին վերաբերող ամբողջ գրականութեան, աղբիւրներուն, այցելած է վայրերը, պրպտած է Խորհ. Միութեան եւ Լեհաստանի դրադարաններու, թանգարաններու եւ դիւաններու մէջ գտնուող նիւթերը: Պոդոլիէի հայկական գաղութներու պատմութեան ուսումնասիրութիւնը հնարաւորութիւն կուտայ խօսելու հայ – ուկրանական, հայ – լեհական կապերու եւ բարեկամութեան մասին, բարեկամութիւն՝ որ ներկայիս նոր երանգ ու բովանդակութիւն ստացած է:

«HARATCH»
à 2 F. 50
à partir d'aujourd'hui

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԴԻՆԱՄՕ» ԹԻՖԼԻՍ – «ԱՐԱՐԱՏ» ԽԱՂԸ (*)

Խորհրդային 44-րդ ախոյենութեան երթի վերջին իր հանդիպումը «Արարատ» ունեցաւ Թիֆլիսի «Դինամօ»ի հետ, այս վերջինոյն դաշտին վրայ, եւ պարտուեցաւ 1-ի դէմ 3 կէտով: Խաղին առաջին քսան վայրկեաններուն Երեւանցիները զբաղած են միայն իրենց բերդին պաշտպանութեամբ: Դինամոյականները իրենց գործողութիւններն ու գրոհները կրցած են արդիւնաւորել 18-րդ վայրկեանին՝ գլխու հարուածով մը նշանակելով կոլ մը: «Արարատ»ի տղաքը անցած են հակագրոհի, սակայն չեն կրցած հաւասարութեան կոլը նշանակել: Երկրորդ կիսախաղը Երեւանցիները սկսած են գրոհներով, սակայն իրենց պաղարիւնութիւնը կորսնցուցած Բոնդարենկօ, Մխիթարեան, Մելիքեան եւ Յովհաննիսեան չեն յաջողած արդիւնաւորել իրենց գեղեցիկ փոխանցումներն ու գործողութիւնները: Փորձառու Թիֆլիսեցիները ոչ միայն կասեցուցած են «Արարատ»ի յարձակումները, այլեւ 71-րդ եւ 75-երորդ վայրկեաններուն նշանակած են մէկական կոլ: Խաղի աւարտէն երեք վայրկեան մնացած Մխիթարեան կոլ մը նշանակելով փրկած է իր խումբին պատիւը: Ներկայիս «Արարատ» հանգիստի եւ պատրաստութեան շրջանի մէջ է: Ախոյենութեան դարձի մրցումները կը սկսին Յուլիս 11-ին եւ «Արարատ» իր առաջին հանդիպումը կ'ունենայ Թիֆլիսի «Դինամօ»ի հետ, Երեւան:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ» Յունիս 26-ի թիւով:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Պէլֆօնթէնէն կը հեռաձայնեն, թէ Կապոյտ Խաչի երախաները ողջ – առողջ հասած են:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՂԱՔՆԵՐԸ

ՄԱԼԱԹԻԱ

Մալաթիա, որ օտար աղբիւրներու մէջ աւելի ծանօթ էր Մելիտինէ անունով, կը գտնուի Եփրատի աջ կողմը, գետէն մօտ 10 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ, լեռներով շրջապատուած հարթավայրին մէջ, ծովուն մակերեսէն մօտ 940 մեթր բարձրութեան վրայ, Խարբերդ քաղաքէն հարաւ-արեւմուտք: Պատմական Մալաթիան կը գտնուի արդի Մալաթիայէն 7–8 քիլոմեթր հարաւ-արեւմուտք, ուր ներկայիս շատ քիչ բնակիչներ կան: Քաղաքը աւերուած ու ամայացած է եւ Թուրքերու կողմէ առած Էսկի-Շէհիր կամ Էսկի Մալաթիա անունը: Ջրառատ քաղաք է, որուն զանազան թաղերուն մէջ կը բխին աղբիւրներ, իսկ քանդուած պարիսպին տակէն կը հոսի Թուխմա կոչուած գետակը: Նոր եւ հին Մալաթիաները բաւական վնասուած են 1893-ին տեղի ունեցած աղէտաբեր երկրաշարժէն:

Ելեւէջներով քաղաքական պատմութիւն ունեցած է Մալաթիա: Հնագոյն շրջանին գտնուելով Ուրարտուի եւ Ասորեստանի, յետագային՝ Հռոմի ու Պարսկաստանի, ապա Բիւզանդիոնի ու արաբական խալիֆայութեան սահմանագլխին, Մալաթիա շատ անգամ դարձած է ռազմական բախումներու կեդրոն՝ ենթարկուելով աւերումներու եւ զրկուելով մեծ քաղաքի վերածուելու կարելիութենէն: Յիշատակութեան արժանի է մանաւանդ հոն 557-ին տեղի ունեցած ճակատամարտը, ուր պարսից Խոսրով թագաւորը պարտուեցաւ բիւզանդական զօրքերէն: Մալաթիան սելճուք Թուրքերու կողմէ գրաւուած է Մանազկերտի ճակատամարտէն ետք (1701), Մելիք-շահի օրօք (1072 – 1092): ԺԶ. դարու վերջերը Մալաթիան կ'իյնայ օսմանեան Թուրքերու տիրապետութեան տակ:

Ըստ կարգ մը աղբիւրներու, Մալաթիան Ժ. դարուն ունեցած է շուրջ 60 հազար բնակիչ: 1915-ի սկիզբները անոր բնակչութեան թիւը կը հասնէր շուրջ 40 հազարի, որուն մօտ կէսը կը կազմէին Հայերը: Մինչեւ ԺԲ. – ԺԳ. դարերը Մալաթիոյ բնակչութեան գլխաւոր մասը կը կազմէին Հայերը: Մալաթիան գրեթէ միատարր հայկական քաղաք էր, ուր որոշ թիւ մը կը կազմէին նաեւ Յոյները: Յետագային հոն աստիճանաբար բնակութիւն կը հաստատեն Թուրքերը: Մալաթիոյ մէջ Հայերու առաջին կոտորածները տեղի ունեցած են 1895-ին: Հակառակ անոր որ Հայերը թրքական աւազակաբարոյ զօրքին հերոսական դիմադրութիւն ցոյց տուին, այդուհանդերձ այդ յարձակման ժամանակ քաղաքին մէջ թրքական եաթաղանին զոհ գացին մօտ 7500 հոգի՝ մեծ մասամբ կանայք, երախաներ եւ ծերունիներ: Քաղաքին հայ բնակչութիւնը աւելի զանգուածային բնաջնջման ենթարկուած է երիտթուրքերու կողմէ մեծ եղեռնի ատեն, 1915ին:

Իսկ ողջ մնացածները տեղահանուեցան եւ տարագրուեցան զանազան կողմեր: Մալաթիացի տարագրեալներու բաւական մեծ խումբ մը բնակութիւն հաստատած է Երեւանի մօտ՝ սարքելով իր նոր աւանը՝ Նոր Մալաթիան, որ տասնամեակներ առաջ ձուլուած է բուն քաղաքի հետ, կազմելով անոր հաճելի թաղամասերէն մէկը:

Մալաթիան ունեցած է տնտեսական բաւական աշխոյժ կեանք: Անոր բնակչութիւնը կը զբաղէր զանազան արհեստներով: Մասնաւորաբար լայն տարածում գտած էին մանածագործութիւնն ու ջուլհակութիւնը:

Մալաթիան առեւտուրի կեդրոն էր: Անոր առեւտրական գործունէութեան շրջանակները բաւական լայն էին, քաղաքը կապուած էր Խարբերդի, Արաբկիրի եւ այլ մեծ ու փոքր կեդրոններու հետ: Մալաթիոյ վաճառականները եւ առեւտրականները առեւտուր կ'ընէին զանազան ապրանքներով, յատկապէս՝ հաշիշով: Բնակչութեան միւս զբաղումներու մէջ կարեւոր էին շերամապահութիւնը, երկրագործութիւնը, այգեգործութիւնը եւ մասամբ անասնապահութիւնը:

Մալաթիան իր բնոյթով գաւառական քաղաք մը եղած է եւ խիստ յատակագծումի չէ ենթարկուած: Սակայն իր ընդհանուր համայնապատկերով գեղատեսիլ էր եւ ամբողջովին թաղուած այգիներու մէջ, իսկ շրջակայքը փռուած էին ընդարձակ ծառաստաններ ու փարթամ պարտէզներ: Քաղաքը ունէր գեղակերտ տաճարներ, վարչական մեծ շէնքեր, առեւտրական լայն հրապարակ, որուն շուրջը շարքերով զետեղուած էին տասնեակ խանութներ, կրպակներ ու արհեստանոցներ: Եկեղեցիներու թիւը Ի. դարու սկիզբները կը հասնէր հինգի, որոնցմէ երեքը՝ հայկական: Անոնցմէ զատ կային փայտաշէն քանի մը ժամատուներ, իսկ քաղաքէն դուրս, այգիներու մէջ կը գտնուէր Մալաթիոյ գաւառի եպիսկոպոսանիստ Ս. Լուսաւորիչ վանքը: Քաղաքի մզկիթներէն շատ թէ քիչ ծանօթ էին երկուքը, որոնցմէ մէկուն կառուցումը աւանդաբար կը վերագրեն Ը. դարուն, իսկ միւսը կառուցուած Թ. դարու երկրորդ կէսին:

Քաղաքին հին կառուցուածքներէն պահպանուած են պաշտպանական պարիսպի ու անոր բուրգերու միայն չնչին մնացորդները, հոգեւոր ու աշխարհիկ քանի մը շէնքերու եւ բնակելի տուներու աւերակները, որոնց միջեւ ցրուած են տակաւին վաղեմի քաղաքի տարածութեան մէջ ապրող սակաւաթիւ բնակիչներու անշուք տուները: Մինչեւ 1915-ի մեծ եղեռնը Մալաթիոյ շրջակայքը կային շուրջ 10 հայկական գիւղեր՝ Զըմըրտի, Կերկեր, Մշովկա եւ այլն, որոնք նոյնպէս հիմնայատակ քանդուեցան Ա. Աշխարհամարտի տարիներուն: Նոյն բախտին արժանացած են նաեւ այդ մասերը գտնուող ուխտավայրերը՝ Ս. Վարդանը, Ս. Ստեփանոսը, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը, Ս. Յովհաննէս եւ ուրիշներ:

ԹԱԴԵՒՈՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՆՇԽԱՐՆԵՐ ՀԱՅԿ. ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԷՆ

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ

+ Հայ-հնդկական յարաբերութիւններու մասին տեղեկութիւն կայ Քսենոփոնի (430 – 355 Թուականներ Ն. Ք.) «Կիրոպեդիա» աշխատութեան մէջ: Պարսկաստանի Կիւրոս Թագաւորը (558 550 Ն. Ք.) նկատի ունենալով, որ Արմէնները յաճախ կը գտնուին Հնդկաստան, կը խնդրէ անոնցմէ իր դեսպանին ընկերակցիլ Հնդկաց Թագաւորի մօտ: Քսենոփոնի ուրիշ մէկ տեղեկութենէն կը պարզուի, որ Հայերը Հնդկաստան կ'երթային ոչ միայն առեւտուր ընելու, այլեւ հնդկական բանակին մէջ ծառայելու համար:

+ Հնդկահայ հին եւ ստուար բնակչութեամբ գաղութներէն մէկը գտնուած է Ագրա, որ իր հին Աքպարապատ անունը առած է ի պատիւ Աքպար Թագաւորի (1566 – 1605): Վերջինը պետական ծախքերով Հայերու համար եկեղեցի կառուցանած է: Աքպար այնքան մեծ վստահութիւն ունեցած է տեղւոյն Հայերու նկատմամբ, որ պետական քանի մը պաշտօններ յանձնած է անոնց: Պետութեան բարձրագոյն դատաւորը Հայ էր՝ Միր Աբըլ անունով, արքունիքի բժշկուհին՝ Յուլիանա, Հայուհի էր: Հայեր եղած են նաեւ պալատի դիւանադէտներու եւ Թարգմանիչներու մէջ:

+ Կալկաթան հիմնուած է 1690-ին: Սակայն հնախոյզներ յաջողած են 1630 Թուականի հայկական դերեզմանաքարեր յայտնաբերել Կալկաթայի մէջ: Սկիզբը գիտնականները թերահաւատութեամբ վերաբերած են այս յայտնաբերումին նկատմամբ, բայց յետագային յայտնուեցաւ, որ այն վայրի մէջ, ուր Կալկաթան հիմնուած է, երեք գիւղերէն մէկը հայկական է: Կալկաթայի հին հայկական բնակչութեան մասին է փրոֆ Ա. Վիլսոնի «Հայերը Կալկաթայի հիմնադիրներ» յօդուածը, որ հրատարակուած է բազմաթիւ անգամներ:

+ 1762 – 1763 Թուականներու անգլեւ-հնդկական կռիւներու մէջ, գաղութաբարներու դէմ արձանագրուած խրախուսիչ յաղթանակի ժամանակ, ըստ սովորութեան, հնդկական դրօշակը բարձրացնելու ատեն բարձրացուցած են նաեւ հայկականը:

+ 1760-ին Պենկալիոյ բանակին կազմակերպումը կը յանձնարարուի Գրիգոր Յարութիւնեանի՝ Կէօրկի Խանին: Ան կը ստեղծէ 12 գունդ՝ հրամանատարներ նշանակելով հայ եւ հնդիկ փորձառու զինուորականներ: Այդ Թուականներուն Անգլիացիներու դէմ մղուած կռիւներու ընթացքին աչքի զարկած են հրամանատարներ Մարգար Յարութիւնեան, Ղազար Յակոբեան, Նիկողայոս Երեւանցի, Մելքում Աստրախանցի, Մկրտիչ – Զաքարիա, Մարգար Քալանթարեան եւ այլն.:

+ Հայ ժողովուրդի ազատագրական գաղափարաբանութեան ձեւաւորման մարզին մէջ բացառիկ դեր խաղացած է Մատրասի հայկական գաղութը, ուր կազմակերպուած է հայրենասիրական խմբակ մը, որ 1771-ին հիմնած է իր տպարանը:

+ «Ազդարար»ի՝ հայ առաջին պարբերականի խմբագիր Յարութիւն Շմաւոնեան, կը համարուի նաեւ պարսկական տպագրութեան հայրը: Կառավարական արտօնութիւն ստանալով, ան՝ իր համախոհ փորագրիչ Ծատուր Զարիֆեանի օժանդակութեամբ, 1795-ին կը սկսի իր տպարանին մէջ նաեւ պարսկերէն գիրքեր տպել:

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի Յունիս 21:

Այդ օրը, Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանը կանուխ կ'արթննար:

Այդ օրը՝ որ շատ կարեւոր էր, պիտի պարգեւատրէր աշակերտներուն մէկ տարուան աշխատանքը:

Ժամը 11-ին, օրը կը սկսէր վարժարանի Տեսուչ՝ Հայր Յովհաննէս Դերձակեանի կողմէ մատուցուած հանդիսաւոր պատարագով: Բազմաթիւ հիւրեր եւ ծնողքներ, ուսուցիչներ եւ աշակերտներ կը մասնակցէին տարուան մատուցուած վերջին պատարագին:

Հայր Յովհաննէս՝ իր քարոզին մէջ գովեց աշխատանքը եւ ցոյց տուաւ անոր կարեւորութիւնը ապագայ կեանքին համար. ան՝ չըսուեց նաեւ.

– Այն աշակերտները, որոնք այս վարժարանին մէջ կը սորվին, ունին անհամեմատ առանձնաշնորհ մը ըլլալու մեր սանները: Բաղդատմամբ բոլոր Ֆրանսահայ մանուկներուն որոնք բախտը չունին մեզի հետ ըլլալու, սորվելու Հայոց լեզուն ու Գրականութիւնը, Պատմութիւնն ու Աշխարհագրութիւնը, ծանօթանալու Հայ մեծ յայտնի գործիչներու կեանքին ու գործունէութեանը, մօտիկէն ուսանիլ եւ ծանօթանալ Հայ Մշակոյթին հետ, անոնք՝ այդ անբախտ մանուկները զոհ են իրենց ծնողաց, ուր՝ Հայ ըլլալը, չէ թէ՝ Հայ Մշակոյթին մօտիկ ըլլալը, տխրահռչակ յիշատակ մըն է: Այդ նոյն անտարբեր ծնողքները իրենց զաւակներուն կը դրդեն ձուլման...:

Պատարագէն յետոյ, վարժարանի տնօրէնեւ՝ Հայր Վրթանէս Ուլուհոճեանի եւ տիկնանց միութեան ջանքերով մատուցուեցաւ սքանչելի ճաշասեղան մը:

Ճաշը անցաւ սքանչելի տրամադրութեամբ. բոլոր ներկաները ջանք չխնայեցին ստեղծելու ընտանեկան ջերմ մի-

ԺՈՐԺ ՍԱՆՏ, ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՅՈՑ ՎԱՆՔԸ

Գրեց՝ ԼԵՒՈՆ Թ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

Սանդ, գրելու ախորժակը յագեցուցած, ինքն իրմով, զաւակներով, թոռներով ու բարեկամներով կը զբաղի. երբ Նոհանի Տիկին, մեծ մօրը պէս, աւանին ծերերուն կ'օգնէ, երիտասարդ զոյգերը կ'ամուսնացնէ ու կ'օժտէ, նորածինները կը գրկէ, եւ հիւրընկալ դղեակին դուռները լայնօրէն բանալով տունը գրական ուխտատեղիի կը վերածէ, ուր տարէց արուեստագէտները հին յուշեր կը քրքրեն եւ երիտասարդները քաջալերութիւն կը գտնեն:

Թէեւ զինքը Ֆրանսական կաճառ ընդունելու խօսք կ'ըլլայ, սակայն իրեն տեղ Մարսէյլցի պատմաբան ու քաղաքական գործիչ Ադոլֆ Թիէր կ'ընտրուի. Սանդ այս առթիւ գրքոյկ մը կը հրատարակէ, կայսրը իրր հատուցում եւ անձնական գնահատութիւն 20.000 Ֆրանքի գումար մը կ'առաջարկէ գրագիտուհիին, բայց Սանդ կը մերժէ, ինչպէս որ մերժած էր արժանաւորներու տրուած Պատուոյ Լէգէոնի խաչին խնդրագիրը ստորագրել ուրիշ առթիւ:

Ժորժ Սանդ թէեւ քաղաքական գործունէութենէ քաշուած, ազգային ու միջազգային իրադարձութիւններուն ուշի-ուշով կը հետեւի եւ իր արժէքաւոր կարծիքը կը յայտնէ երբ յարմար կը դատէ:

Բ. Կայսրութեան հաստատութեան առաջին տարիներուն ամէն մարդ զոհ կ'երթեւի եւ անգործ կամ անբաւարար վարձատրուող 12 – 14 ժամ աշխատող բանուորները աւելի նպաստաւոր օրերու կը սպասեն՝ ձայն բարձրացնելու համար: Կայսրը, 1859-ին ընդհանուր ներում կը շնորհէ քաղաքական դատապարտեալներուն, եւ 1800 գաղթականներ կը վերադառնան:

Սակայն, տարիներու ընթացքին, արտաքին ու ներքին ազդակներու պատճառաւ, հիւանդ կայսեր դիրքը կը խախտի, եւ 1869-ին, Խորհրդարանական ընտրութիւններու ատեն՝ հակառակորդ տարրերը իրենց դիրքերը կը զօրացնեն, եւ ատոնց վրայ, 1870 Յուլիս 19-ին, Ֆրանք-եւ-բրուսիական պատերազմը վրայ կը հասնի:

Սանդ, պատերազմը «աղտոտ բան մը» նկատելով, Ֆրանք – եւ – գերման զուպարը կը դատապարտէ. իր կարծիքով, ներկայ կռիւը հակամարտ անձնասիրութիւններու բախումէն առաջ եկած է միայն, եւ թէ՝ միջազգային խնդիրները կարելի է խաղաղ միջոցներով լուծել, Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ, որուն մօտալուտ հաստատումը կը գուշակէ:

Այսու ամենայնիւ Ֆրանսական բանակին սկզբնական շրջանի յաղթական դիմադրութիւնները կը ծափահարէ, եւ ձեռքէն եկածը չի խնայեր Նոհանէ անցնող Ֆրանսացի զինուորներու եւ գերմանացի գերիներու թշուառութիւնը թեթեւցնելու համար:

Պատերազմի մէջ մտնող Ֆրանսացի անպատրաստ եւ անկարող ուժերը կը նահանջեն ամէն օր. կայսրը Սեպտեմբեր 2-ին իր զօրաբանակին հետ Սըդանի մէջ գերի կ'իյնայ, Սեպտեմբեր 4-ին Փարիզի քաղաքապետարանին մէջ հաստատուած Ազգային Պաշտպանութեան կառավարութիւնը կայսրութիւնը կը տապալէ եւ Հանրապետութիւնը կը վերահաստատէ:

Սեպտեմբեր 19-էն ի վեր պաշարուած մայրաքաղաքը դաւառին հետ օդապարիկներով ու թղթատար աղաւնիներով կը հաղորդակցի. այդպէս է որ Հոկտեմբեր 11-ին Մոնմարտրի բլուրին ստորոտի Սէն – Պիէր հրապարակէն նոյն օրը Արմաճ – Բարբէս եւ Ժորժ – Սանդ օդապարիկները զատ կը մեկնին. առաջինին մէջ կառավարութեան արտակարգ ներկայացուցիչ Լէոն Կամպէտտան կը գտնուի. Կամպէտտա Թուր կ'երթայ դիմադրութիւնը կազմակերպելու համար, իսկ Ժորժ – Սանդ խօսքը ճամբորդներով ու տասնըութը աղաւնիներով բեռնաւորուած ժամական 20 քիլոմեթր արագութեամբ 100 քիլոմեթր կտրելէ ետք Կրէմըրի (Սոմ Նահանգ) կ'իջնէ:

Պատերազմը շարունակելու անկարող կառավարութիւնը 1871 Յունուար 28-ին Պրուսիացիներու հետ զինադուլ կը հրաչակէ, Փետրուար 8-ին ընտրուած Ազգային Ժողովը Պորտոյի մէջ երկրին վարչութիւնը Ադոլֆ Թիէրի կը յանձնէ, իսկ այս վերջինը 28-ին Վէրսայլի մէջ Պրուսիոյ վարչապետ Բիզմարկի պարտադրած զինադադարի դաժան պայմանները կը ստորագրէ:

(Շար. – 22)

ջամպը մը ուր՝ երգն ու ծիծաղը իրա – րու կը խառնուէին: Այս տաք մթնոլոր– տը պատճառ հանդիսացաւ որ մրցանա – տը պատճառ հանդիսացաւ որ մրցանա – կաբաշխութեան հանդէսը մէկ ժամ ու – շացումով սկսի:

Ճիշդ ժամը 17ին վարաղոյրը կը բաց– ուէր վարժարանի քառաձայն երգչա – խումբին վրայ, որ Պր. Եանըքեանի ղեկավարութեամբ կատարեց վարժարանի քայլերգը ապա մեկնաբանուեցաւ հայ դասական եւ հայրենասիրական երգերու շարք մը:

Պ. Եանըքեան այս տարի եւս, ջանք չէր խնայած վարպետօրէն մեկնաբանե– լու երգերը, որոնք կատարուած ըլլալով անփորձ մանուկներու կողմէ, ունէին որոշակի հմայք մը:

Երգերը մէջ ընդ մէջ ընդհատուած էին աշակերտութեան կողմանէ արտասան – ուած բանաստեղծութիւններով:

Վերջապէս եկաւ այնքան սպասուած պահը:

Վարժարանի ուսումնապետ՝ Հայր Ռա– փայէլ Անտոնեան՝ հակիրճ տեղեկա – տուութիւն մը ըրաւ 1980 – 81 ուսումնա– կան տարուան աշխատանքներուն վրայ ու միաժամանակ չեշտեց. – Թէեւ մեր վար– ժարանը զուրկ չէ որոշակի թերութիւն – ներէ, սակայն վարժարանի տեսչութիւնն ու ուսուցչական կազմը ջանք չեն խնա – յեր որպէսզի վարժարանը գտնուի իրեն արժանի բարձր մակարդակին վրայ:

Մեսրոպ Մաշտոցի, Մ. Խորենացիի, Լամբրոնացիի եւ այլ հանճարներուն յի– շատակը միշտ վառ կը պահուի: Հայ Վանականներու գործունէութիւնը 1915–ի ջարդերուն ժամանակ, այսօր հայ մշա – կոյթի ուսուցմամբ է որ կը շարունակուի պայքարը, պայքար մը որ գոյատեւման համար է: Եթէ օր մը՝ ազատ – անկախ Հայաստան մը ունենանք, այս վարժա – րանի շրջանաւարտ սաներն են որ պիտի գործի գլուխ կայնին, քանի որ միակ վարժարանն է Ֆրանսայի մէջ ուր՝ հայ– րենասիրութիւնը, հայ առաքինութիւնն ու հայ մշակոյթի ուսուցումը առկայ է:

Եզրափակման խօսքով, վարժարանի Տեսուչ Հայր Յովհաննէս Դերձակեան շնորհակալութիւններ ըրաւ քննութիւննե – րու ներկայացող աշակերտութեանը, յանկալով տեսնել անոնց մէջ ապագայի հայ հասարակական բեղնաւոր գործիչ – ներ:

Տեսուչը կոչ ըրաւ Ֆրանսահայութեանը տաւել զգօն ըլլալու եւ չհետեւելու դիւ– րութեանը, որը սկիզբն է հայ ժողովուր– դին համար ամէնամեծ վտանգին, որն է՝ ձուլումը:

Ան նաեւ անդրադարձաւ այն անհրա – ժեշտութեանը, որ հայոց միակ վարժա – րանը, որ զուրկ է քաղաքական ու կրօ– նական պառակտումներէ, որուն նպա – տակն է միայն իր ազգին ծառայել անոր բարգաւաճման համար, պէտք ունի Ֆը– րանսահայութեան վստահութեան ու օգնութեանը: Վստահութիւն՝ իրենց զաւակները վարժարան ղրկելու համար: Օգնութիւն՝ որպէսզի վարժարանը դըր– ուի նոր հիմքերու վրայ, եւ աշակերտու –

թիւնն ունենայ լաւագոյն պայմաններ՝ թէ ապրելու եւ թէ ուսանելու:

Փրոֆէսէօր Ֆէյտին իր գոհունակու – թիւնն արտայայտեց աշխատելու Մխի – թարեան Միաբանութեան վարդապետ – ներուն հետ, որոնք անշահախնդիր ու յարատեւութեամբ ձեռք – ձեռքի տուած ուսուցչական կազմին հետ, լուրջ աշ – խատանքի շնորհիւ կը պատրաստեն ա– պագայի հայ մտաւորականներ, որոնք նոյնիսկ օտար երկնքի տակ պատրաստ պիտի ըլլան ծառայելու իրենց հայրեն – քին:

Այո՛, Ֆրանսացիք գո՛հ են որ Հայերը հա՛յ կ՚ուզեն մնալ:

«Նաւասարդ» պարախումբը այս երե – կոն եզրափակեց իր ելոյթով: Ինչպէս

միշտ ալ անոնք ունեցան շատ մեծ յա – ջողութիւն:

Պարող՝ Յովսէփ (որ Հալէպի վարժա– րանի նախկին սան է) իր դաշոյններու պարով զմայլեցուց հանդիսականներուն եւ ջերմ խրախուսանքի արժանացաւ:

Խորին շնորհակալութիւններ թէ Նա – ւասարդի պարողներուն իրենց սիրա – յօժար ելոյթին համար եւ մանաւանդ Յովսէփին, որն արդէն իսկ շրջած է շատ մը երկիրներ եւ իր պարերով տա – րածած է հայկ. պարը օտար բեմերուն վրայ:

Շնորհակալութիւն Վարդապետներ, այս օրը անմոռանալի կը մնայ մեր սիր– տերուն մէջ մինչեւ յաջորդ հանդի – պում:

ԺԻՐԱՅՐ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

«ԱՆԻ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Անի երգչախումբը Մայիս 7–էն ի վեր դարձած է ընկերակցութիւն մը, որուն նպատակն է հնչեցնել հայկական եկեղե– ցական եւ ժողովրդական երգն ու երա – ժըշտութիւնը հայ եւ օտար շրջանակնե– րու մէջ:

Արդարեւ, կարճ ժամանակուան մէջ Հրանդ Աճէմեանի ղեկավարութեամբ, երգչախումբիս արձանագրած յաջողու – թիւններն ու անոր տարած աշխատանք – ներուն ծաւալումը մղեցին մեզ, վերած – ուելու ընկերակցութեան մը, այդ պծով նախաձեռնութեան ոգին եւս զարգացնե– լու համար շուրջ 40 երիտասարդ – երի– տասարդուհիներու մօտ, պատասխանա – տուութիւններ ստանձնելով մեր ազգա– յին մշակոյթի պահպանման գործին մէջ:

Անի երգչախումբը բացի ամէն կիրակի Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկե – ղեցւոյ պատարագի քառաձայն երգեցո – ղութիւնը մեկնաբանելէ, իր նախաձեռ – նութեամբ կը կազմակերպէ տարեկան համերգ ու մշակութային երեկոյթներ, ինչպէս նաեւ կը մասնակցի հայ եւ օտար կազմակերպութիւններու հանդէսներու դեղարուեստական յայտագիրներուն:

Երգչախումբիս առաջին վարչութիւնը կը պարզէ հետեւեալ պատկերը:

Անդրանիկ Փաթանեան	նախագահ
Ժորժ Մոսոլիչեան	փոխ – նախագահ
Արփի Պօտուրեան	Քարտուղարուհի
Լեւոն Փափազեան	Գանձապահ
Լենա Պայանտրեան	Խորհրդական
Աստուշան Ղազարեան	Խորհրդական
Վարդան Գըլըճեան	Խորհրդական

«ԱՆԻ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

Հետեւաբար, բոլոր այն կազմակեր – պութիւնները, միութիւնները եւ հաս – տատութիւնները՝ որոնք կը փափաքին երգչախումբիս մասնակցութիւնը իրենց կազմակերպած ձեռնարկներուն, կրնան դիմել ընկերակցութեանս կեդրոնատեղին, հետեւեալ հասցէով.

CHORALE « ANI »
143 bis, Rue de Fleury - 92140 Clamart

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆԻ «Արարատ» կազմակերպու – թեան սրահին մէջ, Յունիս 11ին եւ 12ին տեղի ունեցած են «Արարատ» երգչա – խումբին համերգները: 55 հոգինոց երգ– չախումբը, Էդիկ Քոլեանցի ղեկավարու– թեամբ մեկնաբանած է հայրենասիրական եւ ժողովրդական երգեր:

×

ՊՈՍԹԸՆԻ Ս. Ստեփանոս Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Յունիս 6–ին, տեղի ունե – ցած է Հ. Ե. Դ. – Հ. Յ. Դ. Երիտա – սարդական Միութեան Նիւ Ինկլընտի Շրջանային տարեկան ընդհանուր ժողո– վը: Օրակարգի նիւթերը եղած են՝ Հայկ. Դատ, Ուսումնական – Դաստիարակչա – կան, Հանրային – Յարաբերութիւն եւ Մարզական: Ժողովին մասնակցած են 30 պատգամաւորներ, ինչպէս նաեւ Հ. Յ. Դ. Արեւելեան Ամերիկայի Կեդր. Կոմի – տէի եւ Հ. Յ. Դ. – Հ. Յ. Դ. Ե. Մ.–ի կեդր. Վարչութեանց ներկայացուցիչները:

ՍԵԼԱՆԻԿԻ «Մաքետոնիքոն Սբուտոն»ի սրահին մէջ, Յունիս 8–ին, տօնուած է Հայաստանի անկախ հանրապետութեան հռչակման 63–րդ տարեդարձը: Բացումը կատարած է օրուան նախագահը՝ ընկ. Լեւոն Ճկունի: Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան կողմէ Ազանի Պէրթիզլեան եւ Երիտասարդացի կողմէ Թոնի Գասըմ– եան ուղերձներ կարդացած են: Բանա – խօսած է ընկ. Յակոբ Գասապեան: Գե– ղարուեստական յայտագրին մասնակ – ցած է Համազգայինի երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Վարուժան Նիկոլեա – նի: Հանդիսութիւնը վերջ գտած է օր – ուան նախագահին փակման խօսքով:

Օր մը առաջ, Ս. Աստուածածին Եկե – ղեցւոյ մէջ պատարագի աւարտին հոգե – հանգստեան պաշտօն կատարուած է Սար– դարապատի, Բաշ Ապարանի եւ Ղարա – քիլիսայի ճակատամարտներուն վրայ ին– կած նահատակ հերոսներու յիշատակին: Քարոզած է Մուշեղ վրդ. Մարտիրոս – եան:

ՅՈՒՇԻ ՆՈՒԻՐԱԿԱՆ ՕՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). – Նուիրուած Երկրորդ Համաշխարհային պատերազմի յաղթանակին, 1945 Մայիս 8–ին 36–ամ– եակին եւ 1940 Յունիս 18–ի զօրավար Տը Կօլի պատմական կոչի 41–րդ տարեդար – ձին, եւ նաեւ բոլոր ճակատամարտներու վրայ Ֆրանսայի դրօշակին տակ նահա – տակուած հայ զինուորներուն, տեղի ու– նեցաւ յիշատակի հանդիսութիւն մը՝ Կիրակի, Յունիս 21–ին Պոմոնի Ս. Գրի– գոր Եկեղեցւոյ մէջ, կազմակերպու – թեամբ ծագումով հայ նախկին ռազ – միկներու եւ դիմադրականներու բարե – կամութեան:

Ներկայ եղաւ Փրովանս Քոթ տ'Ազիւրի նահանգապետը Լիւսիէն Վոչէլ իր շուրջը ունենալով Քոլոնէլ Պիւսէքիլի եւ Ֆը – րանսական նախկին Ռազմիկներու Միու – թեանց ներկայացուցիչներ եւ դրօշակիր– ներ:

Պատարագէն յետոյ, որ մատոյց Մա – կար քհնյ. Նաճառեան, տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն եւ ապա եկե– ղեցւոյ բակին մէջ զետեղուած յուշաքա– րին առջեւ յարգանքի արարողութիւն մը: Ժողովուրդը ամփոփուած հետեւե – ցաւ ծաղկեպսակներու զետեղման եւ դրօշակի արարողութեան:

Ծագումով հայ նախկին Ռազմիկներուն Դիմադրականներու Բարեկամութեան հիմնադիր – նախագահը՝ Կարապետ Տէրտէրեան պատշաճ խօսքերով բնորո – շեց օրուան իմաստը, անոր նուիրակա - նութիւնը եւ հայ ռազմիկներու զոհողու– թիւնը իրենց երկրորդ հայրենիքին՝ Ֆը– րանսայի համար: Վերյիշեց 1915 Ապրիլ 24–ը, հայ ժողովուրդի ցեղասպանու – թիւնը, ըսելով յատկապէս՝ «Երկու Հա– մաշխարհային պատերազմներու ընթաց – քին մնացորդացը Ապրիլեան Եղեռնին վճռակամութեամբ կռուեցաւ Նացցի գը– րաւման ուժերուն դէմ, շատ շատեր ին – կան պատւոյ դաշտին վրայ: Այսօր, կը յարգենք յիշատակը այդ անանուն թէ անուանի զինուորներուն որոնց համար Ֆրանսան, իրենց հայրենիք, երախտա – պարտ է»:

Յուշի այս հանդիսութիւնը վերջ գը – տաւ գինեձօնով մը:

×

Տպաւորիչ ձեռնարկը որ գնահատելի յարատեւութեամբ, ամէն տարի ծագու – մով հայ նախկին Ռազմիկներու եւ Դի – մադրականներու բարեկամութիւնը կը նշէ որպէսզի վաղուան սերունդները չմոռնան եւ գիտնան թէ իրենց նախնիք– ները արիւն թափած են Ֆրանսայի հողին վրայ, յանուն Ազատութեան, Արդարու – թեան եւ Եղբայրութեան:

Կ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՇԷՅԽ ՃԷԼԱԼԻ ՀՈՂԻՆ ՎՐԱՅ

Ալի Պաշան երբ մօտեցաւ, ի՜նչ տես– նէ, որ հանի. գլխէն զարնուած՝ գետին փռուած էր էշ մը: Այդ այն էշն էր, ո– րուն տէրը յուսահատած անոր յամա – ռութենէն՝ գիւղի փողոցները ձգած էր: Ցորեկները, կռնակը արեւին, մժեղնե – րու ձայնը ականջներուն շուրջ, կը պառ– կէր փողոցներուն վրայ: Անոր կախ ա– կանջները գլուխին տուած էին աշխարհի սկիզբն ու վախճանը գիտցողի մը անհոգ մտայղութիւնը: Ինչո՞ւ չէ, կէսօրուան տեսնես, աքաղաղ մը անոր կռնակին վը– րայ կեցած, Խուրշիտի ու աշխարհի բո– լոր միտումներուն նամազի պահը կը յիշեցնէր: Այն էշն էր, որ արհամարհած

էր Ջէրչէ Կիրոսի յաղթական քայլերը ու յանդուգն յամառութեամբ մը անոր ճամ– բուն վրայ կեցած:

Քիւրտ Ալիի էշն էր:

Այդ գիւղէր տէրն ուզած էր ախոռ տա– նիլ զայն: Էշը կեցած էր հանդարտ, այն– քան վստահ որ ծեծը իր սոոյդ վախճանն ունէր ու տէրը պիտի ձգէր հեռանար ա– նոր գլխէն, ականջներուն տուած փայտի հարուածներէն յոգնած: Իրաւ ալ, երբ ծեծ ուտելու հաւատարիմ պաշտօնը լը – րացաւ, իր քայլերը սովորականին պէս դանդաղ տանող ճամբան շտկեց: Ար– դէպի բլուր տանող ճամբան շտկեց: Ան յաճախ ղէն մութը իջած էր վաղուց: Ան յաճախ գիշերները բլուրին շուրջ կը թափառէր, կը փռար, կ՚արծէր, պահ պահ գետինը կը հոտուըտար եւ խոշոր ականները լու– սընկային կը բանար: Էշը չգիտցաւ, թէ ի՞նչ պատահեցաւ յանկարծ, երբ պայ –

թիւնով մը կ՚ըսես աշխարհն ալ իր մարմ– նին հետ վար ինկաւ: Միայն այնքան ըզ– գաց, որ լուսնկան դեւի մը պէս աչքերէն դուրս պոռթկաց յանկարծ:

Ձիաւորները վրայ հասան, երբ Թաթոս կեցած էր իր զոհին մօտ, հրացանը ձեռ– քին: Այդպիսի պահու մըն էր որ մարդիկ իրական բարեկամի մը պէտքը կ՚ունե – նան: Ալի Պաշան տակաւին կը խնդար: Ձիաւորները սկսան ձեռք առնել Թաթո– սը.

– Էդ քիւրտը իրաւ ճին է եղեր, – ը– սաւ Թաթոսը՝ առանց իր ձայնին վստահ թոնը փոխելու. – Երբ հրացանը պարպե– ցի, ինքզինքը կորսնցուց յանկարծ ու գնդակը էշին դպաւ, – աւելցուց:

Այնքա՛ն նեղն ինկած էր, որ նոյնիսկ պիտի փորձուէր ըսելու, թէ ճին Տուր – սուն կախարդուած մարդ է, թալիսման ունի, թէ վտանգի պահուն, եթէ ուզէ, էշ կ՚ըլլայ կամ շուն: Կ՚ուզէր վերջապէս ըսել, թէ իր գնդակը սխալ տեղ դպած չէր:

Զօրեղան Թաթոս իր կեանքին մէջ առհասարակ բախտաւոր մարդ եղած էր: Գիտէր լաւ ձի հեծնել, սուր գոր – ծածել, մանաւանդ որ Աստուած իրեն շնորհած էր լաւ պեխ մը: Այդ անհաճոյ պատահարը մոռցնելու համար, կարծես բլուրին կողմէն երկու ձիաւորներ վրայ հասած էին: Այս որ տեսան, Թաթոս եւ

իր մօտ եղող ձիաւորները դէպի այն կող– մը շտկուեցան: Երկու ձիաւորներ բլու – րին կողմէն դէպի վար կ՚իջնէին: Ձիերը քրտնած ու յոգնած էին:

– Աղբեր ճան, Հայե՞ր էք, – խօսեցան մէկ բերան երկու օտարական ձիաւոր – ները:

Անոնց մէջ անհամբեր հեւք մը կար:

– Ի՞նչ կայ, ո՞րտեղէն կուգաք:

– Սպիտակ Ձիաւորին մօտ կ՚ուզենք եր– թալ:

– Ի՞նչ է պատահեր, աղբեր ճան, – հարցուց Թորթանցի ձիաւոր մը:

Երկու ձիաւորները իրարու երես նայե– ցան: Իրենց պատուիրուած էր, որ Սպի – տակ Ձիաւորը տեսնեն ու անոր պատ – մեն:

– Ճէլալի շրջանէն կուգանք, հողդարցի ենք: Էնտեղ, էնտեղ ... որ Սպիտակ Ձիաւորը չհասնի, մի քանի օրէն հայ գեղերը հող ու մոխիր կը դառնան, – ըսաւ օտարական ձիաւորներէն մէկը:

Լուրը կարծես ձիաւորներէն առաջ Ջէրչէ Կիրոսին ականջը հասաւ: Կ՚ըսես գլխին վրայ մոխիր մաղեցին: Քիւրտե– րը հայ գիւղերու վրայ յարձակած են, նոր կռիւ կայ: Անմիջապէս պէտք է Ճէ– լալի շրջանն իջնել:

(Շար.– 352)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

60–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

3 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ – 18 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Առանց նիւթական ակնկալութեան. հետեւաբար՝ անմրցելի գիներով :

Արձանագրութեան համար դիմել՝ Հայ Կարմիր խաչի գրասենեակը 32 Ռիւ տը Թրէվիզ, 75009 Փարիզ : Երկուշաբթի օրերը, ժամը 16 – 18, եւ կամ հեռաձայնել .–

— *NAVASSARTIAN;* 985. 36. 53
— *SAGHATELIAN;* 854. 35. 74
— *SIRICA;* 790. 30. 53

ԷՍԱԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՊՏՈՅՏ

Կիրակի, Յուլիս 12–ին

ԲԱՑԱՌԻԿ ԽՐԱԽՃԱՆՔ

«BAGATELLE» Parc de Loisirs
Sur la Côte de la Manche

Circuit par petit train — Zoo
Mini - Golf — Canotage — Piscine
Baptême de l'air — Jeux — Spectacle
etc...
RANCH pour pique-nique
Restaurant self - service
Pour tout ranseignement:-
Tél.:372.04.20 (*le matin jusqu'à 10h*)

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԿԵԴՐՈՆԸ

Կազմակերպած է բացառիկ ճաշ – Պարահանդէս մը, Յուլիս 11, Շաբաթ գիշեր, ժամը 21–ին, Փիսին տը Լիւմինի *չքեղ հաստատութեան մէջ : Ընտիր ըմպելիք եւ հայկական մթնոլորտ : Հասոյթը ամբողջութեամբ կը յատկացուի՝ հայերէնի դպրոցի գոյատեւման :*

Տոմսերու համար դիմել այժմէն, հետեւեալ հասցէներուն .– Հ. Բ. Ը. Մ. ի Մարսէյլի գրասենեակը, հեռաձայն 37·75·97 եւ Մայր Եկեղեցւոյ գրասենեակը, հեռաձայն՝ 77·84·70 : Ինչպէս նաեւ՝ Դպրոցի պատասխանատուներու մօտ :

Ecole St. Grégoire de Nareg

AVIS IMPORTANTS

— Les inscriptions à l'Ecole St. Grégoire de Nareg sont dès maintenant ouvertes pour l'Année Scolaire 1981-1982.

— La Colonie de vacances aura lieu en Italie, du 13 Juillet au 3 Août. Elle s'adresse aux garçons de 7 à 14 ans.

Pour tous renseignements s'adresser au Père ZABARIAN.-
38, Route de Collonges
69450 - St. Cyr au Mont d'Or
Tél.: (7) 847. 28. 65

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7-ԻՆ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի որ, իրենց հասցէներու առժամեայ փոփոխութեան համար՝ դիմեն մեկնումի թուականէն 6 ՕՐ ԱՌԱՋ, *տալով* անպայման երկու հասցէները *(ընթացիկը եւ նորը) եւ* 12 Ֆ.–*ի դրոշմաթուղթ :*

Մեր այն բաժանորդները, որոնք կըրնան իրենց Թաղի Թղթատարին միջոցաւ կատարել տալ այս գործողութիւնը, մեծապէս դիւրացուցած կ'ըլլան արդէն ծանրաբեռնուած Վարչութեան աշխատանքը :

Իտալիոյ համար հասցէի առժամեայ փոփոխութիւն չենք կրնար ընդունիլ, թղթատարական անկանոնութեանց պատճառով :

Բոլոր դիմումները պէտք է ըլլան ԳՐԱՒՈՐ : Հեռաձայնով չընդունուիր :

Կը խնդրուի մեր բաժանորդներէն՝ փակել իրենց առկախ հաշիւները, արձակուրդներէն առաջ :

Շնորհակալութեամբ՝

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի օր, Յուլիս 9–ին, Տօն է Սրբոց Թարգմանչացն Մերոց՝ Սահակայ եւ Մեսրոպայ :

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին Պատարագ կը մատուցուի :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Համախմբերգչական Միութեան Սէն Թ'Անթուանի մասնաճիւղին դաշտահանդէսը՝ Յուլիս 12–ին, Ֆապրըկուլի *գիւղակը, Մարսէյլի հանրակառքի ընկերութեան դաշտը : Շամփուրով խորոված, ճոխ պիւֆէ :*

Նուագախումբ ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ–ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐՈՒ, ԹԵՒԻԿՆԵՐՈՒ և ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒ

Բանակումը՝ Յուլիս 12 – Օգոստոս 3

իրենց սեփական «Այգեստան» Բանակավայրին մէջ :

Camp des Hay - Arénouches — Bastide des Jourdans Vaucluse; Tél. (90) 77.81.68

Ղեկավարութեամբ՝ փորձառու խմբապետուհիներու :

Աւագ խմբապետուհիներ .– *Ք. ՇԱՔԱՐԵԱՆ եւ Է. ԳԱՍԱՊԱԼԵԱՆ*

Գորշ Գայլ .– *Վ. ԺԱՌԱՅԵԱՆ* –Գորշ Փետուր .– *Ս. ՀՈԹՈԹԵԱՆ*

Արձանագրուելու համար հեռաձայնել՝ Տիկին Մ. Շահմիրեան .– 62· 11· 18

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմնի ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Ի նպաստ՝ Հայկ. վարժարաններու
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6–ԻՆ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կոմիտաս Փողոց, 4

1981 / 82 *Տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են : Հեռաձայնել .–*

– *Տիկին ԳԱՐԱՃԵԱՆ* 375· 27· 89
– *Տիկին ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ* 376· 68· 19

ARMÉNIE

Nos prochains départs de PARIS, LYON et MARSEILLE

juillet: du 18 au 31

août: du 3 au 14, du 3 au 17, du 15 au 28

septembre: du 5 au 18

du 21 septembre au 5 octobre

Voyages accompagnés par: VAROUJAN SARKISSIAN

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:

LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
3, Rue de l'Arrivée
Imm. CIT - 7e étage
75749, Paris — Cedex 15
Tél.: (1) 538. 67. 47

A LYON:

VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:

JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութեան 1981 – 1982 տարեշրջանի կրթաթոշակներու թեկնածու ներկայանալ փափաքող ուսանողներէն կը խնդրուի գըրաւոր կերպով դիմել Միութեան կեդրոնատեղիին, ստանալու համար հարցարանները՝

Մինչեւ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15
LES ANCIENS DU LYCEE GUETRONAGAN
32, Rue de Trévise - 75009 Paris

LOTERIE

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպած է վիճակահանութիւն մը, որուն հասոյթը պիտի յատկացուի Միութեան կրթաթոշակի պիւտճէին :

Ինքնաշարժ մը՝

RENAULT 5 - GTL

Վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ Միութեանս տարեկան պարահանդէսի գիշերը՝ Նոյեմբեր 7–ին :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԵՐԿՍԵՌ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ
ԱՂՋԿԱՆՑ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ
ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՅ

1981 – 82 *Տարեշրջանի արձանագրութիւնները բացուած են :*

Վարժարանը կը կիրարկէ Ֆրանսական ամբողջական ծրագիրը եւ աշակերտուհիները կը պատրաստէ Պէ. Ը. Փէ. Սէ–ի քննութեան :

Կարեւորութեամբ կ'աւանդուին նաեւ հայեցի ճիւղեր՝ Լեզու, Գրականութիւն եւ Պատմութիւն :

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

COLLEGE ARMÉNIEN TEBROTZASSERE

CLASSES PRIMAIRES MIXTES
CLASSES SECONDAIRES DU I° CYCLE
POUR JEUNE FILLES
INTERNAT ET EXTERNAT

Les inscriptions pour l'année scolaire 1981 — 82 sont ouvertes.

Application intégrale du programme des écoles françaises et préparation au B. E. P. C.

Enseignement de la langue et de la civilisation arméniennes.

DIRECTION

S'adresser à: Direction de l'ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord; 93340 LE RAINCY — Tél.: 381. 01. 72

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Քամբանեը Փրէզի Սուրբ Կարապետ Եկեղեցւոյ վարչութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած միօրեայ դպրոցներու ամավերջի հանդէսը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ Յուլիս 11, ժամը 16–ին Եկեղեցւոյ կից Վազգէն Ա. սրահին մէջ : Աշակերտներու կողմէ երգ, պար եւ արտասանութիւն ղեկավարութեամբ՝ ուսուցչուհի Երէցկին Գոհարիկ Քէշիշեանի :

Ճոխ սեղան եւ զովացուցիչներ կը հրամցուին բոլորին, Տիկնանց Միութեան կողմէ :

Ծնողքներէն կը խնդրուի խուռներամ ներկայ գտնուիլ, քաջալերելու եւ վայելելու համար իրենց զաւակներուն յառաջդիմութիւնները :

Optima Tours

Voyage Spécial ARMÉNIE

Au départ de LYON
DU 17 AU 30 JUILLET 1981
Renseignements et Inscriptions:
Maison de la Culture Arménienne de Décines
- *Mme. BARAVIAN* (*jusqu'à 16 h.*)
- *Mme. ANTABLIAN* (*de 16 à 18h.*)
15. Rue du 24 Avril 1915
69150 - DECINES
Tél.: 849. 42. 97

L'UNION DES COMPATRIOTES DE CESAREE ET ENVIRONS
Organise le 5 Septembre

Un VOYAGE de 16 Jours

Dont: 3 Jours à Leningrad, 12 Jours à Erévan (l'Arménie Historique et Pèlerinage à Nor-Césarée), 1 jour à Moscou.
Au prix forfaitaire de 4.350 F.
Hôtel de 1ère Classe.
Pour les inscriptions:
Au Trésorier: SAADETIAN KEVORK;
18, Rue de Picardie - 75003 Paris
Tél.: 887. 99. 06 — 412. 34. 04
C. C. P. 3413602 — LA SOURCE

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, Rue Thouin - 75005 PARIS

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇ. ԿԵԴՐՈՆ

Հայերէնի դասընթացքները կը շարունակուին Երեքշաբթի օրերը, ժամը 20 – 21·30, սահմանուած չափահաս սկսնակներու :

×

Թատերական արուեստի վերապահուած օրը փոխուած է եւ ասկէ ետք՝ հաւաքոյթները կը կատարուին Չորեքշաբթի օրերը, ժամը 20·30–ին :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէն – Պուա–Քոլոմպի մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ըստացած է 100 Ֆ. *Տիկին Իրմա Ասխեանէ,* փոխան *ծաղկեպսակի,* Տիկին Ալեքսանեանի *մահուան առթիւ : Ինչպէս նաեւ՝* 300 Ֆ. *Տիկին Աւագեանէ :*

×

Սէն – Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ թաղականութիւնը, շնորհակալութեամբ ըստացած է հետեւեալ նուէրները .–

Մելքոն եւ Կիւլիզար Գուլաքսըզեանի *յիշատակին .– Տէր եւ Տիկին Գուլաքսըզեան 50 Ֆ. :*

Թագուհի *եւ* Կարապետ Հէքիմեանի *յիշատակին. – Հէքիմեան եւ Տավխեան ընտանիքներ* 100 Ֆ. :

Մարգրիտ Առաքելեանի *յիշատակին .– Արսէն Առաքելեան* 100, *Մկրտիչ Պալեան* 50 Ֆ. :

Ֆրանք Յովհաննէսեանի *յիշատակին .– Ազապի Յովհաննէսեան* 30 Ֆ. :

Պօղոս Խաչատուրեանի *յիշատակին .– Տէր եւ Տիկին Զաւէն Միլտոնեան* 200, *Յովսէփեան ընտ.* 100 Ֆ. :

Նուարդ Գալփաքեանի *յիշատակին .– Տէր եւ Տիկին Ժաք Գալփաքեան* 300, *Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Բարաքեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Առաքելեան* 150–*ական, Նազելի Պուճաքեան* 100 Ֆ. :

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
8
MERCREDI
8 JUILLET
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F. 50

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ: 160 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 350 Ֆ. - Հատը: 2 Ֆ. 50

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.946

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

56e ANNÉE — No 14.946

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՆ

«Ալիք»ի Տեսակցութիւնը Հրայր Խալաթեանի Հետ

ԳԻԼԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐԻՉԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Նոր ստացանք Թեհրանի մեր պաշտօնակիցին «Ալիք»ի Յունիս 24-ի թիւը, ուր լոյս տեսած է հարցազրոյց մը Իրանի խորհրդարանին հայ պատգամաւոր՝ Հրայր Խալաթեանի հետ, նախագահ Պանի Սատրի դէմ խորհրդարանին քուէարկութեան եւ իր դիրքին մասին: Ստորեւ այդ տեսակցութիւնը. —

ՀԱՐՑ. – Ձեր ստորագրութիւնը չկար այն պաշտօնագրի մէջ, որով 120 պատգամաւորներ պահանջել էին Պանի Սատրի պաշտօնազրկումը:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. – Ոչ չկար: Ես չէի ստորագրել:

ՀԱՐՑ. – Արդեօք դիմե՞լ էին ձեզ:

ՊԱՏ. – Այո, դիմել էին եւ ես չէի ստորագրել, ասելով որ՝ այս խնդրում ես անկողմնակալ եմ եւ ձեռնպահ:

ՀԱՐՑ. – Ոչ գրաւոր քուէարկութեան ժամանակ, ըստ ականատեսների դուք նստած էք մնացել: Արդեօք դա ընդդիմութեան նշան չէ՞:

ՊԱՏ. – Ոչ գրաւոր քուէարկութեան ժամանակ (ոտքի – ոտքի) թեր պատգամաւորները ոտքի են կանգնում, իսկ դէմ եւ ձեռնպահ պատգամաւորները նստած են մնում, հետեւաբար խնդրին անտեղեակ դիտողի համար հնարաւոր չէ զատել ու զանազանել դէմ եւ ձեռնպահ պատգամաւորներին:

ՀԱՐՑ. – Այս պարագան չէ՞ք կարծում որ շփոթ եւ նոյնիսկ թիւրիմացութիւն կարող է առաջացնել դիտողների եւ մանաւանդ այն տարրերի մօտ, որոնք գալիս են խորհրդարան պահանջելու, որ պատգամաւորները Պանի Սատրի դէմ քուէարկեն:

ՊԱՏ. – Անշուշտ խնդրին անծանօթ մարդկանց մօտ կարող է նման շփոթ առաջ գալ եւ հէնց այդ պատճառով էլ, անցեալ շաբաթ վաւերացուած յատուկ խորհրդարանական կանոնագրի մէջ նշուած է, որ Պանի Սատրի պաշտօնազրկման քուէարկութիւնը պէտք է լինի բաց եւ գրաւոր: Այսինքն պատգամաւորները քուէատուփ պիտի գցեն իրենց այն քուէները, որոնց վրայ տպագրուած է նրանց անունները: Եւ այդ քուէները երեք գոյն ունին. —

Սպիտակը՝ թեր, Կապոյտը՝ դէմ, Դեղինը՝ ձեռնպահ:

Ես դեղին քուէ եմ գցել եւ այդ մասին գիտեն արդէն նրանք, որոնք շահագրգռուած են այդ պարագան գիտնալու:

ՀԱՐՑ. – Ինչո՞ւ դեղին քուէ:

ՊԱՏ. – Որովհետեւ ես յանձինս հիւսիսային իրանահայութեան, պահում եմ չէզոքութիւն, եւ աւելի ճիշդ դրական չէզոքութիւն՝ մի խնդրում, որը կարելի է համարել միջ հատուածական վէճ: Ես կարծում եմ որ հայութիւնը նման խընդիրներում եւ վէճերում ճիշդ չէ որ կողմ լինի եւ այդպիսով վտանգի իր բարեյաջողութիւնը եւ ինչու չէ նաեւ ապահովութիւնը:

ՀԱՐՑ. – Ձեր ընթացքը չէ՞ք կարծում դժգոհանք առաջ բերի:

ՊԱՏ. – Ինչու չէ, մեծամասնութիւն կազմող պատգամաւորների ծայրայեղական թեւի մէջ դժգոհանք կայ ձեռնպահների նկատմամբ: Նրանք պահանջում եւ նոյնիսկ յայտարարում են թէ՝ մեզ հետ կամ մեր դէմ, եւ այդ բերումով էլ թերեւս, փոքրամասնական երկու պատգամաւորներ ստորագրել են նախագահութեան դէմ տրուած պաշտօնագիրը: Սակայն իմ կարծիքով սա սկզբունքի հարց է եւ մեր համայնքի ապահովութեանն ու անվտանգութեանը վերաբերող խնդիր. հետեւաբար իմ անձիս դէմ յարուցուելիք հաւանական դժգոհանքի պատճառով, ես ինձ իրաւունք չեմ տալիս վտանգել հայութեան ապահովութիւնը՝ գրգռուած որեւէ պայքարող կողմի դիմաց»:

— × —

Կացութիւնը միշտ ծանր է երկրին մէջ եւ գնդակահարութիւններն ալ իրենց թափը չեն կորսնցներ: Առջի օր ալ սպաննուած է Գիլանի գաւառի կառավարիչը՝ Մոհամէտ Անսարի, երբ կառքով իր գրասենեակը կ'երթար:

Միւս կողմէ, 23 ձախ ընդդիմադիր եւս գնդակահարուած են Թեհրանի էվին բանտին մէջ, մինչ մարքսիստ Փէյքար կազմակերպութեան երեք անդամներ մեռած էին կռիւներու ընթացքին: Գնդակահարուած են նաեւ բազմաթիւ ուրիշ անձեր, որոնց դէմ եղած ամբաստանութիւնը չնութենէն մինչեւ բռնաբարում կ'երկարի:

Երթալով կը հաստատուի, որ Պանի Սատր երկրին հիւսիսային կողմը կը գտնուի (իրանեան Քիւրտիստան), ուրկէ կրնայ դիմադրական շարժում մը վարել: Կը կարծուի, որ շահ չունի արտագաղթելու, արդէն Թուրքիան շատ «տաք» չէ զինքը ընդունելու համար իսկ Արեւմտեան Եւրոպան ալ, բոլորովին կը խզէ զինքը իր կողմնակիցներէն:

Վերջին օրերուն ալ սաստկացած են Իրանի եւ Իրաքի միջեւ կռիւները (ի դէպ կը մոռցուի որ այս 2 երկիրները պատերազմի մէջ են...) եւ ըստ կողմերու՝ թշնամին 300–էն 350 զինուոր կորսնցուցած է շաբաթավերջին:

× Իրանեան իշխանութիւնները ամբաստանած են Մուճահետտինի (իսլամական ձախ) անդամ ուսանող մը, որպէս հեղինակը եղեռնափորձին: Ներկայիս այդ երիտասարդը փախած է:

× Ֆրանսական ոստիկանական իշխանութիւնները հաղորդած են նախկին վարչապետ՝ Շափուր Պախթիարի, որ նոր մահափորձ մը կը պատրաստուի իրեն դէմ: Այդ առընչութեամբ Ներքին նախարարութիւնն ալ պաշտպանութեան յատուկ միջոցներ ձեռք առած է: Ընթական, ըստ Ֆիկառոյի շատ իրար անցած չէ եւ յայտարարած է թերթին աշխատակցին. – «Երբեք այսքան լաւատես չեմ եղած: Երկրին ներքին դիմադրութիւնը օրէ օր աւելի լաւ կը կազմակերպուի: Բազմաթիւ մարդիկ, որոնք միամտօրէն կարծած էին որ իսլամական իրբեւ թէ յեղափոխութիւնը կրնար բան մը բերել Իրանի, հիմա հասկցան որ միայն քաոս եւ մարդասպանութիւններ կը բերէ: Այլեւս կարելի չէ հաշուեկշիռը կազմել այն խենթութեանց զորս խեղճ երկիրս կ'ապրի երկու տարիէ: 2000 հոգի գնդակահարուած են եւ սաոր մէջ ոչ սպանութիւնները կան, ոչ ալ համառօտ գնդակահարութիւնները զորս կը կատարեն յեղափոխութեան պահապանները»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ գործատիրութիւնը եւ սենտիքաները համաձայնութեան դետին մը գտան շաբաթական 39 ժամի շուրջ: Օրէնքը կը քուէարկուի Ազգ. Ժողովին կողմէ, աշնան:

ԻՏԱԼԻԱ կրկին շատ անձկոտ ժամեր կ'ապրի: Կարմիր Ջոկատները ուզեցին հասկցնել թէ մամուլին պահած լռութիւնը իրենց նկատմամբ օգուտ չունի զիրենք զինաթափ ընելու համար, ոչ ալ պէտք է զիրենք գլխատուած կարծել: Առջի օր, արդարեւ, Վենետիկի մօտ գտնուեցաւ «Կ. Ջ.»ներու չորս պատանդներէն մէկուն դիակը գողցուած կառքի մը սնտուկին մէջ: Ձեւը կը յիշեցնէ անշուշտ Ալտօ Մօռոյի պարագան: Դեռ երեք պատանդ ալ կայ Կարմիր Ջոկատներու ձեռքը:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՕՏԱՐ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

— O —

Յաճախ գրուած եւ խօսուած է այս հարցին մասին, քանի անիկա սուր բընոյթ ստացած է Արեւմտեան Գերմանիոյ մէջ, նաեւ այլուր: Գերմանիա իր դուռները լայն բանալ սկսաւ օտար աշխատող ձեռքերուն առջեւ 1960–ական թուականներուն սկիզբները: Ճարտարարուեստը իր յառաջընթացին համար պէտք ունէր բանուորներու: Արդ, ներկայիս, երբ երկիրը անտեսական դժուարութեանց դէմ յանդիման կը գտնուի, օտարներուն ներկայութիւնը առնուազն անմարսելի կը նկատուի շատ – շատերու կողմէ:

Այս ուղղութեամբ երկու հիմնական կէտեր նկատի առնելու է: Առաջին՝ Արեւմտեան Գերմանիոյ բնակչութեան շուրջ 7 տոկոսը կը ներկայացնեն օտարականները, իրենց 4,5 միլիոն թիւով: Երկրորդ՝ վերջին տուեալներով անգործներուն թիւը 1.300.000–ի կը հասնի, պարզելով աշխատող բնակչութեան 5,6 տոկոսը: Իրաց այս վիճակին մէջ, մօտաւորապէս 2 միլիոն օտարականներ այլազան աշխատանքներ կը կատարեն: Կայ վերջապէս այլ կէտ մը, որ առաջին երկուքէն դուրս մնալով հանդերձ, աննկատելի պէտք չէ մնայ.– առժամեայ կերպով կամ հիմունքներով Գերմանիա ժամանած օտարականներուն մեծ մասը կ'ուզէ մնայուն կայք հաստատել հոն: Հոսկէ նաեւ ընկերային շատ լուրջ հարցի մը ծնունդը:

Պատկերը ամբողջացնելու համար անհրաժեշտ է հետեւեալ կէտերն ալ նկատի առնել: Նախ այն, որ շատ մը ճիւղեր տնտեսութեան կամ գործատուներուն մէջ, ներկայիս, կը բանին շնորհիւ օտարականներուն: Ասիկա կը նշանակէ, թէ այս վերջինները օգտակար, չըսելու համար կենսական տարրերը կը ներկայացնեն, ընդունելով միաժամանակ, թէ կ'աշխատին երկրորդական, երրորդական կարգի աշխատանքներու վրայ: Արդէն բուն հարցը հոսկէ կը բխի, քանի Գերմանացիները կը մերժեն ընդունիլ այդ դասի աշխատանքները:

Կը հետեւի, ուրեմն, որ եթէ օտարականները մեկնին, Գերմանացիները չեն, որ պիտի փորձեն կամ ուզեն լրացնել այդ աշխատանքները: Օրինակ մը այս ուղղութեամբ. – Գերմանիոյ ածխահանքներու գլխաւոր կեդրոնին՝ Ռուրքօհլի մէջ օտարականները աշխատուժին 15 տոկոսը կը ներկայացնեն. միւս կողմէ սակայն, գրեթէ հարիւր առ հարիւրը կը պարզեն բազմաթիւ ածխահանքերու աշխատաւորներուն:

Ընկերային հարցերու պատասխանատուի մը կարծիքով, Գերմանիոյ մէջ ստեղծուելու վրայ է օտար բանուորական դասակարգ մը: Խօսքը աշխատաւորներուն զաւակներուն կամ յետնորդներուն մասին է: Նոյն պատասխանատուին համաձայն, տնտեսական դժուարութիւններուն կամ տագնապներուն պարագային, առաջին տուժողները կ'ըլլան օտարահպատակ աշխատաւորները, ասոնց զաւակները, որոնց կրթական մակարդակը շատ ցած կը մնայ: Աշխատանքի կը կանչուին, երբ ասոնց անհրաժեշտութիւնը կը նկատուի, աշխատանքէն կ'արձակուին եւ անգործներ կը դառնան, երբ տնտեսական դժուարութիւններ հրապարակ կ'ելլեն: Եւ այս առաւել չափով, բաղդատմամբ բնիկներուն, այսինքն՝ բուն Գերմանացիներուն: Պարզ օրինակ մը. վերջին տուեալներով Դաշնակցային Գերմանիոյ աշխատող տարրին 5,6 տոկոսը անգործութեան մատնըուած էր. այդ տոկոսին մէջ օտարականները կը ներկայացնէին 7,3 տոկոսը:

Ըսուեցաւ, թէ կարեւոր կէտերէն մէկն ալ օտարականներուն մնայուն կայք հաստատելու տրամադրութիւնն է: Վերջերս, Պերլինի մէջ կատարուած քննութեան մը ընթացքին, 78 տոկոսը օտարականներուն եա՝ իրենց երկիրները չվերադառնալու որոշումը կամ ձգտումը արտայայտեց: Մնաց որ դուրսէն ժամանածներուն մէկ կարեւոր մասը այսպէս կամ այնպէս արդէն մնայուն կրնայ նկատուիլ: Անցեալ Սեպտեմբերին կատարուած քննութեան մը համաձայն, Գերմանիոյ օտար բնակչութեան առնուազն 50 տոկոսը տասը տարիէն աւելի է, որ Գերմանիա կը գտնուի: Օտարականներէ բնակուած կէթօներ ստեղծուած են Դաշնակցային Գերմանիոյ գրեթէ բոլոր գլխաւոր քաղաքներուն մէջ: Տոկոսը ոճիրներուն, յանցագործութիւններուն՝ գողութիւններէն մինչեւ արիւնալի կռիւներն ու բախումները, առաւել չափով չեշտուած են այս շրջագօտիներուն մէջ: Եւ, հետեւաբար, զարմանալի չէ Գերմանացիներուն արտայայտած դժգոհութիւնները:

Մամուլը եւ քաղաքական դէմքերը բողոքագիրներ կը ստանան նկատելի թիւով եւ անվերջ: Հիմնական հարցումը կը մնայ հետեւեալը. – մինչեւ ե՞րբ աշխարհի աղբամանը պիտի մնանք:

Իշխանութիւններուն համար ուսման հարցն եւս մտահոգութիւն կը պատճառէ: Գերմանիոյ օտարականներուն մէկ չորրորդը 16 տարեկաններէն վար կը ներկայացնեն: Արտասովոր չէ տեսնել դըպրոցներ եւ դասարաններ, ուր օտարականները, – այլազան լեզուներով արտայայտուող, – մեծամասնութիւն կազմեն, 50–էն մինչեւ 70 տոկոս: Նկատուած է, թէ օտար աշակերտութեան 60 տոկոսը կը հեռանայ դպրոցէն առանց համապատասխան վկայական մը կամ մասնագիտութիւն մը ապահովելու: Ընկերային բնոյթի քննութիւն մը ցոյց կուտայ, թէ օտարականներուն զաւակները «միջանկեալ» դիրքի մէջ կը գտնուին, այսինքն՝ ո՛չ հարիւր առ հարիւր իրենց ծնողքներուն բարքերն ու մշակոյթները կ'իւրացնեն, ո՛չ ալ կը շաղախուին տեղացիներուն հետ:

Ահա լուծման կարօտ հարցեր:

Թ. Ա. Թ.

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒԼԻՍ 1 – 2)

ԺԱՊԱՒԷՆ ՄԸ

ՅԱԿՈԲ ԳԻՒՐՋԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

Ֆրանսահայ քանդակագործ Յակոբ Գիւրջեանի (1881 – 1948) կեանքին ու գործին նուիրուած ժապաւէն մը պատրաստած են Երեւանի շարժարուեստագէտները, Մոսկուայի հեռատեսիլի համար: Օգտագործուած են ժամանակակիցներու յուշերը եւ դիւանական բամաթիւ նիւթեր: Լեռնային Ղարաբաղ ծնած Յակոբ Գիւրջեան, երիտասարդ տարիքին ուսանած է Փարիզ, ուր եւ մեռած է: Իրեն կը պատկանին Տոլստոյի, Գորկիի, Ռախմանինովի, Սարեանի դիմաքանդակները: Իր գործերը ցուցադրուած են տասնեակ երկիրներու մէջ, մեծ քանդակագործներու աշխատանքներու կողքին: Իր մահէն ետք արուեստագէտին գործերը Հայաստան ղրկուեցան Յակոբ Առաքելեանի ջանքերով:

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ

Երեւանի մէջ լոյս տեսած է Լեռնային Ղարաբաղի պատմա – ճարտարապետական յուշարձանները խորագրուած հատորը: Հեղինակն է՝ Շահէն Մկրտչեան: Գիրքը խմբագրած են ճարտարապետ Վարազդատ Յարութիւնեան եւ բանասէր Բագրատ Ուլուբաբեան:

Գիրքին հրատարակութեան առթիւ գրախօսական մը ստորագրած է Հայկ Խաչատրեան Գրական Թերթ շաբաթաթերթին մէջ: Առաւելաբար ներկայացուցած է բովանդակութիւնը, ինչ որ շահեկան է, քանի կը պատկերացնէ շրջանին հայկական դիմագիծը պատմական գետնի վրայ՝ յուշարձաններուն բնութագրութեան միջոցով:

Գրախօսը նախ իրողութեան մը հաստատումը կատարած է ըսելով, թէ Արցախի մէջ գոյութիւն ունին անհամար եկեղեցիներ, վանքեր, աղբիւր – յուշարձաններ, Ջրաղացներ, աւերակ դարձած բնակավայրեր, բերդեր եւ, բնականաբար, խաչքարեր: Հեղինակը ձեւով մը տեղեկատուութիւնը կատարած է շուրջ 1160 պատմա – ճարտարապետական յուշարձաններուն:

Հեղինակին հետեւութեամբ գրախօսը նկատել տուած է, թէ Ղարաբաղի հայկական ճարտարապետութեան պսակը կը կազմէ Գանձասարի վանքը: Ֆրանսացի Շարլ Տիլ, շատ ծանօթ մասնագէտ ճարտարապետական հարցերու, դիտել տուած է, թէ այս վանքը համաշխարհային գանձատունը մուտք գործած հայկական հինգ յուշարձաններէն երրորդը կը ներկայացնէ: Ուրիշ մը՝ Ա. Եակոբսոն, զայն համարած է հայ ճարտարապետութեան մարգարիտը: Այս վերջինը հետեւեալ հաստատումը կատարած է. – Գանձասարի վանքը ոչ միայն ինքնատիպ է եւ իր կատարելագործութեամբ ինքնուրոյն, այլեւ բացառիկ է իր տեսակին մէջ. մենք չենք կրնար ասոր նման այլ յուշարձան մը մատնանշել Հայաստանի հողին վրայ: Մասնագէտներուն կարծիքով ասիկա ԺԳ. դարու հայ ճարտարապետութեան տեսակ մը հանրագիտարանը կը պարզէ:

Գանձասար, Թ. դարէն սկսեալ հանդիսացած է քաղաքական եւ հոգեւոր հաւաքատեղի մը Արցախի եւ շրջակայքի հայկական գաւառներուն համար: Վանքին դեռ կանգուն եկեղեցին սկսած է շինուիլ 1216-ին, վերջ գտնելով 1238-ին: Եկեղեցիին հմայքը, ինչպէս դիտել տուած է հեղինակը, 16 զոյգ զարդասիւներ ունեցող գմբէթակիր թմբուկն է: Զարդասիւներէն իւրաքանչիւրը գլուխ – գործոց մըն է: Ղարաբաղցի ճարտարապետը հիւսած է ատաղերու, ծաղիկներու եւ ժանեակներու շղթաներու նրբակերտ քանդակներ: Եկեղեցիին գաւիթը Հասան – Ջալալեան տոհմին դամբարանը հանդիսացած է:

Արցախ – Ղարաբաղի տեղանունները ու կառոյցները պահած են իրենց զուտ հայկական դիմագիծը: Գրախօսը հեղինակին գիրքէն քաղելով արձանագրած է անուններ. այսպէս՝ Կօշիկ անապատ, Հաւապտուկ վանք, Վաճառ գիւղաքաղաք, Հնձան եկեղեցի, Կաչաղակաբերդ, Արա – աղբիւր, Հաւքախաղաց, Մայրաքաղաք եկեղեցի, Ագուխ (գրաբարի մէջ՝ խակ խաղող), Գրիգոր Նարեկացի եկեղեցի, Ցորաբերդ, Ճարտար, Սոս, Հացի, Քերթ, Հարաւ, Մարտակերտ, Թալիշ եւայլն. : «Վաղնջական ժամանակներից մեզ հասած այդ անունները հայերէնի, հայկական տեղագրութեան, հայ պատմութեան ու մշակոյթի իւրովի պահոց են»:

Գրախօսը յիշեցնելէ ետք, թէ խաչքարերը բացառապէս հայկական դիմագիծ ունին, աւելցուցած է՝ Ղարաբաղի բոլոր անկիւններուն ալ կան խաչքարեր: Ասոնք թանգարանի նմոյշներ են: Քաղելով գիրքէն արձանագրած է Կօշիկ անապատին շուրջ քանի խաչքարերը, որոնց վրայ պատկերացուած են հայ հեծեալ, ձիաւոր զինուորներ, իրենց համազգեստներով եւ զրահներով: Ասոնք անփոխարինելի աղբիւրներ են ուսումնասիրելու համար միջնադարեան զինուորական հանդերձանքները: Ղարաբաղի խաչքարերը արժէքաւոր տուեալներ կը հայթայթեն նոյնպէս միջնադարեան հայկական նուագարաններուն, երաժիշտներուն մասին: Բոլորն ալ իրենց ոճով յար եւ նման են Հայաստանի այլ շրջաններու խաչքարերուն: Այս մասին Բագրատ Ուլուբաբեան հետեւեալը գրած է. – Խաչէնի մշակոյթը չի կարելի պատկերացնել հայկական ընդհանուր կեանքից մէկուսի: Այն համայն Հայութեան մշակոյթի մի օղակն էր, հետեւապէս սնունդ էր առնում նրա բազմադարեան աւանդներից եւ իր նըպաստն էր բերում համազգային մշակոյթի գանձարանին»:

Գիրքէն քաղելով Հ. Խաչատրեան ապա անդրադարձած է Ղարաբաղի եօթը հրաշալիքներէն, – սահմանումը հեղինակինն է, – Տրտու (Թարթառ) գետահովիտին կառուցուած Դադի կամ Խութա վանքին: Այս ինքնատիպ կառոյցին հիմերը դրուած են ԺԱ. դարուն: Յետագային կառուցուած է վանական նոր համալիրը՝ նկատուած հայկ. ճարտարապետութեան ըսքանչելի կոթողներէն մէկը: Երկրաբան Ապիխի հաստատումով աննկարագրելի գեղեցկութիւն մը ունի: Վանքը օժտուած է նաեւ գործատունով, գրատունով, հնձանով, ձիթհանով, սրբատունով, միաբաններուն սահմանուած խուցերով եւայլն:

Աշխարհի մեծագոյն քարանձաւներէն մէկը կը գտնուի Ազոխ գիւղին մօտ, Հադրութի շրջան: Հնադարեան այդ լաբիրինթոսը հանդիսացած է բնակավայր նախամարդուն համար: Ունի վեց սրահ՝ ամէնէն մեծը երեք հազար քառակուսի մեթր տարածութեամբ: Քարանձաւին մէջ յայտնաբերուած են երեք հարիւր հազար տարուան հնութիւն ունեցող քարէ գործիքներ եւ ոսկորներ: Այս վերջիններէն շատերը պատկանած են այժմ անհետացած տեսակներու, կենդանիներու: Գիտնականները հոն գտած են նաեւ մեզմէ 50 – 100.000 տարի առաջ ապրած Նէանտէրթալեան՝ Մուստէրեան մարդու մը ներքին ծնօտը, որ իր մեծութեամբ եւ ակռաներուն դասաւորումով կը տարբերի ժամանակակից մարդուն ծնօտէն: Մինչեւ այս ծնօտին յայտնաբերումը, ինչպէս գրած է գրախօսը հիմնուելով գիրքին տուեալներուն վրայ, նախամարդու մնացորդներ գտնուած են չորս վայրերու մէջ, բոլորն ալ Խորհրդային սահմաններէն դուրս: Այս մէկը՝ Ազոխինը գիտական գետնի վրայ նկատուած է հինգերորդը, իսկ առաջինը Խ. Մ. մէջ: 1974-ին Ազոխի քարանձաւը այցելած է Մարսէյլէն Փրոֆ. Անրի տը Լիւմլէյ, եւ ըստ հատորին արձանագրութեան զայն նկատած է «հողագնդի վրայ մարդկային հնագոյն քաղաքակրթութեան օջախի նշանաւոր դիւտ»:

Ղարաբաղի Մարտունի շրջանի անուանի յուշարձաններէն է Ամարասի վանքը: Ըստ մատենագրութեան աղբիւրներուն հիմնադրուած է Դ. դարուն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի կողմէ: Տուեալ դարու 30-ական թուականներէն մինչեւ ԺԹ. դար վանքը եղած է եպիսկոպոսանիստ կեդրոն: Մեսրոպ Մաշտոց Արցախի մէջ Հայոց գիրերուն ուսուցումը սկսած է կատարել այս վանքէն: 1223-ին Թաթար – Մոնկոլները կողոպտած են Ամարասին հարստութիւնները: Յետագային վանքը աւերած են Լէնկ – Թիմուրի հրոսակները: Աւանդութեան համաձայն, Լէնկ – Թիմուր իր զօրքերը շարած է Ամարասէն մինչեւ Արաքս եւ հրամայած է, որ վանքին քանդուած պատերուն քարերը Թափեն գետ: Սակայն ասպատակողներուն հեռանալէն ետք, վանքը վերստին կառուցուած է՝ ստանալով իր նախկին տեսքը:

Հեղինակը փաստերու հիման վրայ հերքած է այն սխալ տեսակէտը, թէ հաստատումը կատարելէ ետք Հայկ Խանին կողմէ: Շուշին, դիտել տուած է ան, իբրեւ հայկական բնակավայր գոյութիւն ունեցած է ԺԸ. դարէն առաջ: Մէջբերած է Ակադ. Աշոտ Յովհաննիսեանի հաստատումը. – Մեր կողմից հրապարակուող փաստաթղթերը լրիւ հիմք են տալիս հաստատելու, որ Շուշուայ բերդապարիսպի հիմքերը դրել է ... Աւան հարիւրապետը դեռեւս 1724-ին, եթէ ոչ դրանից առաջ»:

Գրախօսը վերջապէս գրած է, թէ գիրքին հեղինակը ներկայացուցած է Շուշիի ճարտարապետական եզակի կոթողը՝ Ղազանչեցոց Ս. Ամենափրկիչ եկեղեցին:

Նման արժէքաւոր հատոր մը, որ կը ձգտի հաստատել Ղարաբաղի հայկական պատմական դիմագիծը, դժբախտաբար լոյս տեսած է 1500 օրինակներով, այլ խօսքով շատ չնչին տպաքանակով: Այս հաստատումը կատարելէ ետք Հայկ Խաչատրեան Գրական Թերթ-ին մէջ փափաքելի գտած է, որ աշխատութիւնը լոյս տեսնէ նաեւ ռուսերէն:

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՇԱՌԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐ

ՆԱՐԵԿԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Լիոնի Հայ Կաթողիկէ Ժողովրդապետական Ընկերակցութեան կազմակերպած տարեկան դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ Կիրակի Յունիս 28-ին նախագահութեամբ Շառլ Ազնաւուրի:

Օդին աննպաստ պայմաններու պատճառով կարելի չեղաւ վայելել Նարեկեան Վարժարանի զբօսայգիին գեղեցկութիւնը, ինչպէս որ կազմակերպիչ յանձնախումբը նախապէս որոշած էր: Հետեւաբար, տեղատարափ անձրեւներէն փախչելով մեր բոլոր ազգայինները պատսպարան գտան վարժարանի սրահներուն մէջ:

Առաւօտեան ժամը 11-ին, Գէորգ Վրդ. Զաքարեան, ժողովրդապետ Լիոնի Կաթողիկէ Հայոց եւ տեսուչ Նարեկեան վարժարանին, մատոյց Պատարագը ներկայութեան հարիւրաւոր հաւատացեալներու: Ընթացս Ս. Զոհին՝ սպիտակազգեստ 10 պատանիներ, յուզիչ արարողութեամբ մը, Առաջին Հաղորդութեան մօտեցան իրենց ծնողքներուն եւ պարագաներուն հրճուալից աչքերուն առջեւ: Պատարագիչ վարդապետը քարոզեց Ս. Հաղորդութեան մասին, շնորհաւորեց Յիսուսի Քրիստոսի ճշմարիտ Մարմինն ու Արիւնը հացի ու գինիի կերպարանքներու տակ ընդունողները, յորդորելով ծնողքները որ յատուկ հոգածութիւն տածեն իրենց զաւակներուն մարդկային, ազգային եւ քրիստոնէական կազմաւորման:

Ս. արարողութեան երգեցողութիւնը կատարուեցաւ ժողովրդապետութեան երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Պր. Յակոբ Աբրահամեանի, եւ մասնակցութեամբ Աստղիկ Կարապետեան՝ ծանօթ մեներգողի:

Յետմիջօրեայ ժամը 1-ին կը ժամանէր Շառլ Ազնաւուր, իրեն կողակիցին ու զաւակներուն հետ: Աշխարհահռչակ երգիչը ընդունեցաւ ջերմ ծափողջոյններով եւ առաջնորդուեցաւ դէպի պատուոյ սեղանը ուր տեղ առած էին Ռոզի Վարդ եւ Ժորժ Կարվարենց: Յարգելի հիւրերու շարքին կային Սէն Սիրի քաղաքապետը, Հայր Նորվան Զաքարեան, պատուելի Ռընէ Լեւոնեան, Պ. Ճիպրայիլ Պահատուրեան, Պր. Սեդրակ Սանճեան: Ընկերակցութեան նախագահ Պր. Նազարէթ Սանճեան եւ Զաքարեան վարդապետը հիւրերը կ'ընդունէին:

Ճաշէն յետոյ եւ հարիւրաւոր ինքնագիր լուսանկարներ շնորհելէ ետք՝ Ազնաւուր մեկնեցաւ լուսանկարիչներու եւ ֆրանսական օրաթերթերու թղթակիցներու մէջէն անցնելով:

Սայաթ Նովա նուագախումբը ապահովեց հանդէսին խանդավառ շարունակութիւնը: Գիշերուան ժամը 11-ին վերջին հիւրը կը մեկնէր: Անձրեւն ալ անդադար կը տեղար:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԺՈՐԺ ՍԱՆՏ, ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՅՈՑ ՎԱՆՔԸ

Գրեց՝ ԼԵՒՈՆ Թ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

Մարտ 1-ին գերմանական զինուորները Փարիզի շրջանէն կը քաշուին, եւ կառավարութիւնը կը պատրաստուի մայրաքաղաք վերադառնալ:

Փարիզի պաշարեալ ու սոված բայց անպարտ ժողովուրդը «Վերսայլցիներու դաւաճան կառավարութեան» դէմ ծառանալով կ'ապստամբի, եւ գաւառային շատ մը քաղաքներու նման – 1792-ի Յեղափոխական Կոմունան վերյիշելով – մայրաքաղաքը Մարտ 18-ին ինքնավար շրջան կը յայտարարէ, եւ զինու զօրութեամբ օրինական կառավարութեան կը դիմադրէ:

Ժորժ Սանդ, որ երկու յեղափոխութիւններ ապրած էր եւ երկուքէն ալ կըշտացած, թէեւ Կայսրութեան տապալումը եւ Հանրապետութեան վերահաստատումը կը ծափահարէ, տաք կաթէն բերանը այրած մանուկը փչելով ուտող կատուին նման, Կոմունան, որպէս անպատասխանատու մարդոց բախտախնդրական ձեռնարկ, խստօրէն կը դատապարտէ:

Քաղաքացիական կռիւին Արիւնոտ Շաբթուան (21 – 28 Մայիս 1871) ընթացքին, յուսահատ յեղափոխականները մայրաքաղաքին փողոցները պատնէշներով կը կապեն, պատանդներ կը սպաննեն ու պետական կարեւոր շէնքեր կը կրակի կուտան: Կատաղի ընդհարումներու ընթացքին կառավարական ուժերը յեղափոխութեան վերջին մարտիկները մինչեւ Պէր – Լաշէզի գերեզմանատան տապաններուն միջեւ կը հալածեն ու Դաշնաւորաց Պատին առջեւ հրացանազարկ կ'ընեն:

Կառավարութիւնը սոսկալի զսպողական միջոցներու կը դիմէ. 38.000 հոգի կը ձերբակալէ, 47.000 հոգի դատի կը քաշէ, 13.000 հոգի զանազան պատիժներու կ'ենթարկէ, 26 հոգի մահուան կը դատապարտէ եւ 7.500 հոգի հեռաւոր կղզիներ կ'աքսորէ:

Ժորժ Սանդ բնակութիւնը վերջնականապէս Նոհան կը հաստատէ, ուր յաճախ Ալեքսանդր Դիւմա Որդի, Էդմոն Աբու, Էօժէն Ֆրոմանտէն, Իվան Տուրկէնիէվ, եւ մանաւանդ Կիւստավ Ֆլոբէր զինքը կը շրջապատեն, ու Ֆրանսայի զանազան գաւառները շրջագայելով մէկտեղ կը շարունակէ գրել – իրեն համար «չ'աշխատիլ, մեռնիլ ըսել է»:

Այսպէս, հետեւեալ տարիներուն Գլոբող Քարը, Գեղեցիկ Լօրանսը (1870), Նանոն, Սէզարին Դիէտրիշ, Ֆրանսիա (1872), Տպաւորութիւններ եւ Յուշեր, Մեծ մօր մը պատմուածքները (1873), Քոյրս Ժան (1874), Երկու եղբայրները (1875), եւլն., կը գրէ, որոնք ետեւ – ետեւի լոյս կը տեսնեն:

×

ԴԷՊԻ ԱՆՄԱՀՈՒԹԻՒՆ

Զափազանց աշխատութեան, սուրճի եւ ծխախոտի արտակարգ գործածութեան հետեւանքով Սանդ լեարդը կը յոգնեցնէ, եւ 1876-ի Մայիսին տասնըհինգ օր պնդութենէ տառապելով ցաւալի հոգեվարքէ մը ետք աղիքի խցումով Յունիս 8-ին կը մեռնի: Կանչուած առաջին բըժիշկը հիւանդութեան կարեւորութիւնը չի տար, իսկ Փարիզէն հրաւիրուած մասնագէտը անհրաժեշտ գործողութեան ժամանակը անցած ըլլալը հաստատելով հիւանդը իր բախտին կը ձգէ:

Սանդ թէեւ հոգեվարքի ժամին անորին մօտ կանչուած քահանան մերժած էր ընդունիլ, աղջկանը Սոլանժի պնդումներուն վրայ բացառիկ արտօնութեամբ, սոսկալի անձրեւոտ օր մը, Նոհանի եկեղեցիին ու գերեզմանատան մէջ եկեղեցական կարգով կ'օրհնուի ու կը թաղուի մօրը, հօրը եւ մեծ մօրը տապաններուն մօտ:

Նոհանի եւ շրջակայքի բոլոր գիւղացիները իրենց գաւառային հագուստներով Նոհանի Բարի Տիկնոջ շուրջը կը հաւաքուին իբր վերջին յարգանքի նըշան:

(Շար. – 23)

ՎԱՐԴԱՆ ԱՐԾԿԵՑԻ

Վասպուրականի մանրանկարչութեան դպրոցի գործունէութեան առաջին շրջանը կապուի Վանայ լճի հիւսիսը գտնուող Արճէշ, Արծկէ եւ Բերկրի քաղաքներու մէջ ԺԳ. դարու վերջաւորութեան եւ ԺԴ. դարու սկիզբները ապրած ու գործած խումբ մը շնորհալի նկարիչներու անունին հետ՝ Ռոմանոս, Սիմէոն Արճիշեցի, Խաչատուր, Ստեփանոս, Խաչեր, Յովսէփ, Մելքիսեդեկ եւ, ի հարկէ, Վարդան: Նկարչական տեղական հրամենի սովորութիւնները իրենց ինքնատիպ արտայայտութիւնը ստացան յատկապէս Վարդան Արծկեցիի մօտ:

Նկարիչի՝ Վարդանի մասին կենսագրական տեղեկութիւններ, դժբախտաբար, չեն պահպանուած: Գիտենք միայն, որ ապրած ու ստեղծագործած է Արծկէ քաղաքին մէջ. «Գրեցաւ Աստուածային այս մատեան – գանձակապատ եւ լուսազարդ պատուական ... յանապատիս Արճկէու Վանս առեալ ... եւ զանպիտան գրիչս զՎարդան յիշեցէք ի սուրբ յաղօթս Ձեր եւ Թողութիւն հայցեցէք յանցանաց իմոց...»:

Վարդան Արծկեցիէն ծանօթ են երկու ձեռագիր – աւետարաններ, որոնք կը գտնուին Երեւանի Մատենադարանը 7456 (1919 Թ.) եւ 4125 (ԺԴ. դարու սկիզբ) թիւերու տակ: Նկարազարդումներով հարուստ է թիւ 7456 մատեանը:

Վարդանի աշխատանքները կը յատկանշուին Թէքնիքի բարձր վարպետութեամբ: Ան առաւելաբար կը նախընտրէ նկարելու գոյնի – գիծի եղանակը, ուր յաջողութիւնը կը պայմանաւորուի կերպարներու համաչափութիւններու ներդաշնակ յարաբերութեամբ եւ գիծերու կարելիութիւններու տեղին օգտագործումով: Անոր ձեռքի վարպետութիւնը, վրձինած նրբակերտ գիծերը (գըլխաւորաբար կապոյտ, կարմիր, դարչնագոյնակապոյն) գրեթէ անթերի են: Նկարիչը յատուկ ուշադրութիւն կը դարձնէ ձեւերու կշռութաւոր դասաւորումին վրայ. այսուհանդերձ կը սիրէ կերպարները ներկայացնել կորուկ շարժումներով, երբեմն նոյնիսկ կրճատումներու մէջ: Արտաքին այդ ուժեղ տպաւորութիւնը երբեմն կ՚ամբողջացուի միջնադարեան վարպետներու համար ոչ այնքան դիւրին հոգեկան ապրումներն արտայայտելու փորձով (շատ նուրբ են դիմագծուած դէմքերը):

Ներքին ուժ ու Թափ կայ Վարդանի աշխատանքներուն մէջ ու նոյն ատեն անմիջականութիւն: «Նկանակի բաժանում – ը եւ մուտք Երուսաղէմ» գործին մէջ Երուսաղէմի մուտքին մօտ կեցած պատանին այնքան ազգային դիմագիծեր ունի ու այնքան մտերմիկ է, որ ակամայ կը մտածես իր հարազատ ժողովուրդի կեանքով նկարիչին ցուցաբերած խոր սիրոյ ու նուիրումի մասին:

ՀՐԱՎԱՐԴ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). – Հայ Մշակոյթի Տան մնայուն եւ յարատեւ ձեռնարկներէն մին Ջորեքշաբթի օրուան իր գործունէութիւններն են: Գործունէութիւններ որոնք կը բաժնուին երկու մասերու՝ հայերէնի դասախարակութիւն եւ գեղարուեստական զբաղումներ: Այս տարեշրջանին հետեւեցան 45 աշակերտներ՝ 5–էն 13 տարեկան: Այս դպրոցին կը հետեւին նաեւ Պլ. Օտոյի Կապոյտ Խաչի աշակերտները:

Հայերէնի դասախարակութիւնը կը կայանայ յատկապէս հայ լեզուի ուսուցման մէջ: Մեծերու դասարանին կը տրուի նաեւ ծանօթութիւններ Հայոց Պատմութեան եւ աշխարհագրութեան, շատ յաճախ նիւթերը կապելով այժմէականութեան: Իսկ գեղարուեստական զբաղումները բաժնուած են երեք պահերու՝ ձեռային աշխատանք, – գծագրութիւն, – նկարչութիւն, հայկական պարերու եւ կշռոյթի ուսուցում եւ հայերէնի երգ:

Հաշուեկշիռ մը ներկայացնելը դժուար է: Յաճախ Թափուած ջանքերը, եղած զոհողութիւնները համապատասխան արդիւնք չեն տանիր: Այս նորութիւն մը չէ, քանի կրկին ու կրկին չեշտած ենք սահմանները այս միօրեայ դպրոցներուն: Այլուհանդերձ երախաները, համաձայն իրենց կարիքին եւ շահագրգռութիւններուն, կ՚ամբարեն ծանօթութիւններ, կը սորվին որոշ բաներ, որոնք հետզհետէ կրնան զարգանալ իրենց միտքին մէջ եւ հող պատրաստել ապագայ աւելի գիտակից եւ կամաւոր ուսումներու: Այս կեդրոնները, մանաւանդ Հայ Մշակոյթի Տան իր կառոյցով, երախաներուն կ՚ապահովեն նաեւ միջավայր մը որ իր կարեւոր դերը ունի վաղուան ազգային յանձնառութիւններու տեսակէտէն:

Ուստի, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը մասնաւոր ուշադրութիւն, հոգածութիւն կը տանի Ջորեքշաբթի օրուան այս դպրոցին: Ծնողքներ եւ ազգայիններ անտարակոյս կը գիտակցին անոր կարեւորութեան, քանի մեծ թիւով եկած էին տարեվերջի հանդէսին Շաբաթ Յունիս 27–ին, ուրախանալու համար իրենց զաւակներով, բայց նաեւ գնահատելու եւ քաջալերելու համար եղած աշխատանքը:

Աշակերտները բեմին վրայ յաջորդաբար արտասանեցին, Թերթիներով անշուշտ, երբեմն երբեմն նոյնիսկ դժուարութեամբ, բայց կատարած ճիգը ակներեւ էր: Ճիգը Մեսրոպի լեզուն հնչեցնելու, հայ բանաստեղծներուն գործերը կենդանացնելու: Յետոյ, մանաւանդ փոքրերը պարեցին գոյնզգոյն ըղդեստներով հետեւելով հայկական նուագին որ իրենց մէջ կ՚արթնցնէր անկասկած յատուկ զգացումներ:Ներկաները խանդավառութեամբ հետեւեցան Մշակոյթի Տան «Անի պարախումբ»ի ելոյթին որ այս առթիւ բերաւ իր Թանկագին մասնակցութիւնը: Դադարէն յետոյ, աշակերտները կենդանի պատկերով մը ներկայացուցին Յովհաննէս Թումանեանի «Կաթիլ մը մեղր» պատմուածքը: Միմոսներով, արտասանութեամբ, խմբերգներով, պարերով կեանք տուին հեքեաթին: Ներկայացում մը ուր կար աշխատանք եւ ինքնատիպութեան որոշ փըրտութք մը, որ Թերեւս քիչ մը երբեմն կը հեռացնէր զուտ նիւթէն, բայց գնահատելի էր երախաներու հաւաքական մասնակցութեան տեսակէտէն:

Հանդիսականները գոհ մնացին ներկայացուած յայտագրէն: Ծնողքներ հպարտ մեկնեցան եւ աշակերտները իրարու ժամադրութիւն տուին յառաջիկայ Սեպտեմբերին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ մէջ Մայիս 26–30, նըշուած է Հայաստանի անկախութեան հըռչակման 63րդ տարեդարձը: Առաջին օրուան յայտագիրը բաղկացած է 2 մասերէ. Բանախօսած է Եդուարդ Երիցեան (Թեհրանէն) եւ երկրորդ բաժնին լոյս ու ձայնով ներկայացուած է Աւետիս Ահարոնեանի «Ազատութեան ճանապարհին» գիրքէն Վաչէիկը պատմուածքը: Յաջորդ օրը, «Արարատ» Միութեան կեդրոնէն շուրջ 300 երիտասարդներ քալած են մինչեւ Ս. Ամենափրկիչ վանքը՝ պաստառներով եւ նկարներով, Թմբկահարներու առաջնորդութեամբ: Վանքին մէջ, առաջնորդ Կորիւն Եպիսկ. Պապեանի նախագահութեամբ Հանրապետական մաղթանքի արարողութիւն կատարուած է, որմէ ետք օրուան առթիւ բանաձեւ մը կարդացուած է (հայերէն եւ պարսկերէն): Ներկայ եղած է Սպահանի դատաւորը, որ խօսք առնելով ի մէջ այլոց ըսած է. «Շատ ուրախ եմ, որ այսօր կը գտնուիմ հայ քոյր ու եղբայրներու մէջ, Թոյլ տուէք շնորհաւորել այն յաղթանակը, զոր շահեցաւ հայ ժողովուրդը 1918–ին՝ հայ երիտասարդներու Թափած արիւնով եւ Հայաստանի անկախ հանրապետութեան հիմնադրումով: Մեզի համար այս օրերուն միանգամայն շօշափելի է այն պայքարը, զոր հայ երիտասարդները մղեցին այն ուժի դէմ, որուն անունը չեմ տար, սակայն դուն զինքըլաւ կը ճանչնաք եւ գիտէք Թէ ամերիկեան աշխարհակալութեան ու ՕԹԱՆ–ի յենակները հոն զետեղուած են...: Կը յուսամ որ օր մը ազատ Հայաստանի դըրօշակը, Հայաստանի լեռներուն վրայ ծածանի եւ հայ ու պարսիկ եղբայրները միասնաբար տօնեն այդ մեծ տօնը եւ եթէ պատիւ ընէք զիս ալ մասնակից դարձնելու՝ շատ շնորհակալ կ՚ըլլամ»:

Մայիս 28–ի առաւօտեան, վանքին մէջ պատարագի ընթացքին քարոզած է Կորիւն Եպիսկ.:

Մայիս 30–ի իրիկունը, «Արարատ»ի սրահին մէջ տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը: Բանախօսած է Խաժակ Տէր – Գրիգորեան: Վանքին երգչախումբը, Մովսէս Փանոսեանի ղեկավարութեամբ, մեկնաբանած է ազգային – յեղափոխական երգեր: Փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդը:

ԹԵՀՐԱՆԻ Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Մշակոյթի Տան սրահին մէջ, Յունիս 5–ին, տօնուած է Մայիս 28–ը, ներկայութեամբ 200 սկաուտներու եւ ծնողքներու: Բացումը կատարած է արենոյշ Անահիտ Պօղոսեան: Բանախօսած է սկաուտ Ա. Դաւթեան: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են սկաուտներ, արենոյշներ, արծուիկներ եւ գայլիկներ:

×

ՆԻԿՈՍԻՈՅ «Նարեկ» ազգային վարժարանի սրահին մէջ, Մայիս 29–ին, նըշուած է Հայաստանի անկախութեան հըռչակման 63–րդ տարեդարձը, հովանաւորութեամբ Թեմին առաջնորդ Զարեհ Եպիսկ. Ազնաւուրեանի: Նախագահած է ընկ. Վահան Մահտեսեան: Բանախօսած է ընկ. Յակոբ Գասապեան (Յունաստանէն): Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած է Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ երգչախումբը: Հանդիսութիւնը վերջ գտած է խրախճանքով:

Յաջորդ առաւօտ, Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ գոհաբանական աղօթք եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է ազատութեան ճանապարհին զոհուած հերոսներու յիշատակին:

×

ԼՈՆՏՈՆԻ Հայ Տան մէջ, Յունիս 13–ին տեղի ունեցած է գրական երեկոյթ մը, նուիրուած ապրիլեան սերունդի մտաւորականութեան, կազմակերպութեամբ Հ. Բ. Ը. Միութեան գեղարուեստական յանձնախումբին: Կարպիս Եսայեան անդրադարձած է 1915 Ապրիլին մեր գրականութեան կրած ահաւոր կորուստներուն: Ներկայացուած են ապրիլեան սերունդէն վեց գրագէտներ եւ ընթերցումներ կատարուած են անոնց գործերէն: Գործադրուած է գեղարուեստական ճոխ յայտագիր մը՝ երգ, նուագ, արտասանութիւն:

×

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՅ (Գահիրէ) «Յուսաբեր» Ակումբին մէջ, Յունիս 24–ին, տեղի ունեցած է յուշի երեկոյթ մը, նուիրուած՝ Վահան Նաւասարդեանի մահուան 25–ամեակին: Հրապարակագրին կեանքն ու գործը ներկայացուցած են Տոքթ. Սուրէն Պայրամեան, Կայծ Կոկանեան եւ Սոնիա Միւճէխէմեան: Շաքէ Յովակիմեան կարդացած է Վ. Նաւասարդեանի յիշատակին ձօնուած բանաստեղծութիւն մը:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՇԷՅԽ ՃԷԼԱԼԻ ՀՈՂԻՆ ՎՐԱՅ

Ջէրչի Կիրոս այնպէս զգաց, որ իր հաշիւները, ծրագիրները մարմարէ սանդղամատերու պէս իրարու վրայ փլան յանկարծ: Այլեւս կասկած չունէր, որ վաղը Թրքաց բանակի ճիրաններուն տակ պիտի բռնուէին: Կիրոս վստահ էր որ վաղը կէսօրէն առաջ Խուրշիտի հայ գիւղերու բնակիչներով ու բեռներով պիտի կրնային անցնիլ գետը: Հեղ մը որ լեռները մտնէին, այլեւս վտանգը շատ չէր ըլլար: Կիւրոս նոյնիսկ կը մտածէր գետէն անցնիլ եւ չէրքէզ ձիարածներէն ձիերու նախիր մը քշել, լեռներուն մէջ փոխադրութիւնը դիւրացնելու համար:

– Այ տղայ, ինչպէ՞ս պատահեցաւ, – հարցուց Կիրոս լրաբերներէն մէկուն:

Ծահիլ լրաբերը պատմեց ինչ որ գիտէր: Պատմութեան ընթացքին միւս լըրաբերը լուռ էր: Իր մէջ շատ դաղտնի հիասթափում մը կար: Կը կարծէր որ զիրենք Սպիտակ Ջիաւորին մօտ բերած էին, անոր հետ է որ կը խօսէին: Հիասթափուող լրաբերը ատեն ատեն իր շուրջ կը նայէր, սպիտակ ձին կը փնտռէր: Ի հարկէ, անոր երեւակայութեան մէջ ըՍպիտակ Ջիաւորը այդ կերպարանքը չունէր: Անոր ձայնը սրտոտ էր. ան ունէր Թիկնեղ հասակ, բոցեղէն աչքեր, մինչեւ իրենց հետ խօսողը երկար, նիհար դէմքով, միջակ հասակով ու պատռտած շալվարով մէկն էր, որուն նիհար սրունքները կ՚երեւէին եւ որուն ձայնը այնքա՜ն մեղմ էր:

Պատմող լրաբերը յափշտակուած էր Մարտիկի կռիւներուն հրաշքով, որ կը հաւատար, Թէ հրաշքը էն նիհար դէմքին, մեղմ ձայնին ու շալվարէն դուրս ինկած սրունքներուն մէջ էր: Ճիշդ ու ճիշդ՝ հայ ժողովուրդը, անոր հոգիէն դուրս ինկած ցասումը: Ուզած էին ըՍպիտակ Ջիաւորին հետ խօսիլ: Ջիաւորները, զիրենք անոր մօտ տարած էին: Անշուշտ, ան է, ան, Մարտիկը: Ու պատմող լրաբերի աչքին, Ջէրչի Կիրոսի երեւոյթը հետզհետէ կը կերպարանափոխուէր կարծես, աչքերը կը խոշորնային, աւելի ճահիլ կը դառնար ու մեղմ ձայնը ուժ կը ստանար:

Այդ պահուն էր, երբ տեսան, որ կապտորակ հեռաւորութեան մէջէն մէկը կուգար, դղեակէն վար իջնող հին ասպետներու նկարին պէս: Կողքէն կը քալէր ըՍպիտակ ձին: Շարք – շարք ձգուած փամփուշտները անոր հասակին տուած էին մարմարէ շքեղութիւն մը, որ տեսնողին՝ վանքը ուխտի գնացող ուխտաւորի մը հաւատքը կը պարտադրէր: Կիրոսի շուրջ հաւաքուած ձիաւորները ճամբայ բացին անոր: Ծակատին վրայ ինկած էր մազերու փունջ մը: Վզէն կապած էր Թաշկինակ: Ականջին՝ յուլունք:

– Ի՞նչ է պատահեր, Կիրոս աղբեր:

Ան էր, ան: Լուռ կեցող լրաբերը ըզգաց, որ ուրախութենէն կ՚ըսես սիրտը իր մարմինէն դուրս պիտի գար Թռվըռալով: Հայերէն բառերը այնքա՜ն ուժեղ էին անոր ձայնին մէջ, կարծես Հայոց Աշխարհի հողէն, երկինքէն, վանքերու հազարամեայ քարերէն եկած ձայն մը ըլլար:

Լրաբերները այլեւս չկրցան խօսիլ:

– Մարտիկ, տղաս, մեր գործը դըժուարացաւ: Ճէլալի շրջանէն երկու լըրաբեր եկած են: Էնտեղ, գիւղացին կըռուի մէջ, քեզի կը սպասէ: Քիւրտեր եւ Թուրքեր հայ գիւղերու վրայ ջարդի ու Թալանի ինկած են:

– Ճէլալի հողը ո՞ր կողմ կ՚իյնայ, Կիրոս աղբեր:

– Եթէ հիմա ճամբայ ելլենք, արեւածագէն յետոյ՝ կը հասնինք,– ըսաւ Կիրոս ու աւելցուց,– Ի հարկէ, տղաս, պէտք է անմիջապէս ճամբայ ելլել: Միայն մի՛ մոռնար, որ էն ուշը՝ վաղը իրիկնադէմին Թրքաց բանակը էստեղուանքը կը հասնի: Եթէ էստեղէն քաշուելու ըլլանք, լեռնական քիւրտերը էս անգամ էստեղի հայ գիւղերուն վրայ պիտի իյնան:

– Էն ժամանակ, 25 ձիաւորներով էստեղ կը մնաք, ու ցորեկին, գիւղացիներով ու բեռներով Ճէլալի շրջանը կ՚իջնէք:

(Շար.– 353)

ՊՐԻՒՍԷԼ. – Տիկին Հելէն Պարսամ – եան, Տէր եւ Տիկին Սթէֆան Վըրհիւլստ – Պարսամեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պէնդ Վան Լուի – Պարսամեան եւ զաւակները, Պ. Ֆիլիբ Պարսամեան, Օր. Իզապէլ Պարսամեան, Տէր եւ Տիկին Ժան – Փիէռ Պարսամեան, Տէր եւ Տիկին Արմէն Սահափանեան, Պր. Ֆրէտէրիք Պար – սամեան, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Պարսամեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Անտէ Պարսամեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Խոսրով Սիրաքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժան Սիրաքեան խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, եղ – բօր, հօրեղբօր եւ քեռայրին՝

ՎԱՀՐԱՄ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆԻ

Նախագահ

Պելժիքոյ Հայկ. Հիմնադրութեան

փոխ – նախագահ

Պելժիքոյ գաղութային վարչութեան

անակնկալ մահը որ պատահեցաւ Յուլիս 4–ին, 61 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Յուլիս 8, ժամը 11–ին, Անկլիդան Մայր – տաճարին մէջ, ռիւ Քափիթէն Քրէսփէլ 29, Պրիւսէլ, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Անվերսի գե – րեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

ՍԷՆ–ՄՕՐԻՍ. – Այրի Տիկին Ծաղիկ Գամպէրեան, Տէր եւ Տիկին Տօնիկ Գամպէրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վարդեվառ Գամպէրեան, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Գամպէրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գամպէրեան եւ զա – ւակները, Տէր եւ Տիկին Սիամի եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ալէն Պրոնիկ, Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Գամպէրեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Մարթա Թիւֆէնքճեան, Տէր եւ Տիկին Պօյաճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Թիւֆէնքճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Շահվէրտեան եւ զաւակները (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Աբրահամեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Խոզեան եւ զաւակները, սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, եղբօր, աներ – ձագին եւ ազգականին՝

ԿԱՐԳԻՍ ԳԱՄՊԷՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 3–ին, 80 տարեկանին Սէն – Մօրիս տը Պէնօ:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երկուշաբթի, Յուլիս 6, կէսօրէ ետք ժամը 3–ին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ տեղւոյն գերեզմանատան մէջ:

ԾՈՎԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան Մարսէյլի Շրջ. Վարչութիւնը այս տարի եւս կազմակերպած է իր սովորական ծովագնացութիւնը, դէպի

ILES - EMBIEZ

Սոյն ծովագնացութիւնը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 26–ին, ամբողջ օրը:

Մեկնում՝ Մարսէյլէն, առաւօտեան ժամը 8–ին, հանգստաւէտ օթոքառով եւ շարունակութիւնը նաւով, անցընելու համար հայկական օր մը այս գեղեցիկ կղզիին վրայ. յայտնի ճաշարանի ընտրեալ ճաշէն յետոյ՝ հաճելի խաղեր ու ծովային լողանք:

Մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի՝ արձանագրուիլ մինչեւ Յուլիս 22, ներկայանալով կամ հեռաձայնելով Միու – թեանս քարտուղար՝ Պր. Ալիքսանեանի, Սէն – Ժիւլիէնի մէջ:

Հեռաձայն.– 93. 04. 90

Երթուդարձ եւ ճաշ.– 120 Ֆ.:

CENTRE CULTUREL

ST. MESROB

10 bis, Rue Thouin - 75005 PARIS

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇ. ԿԵԴՐՈՆ

Հայերէնի դասընթացքները կը շարունակուին Երեքշաբթի օրերը, ժամը 20 – 21.30, սահմանուած չափահաս սկսնակներու:

×

Թատերական արուեստի վերապահուած օրը փոխուած է եւ ասկէ ետք՝ հաւաքոյթները կը կատարուին Չորեքշաբթի օրերը, ժամը 20.30–ին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.– Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի Պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 7–ին, Casino Charbonnière.

SEVAN VOYAGES

ANNONCE

L'OUVERTURE D'UN VOL DIRECT

LYON - BEYROUTH

DEPART TOUS LES SAMEDIS — RETOUR TOUS LES SAMEDIS

Pour tous Renseignements:

Varoujan SARKISSIAN

SEVAN VOYAGES

48. Cours de la Liberté 69003 - LYON

Téléphone: (7) 860. 13. 66

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի օր, Յուլիս 9–ին, Տօն է Սրբոց Թարգմանչացն Մերոց՝ Սահակայ եւ Մեսրոպայ:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին Պատարագ կը մատուցուի:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Համախարբերդցիական Միութեան Սէն Թ'Անթուանի մասնաճիւղին դաշտահանդէսը՝ Յուլիս 12–ին, Ֆապրըկուլի դղեակը, Մարսէյլի հանրակառքի ընկերութեան դաշտը: Շամփուրով խորոված, ճոխ պիւֆէ:

Նուագախումբ ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ

HISTOIRE DE L'ACTUALITE....... — ACTUALITE DE L'HISTOIRE

VIENT DE PARAITRE:

Justicier du Génocide Arménien

Le Procès de TEHLIRIAN

Traduction: Marcus FISCH

Préface: Ara KRIKORIAN Postface: CDCA

Publié aux Editions DIASPORAS

« Dans une rue de Berlin, le 15 Mars 1921, un jeune Arménien abat l'ancien ministre de l'Intérieur Jeune-Turc et grand Vizir de l'Empire Ottoman, TALAAT.

« A la police allemande, Tehlirian déclare:- Oui, je suis venu à Berlin pour le tuer - Comme 1.500.000 Arméniens, toute sa famille a péri au cours du 1er génocide du XXe siècle, conçu, organisé et exécuté sous la responsabilité de Talaat.

« Trois mois plus tard, la Cour criminelle le déclare non coupable!.

« La justice a tranché. Le Procès de Tehlirian est devenu le Procès de Talaat. et celui de la Turquie ».

Dans ce livre, vous trouverez notamment:

— La traduction intégrale de cet extraordinaire PROCES de BERLIN.

— Des documents inédits et des notes explicatives.

— Les principaux extraits du PROCES des UNIONISTES.

306 pages, avec illustration et cartes — Format 15,5 x 24

Couverture pélliculée — Prix environ 65 F.

En vente chez votre libraire habituel, ainsi qu'auprès du CDCA et des Maisons de la Culture Arménienne

Imprimé sur les presses du Journal «Ha ratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Commission paritaire : N° 55935

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Քամբանեը Ֆրէզի Սուրբ Կարապետ Եկեղեցւոյ վարչութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած միօրեայ զոյգ դպրոցներու ամավերջի հանդէսը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ Յուլիս 11, ժամը 16–ին Եկեղեցւոյ կից Վազգէն Ա. սրա – հին մէջ: Աշակերտներու կողմէ երգ, պար եւ արտասանութիւն ղեկավարու – թեամբ՝ ուսուցչուհի երէցկին Գոհարիկ Քէշիշեանի:

Ծոխ սեղան եւ զովացուցիչներ կը հը – րամցուին բոլորին, Տիկնանց Միութեան կողմէ:

Ծնողքներէն կը խնդրուի խուռներամ ներկայ գտնուիլ, քաջալերելու եւ վայե – լելու համար իրենց զաւակներուն յա – ռաջդիմութիւնները:

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԿԵԴՐՈՆԸ

Կազմակերպած է բացառիկ ճաշ – Պարահանդէս մը, Յուլիս 11, Շաբաթ գիշեր, ժամը 21–ին, Փիսին տը Լիւմինիի չքեղ հաստատութեան մէջ: Ընտիր ըս – պասարկութիւն եւ հայկական մթնոլորտ: Հասոյթը ամբողջութեամբ կը յատկա – ցուի՝ հայերէնի դպրոցի գոյատեւման:

Տոմսերու համար դիմել այժմէն, հե – տեւեալ հասցէներուն.–Հ.Բ.Ը.Մ.ի Մարսէյլի գրասենեակը, հեռաձայն 37.75.97 եւ Մայր Եկեղեցւոյ գրասենեակը, հե – ռաձայն՝ 77.84.70: Ինչպէս նաեւ՝ Դըպրոցի պատասխանատուներու մօտ:

Organisé par La J. A. F.

SEJOUR TOURISTIQUE EN

ARMÉNIE

du 8 au 29 AOUT 1981 - Prix; 3.900 F.

21 JOURS, DONT 17 EN ARMENIE

Séjour: 8 Août arrivée à MOSCOU — 10 Août départ pour EREVAN

27 Août départ pour LENINGRAD — 29 Août retour à PARIS

Réservé aux jeunes de 18 à 35 ans - Date limite d'inscription 8 Juillet

RENSEIGNEMENTS et DEMANDES D'INSCRIPTION:

Dans tous les secteurs de la J. A. F.

— *PARIS*: 6, Cité Wauxhall - 75010 Paris - Tél.: 208. 76. 49 (Mardi et Jeudi soir, de 20 h. à 22 h.)

— *LYON*: 295, Rue Boileau -69003 Lyon.

— *MARSEILLE*. 65, Allées Léon-Gambetta, 13001 Marseille; Tél.: 08.10.38

Par courrier uniquement: Mme.YAZIDJIAN; 29, Av. Pasteur, 93100 Montreuil

MEETING D'INFORMATION

ET DEBAT

Pour MARDIROS JAMGOTCIAN Combattant de la Cause Arménienne détenu en Suisse, depuis le 9 Juin

Jeudi, 9 Juillet, à 20 h. 30 à l'A.G.E.C.A.

177, Rue de Charonne; Paris 11e

Métro: Alexandre Dumas

COMITE DU SOUTIEN AUX PRISONNIERS POLITIQUES ARMENIENS

L'OFFICE NATIONAL DE LA CULTURE ET DES TRADITIONS ARMENIENNES

Présidents d'Honneur:

Monsieur ALAIN POHER (Président du Sénat)

S.E. Mgr. JEAN RUPP (Archevêque)

Organise

Un 3e PELERINAGE en Roumanie aux Monuments et aux Eglises Arméniennes

(du XIVe au XIXe siècle)

DU 6 AU 20 AOUT

Animé par: GERARD STEPHANESCO

et

Un PELERINAGE en Bulgarie, aux Eglises et Communautés Arméniennes de Bulgarie

DU 28 AOUT AU 11 SEPTEMBRE

Renseignements et documentation:

Tél.: 734. 61. 41 (*le matin*)

Office National de la Culture et des Traditions Arméniennes

16, *Rue José - Maria de Heredia*

75007 - *PARIS*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայ Ուսանողներու եւ Երիտասարդներու Միութիւնը կը փնտռէ տրամադըրելի վայր մը, իր հերթական հանդիպումներուն, մշակութային ձեռնարկներուն եւ գործունէութեանց համար:

Հեռաձայնել ամէն օր (բացի՝ Շաբաթ եւ Կիրակի) Պ. Ֆիլիփի.– 981. 65. 17

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կոմիտաս Փողոց, 4

1981 / 82 Տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Հեռաձայնել.–

– Տիկին ԳԱՐԱՃԵԱՆ 375. 27. 89

– Տիկին ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ 376. 68. 19

Collège Arménien Samuel-Moorat

Les Inscriptions pour l'Année Scolaire 1981 — 1982 sont ouvertes.

A.- Le Collège admet des élèves arméniens EXTERNES et INTERNES, GARCONS et FILLES à partir de 6 ans

B.- Le Collège dispense les cours depuis les classes élémentaires jusqu'à la classe terminale du baccalauréat, section A. B. C. D.

C.- L'Internat est réservé aux garçons

D.- *Un service d'auto-car est assuré pour les transports aller - retour des élèves externes.*

E.- *Il a été décidé que des conditions spéciales de tarifs scolaires seront prévues pour tout élève MERITANT, lors de son inscription.*

F.- *L'ouverture d'une section relative à un NOUVEAU JARDIN D'ENFANTS est prévue.*

Les parents s'y intéressant sont invités à se mettre d'urgence en rapport avec la Direction du Collège.

26, Rue Troyon - 92310 SEVRES

Tél.: 534. 68. 28

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
9
JEUDI
9 JUILLET
1981

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.947
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
56e ANNÉE — No 14.947

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻԶԱԲԷԼ ՓԵՌՈՆ հինգ տարուան բանտարկութենէ ետք, ազատ արձակուեցաւ անցեալ օր: Նախկին պարուհի, ամուսնացած էր Արժանթինի նախագահ Խուան Փեռոնի հետ, եւս Փեռոնի մահէն ետք: Սպանական ուխտաւոր աքսորէ մը ետք, Փեռոն վերընտրուած էր 1973-ին, ինք ալ դարձած՝ փոխ-նախագահուհի, ապա մերժեց հրաժարիլ ամուսնոյն մահէն (1974) ետք եւ նոյնիսկ երբ երկիրը սընանկութեան կ'երթար բայց ի վերջոյ զինուորականները չթողուցին որ մինչեւ ծայրը մնայ եւ իշխանութիւնը ձեռք առին 1976-ին, Իզապէլ Փեռոնն ալ հըսկողութեան տակ առնելով:

«ԱՐԵՒԱՑԻՆ ՕԴԱՆԱՒ» մը, առաջինը մանը անցեալ առջի օր: Փարիզի մօտէն մեկնելով 9·28-ին, Քենթ իջաւ 14·53-ին, իբրեւ միակ «վառելանիւթ» գործածելով՝ արեւը: Առնկա խորագրել կուտայ Ֆլեքրաախոնի Զորեքշաբթի առտու՝ Իկարի վրէժը: Ծանօթ է որ Դետալոսի որդին՝ Իկար հօրը հետ փորձեց փախիլ Կրետէի լաբիւրինթոսէն թեւերով որոնց փետուրները մեղրամոմով փակցուած էին իրենց ուսերուն: Բայց շատ վեր բարձրացած էր երկնքին մէջ եւ արեւին ջերմութիւնը այրած ըլլալով թեւերը, Իկար ծովը ինկաւ: Զորեքշաբթի օր, արեւմն Սըլառ Շալէնճըր, արեւային ուժանիւթով թռչող առաջին օդանաւը յաջողութեամբ կատարեց իր պաշտօնը, պէտք օդաչու ունենալով քալիֆորնիացի Սթեֆըն Փթաչէք: Պարզ է որ արագութիւնը նոյնը չէր, քանի որ ժամական 60 քիլոմեթր էր միայն:

ՊԱՊԸ նշանակեց կարդինալ Վիշինսկիի յաջորդը յանձին՝ գերպ. Կլեմփի, 52 տարեկան, որ ամենէն հաւատարիմ աշակերտներէն նկատուած է կարդինալ Վիշինսկիի:

ՄՈՍԿՈՒԱ, ինչպէս կ'ակնկալուէր, բացարձակապէս մերժեց Եւրոպայի հասարակապետութեան առաջարկը՝ միջազգային ժողովի մը Աֆղանիստանի մասին:

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ հազարաւոր բանուորներ ցոյց կատարեցին Կարմիր Ջոկատներուն դէմ մինչ ահաբեկիչները կը պահանջեն կառավարութենէն որ նախապատուութիւն տրուի հակահարեւկչական պայքարին: Վենետիկի բանուորական ցոյցը կը բացուէր հսկայ պաստառով, ուր կարելի էր կարդալ՝ «Կարմիր Ջոկատներու նացիները սպաննեցին Թալիերչօն»:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մէջ մթնոլորտը կրկին պղտորուած է որովհետեւ տոմսները ողոքեցին անակնկալ գործադուլի շարժում մը: 40 հազար է ասոնց թիւը եւ ասոր պատճառ է որ ամէն ինչ խնդրոյ առարկայ դառնայ:

ԼԻՎԸՐՓՈՒԼԻ մէջ բախումները չեն դադրած, սկսելէն երեք օր ետք: 75 հոգի ձերբակալուած է:

ՄԱՐՈՔԻ մէջ շուրջ 350 հոգի դատուեր են, Քազապլանքայի Յունիս 26-ի միջադէպերու իբրեւ հետեւանք: Կարգ մը պատիժներ մինչեւ 10 տարուան բանտարկութեան հասած են:

ՊՈԼԻՍ «ապաստանած» խորհրդային պարուհին՝ Կալինա Ցուրշինա, գտնուեցաւ ամերիկեան հիւպատոսարանը: Թուրքիայէն Ամերիկա պիտի անցնի, քաղաքական ապաստան ուզած ըլլալով Ուաշինկթընէն:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՓՐԻԿԷ ԻՐ ՀԱՐՑԵՐՈՎ

Հար. Ափրիկէի Հանրապետութեան դրացի երկիրները դժուար լուծելի հարցի մը դէմ յանդիման կը գտնուին: Հանրապետութեան ցեղային խտրականութեան քաղաքականութիւնը դատապարտելով, կը պահանջեն, որ Ազգաժողովը տնտեսական պատժամիջոցներ ձեռք առնէ Փրեթորիայի դէմ: Միւս կողմէ, սակայն, լռելեայն կը գիտակցին, թէ նման որոշումի մը պարագային, առաւելագոյն տուժողները իրենք պիտի ըլլան: Որովհետեւ տնտեսական գետնի վրայ մեծ չափով կախում ունին իրենց հարուստ եւ զօրաւոր դրացիէն:

Պատկերը յայտնի դարձնելու համար, ահա քանի մը տուեալներ:

Զիմպապուէի արտածումներուն շուրջ 95 տոկոսը կը կատարուի Հար. Ափրիկեան երկաթուղիին ցանցով եւ նաւահանգիստներով: Նոյն պատկերը նաեւ ներածումներուն մարզէն ներս: Այսպէս քարիւղը կ'ապահովուի շնորհիւ Հար. Ափրիկէի: Երկրին հեռա-կապին դիծը կ'օգտագործէ Եոհաննեսպուրկի համապատասխան կեդրոնը:

Մոզամպիք: Հար. Ափրիկեան մասնագէտներ կը յանձնձեն երկրին նաւահանգիստները եւ կ'օժանդակեն երկաթուղիին ցանցին բարւոք պահպանումին, գործունէութեան: Ջրելեկտրուժի մեծ քանակութիւն մը Մոզամպիքէն Հար. Ափրիկէ կ'երթայ, իսկ այս վերջինը, իր կարգին, երկրին մեծագոյն քաղաքին՝ Մափութոյի ելեկտրուժը կը հայթայթէ: Փրեթորիա կ'ապահովէ Մոզամպիքի արտածումին 20 տոկոսը: Անդին, շուրջ 35·000 Մոզամպիքցիներ կ'աշխատին Հար. Ափրիկէի հանքերը:

Հար. Ափրիկէ ամբողջովին կ'ապահովէ Զամպիայի անհրաժեշտ հացահատիկը: Անոր երկաթուղիներն ու նաւահանգիստներն են, որ կը փոխադրեն երկրին հանքային թիւ մէկ հարստութիւնը՝ պղինձը: Գործատուները կը հայթայթեն ճարտարարուեստի ապրանքներ, արտադրութիւններ, ինչպէս նաեւ հագուստեղէն:

Մալաուի չի ծածկեր իր սերտ կապը Փրեթորիայի հետ: Ձեւով մը տնտեսական - առեւտրական գործակիցը կը մընայ: Հացահատիկէն մինչեւ գինին, մեքենաներ եւ այլն, բոլորն ալ ձեռք կը ձգէ հարաւային Ափրիկէէ: Հանքագործներ Մալաուիէն ոսկեհանքերու մէջ կ'աշխատին իրենց երկրին ապահովելով այնքան կենսական տարադրամը: Հար. ափրիկեան մասնագէտներ կարեւոր դիրքեր կը գրաւեն Մալաուիի կառավարութեան մէջ:

Թանզանի, որուն նախագահը Նիէրէր գաղափարախօսական առաջնորդը կը նըկատուի ցեղային խտրականութեան դէմ մղուած պայքարին, Հար. Ափրիկէի հետ գործակցաբար՝ Օփէնհայմըր - Տը Պիիրզ ընկերութեան ճամբով, ադամանդի հանքեր կ'օգտագործէ:

Զայիր իր արտադրած պղինձին 60 տոկոսը, իսկ իր ներածումներուն գրեթէ բացարձակ մեծամասնութիւնը կ'ապահովէ շնորհիւ Հար. Ափրիկէի փոխադրական գիծերուն:

Փրեթորիայի համաձայն, Հար. Ափրիկէ տնտեսական կապեր հաստատած է սեւ ափրիկեան 53 երկիրներէն 46-ին հետ: Եւ այս թիւը օր աւուր կ'ընդլայնի: Հար. Ափրիկէի արտածումներուն տարողութիւնը 50 տոկոսի յաւելում կ'արձանագրէն 1979-էն 1980-ի միջեւ, 959 միլիոն տոլարէն բարձրանալով շուրջ 1,5 միլիառ տոլարի: Գալով ներածումներուն, միշտ սեւ ափրիկեան երկիրներէն, 333 միլիոնէն 364 միլիոնի կը բարձրանայ նոյն ժամանակամիջոցին:

Իրաց այս վիճակին պարզ բնորոշումը կը կատարէ արեւմտեան դէտ մը ըսելով - Հար. Ափրիկէ բոլորին կոկորդը սեղմած է: Մենք անոր պատանդներն ենք, կ'աւելցնէ պետական դէմք մը, սեւամորթ: Այս կապերը, զուտ տնտեսական գետնի վրայ, տրամաբանական կը մնան: Հար. Ափրիկէի մերձ սեւ երկիրները չունին հարկ եղած տնտեսական կառոյցը՝ յաբակից թեքնիք միջոցներով: Հետեւաբար, բարդ հանգոյց մը ստեղծուած է ասոնց եւ Հար. Ափրիկէի միջեւ: Եւ այս վերջինը կրնայ անհրաժեշտ ճնշումները բանեցնել՝ կազմալուծելով այս կամ այն երկրին տնտեսութիւնը:

Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ, ցեղային խտրականութեան քաղաքականութեան խիստ կիրարկումով, Հար. Ափրիկէ միշտ կը դատապարտուի հրապարակաւ: Տնտեսութիւն, քաղաքականութիւն: Մէկ կողմէ անհրաժեշտ կերպով նկատի առնել տեղական շահերը, իսկ միւս կողմէ համամարտ դիրք բռնել Փրէթորիոյ դէմ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐ

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Յուլիս 4-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի պրեզիտիումը Սպարտակ Բաղդասարեանը «ազատած է» Հայաստանի հրատարակչութիւններու, տպագրութեան եւ գիրքի առեւտուրի գործերու պետական կոմիտէի նախագահի պարտականութիւններէն: Իր տեղը նշանակուած է Գեղամ Մուղնեցեան:

Միւս կողմէ, Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդը Մ. Նուրիջանեանը նշանակած է մարզանքի կոմիտէի նախագահ:

ՊԷՅՐՈՒԹ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՄԱՏԷՅ, ՇԷՅԽ ՇԱՄՍԷՏՏԻՆԻ Ւ ԱՍԱՏԻ

Հայ Յեղափոխական պլոքի ներկայացուցիչ ընկեր Տոքթ. Մելքոն Էպլիղաթեան եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Լիբանանի Կեդրոնական Կոմիտէի ընկեր ներկայացուցիչը այցելութիւններ տուին զբօսաշրջիկութեան Նախարար Մարուան Համատէի, շիի փոխ հանայնքապետ շէյխ Մոհամէտ Մեհտէ Շամսէտտինի եւ Խորհրդարանի նախագահ Քամէլ Ասատի:

Նախարար Համատէի հետ խորհրդակցութիւնները ընդգրկեցին երկրին այժմէականութիւնն ու մասնաւորաբար, Զահլէի տագնապին լուծման իբրեւ արդիւնք ըստեղծուած նոր մթնոլորտը:

Շէյխ Շամսէտտինի եւ խորհրդարանի նախագահին հետ խորհրդակցութիւնները նոյնպէս ընդգրկեցին երկրին այժմէ իրադարձութիւնն ու յատկապէս՝ Հարաւի տագնապին հոլովոյթը:

Յուլիս 2, «ԱԶԴԱԿ»

RUE COPERNIC ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԵՏՔԸ...

Ծանօթ է որ անցեալին Ֆիկառոյի «լաւատեղեակ» աշխատակիցը ռիւ Կոպերնիկի սինակոկին դէմ եղեռնափորձին պատասխանատուութեան մէջ գտած էր նաեւ Հայկ. հետք մը, այն պատճառով որ ռումբը յարեւման է եղեր Արա Ենիգոմշեանի ձեռքը պայթած ռումբին (Ժընեւ): Աւենին բաւական բողոքներ ղրկուած էին Ժան-Շառլ Ռեքսի մինչ վերջերս Քոթիտիէն տը Փարի սպանական հետք մը գտած էր: Զորեքշաբթի օր երկար յօդուածի մը մէջ, կը յիշուի թէ ոստիկանական քննութիւնը զանազան ուղութիւններ առած էր՝ Լիբիա, Պաղեստինցիները, Հարաւ. - Եմէն, Հայերը...: Ժերար Լըքլէր պարզ յիշատակումը կ'ընէ զանազան «ենթադրութիւններուն» ու կրկին կը խօսուի սպանական հետքի վրայ (Քոթիտիէն, Յուլիս 8)

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒԼԻՍ 1 - 2)

ԱՐՀԵՍՏԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐԸ

Մօտ 32 հազար երիտասարդներ շրջանաւարտ եղած են Հայաստանի արհեստագիտական ուսումնարաններէ եւ աշխատանքի անցած զանազան քաղաքներու եւ գիւղերու գործատուներու մէջ: Մասնագիտական 101 ուսումնական հաստատութիւններու մէջ յատուկ ուշադրութիւն կը դարձուի ապագայի ճիւղերու համար վարիչներ պատրաստելու գործին, ինչպէս՝ էլեկտրոնիք, սարքաշինութիւն, ելեկտրական արուեստագիտութիւն, առանց մոռնալու նաեւ ժողովրդական հին արհեստները: Մօտ 200 մասնագիտութիւններու ապագայ աշխատաւորներու տրամադրութեան տակ դրուած են արդիական աշխատանոցներ ու տարրալուծարաններ, արհեստանոցներ: Անցեալ հնգամեակին ուսումնական հաստատութիւնները տուած են աւելի քան 140 հազար շրջանաւարտներ:

×

ԿՕՇԻԿԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի նիւթական մշակոյթի հին յուշարձաններէն է Արագածի ստորոտը գտնուող «Սատանայ դարը», ուր հնագէտներու յայտնաբերած քարէ գործիքները կը վկայեն, որ անոնցմէ օգտուած են սպաննուած կենդանիի մորթին քերթելու եւ զայն վերամշակելու համար: Մասնագէտներու կարծիքով այդ ժամանակ երեւցած է առաջին կօշիկը: Թէ ի՞նչ ձեւ ունեցած է ան, դժբախտաբար, նըմոյշներ չեն հասած մեզի: Այդ բանը ըրին աւելի ուշ ... բրուտագործները: Անոնք սափորներուն մաշիկի ձեւ կուտային: Հնախոյզներու յայտնաբերած խեցէ սափորները իրենց կառուցուածքով կը նմանին ժամանակակից նորաձեւ կօշիկին: «Մասիս» կօշիկի գործատան գըլխաւոր պատասխանատուներէն Արշալոյս Արմաղանեան մեծ դեր կը կատարէ ազգային ոճով կօշիկի տեսակներ պատրաստելու ուղղութեամբ: Ան գրած է նաեւ «Հին Հայաստանի կօշիկը» խորագրով գիրք մը, որ հնադարեան ազգային արհեստի ինքնատիպ հանրագիտարան մըն է. արհեստ՝ որուն ուղղակի ժառանգորդն է «Մասիս» գործատունը: Ան ծանօթ է կօշիկի պատմութեան: Օրինակ, առնենք կօշիկներու կրունկներու յառաջացման պատմութիւնը: Կը պարզուի, որ ատիկա կը պարտինք հնադարեան թատրոնի այն դերասաններուն, որոնք աստուածներու եւ հոգեւորականներու դերեր կը խաղային: Հարցը այն է՝ որ անոնք պէտք չէ նոյն հարթութեան վրայ կանգնած ըլլային հասարակ մարդոց դերը կատարողներու հետ: Անոնց համար նախ կը կառուցանէին պատուանդան, բայց ասիկա կը սահմանափակէր շարժումները: Ահա այդ ժամանակ է որ երեւցան կօշիկի կրունկները: Ինչ կը վերաբերի կօշիկի պատրաստութեան արուեստին, պէտք է նշել որ, ինչպէս կը պարզուի, հին կօշկակարները մեզմէ շատ առաջ գացած էին: Անոնք կօշիկը կը պատրաստէին մէկ կտորէ: Միայն մեքենաներու երեւան ելլելու շնորհիւ է, որ անցեալ դարուն մանրամասնութիւններու քանակը աւելցաւ: Բայց, Ա. Արմաղանեանի կարծիքով, հեռու չէ այն ժամանակը, երբ կօշկակարները կը վերադառնան այն եղանակին, որով աշխատած են իրենց հնադարեան պաշտօնակիցները:

ՀԱՏՈՒԱԾ ՄԸ ՈՒՊԱՆԻՇԱԴՆԵՐԷՆ

Մարդկութեան իմացական մշակոյթի հնագոյն եւ ամէնէն հարուստ յուշարձաններէն են Վեդաները՝ հին հնդկական սրբազան գրութիւնները: Անոնք ստեղծուած են անյիշելի ժամանակներէն սկսեալ եւ հազարամեակներու ընթացքին կազմուած է վեդայական ընդարձակ գրականութիւնը, որուն մէկ մասը միայն՝ Ռիգվեդայի օրհներգներու (սրբազան հիմն) հաւաքածոն, տողերու քանակով հաւասար է «Իլիական»ի եւ «Ոդիսական»ի ծաւալին:

Բուն «վեդա» բառը կը նշանակէ գիտութիւն: Եւ ամբողջ այդ գրականութիւնը, որ այլազան բնագիրներու բաւական բարդ դրութիւն մըն է, կը բաժնուի չորս վեդաներու: Գլխաւորն է Ռիգվեդան, որուն մէջ մօտ 1028 օրհներգներէն հնագոյնները, կարգ մը գիտնականներու կարծիքով, ստեղծուած են Ն. Ք. 5-րդ եւ նոյնիսկ 6-րդ հազարամեակին: Սամավեդան մեղեդիներու Վեդան է, որ մեծ մասամբ կը կրկնէ Ռիգվեդայի օրհներգները եւ մանրամասն կը նշէ, թէ ինչպէս պէտք է մեկնաբանուին անոնք: Եաճուրվեդան «զոհաբերութիւններ»ու Վեդան է, այսինքն կը նկարագրէ օրհներգներու մեկնաբանման ծիսական մանրամասնութիւնները: Իր բնոյթով քիչ մը տարբեր է Ատհարվավեդան, որ հմայախօսքերու, դիւթական եւ նզովքի բանաձեւերու հաւաքածոյ է առաւելաբար:

Այս չորս Վեդաներէն իւրաքանչիւրն ալ կազմուած է չորս մասերէ ըստ պատմական յաջորդականութեան: Ամէնէն հինները սահմիտաներն են, այսինքն փաստօրէն, տարբեր Վեդաներու մէջ կրկնուող ռիգվեդայական օրհներգներու հաւաքածոն: Անոնց կը յարին բրահմանները, որոնք սահմիտաներու մեկնութիւններն են՝ բրահմաններու (քուրմերու) կողմէ եւ բրահմաններու համար գրուած: Այնուհետեւ կուգան արանեակները՝ «անտառային» բնագիրները, որոնք անտառ քաշուած ծերունի իմաստուններու խորհրդածութիւններն են: Եւ վերջապէս իւրաքանչիւր Վեդա կ'աւարտի իր խումբին յարող ուպանիշադներով:

Որպէս համամարդկային արժէք՝ այս բոլորին մէջ կարեւորագոյններն են ռիգվեդայական օրհներգներու սահմիտան եւ զանազան Վեդաներու յարող գլխաւոր ուպանիշադները:

Ռիգվեդայական օրհներգները, կրօնական – պաշտամունքի բնագիրներ ըլլալով հանդերձ, աւելի բանաստեղծութիւններու տպաւորութիւն կը թողուն, ճիշդ այնպէս, ինչպէս մեր «Երկնէր Երկին»ը, որ, ի դէպ, իր բնապաշտական – համաստուածային ոգիով ու ոսկեղոյս մթնոլորտով, կը յիշեցնէ Ռիգվեդան եւ թերեւս նոյն պատմական խորքերէն կուգայ, բայց, աւա՜ղ, իբրեւ պատառիկ մը միայն: Իւրայատուկ, նախնական, ճշմարիտ բանաստեղծական պանթէիզմով կը շնչեն ռիգվեդայական օրհներգները, արտայայտելով մարդու ահն ու զարմանքը, երկիւղածութիւն ու զմայլանքը բնութեան ուժերու հանդէպ, որոնք կ'աստուածացուէին հնդիկ ժողովուրդին յատուկ աշխարհընկալումով, որուն էական մէկ տարրն է գունագեղ, հզօր, ոգեշունչ երեւակայութիւնը: Օրհներգներու մէջ երեւան կ'ելլեն նաեւ աշխարհի փիլիսոփայական իմաստաւորման առաջին արտայայտութիւնները՝ նոյնպէս հնդկական յատուկ աշխարհընկալումով. եթէ սկզբնական շրջանին կը հանդիպինք լոկ առանձին յայտնատեսական փայլատակումներու (օրինակ՝ «Ճշմարտութիւնը մէկ է, իմաստունները տարբեր անուններ կուտան անոր»), ապա աւելի ուշ շրջանի օրհներգներու մէջ կը տեսնենք, բազմաստուածութեան խորքին մէջ, աշխարհի միասնականութեան, գոյի աղբիւր Գերագոյն Մէկի գաղափարը, մեծ Անծանօթն իմանալու խռովքը, որ հոյակապ արտայայտուած է, օրինակ, «արարչագործութեան» օրհներգին մէջ՝ բանաստեղծա – փիլիսոփայական հանճարեղ պոէմ մը:

Ահա այդ փիլիսոփայական իմաստաւորման տարրերը յետագային, զարգանալով, կը կազմեն ուպանիշադներու բովանդակութիւնը: Հոս ալ կը բաբախի նոյն բանաստեղծական ոգին, բայց, ինչպէս Ռաբինդրանաթ Թագոր կ'ըսէ, «խոկման անդորրով խորացած ու ընդլայնուած»: Որովհետեւ՝ ուպանիշադներու գլխաւոր մտահոգութիւնը գոյութեան իմաստը գտնելն է, ինչպէս արտաքին աշխարհի, տիեզերքի, այնպէս ալ մարդկային հոգիի բուն էութեան որոնումը: Դժուար չէ ենթադրել, թէ ռիգվեդայական օրհներգներու հեղինակները բանաստեղծներ էին, աւելի ճիշդ՝ երգիչ – բանաստեղծներ. իսկ ուպանիշադները, անկասկած, փիլիսոփաներու ստեղծագործութիւն են, աւելի ճիշդ՝ փիլիսոփայող իմաստուններու: Հաւանաբար, անոնք նոյն այն անձնաւորութիւններն են, որոնք կը յիշատակուին ուպանիշադներու մէջ իբրեւ ուսմունքի քարոզիչներ. եւ յաճախ ալ իբրեւ գործող անձեր հանդէս կուգան անոնք, որովհետեւ ուպանիշադներու մէջ կան բազմաթիւ հատուածներ, որոնք շարադրուած են ուսուցիչի եւ անոր մօտ նստած աշակերտի միջեւ պարզ, անկեղծ, մտերիմ ու ատով ալ հմայիչ զրոյցի ձեւով՝ մարդկային հոգին խորապէս յուզող հիմնական հարցերու շուրջ, եւ «ուպանիշադ» բառն ալ կը նշանակէ «մօտը նստիլ»:

Ուպանիշադներու ուսմունքը կը կոչուի նաեւ վէդանտա, որ կը նշանակէ «Վեդաներու աւարտը, լրումը, գագաթը». եւ ասիկա ոչ միայն ժամանակագրական առումով, այլ մանաւանդ ըստ էութեան: Մարդկային մտածող միտքը այլեւս չի գոհանար մանտրաներու, այսինքն վեդայական բնագիրներու, օրհներգներու, հմայախօսական բանաձեւերու, աղօթքներու, ծիսական կանոններու իմացութեամբ. այդ բոլորը «անուն են միայն», թէպէտ պէտք է «յարգել անուան խորհուրդը»: Նախկին առասպելաբանական պատկերացումները տեղի կուտան խոհական – դատողական մտորումներու, իմաստունները հետեւողականօրէն կը փորձեն փիլիսոփայական պատկերացում կազմել աշխարհի եւ մարդու մասին, ձգտելով կեցութեան երեւոյթներն ընդգրկել ամբողջական դրոյթի մը մէջ, առաջին անգամ մարդկային պատմութեան ընթացքին: Բնական է, յառաջ կուգան տարբեր ուղղութիւններ ու ամէն մէկը իր մօտեցումով կը մեկնաբանէ ուպանիշադներու երկու հիմնական հասկացողութիւնները՝ «բրահման»ն ու «ատման»ը: Բրահմանը (միշտ գլխագիրով՝ ի տարբերութիւն քուրմ – բրահմանի) կը մեկնաբանուի մերթ իբրեւ նոյնատեսակ իրերու եւ երեւոյթներու բնէութիւն, մերթ՝ աւելի լայն առումով իբրեւ ընդհանուր, բացարձակ բնէութիւն, ամբողջ գոյի նախահիմք, մերթ՝ իբրեւ տիեզերական բացարձակ գիտակցութիւն: Աւելի բարդ է «ատման» հասկացողութիւնը, որուն բուն իմաստը մինչեւ այսօր ալ վէճի առարկայ է հնդկագէտներու միջեւ: Ասոր պատճառը այն է, որ ուպանիշադներու մէջ, մանաւանդ աւելի ուշ շրջանին, տարբեր ուղղութիւններու յարող իմաստունները շեշտած ու զարգացուցած են այդ լայն հասկացողութեան տարբեր կողմերը, հասնելով նոյնիսկ գաղափարական հակամարտութեան: Սկիզբը այդ հասկացողութիւնը աւելի բնափիլիսոփայական համաստուածային հայեցակէտով կը պատկերացուի. ատման է ամբողջ աշխարհը՝ հող, քամի, օդ, ջուր, հուր, եթեր, երկնային մարմիններ եւ ատմանը աւելի ճանաչելի կը դառնայ բոյսերու եւ կենդանիներու մէջ, իսկ մարդու մէջ ի յայտ կուգայ աւելի մաքուր, որովհետեւ մարդը ամէնէն աւելի օժտուած է բանականութեամբ, կը խօսի իր տեսածի ու իմացածի մասին, գիտէ ինչ պիտի ըլլայ վաղը, մահկանացութեան միջով կը ձգտի անմահութեան. ատման է մարմինը, ատման է շունչը, ատման է եսը, որ իբրեւ փոքր «ինք» (այս անդրադարձ դերանունը ամէնէն ճիշդ ձեւով կ'արտայայտէ ատմանի բառացի իմաստը) կը գիտակցի իր էական կապին ոչ միայն իւրաքանչիւր էակի ու իրի, իւրաքանչիւր «ինք»ի, այլեւ բոլոր աշխարհներու եւ ամբողջ տիեզերքի՝ մեծ «ինք»ի հետ, իսկ վերջինս կը նոյնանայ բացարձակ բնէութեան, ամբողջ գոյի նախահիմքի՝ Բրահմանի հետ: Յետագային, երբ իմաստուններու ուշադրութիւնը աւելի կը սեւեռի մարդու հոգեկանի, քան արտաքին աշխարհի վրայ, երբ անոնք յատկապէս կարեւոր են մարդկային հոգիի ու ընդհանուր բնէութեան փոխադարձ կապի հարցը, տիրապետող կը դառնայ այն պատկերացումը, թէ ատմանը մէկ կողմէ մարդու «ներքին ատման»ն է՝ անհատական անկորնչելի հոգին, միւս կողմէ ընդհանուր հոգի է ան, յաւիտենական ու անփոփոխ, եւ կը նոյննանայ Բրահմանի հետ իբրեւ բացարձակ գիտակցութիւն:

Վերջին հաշուով, ուպանիշադներու մէջ յայտնաբերուած հիմնական ճշմարտութիւնը ատմանի եւ Բրահմանի նոյնութեան գաղափարն է. անհատականի եւ ընդհանրականի, եսի ու աշխարհի, փոքր «ինք»ի եւ մեծ «Ինք»ի նոյնութիւնը, որ անհունօրէն մեծն է, անմահ, անչար, անտրտում, անկորնչելի եւ՝ որու արտայայտութիւնն է թէ՛ ամէնէն փոքր սերմի աննկատելի միջուկը, թէ՛ բոլոր աշխարհները ընդգրկող տիեզերքը: Այդ նոյնութեան բանաձեւը դարձած է Ուդդալակա իմաստունի «Դուն այդ ես» խօսքը, զոր ան յանդերգի պէս կը կրկնէ, երբ բազմաթիւ օրինակներով կ'ուսուցանէ իր զաւկին՝ Շվետակետուի: Այդ «մեծ խօսք»ի մէջ խտացած է այն ճշմարտութիւնը, որուն շնորհիւ, ըստ ուպանիշադներու իմաստութեան, մարդուս սիրելի կը դառնայ ամբողջ աշխարհը, ան կը գործէ իսկական երջանկութեան ձգտելով եւ կը ճանչնայ Ատմանը, կը հասնի անմահութեան: Իսկ Եաճնավալկեա իմաստունը, պատասխանելով ամէնէն կարեւոր հարցին, գործի մասին կը խօսի, գործի գովքը կ'ընէ. «Բարի գործերով մարդը կը դառնայ բարի, գէշ գործերով՝ գէշ»:

Հարիւրէ աւելի են ուպանիշադները, բայց տասնեւերեքը միայն կը համարուին հիմնական: Անոնցմէ է Չհանդոգեա ուպանիշադը, որ հնագոյններէն մէկն է (ըստ կարգ մը գիտնականներու՝ հնագոյնը), ստեղծուած է Ն. Ք. 8-րդ – 7-րդ դարերուն. համեմատելու համար յիշենք, որ այդ ժամանակ Հայաստանի մէջ կ'իշխէր այսպէս կոչուած Ուրարտական թագաւորութիւնը, իսկ Յունաստանի մէջ դասական շրջանը երկու դար յետոյ պիտի սկսէր:

Չհանդոգեա ուպանիշադի մէջ արդէն երեւան կ'ելլեն ատմանի երկու տարբեր ըմբռնումները, բայց տակաւին բնափիլիսոփայական, համաստուածային հայեցակէտը աւելի կը գերակշռէ եւ անոր համար ալ, թերեւս, հոս յորդ զգալի է նաեւ բանաստեղծական շունչը: Այս ուպանիշադի մէջ շատ կան ուսուցիչի եւ աշակերտի հոգեպարար զրոյցի ձեւով գրուած սքանչելի հատուածներ: Թարգմանաբար ընթերցողին կը ներկայացնենք (*) ամբողջական հատուած մը, որ թերեւս Չհանդոգեա ուպանիշադի բարձրակէտն է: Ըստ մեզի, այս հատուածը ոչ միայն պատմա – ճանաչողական արժէք ունի, այլեւ գեղագիտական բարձր արժէք իր խորապէս մտածուած, կատարելութեան հասած կառուցուածքով ու կշռոյթով, եւ այսօր ալ ու միշտ կրնայ գեղարուեստական ու իմացական հրճուանք պատճառել ընթերցողին:

ԿԱՐՊԻՍ ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ

(*) Յաջորդով:

ԺՈՐԺ ՍԱՆԴ, ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՅՈՑ ՎԱՆՔԸ

Գրեց՝ ԼԵՒՈՆ Թ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

ԴԷՊԻ ԱՆՄԱՀՈՒԹԻՒՆ

Փարիզէն տասնըհինգ հոգի ներկայ կ'ըլլան, որոնցմէ Ալեքսանդր Դիւմա Որդի, իշխան Նափոլէոն, Փոլ Մէօրիս, Կիւստավ Ֆլոբէր: Բացակայ Վիկտոր Հիւկոյի անունով Էրնէստ Րընան երկար ուղերձ մը կը կարդայ, որմէ հատուածաբար յարգանքի հետեւեալ տողերը կ'արտատպենք.

«Մեռեալ մը կ'ողբամ, անմահ մը կ'ողջունեմ:

«Իր վրայ հիացայ, զինքը մեծարեցի, վեհութեան մէջ վեհ, եւ հիմա զինքը մահէն անդին կը դիտեմ:

«Զինքը կը շնորհաւորեմ ըրած մեծ բաներուն համար, եւ շնորհակալութիւն կը յայտնեմ ըրած բարի գործերուն համար: Կը յիշեմ թէ օր մը իրեն սապէս գրեցի. «Շնորհակալ եմ ձեզի զի Մեծ Տիկին մըն էք»:

«Զինքը կորսնցուցի՞նք արդեօք, ո՛չ: Մեծ դէմքերը կը մեռնին, բայց չեն անհետանար: Ընդհակառակն, կարելի է ըսել թէ անոնք կը կատարելանան»:

×

Ֆլոբէր, որ հեծկլտալէն կը խեղդուէր, թաղումէն քանի մը օր ետք բարեկամի մը սապէս կը գրէ. «Ժ. Ս.ի թաղումին օրը շատ մարդ կար: Տասնըհինգ հոգի Փարիզէն եկած էին: Հեղեղի պէս անձրեւ կը տեղար: Բարի գիւղացիներու բազմութիւնը համրիչ քաշելով աղօթքներ կը մրթմրթար: Ասիկա (պարզուած տեսարանը, իր վէպերուն գլուխներէն մէկին կը նմանէր»:

Ժորժ Սանդ երկու զաւակ ունեցած էր, Մօրիս եւ Սոլանժ. երկուքին ալ զաւակները անժառանգ կորսուած ըլլալով, սերունդը անհետացած է:

Սակայն, եթէ Սանդ արեան կապերով յաջորդ սերունդներուն բան մը չէ ձգած, իր գրական հսկայ վաստակը, կնոջական ու ընկերային դատին համար մղած պայքարները – Նափոլէոն Գ.ի օրինագիրքով կինը ամուսնոյն ինչքը կը նկատուէր, եւ Սանդ կատաղի պայքար մղած էր այս անարդարութեան դէմ, – ամերիկեան սեւամորթներու գերութեան եւ ռուսական ճորտութեան դէմ ըրած կոչերը – ճորտերը 1858 – 1861-ին, իսկ գերիները 1865-ին ազատագրուեցան, – փոքր ազգերու ազատագրութեան ու գաղութային աւազակութիւններուն դադարումին համար թափած ճիգերը իրեն պատուոյ պսակ մը կը հիւսեն:

Ի հարկէ դարը այդպէս կը պահանջէր, սակայն Սանդ իր անձնական օրինակը եւ տաղանդաւոր գրիչը այդ ազնիւ դատերուն ի սպաս դնելով յառաջդիմական շատ մը առաջադրութիւններու ժողովրդականացման մեծապէս նպաստած էր:

Ժորժ Սանդի հարիւրէ աւելի վէպերը – որոնք 1837 – 1842-ին 27 հատորով, 1865-ին 55 հատորով, 1926-ին, մահուան յիսնամեակին առթիւ, 115 հատորով հրատարակուած են, – քառասունէ աւելի թատերական երկերը, երեսունէ աւելի օրաթերթերու եւ հանդէսներու մէջ հրատարակած հարիւրաւոր յօդուածները, երեսուն հազարէ աւելի գրած նամակները, որոնք քսանըհինգ հատորներու մէջ հաւաքուելու վրայ են, երկրին սահմաններէն դուրս տարածուելով ներկայ կնոջ տիպարը ստեղծած են, որուն նախատիպն է բազմարդիւն հեղինակը:

Գրական, հրատարակչական, պետական մարմինները 1904-ին եւ 1954-ին գրագիտուհին ծննդեան հարիւրամեակը եւ հարիւրյիսունամեակը, 1926ին եւ 1976ին մահուան յիսնամեակն ու հարիւրամեակը տօնեցին Փարիզ ու Նոհան մեծ շուքով:

(Շար. – 24)

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ Գ. ՍԻՄՓՈԶԻՈՒՄ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ 25 Սեպտեմբերէն մինչեւ 1 Հոկտեմբեր տեղի պիտի ունենայ Իտալիոյ մէջ Հայ Արուեստի Միջազգային Գ. Սիմփոզիումը: Ինչպէս ծանօթ է նախորդ երկու սիմփոզիումներէն [illegible]

[illegible] ...ելի ըլլայ աւելի խորանալ նկատի առնուած հարցերու քննութեան մէջ եւ կարծիքներու փոխանակութիւնը տեղի ունենայ աւելի դիւրուկ ու ձեռնհաս ձեւով:

Իբրեւ Սիմփոզիումի հիմնական բնանիւթեր սահմանուած են՝ հայ արուեստի յուշարձաններուն ճանաչողութիւնը, պահպանումը, փրկութիւնը: Առաջին բնանիւթը կ'ընդգրկէ՝ հայ արուեստին վերաբերեալ որեւէ անտիպ յուշարձանի կամ վաւերագրի մը յայտնաբերումը, ինչպէս նաեւ հայ արուեստի ուսումնասիրութեան մեթոտաբանութեան վերաբերեալ հարցերու քննութիւնը:

Երկրորդ եւ երրորդ բնանիւթերը սերտօրէն կապուած են իրարու հետ եւ, մէկ խօսքով, կը ներփակեն դարերէն փոխանցուած հայ արուեստի կոթողները լաւագոյն կերպով յաջորդ սերունդներուն աւանդելու նուիրական գործին վերաբերեալ բոլոր հարցերը: Այսքանը բաւական է արդէն յայտնելու համար՝ սիմփոզիումին առաջարկուած նիւթերուն այժմէականութիւնը եւ անխուսափելի կարեւորութիւնը:

Սիմփոզիումը զետեղուած է իտալական պետական եւ մշակութային հաստատութիւններու հովանաւորութեան ներքեւ: Զայն կը հովանաւորեն յատկապէս Միլանի, Վենետիկի, եւ Պոլոնեայի համալսարանները: Հաճելի է նշել որ զանազան ազգային հաստատութիւններ եւ անձնաւորութիւններ ալ փութացած են արդէն բերել իրենց նշանակելի աջակցութիւնը, նաեւ տնտեսական դետնի վրայ:

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիան Սիմփոզիումին պիտի մասնակցի աւելի քան քսան հոգինոց պատուիրակութեամբ մը: Նմանապէս այլեւ այլ երկիրներէ գիտնականներ հաստատած են արդէն իրենց մասնակցութիւնը՝ հետաքրքրական զեկուցումներով:

Գիտաժողովի նիւթերուն պաշտօնական բացումը տեղի պիտի ունենայ Միլանի մէջ Սեպտեմբեր 25-ին: Ապա նիստերը պիտի շարունակուին Վիչենցայի մէջ՝ փալլատեան ճարտարապետութեան հոյակապ շրջապատին ներքեւ: Իսկ, փակումը տեղի պիտի ունենայ Վենետիկի մէջ:

Մեր մաղթանքը եւ յոյսն այն է՝ որ այս ժողովը կարենայ արձանագրել նոր քայլ մը ոչ միայն հայ արուեստին լաւագոյն ծանօթացման ուղղութեամբ, այլ նաեւ ու մանաւանդ այդ արուեստի վկայութիւններուն պահպանման եւ փրկութեան համար:

ԴԻՒԱՆ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ
ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ
ՎԱՒԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻՆ, ՄԻԼԱՆ

ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹԸ

Մարսէյլ («Յառաջ»). – Մարսէյլի Հայ Արենոյշները, Կիրակի, Յունիս 28-ին, հրաւիրած էին նախկին անդամուհիները, նախկին Հայ Արիները, միութեան բարեկամները եւ առ հասարակ հայ հասարակութիւնը իրենց տարեկան հացկերոյթին որ այս անգամ տեղի ունեցաւ լա Ժընէթիէթ ճաշարանը, Սէն Ժիւլիէնի արուարձանին մէջ: Գեղեցիկ վայր մը, ծովափին եւ ծովահայեաց պարտէզով: Սակայն, աննպաստ օդը առիթ չտուաւ վայելելու բնութեան ընծայած բարիքները եւ հացկերոյթը ընթացաւ սրահներու մէջ, կարգ մը անյարմարութիւններ առեղծելով: Այլուհանդերձ, ներկաները հետեւեցան, պարտէզին մէջ, հայկական պարերու յայտագրի մը որուն մասնակցեցան Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան «Անի պարախումբ»ը եւ Հայ Արենոյշներու պարախումբը: Երիտասարդ ու երիտասարդուհիները տաքցուցին մթնոլորտը իրենց աշխոյժ պարերով արժանանալով բուռն ծափահարութիւններու:

Կարպիս Յարութիւնեան, նախկին խմբապետ Հայ Արիներու Միութեան, վարեց թամատայի ծանր պաշտօնը: Իր բնական խանդավառութեամբ եւ ձիրքերուն շնորհիւ յաջողեցաւ չէն ու եղբայրական մթնոլորտ մը ստեղծել որուն մասնակցեցան սեղանակիցները սկուտական խմբերգներ երգելով, սկաուտական ուրախութեան ճիչեր արձակելով: Նաեւ ներկաները միշտ կրկնուած հաճոյքով ունկնդրեցին Հայ Արենոյշներու Միութեան նախկին խմբապետուհի՝ Ալիս Պիւլկիւրեանի եւ Վահրամ Ճառայեանի ելոյթները որոնք արտասանեցին «Ձին, Գարունը եւ Հայաստանը» Կ. Զարեանի եւ Յովհաննէս Թումանեանի՝ «Հին Օրհնութիւն»ը, իւրաքանչիւրը իր յատուկ ոճով եւ ապրումով: Արտասանեց նաեւ՝ փոքրիկ Նազարեան: Մեներգեց Լեւոն Էքէզ «Տըլէ Եաման»:

Նախկին Հայ Արի՝ Յովսէփ Եազմաճեան, երկար տարիներու բացակայութենէն յետոյ քաղաքէս, յայտնեց իր ուրախութիւնը վերագտնելով իր միութենական եղբայրները եւ ըրաւ յաջողութեան մաղթանքներ օրուան առաջնորդներուն: Խօսք տրուեցաւ Կարօ Յովսէփեանին որ նախ շեշտը դրաւ սկաուտութեան առաքելութեան եւ դերին վրայ այսօրուան ընկերութեան մէջ, ըսելով թէ ըսկաուտութիւնը կեանքի դպրոց մըն է: Ապա, հայ սկաուտութեան մասին անդրադառնալով ընդգծեց անոր բարերար ազդեցութիւնը հայ կեանքէն ներս: Կարօ Յովսէփեան վերագծեց Հայ Արենոյշներու Միութեան անցեալը, կիսադարեան ներկայութիւնը գաղութէն ներս վեր առնելով վաստակը բոլոր անոնց որոնք գիտակից նուիրումով մը եղան տասնամեակէ տասնամեակ ամուր օղակները այս միութեան եւ յատկապէս ընդգծեց Մանոյշ Շահմիրեանի տասնեակ տարիներու աննահանջ պայքարը որ Միութեան ըստեղծումէն մինչեւ այսօր եղաւ ու կը շարունակէ ըլլալ միանգամայն այս շարժումին միտքը, սիրտը եւ բազուկը: Իր խօսքի աւարտին ըսաւ՝ «բարոյական եւ հոգեկան առաքինութիւններով, հայկական շունչով եւ ոգիով խարսխուած այս միութիւնը կ'արժէ գնահատել եւ քաջալերել, որովհետեւ ան հիմնական դեր ունի մեր ազգային գոյապայքարին մէջ»:

Ի նպաստ Հայ Արենոյշներու բանակումին, որ տեղի կ'ունենայ Յուլիս 12էն Օգոստոս 3 Պասթիտ – Լէ – Ժուրտանի մէջ, սեփական հողի վրայ, եղան ինքնաբուխ նուէրներ որոնց գումարը հասան շուրջ հինգ հազար ֆրանքի: Այս առթիւ Ժաք Գասապալեան ծնողքներուն կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեց, գնահատելով բանակումէն ներս եղած աշխատանքը: Տիկին Մանոյշ Շահմիրեան իր կարգին, յայտնապէս յուզուած, շնորհակալութեան խօսքեր արտասանեց բոլոր անոնց որոնք միշտ թիկունք եղած են այս միութեան, աւելցնելով՝ «մեր քաջալերանքը եւ գնահատական խօսքերը զիս առաւել կը գօտեպնդեն ու կ'երիտասարդացնեն շարունակելու համար այս սքանչելի եւ ազգօգուտ գործը»: Այս սրտաբուխ խօսքերը դիմաւորուեցան ջերմ ծափահարութիւններով եւ գիշերուան ուշ ժամերուն վերջ գտաւ հաւաքոյթը «միայն ցտեսութիւն մըն է» խմբերգով:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Յունիս 18-ին մեռած է խմբավար Կարօ Արման: 1944-ին հիմնած է Պօյաճըգիւղի եկեղեցւոյ «Դուրեան» երգչախումբը: Տարիներու ընթացքին ղեկավարած է «Կոմիտաս» եւ «Կեդրոնական» երգչախումբերը մեծ ծառայութիւն ընծայելով եկեղեցական եւ աշխարհիկ երգերու տարածման: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Յունիս 22-ին, Պէյօղլուի Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցին: Ներկայ եղած են Շնորհք Պատրիարք, Շահան Եպիսկ. Սվաճեան, Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան Մեծաւոր Հ. Գաբրիէլ վրդ. Այանեան, «Կեդրոնական» երգչախումբը եւ քոյր երգչախումբերու ներկայացուցիչները: Դամբանական մը խօսած է Շահան Եպիսկ., վեր առնելով Կարօ Արմանի նուիրումը հայ եկեղեցական երաժշտութեան: Ապա մարմինը ամփոփուած է Շիշլիի գերեզմանատունը:

×

ՍՈՖԻԱՅԻ մէջ տեղի ունեցած է պուլկարագիտութեան առաջին համագումարը, մասնակցութեամբ 50 երկիրներէ 500 օտար եւ 500 պուլկար գիտնականներու, որոնք քննարկած են պուլկար մշակոյթի, դպրութեան, պատմութեան, լեզուաբանութեան եւ հնագիտութեան հարցերը: Համագումարին մասնակցող խորհրդային պատուիրակութեան մէջ եղած են նաեւ հայ գիտնականներ՝ ակադ. Ծատուր Աղայեան, որ խօսած է պուլկար ու հայ ժողովուրդներու դարաւոր կապերու եւ միասին մղած ազատագրական պայքարի մասին, Ռուբեր Խաչատրեան, Ջօհրապ Կասապեան եւ Յակոբ Ուլուտեան:

×

ՊԼՈՎԴԻՒԻ Հայ Մշակոյթի Տունը, Մայիս 31-ին, նշուած է Վարդանանց տօնը, նախաձեռնութեամբ «Երեւան» կազմակերպութեան տեղական վարչութեան: Աւարայրի ճակատամարտին նշանակութեան մասին զեկուցում մը կարդացած է Սոնա Համբարձումեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

×

ՊԼՈՎԴԻՒԻ մէջ, Մայիս 30-ին, հանդէս եկած է Խասքովոյի «Երեւան» կազմակերպութեան թատերախումբը, ներկայացնելով Խուսար Օլպիի «Ամէն ինչ գրօսայգում» թատերախաղը, բեմադրութեամբ Վ. Պօրիլքովի: Գլխաւոր դերերը ստանձնած են Սուզանա Խանճեան, Գալուստ Բարսեղեան, Սրբուհի Բարսեղեան եւ Ֆիլիփ Տէր – Անտոնեան:

×

ԻՆՏԻԱՆԱՅԷՆ (Մ. Նահանգներ) Տոքթ. եւ Տիկին Արա Տումանեան 100.000 տոլար նուիրած են Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան, Դպրեվանքի 50-ամեայ յոբելեանին առթիւ, եւ Դպրեվանքի նոր կառուցուելիք շէնքին համար:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՇԷՅԽ ՃԷԼԱԼԻ ՀՈՂԻՆ ՎՐԱՅ

– Էդ մասին կարգադրութիւն ըրած եմ, տղաս: Թաթոսը եւ 25 ձիաւորներ էստեղ կը մնան:: Վաղը, ցորեկին, Շէյթանի կամուրջը պէտք է մեր ձեռքն ըլլայ: Եթէ քիւրտերը քանդելու ըլլան, դժուարութիւն պիտի ունենանք գետէն անցնելու: Միայն թէ, տղաս, այստեղի քիւրտ գիւղացիները պէտք չէ իմանան, որ Սպիտակ Ձիաւորը հեռացեր է Խուրշիտի հողէն,– կը խօսէր Ջէրջի Կիրոս, ու միենոյն առեն ելք մը կը մտածէր՝ Թրքաց բանակի ստոյգ ձիրաններէն ապաւինելու համար:

Մարտիկ՝ ձիուն վրայ էր: Իրարու ետեւէ ձիերուն վրայ նետուեցան, Թորթանցի ու Թիլցի կռուողները, լեռներու մէջ ծնած հսկաներու պէս, ու հսկաներու պէս ճամբայ ինկան, լեռներու ճամբով:

Թաթոս, Ջէրջի Կիրոսին մօտ այնպէս կեցած էր, որ կ'ըսես երկինքը գլխին էր փլեր: Մտահոգուած էր, որ Թիլցի ձիաւորները պատահարը պիտի պատմէին Մարտիկին, ու ծիծաղէին: Ինք անոնց հետ չգնաց, որ ըսէր, խակապէս հաւատացնէր, որ ձին Տուրսունը իր աչքերով տեսած էր: Թաթոս, հետզհետէ ինքն ալ սկսած էր հաւատալ, թէ էշին մէջ սպաննուած էր՝ ձին Տուրսունը, թէ այլեւս այդ տեսակ մէկը գոյութիւն չունէր: Եթէ կայ ու կ'ապրի, անտարակոյս, իշու, ձիու կամ շան կերպարանքին մէջ է: Թաթոս, երբ Թիլցի ձիաւորին նայեցաւ, տարօրինակ կերպով նմանութեան թեթեւ գիծ մը տեսաւ. Սրապի քիթը՝ ձին Տուրսունի քթին մանրանկարն ըլլար կարծես: Յետոյ, անոր նմանութիւնը ձիերու դէմքերուն վրայ փնտռեց:

– Թաթոս,– ձայն տուաւ Ջէրջի Կիրոս,– լոյսը որ բացուի, 15 ձիաւորները հետդ կ'առնես ու առանձնապէս քիւրտ գիւղերու մէջէն կ'անցնիս:

Թաթոս շատ լաւ հասկցաւ Կիրոսի այդ կարգադրութեան իմաստը: Թաթոսը՝ յարմար մարդն էր, մանաւանդ՝ գիտէր սալթանաթով ինքզինք ձիու վրայ պահել: Լաւ պեխեր ունէր, եւ դուրս ցըցուած կուրծք ու գիտէր իր գլուխը լաւ պահել տարեց աքլորի մը պէս: Ահա թէ ինչո՞ւ Ջէրջի Կիրոս առանձնապէս ուզած էր, որ Թաթոսը իր մօտ մնայ: Կիրոս, Քիւրտերու գլխին՝ կ'ուզէր իր խորամանկ խաղերէն մէկը խաղալ:

Թաթոս, 15 ձիաւորներու գլուխ անցած, քիւրտերու գիւղերուն մէջէն այնպէս պիտի անցնէր, որ ձիերու ոտքերուն տակ քարերը ճեղքուէին: Այն առեն, քիւրտերը վախով պիտի նայէին անոնց անցնելու, ու իրենց հոգիներուն մէջ պիտի պահէին՝ Սպիտակ Ձիաւորին սարսափը, որ Մարտիկ իրենց հողերուն վրայ է: Անոնք, այդ սարսափելի ազդեցութեան տակ՝ թառերուն մէջ կըծկուած հաւեր պիտի ըլլային ու խլրտումի որեւէ փորձ պիտի չընէին, մինչեւ որ իրենք, գիւղացիներով ու բեռներով հեռանային Խուրշիտի հողէն:

Թաթոս, ինքզինք չակեց, ձեռքը պեխերուն տարաւ: Այո՛, այո՛, ինչպէս լաւ պիտի տանէր իր այդ դերը, ինչպէս պիտի անցնէր, որ պատերը դող տային ու քիւրտերը՝ տուներէն դուրս նայելու իսկ համարձակութիւն չունենային:

Թէյրսի պէս, Կիրոս իր հարցումին ատենը գտաւ.

– Հա, նոր միտքս ինկաւ, Թաթոս. բլուրի կողմէն էդ ի՞նչ հրացանի ձէն էր...

×

Մարտիկ իր ձիաւորներով անցաւ հովիտներէն, երբ մթութիւնը հետզհետէ բաց կապոյտութիւն մը կ'առնէր: Ճամբաներուն աւելի շատ ծանօթ էին Հողդարէն եկող երկու լրաբերները: Անոնք կ'անցնէին ուրականի մը պէս: Լեռներուն ապառաժները երկաթներու նման ձայն կուտային կարծես, եւ օձերը գետնի խորութեան մէջ կը խլրտային: Երբ Ճէլալի լեռներուն մօտեցան, տեսան, որ հեռուն կիներով, տաւարներով ու երեխաներով քեօչ մը կ'իջնէր հովիտն ի վար, այնպէս կ'իջնային, կարծես փոթորիկի մէջ ինկած վրաններ ըլլային:

(Շար.– 354)

ԼԻՈՆ .- Պ. Նշան Ֆրունճեան և Թոնանեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ եւ ազգականին՝

ԼՈՒՍԻՆ ՖՐՈՒՆՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 7-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի Յուլիս 9, ժամը 9-ին Ս. Յակոբ Եկեղեցին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Այրի Տիկին Ազապի Կիրակոսեան, Տէր եւ Տիկին Բենիամին Մովսէսեան, Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Եանկընեան, Օրիորդ Ռօզէթ Եանկընեան, խոր ցաւով կը ծանուցանեն, յետ կարճատեւ հիւանդութեան, իրենց ամուսնոյն, քեռայրին եւ փեսային՝

ՆՈՒՊԱՐ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 2-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Յուլիս 6-ին, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցին, եւ թաղումը՝ Առնուվիլի գերեզմանատան իրենց ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պրն. Գէորգ Ուշագլեան, փոխան ծաղկեպսակի 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, Նուպար Կիրակոսեանի մահուան առթիւ:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կոմիտաս Փողոց, 4

1981 / 82 Տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Հեռաձայնել.—

– Տիկին ԳԱՐԱՃԵԱՆ 375. 27. 89

– Տիկին ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ 376. 68. 19

Կ Ո Չ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

Աղքատախնամը վերջերս բազմաթիւ գործի դիմումներու դէմ – յանդիման կը գտնուի: Կը խնդրուի գաղութիս գործատէրերէն, որ եթէ պաշտօնեայի կամ գործաւորի անհրաժեշտութիւն ունենան՝ փութով տեղեկացնեն գրասենեակ:

Աղքատախնամի Վարչութիւն

Հեռ.— 878.02.99 – 281.17.80

77. Rue Lafayette - 75009 Paris

SABERATOURS

DEMENAGE

A partir du 1er Août

Sa nouvelle adresse sera:

31, RUE D'ARGENTEUIL

75001 - PARIS

Tél.: 261. 51. 13

Métro: Pyramides

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Համախմբերգիական Միութեան Սէն Թ'Անթուանի մասնաճիւղին դաշտահանդէսը՝ Յուլիս 12-ին, Ֆապրըկուլի դղեակը, Մարսէյլի հանրակառքի ընկերութեան դաշտը: Շամփուրով խորոված, ճոխ պիւֆէ:

Նուագախումբ ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ

ԾՈՎԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան Մարսէյլի Շրջ. Վարչութիւնը այս տարի եւս կազմակերպած է իր սովորական ծովագնացութիւնը, դէպի

ILES - EMBIEZ

Սոյն ծովագնացութիւնը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 26-ին, ամբողջ օրը:

Մեկնում՝ Մարսէյլէն, առաւօտեան ժամը 8-ին, հանգստաւէտ օթօքառով եւ շարունակութիւնը նաւով, անցընելու համար հայկական օր մը այս գեղեցիկ կըղզիին վրայ. յայտնի ճաշարանի ընտրեալ ճաշէն յետոյ՝ հաճելի խաղեր ու ծովային լողանք:

Մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի՝ արձանագրուիլ մինչեւ Յուլիս 22, ներկայանալով կամ հեռաձայնելով Միութեանս քարտուղար՝ Պր. Ալիքսանեանի, Սէն – Ժիւլիէնի մէջ:

Հեռաձայն.— 93. 04. 90

Երթուդարձ եւ ճաշ.— 120 Ֆ.:

LES SECTIONS JAF et UCFAF DE LA REGION PARISIENNE

Vous donnent rendez-vous à leur

Fête Champêtre Annuelle

«CARREFOUR DE L'ANEMOMETRE» au Bois de Clamart

Le Dimanche, 19 Juillet de 10 à 22 h.

PARTIE ARTISTIQUE

Buffet franco - arménien — Jeux et Stands

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԿԵԴՐՈՆԸ

Կազմակերպած է բացառիկ ճաշ – Պարահանդէս մը, Յուլիս 11, Շաբաթ գիշեր, ժամը 21-ին, Փիսին տը Լիւմինիի շքեղ հաստատութեան մէջ: Ընտիր ըսպասարկութիւն եւ հայկական մթնոլորտ: Հասոյթը ամբողջութեամբ կը յատկացուի՝ հայերէնի դպրոցի գոյատեւման:

Տոմսերու համար դիմել այժմէն, հետեւեալ հասցէներուն.—Հ.Բ.Ը.Մ.ի Մարսէյլի գրասենեակը, հեռաձայն 37.75.97 եւ Մայր Եկեղեցւոյ գրասենեակը, հեռաձայն՝ 77.84.70: Ինչպէս նաեւ՝ Դըպրոցի պատասխանատուներու մօտ:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Քամբանէ Ֆրէզի Սուրբ Կարապետ Եկեղեցւոյ վարչութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած միօրեայ զոյգ դպրոցներու ամավերջի հանդէսը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ Յուլիս 11, ժամը 16-ին Եկեղեցւոյ կից Վազգէն Ա. սրահին մէջ: Աշակերտներու կողմէ երգ, պար եւ արտասանութիւն ղեկավարութեամբ՝ ուսուցչուհի երէցկին Գոհարիկ Քէշիշեանի:

Ճոխ սեղան եւ զովացուցիչներ կը հըրամցուին բոլորին, Տիկնանց Միութեան կողմէ:

Ծնողքներէն կը խնդրուի խուռներամ ներկայ գտնուիլ, քաջալերելու եւ վայելելու համար իրենց զաւակներուն յառաջդիմութիւնները:

Le Docteur

B. VARTIVARIAN

Médecine Générale

Communique sa nouvelle adresse:

238, Rue de Belleville - 75020 Paris

Métro: Télégraphe

Tél.: CABINET - 636. 93. 42

DOMICILE - 268. 03. 51

Tous les jours, de 8 à 11 h. et de 15h.30 à 20 h.

TAKVOR TAKVORIAN

Signera son livre:

ARMENOUCH

A la Kermesse de l'Eglise Arménienne de Nice

le Samedi 11 et le Dimanche 12 Juillet

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»

83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris

Commission Paritaire: N° 55935

TRANSTOURS

ORGANISE PLUSIEURS VOYAGES POUR L'ANNEE 1981

AVEC LES MEILLEURES CONDITIONS ET DES PRIX IMBATTABLES.

Hôtel COSMOS à MOSCOU et Hôtel ARMENIA à EREVAN 1e classe

De PARIS:

du 5 Août au 20 Août — Prix: 4400 F.

3 Sept. au 18 Sept. — Prix: 4400 F.

du 5 Oct. au 20 Oct. — Prix: 3800 F.

De MARSEILLE:

— 1e Voyage: du 1 Août au 14 Août

— 2e Voyage: du 5 au 18 Septembre — 3e Voyage: du 3 au 16 Octobre

○ PARIS — MR. OUNDJIAN: 25, Rue d'Argenteuil, 75001. Tél.: 261.58.28
Mercredi et Vendredi: de 14 à 18 h.

○ MARSEILLE — Z. ALEXANIAN: 11, Rue du Bassin, SAINT - JULIEN
Tél. 93. 04. 90 — (42) 83. 31. 55

○ LYON — CHEMIDIKIAN: Rue Chardonnet, N° 16, 69120 Vaulx-en-Velin

○ VALENCE — N. KASBARIAN: 9, Rue Sully; Tél.: 868. 53. 05

ARMÉNIE

et

CAPITALES SOVIÉTIQUES

CIRCUIT DE 14 JOURS

MOSCOU — EREVAN — TBILISSI — LENINGRAD

DU 17 AU 30 AOUT

Voyage organisé par l'Union des Eglises Evangéliques ARMENIENNES de France

Sous la direction du Pasteur LEONIAN

Organisateur Technique: SEVAN Voyages

Renseignements et Inscriptions:

Pasteur LEONIAN

4, Rue Dr. Paul - Diday — 69003 LYON — Tél.: (7) 853. 54. 16

Prix: Paris / Paris 4200 F. Tout compris

Inscriptions:

Varoujan SARKISSIAN

SEVAN VOYAGES

48, Cour de la Liberté — 69003 LYON

Tél.: (7) 860. 13. 66

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ողբ. Յովհաննէս Գաբլանեանի մահուան առթիւ, Սէն – Ժէռոմի Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները.— Գաբլանեան Հաստատութեան գործաւորները 200 ե. պ., Գ ա բ լ ա ն ե ա ն, Մարթաեան ընտանիքները 100-ական ե. պ. եւ 100-ական դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Գըրիգոր Դաւիթեան, Պօյաճեան ընտ. (Վալանս), Տէր եւ Տիկին Ժան Մէլիքեան, Տէր եւ Տիկին Թորոս Ճէնտէրէճեան 100-ական, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Էսկիճեան, Տիգրան Սարաֆեան (Վալանս), Տէր եւ Տիկին Գարակէօզեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Վարպետեան, Տէր եւ Տիկին Մինաս Աճէմեան, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Գումրուեան 50-ական, Մանկիեան ընտ., Ենովքեան ընտ., 50-ական ե.պ. եւ 50-ական դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Ասարլիքեան, Աբրահամ Մանկասարեան 30-ական, Այրի Տիկին Պետրոսեան 20, Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Խաչատուրեան դպրոցին 100, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տէր Մինասեան, Նուպար Տէր-Մինասեան Օննիկ Տօրումեան 50-ական դպրոցին:

×

Տարաբախտ Լօրան-Նուրիան Էօքսիւզեանի մահուան առթիւ, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նըուէրները, փոխան ծաղկեպսակի.—

Այրի Տիկին Մաոլէն Էօքսիւզեան, իր հանգուցեալ ամուսնոյն յիշատակին.— Եկեղեցւոյ պայծառութեան, Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբին, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութեան, Հ.Բ.Ը.Մ.-ին, եւ դպրոցին 5.000-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ռօսի եւ Քրիսթիան Էօքսիւզեան, Էտուար Զագար, Տիկին Էլիզ Ջրբաշեան և Աթոյեան ընտ. ե. պ. 500ական, Տէր եւ Տիկին Հայկ Թերզեան, Տէր և Տիկին Ալպէռ Սողոմոնեան և Ժագ Սողոմոնեան ե. պ. 300ական, Սէն Թ'Անթուանի Մարզական Միութիւն, Տէր և Տիկին Ալվօ և Վաքա ընտանիքներ, Տէր և Տիկին Քիմէն, ե.պ. 200-ական, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Սխակեան ե.պ. եւ Հ.Բ.Ը.Մ.-ին, Տէր եւ Տիկին Թիլքիեան դպրոցին եւ Տէր եւ Տիկին Սիմոնթա Գլօտ ե.պ. 100ական Ֆ. Ժան – Պերնար Զագար 250 ե. պ.:

COMMUNIQUÉ

DE L'ASSOCIATION DES ANCIENS ELEVES MOORAT - RAPHAEL

Nouvelle attribution de deux bourses d'un montant de 8.000 F. chacune, pour l'Année Scolaire 1981 / 1982. Les candidatures doivent parvenir avant le 14 JUILLET 1981 (le cachet de la poste faisant foi) à l'adresse suivante:

A. A. E. MOORAT - RAPHAEL

Commission des Bourses

11 bis, Rue Marceau

92130 — Issy-les-Moulineaux

Le dossier doit comporter obligatoirement

- Etat-civil complet de l'enfant, nombre de frères et sœurs.

- Adresse, numéro de téléphone et profession du père et de la mère.

- Bulletins scolaires des deux dernières années (79/80 et 80/81).

- 2 Photos d'identité.

- 2 Enveloppes timbrées (au nom des parents) pour la réponse.

———×———

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մուրատ – Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութիւնը երկու նոր կրթաթոշակ կը յատկացնէ, իւրաքանչիւրը՝ 8.000 Ֆ.-ի: Թեկնածութիւնները պէտք է կատարուին մինչեւ Յուլիս 14 (թըղթատարի կնիքը կը վկայէ), վերը նշանակուած հասցէին:

Թղթածրարը պէտք է պարտադրաբար բովանդակէ.—

– Երախային ամբողջական ինքնութիւնը, քոյրերու եւ եղբայրներու թիւը:

– Հօր ու մօր հասցէն, հեռաձայնի թիւ եւ արհեստ:

– Դպրոցական վիճակացոյց, վերջին երկու տարեշրջաններու.— 79/80 եւ 80/81

– 2 Լուսանկար:

– Դրոշմաթուղթ փակցուած երկու պահարան ծնողքին հասցէին, պատասխանի համար:

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ
10
VENDREDI
10 JUILLET
1981

ՅԱՌԱՋ

LE NUMERO 2 F. 50

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.948

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

56e ANNÉE — No 14.948

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՖՐԱՆՍԱՆ ՃԱՄԲԱՅ ԵԼԱՒ

ՄՕՌՈՒԱ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑ ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՊԱՏԳԱՄԸ՝ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ

Հինգշաբթի առտու, փարիզեան մամուլի խորագիրները ինքնին խօսուն էին եւ ցոյց կու տային հակազդեցութիւններ, ըստ հոսանքներու, Նախարարապետ Մօռուայի ներկայացուցած ծրագրէն ետք: Այսպէս, Ֆիկառօ, հաւատարիմ ինքն իրեն կը գրէր՝ «ՄՕՌՈՒԱ՝ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ ՕՐԷՆՔԸ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ», Մաթէն, ընկերվարութեան մօտ, անպաշտօն ձեւով բայց ըստ երեւոյթին խոհեմ «ՓՈՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ», Իւմանիթէ նաեւ «չըջահայեաց» (այնքան փորձանքներ եկան կուսակցութեան գլխուն, վերջերս, որ կը հասկցուի) – կը խորագրէր .– «ՄՕՌՈՒԱ՝ ԱՀԱ ԹԷ Ի՛ՆՉ ՊԻՏԻ ԸՆԵՆՔ», Ֆրանս – Սուար, հսկայ տառերով ամբողջ էջի երկայնքին «ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ», Լիպերասիոն, որ ընդհանրապէս աւելի դիպուկ խորագրեր կը գտնէ կը գոհանար ըսելով «ՄՕՌՈՒԱ ՄԻԹԵՐԱՆԸ Կ՚ԸՆԴՕՐԻՆԱԿԷ» ինչ որ մասնաւոր ինքնատիպ թոյլ մը չունի: Հաւանաբար, Քոթիտիէնն է, որ յաջողած էր միջին ճամբայ մը գտնել, չքօղարկելով որոշ մտահոգութիւն մը՝ «ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ… ՃԱՄԲԱՅ ԵԼԱՒ, Կ՚ԵՐԹԱՅ ԲԱՑԻՆ»»… :

Ուրեմն Չորեքշաբթի օր էր, որ Ազգ. Ժողովին առջեւ Նախարարապետ Մօռուա կը ներկայացնէր կառավարութեան ծրագիրը, Ժողովին Նախագահին՝ Մեռմազի կատարած ընթերցումէն ետք Հանրապետութեան Նախագահին պատգամին:

Մէկ ժամ քառասուն վայրկեան պիտի տեւէր Մօռուայի ծրագիրը, որ յարենըման էր Ֆ. Միթերանի ծրագրին այնպէս ինչպէս ներկայացուցած էր ընտրապայքարի ընթացքին, որպէս թեկնածու: Ուրեմն, բոլոր անոնք որոնք լաւ մտիկ ըրած էին թեկնածուն, կրնան գոհ ըլլալ ստանալով թէ, ընտրեալը հաւատարիմ է թեկնածուին առած յանձնառութեանց, իսկ անոնք որոնք Միթերանի ի նպաստ քուէարկած են միայն ու միայն Ժիսքարի դէմ քուէարկած ըլլալու համար, կարծելով որ հարկ չէ «մտահոգուիլ» Միթերանի ընկերվարական ծրագիրներով, եթէ ընտրուի կը փոխուի, քանի շատ չի պատահիր որ ընտրուելէ ետք, թեկնածու մը տէրը մնայ իր խոստումներուն, անոնք կրնան իրենց մատը խածնել… :

Բայց տեսնենք թէ ի՞նչ ըսաւ Մօռուա: Նոր՝ ոչինչ եւ հո՛ս բացարձակապէս հաւաստ է Լիպերասիոնի խորագիրը, երբ կը գրէ՝ Մօռուա կ՚ընդօրինակէ Միթերանը: Նախ քան սակայն կառավարական ծրագրին անդրադառնալը, յիշենք Հանրապետութեան Նախագահին պատգամը, զոր Ազգ. Ժողովին մէջ կարդաց Լուի Մեռմազ եւ Ծերակոյտին մէջ՝ Ալէն Փոհէր:

Նախագահը կ՚ըսէ սկիզբը թէ ինչպէս իրեն թոյլ կու տայ Սահմանադրութեան 18–րդ յօդուածը, իր խօսքը կ՚ուղղէ Խորհրդարանին օրէնսդրութեան սկիզբը եւ խորհրդակցներին, իրենց անձնական ընտրութիւններէն անդին, մաղթանքներ կ՚ընէ, պաշտօնի մը համար, որու մեծութեան ու նաեւ պարտադրանքներուն լաւ ծանօթ է, երկար ատեն վարած ըլլալով զայն: Ապա Միթերան կ՚ըսէ. – «Քանիցս ըսած եմ, որ յանձնառութիւններս կը կազմեն կառավարական գործունէութեան ուխտը: Պիտի աւելցնեմ, քանի որ հանրաքուէն, երկրորդ անգամ արտայայտուեցաւ, որ անոնք դարձան ձեր օրէնսդրական գործունէութեան ուխտը: Ծանօթ էք անոնց եւ այլեւս չեմ անդրադառնար: Կառավարութիւնը, իր իրաւասութեանց սահմաններուն մէջ, արդէն գործի անցած է իրագործելու համար զանոնք»: Ապա, Նախագահ Միթերան պայմանագրութիւն կ՚որակէ ինչ որ Մայիս 10–ին եւ Յունիս 21–էն ի վեր զիրենք կը կապէ Ֆրանսացի ժողովուրդին: Եւ, կ՚ըսէ, քանի որ պայմանագրութեան գաղափարը ոգեկոչած է, կը ճշդէ որ եթէ օր մը, հարկ ըլլար առնուած յանձնառութիւններէն ալ աւելի անդին երթալ, ատիկա կրնար պատահիլ միայն երբ ժողովուրդը կրկին ըսէ իր վերջին խօսքը: Միթերան կը յիշէ նաեւ 1936–ին ընտրըուած Ազգ. Ժողովը եւ Լէոն Պլումի կառավարութիւնը վստահութիւն յայտնելով թէ պիտի յաջողի: Իբրեւ եզրակացութիւն, նախագահը կ՚ըսէ. – «Համոզում ունիմ, որ Ֆրանսան պիտի յաղթէ անգործութեան եւ դրամահոսութեան եթէ Ֆրանսացիներն ու Ֆրանսուհիները սերտօրէն միացած զգան իրենք զիրենք մեր ձեռք առած աշխատանքին: Ազգ. միասնականութիւնը այնքան աւելի ամրապնդուած կ՚ըլլայ որքան ամէն ոք ինքզինքը պատասխանատու զգայ եւ ներպաշընկալ երկրէն պահանջուած հաւաքական ճիգին: Խօսքս ուղղելով Խորհրդարանին, կոչ կ՚ընեմ բոլորին կամքին, պատասխանատուութեան գիտակցութեան, քաղաքացիական պարտականութեան, երեւակայութեան՝ մեր ժողովուրդին, որ գիտցած է դէմ դնել ամէն անգամ երբ իրեն վստահութիւն ցոյց տրուած է իր պատմութեան ընթացքին: Կեցցէ՛ Հանրապետութիւնը, կեցցէ՛ Ֆրանսան»:

Կարգը կու գար, ուրեմն նախարարապետին ծրագիր – ճառին, որուն գլխաւոր գլուխներն են. – ազգայնացում ճարտարարուեստի:

Ճարտարարուեստի տասնեւմէկ խումբեր պիտի ազգայնացուին օրէնսդրական շրջանին, այսինքն հինգ տարիներու ընթացքին: Անմիջականին մէջ նախատեսուած են. – Տասօ, Մաթրայի զինական ճիւղը, երկաթագործութեան մէջ՝ Սասիլոռ եւ Իւզինոր, Ելեկտրականութեան Ընդհ. Ընկերութիւնը, Փեշինէ – Քիւլման, Ռոն – Փուլէնք, Սէն – Կոպէն փոնթ՛ա Մուսոն և Թոմսոն–Պրանտ: Բանակցութիւններ պիտի սկսին Հոնէ – ուէլ Պուլի, ԻԹԹ – Ֆրանսի եւ Ռուսէլ – Իւքլաֆի հետ:

Դրամատուներու դետնին վրայ, կառավարութիւնը կը նախատեսէ վարկը ազգայնացնել բայց կը ճշդէ որ ոչ օտար դրամատուները, ոչ «քօօփերաթիփ եւ միւթիւալիսթ» ճիւղի դրամատուները, ոչ ալ փոքր անկախ դրամատուները խնդրոյ առարկայ են:

Ֆրանքի պաշտպանութիւն. – Ֆրանքը պիտի պահպանուի դրամական եւրոպական դրութեան մէջ: Կը կրկնուի վճռականութիւնը պաշտպանելու ազգ. դրամանիշը եւ պայքարելու դրամահոսութեան դէմ:

Գաղթողներու սահմանափակում. – Կառավարութիւնը կը սահմանափակէ օտար աշխատաւորներու մուտքը եւ անոնց վերաբերող օտար երկիրներուն պիտի առաջարկէ երկկողմանի համաձայնագրեր աշխատանքի պայմաններուն եւ իրենց երկիրը վերադառնալու մասին:

Ապակեդրոնացում. – Շրջանային խորհուրդի նախագահը կը դառնայ շրջանին գործադիրը:

Արտաքին քաղաքականութիւն. – Ֆրանսա տէրն է իր առած բոլոր յանձնառութեանց եւ յուսախաբ պիտի չընէ անոնք որոնք իր մէջ պարկեշտ ընկեր մը գտած են:

Տուրք մեծ հարստութեանց վրայ. – Մեծ հարստութեանց վրայ տուրք մը մաս պիտի կազմէ 1982–ի պիւտճէին ծրագրին բայց պիտի չվերաբերի աշխատանքի գործիքին: Տուրքը կը սկսի 3 միլիոն փրանքէն անդին:

Նոր քաղաքացիութիւն. – Հօս, փըն – տըռուածը բաւական անորոշ է: Պիտի ջնջուին Պետութեան ապահովութեան Ատեանը եւ զինեալ ուժերու հերթական դատարանները, Ապահովութիւն եւ Ազատութիւն օրէնքը, մահապատիժը:

Աշխատանք. – Դեկտեմբերին կառավարութիւնը 2 տարուան ծրագիր մը պիտի ներկայացնէ, որ զարկ տայ աշխատանքին, սեղմելով աշխատանքի 210 հազար պաշտօն զեղչելով աշխատանքի տեւողութիւնը:

Այս ամբողջին մէջ, մտահոգողը, պարզ է, տնտեսական մարզն է եւ ազգայնացումները, որոնց, մէկ կարեւոր մասին, անհրաժեշտութիւնը չարդարացուիր: Ֆրանսական ճարտարարուեստի ամէնէն փայլուն նմոյշներն են Փէշինէ, Ռոն – Փուլէնք, Թոմսոն եւ մանաւանդ՝ Ռուսէլ – Իւքլաֆ եւ չի հասկցուիր թէ ի՞նչ պիտի փոխուի կամ աւելի ճիշդ՝ բարեփոխուի: Եւ որովհետեւ ձախին եւ ընդհանրապէս ընկերվարականներու Աւետարանին կրօնքն է տնտեսութիւնը, ընդդիմադիրները հո՛ն, այդ անկիւնադարձին կը սպասեն իրենց յաջորդներուն, մաղթելով անշուշտ, որ (ըստ «աւանդութեան») ձախողին: Կը մնայ Միթերանի եւ իր կառավարութեան հերքել տալ նման նախատեսութիւններ:

Նախարարապետին ճառէն ետք, ընդդիմութիւնը խօսք ունէր ըսելիք Իւ – տէ – Էֆի բանբերը՝ Կօտէն ամպիոն բարձրացաւ եւ նոյն պահուն ու ցուցական կերպով, ժողովէն դուրս ելան Շիրաք եւ Փոնս հասկցնելով թէ իրենց «բարեկամին» ըսելիքները բնաւ չի հետաքրքրեր զիրենք: Կօտէն, նախ կը փորձէ պաշտպանել եօթնամեակի հաշուեկշիռը, որ կ՚ըսէ, նոր իշխանութիւնը կ՚այլափոխէ եւ պիտի չյաջողի համոզել Ֆրանսացիները, որ թէ թշուառութեան մէջ թաղուած էին եւ թէ բոլոր ազատութիւններէն զրկուած:

Խօսք առաւ նաեւ, յանուն ընկերվարական խմբակցութեան Լիոնէլ Ժոսփէն, որ հարկ տեսաւ շեշտել. – «Առաջարկները, զորս ներկայացուցիք, պ. Նախարարապետ, մեր առջեւ, օրէնքի ուժ չեն կրնար առնել առանց խօսակցութեան ձեր կառավարութեան եւ Խորհրդարանին միջեւ: Որովհետեւ, զօրաւոր մեծամասնութիւն մը կը վայելէք Ժողովին մէջ, որովհետեւ նոյն ըմբռնումներն ունինք, որովհետեւ մեզմէ էք, միթէ՞ մեզի պիտի վիճակուի միայն ինքնաբուխ հաւանութիւն տալ: Կամ, ընդհակառակն, փաստելու համար ժողովրդավարութիւնը, հարկ է՞ որ տեւական քննադատութեան դիմենք: Չեմ կարծեր, որովհետեւ հարցը մէկ անգամէն հաւանութիւն կամ տարակարծութիւն յայտնելը չէ այլ՝ վիճաբանութիւն տանիլ, հիմնարկութիւնները բանեցնել եւ յարգել անոնց դերը»:

×

Ինչ կը վերաբերի ազգայնացումներուն ճարտարարուեստի մէջ Ֆիկառօ կը ներկայացնէր տասնեւմէկ մեծ խումբերը: Անդրադառնանք միայն Ռուսէլ–Իւքլաֆի, որու նորընտիր նախագահն է՝ Էտուար Սաքըզ(եան), բնիկ պոլսեցի եւ որ տարիներու ընթացքին բարձրանալէ ետք տնօրէնութենէն փոխ – Նախագահութեան, անցեալ ամիս կ՚ընտրուէր նախագահ (այս մասին, մանրամասնութիւններ կու տանք Յուլիս 14–ի մեր թիւով Գ. էջ):

Ուրեմն, գերման հսկան է, Հէօքսթը, որ Ռուսէլ – Իւքլաֆի դրամագլուխին 57,94 առ հարիւրն ունի, ինչ որ կը նշանակէ թէ իշխանութիւնները կ՚ուզեն ձեռք առնել օտար ընկերութեան մը հակակշիռը: Երբ 1972ին կը մեռնէր Ժան – Քլօտ Ռուսէլ, գործակցութեան համաձայնագրերը կը վերածուէին մասնակցութեան: Ռուսէլ օժիտին մէջ կը գտնէր արտասահման, մանաւանդ Ամերիկա, ոտք դնելու միջոցները: Եւ եթէ այսօր Ռուսէլ մէկն է դեղագործութեան համաշխարհային մեծերէն մէկուն, նաեւ տարին 375 միլիոն կը տրամադրէ հետազօտութեան: Տարեկան առուծախ՝ 5 միլիառ, պաշտօնէութիւն՝ 17.000:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ինչպէս մեր ընթերցողները պէտք է նկատած ըլլան, վերջին շրջանի յարաճուն յաւելումները (թուղթ, առաքման ծախք՝ – 8,50% Փետրուարին, 8,63% Յուլիսին, – աշխատավարձքի եւ ընկերային տուրքերու, ելեկտրականութեան, եւայլն, եւայլն.) ստիպեցին տեղական մեր բոլոր պաշտօնակիցները, գլխաւորաբար օրաթերթերը, որ բարձրացնեն իրենց գիները:

1980 Մայիսէն ի վեր «Յառաջ» անփոփոխ պահեց իր սակերը բայց անկարելիութեան մէջ է շարունակելու: Այդ իսկ պատճառով, Յուլիս 7–էն ի վեր, հատավաճառի գինը բարձրացաւ 2 Ֆ. 50–ի եւ թերթիս վարչութիւնը բացառիկ պայմաններ շնորհելու համար իր հաւատարիմ բաժանորդներուն, մինչեւ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1, յետաձգեց բաժնեգիներու յաւելումները, առիթ տալով նաեւ որ մինչեւ այդ թուականը, բոլոր անոնք որոնք առկախ հաշիւ ունին, փակեն ներկայ սակով:

Իր հրատարակութեան 56–րդ տարուան սեմին, «Յառաջ» որու պիւտճէն ապահովուած է միայն ու միայն բաժնեգիներով, ծանուցումներով, հատավաճառութեամբ եւ իր բարգաւաճման համար եղած ինքնաբուխ նուէրներով, վստահ է որ իր բաժանորդները դիւրաւ կը հասկընան թէ կանոնաւորաբար շարունակելու համար իր հրատարակութիւնը, «Յառաջ» ուրիշ ելք չունէր:

Կանխայայտ շնորհակալութեամբ:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻԱ չի հանդարտիր եւ Չորեքշաբթիէն Հինգշաբթի լուսնալիք գիշերը շատ բուռն բախումներ տեղի ունեցած են նախ Մանչեսթըռ, ուր երեք միլիոնի վնաս կայ, նաեւ Լոնտոնի հարաւը: Հիւսիսային Իրլանտա ալ միջադէպեր ծագած են իբրեւ հետեւանք կամաւոր ծոմի դիմած 5–րդ իրլանտացի երիտասարդին մահուան:

ՌՈՄԻ ՇՆԱՑՏԸՐԻ տարաբախտ զաւակին, 14–ամեայ Տաւիտի յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Սէն – Ժերմէն ան Լէյ խիստ մտերիմ շրջանակի մը մէջ: Ծանօթ է որ դերասանուհիին տղան տունին ցանկապատէն անցնիլ փորձելով սահած էր եւ ձողը փորը մտած: Դերասանուհին, ինք ալ նոր ելած էր հիւանդանոցէն, ուր մէկ երիկամունքին հատումին ենթարկուեցաւ, եւ հարուածը շատ ծանր է իրեն համար, քանի իր անձնական ապարախտ կեանքին, գլխաւոր մխիթարութիւնն էր՝ զաւակը:

A Propos de ma Thèse de Doctorat

J'ai lu avec le plus grand intérêt les commentaires substantiels de MM. Khatchik Teuleulian et A. Beylerian sur la soutenance de ma thèse (*). Les deux critiques admettent que n'ayant pas lu son contenu, ils ne peuvent émettre une opinion vraiment fondée et se contentent en conséquence de porter leurs appréciations sur quelques sujets qui ont été débattus, particulièrement à propos de l'antagonisme entre Arméniens et Turcs, problème qui pour des raisons fort compréhensibles leur tient à cœur. Je me bornerai donc à faire quelques observations à ce sujet. La période qui nous intéresse concerne l'état des rapports entre Arméniens, Azéris et Géorgiens aux 19e et 20e siècle. Il est notoire que ce n'est qu'après l'annexion de la Transcaucasie par la Russie que l'antagonisme entre les trois principaux peuples du Caucase s'est manifesté d'une manière apparente. La division territoriale de la Transcaucasie par les tsars sans tenir aucun compte des réalités ethniques, économiques et religieuses, son expansion économique qui eut pour corollaire le déplacement d'une partie de la population arménienne vers les territoires habités par les Azéris et les Géorgiens, où des richesses ont été créées surtout grâce à l'esprit d'entreprise des Arméniens, ont provoqué une rivalité entre les trois peuples, rivalité qu'amplifia la politique tsariste. Qu'il y ait eu des pressions des musulmans sur les chrétiens et des mouvements pantouraniens dans le passé, nul ne le conteste, mais que ces phénomènes n'aient pas entraîné d'affrontements entre les allogènes du Caucase à l'exception de ceux qui se produisirent entre Arméniens et Azéris en 1905, provoqués par le gouvernement tsariste à la veille de la période révolutionnaire de 1905-1907, cela me semble évident. M. Teuleulian évoque la disparition des Arméniens de Gantzak (l'actuel Kirovabad). Se réfère-t-il à l'époque sassanide? Sait-il qu'il y a plus d'Arméniens aujourd'hui dans cette ville qu'avant 1914? Les Azéris auraient pu répliquer: où sont les musulmans du Zangezour «disparus» en 1919, et ainsi de suite. L'antagonisme entre nations n'est pas permanent, à preuve les relations franco-allemandes.

M. Beylerian, qui lui se base sur les reflexions de M. Teuleulian, me paraît sortir du cadre caucasien et du sujet que j'avais soigneusement défini. Certes les musulmans du Caucase étaient solidaires des Turcs anatoliens par la langue et la réligion, mais cela n'a pas empêché ces derniers d'abandonner l'Azerbaïdjan pour se rapprocher des Soviets en 1920. Ce n'est pas moi qui verserai de l'eau au moulin des Turcs sur les origines du génocide et sur les raisons de l'antagonisme arméno - turc, points qui sont loin d'être absents de ma thèse. L'objectif de celle-ci faut-il le rappeler, est essentiellement de contribuer à l'étude d'une période qui s'étend de l'indépendance à l'instauration du pouvoir soviétique dans les républiques transcaucasiennes (1917-1923) à l'aide des nombreux documents inédits disponibles dans les archives du ministère français des Affaires étrangères, des Républiques soviétiques d'Arménie et de Géorgie, à l'aide aussi de plus de 150 ouvrages publiés effectivement en plusieurs langues étrangères que j'ai eu le privilège de connaître. Je rends hommage à l'historien américain Richard G. Hovannissian dans l'avant-propos de ma thèse et, comme M. Beylerian, j'attends avec intérêt et impatience la parution des volumes suivants, ce que Mr. Hovannissian peut confirmer par l'échange de correspondance que j'ai eu l'avantage d'avoir avec lui. Or, qu'écrit l'honorable professeur dans son livre: *The Republic of Arménia*; (Vol. 1, 1918-1919, Berkeley-Los-Angeles - Londres, 1971, pp. 5-7).-

« *Au début du 20e siècle, la rivalité entre Arméniens et Tatares (Azéris) avait atteint des proportions dangereuses, car les paysans arméniens ne voulaient plus accepter le statut de fermiers ou de métayers et la classe commerciale arménienne,très active,avait commencé à saper le pouvoir et le prestige de l'aristocratie rurale musulmane. Les bureaucrates tsaristes,. poursuivant leur politique de « diviser pour régner » excitèrent l'antagonisme latent jusqu'à ce qu'il éclate en affrontements sporadiques* (...) *Bien que les Arméniens et les Géorgiens, peuples chrétiens eussent beaucoup de traditions similaires, ils devinrent en quelque sorte des rivaux. La rivalité provenait en grande partie du pouvoir croissant de la bourgeoisie arménienne et son infiltration rapide et de sa domination à Tiflis, capitale naturelle de la Géorgie et de la Transcaucasie. La classe commerciale arménienne avait même étendu l'investissement de ses excès de capitaux dans les districts ruraux, grignotant ainsi l'autocratie géorgienne décadente* ». Cette thèse est confirmée par des historiens tels que Adontz, Ananoun et Kharmandarian.

Certes, on ne peut écrire d'une manière exhaustive en 360 pages l'histoire de la période considérée, mais que faut-il alors penser de l'ouvrage de Hrant Pastermadjian, qui traite en 467 pages l'Histoire de l'Arménie depuis ses origines jusqu'au traité de Lausanne? Ne constitue-t-il pas un apport à une recherche qui demeure ouverte?

Que mon «émotivité» se soit manifestée lors des débats, j'en conviens. L'amitié si nécessaire entre les trois peuples me tient aussi à cœur. Mais alléguer que cet état d'esprit aurait pu me guider dans ma thèse, est démenti par de nombreuses confrontations entre les thèses des partisans et adversaires du bolchevisme suivies de synthèses, exemptes de tout préjugé.

L'ouvrage que j'espère faire paraître à l'automne, et qui reprendra très fidèlement la thèse soutenue en Juin, apportera, je l'espère, d'autres réponses à nos respectables critiques qui, me semble-t-il, ont exprimé leurs jugements à travers l'optique d'un prisme déformant d'un débat circonstantiel. J'espère qu'ils n'hésiteront pas à revenir sur le sujet.

S. AFANASYAN

(*) *Voir « Haratch » des* 12, 13 / 14, 27 / 28 *et* 30 *Juin* 1981.

ՀԻՒՍ. ԻՐԼԱՆՏԱ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԱՐԾԻՔԸ

ՀԱՐՑԵՐ ԵՒ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անյոյս գոյավիճակ մը այն իմաստով, որ լուծում մը գտնելու հնարաւորութիւնները չէին տեսնուիր: Գոնէ մօտաւոր ապագային համար: Ծիշդ այդ պատճառով ալ, ցայսօր, իրլանտական ծովէն այն կողմ, անգլիական ցամաքամասին վրայ, մարդիկ կը փորձէին «անտեսել» Ըլսթըրի խնդիրը: Եւ այս, հակառակ այն փաստին, որ Հիւս. Իրլանտայի հարցը ամէնէն բարդն է Անգլիոյ համար:

Արդ, ժամանակէ մը ի վեր յեղաշրջում մը նկատելի կը դառնայ այս ուղղութեամբ: Ցատկապէս այն օրէն սկըսեալ, երբ ԻՐԱ-ի բանտարկեալներ կամաւոր ծոմի դիմեցին պահանջելով, որ նըկատուին քաղաքական բանտարկեալներ: Ցայսօր հինգ ազգայնականներ մեռան ուժասպառ, հիւծած:

Այս իրողութեան արձագանգը կը հանդիսանայ Ռ. Պորտըրս, Հէրըլտի Լոնտոնի թղթակիցը աւելցնելով անմիջապէս, թէ ԻՐԱ՝ Իրլանտական Հանրապետական Բ ա ն ա կ ը յաջողեցաւ խախտել Անգլիացիներուն կրաւորական դիրքը Հիւս. Իրլանտայի ներկային, մանաւանդ ապագային հանդէպ:

Արդէն, կը գրէ ան, անգլիական կարգ մը շրջանակներուն մէջ մարդիկ կ'արտայայտեն դեռ մինչեւ վերջերս թաքուն նըկատուած միտքեր. – զոհացնել ազգայնականներուն երկար տարիներու պահանջը՝ ճամբան հարթելով երկու Իրլանտաներու վերամիացումին:

– Իրլանտա չեմ եղած, կ'ըսէ անգլիացի բժիշկ մը: Կ'աւելցնէ՝ ո՛չ իսկ կը փափաքիմ այցելել: Սակայն, երբ հեռատեսիլէն կը դիտեմ կամաւոր ծոմի զոհ Իրլանտացիներու յուղարկաւորութեան չչմեցուցիչ պատկերները՝ հարց կու տամ ինծի՝ ի՞նչ գործ ունինք հոն:

Մամուլն եւս կը սկսի հարցումներ հըրապարակ դնել, մտահոգութիւններ արտայայտել եւ քիչ թէ շատ առաջարկներ ներկայացնել:

Հանրային կարծիքին մօտ ծայր տըւող շարժումը հիմնականին մէջ սա ըմբռնումով կը ներկայանայ. – 12.000 անգլիացի զինուորներ, տեղական ապահովութեան ուժերուն հետ, ոստիկանի դեր կը կատարեն. ինչո՞ւ: Հիւս. Իրլանտա պէ՞տք է թէ ոչ շարունակէ մաս կազմել Միացեալ Թագաւորութեան. եթէ այո՝ ի՞նչ պայմաններու տակ:

Թղթակիցը կարճ պատմականի մը մէջ կը յիշեցնէ, թէ անգլիացի զինուորներ Ըլսթըր կը ղրկուին 1969-ին՝ անդորրութիւնը վերահաստատելու համար նահանգին մէջ, Բողոքականներուն եւ Կաթողիկէներուն միջեւ: Առաջին օրերուն նոյնիսկ Կաթողիկէները իրենց գոհունակութիւնը կը յայտնեն:

Արդ, Անգլիացիները այժմ կը լսեն եւ կը տեսնեն ձայն - պատկերասփիւռին միջոցով, թէ իրենց զինուորներուն դերը հիմնովին փոխուած է, քանի մասնակից կը դառնան ընթացիկ, բայց արիւնալի բախումներու եւ կռիւներու՝ կաթոլիկէ թաղերու շրջապատին մէջ: Վերջապէս, կը տեսնեն, կը նկատեն բացասական դիրքը բնակչութեան մէկ կարեւոր մասին. այն թէ՝ անգլիական բանակը գրաւման բանակ է: Չէ՞ որ իրենց աչքերուն առջեւ կ'երեւան հարիւրաւորներ, հազարաւորներ, մանուկներէն մինչեւ ծերեր բացագանչելով՝ Պրիթս աութ (Բրիտանացիներ դուրս):

Պարզ է թէ՝ Հիւս. Իրլանտայի անգլիական ուժերը չեն կրնար լուծել հարցերը, դիտել կուտայ Աշխատաւորական կուսակցութեան ձախ հատուածին ղեկավարը Թոնի Պեն: Եւ դեռ կ'ըսէ աւելին՝ արդարեւ, անգլիական ուժերուն ներկայութիւնը ինքնին գլխաւոր հարցը կը կազմէ: Ոճիր որակելէ ետք անգլիական ուժերուն ներկայութիւնը Ըլսթըր (խօսքը իրլանտացի ժողովուրդին դէմ եղածին մասին է) Թոնի Պեն կ'առաջարկէ ներկայութիւնը ՄԱԿ-ի Կապոյտ սաղաւարտաւորներու, իբրեւ խաղաղութեան պահպանման միջոց:

Նախկին արտաքին Նախարար Տէյվիտ Օուըն, ղեկավարը նորոգ կազմուած Ընկերվար Դեմոկրատ կուսակցութեան, նոյնիսկ կ'առաջարկէ յատուկ դեր վերա-

ԺՈՐԺ ՍԱՆԴ, ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՅՈՑ ՎԱՆՔԸ

Գրեց՝ ԼԵՒՈՆ Թ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

Կարգ մը գործեր, ինչպէս Փոքրիկ Պաբիկը, Սատանայիս Ջրակոյտը Մոպրա, եւլն. չարժանկարի եւ հեռատեսիլի ժապաւէններու վրայ անցած են:

Ներկայիս երկու գրական միութիւններ – Ժորժ Սանդի Բարեկամներու Միութիւն, Ժորժ Սանդի Գործերուն Տարածման Միութիւն – գրագիտուհիին մատենագրական ժառանգին վրայ կը հսկեն:

×

Նոհանի Տիկնին մատենագրական հաւաքածոներ, որոնց ...

Նոհանի Տիկնին մատենագրական հաւաքածութիւնները Փարիզ Ազգային, Փարիզի Պատմութեան, Սէն նահանգի, Մազարէն, Բոլոնական մատենադարաններ, Ազգային արխիւներու, Լուվրը, Կարնավալէ թանգարանները կը գտնուին, իսկ Փարիզէն դուրս Նոհանի եւ Լա Շատրի թանգարանները, ասկէ զատ անհատական հաւաքածոներու մէջ շատեր կարեւոր նշխարհներ կը պահեն: Արտասահմանի մէջ ամէնէն կարեւոր յիշատակարանները Իտալիա եւ Անգլիա կը գտնուին:

Ֆրանսայէն ներս թէ դուրս Ժորժ Սանդի կեանքն ու գործը բազմաթիւ դոկտորայի աւարտաճառերու նիւթ հանդիսացած են – Ժորժ Սանդ եւ Երաժշտութիւնը, Ժ. Ս. եւ Իտալիա, Ժ. Ս. եւ Բերրի: – Սանդը հաշուելու աշխարհի չորս կողմը թարգմանուած հատորները եւ ուսումնասիրութիւնները, օրինակի համար ըսենք թէ անոնց թիւը, միմիայն Իտալիոյ մէջ, հազարի կը հասնի:

Սանդի անունը կը կրեն բազմաթիւ կրթական հաստատութիւններ, կիսանդրին Լիւքսէնպուրկի պարտէզը կը գտնուի, Փարիզ, եւ քաղաքապետութիւնը 16-րդ թաղին մէջ Վիլլա Ժորժ Սանդ եւ Բիւ Ժորժ Սանդ անունով երկու փողոցներ մկրտած է Թէոֆիլ Կոտիէ եւ Մոցարտ փողոցներու միջեւ:

Սանդի կեանքն ու գործերը Հայոց մէջ ալ տարածուած են, ոմանց հիացման եւ ուրիշներու ատելութեան առարկան դառնալով:

Զմիւռնիոյ Թարգմանական, տպագրական ու հրատարակչական հիմնարկութիւններն են որ առաջին թարգմանութիւնները կատարած են, Պոլսոյ Ընտանի Իմաստասէրը դեռեւս 1854-ին գրագիտուհիին հետ երկար թղթակցութիւն մը ունեցած է, եւ 1877-ին Թիֆլիսի Փորձին խմբագիրը անուանի վիպասանուհիին կեանք ու գործը ամփոփած է մահագրական յօդուածի մը մէջ:

Աւելի ուշ, Սրբուհի Տիւսաբ, որ ֆըրանսական կրթութիւն ստացած է եւ ֆըրանսացի դաշնակահարի մը հետ ամուսնացած, Սանդի հետքերուն հետեւելով մեր մէջ կնոջ ազատութեան եւ առկուութեան դէմ պայքարելու ու հաւասարութեան դրօշը պարզած է եւ «Հայկական Ժորժ Սանդ» անունը ստացած է, ինչպէս արդարօրէն կը հաստատէ Երեւանի 1981-ի Հայաստան օրացոյցին անըստորագիր յօդուածին համեստ հեղինակը:

ՃԱՄԲՈՐԴԻ ՄԸ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Ճամբորդական նամակները դարասկիզբի գրական նորաձեւութիւններուն մաս կը կազմէին: Այդ սեռը մշակող հանրածանօթ գրողներէն շատեր իրենց նամակներուն մէջ աւելի ինքզինքնին կը տեսնեն քան այցելած երկիրներուն բնակիչներն ու բարքերը:

Պարագան գրեթէ նոյնն է Ժորժ Սանդի համար:

Ճամբորդի մը նամակները – թիւով տասներկու, որոնց առաջին երկուքը Միւսէի ուղղուած են առանց անունը տալու, նախապէս Ռըվիւ տէ Տէօ – Մոնտ մէջ հրատարակուած են (1834 – 1836), ամփոփուած երկու հատորներու մէջ (1857) – լոկ պատրուակներ են:

Այդ նամակներուն միջոցաւ հռչակաւոր գրագիտուհին ինքն իր շուրջ պտոյտ մը կատարելով արձակ բանաստեղծութեան ձեւով մեզ իր կրած տպաւորութիւնները ու ներաշխարհին հաղորդակից կ'ըլլայ:

(Շար. – 25)

ՆՇԽԱՐՆԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԷՆ

ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆ

X Դ. Դարէն սկսեալ Հայաստանի մէջ ստեղծուած անապահով վիճակը, բիւզանդական կայսրութեան Հայերու նկատմամբ վարած բռնադաղթի քաղաքականութիւնը, Սասանեան Պարսկաստանի յարձակումները եւ այլն, կը ստիպեն հայ ժողովուրդի զանգուածները լքել իրենց հայրենի բնակավայրերը եւ գաղթել Բիւզանդիա:

X Բիւզանդական արքունի պահակազօրը մինչեւ Զենոն կայսրը (471 – 491) ամբողջովին կազմուած է հայ զինուորականներով:

X Ը. դարուն հայ գաղթականութեան այնքան մեծ խումբեր կեդրոնացան Կապադովկիա, Պոնտոս եւ Տաւրոս, որ շուտով այդ վայրերու բնակչութեան մեծամասնութիւնը կազմեցին Հայերը: Այդ պատճառով յոյն պատմիչ Կեդրենոս կը յայտնէ, որ Պոնտոսի նախկին անունը մոռցած է եւ ան «այժմ Հայաստան կը կոչուի»:

X 778 թուականին, երբ բիւզանդական բանակները ռազմական գործողութիւններ սկսան խալիֆայութեան դէմ, Բիւզանդիոնի փոքրասիական հինգ զօրախումբերէն չորսին հրամանատարները Հայեր էին՝ Արտաւազդ Մամիկոնեան, Տաճատ Անձեւացի, Վարազտիրոց Բագրատունի եւ Գրիգոր – Մուշեղիկ Մամիկոնեան:

X Ը. դարուն Բիւզանդիոնի մէջ հռչակաւոր էր Բագրատ աստղագէտը, որ բիւզանդական մատենագրութեան մէջ կը յիշուի Պակրատիոս անունով: Ան Բագրատունեաց տոհմէն էր:

X Թ. դարուն գիտութեան մարզին մէջ ծանօթ էր նաեւ Յովհաննէս Քերականը, որուն յանձնարարուած է Միքայէլ կայսեր որդւոյն՝ Թէոփիլի դաստիարակութիւնը: Ան նաեւ անուանի դիւանագէտ էր:

X Թ. դարուն Կ. Պոլսոյ մէջ Վարդ Մամիկոնեանի՝ Իրենա կայսրուհիի եղբօր հովանաւորութեամբ կը վերաբացուի համալսարան մը, որուն վերատեսուչը կը դառնայ Լեւոն փիլիսոփան՝ Յովհաննէս Քերականի եղբօրորդին: Լեւոնի նախաձեռնութեամբ հոս կը դասաւանդուէին փիլիսոփայութիւն, քերականութիւն, ճարտասանութիւն, երկրաչափութիւն եւ աստղագիտութիւն: Ան արքունիքի մէջ, ի զարմանս շատերու, կը պատրաստէր մեքենական թռչուններ եւ գազաններ, որոնք կը շարժէին ու ձայներ կը հանէին: Ի դէպ, իր աշակերտներէն էր սլաւոնական գիրը ստեղծողներէն մէկը՝ Կիւրեղ:

X Ժամանակագիրները հայ զինուորականներէն արտակարգ գովեստով կը խօսին Յովհաննէս Գուրգէնի մասին (Ժ. դար), զոր որպէս զինուորական հանճար բիւզանդացի պատմիչները կը համեմատեն Տրայանոսի ու Վելիսարիոսի հետ:

X Ժ. դարու բիւզանդա – արաբական կռիւներու մէջ իր զինուորական տաղանդով փայլած է Յովհաննէս Կուրկաս: Գելցեր կը գրէ. «Հայազգի ընտիր զօրապետ Յովհաննէսը 22 տարիներու ծանր պատերազմներէ ետք (920 – 942) Պետութեան սահմանները յառաջ տարաւ Հալիսէն մինչեւ Եփրատ եւ Տիգրիս»:

ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆ ՅԱՆՁ.Ի ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՏԻՐՈՍ - ՄԿՐՏԻՉ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆԻ

ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Հայ Քաղաքական Բանտարկեալներու Պաշտպան Յանձնախումբը, որ կազմուած էր Ալէք Ենիգոմշեանի եւ Սիւզի Մահսերէճեանի ձերբակալութեան հետեւանքով, արդէն ծանօթ է հանրութեան՝ գէթ Ֆըրանսահայութեան, իր տարած աշխատանքներով՝ Հ. Ա. Հ. Գ. Բ.ի սոյն երկու մարտիկներու ազատ արձակումին առաջադրութեամբ: Յանձնախումբս այս ուղղութեամբ ձեռնարկած էր այլազան գործունէութեանց, ինչպէս՝ ցոյցեր, միթինկներ, թռուցիկներ, որմազդեր, ինչպէս նաեւ մամլոյ ասուլիս մը, հայկական եւ միջազգային հանրային կարծիքին ծանօթացնելու այս արարքներուն դրդապատճառները, հայ ժողովուրդի հանդէպ կատարուած անարդարութիւնն ու անոր չարունակութիւնը մինչեւ այսօր: Յանձնախումբը նաեւ ստանձնեց Ալէքի եւ Սիւզիի դատական պաշտպանութիւնը զուիցերական ատեանին առջեւ: Սոյն աշխատանքները կը պահանջէին նիւթական մեծ ծախքեր, զորս հոգալու համար յանձնախումբը դիմեց հանրութեան օժանդակութեան եւ մասնակցութեան, հրապարակ իջեցնելով 50 ֆրանքնոց թուագրեալ կտրոններ (որոնց հաշուէկշիռը մօտ ատենէն հանրութեան պիտի ծանուցուի):

Յանձնախումբը իր առաջին յաջողութենէն ետք, այսօր դէմ յանդիման կը գտնուի նոր պատասխանատուութեան մը առջեւ՝ Մարտիրոս Մկրտիչ Ժամկոչեանի պաշտպանութիւնը դարձեալ զուիցերական դատարանին դիմաց:

Ո՞վ է այս երիտասարդը:

Մարտիրոս Մ. Ժամկոչեան ծնած է Լիբանան 1958–ին, զաւակն է Թրքական ջարդերէն ազատած հայ աղքատ ընտանիքի մը. ան մասնակցած էր Զուիցերիոյ մէջ Թուրք դիւանագէտ (հիւպատոսրանի առաջին քարտուղար) Մէհմէտ Երկիւզի մահապատիժի գործադրման: Մարտիրոս ամբողջովին հաւատացած ըլլալով հայկական արդար դատին, զոր կը պաշտպանէ, յայտնած էր դատախազին – որ ապշած էր Մարտիրոսի ցուցաբերած հանդարտ հոգեվիճակէն իր այս կացութեան դիմաց – «Մէկ ու կէս միլիոն Հայեր ջարդուած են. մեծ հայրս իր վեց քոյրերու եւ եղբայրներու սպանութեան ականատես եղած է. ան իր ամբողջ կեանքի ընթացքին ըսաւ: Ո՞վ խղճի խայթ ունեցաւ...»:

Մարտիրոս ահաբեկիչ մը չէ, ոչ ալ ոճրագործ մը, այլ իր ժողովուրդի համար պայքարող մարտիկ մը: Ան իր բանտէն կը վկայէ իր ժողովուրդին հանդէպ ունեցած սէրն ու անձնուիրութիւնը ըսելով՝ «Ես գիտէի, որ մասնակցելով այս գործողութեան պիտի զոհուէի կամ բանտարկուէի. ես այս գործողութեան չմասնակցեցայ իմ անձիս համար, այլ իմ ժողովուրդիս համար...»:

Հայ Քաղաքական Բանտարկեալներու Պաշտպան Յանձնախումբը կոչ կ՚ուղղէ համայն հայութեան, որ չզլանայ իր օժանդակութիւնը եւ նեցուկը բերելու իր անձնուէր զաւկին պաշտպանութեան համար թափած ճիգերուն:

Արդէն այս գծով յանձնախումբս կրկին ձեռնարկած է հանգանակութեան մը, հոգալու համար Մարտիրոսի դատական եւ կենսական ծախքերը: Այս առթիւ կազմակերպուած է նաեւ զրոյց – հանդիպում մը 9 Յուլիսին, երեկոյեան ժամը 8.30–ին, Աժեֆա, 177 ռիւ տը Շառոն, մեթրօ Ա. Տիւմա, որու ընթացքին պիտի ներկայացուին դէպքին մանրամասնութիւնները, ինչպէս նաեւ յանձնախումբին ներկայացուցիչներէն մէկուն տպաւորութիւնները Մարտիրոսին եւ իր կացութեան մասին, իր ձերբակալութենէն ետք:

Բոլորը անխտիր հրաւիրուած են մասնակցելու հանդիպում – զրոյցին:

Մարտիրոսի իրաւունքն է իր ազգին օժանդակութիւնն ու պաշտպանութիւնը վայելելու:

ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐՈՒ
ՊԱՇՏՊԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

3500 ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՐՁԱՆԻԿ ՄԸ ԳՏՆՈՒԱԾ ԼՈՐԻ – ԲԵՐԴԻ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐԷՆ

Հնագէտները շատ արժէքաւոր յուշարձաններ յայտնաբերած են Լոռի – Բերդ գիւղի մօտ հին գերեզմանատան պեղումներու ընթացքին: Գտնուած իրերու մէջ եզակի արժէք կը ներկայացնէ պրոնզի արձանիկ մը, որ կը պատկերացնէ եղջերուներ եւ զանոնք հալածող վագրակատուներ: Ճարտարանքը, զոր գրեթէ 3500 տարի առաջ ստեղծած է անծանօթ քանդակագործը, այսօր հիացում կը պատճառէ վարպետութեամբ եւ արուեստով: Մասնագէտներու կարծիքով, նման գործ մը առաջին անգամն է որ կը տեսնուի Կովկասի մէջ: Թեքնիքը, մետաղի բնոյթը եւ այլ յատկանիշներ կը վըկայեն, որ արձանիկը ստեղծած են տեղւոյն վարպետները: Գերեզմանատան մէջ յայտնաբերուած են նաեւ մեծ քանակութեամբ ծիսական առարկաներ՝ խեցեղէն, զարդարանքներ, ինչպէս նաեւ զէնք ու աշխատանքի գործիքներ:

[...]պահել Եւրոպայի Հասարակաց Շուկա[...]յին:

Անդրին Հըմֆրի Էթքինս, անգլիական [...]կառավարութեան այն նախարարը, որ կը զբաղի [...]իւս. Իրլանտայի հարցերով, քայլ մը [...]առաջ երթալով կը յայտարարէ. – բոլոր [...]անոնք, որոնք Ըլսթըրի ապագային մա[...]սին կը մտածեն, պարտին բոլորուիլ ի[...]րերու շուրջ, փորձելով միջոցը գտնել [...]լուծելու հարց մը, որ այսօր արդէն 60 [...]տարուան անցեալ ունի: Նախարարը կ՚ա[...]ւելցնէ. – Վաթսուն տարի առաջ Անգլիա [...]և Իրլանտան – մեծագոյն մասը – երար[...]է բաժնուեցան: Կը մտածեմ, թէ այժմ [...]կրնանք յեղաշրջել այդ գոյավիճակը:

[...]Թղթակիցին համաձայն, այս հոգեփո[...]խութեան պատճառներէն մէկն ալ, եթէ [...]ոչ գլխաւորը, տնտեսական բնոյթ կը [...]կրէ: Լոնտոնէն Ըլսթըր տարեկան 2 մի[...]լիառ տոլարի ծախս մը կ՚արձանագրուի, [...]ծանր բեռ մը Անգլիոյ համար, որ տըն[...]տեսական տագնապներն ունի: Բայց պէտք չէ կարծել, թէ մարդիկ տնտեսական հաշիւներով կը տարուին. այլ պարզապէս կը սկսին հարցնել, թէ այսքան զոհողութեան արդիւնքը ի՞նչ կրնայ ըլլալ. կամ՝ եթէ կ՚ուզէք ինչո՞ւ այս բեռը մեր ուսերուն վրայ: Մանաւանդ, ինչպէս կ՚ըսէ Նիւ Սթէյթմէնթ, երբ կը տեսնենք, թէ բարոյական գետնի վրայ եւս Անգլիա շատ բան կը կորսնցնէ, գրեթէ ոչինչ շահելով:

Յատկանշական կը մնայ Սընտէյ Թայմզի հետեւեալ հաստատումը՝ մէջբերուած Հէքըլտի Լոնտոնի թղթակիցին կողմէն. – Անգլիա կրնայ չկորսնցնել պատերազմը փողոցներուն մէջ, բայց կրնայ կորսնցնել իր տարհամոզման քաղաքականութեան կիրարկումին մէջ առաջադրած նպատակը: Յստակ կը գրէ. – Ուեսթմինսթըր կը կառավարէ հողամասի մը մէկ մասը, առանց տեղւոյն ժողովուրդին համաձայնութեան:

Թ. Ա. Թ.

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՇԷՅԽ ՃԷԼԱԼԻ ՀՈՂԻՆ ՎՐԱՅ

Քեօշը չփոթած կանգ առաւ, երբ տեսաւ ձիաւորներու մօտենալը: Կարծեցին, թէ Քիւրտեր են, որ լեռներէն վար, Ճէլալի շրջանէն հայ գիւղերը ջարդի ու թալանի կ՚իջնեն: Ոմանք կենդանական բընազդով մը սկսան փախուստի դիմել: Ձիաւորները իրարու ձայն տուին «Հայեր են, Հայեր»: «Լաօ, Հայեր են, Հայեր»: Փախչողները նոյնպէս ձայն ձգեցին իրարու:

Մարտիկ չոկեց իր ձիուն գլուխը ու անոնց մօտ հասաւ: Ան խօսեցաւ ծերուկի մը հետ, որ ուսերուն շալկած էր երկու երեխայ: Ծերուկը կանոնաւոր պատասխան չէր կրնար տալ, քրտերէն, հայերէն իրար կը խառնէր: Թոմուզ տային էր, որ կարաւանէն ետ մնացող Խտրջուրցի կնոջ մը երեխաները շալկած էր: Ան ձիերուն հետ այնքա՛ն շատ ապրած էր, որ գրեթէ կորսնցուցած էր իր խօսելու կարողութիւնը: Սակայն, անոր աչքերուն մէջ հաւատարիմ ծերուկի մը զգաստութիւնը կար. բան մը, որ նոյնպէս ձիերէն ժառանգեր էր: Իրաւ, այնքա՛ն յանկարծակիի եկած էր, որ կարծես լեզուն չէր դառնար: Այդ պահուն էր, երբ քեօշին մէջէն առաջացաւ բարձրահասակ ծերուկ մը, նահապետի մօրուքով, բաց կուրծքով ու աւրուած աչքերով: Խտրջուրի ռէսն էր:

– Խուրշիտի հողը կ՚երթանք, աղբեր ճան: Կ՚ըսեն, որ Սպիտակ Ձիաւորը էնտեղն է: Կ՚ըսեն, որ կեծէկէ Թուր բըռնեմ էնոր կեծէկլին, սպիտակ ձիուն:

– Ծերուկ, աբեր, ձեր գիւղին մէջ ի՞նչ պատահեցաւ, – հարցուց Մարտիկը:

– Քիւրտերը մեր գիւղն ալ թափուեցան, աղբեր: Խորհուրդ կազմեցինք, որ գեղի ճահիլները կռիւ մտնեն Քիւրտերու եւ Թուրքերու դէմ, որ մեր կնտէք, երեխէք ոտքի տակ չերթան: Երբ ճահիլներ կռուի մտան, միւս կողմէն մթուն պարպեցինք Խտրջուր ու ճամբայ ինկանք: Ճահիլները, որ կռուի մտան, ըսին. «Թէ որ ողջ մնանք, կէս ճամբան կը հասնինք քեօշին. թէ ողջ չմնացինք, լեռներու ճամբով կը հասնէք Խուրշիտի հողը ու սաղ աչօք կը տեսնէք Սպիտակ Ձիաւորը»: Աղբերս, քեօշի մարդիկը լեռնէն ձեր իջնալը որ տեսան, իրար անցան: Խորհեցանք, որ Ճին Տուրսունը լեռնէն վար իջնէ, մեր ճամբան կտրելու համար: Աղբեր ճան, հիմա մէյտանը Ճէլալի փեսին ու Ճին Տուրսունինն է: Գայլերու պէս կատղեր՝ ածուխ կ՚ուտեն ու մեր գլխին կրակ կը փսխեն: Ճէլալի փեսան Հողդարի կռուողներուն վրայ է ինկեր: Ճամբան իմացանք, որ գետի կողմէն Ախուռ մտեր է Ճին Տուրսունը իրեն դոլամներով ու պաշըպօզուքներու նախրով: Աղբերս, մենք..

Ճին Տուրսունի Ճէլալի հողերուն վըրայ իջնելը Մարտիկին հասնող երկու լրաբերներուն համար ալ նորութիւն էր, որովհետեւ Հողդարէն կանուխ ճամբայ ելած էին:

Մարտիկ այս որ իմացաւ, խօսք ըրաւ որ չորս ձիաւորներ քեօշին հետ մնան: Այս ըրաւ ու Բեզասի պէս ձիուն թեւերը բացաւ: Ձիաւորները հետեւեցան անոր երկաթներու աղմուկով:

– Չէ, աղբեր, մենք ետ չենք դառնար: Որ ետ դառնանք ... յամառեցաւ ծերուկ ռէսը, երբ չորս ձիաւորներ իրենց հետ մնացին:

– Ա՛յ, քեօռ պապի մեռել, ի՞նչ կայներ ես երեխի պէս՝ լեզու կը բըղես, – բարկացած ռէսին, Թլկանց Ակուբը. աղբըրտէք, ի՞նչ չուռենամ, կնտէք հասկցան, երեխէք հասկցան, էն եզայ պէս կեցեր լեզուով կռնակը կը լիզէ, – դարձաւ ձիաւորներուն եւ այդ խօսքերով անուղղակի հասկցնել ուզեց, որ Խտրջուրի ռէսը իր պաշտօնին վայել հոտառութիւնը չունեցաւ:

(Շար. – 355)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Գասպար Ապունայեան եւ զաւակները՝ Պաթրիք, Ժան, Կաբրիէլ, Մառի, եւ Տէր եւ Տիկին Ֆրանչէսքօ Զուցցէ, կը ծանուցանեն թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի՝ այս Կիրակի, Իսի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳԱՍՊԱՐ ԱՊՈՒՆԱՅԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Ecole St. Grégoire de Nareg

AVIS IMPORTANTS

— Les inscriptions à l'Ecole St. Grégoire de Nareg sont dès maintenant ouvertes pour l'Année Scolaire 1981-1982.

Pour tous renseignements s'adresser au Père ZABARIAN.-

38, Route de Collonges
69450 - St. Cyr au Mont d'Or
Tél.: (7) 847. 28. 65

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան
Որբերու Օգնութեան Մարմնի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ի նպաստ՝ Հայկ. վարժարաններու
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6–ԻՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Գասպար Ապունայեանի յիշատակին, ընտանիքը՝ 650 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.– Նշան Քիւրաճեան, իր ապաքինման առթիւ՝ 200 Ֆ. կը նուիրէ։

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Կոմիտաս Փողոց, 4

1981 / 82 Տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են։ Հեռաձայնել.–
– Տիկին ԳԱՐԱՃԵԱՆ 375. 27. 89
– Տիկին ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ 376. 68. 19

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Կարապետ Յովակիմեան, ընկ. Կարապետ Գամպէրեանի մահուան առթիւ՝ 100 Ֆ. կը նուիրէ իր այնքան սիրած «Յառաջ»ին, փոխան ծաղկեպսակի։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Համախարբերդցիական Միութեան Սէն Թ'Անթուանի մասնաճիւղին դաշտահանդէսը՝ Յուլիս 12–ին, Ֆապրըկուլի դղեակը, Մարսէյլի հանրակառքի ընկերութեան դաշտը։ Շամփուրով խորոված, ճոխ պիւֆէ։

Նուագախումբ ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ

SEVAN VOYAGES
ANNONCE
L'OUVERTURE D'UN VOL DIRECT
LYON - BEYROUTH
DEPART TOUS LES SAMEDIS — RETOUR TOUS LES SAMEDIS

Pour tous Renseignements:
Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48. Cours de la Liberté 69003 - LYON
Téléphone: (7) 860. 13. 66

TAKVOR TAKVORIAN
Signera son livre:
ARMENOUCH
A la Kermesse de l'Eglise Arménienne de Nice
le Samedi 11 et le Dimanche 12 Juillet

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԵՐԿՍԵՌ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ
ԱՂՋԿԱՆՑ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ
ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՑ

1981 – 82 Տարեշրջանի արձանագրութիւնները բացուած են։

Վարժարանը կը կիրարկէ Ֆրանսական ամբողջական ծրագիրը եւ աշակերտուհիները կը պատրաստէ Պէ. Ը. Փէ. Սէ–ի քննութեան։

Կարեւորութեամբ կ'աւանդուին նաեւ Հայեցի ճիւղեր՝ Լեզու, Գրականութիւն եւ Պատմութիւն։

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

COLLEGE ARMÉNIEN TEBROTZASSERE

CLASSES PRIMAIRES MIXTES
CLASSES SECONDAIRES DU 1° CYCLE
POUR JEUNE FILLES
INTERNAT ET EXTERNAT

Les inscriptions pour l'année scolaire 1981 — 82 sont ouvertes.

Application intégrale du programme des écoles françaises et préparation au B. E. P. C.

Enseignement de la langue et de la civilisation arméniennes.

DIRECTION

S'adresser à: Direction de l'E COLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord; 93340 LE RAINCY — Tél.: 381. 01. 72

VOYAGES EN ARMENIE 1981

1° VOYAGES DE 12 JOURS		2° VOYAGES DE 14 JOURS	
du 01 au 12 Août 81	— 3.990 F.	du 18 au 31 Juillet 81	— 4.290 F.
du 05 au 16 Sept. 81	— 3.990 F.	du 08 au 21 Août 81	— 4.290 F.
		du 02 au 15 Octobre 81	— 3.490 F.

3° VOYAGE DE 16 JOURS

DU 01 AU 16 AOUT 1981 — 4.690 F.

Renseignement - inscriptions

MONDOTOURS
OCIVEP

Spécialiste des Voyages sur l'Arménie depuis 15 ans

2, rue de Sèze
75009 Paris
tél. 266 50 12
Permanence les Vendredis de 14 à 19 h.
S'adresser à:
Elia PEHLIVANIAN
tél. domicile : 384 31 28

Les places étant limitées, veuillez nous renvoyer le coupon-réponse le plus tôt possible. Lic. A 721

Mme Elia PEHLIVANIAN
Organisation Technique Mondotours
2, rue de Sèze 75009 Paris

Nom
Prénom
Adresse
.... Tél.
Ville Code postal

1) M'inscris au Voyage spécial Arménie du au
ci-joint 25% d'acompte.
2) Désire recevoir une documentation sans engagement de ma part pour :
....
Rayer les mentions inutiles

HISTOIRE DE L'ACTUALITE....... — ACTUALITE DE L'HISTOIRE

VIENT DE PARAITRE:

Justicier du Génocide Arménien

Le Procès de TEHLIRIAN

Traduction: Marcus FISCH
Préface: Ara KRIKORIAN Postface: CDCA
Publié aux Editions DIASPORAS

« Dans une rue de Berlin, le 15 Mars 1921, un jeune Arménien abat l'ancien ministre de l'Intérieur Jeune-Turc et grand Vizir de l'Empire Ottoman, TALAAT.

« A la police allemande, Tehlirian déclare:- Oui, je suis venu à Berlin pour le tuer - Comme 1.500.000 Arméniens, toute sa famille a péri au cours du 1er génocide du XX° siècle, conçu, organisé et exécuté sous la responsabilité de Talaat.

« Trois mois plus tard, la Cour criminelle le déclare non coupable!.

« La justice a tranché. Le Procès de Tehlirian est devenu le Procès de Talaat. et celui de la Turquie ».

Dans ce livre, vous trouverez notamment:

— La traduction intégrale de cet extraordinaire PROCES de BERLIN.
— Des documents inédits et des notes explicatives.
— Les principaux extraits du PROCES des UNIONISTES.

306 pages, avec illustration et cartes — Format 15,5 x 24
Couverture pélliculée — Prix environ 65 F.

En vente chez votre libraire habituel, ainsi qu'auprès du CDCA et des Maisons de la Culture Arménienne

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Սերոբ Ղազարեանէ, իրենց դաւկին՝ Էլիզապէթի ամուսնութեան առթիւ։ Նաեւ՝ 200 Ֆ. դպրոցին համար՝ Առաքելեան ընտանիքէն, Աւետիս Համբարձումեանի մահուան առթիւ, փ.ծ.ի։

× Մասնաճիւղը, իր դպրոցին ամավերջի հանդէսին առթիւ՝ ստացած է 1.000 Ֆ. Կրօնական Ընկերակցութենէն եւ 1.000 Ֆ. ալ Պր. Ալեքս Մանուկեանէ։

×

Տարաբախտ Լօրան–Նուրիան Էօքսիւզեանի մահուան առթիւ, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, փոխան ծաղկեպսակի.–

Դաբբինեան ընտ. ե.պ. 500, Տէր եւ Տիկին Ժան Մելքոնեան Եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութեան, Տէր եւ Տիկին Շառլ Կուրտիկեան դպրոցին 300–ական, Տէր եւ Տիկին Արշամ Պապայեան ե.պ., Տէր եւ Տիկին Ժան Գաչգաչեան ե.պ. 250–ական, Տիկին Ագնիւ Թէլլէր ե.պ., Տիկին Նազելի Պուճատեան ե.պ., Տիկին Վարդանոյշ Թուղլաճեան, դպրոցին, Տիկին Նաթաֆ ե.պ., Տիկին Մէնչուրեան ե.պ. 200–ական, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանտիկեան ե.պ. և դպրոցին 150–ական, Տէր եւ Տիկին Յ ա կ ո բ Վարժապետեան ե.պ., Տէր եւ Տիկին Տրդատ Տէր – Պօղոսեան ընտ. ե.պ., Տէր եւ Տիկին Ժաք Գալփաքեան ե.պ., Ֆրանսահայ Մշ. Միութեան Տիկնանց Բաժինը՝ Երգչախումբին, Տէր եւ Տիկին Թորգոմ Թերզեան դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Էքսէրճեան ե.պ., Շէլէլէքեան ընտ. ե.պ. եւ դպրոցին, Ասատուր Հոլոբիկեան ե.պ., Գալուստ Ահարոնեան ընտ. դպրոցին, Պերճ Կարապետեան դպրոցին 100–ական Ֆ.։

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի որ, իրենց հասցէներու առժամեայ փոփոխութեան համար՝ դիմեն մեկնումի թուականէն 6 ՕՐ ԱՌԱՋ, տալով անպայման երկու հասցէները (ընթացիկը եւ նորը) եւ 12 Ֆ.–ի դրոշմաթուղթ։

Մեր այն բաժանորդները, որոնք կըրնան իրենց թաղի թղթատարին միջոցաւ կատարել տալ այս գործողութիւնը, մեծապէս դիւրացուցած կ'ըլլան արդէն ծանրաբեռնուած Վարչութեան աշխատանքը։

Իտալիոյ համար հասցէի առժամեայ փոփոխութիւն չենք կրնար ընդունիլ, թղթատարական անկանոնութեանց պատճառով։

Բոլոր դիմումները պէտք է ըլլան ԳՐԱԻՈՐ։ Հեռաձայնով չընդունուիր։

Կը խնդրուի մեր բաժանորդներէն՝ փակել իրենց առկախ հաշիւները, արձակուրդներէն առաջ։

Շնորհակալութեամբ՝

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն – Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղ.Ը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

– Ելքովանեան գերդաստանի յիշատակին. Տէր եւ Տիկին Վ. Ելքովանեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Ելքովանեան, Տէր եւ Տիկին Հրայր Փիլիկեան 800 Ֆ., Սօնիա եւ Վերգին Փիլիկեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Կարօ Թապիպեան 50 Ֆ.։

– Բարսեղ Հորոյեանի յիշատակին.– Տիգրան Հորոյեան 50 Ֆ.։

– Արշալոյս Սարըֆէշիշեանի յիշատակին. Էլիզապէթ Սարըֆէշիշեան 25 Ֆ.։

– Նալպանտեան եւ Գրիգորեան գերդաստաններու յիշատակին. Տէր եւ Տիկին Գրիգորեան 50, Տէր եւ Տիկին Առաքելեան 20 Ֆ.։

– Համբարձումեան և Գասպարեան գերդաստաններու յիշատակին. Պօղոս Համբարձումեան եւ Վարդան Գասպարեան 50

– Կազիկեան գերդաստանի յիշատակին.– Տէր եւ Տիկին Ժան Կազիկեան 50 Ֆ.։

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ–ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ
11-12
SAMEDI-DIMANCHE
11-12 JUILLET
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ: 160 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 350 Ֆ. - Հատը: 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.949
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
56e ANNÉE — No 14.949

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

—o—

Վարչապետ Թաչըրի նոր օրինագիծը՝ բրիտանական հպատակութեան մասին, բեր ու դէմ կարծիքներու առիթ կը ըստեղծէ: Ոմանց համար անիկա պարզ կերպով ցեղապաշտ նկարագիր կը կրէ: Ուրիշներու տեսակէտով կը համապատասխանէ օրուան կացութեան, այն՝ որ կը կարօտի սրբագրութեան: Կան նաեւ այնպիսիներ, որոնց համար եղածը արդարադատական կարգադրութենէն շատ հեռու կը մնայ:

Համաձայն ներկայացուած օրինագիծին, Անգլիա բնակելու իրաւունք կ'ունենան բրիտանացի այն քաղաքացիները, որոնք կը սերին համապատասխան քաղաքացիութիւն ունեցող ծնողքներէ: Անգլիա բնակողներ կամ՝ արտասահման ծնած ըլլալով հանդերձ, կը պահեն բրիտանական հպատակութիւնը իրենց ծնողքներուն եւ մեծ–ծնողքներուն ճամբով: Միայն այսպիսիները իրաւունք ունեցողները կը նկատուին:

Միւս երկու դասերը առանց այլ եւ այլի Անգլիա հաստատուելու իրաւունք չեն ունենար: Նախ անոնք, որոնք անգլիական գաղթավայրերու բրիտանացի հպատակներ կը նկատուին: Այլ խօսքով՝ արտասահման ծնած եւ ցայսօր բրիտանացի նկատուած օտարները: Ապա՝ շուրջ 5 միլիոն Չինացիներն ու Ասիացիները, որոնք բրիտանացի մնալու տրամադրութիւնը յայտնելով հանդերձ, ապահովութեանց շնորհումներու շարքին ընթացքին, կը նկատուին ոչ–Անգլիացիներ, կամ՝ Բրիտանացիներ:

Նոր օրինագիծը, որ ինչպէս ըսինք, բեր ու դէմ կարծիքներու եւ տեսակէտներու դուռ կը բանայ ժամանակէ մը ի վեր, կը փորձէ լուծել Անգլիոյ համար այլեւս բարդ դարձած հարց մը. – ոչ–բրիտանացիներու մուտքն եւ կեցութիւնը Անգլիա, իբրեւ ընդունուած օրէնք:

Հասկնալու համար կացութեան պատկերը, կը բաւէ յիշել 1948-ի օրինագիծը բրիտանական հպատակութեան մասին: Ըստ այդ օրինագիծին, երբեմնի կայսերապետութեան 950 միլիոն հպատակները բրիտանացի կը նկատուին: 43 երկիրներ բնակող մարդիկ իրաւունք կ'ունենան իրենք զիրենք անգլիահպատակ նկատելու, երբ անդին 56 միլիոն կը հաշուէ Անգլիոյ բնակչութիւնը:

Հասկնալի կը դառնայ, թէ ինչո՛ւ, Անգլիա բնակող երկու միլիոնի մօտեցող ոչ–ճերմակները այնքան բուռն կերպով կ'արտայայտուին այս նոր օրինագիծին դէմ:

Դեռ կայ աւելին: Հպատակութեան եւ Անգլիոյ մէջ կեցութիւն հաստատելու իրաւունք կրնան ձեռք ձգել անոնք, որոնք առնուազն հինգ տարիէ ի վեր Անգլիա կը բնակին, լաւ անգլերէն կը խօսին եւ բարոյական գետնի վրայ ո՛չ մէկ դատապարտելի հարց կը յարուցանեն:

Երկու հակոտնեայ կարծիքներ: Աշխատանքի նախկին Նախարար Ալեքս Լայոնի համաձայն, սեւամորթ կիներէն իւրաքանչիւրը պարտադիր կերպով պէտք է իր զաւակը բրիտանացի դարձնէ՝ փաստերով եւ տուեալներով: Փաուըլ, պահպանողական նախկին Նախարարին համաձայն, նոր օրինագիծը անհրաժեշտ չափով նկատի չառներ Անգլիոյ այժմու հարցերը:

Այս վերջինը կը պահանջէ, օտարներու մուտքի արգելքը: Չեն ըսեր՝ անոնց արտաքսումը, հասկնալի՝ լաւ–եայն:

Թ. Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ազգ. Ժողովը Վաւերացուց Կառավարական Ծրագիրը

—o—

Պարզ է որ կասկած չէր վերցներ եւ Մօռուայի ծրագիրը 147–ի դէմ 302 ձայնով վաւերացուեցաւ Ազգ. Ժողովին կողմէ: Այն լայն ու բացարձակ մեծամասնութիւնը զոր ընկերվարական վարչակարգը կը վայելէ Ժողովին մէջ որեւէ մտահոգութիւն չի պատճառեր անշուշտ: Զօրս երեսփոխան, թէեւ, ձեռնպահ մընացին, որոնց մէջ Մառսէլ Տասօ, 88 տարեկան, որ «ազգայնացուելիք» է եւ նախընտրած է դիրք չբռնել:

×

Այսքանով ամէն ինչ չի վերջանար այլ ընդհակառակն՝ կը սկսի: Եւ կառավարութեան համար ամէնէն պարզը՝ ազգայնացումները չեն: Անհրաժեշտ է որ կառավարութիւնը կարենայ խուսափիլ հարտարարուեստական ռազմավարութեան սխալներէն: Կարեւոր է զգոյշ ըլլալ եւ առաջքն առնել անդարմանելիին: Արդարեւ, այնքան լայնածաւալ է առաջարկուած ծրագիրը, այնքան շատ բան նախատեսուած է ընել եւ այնքան արագօրէն, որ ձախողիլն ալ շատ աւելի վտանգաւոր կ'ըլլայ եթէ Ֆրանսա գըլուխ չկարենայ հանել իր «ընկերվարական փորձառութիւնը» տնտեսական տագնապ ապրող աշխարհի մը մէջ: Տընտեսական ծրագիրներու կողքին, կան դեռ Ներքին նախարարին ապակեդրոնացման եւ արդարատարութեան ծրագիրները:

Կասթօն Տէֆէռ նաեւ կ'ուզէ արագ շարժիլ: Ընդհանրապէս արդէն, մտահոգիչ աճապարանք մը կայ, որ կրնայ սխալներու դուռ բանալ: Ներքին նախարարը կ'ուզէ որ Յուլիսին իսկ քուէարկուի օրէնքը որ պիտի ջնջէ «հովանաւորութիւնները» Ազգ. Ժողովէն պիտի երթայ Ծերակոյտ, ուր Տէֆէռ գիտէ թէ իր օրինագիծը բաւական վերապահութեանց պիտի բախի: Անկէ դատ ուրիշ բաւական բարեփոխումներ ալ կան:

Արդարութեան մարզին մէջ, մէթր Ռօպէռ Պատէնթէռ ալ հիմնական բարեփոխումներու դիմելու տրամադիր է: Արտաքսումներու համար, նախարարին կարծիքն այն է որ Ֆրանսա պէտք է ապաստանի հող մնայ: Ապահովութիւն եւ ազատութիւն օրէնքը պիտի ջնջուի, նաեւ «հակակոտրող – թափող» (անթի-քասէօր) օրէնքը: Միասեռականութեան մասին ալ խտրական կարգադրութիւնները պիտի ջնջուին: Ըստ նախարարին, նաեւ շատ մարդ կայ բանտերուն մէջ (40.552 մինչ միայն 30 հազար տեղ կայ): Ներում, պայմանաւոր արձակումներ անմիջականին մէջ պիտի թեթեւցնեն բանտերը: Բանտարկութիւնը նաեւ կորսուած ժամանակ պէտք չէ ըլլայ: Բարեփոխում մը պէտք է պատրաստուի նաեւ բեկանիչ Ատեանին վերաբերեալ, քանի այս վերջինը թաղուած է դիմումներուն տակ եւ չի հասնիր: Վերջապէս, ծանօթ է, մէթր Պատէնթէռ օրինագիծ մը պիտի ներկայացնէ Ազգ. Ժողովին մահապատիժը ջնջելու համար:

×

63 ՆՈՐ ԱՆԳՈՐԾ...

Ընկերվարականները շահեցան ընտրութեան ճակատամարտը բայց կորսնցուցին «իրենց ճակատամարտը»...: Արդարեւ Յուլիս 10–ին, կուսակցութեան նոր օրաթերթը (սկսած էր Փետր. 17–ին) – «Քոմպա Սօսիալիսթ» դադրեցուց իր հրատարակութիւնը, կարմիր հսկայ խորագրով մը՝ «ԸՆԿՂՄԱԾ»: Բաւական դառնութիւն կայ անշուշտ թերթին 63 աշխատաւորներուն մօտ, որոնք յանկարծ անգործ են: Կուսակցութեան գործադիր մարմինը այս որոշումը տուած է Յուլիս 8–ի իր նիստին, որովհետեւ «օրաթերթը մեծ բաց ունի ներկայիս եւ իր հրատարակութիւնը կրնար շարունակուիլ միայն եթէ կուսակցութիւնը ամբողջ նիւթականը հոգար: Արդ, կուսակցութիւնը նոյնիսկ ներկայիս միջոցները չունի հոգալու թերթի մը ամբողջ ծախքերը բայց յանձն կ'առնէ թերթին պարտքերը վճարել...»: Զաւեշտ բան մըն ալ կայ, այն է վերջին թիւին առաջին էջը ուր հսկայ (կարմիր) ԸՆԿՂՄԱԾին տակ, կայ ուրիշ խորագիր մը՝ «Փիէռ Մօռուա՝ ամէն բան գործի (անփլուա) համար» ... երբ նոյն թերթը 63 անգործ կ'աւելցնէ հրապարակին վրայ:

Երբ օրաթերթը կը սկսէր հրատարակուիլ, հեռանկարն էր 20 հազար բաժանորդ եւ 10 հազար հատավաճառ, որպէս ինքնաբաւ պիւտճէի հիմ մինչ բաժանորդներու թիւը 16 հազարը չէ անցած եւ հատավաճառն ալ միայն՝ 2000: Վերջին թիւին Բ. էջին վրայ ալ լոյս տեսած են 63 «փոքրիկ ազդեր»՝ «գործ կը փընտռեն», վերջին աշխատանք՝ Քոմպա Սոսիալիսթ...:

Նոյն թիւին խմբագրականն ալ լի է դառնութեամբ: Քլօտ Կօ կը գրէ ի մէջ այլոց. – «Նոր հաստատութիւն մըն է որ դուռները կը փակէ: Դիպուածը ուզեց որ այս լուրը առնենք ճիշդ այն պահուն երբ նախարարապետը, երեսփոխաններուն կը ներկայացնէր աշխատանքի զարկ տալու (ռըլանս տը լ'Ամփլուա) իր ծրագիրը: Ժամանակացոյցը ինչպէս ճակատագիրը հեգնանքէ զերծ չէ...»:

Եւ որովհետեւ մամուլը ճարտարարուեստ չէ, կարելի չէր իսկ ազգայնացնել...:

ԵՐԵՒԱՆ <=> ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒԼԻՍ 3 – 7)

ԵԴՈՒԱՐԴ ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑԱԾ Է ՍԱՆ ՃՈՐՃԻՈՅԻ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ

Սան Ճորճիօ (Իտալիա) տեղի ունեցած երաժշտական փառատօնի շրջագիծին մէջ գումարուած է նաեւ գիտական ժողով մը, ուր խորհրդային պատուիրակութիւնը գլխաւորած է Հայաստանի Երաժիշտներու Միութեան նախագահ Եդուարդ Միրզոյեան: Երեւան վերադարձին Ե. Միրզոյեան նշած է, որ Իտալիոյ ստեղծագործական հանդիպումները շատ օգտակար եղած են, կարելիութիւն տուած են քննարկելու արդի երաժշտութեան հարցերը: «Իտալիա – Խորհ. Միութիւն» Ընկերութեան նախագահ Վիչէնցօ Գորկի դիտել տուած է, թէ նման հանդիպումներ կը նպաստեն Իտալացիներու եւ Խորհրդայիններու մերձեցման:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՊԱՏՈՒՈՅ ՆՇԱՆՆԵՐՈՎ

Կիրովականի ճշգրիտ հաստոցներու գործատան պատասխանատու աշխատաւորներէն Ն. Ասատրեան պարգեւատրըւած է Արեւելեան Գերմանիոյ «Սոցիալիստական աշխատանքի ակտիվիստ» պատուոյ նշանով, ի գնահատութիւն հաստոցներու արտադրութեան մէջ իր ներմուծած որակին: Գործատան արտադրութիւնները կը ղրկուին ոչ միայն Արեւելեան Գերմանիա, այլեւ բազմաթիւ այլ երկիրներ: Հայաստանի ձեռնարկութիւններէն 200–է աւելի արտադրութիւններ կը ղրկուին 70 երկիրներ՝ ելեկտրական սարքաւորումներ, կապի միջոցներ, հաստոցներ եւայլն: Ըստ արժանւոյն գնահատելով Հայաստանի ձեռնարկութիւններու արտադրանքը, Գերմանական Արհեստակցական Միութիւններու Կեդրոնական Վարչութիւնը Արեւելեան Գերմանիոյ «Սոցիալիստական աշխատանքի ակտիվիստ»ի կոչում շնորհած է նաեւ երեւանցի բանուորներ Ռ. Գեւորգեանի, Ն. Գուլինեանի եւ Աբովեան քաղաքէն Գ. Ռեզեանի:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ ԻՐԱՔԻ ԿՈՂՄԷ

Հայաստանի ձեռնարկութիւնները, Իրաքի պատուէրով, պատրաստած են տաք կլիմայի մէջ աշխատող ելեկտրական շարժակներ եւ թրանսֆորմաթէօրներ: Իրաք մնայուն գնորդներէն է Հայաստան արտադրուող ելեկտրական սարքաւորումներու: Տարւոյն սկիզբէն ի վեր Իրաք ղրկուած են ստուգիչ – չափող սարքեր, ջահեր, ցանցի ուղղիչներ, ինչպէս նաեւ խառատային – պտուտակահան հաստոցներ, ռատիօէլեկտրոնիք մեքենաներու փոքր մասեր եւ այլն:

×

ՄԱՐԵՇԱԼ ՅՈՎՀ. ԲԱՂՐԱՄԵԱՆ ԻՐ ՅՈՒՇԵՐԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԹԵՐԹԻՆ ՄԷՋ

Խորհ. Միութեան մարեշալ Յովհաննէս Բաղրամեան Մոսկուա լոյս տեսնող «Սովետսկայա Ռոսիա» թերթին մէջ ըստորագրած է յօդուած մը, ուր կը պատմէ իր յուշերը Բ. Աշխարհամարտի տարիներէն:

×

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ 12–ՐԴ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՓԱՌԱՏՕՆԸ

Մոսկուայի մէջ բացուած է 12–րդ միջազգային փառատօնը, մասնակցութեամբ 95 երկիրներու շարժարուեստագէտներու, ինչպէս նաեւ ՄԱԿ–ի, ԻՒՆԵՍՔՕՅ–ի, ՊԱԿ–ի եւ Չիլիի: Կը ցուցադրուին աւելի քան 500 շարժանկարներ: Խորհ. Միութիւնը փառատօնին ներկայացուցած է «Թեհրան 43» եւ «Զամալի ծառը» ժապաւէնները: Փառատօնի շրջագիծին մէջ տեղի կ'ունենան նաեւ հանդիպումներ գրողներու, բեմադիրներու եւ դերասաններու հետ: Փառատօնը կը տեւէ մինչեւ Յուլիս 21:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՒՍԵՐԱՄԱՐՏԻ համաշխարհային ախոյենութեան մրցումներուն, որոնք տեղի կ'ունենան Քլերմոն – Ֆեռան Ա. Կարապետեան յաղթանակ եւ պարտութիւն արձանագրելէ ետք, դուրս մնաց չորրորդ աւարտականներէն: Արդարեւ խորհրդային ախոյեանը պարտուած էր ֆրանսացի Ռիպուէ, թէեւ «կրկնաւիթին» (ռըփէշաժ) Բ. շրջանին յաղթած էր անգլիացի Ս. Փաուլի եւ Գ. շրջանին ալ Վաճոյի բայց 4–րդ շրջանին կը պարտուէր Շապոյէ:

ԱՐՈՒԵՍՏԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱՄԷՏԷՕ ՄՕՏԻԼԻԱՆԻ

(1884 - 1920)

Համաշխարհային առաջին մեծագոյն ցուցահանդէսն է վաղամեռիկ նկարիչին, որուն գործերուն շուրջ երկուհարիւրյիսունը հաւաքուած են այս ամիս Փարիզի Արդիական Արուեստի Թանգարանին մէջ (*)։ Շատ զարմանալի երեւոյթ մըն է այս պարագան։ Արուեստագէտ մը՝ որ դարձած է առասպել եւ հէքեաթ՝ պէտք է սպասէր վաթսուն տարիներ իր մահուընէ ետք, կարենալ ցուցադրուելու համար նման չքեղութեամբ – եւ պէտք է աւելցնել բարձր ճաշակով եւ գիտական աննախընթաց ներկայացումով որուն մասին պիտի անդրադառնանք։ Այս յապաղումը գուցէ բացատրուի անով, թէ քսան տարիներ վերացապաշտ նկարչութիւնը տարածուած ըլլալով իր բացարձակ տիրապետութիւնը՝ մոռացութեան տուած է նոյն իսկ նկարիչներ, որոնք յաջողած են ուրոյն ուղի մը գծել իրենց փայլուն տաղանդով... Արդարացում մը՝ որ իր մէջ կը պարունակէ իր իսկ դատապարտութիւնը, երբ Արուեստը ուզուի հոմանիշը դարձնել դպրոցի մը որ, ի վերջոյ հոլովոյթ մըն է եւ ոչ թէ ինքնին նպատակ մը կամ նըպատակակէտ մը, եւ որ իր մէջ կրնայ պարունակել լաւագոյնը եւ յոռեգոյնը։ Մինչ Մոտիլիանի, բոլոր դպրոցներուն քովն ի վեր, արուեստի ներկայութիւն մըն է։

×

Երբ Մոտիլիանի Իտալիայէն Փարիզ կը հասնի 1906-ին, իր հաւատափոխ հրեայ ծնողքէն կը բերէ որոշ դաստիարակութիւն մը եւ իտալապաշտութիւն մը։ Պիտի բերէ նաեւ տոկուն ծանօթու– գծել իրենց փայլուն տաղանդը ··· Ար– րու եւ ակադեմական գիտելիքներու։ Առաջին քառորդ դարու Փարիզն է ասիկա, Փովիզմի, խորանարդապաշտութեան, Տատայի, գերիրապաշտութեան եւ, նոյնիսկ, նոր ծլարձակուող վերացապաշտութեան։ Պիտի տպաւորուի այս բոլորէն որքան ալ ընդդիմութիւն ուզէ ցոյց տալ ի մասնաւորի Փիքասոյի եւ Պրաքի հանդէպ։ Ընդդիմութիւն մը որ կը բխի եթէ ոչ անպայման նախանձէ այլ անոնց հետեւորդ դառնալու մտավախութենէն։

Ամէն պարագայի պիտի տպաւորուի Սեզանէն եւ ափրիկեան արուեստէն, ու իր գործը պիտի յառաջանայ խորանարդապաշտութեան սրբիմակէն եւ սեւամորթներու դիմակներէն։ Իր կեանքը պիտի ըլլայ մանաւորաբար փոթորկոտ՝ վատթարագոյն առողջութեամբ։ Թոքախտը արդէն տարիներէ ի վեր իր նախանշանները ցոյց տուած էր, մինչ ինք կը նետուի ալքոլի, կիներու եւ թմրեցուցիչներու գիրկը։ Ինքնաքանդումի աշխատանք մը կը տարուի գրեթէ գիտակցօրէն։ Կը ստեղծագործէ խմելով. ասիկա խթան մըն է ու նաեւ ինքնամոռացում մը։ Պատուհասեալ արուեստագէտ մըն է ինք։ Երկու տարի բարեկամական մտերիմ կապեր կ'ունենայ անգլիացի գրագիտուհի Պէաթրիս Հասթինկզի հետ, որուն փոթորկոտ անհատականութիւնը եւ չկշռուած խառնուածքը պիտի պատճառեն անհանդարտ, վերիվայրումներով լի առօրեայ մը։ Նախանձի պահերը պիտի ստեղծեն աղմկալի ընդհարումներ, ինչ որ պիտի արտացոլայ իր իսկ կտաւներուն մէջ։ Պիտի նկարէ Պէաթրիս մը – Տիկին Փոմպատուր – ուր կինը կը դրսեւորուի իր ցանկասիրութեամբ, նախայարձակութեամբ եւ ինքնահաւան գոռոզութեամբ։ Տարի մը ետք (1916) պիտի փորձէ զայն նկարել տարբեր տրամադրութեամբ։ Իր հանդարտութիւնը պիտի գտնէ միայն կեանքին վերջին երեք տարիներուն. երբ պիտի ծանօթանայ իր ապագայ կնոջ, – նկարչութեան ուսանողուհի մը։ Ժանն Էպիւթէրն քնքշութիւն է, լռութիւն, ներողամտութիւն։ Մարդատեացը, Մոտիլիանիի մէջ, տեղի պիտի տայ ընտելացած, համերաշխ բնաւորութեամբ անձի մը առջեւ, որ պիտի դադրի քրքրելէ ներքին յուզումներուն «ինչու»ն։ Արտաքին աշխարհի հետ աւելի հաշտ՝ ան պիտի գծէ նոյնիսկ չորս պզտիկ բնանկարներ եւ «Մայրութիւն» մը (1919) քանի Ժանն իրեն պարգեւած էր աղջիկ մը. կեանքը վերջ պիտի գտնէ կրկնակի ողբերգութեամբ երբ, յաջորդ տարի, Ժանն անձնասպան պիտի ըլլայ Մոտիլիանիի մահուան վաղորդայնին, երբ կը սպասէր երկրորդ զաւակի մը ծնունդեան։

×

Շուրջ տասներկու տարիներուն ընթացքին Մոտիլիանի կը ստեղծէ իր եզակի գործը, որուն բացարձակ եւ միակ տէրը մնաց ինք։ Այդ տարիներուն վրայ երկարած վաստակը, արտաքնապէս միակտուր, իր մէջ կը կրէ հոլովոյթներ, բարեշրջումներ։ Իր հանդիպումը ռումանացի հռչակաւոր արձանագործ Պրանքուզիի հետ կուտայ առաջին արդիւնք մը. Մոտիլիանի կը նետուի արձանագործութեան մէջ (1911 – 1913) որմէ անտեղեակ էր։ Եւ սակայն ինքն է որ կը կանխէ ուղղակի քանդակագործումի մէջոցը Լորանսէն, Լիփշիցէն առաջ։ Մեզի հասած են քսանեւհինգ քանդակներ ուր եթէ տատամսումներ կ'երեւին խորանարդապաշտութեան հանդէպ եւ անվերապահ ընկալում՝ ափրիկեան արուեստին, յստակօրէն կը շեշտուի սակայն արուեստագէտին կերտած կնոջական իտէալ կերպարը որ խորհրդաւոր է, – չաստուածուհի մը։ Քանդակագործութիւնը իրեն կ'ընծայէ նաեւ պատեհութիւնը վերջնապէս թօթափելու ակադեմականութիւնը։

Ապա կը նկարէ դիմանկարներու շարք մը ուր խորանարդապաշտութիւնը եւ կիտապաշտութիւնը եւ գգացնեն իրենց ներկայութիւնը։ Առաջինէն փոխ պիտի առնէ արտայայտչաձեւը կտրակուած եռանկիւններու, գիծերու ծրագրայնութեան – շէմաթիզմ – եւ երկտարածականութեան։ Ամէն պարագայի դիմանկարները պիտի մատնեն ներկայութիւնը քանդակագործին։ 1917-ին է որ նկարելու, ըստեղծագործելու անդուլ տենդէ մը մըղուած, Մոտիլիանի պիտի բնութագրէ իր կնոջական նոր իտէալը՝ շուրջ քսանեւհինգ տիրական մերկերով։

×

Եւ կինը կ'երեւի իր ամբողջական մերկութեամբը, իր անփութօրէն խռովիչ կերպարանքով, դիրքերով։ Մերկեր՝ «նստած», «պառկած», «աջ թեւը ծալլուած՝ գլխուն ետեւ», «ձեռքերը՝ գըլխուն ետին», կամ՝ «ճակտին վրայ», «մանեակով» եւ նաեւ՝ հատ մը՝ ամօթխածօրէն «շապիկ»ով մը իր մէկ կուրծքը ծածկած։ Օտալիքներ՝ որոնք մերթ դրսեւորուած են թեթեւ, թարմաշունչ, միագոյն երանգներով, ուր նկարչական կտաւը, թափանցութեամբ, տեղ գտած է վարդագոյնին մէջ։ Ասոնք «անմեղներ»ն են։ Այլ տեղեր՝ մերկերը կը ստանան վենետիկեան զգայապաշտութիւն մը, բաբախուն եւ հեշտասէր՝ ուր «միսը» կը շառագունի, երանգախմորը կը խտանայ՝ խորտ ու բորտ, մարմինները կը ստանան որոշ փարթամութիւն մը։ Հոս էնկրը չէ այլ Թիցիանօն։ Մեծապէս հաւասարակշռուած է մարմիններուն արձանային ծաւալը, գծային կշռոյթը եւ երանգային քընարականութիւնը։ Մերկեր՝ որոնք տպաւորութիւնը կը թողուն ըլլալու անսահման բնանկարներ, յաւերժական երիտասարդութեամբ մը անշարժացած՝ տենչանքի պահու մը։ Ժամանակին ոստիկանութիւնը «իրաւունք» ունէր արգիլելու այս ցուցահանդէսը։ Հոն ուր որ իրաւունք չունէր այն էր, որ այս գլխու պտոյտ պատճառող պերճութիւնները, որքան ալ խռովք յառաջացնէին, չէին յայտներ մատչելիութիւն մը։ Անտեսանելի սակայն զգալի սահման մը կայ, որուն սեմին նըկարիչը նախ ինքը կը կանգնի իսկ մերկերը ինքզինքնին կը յարգեն, ինչ որ նոյնը չէ Մոտիլիանիի համբաւաւոր նախորդին պարագային. – Թուլուզ-Լօթրէք եւ իր մայթաղջիկները։

Մերկերուն դէմքերը ընդհանրապէս գծուած են պարզօրէն, հատու, թէեւ իւրաքանչիւրը կը պարզէ իր անձնական դիմագիծը։ Մանրամասնութիւն մը – մանեակ մը, օղեր – կը բերեն իրենց շեշտը։

Մոտիլիանի տարփածին փարած է մարդկային դէմքին դիմանկարները կ'արտայայտեն միայն էականը, անհրաժեշտագոյնը, սկզբնական ճշմարտութիւնը՝ պարզարանուած եւ ոճաւորուած եղանակով։ Հաւկթաձեւ ողորկ դէմքերը ծռած են ձողուն – վիզի մը վրայ, որ կը շարունակուի երկարաձիգ մարմիններով։ Նըկարիչը միշտ հակում մը ցուցաբերած է դէպի ձուաձեւ դէմքը, թէեւ չէ վարա– եղերքին կոթնած. գլուխը ձեռքին մէջ լու։ Կնոջական բարակ երկար վիզերը – կարապի վիզ – կը մատնեն զգայնութիւն մը եւ միաժամանակ զգայականութիւն մը։ Դէմք, վիզ եւ համապատասխան երկարող մարմին հոմանիշ եղան Մոտիլիանիի կերպարին ուր, ժամանակի ընթացքին տեսանելի պիտի ըլլայ որոշ մանիէրիզմ մը։ Դէմքերուն վրայ ամէնէն յատկանշականը կը մնան աչքերը՝ որոնք նայուածքներ են ուղղուած որքան դէպի կեանքը նոյնքան՝ դէպի այլուրը՝ ուր կը տիրէ լռութիւնը։ Աչքեր՝ որոնք բաց են, ամպ են եւ կամ ծածկուած են հեղուկով՝ ուր կը ցոլայ լոյսը անորոշին ուղղութեամբ։ Դէմքեր որոնք կը պատկանին կեանքին, հեշտասիրութեան եւ որ կըրնան պատկանիլ նաեւ մահուան։

Գիծը՝ արտայայտութեան գլխաւոր միջոցն է իր մօտ։ Գիծը՝ որ նրբաճաշակութիւնն իսկ է դէպի վսեմը սլացող։ Ան, կարծես, կարկաչուն ակէ մը կը բխի եւ կ'երթայ միացնելու միջոցը խորութեան հետ իր լաւագոյն գործերուն մէջ։ Այս ձեւով գիծը, որքան ալ չքեղ, կը դադրի ըլլալէ ինքնանպատակ։ Կը ծառայէ նաեւ անձին հոգեբանութիւնը դրսեւորելու։

×

Զարաբախտ եւ նզովեալ արուեստագէտ մը՝ որ ապրեցաւ ներքին դժոխքը, ապրեցաւ եւ մոխրացաւ զինք այրող կրակէն եւ սակայն իր գործերով պարգեւեց երազ մը։ «Սատանան» ներսն էր իսկ «հրեշտակը»՝ արուեստին մէջ։ Շեշտուած հակասութիւն մը իր կեանքին եւ գործին մէջ։

Հիանալի խառնուածք, սուր զգայնութիւն, ներքին խոր ապրում, նկարչութեան հետ զգայապաշտ կապ մը. – անոնցմով Մոտիլիանի ստեղծեց, կարճագոյն շրջանի մը մէջ, գործ մը՝ որ որքան ալ թուի անաւարտ պիտի չկարենայ ունենալ հետեւորդ։ Իրմով վերջ կը գտնէ անհատական երեւոյթ մը։

×

Խիստ հետաքրքրական եւ օգտակար գիտական աշխատանք մը տարուած է Ֆրանսայի Թանգարաններուն Հետազօտական Տարրալուծարանին կողմէ։ Մոտիլիանիի տասնեւհինգ գործերը ուսումնասիրուած են Ք. ճառագայթներով, անդրմանիշակագոյնով եւ այլոկարմիր ճառագայթումով։ Տարուած աշխատանքը կրկնակիօրէն կը մերկացնեն նկարչին գործերը, կը պատմեն անոնց ծննդոցը – թէ ինչպէս արուեստագէտը կը «պատրաստէր» կտաւը, ինչ գոյներ կը գործածէր, – հոլովոյթը մինչեւ վերջնական երեւոյթը՝ բոլորիս տեսանելի։

ԺՈՐԺ ՍԱՆՏ, ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՅՈՑ ՎԱՆՔԸ

Գրեց՝ ԼԵՒՈՆ Թ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴԻ ՄԸ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Գ. – Հայոց վանքը

Վենետիկ, 8 Յուլիս 1834

Քանի մը օրէ ի վեր վենետիկեան արշիպեղագոսին մէջ կը թափառինք, հրավառ հայելիի վերածուած մարմարակերտ քաղաքէն դուրս քիչ մը կենսատու օդ փնտռելով, մանաւանդ որ այս ամսուան գիշերները հեղձուցիչ են։ Տեղացիները օրն ի բուն կը քնանան, ոմանք կլիմային մեղկութեան յարմար մեծ բազմոցներու վրայ երկարած, ուրիշներ նաւակներու յատակին. երեկոյեան, ամէնքն ալ պատշգամներու վրայ զովութիւն կը փնտռեն, կամ պառկելէ առաջ գիշերային ժամերը կ'երկարեն մինչեւ լոյս բաց սրճարաններու հովանոցներուն տակ։ Խնդուքներն ու սովորական երգերը չեն լսուիր. սոխակներն ու կոնտոլավարները լռած են։ Հազարաւոր փոսփորափայլ խեցիներ պատերուն տակ կը փայլին։ Կայծակից մամուռներ մութ ջուրին մէջէն կ'անցնին հանդչող կոնտոլներու կողքերէն սահելով։ Գիշերային լռութիւնը առաջատանդուղին վրայ վազվռտող քաղաքի եւ դաշտի մուկերուն սուր ճիչը կը խզէ միայն։ Ալպեան լեռներէն երկար սեւ ամպեր կուգան, Վենետիկի վրայէն կ'անցնին անձայն փայլակներով ծածկելով քաղաքը, ու կ'երթան փշրուիլ Ադրիականի վրայ, իսկ երկինքը անոնց բերած ելեկտրականութենէն կը խռովի։ Ռոմիկին տղաքը եւ գանդրահեր շուները – ձուկերուն հետ – միակ արարածներն որոնք երաշտէն չեն նեղուիր. անոնք ճաշելու եւ ննջելու համար միայն ջուրերէն դուրս կ'ելլեն, ու մնացեալ ժամերը ասդին – անդին լողալով կ'անցընեն։ Գալով մեզի, որ դժբախտաբար ըստիպուած ենք հագուիլ եւ ժամանակնիս չենք կրնար հանուելով – հագուելով անցընել, ցերեկին ծովակներուն վրայէն Աստուծոյ հաւասարապէս բաշխած սահող օդը կը փնտռենք։ Միակ ճամբորդները որոնց կը հանդիպինք անօթի խեղճ թիթեռնիկներ են, որոնք կը փորձեն մէկ կղզեակէն անցնիլ արեւէն չխամրած ծաղիկ մը գտնելու յոյսով. բայց, յաճախ ուժասպառ, ալիքի մը վրայ կ'իյնան, կիսատ թողլով իրենց երկար ու վտանգաւոր ճամբորդութիւնը։

Երէկ Սան – Սէրվիլիօ (1) կղզիին առջեւէն անցանք, ուր խենթեր ու ցաւագարներ կը պատսպարուին։ Ծովահայեաց վանդակի մը ընդմէջէն նիհար ու տժգոյն ծերուկ մը տեսանք որ պատուհանին առջեւ նստած էր, արմունկներով եզերքին կռթնած. գլուխը ձեռքին մէջ առած էր, փոսացած աչքերը հորիզոնին յառած. պահ մը ձեռքը վերցուց, նեղ ու ճաղատ ճակատը սրբեց ու վերստին նախկին անշարժութիւնը գտաւ։ Այս անշարժութեան մէջ իսկ այնպիսի զարհուրելի բան մը կար որ աչքերը ակամայ իրեն վրայ սեւեռեցան. երբ շէնքին անկիւնէն անդին դարձանք, տեսայ որ Բէպպայի (2) աչքերն ալ նոյն ուղղութիւնը բռնած էին։

«Արդեօք խե՞նթ է, հարցուցի։

– Կատղած խենթ մը, պատասխանեց։

Քիչ մը գէր, կարմրագոյն դեռ երիտասարդ մէկը, որուն քրտինքէ թրջած մազերը իր հաճելի դէմքին շուրջ կուտային, պարտէզը եզերող թուփերուն մէջէն դուրս ելաւ ու դէպի ծովեզերք յառաջացաւ. պարտէզի սանտր մը բռնած էր. թէեւ արտառոց երեւոյթ մը չունէր, սակայն բարեկամական շեշտով մը մեզի ուղղած մէկը – միւսին հետ կապ չունեցող իր խօսքերը մտային խանգարում մը կը մատնէին։

Աբբան (3), որ նաւակին ցռուկին նըստած էր, աշխոյժ ու գրաւիչ ձեւ մը ունէր – զոր կարելի չէ անտարբերութեամբ դիտել, – համակրանքով խենթին կը նայէր։

(Շար. 26)

(1) – Սան – Սարվոլիօ։

(2) – Բէպպա· Ճիուլիա Պուպպատի (1807 – 1889), Դոկտ. Պիէտրօ Պանէլլոյի ծածուկ քոյրը։

(3) – Աբբայ Պանորիօ։ Այս երկու անձերը, որոնք Ժորժ Սանդի գաղափարները կ'արտայայտեն, վանքին Այցելուներու Տետրին մէջ չեն յիշուիր։ Հեղինակը գրական խաղով մը զանոնք շարադրութեան մէջ առած է նկարագրութեան աւելի աշխոյժ դարձուածք մը տալու համար։

կատարուած է նաեւ, կարծես, հոգեվերլուծական աշխատանք մը:

Հարց էր նաեւ գիտնալ թէ՝ քսաներորդ դարու նկարիչները եթէ իրենք եւս կ'աշխատէին միախառնելով խստութիւնը եւ ազատ թափը, մեթոտը եւ անմիջականութիւնը:

Հասարակաց գիծ մը կայ Մոտիլիանիի գործերուն մէջ. – ան առաջին իսկ պահուն լայն, անվարան սեւ գիծով մը վերջնականօրէն կը սահմանագծէ պատկերը, զոր տակաւ պիտի օժտէ գոյներով, երանգներով: Երբ երանգախմորը ծածկէ գիծը, ան դարձեալ պիտի աւելցնէ: Գիծը ժամանակի ընթացքին պիտի նրբանայ:

Տեսանելի է արձանագործին ներկայութիւնը (խարտաշ մերկ): Երբ կը նըկարէ՝ կարծես գրիչի սուր հարուածներով կը քանդակէ:

Ծանօթ էր թէ Մոտիլիանի կ'աշխատէր մէկ շունչով, – մէկ ցայտքով գործը կ'աւարտէր տիրական նրբութեամբ, ամբողջական տիրապետութեամբ մը, առանց երբեք կրկին ձեռք առնելու կըտաւը: Գիտական քննութիւնը երեւան կը հանէ արտակարգ գծագրիչի մը պարագան: Վերջին շրջանին վրձինը կը նոյնանայ մատիտին:

Կը պատահի որ նկարէ ուրիշ բան մը արդէն վերջացած իր մէկ կտաւին վըրայ: Իրողութիւնը կը բացատրուի ըլլալով այն ճշմարտութեամբ թէ արուեստագէտը դժգոհ արդիւնքէն՝ ուզած է ուրիշ գործ մը նկարել, եւ կամ այն իրողութեամբ թէ միշտ նկարելու տենդին մղուած եւ նկատի առնելով իր տընտեսական նեղ պայմանները, նկարիչը նախընտրած կրնայ ըլլալ աւարտած գործի մը վրայ դարձեալ նկարել:

Լրիւ ներդաշնակութիւն մը կը տիրէ գործին եւ Մոտիլիանիին միջեւ – ամբողջական արուեստագէտ, գծագրիչ, նկարիչ եւ քանդակագործ:

Տարրալուծարանային սոյն աշխատանքը պատճառ կ'ըլլայ սակայն զոյգ պզտիկ դժբախտութիւններու: Երկու նըկարներու տէրերու համար, որոնցմէ մին Անգլիոյ Խոլինպուրկի Ազգ. Թանգարանին տնօրէնութիւնն է: Երեւան ելած են երկու կեղծեր: Մէկը Ժաննի նկարը, որ միշտ թուած էր «շատ գեղեցիկ»: Ֆըլամանացին պիտի ըսէր «չափազանց գեղեցիկ՝ պարկեշտ ըլլալու համար»: Այս մէկը բացատրութիւն չկազմեց:

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

(*) Վերոյիշեալ թանգարանին քսաներորդ տարեդարձն է այս տարի: Նշելի է՝ Փարիզ չունէր արդիական արուեստի թանգարան մինչեւ Մեծ Պատերազմը:

ՉՀԱՆԴՈԳԵԱ ՈՒՊԱՆԻՇԱԴ

ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ

Ա.

ԱՌԱՋԻՆ ՔՀԱՆԴԱ

1. – Նարադան մօտեցաւ Սանատկումարային եւ ասաց.

– Ուսուցանի՛ր ինձ, տէ՛ր իմ:

Սանատկումարան պատասխանեց նըրան.

– Եկ ինձ մօտ ու ասա ինչ որ գիտես: Այնուհետեւ ես կը յայտնեմ քեզ այն, ինչ վեր է դրանից:

2. – Նարադան ասաց.

– Տէր իմ, ես գիտեմ Ռիգվեդան, Եաճուրվեդան, Սամավեդան, ու չորրորդ՝ Ատհարվավեդան, ու հինգերորդ՝ աւանդութիւններն ու ասքերը, նաեւ Վեդաների Վեդան՝ քերականութիւնը. գիտեմ նախնիներին յարգելու կանոնները, թիւերի գիտութիւնը, գուշակելու արուեստը, տոմարագիտութիւնը, բանավէճի արուեստը, վարքուբարքի կանոնները, աստուածների ծագումնաբանութիւնը. ուսմունքը Բրահմանի մասին. ուսմունքը դեւերի մասին. զինարուեստը, աստղաբանութիւնը, օձագիտութիւնը եւ ուսմունքը աստուածային արարմունքների մասին՝ բոյրեր ստեղծելու արուեստ, երգ, պար, խաղեր ու այլ գեղեցիկ արուեստներ: Ահա գիտեմ այս բոլորը, տէր իմ:

3. – Բայց այս բոլորով, տէր իմ, գիտեմ մանտրաները միայն, բայց չգիտեմ ատմանը: Եւ լսել եմ քեզ նման մարդկանցից, որ նա ով ատմանը գիտէ, յաղթահարում է տխրութիւնը: Ես տխուր եմ, տէր իմ: Օգնի՛ր ինձ յաղթահարելու իմ այս տխրութիւնը, տէր իմ, օգնի՛ր ինձ:

Սանատկումարան ասաց նրան.

– Արդարեւ, այն ամէնը, որ սովորել ես դու, անուն է միայն:

4.– Անուն են միայն, յիրաւի, Ռիգվեդան, Եաճուրվեդան, Սամավեդան, ու չորրորդ՝ Ատհարվավեդան, ու հինգերորդ՝ աւանդութիւններն ու ասքերը, ու նաեւ Վեդաների Վեդան, նախնիներին յարգելու կանոնները, թիւերի գիտութիւնը, գուշակելու արուեստը, տոմարագիտութիւնը, բանավէճի արուեստը, վարքուբարքի կանոնները, աստուածների ծագումնաբանութիւնը, ուսմունքը Բրահմանի մասին, ուսմունքը դեւերի մասին, զինարուեստը, աստղաբանութիւնը օձագիտութիւնը եւ ուսմունքը աստուածային արարմունքների մասին: Այս բոլորը անուն են միայն: Յարգի՛ր անուան խորհուրդը:

5. – Նա ով յարգում է անուան խորհուրդը իբրեւ Բրահմանի, կարող է իր կամքի տէրը լինել անուան ընդգրկած սահմաններում՝ նա ով յարգում է անուան խորհուրդը իբրեւ Բրահմանի:

– Կա՞յ մի բան, որ լինի աւելին, քան անունը, տէր իմ:

– Արդարեւ, կա՛յ մի բան, որ աւելին է, քան անունը:

– Ասա ինձ դրա մասին, Տէր իմ:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՔՀԱՆԴԱ

1.– Արդարեւ, խօսքը աւելին է, քան անունը: Խօսքի միջոցով ենք իմանում Ռիգվեդան, Եաճուրվեդան, Սամավեդան, ու չորրորդ՝ Ատհարվավեդան, ու հինգերորդ՝ աւանդութիւններն ու ասքերը, ու նաեւ Վեդաների Վեդան, նախնիներին յարգելու կանոնները, թիւերի գիտութիւնը, գուշակելու արուեստը, տոմարագիտութիւնը, բանավէճի արուեստը, վարքուբարքի կանոնները, աստուածների ծագումնաբանութիւնը, ուսմունքը Բրահմանի մասին, ուսմունքը դեւերի մասին, զինարուեստը, աստղաբանութիւնը, օձագիտութիւնը եւ ուսմունքը աստուածային արարմունքների մասին, ինչպէս նաեւ երկինքն ու երկիրը, քամին ու եթերը, ջուրն ու հուրը, աստուածներին ու մարդկանց, անասուններին ու թռչուններին, խոտերն ու ծառերը եւ բոլոր գազաններին՝ մինչեւ որդերն ու մոծակները եւ մրջիւնները. նաեւ այն, ինչ արդար է կամ անարդար, ճշմարիտ է կամ սուտ, բարի է կամ յոռի, հաճելի է կամ տհաճ: Վասնզի, եթէ խօսքը չլինէր, անհնար կը լինէր իմանալ արդարն ու անարդարը, ճշմարիտն ու սուտը, բարին ու յոռին, հաճելին ու տհաճը: Յիրաւի, խօսքն է այս բոլորը իմանալի դարձնում: Յարգի՛ր խօսքի խորհուրդը:

2.– Նա ով յարգում է խօսքի խորհուրդը իբրեւ Բրահմանի, կարող է իր կամքի տէրը լինել խօսքի ընդգրկած սահմաններում՝ նա ով յարգում է խօսքի խորհուրդը իբրեւ Բրահմանի:

– Կա՞յ մի բան, որ լինի աւելին, քան խօսքը, տէր իմ:

– Արդարեւ, կա՛յ մի բան, որ աւելին է, քան խօսքը:

– Ասա ինձ դրա մասին, տէր իմ:

ԵՐՐՈՐԴ ՔՀԱՆԴԱ

1.– Արդարեւ, միտքը աւելին է, քան խօսքը: Ինչպէս որ ձեռքը բռունցքի մէջ կը պարփակի ամալակա բոյսի երկու պըտուղ, կամ կոլայի երկու պտուղ, կամ ակշայի երկու պտուղ, այնպէս էլ միտքը իր մէջ պարփակում է թէ՛ խօսքը, թէ՛ անունը: Վասնզի եթէ մէկը մտածի իր մտքում՝ «Ես կ'ուսումնասիրեմ մանտրաները», ապա կ'ուսումնասիրի դրանք: Եթէ մէկը մտածի իր մտքում՝ «Ես արարքներ կը գործեմ», ապա կը գործի դրանք: Եթէ մէկը մտածի իր մտքում՝ «Ես ցանկանում եմ զաւակներ ու արջառ», ապա կը ցանկանայ դրանք: Եթէ մէկը կը մտածի իր մտքում՝ «Ես փափաքում եմ այս աշխարհը եւ միւս աշխարհը», ապա կը փափաքի դրանք: Վասնզի միտքը ատման է: Վասնզի միտքը աշխարհ է: Վասնզի միտքը Բրահման է: Յարգի՛ր մտքի խորհուրդը:

2.– Նա ով յարգում է մտքի խորհուրդը իբրեւ Բրահմանի, կարող է իր կամքի տէրը լինել մտքի ընդգրկած սահմաններում՝ նա ով յարգում է մտքի խորհուրդը իբրեւ Բրահմանի:

– Կա՞յ մի բան, որ լինի աւելին, քան միտքը, տէր իմ:

– Արդարեւ, կա՛յ մի բան, որ աւելին է, քան միտքը:

– Ասա ինձ դրա մասին, տէր իմ:

ՉՈՐՐՈՐԴ ՔՀԱՆԴԱ

1.– Արդարեւ, կամեցումը աւելին է, քան միտքը: Վասնզի եթէ մէկը կամենում է մի բան, ապա եւ մտածում է իր մտքում, ապա եւ առաջ է մղում խօսքը, իսկ առաջ է մղում խօսքը անուան մէջ: Անուան մէջ ի մի են գալիս մանտրաները, մանտրաների մէջ՝ ծէսերը:

2.– Այս բոլորը, յիրաւի, ի մի են գալիս կամեցման մէջ. կամեցումը ատմանն է սրանց, կամեցումը յենարանն է սըրանց: Կամեցել են երկինքն ու երկիրը, կամեցել են քամին ու եթերը, կամեցել են ջուրն ու հուրը: Նրանց կամեցման շնորհիւ անձրեւն է կամենում. սննդի կամեցման շնորհիւ կամենում են հոգու զգայարանները. զգայարանների կամեցման շնորհիւ կամենում են մանտրաները. մանտրաների կամեցման շնորհիւ կամենում են ծէսերը. ծէսերի կամեցման շնորհիւ աշխարհն է կամենում. աշխարհի կամեցման շնորհիւ բոլորն են կամենում: Այսպիսին է կամեցումը: Յարգի՛ր կամեցման խորհուրդը:

3.– Նա ով յարգում է կամեցման խորհուրդը իբրեւ Բրահմանի, արդարեւ հասնում է իր կամեցած աշխարհներին, որոնք ամուր են ինչպէս նա ով ամուր է, ապահով են ինչպէս նա ով յենարան ունի, անսասան են ինչպէս նա ով անսասան է: Կամեցման ընդգրկած սահմաններում կարող է իր կամքի տէրը լինել նա ով յարգում է կամեցման խորհուրդը իբրեւ Բրահմանի:

– Կա՞յ մի բան, որ լինի աւելին, քան կամեցումը, տէր իմ:

– Արդարեւ, կա՛յ մի բան, որ աւելին է, քան կամեցումը:

– Ասա ինձ դրա մասին, տէր իմ:

Թարգմ. ԿԱՐՊԻՍ ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՈՌՈԳՈՒՄ

2000 մեթր բարձրութեան վրայ կառուցուած ջրատարը կ'ոռոգէ Զանգեզուրի լեռնալանջերու՝ քարերէ մաքրուած հողերը, ուր տարածուած են պտղատու եւ խաղողի այգիներ: Հայաստանի հողամասի 90 տոկոսը կազմող լեռնալանջերու ոռոգումը բարենորոգող սպասարկութեանց հոգածութեան առարկայ է: Լեռներու մէջ կառուցուած են 50-է աւելի ջրամբարներ, 100-է աւելի ջրհան կայաններ, որոնք ջուր կը հասցնեն նախկին ամայի հողերուն:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՇԷՅԽ ՃԷԼԱԼԻ ՀՈՂԻՆ ՎՐԱՅ

Ի հարկէ, ծերունի ռէսը ծերունի Ակոբին հերսոտ խօսքերէն շուարած շատ բան չհասկցաւ, միայն գիտէր, որ Թըլկանց Ակոբը երկար տարիներ իր հետ խռով ապրած էր: Նոյնիսկ երէկ Ակոբը դեռ կը յամառէր հաշտուիլ, երբ ձեռքերը գօտիներուն՝ անճրկած խորհուրդի նստեցան, գիւղը Քիւրտերէն ազատելու համար:

Ակոբը Խոտորջուրի ռէսն ըլլալու հին հաշիւներ ունէր: Երբ Սպիտակ Ձիաւորը հեռացաւ, աղօթքի երկիւղածութեամբ լուռ մնացող կիներու, տարեցներու լեզուները բացուեցան ու անոնց մէջ ինկաւ զուարթ աղմուկ մը:

– Էն էր, էն, Սպիտակ Ձիաւորը, – բոլորին հետ հայավար ձայն ձգեց նաեւ Թոմուզ տային, որ հիացած էր սպիտակ ձիուն, ինչպէս երեխայ մը լուսնկային:

Ծերունի ռէսը այս որ իմացաւ՝ կ'ըսես գլխին մէջ լոյս մը ծագեցաւ այնպէս, ինչպէս ժամկոչ մը գիշերով մոմը ձեռքին մատուռ կը մտնէ: Սպիտակ Ձիաւորի հեռանալէն յետոյ միայն ան զգաց, որ իր մէջ մնացած է անոր ձայնին երանգը, լերան վրայ յամառող վարդագոյն մշուշի մը պէս: Ռէսը իր սրտին պէս թուլցած դէմքով Ակոբին երեսը նայեցաւ: Այո՛, այո՛, իրաւունքը Ակոբինն էր: Բա՛, ի՞նչ երեխայ է եղել:

– Ակոբ, ճանմ, իրաւունք ունիս, ի՞նչ ըսեմ:

– Ռէս ճան, ինչպէ՞ս չհասկցար, ինչպէ՞ս չգիտցար, – ըսաւ Թլկանց Ակոբը, որուն ձայնը նոյնպէս թուլցած արցունքի թացութիւն առած էր:

Խոտորջուրցիներուն համար ուրիշ հըրաշք մը կատարուած էր: Ռէսը, Թլկանց Ակոբին իրաւունք տուած էր, իսկ Ակոբը «ռէս ճան» ըսած էր: Այդ երկու ծերերը, իրար չհաւնիլը, իրարու հետ չխօսելը կ'ըսես պապենական մեռելներէն ժառանգ ստացեր էին: Այդպէս էին տարիներով. մանաւանդ Թլկանց Ակոբը, որ եկեղեցիէն կէս դուրս կ'ելլէր ամէն անգամ, երբ ռէսը շարականին գլուխը կ'անցնէր ու կոտրուած թիթեղի մը նըման ձայնը կը ձգէր:

Երկու ծերերը այդ պահուն միայն ըզգացին, որ հաշտուած են իրարու հետ:

– Ըսէք, աղբրտէք, էդ խօսողը իրա՞ւ Սպիտակ Ձիաւորն էր, – հարցուց ռէսը ձիաւորներուն:

– Մարտիկն էր, պապուկ, Սպիտակ Ձիաւորը:

– Բա, ինտո՞ր չհասկցայ, քոռնան աչքերս, ինտո՞ր չտեսայ, Ակոբ ճան:

Էհ, ծերուկը իր կեանքին մէջ շատ էր սպասեր: Սպասելէն մազերը ճերմկցեր էին, աչքերը պղտորած, հասակը փոթորիկի մէջ դարերով կանգնած վանքի մը երեւոյթն առած էր եւ կարծես դարերով Սպիտակ Ձիաւորին էր սպասեր:

– Որ հասկնայի՛, որ գիտնայի՛, – յաճախ կը կրկնէր ռէսը:

×

Լուրը հսկայ թեւի մը պէս անցաւ գիւղէ գիւղ, անցաւ դաշտերը, ջրաղացներու թաց մթութեան մէջ պահուող ջըրաղացպաններու ականջը հասաւ: Տուներու թաքստոցներու մէջ պահուած Հայերը դուրս ելան, պատերէն, պատուհաններէն ձայն տուին իրարու:

Հնադրակի փողոցէն երկու ժանտարմ իրենց ձիերը վազցնելով փախած էին ու ձիերու ոտքերուն տակ կոխկրտած էին Հասօն, հաշմանդամ քիւրտ մուրացիկը: Խոտորջուրի մէջ կռուող ճահիլները տուներէն դուրս ելած՝ Քիւրտերուն վըրայ թափուած էին: Ճամբաները՝ սայլերով ու էշի բեռներով թալան կրող Քիւրտերուն մէջ ինկած էր հապճեպ շարժում մը, կ'ըսես իրենց ետեւէն փոթորիկ մը կը հրէր: Քիւրտ կիներ ու տղամարդիկ, բեռներ շալակներուն, կ'աճապարէին գիւղերէն դուրս գալ:

Լուրը ամէն տեղ էր, յոլոր թռչունի թեւին վրայ, դաշտի կանանչներուն ու ծառերուն շարժումին մէջ:

(Շար. 356)

Այրի Տիկին Բերկրուհի Հայոցեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գույումճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Եսայեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Փօլ Թովմասեան եւ զաւակները, Ճղրեան քոյրեր (Պէյրութ), Այրի Տիկին Եղիսափէթ Գարայեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Սարգիսեան եւ զաւակները (Պէյրութ), Թովմասեան, Գույումճեան, Եսայեան ընտանիքները եւ ընտանեկան համայն պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին՝

ԳԵՂԱՄ ՀԱՅՈՑԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 10-ին, 74 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Զորեքշաբթի, Յուլիս 15, ժամը 14-ին, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Եկեղեցին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». — Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գույումճեանի:

ԼԻՈՆ. — Այրի Տիկին Էմզա Մուրատեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Մուրատեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Մուրատեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վահէ Մուրատեան եւ զաւակները, Օր. Աննա-Մառի Մուրատեան եւ ընտանեկան պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ՄԻՀՐԱՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

(վաճեցի)

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 8-ին, 76 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Յուլիս 11, ժամը 10·30-ին Ս. Յակոբ Եկեղեցին, ռիւ Պուալօ, եւ մարմինը կը փոխադրուի Ժընէի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ՝ ընկերուհի Արաքսի Փիրանեանի, Տիկին Անահիտ Զէքէնի եւ զաւկին, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Թամէսի, Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Պալիկեանի, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Փիրանեանի, Շաւարշ Փիրանեանի, Սուրէն եւ Գուրգէն Փիրանեան ընտանիքներուն, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր եւ ազգականին՝ Վարդան Փիրանեանի մահուան առթիւ:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կոմիտաս Փողոց, 4

1981 / 82 Տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Հեռաձայնել.—

– Տիկին ԳԱՐԱՃԵԱՆ 375·27·89

– Տիկին ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ 376·68·19

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ հիմնարկութեան 50-ամեակի բացառիկ հանդիսութիւնը՝

Հոկտեմբեր 11, Կիրակի օր,

բարձր հովանաւորութեամբ Հայրապետական Պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ:

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն-Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղ.ը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Յակոբ Պօմնոյեան, Կարապետ Գողայեան 100-ական, Տիկին Զարնշանեան 80, Արամ Պետիկեան 100, Խըռըշեան ընտ., Շամիրամ Վաչէզեան 70-ական, Թագուհի Գույումճեան, Վարդանոյշ Նորհատեան, Թուրֆանտա Ալեքսանեան, Տալիտա Համբարձումեան, Նարդուհի Պապուշեան, Գուրգէն Զուքուրեան, Զարուհի Պօղուքլեան 50-ական, Տէր եւ Տիկին Մահմուզեան 40, Տէր եւ Տիկին Գաբայի, Արմենուհի Դալաքեան 30-ական, Յակոբ Ճէվլիզեան, Ոմն, Եղիազարեան ընտ., Ռէփէկա Սէմէրճեան 20-ական, Ոմն 25, Խօժէնի Տէր-Պատեան 10, Պօղոս Պալիքեան 50 Ֆ.:

SABERATOURS

DEMENAGE

A partir du 1er Août

Sa nouvelle adresse sera:

31, RUE D'ARGENTEUIL

75001 - PARIS

Tél.: 261. 51. 13

Métro: Pyramides

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ.—

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Սեպտեմբեր 26-ին՝

Ս Ո Ֆ Ի Թ Է Լ

Ի նպաստ Կապոյտ Խաչի գործունէութեան եւ Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ Նորոգութեան:

OPTIMA Tours

ARMENIE 1981

CALENDRIER DES PROCHAIN DEPARTS

Δ 17 et 31 Juillet 1981

Δ 14 Août 1981

Δ 4 et 18 Septembre 1981

Pour chaque départ 3 formules de séjour 12 - 14 et 16 jours.

Cette année des formules originales:

1e/ *Voyages combinés en Arménie avion / bateau «LITVA».*

— *Départ par avion le 27 Juillet (séjour du 28 Juillet au 6 Août Erevan).*

— *Croisière en bateau du 7 au 14 Août arrivée Marseille.*

— *Croisière bateau du 15 au 23 Août séjour à Erevan du 23 Août au 2 Septembre et retour par avion le 3 Septembre.*

2e/ *Voyages combinés:*

— *1 semaine EREVAN / 1 semaine Lac Sevan.*

— *1 semaine EREVAN / 1 semaine Sotchi (Mer Noire)*

RENSEIGNEMENTS - INSCRIPTIONS :

OPTIMA Tours

67-69 rue Quincampoix (angle rue Rambuteau) — Tél. 274-27-20

75003 PARIS

Telex : 211 324 F.

Métro : Rambuteau ou Etienne Marcel

Lic. A 946 (Agence agrée INTOURIST)

MARCEL UMIDIAN PRADO VOYAGES

353, Avenue du Prado 13008 MARSEILLE

Tél.: (91) 76-21-80 chaque jour de 17 à 19 h.

Pour la Région Lyonnaise:

MAISON DEL CULTURE ARMENIENNE DE DECINES

Jusqu'à 16h.00: Mme. BARAVIAN — de 16h.00 à 18h.00: Mme. ANTABLIAN

15, Rue de 24 AVRIL, 1915 - 69150 DECINES

Tél.: 849. 42. 97

LES SECTIONS JAF et UCFAF DE LA REGION PARISIENNE

Vous donnent rendez-vous à leur

Fête Champêtre Annuelle

«CARREFOUR DE L'ANEMOMETRE» au Bois de Clamart

Le Dimanche, 19 Juillet de 10 à 22 h.

PARTIE ARTISTIQUE

Buffet franco - arménien — Jeux et Stands

Le Restaurant

EREVAN

a ouvert

son magasin

de TRAITEUR et de COMESTIBLES

29, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS

RESTAURANT EREVAN	TRAITEUR EREVAN
26, Rue Bergère, 75009 Paris	29, Rue Bergère, 75009 Paris
Tél.: 770.85.81 - Fermé le Mardi	Tél.: 523.44.73
40 Sortes de Hors - d'œuvres	*Toutes sortes de Hors-d'œuvre,*
25 Sortes de Plats	*Charcuterie et Spécialités Arméniennes*

L'OFFICE NATIONAL DE LA CULTURE ET DES TRADITIONS ARMENIENNES

Présidents d'Honneur:

Monsieur ALAIN POHER

(Président du Sénat)

S.E. Mgr. JEAN RUPP (Archevêque)

Organise

Un 3e PELERINAGE en Roumanie aux Monuments et aux Eglises Arméniennes

(du XIVe au XIXe siècle)

DU 6 AU 20 AOUT

Animé par: GERARD STEPHANESCO

et

Un PELERINAGE en Bulgarie, aux Eglises et Communautés Arméniennes de Bulgarie

DU 28 AOUT AU 11 SEPTEMBRE

Renseignements et documentation:

Tél.: 734. 61. 41 (*le matin*)

Office National de la Culture et des Traditions Arméniennes

16, *Rue José - Maria de Heredia*

75007 - *PARIS*

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովը ներկայիւս կը հրաւիրէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամները, ներկայ գտնուելու 68-րդ Ընդհ. Ժողովին, որ պիտի գումարուի ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24, 1981, առաւօտեան ժամը 10-ին, Հ.Բ.Ը.Միութեան Կեդրոնին մէջ.—

585, Սէտըլ Ռիվըր Ռոտ, Սէտըլ Պրուք, Ն. Ճ., Ա. Մ. Ն.:

Ներկայս 68-րդ Ընդհ. Ժողովին համար տրուած միակ հրաւիրագիրն է: Կը խնդրենք, հետեւաբար, Միութեան յարգոյ իրաւասու անդամներէն, որ անձնապէս Ժողովին ներկայ ըլլան վերոյիշեալ թուականին եւ կամ ամէնէն ուշը՝ մինչեւ Հոկտեմբեր 2, 1981, իրենց փոխանորդագրերը յանձնեն Հ. Բ. Ը. Միութեան Ընդհ. Տնօրէնին, կամ ղանոնք ղրկեն հետեւեալ հասցէին.—

Armenian General Benevolent Union

Central Board of Directors

585, Saddle River Road,

Saddle Brook, N.J. 07662, U.S.A.

———×———

Օ Ր Ա Կ Ա Ր Գ

1.— Ներկայացում եւ վաւերացում 1980 տարեշրջանի ընդհանուր տեղեկագրի:

2.— Ներկայացում եւ վաւերացում 1980 տարեշրջանի ընդհանուր հաշուետուութեան:

3.— Մասնակի ընտրութիւն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի:

4.— Մասնակի ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի:

5.— Նկատառում ձուլման՝ Ամերիկայի Հ. Բ. Ը. Միութեան, Տէլաուէր Ընկ., ի մէջ Հ. Բ. Ը. Միութեան, Տէլաուէր Ընկ.: (Կեդր. Վարչ. Ժողովը կը յանձնարարէ վաւերացնել ձուլման համաձայնագիրը):

6.— Առաջարկներ և թելադրութիւններ:

7.— Գնահատանքի բանաձեւեր:

Ի դիմաց Կեդր. Վարչ. Ժողովի

Ռ. Ք. ԿՐԷԿԸՐԻ	Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Ատենադպիր	Ատենապետ

Մայիս 11, 1981, Սէտըլ Պրուք, Ն. Ճ.

Ծանօթ.— Կը խնդրուի իրաւասու այն անդամներէն, որոնք չեն կրնար անձնաւ ներկայ գտնուիլ Ընդհ. ժողովին, պէս ներկայ գտնուիլ Ընդհ. ժողովին, իրենց փոխանորդ նշանակել ուրիշ իրաւասու անդամներ: Սոսկ դիւրութեան համար ներփակուած է մասնակի ցանկ մը իրաւասու անդամներու, որոնք կրնան փոխանորդ ըլլալ: Այս ցանկը սահմանիչ չէ:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»

83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris

Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
14
MARDI
14 JUILLET
1981

LE NUMERO 2 F. 50

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 F
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.950 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 56e ANNÉE — No 14.950

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Եթէ կ'ուզենք հաւատարիմ մնալ Յուլիս 14-ին

Ֆրանսայի Ազգային Տօնը մասնաւոր արդիութիւն կը ստանայ, այս տարի, երբ տարիներու պահպանողական վարչակարգէ մը ետք, ձախը եկած է իշխանութեան գլուխ, ժողովուրդին կամքով:

Ժողովուրդին կամքը: Այս էր արդէն ֆրանսական յեղափոխութեան բուն իմաստը, ժամանակաշրջանի մը մէջ, ուր, ան կը մնար կեղեքուած ամբոխ մը, լոկ — հնազանդ հպատակ առանձնաշը — նորհեալ դասակարգի մը:

Պասթիյի գրաւումը խորհրդանշական բնոյթ ունէր միայն, մինչ օրուան չարչարուածին պատգամը՝ ազատութիւն բառը, դարերու ընթացքին պիտի ըլլար մնայուն ձգտումը բոլոր անոնց, որոնց հաւատոյ համբանակը մնաց «այլեւս հպատակներ չկան, այլ կան քաղաքացիներ»: Չկան տէրեր ու ծառաներ, իշխաններ ու ըստրուկներ, առանձնաշնորհեալներ եւ զըրկուածներ, միահեծան արքաներ եւ նախարարներ:

Ֆրանսական յեղափոխութիւնը եղաւ առաջինը, որ միտքեր ցանեց ու ճամբայ բացաւ: Ձախողեցաւ ամբողջութեամբ, վրդաւ իսկ խուսափիլ աւելորդ զոհերէ, Ռոպեսփիէռն, բայց եւ այնպէս հարկ է [illegible] անոր արժէքը, գիտակցիլ թէ առանց ֆրանսական Յեղափոխութեան, ...կութիւնը կորած չէր ըլլար այն ճամբան, որ օր մը անպայման պէտք է հասնի բուն նպատակին:

Դեռ այսօր, այն երկրին մէջ որ ծընունդ տուաւ մեծ Լոյսին, կը խօսուի ազատութիւններու մասին, մինչ բուն հարցը՝ ազատութիւնն է: Առանց յոդ — ...ւելին, որ սահմանափակումն իսկ է ...ւանի: Այսօր, Ֆրանսայի Ձախ իշխանութեան կը տրուի առիթը իրագործելու ...չեն չիրագործուածը: Հաւատարիմ մնալ ...ին պատգամին, յեղափոխութեան հաւաքական ոգիին՝ ազատութիւն, հաւասարութիւն, եղբայրութիւն, որպէսզի, ...ըլլայ..., անոնք դադրին քարացած նըշանաբաններ մնալէ քաղաքապետարաններու ճակատը:

Յեղափոխութիւնները չեն կրնար յաջողիլ, ոչ մէկ անգամէն, ոչ ալ ամբողջովին: Կը բաւէ անդրադառնալ Քրիստոնէութեան կամ ռուսական Յեղափոխութեան: Գաղափարները, բարի ու անկեղծ կամեցողութիւնները, ու մինչեւ իսկ գաղափարապաշտ յեղափոխականները չեն կրցած, ցարդ, իրագործել ...կութեան եւ իրենց բուն հեռանկարները: Կը բաւէ յիշել, յանուն յեղափոխութիւններու, կիրարկուած բռնատիրութիւնները Սալվատորէն Խորհ. Միութիւն, Արժանթինէն Իրան: Ամէն օր ինչ որ կը կատարուի կ'ոգեկոչէ Տիկին Ռոլանի պատմական խօսքը՝ «Ազատութիւն՝ ինչ ոճիրներ կը գործուին քու անունովդ»:

Ֆրանսական յեղափոխութիւնը, եղաւ այն անհրաժեշտ պոռթկումը, որ մարդուն պիտի տար իր արժանաւորութեան գիտակցութիւնը: Հակառակ իր անխուսափելի թերիներուն, ան եղաւ ամբողջ երկրագունդի մը, հանգանակ մը՝ անկախ քաղաքական մարզանքներէ ու իշխանութիւններու սկզբունքներէ:

Միշտ աւելի դիւրին եղած է ընդդիմադիր ըլլալ քան իշխանութեան գլուխ: Իշխանութիւնը ապականած է ամէնէն վարկաւոր գաղափարապաշտները:

Երկու դար ետք, երբ անգամ մը եւս, Ձախն է իշխանութեան գլուխ եկած, այն երկրին մէջ, որ աշխարհին տուաւ Յեղափոխական ոգին իսկ, կը մնայ օրուան իշխանաւորներուն գիտակցիլ իրենց պատասխանատուութեան, եւ յուսախաբ չընել ժողովուրդը, այն ժողովուրդը որու կը պատկանի միշտ վերջին խօսքը, եթէ կ'ուզենք հաւատարիմ մնալ Յուլիս 14-ին:

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԳԼԻԱ

ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՏԱՐԱԾՈՒԵԼԷՆ ԵՏՔ՝

ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ ԵՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Շաբաթավերջին, խռովութիւնները տարածուեցան Անգլիոյ զանազան քաղաքներու ժողովրդական թաղերուն մէջ եւ ոստիկանութիւնը չէր յաջողեր իսկ զսպել խռովարար տարրերը, որոնք գըլխաւորաբար անգործ երիտասարդներ են կամ սեւեր: Լոնտոնէն, Պիրմինկամէն, Լիվըրփուլէն, Նիւքասըլէն ետք, Շաբաթ եւ Կիրակի Քովընթրի այլ մանաւանդ՝ Լէսթըր ծանր բախումներու բեմ եղան: Տիկին Թաչըր, որ Ուրբաթ օր «ապուշ» (խոխոբ) որակումին արժանացած էր աշխատաւորական երեսփոխանի մը կողմէ, երբ կը խօսէր Ժողովին ամպիոնէն ու չէր ուզեր ընդունիլ թէ կապ մը ըլլայ անգործութեան, թշուառութեան եւ խռովութեանց միջեւ, յետագային կը ստիպուէր քիչ մը փոխել իր տեսակէտը եւ յայտնել թէ պէտք է բիրտ ուժին դատապարտութենէն անդին երթալ եւ փնտռել խորունկ դրդապատճառները: Ցեղապաշտական բնոյթ ունենալով հանդերձ, ամէն ինչ այդքանով չի բացատրուիր եւ կառավարութիւնը դժուար նիստ մը ունի երկու օրէն հակառակ իր վայելած լայն մեծամասնութեան Ժողովին մէջ: Տիկին Թաչըր Շաբաթ ամբողջ գիշերը Սքոթլէնտ Եարտ անցուց, ապա այցելեց խռովութեանց թատերաբեմ թաղամաս մը: Ընդհանուր ձեւով, կարգ մը «սեւ» թաղեր մանաւանդ, բերդերու վերածուած են: Շաբթուան մը մէջ գրեթէ 1000 երիտասարդներ ձերբակալուած են, մէջն ըլլալով 12 տարու տղաք, հաշիւը չկայ նիւթական վնասներուն, կրակի տրուած հարիւրաւոր կառքերուն եւ հաստատութիւններու ու տուներու:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ զինուորական դատախազը մահապատիժ պահանջած է 40 ահաբեկիչներու դէմ, որոնք, կը կարծուի թէ, ձախ կազմակերպութեանց կը պատկանին: Միւս կողմէ ֆրանսացի բժիշկն ու հիւանդապահուհին, որոնք «առանց սահմանագլուխի բժիշկ» կազմակերպութեան կը պատկանէին եւ ձերբակալուած էին երբ դեղօրայք եւ նիւմք կը փորձէին հասցնել Քիւրտերուն, 5 ամիս եւ 10 օր բանտարկութեան դատապարտուեցան Տիարպաքըրի դատարանին կողմէ: Իրենց յանցանքն էր՝ չափէն աւելի դեղ փոխադրած ըլլալ:

ԹԵՀՐԱՆԷՆ Շաբաթ օր կը հաղորդէին, եօթանասուն ընդդիմադիրներու կողքին, ձերբակալութիւնը Պանի Սատրի եղբօր՝ Ֆոհթալլա Պանի Սատրի, եւ նախկին նախագահի աշխատակիցներէն մէկուն՝ Մոսթաֆա Լնթեզարեանի: Ցունիս 20-էն ցայսօր, երբ վար առին նախագահը, աւելի քան 150 «ընդդիմադիրներ» գնդակահարուած են: Յուլիս 24-ին պիտի ընտրուի Իրանի նոր նախագահը: Թէեւ թեկնածուներու ցանկը տակաւին չէ յայտարարուած, հաւանական յաղթականը կը նկատուի սակայն վարչապետ Մոհամմատ Ալի Ռաճայի: Թոյլատրեալ ընդդիմութիւնը՝ «Թուտեհ» համայնավար կուսակցութիւնն ու «Իրանի Ազատագրական Շարժումը» (մահմետական ազգայնական) թեկնածու չի ներկայացներ:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ Մարտ ամսուն կատարուած մարդահամարին կը հաշուէր 683.800.000 բնակիչ: Տակաւին 1971-ի վերջին մարդահամարին 548 միլիոն բընակիչ ունէր:

ԺԸՆՈՎԱՅԻ մէջ կայծակի հետեւանքով պայթած է ճափոնական նաւ մը: Վեց մեռեալ կայ:

ՄԻԹԵՐԱՆ Պոն գնաց Կիրակի և Երկուշաբթի, 7 նախարարներով, ֆրանքօգերմանական 38րդ «վեհաժողովին» համար: Ֆրանսայի համար, Գերմանիա կը մնայ առանձնաշնորհեալ ընկերակիցը եւ Օթտաւայի վեհաժողովէն առաջ, երկու ղեկավարները կ'ուզէին հաստատել թէ աւելի շատ են այն հարցերը որոնց շուրջ համակարծիք են քան՝ տարակարծիք: Միթերան եւ Շմիտ պզտիկ «հասարակաց ծրագիր» մը պատրաստեցին դէմ դնելու համար Ամերիկացիներուն:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՄԷՋ Հոկ. 23-ին պիտի գումարուի Թրքական Սահմանադրական Ժողովը: Ուղղակի կամ անուղղակի ընտրութեամբ եւ նշանակումով ապահովութեան ազգային խորհուրդը պիտի հաւաքէ 160 ապագայ «սահմանադրող»ները:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ մէջ, 6-րդ երիտասարդ մըն ալ մեռաւ առջի օր, կամաւոր ծոմի հետեւանքով:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒԼԻՍ 3 – 7)

ՆԿԱՐԻՉ ՄՈՎՍԷՍ ԲԱՂՐԱՄԵԱՆԻ ՅԵՏՄԱՀՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մոսկուայի մէջ բացուած է Մովսէս Բաղրամեանի նկարներու յետմահու ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են բընանկարներ, դիմանկարներ, էթիւտներ, նաթիւր մորթներ: Մովսէս Բաղրամեանի մանկութիւնը անցած է Երեւան: Ընտանիքով Մոսկուա բնակութիւն հաստատած է 1931-ին: Բ. Աշխարհամարտէն ետք ուսանած է Մոսկուայի Գեղարուեստից Հիմնարկին մէջ, մասնակցած է համամիութենական բազմաթիւ ցուցահանդէսներու: Ունի հայկական թեմաներով շատ մը գործեր՝ Արարատեան դաշտ, Արարատ, Արագած, Երեւան, Օշական, Էջմիածին եւայլն: Ցուցասրահներէն մէկուն մէջ ներկայացուած է նաեւ նկարիչին հօր՝ մառէշալ Յովհաննէս Բաղրամեանի մեծ դիմանկարը:

×

ՍԵՒԱՆԻ «ՔՈՅՐԵՐ»Ը ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՋՐԱՅԻՆ ՀԱՆԳՈՅՑՆԵՐԸ

Իր բարձր դիրքով Սեւանայ լիճին հետ պիտի մրցի նոր Ջրամբարը, որ կը կառուցուի Արփեանի շրջանի Սեւաբերդ գիւղի տարածութեան մէջ: Ջրամբարի մէջ կուտակուելիք 6 միլիոն խորանարդ մեթր ջուրը կը յագեցնէ 1200 հեկտար պապակ հողերու ծարաւը: Սեւաբերդի ջրամբարը այն 16 մեծ ջուրի հանգոյցներէն է, որոնք Հայաստանի մէջ կը ըստեղծուին Խորհ. Միութեան կառավարութեան որոշումով եւ օգնութեամբ: Այդ ձեռակերտ աւազաններուն մէջ ընդհանուր առմամբ կը հաւաքուի մօտ մէկ միլիառ խորանարդ մեթր ջուր: Անոնցմէ մեծագոյնը՝ Ախուրեանի Ջրամբարը, որուն շինարարութիւնը վերջ կը գտնէ այս տարի, կ'ամբարէ աւելի քան կէս միլիառ խորանարդ մեթր ջուր եւ կ'ոռոգէ Անիի, Թալինի եւ Հոկտեմբերեանի շրջաններու ընդարձակ հողային տարածութիւնները:

Հայաստանի մէջ բնական լաւ պայմաններ կան հեղեղատներու, ձիւնհալի եւ արագահոս գետերու ջուրերը ամբարտակներու միջոցով սանձելու համար: Ներկայիս Հայաստանի տարածութեան մէջ կը բանին 60 մեծ ու փոքր Ջրամբարներ, Սեւանի փոքրիկ «քոյրեր»ը, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ Ջրհան կայաններ, որոնցմէ կը սնանին աւելի քան 100 հազար հեկտար դաշտեր ու այգիներ, ոռոգուող հողային տարածութիւններու 35 տոկոսը: Հայաստանի Ջրային պաշարները շատ չեն, բայց մասնագէտները ծրագիրներ կը մշակեն գիւղատնտեսութեան կարիքներու համար աւելի շատ ջուր կորզելու ինչպէս մակերեսային, այնպէս ալ ստորերկրեայ աւազաններէն: Այդ միջոցառումներով կարելիութիւն պիտի ըստեղծուի մօտ ապագային Ջրամբարներու մէջ հաւաքուող ջուրի քանակը հասցընելու մինչեւ 1,5 միլիառ խորանարդ մեթրի:

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ նոր ռմբակոծութիւններ եղած են Հարաւ — Լիբանանի վրայ, 6 մեռեալ եւ 44 վիրաւոր կայ Պաղեստինցիներու մէջ:

ՊԱՊԻՆ մահափորձին հեղինակը՝ Մեհմէտ Ալի Աղճա, 23 տարեկան Թուրքը, պիտի դատուի Յուլիս 20-ին Հռոմի Ոճրաբեկ ատեանին առջեւ: Լաթրանի (1929) համաձայնագրին ստորագրութեամբ Իտալիոյ եւ Վատիկանի միջեւ, Ս. Պետրոս Հրապարակը, ուր գործուեցաւ մահափորձը, Վատիկանի մէջ ըլլալով հանդերձ, իտալական ոստիկանական իշխանութեանց ենթակայ է: Ցանցապարտը իր հակասական պատասխաններով, այն համոզումը տուաւ իտալական ոստիկանութեան, որ առանձին չէ գործած: Ծանօթ անդամ է Թուրք ծայրայեղ աջ կազմակերպութեան, բայց յայտարարած էր Հռոմի դատախազին առջեւ «պաղեստինախոհ համայնավար եմ, Ժորժ Հապաշի ընկեր»:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մէջ կուսակցութեան 9րդ համագումարի նախօրեակին, մթնոլորտը շատ լարուած էր եւ հաւանական չէր նկատուեր որ հարցերը լուծուին, այս ժողովով: 1964 պատգամաւորները պիտի կրնային ամրապնդել կուսակցութեան ղեկը բայց ամէնէն ծանրակշիռը երկրին տնտեսական կացութիւնն է:

ՄԷԿ ՄԻԼԻԱՌԻ գոհարեղէն գողցուած է Մոնթէ – Գարլօ Պիէ պանդոկին 20 արկղներէն, պարզապէս՝ բանալիներով:

ՅՈՒԼԻՍ 14-Ի Ազգ. Տօնին առթիւ, «Յառաջ» վաղը լոյս տեսնէր (Յուլիս 15-ի թիւ): Մեր Յաջորդ թիւը՝ Հինգշաբթի Յուլիս 17 :

ՄՇՈՅ ԱՇԽԱՐՀ

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ-ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ՎԱՍՏԱԿԸ

—o—

1909–ին, Գեղամ Տէր Կարապետեան Պոլսոյ մէջ հիմնած էր Տարօն–Սասնոյ ձորի հայրենակցական Միութիւնը, որուն նպատակն էր հոգալ երկրի եւ արտասահմանի մէջ գտնուող անօգնական Տարօնցիներու ապրուստի եւ կրթական հոգերը:

Գեղամի մահէն ետք, 1920 – 1921 թուականին Միութեան վարչութիւնը կազմուած էր հետեւեալ անձերէ: Ատենապետ Սմբատ Գրիգորեան, Բաղէշցի, ատենադպիր՝ Սարգիս Բոլեան, Մշեցի, գանձապետ՝ Պօղոս Հաճեան, քարտուղար՝ Գասպար Շէխիկեան:

Պետրոս Վարդանեան, որ Պոլսոյ մէջ Տարօնի Հայրենակցական Միութեան կարեւոր անդամներէն մէկը եղած է, այսպէս կը վկայէ Գեղամ Տէր Կարապետեանի ձեռագիրներու մասին.

«1922–ին, քեմալական շարժումներու օրերուն, երբ հարիւրաւոր Հայեր լքած իրենց ստացուածքները կը փախչէին Պոլսէն, ես եւ հայրենակից Արամ Տարօնացին դեռ կը մնայինք Պոլիս:

Այդ խառնակ օրերուն Գեղամ Տէր Կարապետեանի ձեռագիրները կը գտնուէին Բերա, Թալլապաշի, Եշիլ փողոցի հայ կաթողիկէ առաջնորդարանին մէջ եւ ուր, տեղի կ'ունենային նաեւ Տարօնի Հայրենակցական Միութեան ժողովները: Գեղամ մեռած էր չորս տարի առաջ, 1918–ին: Տարօնի Հայրենակցական Միութիւնը անոր մահէն ետք, Գեղամի այրիէն, Գիւլիզարէն առած էր հարիւր յիսուն թրքական ոսկի թղթադրամ եւ առած էր ամբողջ ձեռագիրներու հաւաքածոն:

«Երբ քեմալական Թուրքերը կը սպառնային մտնել Պոլիս, իմ եւ հայրենակից Արամ Տարօնացիի առաջին մտածումը եղաւ ազատել Գեղամին ձեռագիրները: Գացինք գտանք մեզի ծանօթ բեռնակիր մշեցի Գասպարը, որպէսզի ձեռագիրները փոխադրենք Փանկալթի Վիեննայի Մխիթարեան Հայրերու դպրոցը, իբրեւ աւելի ապահով վայր մը: Սակայն բեռնակիր Գասպար, տեսնելով ձեռագիրներով լեցուն խոշոր ու ծանր պայուսակը եւ վախնալով անոնց վտանգաւոր պարունակութենէն, մերժեց փոխադրել զանոնք: Ճարահատ, ես եւ Արամ Տարօնացի ձիու կառք մը վարձեցինք եւ կառապանին օգնութեամբ սրճագոյն կաշիէ պայուսակը, բերնէ բերան լեցուն ձեռագիրներով, դրինք կառքին մէջ եւ փախցնելով տարինք Փանկալթի, Մխիթարեան վարժարանը եւ յանձնեցինք մշեցի հայր Արսէն Ջընդոյեանի որ խոստացաւ զանոնք շուտով տանիլ Վիեննա. եւ այսպէս, 1922–ին, Գեղամին ձեռագիրները կը փոխադրուէին Վիեննա, մշեցի հայր Արսէն Ջընդոյեանի միջոցաւ»: Պր. Պետրոս Վարդանեան կուտայ նաեւ հետեւեալ վաւերական տեղեկութիւնը:

«1925–ին, Ֆրանսա գտնուած միջոցիս, մեր տունը այցելեց հայրենակից Մխիթար Շէխիկեան եւ մշեցի քահանայ մը, որուն անունը չեմ յիշեր դժբախտաբար: Անոնք եկած էին իբրեւ լիազօր պատուիրակ Տարօնի Հայրենակցական Միութեան կողմէ, տեղեկութիւններ ուզելու Գեղամի ձեռագիրներու մասին եւ ինձմէ խնդրեցին հաւաքածոն փոխադրողին ճշգրիտ անունը, հասցէն եւ այն ստացագիրը, զոր փոխան ձեռագիրներու, հայր Արսէն Ջընդոյեան յանձնած էր ինծի եւ Արամ Տարօնացիին՝ Պոլսոյ մէջ: Հայրենակցական Միութիւնը ծրագրած էր Գեղամի ձեռագիրները Վիեննայէն փոխադրել Ամերիկա, ուր կը գտնուէր Միութեան կեդրոնական վարչութիւնը»:

1956–ին, Տարօնի պատմագրքին հրատարակութենէն ետք, Պետրոս Վարդանեան, իբրեւ միակ ողջ վկան, նամակ մը գրած է պատմագրքի խմբագիր Կարօ Սասունիի եւ ճշդումներ կատարած Գեղամի ձեռագիրներու մասին:

Կարօ Սասունի, Փարիզի «Յառաջ» թերթի 25 Փետրուար 1956– թիւին մէջ, – «քանի մը լուսաբանութիւն (Պատմութիւն Տարօն Աշխարհի առընչութեամբ)» խորագրով յօդուած մը գրած է, որ միաժամանակ պատասխանն է Մկրտիչ Պարսամեանի գրախօսականին:

Կարօ Սասունի ընդունած է Պետրոս Վարդանեանի կատարած ճշդումները. հոս կուտանք միայն յօդուածին վերջին մասը:

«Փակելով այս հարցը կ'ուզեմ հրապարակային ճշդում մը ընել Գեղամ Տէր Կարապետեանի ձեռագիրներու փոխադրութեան մասին: Պատմութիւն Տարօն Աշխարհի գրքին մէջ, գլուխ մը յատկացուած է Հայրենակցական Միութեան պատմութեան: Այդ հատուածը գրած է հայրենակից Եղիշէ Մելիքեան, Կեդրոնական Վարչութեան վերանայումով: 1925 – 1926–ի տետրակներն ու արձանագրութիւնները պակսած են, այդ պատճառով սխալ արձանագրութիւն մը կայ պատմագրքին մէջ, որ իբր թէ 1914–ին Գեղամ այդ ձեռագիրները յանձնած է հայր Անտոն Ջնդոյեանին Եւրոպա փախցնելու համար: Մինչդեռ, Գեղամի մահէն ետք 1922–ին յանձնուած են հայր Արսէն Ջընդոյեանին որ փոխադրած է Վիեննա: Այս մասին, 1922–ին Տարօնի Հայրենակցական Միութեան վարչական անդամներէն Պետրոս Վարդանեան ինծի գրած է նամակ մը եւ ճշգրիտ պատմութիւնը ըրած, թէ ինչպէս կրցած են փրկել այդ ձեռագիրները: Պետրոս Վարդանեանի վկայութիւնը վաւերական է:

1922–ի աշնան երբ արդէն Պոլիսը կը գրաւուէր քեմալականներէն, Պատուհասեան վարդապետ, Արամ Տարօնացի (որդին Նշանաւոր սարկաւագ Յակոբին) եւ Պետրոս Վարդանեանը այդ ձեռագիրները Միութեան գրասենեակէն կը փախցնեն Արսէն վրդ. Ջընդոյեանի քով, որ ճամբայ պիտի ելլէր դէպի Վիեննա: Եւ այդպէս ալ կ'ըլլայ»:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԵՐԸ

ՇԱՏ ԽԵԼԱՑԻ, ԱՇԽԱՏԱՍԷՐ, ՃԱՐՊԻԿ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԻՐԹ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ՄԸՆ ԵՆ

—o—

Նման խօսքի մը արտասանութեան կամ հրատարակութեան մը պարագային (քաղաքական, արուեստի, կամ որոշ նկատելի ընկերային դիրք ունեցող հրապարակային անձի մը կողմէ), Սփիւռքի հայ գաղութներու մէջ պիտի յայտնուին հոգեկան գնծութեան արտայայտութիւններ, պիտի լսուին սրտաբուխ ծափահարութիւններ, եւ պիտի երեւնան լայնատառ խորագրերով յօդուածներ ու արտատպումներ հայ թերթերու մէջ տօնելու համար այս եղելութիւնը:

Ուրեմն ի՞նչ, պիտի առարկեն ու վրդովին շատ մը ընթերցողներ: Արդեօք բնական չէ՞, որ ուրախանանք երբ մեր տառապած, անարգուած եւ անտեսուած ազգին հասցէին քիչ մըն ալ լաւ խօսքեր լսուին, գրուատուին մեր ժողովուրդի արժանիքները եւ փաղաքշուի անոր ազգային հպարտութիւնը, հարց պիտի տան նոյն ընթերցողները՝ որոշ սրտնեղութեամբ մը փնտռելով կամ կըրկին կարդալով այս յօդուածին ստորագրութիւնը:

Անկեղծ ըլլալու համար պէտք է ըսել, դժբախտաբար, որ շատ անգամ մեր հըրճուանքն ու խանդավառութիւնը անտեղի են: Նախ եւ առաջ յիշեմ որ նպատակս երբեք, որոշ Հայերու մօտ, ազգայնամոլական զգացումները քննադատել չէ – գոնէ ոչ այս յօդուածին մէջ – այլ պարզապէս մատնանշել, որ յաճախ նման խօսքերուն եւ անոնց հեղինակներուն նըպատակը ոչ թէ ինքնաբուխ եւ արդար գնահատանք մըն է մեր ժողովուրդին, եւ բարեկամական ու բարի զգացում մը անոր հանդէպ, այլ աւելի ծածուկ եւ գձուձ նպատակներ հետապնդող արարք մը: Սակայն աղետալին այն է, որ այս «աղուոր խօսքեր»ու հեղինակները յաջողած են անցեալին, ինչպէս եւ այսօր, յաճախ խաբել մեր բարեմիտ ժողովուրդն ու նոյնքան միամիտ իր ղեկավարութիւնը:

Այսպէս. անցեալին երբ հայ ժողովուրդը նիւթական եւ մարդկային օժանդակութիւններ կը կատարէր քրիստոնեայ կամ արեւմտեան «քաղաքակիրթ» դաշնակիցներուն, փոխարէնը՝ որպէս վարձատրութիւն կը ստանար, «Հայերը խելացի, աշխատասէր, ճարպիկ ու նաեւ կորիճ ու քաջ ժողովուրդ մըն են» խօսքերը կամ նման այլ «շքանշաններ»: Կարդացէք օրինակ Առաջին եւ Երկրորդ Համաշխարհային պատերազմներու ընթացքին Արեւմուտքի կողքին պայքարած ու նահատակուած հայ զինուորներու հասցէին «Դաշնակից» զօրավարներու կամ քաղաքական դէմքերու ճառերը: Այդ ճառերուն մէջ պիտի տեսնէք, որ Հայերը ինչ արիութեամբ եւ զոհաբերութեան հոգիով նպաստած են այսինչ կամ այնինչ ճակատամարտի յաղթանակին, եւ այս կամ այն դիրքին պաշտպանութեան: Նոյնանման է պարագան մեր հին ու նոր «Դաշնակիցներու» դիրքորոշումը հայկական եղեռնին ու անկէ առաջ կատարուող ջարդերուն նկատմամբ: Միշտ «լաւ խօսքեր» ըսուած են մեր հասցէին, մեղքցած են մեզի. ըսած են, թէ անմեղ զոհեր եղած ենք. բիրտօրէն ջարդըւած ու տարագրուած: Սակայն միւս կողմէն օժանդակած են մեր թշնամիին, դաւադրելով իրենց «փոքր դաշնակից»ին՝ մեր ժողովուրդին ու իր դատին:

Մեր ժողովուրդի տարագիրներուն ու որբերուն համար հանգանակութիւններ կատարած են եւ որբանոցներ կառուցած, իսկ մեր թշնամիներուն տուած են զէնքեր ու նիւթական օժանդակութիւններ՝ իրենց դաւաճանարար քաղաքականութիւնը իրագործելու նպատակով: Մեր սփիւռքեան կեանքին մէջ շարունակուած է այս երեւոյթը եւ մեզի հրամցուած անոյշ եւ «շաքարապատ» խօսքերը սովորաբար ներբողած են թունաւոր պատգամ մը, որուն ամփոփումն է՝. «Հայեր, այնքան ատեն, որ ձեր իրաւունքին համար չէք պայքարիր, բիրտ ուժի չէք դիմեր, եւ մեզի չէք անհանգստացներ՝ Աշխատասէր, ճարպիկ, խելացի եւ քաղաքակիրթ ժողովուրդ մըն էք: Սակայն զգո՛յշ: Եթէ դուք սկսիք ձեր դատը լուծելու նպատակով, առանց մեր կամքին, գլուխ ու զէնք բարձրացնել՝ ձեր մասին պիտի ըսուի ահաբեկիչներ եւ կարգ-կանոնն ու հանրային անդորրութիւնը խանգարող անքաղաքակիրթ եւ ոճրագործ ժողովուրդ»:

Այսուհանդերձ մեր ժողովուրդի դժբախտութիւնը չի գար միայն այն բանէն, որ իր «դաշնակիցներուն» կողմէ կը հրամցուի նման թունաւոր «շաքարահատեր», այլ նաեւ, եւ մանաւանդ անկէ, որ իր ղեկավարութիւնը նախ լաւ ձեւով չէ ընտրած իր դատին դաշնակիցները, եւ ապա ճշգրիտ կերպով չէ վերծանած մեզի ուղղուած այս «պատգամները», որոնց հետեւանքով անբաղձալի անակնկալներու առջեւ գտնուած է մեր ժողովուրդը, եւ ժամանակի ընթացքին իր հոգեբանութեան եւ մտայնութեան մէջ սկսած են արմատ նետել ստորակայութեան բարդոյթն ու քաղաքական տհասութիւնը: Մինչեւ իսկ լսած ենք շատ մը Հայերէ «Թուրքին նման գլխանալ» ըլլալու ցանկութիւնը:

Այս հոգեբանութեամբ կամ մտայնութեամբ է, որ դարձեալ կարելի է ըմբռնել շատ մը (նոյնիսկ «զարգացած») Հայերու հակազդեցութիւնը՝ տարբեր գաղութներու մէջ նախագահական, երեսփոխանական եւ նոյնիսկ քաղաքապետական ընտրութիւններու ընթացքին ձայներ որսալու մտայնութեամբ հայ ընտրողներու հասցէին արտասանուած կամ հրատարակուած ճառերուն եւ խոստումներուն հանդէպ:

Վերեւ ակնարկած այս ստորակայութեան բարդոյթը, յաճախ կ'ընկերանայ յաչս պատկան իշխանութիւններուն «խըռովարար տարրեր» չնկատուելու եւ մեր առօրեայ կեանքի անձնական շահերը

ԺՈՐԺ ՍԱՆՏ, ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՅՈՑ ՎԱՆՔԸ

Գրեց՝ ԼԵՒՈՆ Թ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

Գ. – Հայոց Վանքը

Վենետիկ, 8 Յուլիս 1834

«Ատիօ, գառօ», (4) պոռաց իրեն պարտիզպանը, տեսնելով որ անկելանոցը ցամաք պիտի չելլենք: Ան այս խօսքերը մեզի ուղղեց զօրովալից ոգիի մը անոյշ շեշտովը եւ մեզի ձեռքով մնաք բարով ըսելէ ետք մանկական եռանդով մը վերըսկսաւ իր գործին ձեռնարկեց:

«Այս խեղճին խելքին մէջ բարի զգացումներ կենալու են, ըսաւ աբբան. դէմքին վրայ հանդարտութիւն եւ ձայնին մէջ ներդաշնակութիւն կան. ո՛վ գիտէ թէ ինչէն մարդ կը խելագարի. պէտք է հասարակ մարդոցմէն աւելի լաւ կամ աւելի գէշ ծնած ըլլալ խելքը կամ երջանկութիւնը կորսնցնելու համար: Բարի խենթ, ըսաւ գոհունակութեամբ պարտիզպանը օրհնելով, Տէ՛ր ընդ քեզ»:

Ս. Ղազար կղզին հասանք (5), ուր պէտք էր որ հայ վանականներուն այցելէինք: Եղբայր Հիէրոնիմ (6), որուն երկար ու ճերմակ մօրուքը, սեւ պեխերը, գեղեցիկ ու բարի դէմքը աչքի կը զարնէին, մեզ դիմաւորեց, ու վանականի անսպառ հաճոյակատարութեամբ մեզ տպարանէն մատենադարան, թանգարանէն պարտէզ պտըտցուց. մոմիաները, արաբական ձեռագիրները, իր հսկողութեան տակ քանըչորս լեզուներով տպագրուած գիրքը, եգիպտական պապիրոսները եւ չինական նկարները ցոյց տուաւ մեզի: Բեպպայի հետ սպաներէն, բըժիշկին (7) հետ իտալերէն եւ Աբբային հետ գերմաներէնեւ անգլերէն, եւ ինծի հետ ալ ֆրանսերէն խօսեցաւ, եւ ամէն անգամ որ իր գիտական մեծ պաշարը կը գովէինք, իր արեւելքցիի յատուկ կեղծաւոր ու միամիտ նայուածքը կարծէք մեզի ըսել ուզէր. եթէ պարտադրուած համեստութիւնս ներէր ձեզի կը ցուցնէի թէ դեռ ուրիշ ինչե՜ր ալ գիտեմ:

«Դուք Ֆրանսացի էք, ըսաւ ինծի, Աբբայ դը լա Մընէն (8) կը ճանչնա՞ք. կ'ուզէի մէկուն ծանօթանալ որ զայն ճանչցած ըլլայ:

– Արդարեւ, զայն լաւ կը ճանչնամ, ըսի համարձակօրէն տեսնելու համար թէ աբբայ դը լա Մընէի մասին ի՞նչ կը խորհին Հայաստանի մէջ:

– Ուրեմն, երբ որ զինքը տեսնէք, ըսաւ վանականը, իրեն ըսէք որ իր գիրքը (9) ... – հոս պահ մը կանգ առաւ, ու դէպի աբբան զգուշաւոր ակնարկ մը նետելէ ետք, տարբեր մտքով սկսած նախադասութիւնը սապէս վերջացուց. – Իրեն ըսէք թէ իր վերջին գիրքը մեզի շատ ցաւ պատճառեց:

– Ո՛հ, ըսաւ աբբան, որ Վենետիկցի ըլլալով մէկտեղ Յոյնի մը խառնամնկութիւնը ունի, արդեօք տեղեակ էք, եղբայր իմ, որ պ. դը լա Մընէ յաւակնոտին մէկն է, եւ կը կարծէ թէ իր տեսակէտներուն համար ամբողջ Եւրոպայի համարատու է. արդեօք գիտէ՞ք որ կըրնայ ձեր վանքը իր ատեանին անկատելի մէկ մասը համարել:

– Կարլիստ (10), կարլիստին մէկն է, ըսաւ Հ. Հիէրոնիմ գլուխը երերցնելով:

(Շար. – 27)

(4) «Ատիօ, գառօ», Մնաս բարով, սիրելի:

(5) Յուլիս 13, 1934:

(6) Հայր Յարութիւն Աւգերեան, Անկիւրացի (1774–1854), լեզուաբան, բառարանագէտ, թարգմանիչ, կամ Հ. Սուքիաս պոլսեցի (1776–1846), որ Ժ. Սանդի Ս. Ղազար այցելութեան ատեն՝ միաբանութեան տեսուչն էր: Ժորժ Սանդ, Հ. Հիէրոնիմի կերպարը գծած ատեն աչքին առջեւ քանի մը վարդապետներ ունի:

(7) Տոքթ. Փիէթրո Պաճելլօ, օգնական բժիշկ Ս. Յովհաննէս – Ս. Պօղոս հիւանդանոցին, որ Ժորժ Սանդի տարփածուն՝ Ալֆրէտ–տը–Միւսէն խնամած էր եւ անոր տեղը գրաւած, բանաստեղծին հիւանդութեան ատեն:

(8) Ֆէլիսիթէ տը Լա Մընէ կամ Լամընէ, Ժորժ Սանդի հիացման առարկայ՝ գրող, իմաստասէր եւ հասարակական գործիչ (1782–1854), որ իր ազատական եւ քաղաքական գաղափարներուն համար քաղաքական եւ կրօնական իշխանութիւններէ հալածուեցաւ ու աքսոր լքեց:

(9) Հաւատացեալի մը խօսքերը (Յունիս 1834), ծանօթ գիրք, որմէ արտատպումներ բրած էր «Ռըվիւ տէ Տէօ Մոնտ» իր Մայիս 1–ի թիւին մէջ:

(10) Սպանիոյ թագաւոր՝ Ֆէրտինանտ Է.–ի հակառակորդ՝ Տօն Քարլոսի կողմնակից: Ընդդիմադիր, ըսել կ'ուզէ:

...մշակելու մտաւորականութիւններուն․ ...րան մը, որ նոյնիսկ սկսած է մտահոգել ...հայ աւանդական կուսակցութիւններէն ...ոմանք, որոնք ուղղակի կամ անուղղակի ...նպաստած են հայ ժողովուրդի մէջ այս ...մտայնութեան տարածումին։

Գործնական գետնի վրայ այս ժխտա– ...կան հոգեբանութեան հետեւանքը կ՚ըլլայ ...այն, որ շատ մը Հայեր աւելի զգոյշ կը ...դառնան իրենց ազգային իրաւունքները ...պաշտպանելու համար փողոց իջնելու եւ ...ցոյցերը քաջաբար եւ առանց ամօթխա– ...ծութեան պահանջելու։ Այս երեւոյ– ...թին նորագոյն օրինակը, Փրանսահայու– ...թեան մօտ յայտնուեցաւ Թրքական ոճ– ...րային արարքներու դէմ կազմակերպուած ...ցոյցին առթիւ (1)։ Այս ցոյցը, որ իր ...կազմակերպողներուն կողմէ (Փրանսա– ...հայ կազմակերպութիւններու ներկայա– ...ցուցչական յանձնախումբ) որոշուեցաւ ...ըլլալ լուռ եւ «պատշաճ», կ՚արտացոլա– ...ցնէ վերոյիշեալ սոտրակայութեան հո– ...գեբանութիւնը․ քանի որ մասնակցող ...ցուցարարներէն շատ քիչերն էին, որոնք ...դէմ արտայայտուեցան ցոյցին կրաւորա– ...կան եւ կոճկուած բնոյթին հանդէպ։ ...Որ ընթացքին արգիլուեցաւ որեւէ լո– ...զունգ ազաղակել։ Եւ երբ ցուցարարնե– ...րը հազիւ հասած էին Ցաղթանակի Կա– ...մարը, կազմակերպիչ մարմնի կողմէ հը– ...րաւիրուեցան պարպել պողոտան եւ ...վերադառնալ մայթերը, չխանգարելու ...համար երթեւեկը, եւ չանհանգստացը– ...նելու համար խճողուած կարգ մը ինք– ...նաշարժներու վարորդները։ Ապա ցու– ...ցարարներէն խնդրուեցաւ ցրուիլ եւ վե– ...րադառնալ տուն։ Արդիւնքը՝ այնքան ալ ...անսպասելի չէր։ Ցոյցը ականկալուածէն ...շատ նուազ արձագանգ գտաւ օտար (նա– ...եւ Թրքական) մամուլին մէջ։ Սակայն ...ինչ ըսել անոնց, որ այս ցոյցին կազմա– ...կերպողներուն մաս կը կազմէին ու տա– ...կաւին կը գանգատին անոր արդիւն– ...քէն․․․։

...հարկ չկայ պնդելու, որ նման պար– ...տուողական կամ երկչոտ քաղաքականու– ...թիւն մը կրնայ առաւելագոյն պարագա– ...յին նպաստել, կարգ մը անհատներու ...անձնական շահերուն եւ այն շրջանակ– ...ներուն (հայ թէ օտար), որոնք շահ չու– ...նին հայ ժողովուրդի ազատագրման պայ– ...քարէն։ Քանի որ այս հոգեբանութեան ...տարածումը սփիւռքահայութեան մէջ, ...վերջապէս կը քանդէ անոր ուժականու– ...թիւնն ու կազմակերպչական անսահման ...կարողութիւնը։

Ժամանակն է համոզուելու այն իրա– ...կանութեան, որ միայն պայքարող, պա– ...հանջատէր եւ ուժականօրէն կազմակեր– ...պուած հաւաքականութիւններն են որոնք ...իրենց շրջանակին կողմէ նկատողութեան ...ու յարգանքի կ՚արժանանան՝ նոյնիսկ ...իր պահանջել ի հարկին կը խանգարեն ...այդ շրջապատին շահերը։ Այս է պատ– ...ճառը (կամ պատճառներէն մէկը), որ ...«Հայ Ազատագրում» կազմակերպութեան ...Թրքական Օդանաւային Ընկերութեան ...Փարիզի Գրասենեակի գրաւումը՝ որ ...տեղի ունեցաւ վերոյիշեալ ցոյցին օրը, ...շատ աւելի արդիւնաբեր եղաւ քան թէ ...«լուռ ցոյցը»․ մանաւանդ երբ նկատի

ՓՐՈՖ. ԷՏՈՒԱՐ ՍԱԳԸՉ ROUSSEL - UCLAFի

ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

———o———

Ֆարմասի Մոնտիալ–էն կ՚արտատպենք հետեւեալ լուրը, որ կը յայտնէ Տոքթ․ Էտուար Սագըզի նորագոյն յաջողութիւնները իր ասպարէզին մէջ։ Բացառաբար կու տանք իր բնագրին լեզուով․–

×

Le Professeur Edouard Sakiz, 55 ans, Docteur en Médecine et Docteur Es-Sciences de l'Université de Paris, spécialiste de l'endocrinologie et patron de la Recherche du Groupe depuis 1969, a été appelé à la Présidence du Directoire de Roussel - Uclaf par le Conseil de Surveillance du 23 Juin. Il succède à ce poste à Jacques Machizaud, qui avait annoncé dès Février dernier son intention de ne pas conduire son mandat à son terme, prévu pour Juin 1982.

Le Directoire de Roussel - Uclaf qui comprend Messieurs Henri Monod et Pierre Joly, nommés Vice-Présidents, a été élargi à cette occasion à Messieurs Claude Buchet et Maurice Rougeron.

Le Professeur Edouard Sakiz est entré en 1966 dans le Groupe Roussel. Directeur de la Recherche dès 1969, il avait été nommé au Directoire de Roussel - Uclaf en 1974 et en devint Vice-Président en 1978.

Endocrinologiste réputé, ayant ouvert de nouvelles perspectives à la biologie, le Professeur Edouard Sakiz a conduit une longue carrière académique au CNRS et aux USA avant d'entrer dans l'industrie.

Au Collège de France, il travaille dans le laboratoire du Professeur R. Courrier, puis collabore avec le Professeur Guillemin — Prix Nobel de Médecine 1977 — et le suit plusieurs années aux Etats-Unis, où il entreprend parallèlement une carrière professorale qu'il poursuit encore aujourd'hui. Il est en effet chargé d'Enseignement Clinique à l'Université Paris V et Professeur à la Faculté de Médecine de Houston (Texas, USA).

Le Professeur Edouard Sakiz a une excellente connaissance des affaires internationales, tant au niveau scientifique qu'industriel. Il est connu pour défendre des idées d'amélioration de la productivité de la Recherche et de circulation rapide des idées entre le monde de la Science et celui d l'Industrie.

առնենք խնդրոյ առարկայ երկու արարքներուն կազմակերպութեան համար տրամադրուած համապատասխան մարդկային եւ նիւթական դրամագլուխները։

ԱԲԻԿ ՉԱՔՐԵԱՆ

(1) — Տես «Յառաջ» Յունիս 10, 1981։

ԱՐԱՐԱՏ ԼԵՌ ԵՒ ՔԱՂԱՔ ԱՐԱՔՍ ԳԵՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԴՈՒՐՍ

Հայաստանի սահմաններէն դուրս Արարատ անունով փոքր քաղաք մը կայ Աւստրալիոյ մէջ։ Քաղաքը կը գտնուի Վիքթորիա նահանգին մէջ, Մելպուռնէն մօտ 200 քիլոմեթր դէպի հիւսիս – արեւմուտք, Հոփքինզ գետի ափին։ 1961–ին քաղաքը ունէր 7934 բնակիչ։ Աւստրալիոյ Արարատ քաղաքը փոխադրական կարեւոր հանգոյց մըն է եւ հացահատիկի ու բուրդի առեւտուրի կեդրոն։ Ունի հիւսուածեղէնի եւ սնունդի արդիւնաբերութեան ձեռնարկութիւններ։ Քաղաքը հիմնադրած են Անգլիացիները 1840–ին, իսկ անունը ստացած է իրմէ 8 քիլոմեթր դէպի հարաւ – արեւելք գտնուող Արարատ լեռէն։ Աւստրալիա գտնուող Արարատ լեռը հանգած հրաբուխ է, ունի 660 մեթր բարձրութիւն։ Ծածկուած է լաւաներով եւ տուֆերով։ Ունի նաեւ ոսկիի հանք։

Լերան Արարատ անունը տուած է անգլիացի Ֆ․ Ս․ Ուիլզ, իր հոն բնակութիւն հաստատելը նմանցնելով առասպելական Նոյի տապանի կանգ առնելուն Արարատի գագաթը։

Արարատ անունով քաղաքներ կան Միացեալ – Նահանգներու Վիրճինիա, Ալապամա եւ Փենսիլվանիա նահանգներու մէջ։ Այդ քաղաքները հիմնադրած են Ա․ Աշխարհամարտի տարիները Արեւմտեան Հայաստանէն գաղթած եւ այդ նահանգներու մէջ բնակութիւն հաստատած Հայերը։

Արարատ անունով ագարակ կայ Դաշնակցային Ռուսիոյ Քուրգքի շրջանը, կեդրոնէն 26 քիլոմեթր դէպի հիւսիս – արեւելք։ Ագարակը հիմնած են Հայերը 1927–ին։

Արաքս անունով գետ կայ Սախալինի հարաւային մասը։ Գետին անունը տըրուած է Սախալինի հարաւային մասը 1945–ին Ճափոնցիներէն առնուելէ ետք Խորհ․ Միութեան զանազան կողմերէն հոս եկած Հայերու կողմէ։

Արաքս անունով գետ կայ նաեւ Սպանիա, ֆրանսական սահմանէն ոչ հեռու, Պասքերու երկրի Սան Սեպասթիէն քաղաքէն 20 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ։

Ասոնցմէ զատ, Հայաստանի սահմաններէն դուրս կան նաեւ Արմենիա եւ Արմեանսկ անունով քաղաքներ։ Արմենիա անունով քաղաքը կը գտնուի Քոլոմպիոյ (հարաւային Ամերիկա) Սինթիօ նահանգին մէջ եւ կը համարուի անոր վարչական կեդրոնը։ Ունի 175 հազար բնակիչ, հիմնադրուած է 1880–ին՝ Վիլլա – Հոլտուին անունով։ Արձագանգելով Արեւմտեան Հայաստանի մէջ 1894 – 1896 Թուականներու հայկական կոտորածներուն եւ ի յաւերժացումն հայ նահատակներու յիշատակին՝ Վիլլա – Հոլտըւին քաղաքի ժողովրդական խորհուրդը 1889 Նոյեմբեր 30–ին որոշած է քաղաքը վերակոչել Արմենիա։ Քաղաքին մէջ բարձրացած է յուշարձան մը։ Արմենիա կը կոչուի նաեւ քաղաքը Պուէն – Ավանթուրա նաւահանգիստին միացնող երկաթուղին։ Արմենիան սուրճի արտադրութեան, մշակման եւ արտածումի կեդրոն է, արդիւնաբերական մեծ հանգոյց մը։ Ունի մետաղէ կառուցուածքներու, գարեջուրի եւ այլ ձեռնարկութիւններ։

Արմեանսկ անունով քաղաք կայ Խրիմ։ Ներկայիս Արմեանսկը Խրիմի բարգաւաճող քաղաքներէն է, ունի 40 հազար բընակիչ։ Կը գտնուի Խրիմի մարզի հիւսիսը, Ազովի եւ Սեւ ծովերը անջատող Պերեկոպի պարանոցի վրայ։ Քաղաքը հիմնադրած են Խրիմ գաղթած Հայերը։

Արմեանսկ հայարնակ ագարակ մը կայ Կրասնոդարի Ապշերոնսկի շրջանը, կեդրոնէն 34 քիլոմեթր հարաւ։ Ագարակը հիմնած են Սամսոնէն եւ Տրապիզոնէն գաղթած Հայերը 1888–ին։ Նոյն անունով հայարնակ ագարակ մը կայ Քրիմսքի շրջանը, կեդրոնէն 15 քիլոմեթր դէպի հարաւ – արեւելք։ Հիմնած են Վանէն գաղթած Հայերը 1888–ին։

ԿԱՐՕ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հ․ Բ․ Ը․ Մ․ի Կարտանի մասնաճիւղի հովանաւորած հայերէնի միօրեայ դասընթացքի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Յուլիս 5, ժամը 15–ին, ֆրանսական եկեղեցւոյ բակին մէջ գտնուող շարժանկարի սրահին մէջ, ներկայութեամբ Կարտանի եւ շրջանի Հայերուն։

Դասընթացքի ուսուցչուհին՝ Օր․ Սեդա Սիմոնեան, բացումը կատարելով տուաւ պատկերը տարուած աշխատանքներուն։ Ապա աշակերտները երգեցին, պարեցին եւ արտասանեցին արժանանալով ներկաներու գնահատանքին։

Խօսք առաւ մասնաճիւղի ատենապետ Օհան Տալոյեան եւ անդրադարձաւ դասընթացքի ներկայ վիճակին եւ Կարտանի հայ համայնքի անցեալի փայլուն կեանքին եւ ափսոսալով հայկականութեան հետզհետէ մարող կրակը, կոչ ըրաւ ծընողքներուն որպէսզի ղրկեն իրենց զաւակները հետեւելու հայերէնի դասընթացքներուն։ Ապա շնորհակալութիւններ յայտնեց Կարտանի հայասէր քաղաքապետ Ռոժէ Մէյլին՝ որ դասընթացքին համար դասարան մը տրամադրած էր, եկեղեցւոյ հովիւին՝ որ սրահը յատկացուցած էր և ուսուցչուհիին՝ իր տարած աշխատանքներուն համար։

Խօսք առաւ Հայկազուն Թիւթիւնճեան եւ կարդաց իր գրած մէկ ոտանաւորը, ձօնուած Հայաստանի։

Հանդէսի աւարտին տեղի ունեցաւ հիւրասիրութիւն մը, որու ընթացքին եղան սրտաբուխ նուէրներ ի նպաստ հայերէնի դասընթացքին։

Մ․ ՓԷԹԷՆԵԱՆ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՇԷՅԽ ՃԷԼԱԼԻ ՀՈՂԻՆ ՎՐԱՅ

...Դատուանցի Բարսեղ մարագի յարդին մէջէն դուրս հանեց իր գլուխը, ինչպէս ...խլուրդ մը, որ բնութեան ու արեւի կա– ...տարեալ խաղաղութեան մէջ իր եղջիւր– ...ները կը քակէ։ Դուրսը եղան ձայն առած ...էր, ձայնը տարբեր եկած էր ականջին, ...կարծես առտուն կանուխ տոլորականին ...պէս գիւղացիները լուծքի կ՚երթային․ ...«այնպէս» չէին խաղաղութիւն մը կար ե– ...ղան ձայնին մէջ։

...Բարսեղ մտիկ ըրաւ պահ մը։ Նարըն– ...ջագոյն արեւի կտոր մը մարագի պա– ...տուհանին սարդի թելերուն մէջ ինկած ...էր։ Բա, ի՛նչ լաւ էր մամուկի մը փո– ...խակերպուէր, տեսնէր արեւը իր սարդին վրայ ու մամուկի մը պէս պատերուն վրայէն քալէր։ Ըլլար դաշտի մուկ մը, տառատաղներուն փակչող ջղջիկ մը։ Ո՞ւր մնացին իր կինն ու զաւակները։

Գիւղը թափուած Քիւրտերէն ազատելու համար, գլխերով իրարու ձեռք բռնած՝ դուրս կը փախչէին, երբ մութին մէջ Բարսեղ լսեց իրեն ծանօթ Թուրքի մը ձայնը։ Ջգած իր կնոջ ձեռքը՝ ան մտաւ խլատակ բակ մը։ Անտաքը բակոյս, Թուրքը պիտի սպաննէր զինքը, որովհետեւ մէկ ամիս առաջ իրմէ մէկ չերէկ ցորեն ուզած էր, ու ինք մերժած էր տալ՝ ըսելով թէ ունեցածը սերմնցու ցորեն է։

Բարսեղ փլատակ բակէն մտաւ Ախոյենց ախոռը, ուրկէ քաշած էին բոլոր եզները։ Ախոռը գերեզմանի մը պէս պարապ ու թաց մթութիւն մը ունէր։ Բարսեղ այնտեղ մութին մէջ տեսած էր մեռելի մը քանդուած ոսկորներու պէս ծըռարուած բէնճպէր Մարութը։

Մարութ իրենց տան ախոռէն չէր կըրցած բաժնուիլ, ուզած էր եզներուն ու երկու գոմէշներուն հետ մնալ։ Քիւրտերը երբ ախոռին դուռը կոտրած՝ ներս մտած էին, Մարութ պատերուն փակչող ստուերի մը պէս ձիթհանքի մթութեան մէջ թաքնուած էր եւ իր աչքերով տեսած եզներուն տարուիլը․ կ՚ըսեն Քիւրտերը տան ամբողջ սիները քաշած՝ իրենց հետ տարած էին։ Ալուճ գիւղի Քիւրտերն էին։

Մարութ երեխայի մը պէս արցունքոտ աչքերով այդ բոլորը պատմած էր Բարսեղին։ Թերեւս անոր սիրտը մի քիչ հովանար, եթէ իր գոմէշներէն Արապը փորձէր եղջիւր բռնել Քիւրտերուն դէմ։

– Հէյ, տնաշէն հայվան, հեղ մը խելք ընէիր՝ կոտոշ բռնէիր։

Գոմէշի այդ թերութիւնը մեծ վիշտ եղած էր Մարութին համար։ Այդ խօսքերէն յետոյ, Մարութ իրենց ախոռի մարագին մէջ պահած էր Բարսեղը։

– Բարսեղ, Բարսեղ,– Մարութ մարագին դուռը կը ծեծէր։

– Ի՞նչ կայ, Մարութ։

– Դուրսը, Բարսեղ, ինձ թուաց, թէ դուրսէն կօշկակար Գրիգորի ձէնն առի։

Մարութ ճիշդ էր․ դուրսը բան մը կը կատարուէր։ Աղմուկը, Հայերու ձայնը հետզհետէ կը շատնային։

Մարութ ու Բարսեղ իրարու սիրտ տըւին, կարծես իրենց քանդուած ոսկորները հաւաքեցին՝ դուրս ելլելու համար։

Ծանօթ ձայներ զիրար կը կանչէին պատուհանէն, կ՚անցնէին քովէն։

Մարութ ու Բարսեղ, երբ դուրս ելան, տեսան, որ բոլոր գիւղացիները իրենց թաքստոցներէն դուրս ինկած՝ աղմուկով, բիրերով ու խաչերկաթներով դէպի հրապարակը կը վազէին։ Մարութ ու Բարսեղ գրեթէ ոչինչ հասկցան։ Զարմացած կեցած էին, կարծես իրենց գիւղի լեռը ոտքի ելած, կը քալէր։

– Մարկոս, Մարկոս,– Բարսեղ ձայն տուաւ իր դրացիին, որ փոքրիկ տղուն ձեռքէն բռնած՝ դէպի հրապարակը կը քալէր։ Կ՚ըսեն հրապարակը դհոլով զուռնով՝ Մշու կողմերէն փէհլիվաններ եկած ըլլային։

– Նոր բարի լոյս, Բարսեղ, կինդ ու զաւակներդ Թորիկենց տունն են, քեզ կը փնտռէին։

– Ի՞նչ կայ, Մարկոս։

– Ընկեր ես փոսը՝ չգիտես մութն ու լոյսը։ Սպիտակ Ձիաւորը Հողդարի գիւղն է հասեր, Ճէն Տուրանի ու Խուրշիտի փէշին վրայ է ինկեր։

(Շար․– 357)

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Պ. Կիյոմ Փարմաքսըզ-եան եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Վիչէն Փարմաքսըզեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր – Ժաք Փարմաքսըզեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Թահմիսճեան, Տէր եւ Տիկին Կղեմէս Եաղուպօղլու եւ զաւակները, Արհ. Գերպ. Կարապետ Եպիսկ. Ամատունի, Տիկին Պենտիրճեան, Տէր եւ Տիկին Փառլինի եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վիօ եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Մուրատեան, Եաղուպեան, Քոնթի, Գըզմէն, Ապագեան ընտանիքները եւ բոլոր պարագաները սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր, հարսին եւ ազգականին՝

Տիկին ՔԼԵՄԱՆԹԻՆ ՓԱՐՄԱՔՍԸԶԵԱՆԻ
(Ծնեալ Եաղուպեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 10-ին, 69 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երկուշաբթի, Յուլիս 13, Մարսէյլի Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցին՝ 26 ռիւ Սիպիէ եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Մալըմոռի դե-բեզմանատան ընտանեկան դամբարա-նը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

×

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Կարապետ Եպիսկ. Ամատունիի եւ Փարմաքսըզեան ընտանիքին:

Այրի Տիկին Բերկրուհի Հայոցեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գույումճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Եսայեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Փօլ Թովմասեան եւ զա-ւակները, Ծղրեան քոյրեր (Պէյրութ), Այրի Տիկին Եղիսաբէթ Գարայեան (Ա-մերիկա), Տէր եւ Տիկին Սարգիսեան եւ զաւակները (Պէյրութ), Թովմաս-եան, Գույումճեան, Եսայեան ըն-տանիքները, Տէր եւ Տիկին Զէնեան (Պէյ-րութ), Տէր եւ Տիկին Ուստայեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պա-րագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին՝

ԳԵՂԱՄ ՀԱՅՈՑԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 10-ին, 74 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի, Յուլիս 15, ժամը 14-ին, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Եկեղեցին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Արտաւազդ Միլտոնեանի մահուան առ-թիւ, Տէր եւ Տիկին Տելեմաք Գավէզեան 500 Ֆ. կը նուիրեն Դպրոցասէրին, փոխան ծաղկեպսակի (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՎՐԻՊԱԿ. – Յուլիս 3-ի «Յառաջ»ի, Բ. էջ «Ո՞վ է նա» յօդուածին Բ. սիւնակին վերջին պարբերութեան մէջ 4-րդ տողէն պէտք է ըլլար. –

«Յառաջաբանին մէջ ըսուած է թէ՝ հաւաքածոյ կենսագրական բառարան մը չէ, սակայն այս սկզբունքը չէ յարգուած ամէն տեղ եւ ամէն անձերու համար» (սխալ տող մը սպրդած ըլլալով, նա-խադասութիւնը իմաստը կորսնցուցած է):

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՌՈՒԷՆ

Կիրակի, Յուլիս 19, ժամը 8-ին Ֆրանս-Քիւլթիւռ կայանէն՝ Պանդխտութիւնը եւ Հայերը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն-Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղ.ը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւ-եալ նուէրները.–

Հայկազ Գեղենեանի յիշատակին.– Տի-կին Ֆլօրա Սարեան 150, Տէր եւ Տիկին Աստիկ Աչճեան 200 Ֆ. եկ. սրահին, Մարի Ծառուկեան 30, Արշալոյս Գալոյ-եան եւ Յ. Յակոբեան 50 Ֆ.:

Հայկ Կիւլմէզեանի յիշատակին.– Տէր եւ Տիկին Տէլփոժէթօ, Տիկին Պէրպէր-եան, Տէր եւ Տիկին Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Թէրզեան 100-ական Ֆ.:

Լեւոն Վարդանեանի յիշատակին.– Տի-կին Մարսէլ Վարդանեան 200 Ֆ.:

L'UNION DES COMPATRIOTES DE CESAREE ET ENVIRONS
Organise le 5 Septembre

Un VOYAGE de 16 Jours

Dont: 3 Jours à Leningrad, 12 Jours à Erévan (l'Arménie Historique et Pélerinage à Nor-Césarée), 1 jour à Moscou.
Au prix forfataire de 4.350 F.
Hôtel de 1ère Classe.

Pour les inscriptions:
Au Trésorier: SAADETIAN KEVORK; 18, Rue de Picardie - 75003 Paris
Tél.: 887. 99. 06 — 412. 34. 04
C. C. P. 3413602 — LA SOURCE

Le Docteur
B. VARTIVARIAN
Médecine Générale
Communique sa nouvelle adresse:
238, Rue de Belleville - 75020 Paris
Métro: Télégraphe
Tél.: CABINET - 636. 93. 42
DOMICILE - 268. 03. 51
Tous les jours, de 8 à 11 h. et de 15h.30 à 20 h.

FRANCE — CULTURE
du 20 au 24 Juillet
08. h. 32

LES CHEMINS DE LA CONNAISSANCE

Permanence de la Pensée Arménienne
par Monique ROUSSELET
Aux sommaire des émissions:

1.- MEKHITAR DE SEBASTE ET SES EPIGONES, avec Mme Anahit TER-MINASSIAN, Maître-Assistant à l'Université de Paris I.

2.- LES COLLEGES ARMENIENS.- avec Mme A. TER-MINASSIAN.

3.- LITTERATURE ET PENSEE REVOLUTIONNAIRE AU 19e SIECLE, avec Mme A. TER-MINASSIAN.

4.- COURANT RATIONNEL DANS LA PENSEE ARMENIENNE, avec Keram KEVONIAN, Attaché à la Maison des Sciences de l'Homme.

5.- LES COMMUNAUTES DIASPORIQUES, avec Keram KEVONIAN.

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ
ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Կոմիտաս Փողոց, 4

1981 / 82 Տարեշրջանի արձանագրու-թիւնները սկսած են: Հեռաձայնել.–
– Տիկին ԳԱՐԱՃԵԱՆ 375. 27. 89
– Տիկին ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ 376. 68. 19

SEVAN VOYAGES
ANNONCE
SES DEPARTS GROUPES

LYON - BEYROUTH

du 1 au 29 août — du 8 au 19 août
prix: 2200 F

Pour tous Renseignements:
Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48. Cours de la Liberté — 69003 - LYON
Téléphone: (7) 860. 13. 66

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Քամպանեը Ֆրէզի Ս. Կարապետ Եկե-ղեցւոյ Վարչ.ը շնորհակալութեամբ ըս-տածա է, Յունիս 7-ի Ուխտի Օրուան առթիւ, հետեւեալ նուէրները.– Տէր եւ Տիկին Մանուկ Ղազարեան, Տէր եւ Տի-կին Յարութիւն Ժամկոչեան 3000-ական, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պաղըրճեան 2000, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Պօզաճեան, Տէր եւ Տիկին Ռընէ Աթթոյեան, Տէր եւ Տի-կին Շառլ Կուրտիկեան, Ս. Սահակ-Մեսրոպ Մայր Եկեղեցի 1000-ական, Տէր եւ Տիկին Արտաւազդ Համբարձումեան, Տէր եւ Տիկին Ալեքսան Պապայեան 600-ական, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Մինաս-եան, Տէր եւ Տիկին Արշամ Պապայեան, Այրի Տիկին Էլիզ Ջրբաշեան, Տէր եւ Տիկին Գլարիգօ, Տէր եւ Տիկին Սէմէր-ճեան, Աբրահամ Տուտուեան, Հ.Բ.Ը. Մ.-ի Մարսէյլի Տիկնանց Միութեան մասնաճիւղ 500-ական, Հայ Մշ. Միու-թեան Տիկնանց մասնաճիւղ, Տէր եւ Տի-կին Պէյլէրեան (Լէ-Միլ) 400-ական, Տէր եւ Տիկին Ժան Մէլեան, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Նուպար Փափազեան, Սէն-Ժէռոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ Եկ. Վարչ., Տէր եւ Տիկին Բլանօ, Լօրիս Կարապետեան, Գօ-մոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ Եկ. Վարչ. 300-ական, Ինճէյեան ընտ., Այրի Տիկին Փիրեան, Տէր եւ Տիկին Պէյլէրեան, Պր. Առաքելեան (Պոլէն), Ասատուր Հոլոբիկ-եան, Պր. Գաբրիէլեան, Տէր եւ Տիկին Տագարեան, Լա-Սիոթայի Ս. Կարապետ Եկ. Վարչ., Տէր եւ Տիկին Լեւոն Գրի-գորեան 200-ական Ֆ.:

Նազարեան ընտ. 300, Պուք-Պէլ-Էրի Մշ. Միութեան, Տէր և Տիկին Թէրմոն-ճեան, Տէր եւ Տիկին Սերոբ Քինոսեան 200-ական, Վալօն-տը-Թիւվի Եկ. Տիկ-նանց Միութիւն, Տիկին Պօյաճեան, Կա-րապետեան ընտ. (Լա-Սիոթա), Պր. Համբարձումեան, Նաճարեան ընտ. 150-ական, Նաճարեան ընտ. Եկ. Տիկնանց Միութեան 150, Տէր եւ Տիկին Թովմաս Համամճեան, Այրի Տիկին Ժամկոչեան, ՊՊ. Դաւթարեան, Առաքելեան, Վասպու-րականի Հայր. Միութիւն, Արթաքի Յա-կոբեան, Մարտիրոս Բարսեղեան, Տէր եւ Տիկին Գամպէրեան (Պուք-Պէլ-Էր), Տէր եւ Տիկին Ասլանեան, Ալեքսան Պապայ-եան, Տիկին Պապանեան, Կիւլպէնկ Զէյ-եան, Մակար Խէչէր. Քհնյ. Նաճարեան, Ազնաւուրեան ընտ. (Պուք-Պէլ-Էր), Տէր եւ Տիկին Գարեգին Ասլանեան, Տէր եւ Տիկին Վահան Թէրմոնճեան Եկ. Տիկ-նանց Միութեան, Թաքլանեան ընտ., Տիկին Ալթունեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մարիքեան 100-ական, Օր. Շանթալ Թէրմոնճեան, Տէր եւ Տիկին Պօյաճեան, Տիկին Վիքթորիա Մանուկեան, Գալուստ Ահարոնեան, Գրիգորիս Քհնյ. Քէչիշեան, Տիկին Վիքթորիա Ֆըսթըքճեան, Տիկին Անժէլ Զաքարեան, Վահան Գապասա-գալեան, Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Նահա-պետեան, Մարտիրոս Նորիկեան, Այրի Տիկին Սրբուհի Գիւրէլեան, Տէր եւ Տի-կին Մընացեան, Տիկին Մարինէթ, Տի-կին Գարմէն 50-ական, Աթանաքի Քէ-չիչեան, Տ. Ծրնտոյեան 40-ական, Այրի Տիկին Հաճիբըզ Քէչիչեան, Այրի Տիկին Հայկուհի Սահակեան 30-ական, Տէր եւ Տիկին Մանուկեան եւ զաւակները 20, Տէր եւ Տիկին Ռաֆայէլ Մըլըըլեան 15, Տէր եւ Տիկին Զագամեան (Կարտան) 100 Ֆ.:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» — ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

ՀԱՅԵՐԷՆ ԳԻՐՔ ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
«ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ» (1958)
(Գին 60 ֆր.)

ԵԻՐՈՊԱՑԻ
«ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ»
(Գին 35 ֆր.)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
«ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ» (1971)
«ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ» (1973)
(Հատորը՝ 50 Ֆ.)

«ՅԱՌԱՋ 50» (1976)
ԾԱՂԿԱՔԱՂ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆԵՐԷՆ
420 ԷՋ ԸՆՏԻՐ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԿՈՂՔ՝ ԳԱՌՋՈՒ
(Գին 120 ֆր.)

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ
«ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ» (1979)
(Գին 50 Ֆ.)

ԽԱԶԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
«ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ» (1980)
Գին՝ 70 Ֆ.

Թղթատարի ծախքին համար 10 Ֆ. աւելցնել նշանակուած գիներուն վրայ: Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի

Pour projet important film et livre

Toutes personnes possédant des photographies de PHEBUS, seront bienvenues en nous contactant au 236. 17. 84 ou en nous écrivant à Monsieur Jacques KEBADIAN; 81, Rue de Fg St. Antoine, 75011 PARIS (Tél.: 307. 20. 53).

TRANSTOURS

ORGANISE PLUSIEURS VOYAGES POUR L'ANNEE 1981
AVEC LES MEILLEURES CONDITIONS ET DES PRIX IMBATTABLES.
Hôtel COSMOS à MOSCOU et Hôtel ARMENIA à EREVAN 1e classe

De PARIS:
du 5 Août au 20 Août — Prix: 4400 F.
3 Sept. au 18 Sept. — Prix: 4400 F.
du 5 Oct. au 20 Oct. — Prix: 3800 F.

De MARSEILLE:
— 1e Voyage: du 1 Août au 14 Août
— 2e Voyage: du 5 au 18 Septembre — 3e Voyage: du 3 au 16 Octobre

○ PARIS — MR. OUNDJIAN: 25, Rue d'Argenteuil, 75001. Tél.: 261.58.28
Mercredi et Vendredi: de 14 à 18 h.
○ MARSEILLE — Z. ALEXANIAN: 11, Rue du Bassin, SAINT - JULIEN
Tél. 93. 04. 90 — (42) 83. 31. 55
○ LYON — CHEMIDIKIAN: Rue Chardonnet, N° 16, 69120 Vaulx-en-Velin
○ VALENCE — N. KASBARIAN: 9, Rue Sully; Tél.: 868. 53. 05

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
16
JEUDI
16 JUILLET
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F. 50

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 F
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.951 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 56e ANNÉE — No 14.951

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՅՈՒԼԻՍ 14Ը՝

ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՄՆԱՅ ՈԳԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՇՏ ԿԸ ՊԱԿՍԻ

—o—

Ձախ վարչակարգն ալ չկրցաւ հին «Յուլիս 14»երու, ոգեւորութիւնը վերապրեցնելու եւ ժողովրդական ուրախութեան իսկական տօնի մը վերածելու համար Պասթիյի գրաւման տարեդարձը:

Նոյն աւանդութիւնը՝ զինուորական տողանցք, զինամթերային մարմնի ցուցադրութիւն եղաւ, ապա՝ Կառոսէլ-փարքի, 5 – 6 հազար զիրար հրմշտկող բազմութիւն մը եղաւ պարտէզներուն մէջ: Բայց եթէ նոյնիսկ Շան զ'Էլիզէ-ները կը վխտային միջազգային ամբոխներով, ազգային գետնի վրայ, չկայ այլեւս այն ինքնաբուխ խանդավառութիւնը, որ տարբեր բնոյթ մը կու տար Յուլիս 14-ին: Բազմազգի ժողովուրդ մըն էր, որ խռնուած էր աշխարհի դէմ-յանդիման պողոտային երկու կողմերը, ինչ յանպատրաստից սրճարաններ եւ արժուն կրպակներ ամէն տեսակ ուտելիք կը ծախէին եւ ֆրիթի ու մէրկէզի անպատսելի ծուխերը կ'ապականէին մթնոլորտը: Հոս-հոն գետինները նըստած, երբեմն պառկած երիտասարդներ, ռոք վերածած էին տօնավաճառի, աւելի մինչեւ իսկական փառայիքի: Հանրապետութեան Նախագահը, ըստ աւանդութեան, բաց կառքի մը մէջ է, որ Յաղթական Կամարէն կ'ուղղուէր մինչեւ Քոնքորտի հրապարակը, ուր Նախագահական եւ այլ ամպիոններ կ'ընդունէին առանձնաշնորհեալ հրաւիրեալները: Վարչակարգերը կրնան փոխուիլ բայց առանձնաշնորհեալները կը մնան, միայն դէմքերը կը տարբերին:

Նախագահ Միթերան յայտարարած էր այս Յուլիս 14-ին առթիւ. — «Յուլիս 14ը, առիթն է, ուղղակի կապի մը ազգին եւ բանակին միջեւ»: Ինչպէս կ'ուզէ աւանդութիւնը, Նախագահը պատգամ մը կ'ուղղէր այս առթիւ Բանակին, որ կը խրախուսուի բոլոր զօրաբաժիններու մէջ եւ, ուր կ'ըսէր. —

«Սպաներ, ենթասպաներ, ցամաքի, օդի, ծովի բանակներու մարդիկ ու պատասխանատուներ, ստանձնելով բանակներու դէմի պատասխանատուութիւնը, կ'ուզեմ ձեզի ուղղել խօսքս, ազգ. տօնի այս օրը: Ֆրանսան նոր ուղի մը բռնած է, որ թոյլ պիտի տայ աշխատելու խաղաղութեան համար: Բայց ան կ'ապրի բռնուած աշխարհի մը մէջ, ուր իր ապահովութիւնը, անկախութիւնը եւ ազատութիւնը, ամէն պահու կրնան վըտանգուիլ: Ձեր վրայ է, կանչուած եւ գործօն զինուորականներ, որ երկիրը կը հսկուի պաշտպանելու համար հայրենիքին հիմնական շահերը, մեր ժողովուրդին եւ իր Բանակին անհրաժեշտ միասնականութեան մէջ: Ձեզի է, որ կը վըստահի հիւլէական եւ դասական միջոցներով, պաշտպանել բոլոր Ֆրանսացիներուն եւ Ֆրանսուհիներուն ճիգերուն, սահմանուած երաշխաւորելու հուսկ իրենց պաշտպանութիւնը: Այդ առաքելութիւնը կը պարտադրէ ձեզի պատրաստութեան բարձր մակարդակ մը: Այս պարտականութիւնը ձեզ բոլորդ կը դնէ կարգապահութեան եւ պարկեշտութեան մէջ, ամբողջ ազգին առջեւ: Ձեր վրայ կը հաշ-ուեմ զայն կատարելու համար եւ վստահութիւնս կը յայտնեմ»:

Այս ուղերձին յատկանշական նորութիւնը, որ զարմանք պատճառած է Բանակին մէջ, այն է որ կանչուածները կը յիշուին ասպարէզով զինուորականներէն առաջ, ինչ որ սովորութեան դէմ է:

Տողանցքէն ետք, Միթերան կ'ընդունէր դեսպաններու շնորհաւորութիւնները, որու կը յաջորդէր Էլիզէի «դաշտահանդէսը»: Համակիր թէ հակակիր, նորեր լեցուցած էին, նաեւ բաւական արուեստագէտներ, որոնց գլուխը՝ «վարչակարգին երգչուհին» այսինքն Տալիտա...:

× Տրուած ըլլալով որ Միթերան Բրեժնեւի թեկնածուն չէր, անոր շնորհաւորագիրը նուազ ջերմ է այս տարի քան՝ անցեալ...: Բրեժնեւ կ'ըսէ. — «Ես, ու գործնակիցներս այն խորութենէն կը մեկնինք, որ Խորհ. Միութեան եւ Ֆրանսայի միջեւ գործակցութիւնը պիտի շարունակէ զարգանալ մեղմացման, ապահովման եւ խաղաղութեան ի նպաստ», մինչ անցեալ տարի (բայց պէտք չէ մոռնալոր Վարշաւայի հանդիպման վաղորդայնին էր...) Բրեժնեւ կ'ըսէր. — «Խորհ. Միութեան մէջ, բարձր կը գընահատուի փոխադարձ հասկացողութեան եւ գործակցութեան յարաբերութիւնները Ֆրանսայի հետ, այնպէս ինչպէս զարգացան վերջին տարիներուն...» եւլն. եւլն.:

× Ինչպէս ամէն Յուլիս 14-ի բաշխուեցան նաեւ բաւական «ժապաւէններ» պատուոյ լեգէոնի, զանազան նախարարութեանց առաջարկին վրայ: Գլխաւորն է՝ Լուի Առակոն, որ ապետի աստիճանին կ'արժանանայ, սպայի աստիճանին մէջ յիշենք նաեւ կրօնաւորներ ինչպէս Գերպ. Էջէկառայ եւ Ռահմին Նաուրի ռաբբունական դատարանի նախագահը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ սպաննուած է էյ – Պի – Սի ամերիկեան ձայնասփիւռի կայաններն մէկ թղթակիցը՝ Փաթրիք Թուլան, անգլիահպատակ: Լրագրողը իր բնակարանին մօտ սպաննուած է: Կ'աշխատակցէր նաեւ անգլիական եւ ամերիկեան զանազան թերթերու՝ Օպզերվըր, Շիքակօ – Սըն Թայմզ եւլն.:

ԹԷՀՐԱՆԻ մէջ երեք զօրաւոր ռումբեր պայթած են առջի օր, 5 հոգի վիրաւորելով, որոնց չորսը՝ իսլամական ուժերու կոմիտէներու անդամ: Իսլամական յեղափոխութեան օրաթերթին համար այդ պայթումները պատրաստուած են Ամերիկացիներուն կողմէ եւ գործադրուած կեղծաւոր խմբակցութիւններու, այսինքն՝ Մուճահիտիններու...: Միւս կողմէ Փաստարները (յեղափոխութեան պահապաններ) գիր մը գրկած են «Բրիտանացի սեւերուն» գովաբանելով իրենց «հերոսական ըմբոստութիւնը բռնատիրութեան դէմ» եւ իրենց ջանքը «ծունկի բերելու որդնոտած եւ արիւնածուծ բրիտանական աշխարհակալութիւնը»:

ԿԱՆԻՍ համագումարի բացման իր ճառին մէջ խիստ կերպով քննադատեց հակայեղափոխականները «վերածնունդ՝ կարգուկանոնի մէջ» ուղի մը գծելով: Մթնոլորտը լաւ չէ սակայն երկրին մէջ, ուր գործադուլի շարժումները կը շարունակուին: Խորհրդային ներկայացուցիչը իր ելոյթին մէջ չնշեց թէ «լեհական կրնայ ըլլալ միայն լուծումը»:

ՊՐԻՒՍԷԼԻ Թուրքական դեսպանատան դէմ ահաբեկչական արարք մը գործուած է եւ երկու հոգի՝ տնտեսական խորհրդատուն եւ դռնապանը վիրաւորուած են: Ըստ Նեւկոյլաններուն ալպանական ազգայնական շարժումի մը գործը կրնայ ըլլալ:

ԹՈՐԻՆՈՅԻ մէջ եօթը հոգի ձերբակալուած են, որպէս անդամ Կարմիր Ջոկատներուն:

ՌԱՈՒՖ – ՏԷՆՔԹԱՇ Կիպրոսի «Թրքական» ինքնակոչ պետութեան ղեկավարը հողային որեւէ հարց չընդունիր յոյն Կիպրացիներուն համար: Հիւսիսի մասը՝ դժուարաւ կը բաւէ եղեր Թուրք Կիպրացիներուն մարդու պէս ապրելու համար...: Կիպրոսի նախագահին համար, որեւէ խօսակցութիւն անկարելի կը դառնայ երբ Թուրքերը հողային որեւէ առաջարկ չեն ըներ:

ՊԱՆԻ ՍԱՏՐ գաղտնի թերթի մը միջոցաւ կը յայտնէ թէ իշխանութեան ըլլալու պիտի գայ կրկին հաստատելու համար իսլամական արդար հանրապետութիւն մը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ, երկրորդ անգամ ըլլալով, Յուլիս 26-էն Օգոստոս 1 պիտի գումարուի «միասեռականներու ամառնային համալսարան» մը, երկսեռ: Օրակարգի երեք գլխաւոր հարցերն են. — Նախ համախմբում մը ստեղծել, որ կարենայ դէմ դնել ընկերային այն կզղիացման, որու զոհ է միասեռականը, ապա մշակութային տարողութիւն մը տալ հանդիպումին եւ վերջապէս ամրան համալսարանը դնել արձակուրդի եւ ժամանցի նշանաբանին ներքեւ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ Յուլիս 14-ին ընդունեցաւ զատ – զատ չորս կուսակցութիւններու պետերը՝ Ժ. Լըքանիւէ (Իւ – Տէ – Էֆ), Ժաք Շիրաք (Հ. Հ. Հ.), Լիոնէլ Ժոսփէն (Ընկերվարական) եւ Ժ. Մառշէ (Համայնավար) անոնց հաղորդելու համար Ֆրանսական քաղաքականութեան գլխաւոր գիծերը Օթաուայի եօթներու վեհաժողովէն առաջ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ կարճ ժամանակով գրաւուեցաւ Մաւրիտանիոյ դեսպանատունը 30 ուսանողներու կողմէ, որոնք իրենց կրթաթոշակները կը պահանջէին: Խորհ. ոստիկանութիւնը արագօրէն պարպեց:

ԵՐԵՒԱՆ ◄=► ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒԼԻՍ 3 – 7)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԿԱՊԵՐԸ

Հայաստանի 50է աւելի արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններ ապրանք կը մատակարարեն Լեհաստանի: Անոնց կողմէ պատրաստուած ելեկտրական մեքենաները, հաստոցները, մամլիչները, սարքերն ու այլ արտադրութիւններ խորհրդային արտաքին առեւտրական կազմակերպութիւններու միջոցով կ'արտածուին Լեհաստան: Հայաստանի եւ Լեհաստանի տնտեսական ու գիտական յարաբերութիւնները հաստատուած են աւելի քան 35 տարի առաջ եւ հետզհետէ կ'ամրապնդուին ու կը զարգանան: Տասներորդ հնգամեակի տարիներուն Լեհաստան արտածումի ծաւալը կրկնապատկուած է եւ կ'ընդգրկէ գրեթէ 60 տեսակ արտադրութիւններ: Երեւանի, Լենինականի եւ Կիրովականի մասնագէտները գործօն մասնակցութիւն բերած են Լեհաստանի բազմաթիւ նոր արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններու կառուցման: Իր կարգին, Լեհաստան զանազան արտադրութիւններ կը ղրկէ Հայաստան: Անցեալ 35 տարուան մէջ փոխադարձ մատակարարումներու ծաւալը աճած է 25 անգամ: Հայաստանի աշխատաւորները մեծ հետաքրքրութեամբ ծանօթացած են լեհական էլեկտրոնիք եւ գերճշգրիտ սարքերու, հիւսուածեղէնի սարքաւորումներու, գիւղատնտեսական գոյքի, առողջապահական իրերու եւ այլ արտադրութիւններու ցուցահանդէսներու: Լեհաստանի մասնագէտները ստեղծած եւ Երեւանի ելեկտրական լապտերներու գործատան մէջ արմատաւորած են հոսանքի նոր աղբիւրներու արտադրութեան գիծը:

Երկու ժողովուրդներու կապերու ամրապնդման ու ընդլայնման ուղղութեամբ մեծ աշխատանք կը տանի Խորհ. Միութիւն – Լեհաստան Բարեկամութեան Ընկերութեան Հայկական Բաժանմունքը: Յաճախ Երեւան կ'այցելեն լեհ նկարիչներ, քանդակագործներ, երաժիշտներ: Վարշաւա կազմակերպուած է Գրիգոր Խանջեանի նկարչական ցուցահանդէսը: Հոն ցուցադրուած են նաեւ Մինաս Աւետիսեանի, Յովհաննէս Զարդարեանի, Եդուարդ Իսաբէկեանի, Մհեր Աբեղեանի եւ այլ նկարիչներու գործերը: Վարշաւա, Կրաքով, Քրաքով տեղի ունեցած են հայկական մշակոյթի օրեր, ուր հանդէս եկած են հայ արուեստագէտներ: Վրոցլաւի մէջ Յակոբ Ոսկանեան բեմադրած է Արամ Խաչատրեանի «Սպարտակ» բեմապարը, ինչպէս նաեւ Էմին Արիստակէսեանի «Պրոմէթէոս» բեմապարը: Երեւան, Լենինական եւ Հոկտեմբերեան տեղի ունեցած է լեհ – խորհրդային բարեկամութեան շաբաթ, կազմակերպուած են ցուցահանդէսներ, լեհ արուեստագէտներու եւ խումբերու ելոյթներ:

Հայ – լեհական գեղարուեստական յարաբերութիւններու արմատները կուգան դարերէն: Լեհաստանի մէջ բնական գիտութիւններու հիմնադիրը գիտնական, ազգութեամբ Հայ Եան Եաչկեւիչն է (1749 – 1809): Երեւան գումարուած երկրաբանութեան միջազգային գիտական ժողովին Փրոֆ. Ստանիսլաւ Ձեռնեցկի ըսած է, թէ մետաղագործութեան եւ քիմիայի վերաբերեալ անոր աշխատութիւնները դեր խաղացած են այդ ճիւղերու գիտութեան զարգացման մէջ: Լեհաստանի գրականութեան պատմութեան, անոր զարգացման ու նշանակութեան մասին բազմաթիւ գործերու հեղինակ է Ստեփան Լիսիցեան, որ բարձրագոյն կրթութիւն ստացած է Լեհաստան: Լեհ անուանի բանաստեղծ եւ թարգմանիչ Իգոր Սիկիրիցկիի ջանքերուն շնորհիւ հայկական «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազնավէպը ծանօթ դարձած է Լեհաստանի ընթերցողներուն: Լեհերէն հրատարակուած են Աւետիք Իսահակեանի, Եղիշէ Չարենցի եւ այլ գրողներու գործերը: Լեհ ժողովուրդի գրականութիւնը մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած է հայ ընթերցողներու շրջանակին մէջ: Երեւանի մէջ կազմակերպուած է լեհ գրողներ Ադամ Միցկեւիչի, Եանուշ Կորչակի, Բոլեսլաւ Պրուսի գործերու հայերէն հրատարակութիւններու ցուցահանդէս մը: Մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած են Էլիզա Օժեշկոյի գործերը, որոնք հայերէնի վերածուած են անցեալ դարուն եւ մեր դարու սկիզբները: Այդ ժամանակաշրջանին լոյս տեսած են նաեւ Սենքեւիչի «Խաչակիրները», «Սուրով ու հուրով» վէպերը:

ՄՇՈՅ ԱՇԽԱՐՀ

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ-ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ՎԱՍՏԱԿԸ

(Բ. և Վերջին Մաս)

Իբրեւ հարազատ աղջիկը Գեղամ Տէր Կարապետեանի ու նաեւ Հայ Մշակոյթային գանձերը պաշտող անհատ մը, խղճի պարտք կը նկատեմ այրած սրտով ու կսկիծով տալու քանի մը ծանօթութիւններ, հօրս, Մշոյ Գեղամի յետ մահու թողած արժէքաւոր ձեռագիրներու ճակատագրի մասին :

Ահա թէ ինչ կը գրեն Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամները, 1931–ին Փարիզի մէջ հրատարակուած Գեղամ Տէր Կարապետեանի «Տարօնի Աշխարհ»ի յառաջաբանի մէջ :

«Գեղամի բոլոր երկերը մինչեւ 1918–ի վերջերը կը գտնուէին Պոլիս, հեղինակի տրամադրութեան տակ : Անկէ առաջ ուրիշ աշխատութիւններ եթէ տարբեր տեղեր պահ դրուած կամ կորսուած են, մեզի անծանօթ կը մնայ : 1918–ին, իր մահէն ետք Գեղամի ձեռագիրները կը գտնուէին իր կնոջ եւ աղջկան տրամադրութեան տակ : Տարօն Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութիւնը նիւթական փոքրիկ օժանդակութիւն տալով Գեղամի ընտանիքին, կը ստանայ ձեռագիրներու հաւաքածոն եւ կը հետամտի ի մի հաւաքել հեղինակի այն գրուածքները, որոնք զանազան անձերու քով կը գտնըւէին : Հայրենակցական Միութիւնը, 1922–ին ձեռագիրները կը փոխադրէ Վիեննա, ուր – ժամանակ մը պահուելէ ետք, – Ամերիկայի Տարօնի Հայրենակցական Միութեան պահանջումով, կը փոխանցուի Ամերիկայի Տարօնի Հայրենակցական Միութեան Կեդրոնին :

Տարօն Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութիւնը կը պահպանէ Գեղամի գրական գանձերը, վարչութենէ վարչութիւն փոխանցելով զանոնք :

Նկատի առնելով որ Գեղամի երկերու ամբողջական հրատարակութիւնը վեր էր Հայրենակցական Միութեան ուժերէն, Տարօնի Հայրենակցական Միութեան Պատգամաւորական Ժողովի եւ Կեդրոնական Վարչութեան որոշումով, 1930ին, այդ ձեռագիրներու ամբողջ հաւաքածոն փոխադրուեցաւ Փարիզ, եւ կը գտնուի Ամերիկայի Տարօնի Հայրենակցական Միութեան իրաւասութեան տակ» :

Բարեբախտաբար, շնորհիւ «Նահատակ Գրագէտներու – Բարեկամներ»ու – հըրատարակած «Տարօնի Աշխարհ»էն, զանազան թերթերու եւ պարբերականներու մէջ ցրուած Գեղամ Տէր Կարապետեանի բազմաթիւ գրական գործերու մէկ մասը կրցաւ լոյս տեսնել, անոր մուտքը ապահովելով Հայոց գրականութեան անդաստանէն ներս :

Աւա՜ղ սակայն, այս հրատարակութիւնը եղաւ առաջինը եւ վերջինը : Մշոյ Գեղամի ամբողջական եւ իրական արժէքը մեր գրականութեան պատմութեան մէջ, պիտի ճշդուէր այն ժամանակ միայն, երբ հրատարակուէին իր երկերու ազնաջան եւ բեղուն գրական, ազգային եւ բանասիրական նիւթեր ընդգրկող աշխատութիւնները :

Մօտաւորապէս տասը տարի, Գեղամի ձեռագիրներու ամբողջ հաւաքածոն, 1930–էն մինչեւ 1939–ը, մնաց Ֆրանսա, Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան Թանգարանը :

1939–ին, Երկրորդ Աշխարհամարտի սկիզբը, երբ Գերմանացիները կը սպառնային գրաւել Ֆրանսան, Թանգարանին մէջ գտնուող բոլոր ձեռագիրները վերստին փոխադրուեցան Ամերիկա, Պօսթընի Դաշնակցութեան Դիւանը, ուր մնացին մինչեւ 1954 :

Երբ Պէյրութի մէջ Կարօ Սասունի ձեռնարկեց Տարօն Աշխարհի պատմագրքի հրատարակութեան, Վահան Նաւասարդեանի եւ Կարօ Սասունիի խնդրանքով եւ իմ հաւանութեամբ, Թափառական ձեռագիրները Ամերիկայէն փոխադրուեցան Պէյրութ, օգտագործուելու համար պատմագրքի մէջ :

Դժբախտաբար, այս բոլոր Թափառումներու ընթացքին, ծաւալուն հաւաքածոն պակսած էր հետզհետէ, աշխարհի չորս ծագերուն տարտղնուելով եւ ըլլալով հողմացրիւ, – անհետացած էր ապահովաբար անոր լաւագոյն մասը, զանազան պատասխանատուներու անհոգութեան պատճառաւ... : Անգտանելի էին Տարօնի հայերէն ձեռագիրներու յիշատակարաններու երկու հատորները, վանքերու պատմութիւնը, քաղաքական եւ ազգագրական Թուղթերու եւ նամակներու Ժողովածոյէն շատ մը կտորներ, մինչեւ իսկ գրական գործերէն ոմանք :

Մնացեալ ձեռագիրները մինչեւ այսօր կը գտնուին Պէյրութի Նշան Փալանճեան Ճեմարանին մէջ, Համազգայինի Թանգարանը :

Իմ խնդրանքներուս ընդառաջ երթալով, յետագային, Կարօ Սասունի, Գեղամ Տէր Կարապետեանի կազմած եւ մըշակած «Տարօնի Գաւառաբարբառ» բառարանը բարի եղաւ յանձնելու Հայրենի գրագէտ Հրաչեայ Քոչարի, երբ այս վերջինը այցելած էր Պէյրութ եւ տեսած զինք : Հրաչեայ Քոչար, իրեն հետ Հայաստան տարաւ այդ արժէքաւոր հատորը, որ երկա՜ր Թափառումներէ ետք ... այժմ կը հանգչի Երեւանի Գրականութեան եւ Արուեստի Եղիշէ Չարենց Թանգարանին մէջ :

Վերջացնելէ առաջ ըսեմ նաեւ թէ, Հայաստանի երիտասարդ մտաւորականներէն Յակոբ Պետրոսեան, խմբագիր Երեւանի Պետական Համալսարանի, կոտորածին Բաթում գաղթած Մշեցիներու զաւակ, քանի մը տարիէ ի վեր լծուած է Գեղամ Տէր – Կարապետեանի երկերու հաւաքման եւ ուսումնասիրութեան շը – նորհակալ գործին : Աշխատանք, որ գուցէ շուտով արդիւնաբեր ըլլայ եւ անցեալի Թանձր մշուշին մէջէն, լուսաշխարհ հանէ Տարօնի բազմաչարչար ժողովուրդի վշտի երգիչ, Մշոյ Գեղամի իրական դիմագիծը... «Եա՜ Մշու Սուլթան Սուրբ Կարապետ...» :

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

ՉՀԱՆԴՈԳԵԱ ՈՒՊԱՆԻՇԱԴ

ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ

Բ.

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳՀԱՆԴԱ

1.– Արդարեւ, գիտակցումը աւելին է, քան կամեցումը : Վասնզի եթէ մէկը գիտակցում է, ապա եւ կամենում է, ապա եւ մտածում է իր մտքում, ապա եւ առաջ է մղում խօսքը, իսկ առաջ է մղում խօսքը անուան մէջ : Անուան մէջ ի մի են գալիս մանտրաները, իսկ մանտրաների մէջ՝ ծէսերը :

2.– Այս բոլորը, յիրաւի, ի մի են գալիս գիտակցման մէջ. գիտակցումը ատմանն է սրանց, գիտակցումը յենարանն է սրանց : Ուստի եթէ մէկը, նոյնիսկ շատ բան գիտենալով հանդերձ, անգիտակից մարդ է, նրա մասին ասում են. «Ոչինչ է նա, որքան էլ շատ բան գիտենայ. եթէ իսկապէս գիտուն լինէր, այսքան անգիտակից չէր լինի» : Իսկ եթէ մէկը, քիչ բան գիտենալով հանդերձ, գիտակից մարդ է, նրան սիրով են լըսում : Վասնզի այս բոլորը, յիրաւի, ի մի են գալիս գիտակցման մէջ. գիտակցումը ատմանն է սրանց, գիտակցումը յենարանն է սրանց : Յարգի՛ր գիտակցումի խորհուրդը :

3.– Նա ով յարգում է գիտակցումի խորհուրդը իբրեւ Բրահմանի, արդարեւ հասնում է իր գիտակցած աշխարհներին, որոնք ամուր են ինչպէս նա ով ամուր է, ապահով են ինչպէս նա ով յենարան ունի, անսասան են ինչպէս նա ով անսասան է : Գիտակցումի ընդգրկած սահմաններում կարող է իր կամքի տէրը լինել նա ով յարգում է գիտակցումի խորհուրդը իբրեւ Բրահմանի :

– Կա՞յ մի բան, որ լինի աւելին, քան գիտակցումը, տէր իմ :

– Արդարեւ, կա՛յ մի բան, որ աւելին է, քան գիտակցումը :

– Ասա ինձ դրա մասին, տէր իմ :

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԳՀԱՆԴԱ

1.– Արդարեւ, խորհրդածութիւնն աւելին է, քան գիտակցումը : Երկիրը, կարծես, խորհրդածում է, եթերը՝ խորհրդածում, երկինքը՝ խորհրդածում, ջըրերը՝ խորհրդածում, լեռները՝ խորհըրդածում, աստուածներն ու մարդիկ՝ խորհրդածում : Ուստի մարդկանց մէջ նրանք, ովքեր վեհութեան են հասնում այս աշխարհում, կարծես մասնակից են այդ խորհրդածութեանը : Մանր ու դըռեհիկ մարդիկ կռուազան են, զրպախօս ու չարամիտ : Իսկ մեծ մարդիկ կարծես մասնակից են խորհրդածութեան պարգեւին : Յարգի՛ր խորհրդածութեան խորհուրդը :

2.– Նա ով յարգում է խորհրդածութեան խորհուրդը իբրեւ Բրահմանի, կարող է իր կամքի տէրը լինել խորհրդածութեան ընդգրկած սահմաններում՝ նա ով յարգում է խորհրդածութեան խորհուրդը իբրեւ Բրահմանի :

– Կա՞յ մի բան, որ լինի աւելին, քան խորհրդածութիւնը, տէր իմ :

– Արդարեւ, կա՛յ մի բան որ աւելին է, քան խորհրդածութիւնը :

– Ասա ինձ դրա մասին, տէր իմ :

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ԳՀԱՆԴԱ

1.– Արդարեւ, իմացութիւնն աւելին է, քան խորհրդածութիւնը : Վասնզի իմացութեան միջոցով, յիրաւի, իմանում ենք Ռիգվեդան, Եաճուրվեդան, Սամավեդան, ու չորրորդ՝ Աթհարվավեդան, ու հինգերորդ՝ աւանդութիւններն ու առքերը, ու նաեւ Վեդաների Վեդան, նախնիներին յարգելու կանոնները, թուերի գիտութիւնը, գուշակելու արուեստը, ժամարագիտութիւնը, բանավէճի արուեստը, վարքուբարքի կանոնները, աստուածների ծագումնաբանութիւնը, ուսմունքը Բրահմանի մասին, ուսմունքը դեւերի մասին, զինարուեստը, աստղաբանութիւնը, օձագիտութիւնը եւ ուսմունքը աստուածային արարմունքների մասին, ինչպէս նաեւ երկինքն ու երկիրը, քամին ու եթերը, ջուրն ու հուրը, աստուածներին ու մարդկանց, անասուններին ու թռչուններին, խոտերն ու ծառերը եւ բոլոր գազաններին՝ մինչեւ որդերն ու մծակները եւ մրջիւնները. նաեւ այն, ինչ արդար է կամ անարդար, ճըշմարիտ է կամ սուտ, բարի է կամ յոռի, հաճելի է կամ տհաճ. եւ սնունդն ու հիւթը, այս աշխարհը եւ միւս աշխարհը : Այս բոլորը իմանում ենք լոկ իմացութեան միջոցով : Յարգի՛ր իմացութեան խորհուրդը :

2.– Նա ով յարգում է իմացութեան խորհուրդը իբրեւ Բրահմանի, արդարեւ հասնում է իմացութեամբ լի, գիտութեամբ լի աշխարհներին : Իմացութեան ընդգրկած սահմաններում կարող է իր կամքի տէրը լինել նա ով յարգում է իմացութեան խորհուրդը իբրեւ Բրահմանի :

– Կա՞յ մի բան, որ լինի աւելին, քան իմացութիւնը, տէր իմ :

– Արդարեւ, կա՛յ մի բան, որ աւելին է, քան իմացութիւնը :

– Ասա ինձ դրա մասին, տէր իմ :

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԳՀԱՆԴԱ

1.– Արդարեւ, զօրութիւնն աւելին է, քան իմացութիւնը : Մէկ զօրաւոր մար-

ԺՈՐԺ ՍԱՆԴ, ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՅՈՑ ՎԱՆՔԸ

Գրեց՝ ԼԵՒՈՆ Թ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

– Իրաւ որ ինծի տարօրինակ կը թուի այս տեղ եւ այս երկրին մէջ այս բաներուն վրայ կարծիք փոխանակել, ըսի ցած ձայնով աբբային, մինչ Բեպպա Հայր կը զբաղեցնէր իր փոքրիկ մատները անպատկառօրէն խոշոր Աւետարանի մը լուսանցքներուն վրայ տարածուած փայլուն գոյներով յունական նկարներուն վըրայ պտըտցնելով :

– Պիտի տեսնէք որ, եթէ մենք կասկածի, լա Մընէի մասին գէշ բաներ պիտի ըսէք, ըսաւ աբբան. քիչ մը զինքը գրգռեցէք :

– Չէ՞ք կարծեր, ըսի վանականին, որ Պ. դը լա Մընէ սրբազան բանաստեղծ մըն է :

– Բանաստե՞ղծ, բանաստե՞ղծ, կրկնեց զարհուրած. Նորին Սրբութեան դատաստանէն տեղեակ չէ՞ք (11) :

– Ո՛չ, ըսի :

– Ուրեմն, գիտցէք որ այդ գիրքը զարշելի բան մըն է, եւ թէ անոր ընթերցումը բոլոր քրիստոնեաներուն համար արգիլուած է :

– Դժբախտաբար այդպէս ըլլալը չէի գիտեր, եւ առանց գէշ մտքի կարդացի զայն :

– Այդ դժբախտութիւնը ուրիշին ալ պատահած ըլլալու է, ըսաւ աբբան ժըպտադին : Այդ Պ. Դը Լա Մընէն վտանգաւոր տաղանդի տէր մարդ մըն է. իր գիրքը կարելի է ծայրէ ի ծայր կարդալ առանց գէշութեան մասին խորհելու :

– Անկասկած, ըսաւ վանականը. կարդալէ ետք է միայն որ, երբ խորհիլ սկըսիք, ծաղիկներու հրապոյրին եւեւ պահուըտած օձը կը տեսնէք :

– Ձեզի ալ նոյն բանը պատահեցաւ կարդալէ ետք, այնպէս չէ՞, եղբայր, ըսաւ աբբան :

– Չեմ ըսեր թէ կարդացած եմ. յարեց վանականը, ինծի ալ կրնար պատահիլ. առով մեծ յանցանք գործած չէի ըլլար : Աբբայ դը Լա Մընէն Պապին հետ տեսակցելէն ետք (12) հոս եկաւ (13) ու հետս խօսակցեցաւ : Տեսէ՛ք, ճիշդ ձեր տեղը նստած էր : Հարիւր տարի ալ ապրիմ իր դէմքը, ձայնը, խօսքերը պիտի չմոռնամ : Կ'ընդունիմ թէ վրաս շատ մեծ տպաւորութիւն գործեց : Անմիջապէս նըկատեցի որ Պ. Դը Լա Մընէ անոնցմէ է որոնք, եթէ ուզեն, կրնան Եկեղեցիին մեծապէս նպաստել : Կը կարծէի թէ անկեղծօրէն Եկեղեցւոյ ծոցը մտած էր եւ թէ ասկէ ետք անոր ամէնէն ուղղափառ պաշտպանը պիտի հանդիսանար. ի՞նչ կ'ուզէք որ ըսեմ, լաւ կը խօսէր, գրածին պէս կը խօսէր ... կ'ըսեն թէ լաւ կը գրէ, աւելցուց Հայը, որ աբբային հեգնական ժպիտէն կը զգուշանար, այնքան որ իրմէ անկեղծօրէն խնդրեցի որ իրեն յառաջիկայ հրատարակելիք գիրքը ինծի ղրկէ :

– Ղրկե՞ց, հարցուց աբբան :

– Չեմ ըսեր թէ ղրկեց, չարունակեց վանականը : Եթէ ղրկէր, յանցանքը իմս չէր. ո՞վ կրնար գուշակել որ այդքան հաւատացեալ եւ բարի մարդ մը այդպիսի զարշելի գիրք մը կրնար գրել :

– Լսա՞հ էք թէ զարշելի է :

– Ի՞նչպէս թէ վստահ եմ :

– Եթէ չէք կարդացած :

– Հապա պապին շրջաբերակա՞նը :

– Այո, մոռցայ :

– Երբ որ այդ շրջաբերականը մեզի հասաւ, ըսաւ վանականը, ես ալ ձեզի պէս Պ. դը Լա Մընէի մասին սխալմունքի մէջ էի : – Տեսէք թէ Աստուած ի՛նչ անպատում շնորհներով օժտած է այս սուրբ մարդը, կ'ըսէի եղբայրներուս, թէ ինչպէս կարճատեւ կասկած մը եւ տառապանք մը իր մէջ աշխոյժ ու ջերմ հաւատքի մը տեղի տուած են. անկահաւանաբար Պապին հետ տեսակցութեան արդիւնքն է :

– Այս բաները գիրքը կարդալէ ե՛տք ալ կ'ըսէիք, ըսաւ աբբան շարունակելով նեղել զայն :

– Չեմ ըսեր թէ այն ատենը ըսի, պատասխանեց վանականը. ասկէ զատ, ըսած ալ ըլլամ, քանի որ շրջաբերականը դեռ կարդացած չէի :

(Շար.– 28)

(11) Գրիգորիս ԺԶ. Պապը, իր 1834, Յուլիս 7–ի շրջաբերականով «Հաւատացեալի մը խօսքերը» դատապարտած էր, որպէս մոլորեցման մղող հրատարակութիւն :

(12) Ընդունելութիւնը տեղի ունեցած է 1832, Մարտ 13–ին :

(13) Լա Մընէ, իր «Հռոմի խնդիրները» (1836–1837) երկին մէջ չի յիշեր թէ Մըխիթարեանց վանքը այցելած է, վենետիկ գտնուած միջոցին :

ՀՈՂԱՐՏԻՔ

ԸՆԿ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԳԱՄՊԵՐԵԱՆ

Յուլիս 6-ին հողին յանձնեցինք մեր պզտիկ հին եւ հաւատաւոր ընկերներէն մէկն ալ՝ յանձին ընկ. Կարապետ Գամ-պէրեանի։

Ծնած Սեբաստիա, 80 տարի առաջ, ինք ալ շատ չատերու նման մանկութիւն չունեցաւ. ահաւոր Եղեռնը զինք ալ քըշեց Տէր-Զօր եւ բազմաթիւ դժուարութիւններէ ետք ինքզինք գտաւ Հալէպ, ապա Պաղտատ, Պէյրութ, ի վերջոյ հաստատուելու համար այս ափերը՝ նախ Տէսին, ուր գործօն մասնակցութիւն կը բերէր Հ. Յ. Դ.-ի աշխատանքներուն, եւ վերջնապէս՝ Մեքսիկա։

Ընկ. Գամպէրեան կանուխէն մտած էր Հ. Յ. Դ. շարքերը եւ ծառայեց անոր, ցուցաբերելով նուիրում, բծախնդրութիւն եւ պարտաճանաչութիւն։

Թաղման արարողութիւնը կատարուեցաւ Սէն-Ռոման Եկեղեցին, ուր Լիոնի եւ շրջակայքի հոգեւոր հովիւը Նորվան Վրդ. Զաքարեան դամբանականով մը վեր առաւ ողբացեալ ընկերոջ բարեմասնութիւնները իբրեւ հայ եւ հայրենասէր։

Եռագոյնով ծածկուած դագաղը երիտասարդ ընկերներ ուսամբարձ տարին մինչեւ գերեզմանատուն, ուր դամբանական մըն ալ խօսեցաւ ընկ. Վ. Գրիգորեան, յանուն Հրաչ Փափազեան կոմիտէի։

Հողը թեթեւ գայ վրադ, սիրելի ընկեր Կարօ։

ԿԱՐԱՊԵՏ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ԴԷՊԻ ԳԻՒՂ

Վերջին մարդահամարը հետաքրքրական երեւոյթ մը կը մատնանշէ։ Վերջին երեք տասնամեակներուն գիւղերէն դէպի քաղաքները, եւ յատկապէս, Աթէնք խուժած գիւղացիները, ներկայիս կը ձգտին ետ վերադառնալ, վերահաստատուիլ իրենց նախկին գիւղերուն կամ փոքրածաւալ քաղաքներուն մէջ։ Երկու գլխաւոր պատճառներ հրապարակ կը դրուին, բացատրելու համար այս երեւոյթը։ Առաջին՝ գիւղարնակներու արձանագրած յուսախաբութիւնը Աթէնքի նման քաղաքի մը մէջ. – ապականութիւն, առօրեայ վազք, բնակութեան դժուարութիւն եւ այլն։ Երկրորդ՝ գիւղատնտեսութեան զարգացումին հեռանկարը՝ նիւթական լայն աղբիւրներու ապահովումով, շնորհիւ Յ ո ւ ն ա ս տ ա ն ի անդամակցութեան Հասարակաց Շուկային։

– Դէպի ետ դարձի շարժում մը ծաւալ առած է, կ՚ըսէ Յունաստանի Գիւղատնտեսական Դրամատան վարիչ Փափելասիս։ Երիտասարդներ այժմ մեզի կը դիմեն վարկեր ձեռք ձգելու համար։ Կ՚ուզեն գիւղ վերադառնալ եւ իրենց հօրենական լքուած հողերը մշակել։

– Մայրաքաղաքը, կ՚աւելցնէ պաշտօնատար մը, իր հմայքը տարածեց երիտասարդութեան վրայ, վերջին տասնամեակներուն։ Սակայն չյաջողեցաւ գոհացում տալ անոնց։ Գիւղերէն ժամանած երիտասարդներ պանդոկներու սպասեակներ, դռնապաններ կամ ալ մանրավաճառներ դարձան։ Մնացեալը՝ ապականութիւն, երթեւեկի խճողում, բնակութեան դժուարութիւն՝ իրենց դերը կատարեցին։ Բաժակը յորդեցաւ անոնց մօտ։

Մարդահամարին պատկերը յստակ է։ Բ. Համաշխարհային պատերազմէն ի վեր առաջին անգամն ըլլալով, քաղաքներուն բնակչութեան աճը անկում կ՚արձանագրէ. փոխարէնը աճ կ՚արձանագրեն գիւղական շրջանակները։

Աթէնքի բնակչութեան աճը, 1971-էն ցայսօր, 18·8 տոկոս եղած է, երբ անիկա 37 տոկոսէն քիչ աւելի ներկայացուցած էր 1961-էն 1971։ Անդին, գիւղատնտեսական շրջանի մը մէջ, Էփիրուս, Ալպանիոյ սահմանին մերձ, Հիւս. Յունաստան, բնակչութեան աճը 4·2 տոկոս պարզած է։ Պատկերը յայտուն դարձնելու համար վիճակագրութիւնը ցոյց կուտայ նոյն շրջանին բնակչութեան անկումին տոկոսը՝ 12, նախանցեալ տասնամեակին։

Ազգային Վիճակագրութեան Գրասենեակին հաշիւով, հողամշակութեամբ եւ յարակից ճիւղերով զբաղող բնակչութեան տոկոսը երկրին մէջ 36 կը ներկայացնէ, թէեւ բուն գործօն տարրը շուրջ 20 տոկոսի մէջ կը ներկայանայ։ Այսպէս կամ այնպէս, տուեալ ցուցանիշը 9 տոկոսով բարձր է Հասարակաց Շուկային միջինէն։

Մասնագէտները չեն անտեսեր գիւղական վայրերուն ապրելակերպի մակարդակին արձանագրած յաջողութիւնը։ Յետ-պատերազմեան տարիներուն, գիւղացիք հազիւ հազ իրենց ապրուստը կ՚ապահովէին։ Այժմ, գլխաւորաբար մէկ միլիոն արտագաղթած Յոյներու առաքած տարադրամին, գիւղացիները կըրնան ձեռք ձգել հեռատեսիլ, ինքնաշարժ, եւ այլ յարմարութիւններ։

Ասոր վրայ հարկ է աւելցնել կառավարութեան տարիներու ձգտումը. – նիւթական կարեւոր յատկացումներով արդիականացնել գիւղատնտեսութիւնը, բարձր գիներ սահմանել գիւղատնտեսական արտադրութիւններուն համար եւ այլն։

Թ. Ա. Թ.

ԴՈՒՐՍԷՆ ՆԵՐՍ

ԼՈՍ-ԱՆՃԵԼԸՍԻ շրջանը՝ Օրէնճ Քաունթի, Տիգնի Լենտ եւ Սան Տիէկօ, Թրքական պարախումբի տալիք երեկոյթները ջնջուած են շնորհիւ Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Ամերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբի աշխատանքներուն։ Արդարեւ, 57 հոգիէ բաղկացած Թրքական պարախումբը Միացեալ-Նահանգներու Արտաքին Նախարարութեան հրաւէրով ելոյթներ պիտի ունենար Քալիֆորնիա, Ուաշինկթըն եւ Նիւ-Եորք։ Հայերը մեծ բազմութեամբ փութացած են հանդիսավայրերը՝ բողոքի ցուցատախտակներով եւ թռուցիկներով, արգիլելք հանդիսանալու համար պարախումբի ձեռնարկներուն։ Զայն-հեռատեսիլը անդրադարձած է դէպքերուն յայտնելով, որ քաղաքային պատասխանատու մարմինները, յաջորդական ժողովներ գումարելով, նկատի առած են Հայերու բողոքը եւ առաջքը առնելու համար հաւանական որեւէ միջադէպի ջնջած են պարախումբին ելոյթները։

×

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ (Լոս-Անճելըս) Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ «Արգարեան» սրահին մէջ, Մայիս 29-ին, 28 նորագիրներ մտած են Հ. Յ. Դ. շարքերը, Մայիս 28-ի առթիւ կազմակերպուած խըրախճանքի ընթացքին։ Կնքահայրը եղած է ընկ. Խ. Տիգինեան։

×

ԹԵՀՐԱՆԻ «Զէյթուն» (Մաճիտիէ) թաղամասին մէջ, Յունիս 19ին, կատարուած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հիմնօրհնէքը, ձեռամբ Արտակ Արք. Մանուկեանի։ Ներկայ եղած են շուրջ երկու հազար հոգի։ Արարողութեան աւարտին Արտակ Արք. անդրադարձած է օրուան խորհուրդին եւ կոչ ըրած միասնականութեան։ Խօսք առած է եկեղեցւոյ բարերարը՝ Գրիգոր Մելիքեան։ Պարսիկ հիւրերու կողմէ ողջոյնի խօսք արտասանած է Շամս Թեհրանի։

×

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ վանքին մէջ, Յունիս 21-ին, կատարուած է երեք աբեղաներու ձեռնադրութիւնը։ Արարողութեանց նախագահած են Խորէն Ա. եւ Գարեգին Բ. Աթոռակից Կաթողիկոսները։ Պատարագած եւ ձեռնադրութիւնը կատարած է Դպրեվանքի տեսուչը՝ Տաթեւ Արք. Սարգիսեան։ Նոյն օրը, երեկոյեան, Պիքֆայայի մէջ տեղի ունեցած է հաւաքոյթ-պտղասեղան մը, ներկայութեամբ երկու Հայրապետներուն, Միաբանութեան անդամներուն, Դպրեվանքի ուսուցչական կազմին եւ ուսանողութեան։

×

ՍՈՒՐԻՈՅ Երիտասարդական Միութեան Հալէպի մասնաճիւղի նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցած է ցուցահանդէս մը, նուիրուած արաբ եւ հայ ժողովուրդներու դարաւոր անցեալին։ Բացումին ներկայ եղած են Թեմին առաջնորդը՝ Սուրէն Եպիսկ. Գաթարոյեան, պետական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ, երեսփոխաններ եւ համալսարանի դասախօսներ։ Ցուցահանդէսը ունեցած է զանազան բաժանումներ՝ «Արաբները Հայաստանի մէջ», «Հայերը Հալէպի մէջ», «Հայերը Եգիպտոսի մէջ», «Բժշկական կալեր», «Արաբագիր հայ գրողներ», «Արաբները եւ Մեծ Եղեռնը» եւայլն.։

...ը անհուղողի է մատնում հարիւր խմաչների։ Եթէ մէկը զօրաւոր է դառնում, ապա դառնում է բարձրացնող՝ [illegible] մարդ։ Բարձրանալով՝ դառնում է շրջագայող մարդ եւ այցելում իմաստուններին։ Այցելելով՝ դառնում է իմաստունի առաջ նստող։ Նստելով իմաստունի առաջ՝ դառնում է տեսնող, դառնում է լսող, դառնում է մտածող, դառնում է հասկացող, դառնում է գործող, դառնում է իմացող մարդ։ Ցիրաւի, երկիրն ամուր կանգնում է զօրութեան շնորհիւ, եթերը՝ զօրութեան շնորհիւ, երկինքը՝ զօրութեան շնորհիւ, լեռները՝ զօրութեան շնորհիւ, աստուածներն ու մարդիկ՝ զօրութեան շնորհիւ, անասունները՝ զօրութեան շնորհիւ, թռչուններն ու խոտերն ու ծառերը եւ բոլոր գազանները մինչեւ որդերն ու մոծակները եւ մրջիւնները՝ զօրութեան շնորհիւ. աշխարհն ամուր կանգնում է զօրութեան շնորհիւ։ Ցարգի՛ր զօրութեան խորհուրդը։

2.– Նա ով յարգում է զօրութեան խորհուրդը իբրեւ Բրահմանի, կարող է իր կամքի տէրը լինել զօրութեան ընդգրկած սահմաններում՝ նա, ով յարգում է զօրութեան խորհուրդը իբրեւ Բրահմանի։

– Կա՞յ մի բան, որ լինի աւելին, քան զօրութիւնը, տէր իմ։

– Արդարեւ, կա՛յ մի բան, որ աւելին է քան զօրութիւնը։

– Ասա ինձ դրա մասին, տէր իմ։

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՔՀԱՆԴԱ

1.– Արդարեւ, սնունդն աւելին է, քան զօրութիւնը։ Ուստի, եթէ մէկը չսնուի տասը օր ու գիշեր, ապա, եթէ կենդանի էլ մնայ, անկարող կը դառնայ տեսնելու, լսելու, մտածելու, հասկանալու, գործելու, իմանալու։ Իսկ սնունդ առնելու շնորհիւ կը դառնայ տեսնող, կը դառնայ լսող, կը դառնայ մտածող, կը դառնայ հասկացող, կը դառնայ գործող, կը դառնայ իմացող մարդ։ Ցարգի՛ր սննդի խորհուրդը։

2.– Նա ով յարգում է սննդի խորհուրդը իբրեւ Բրահմանի, արդարեւ հասնում է սննդով ու խմիչքով հարուստ աշխարհներին։ Սննդի ընդգրկած սահմաններում կարող է իր կամքի տէրը լինել նա ով յարգում է սննդի խորհուրդը իբրեւ Բրահմանի։

– Կա՞յ մի բան, որ լինի աւելին, քան սնունդը, տէր իմ։

– Արդարեւ, կա՛յ մի բան, որ աւելին է, քան սնունդը։

– Ասա ինձ դրա մասին, տէր իմ։

Թարգմ. ԿԱՐԳԻՍ ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՌՕՏԵԱԼ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՇԷՑԽ ՃԷԼԱԼԻ ՀՈՂԻՆ ՎՐԱՅ

Մարկոս՝ իր փոքրիկ տղուն ձեռքէն բռնած՝ շատերու հետ կ՚աճապարէր իջնել գիւղի հրապարակը, որովհետեւ Մարտիկի կռուողներէն տասը ձիաւորներ գիւղի հրապարակը մտած էին։

Թաթխան գիւղի հրապարակը լեցուած էր գիւղացիներու բազմութիւն մը։ Ժըխոր, ծիծաղ, լաց, աղմուկ։ Մայրն իր կորսուած զաւակը այնտեղ գտած էր։ Այնտեղ զիրար գտած էին դաշտերուն, այգիներուն մէջ, սարսափով զիրար կորսնցուցած տան անդամները։ Այգիներու ճամբան տեսած էին մէկին դիակը, չաքին մէջ տեսած էին ջուլհակին դիակը, գլուխը նաճախով ջարդուած։ Հրապարակի բազմութիւնը, հովին մէջ ձգուած թելերու նման իրարու խառնուած, կը փնտռէր իր ողջերն ու մեռելները։

Թալանող քիւրտերը եւ թուրքերը երբ լսեր էին Սպիտակ Ձիաւորի մուտքը Խուրշիտի հողին՝ երբ մանաւանդ լսեր էին, թէ Սպիտակ Ձիաւորի կռուողներէն քսան ձիաւոր Թաթխան են մտեր, անկանոն խուճապով մը պարպեր էին հրապարակը՝ թողլով իրենց աւարի սայլերն ու էշերը։

Գիւղացիներէն շատեր, սայլերուն վրայէն իրենց ապրանքները կը զատէին հրապարակին վրայ դիզուած աւարներէն։ Իրարու խառնուած աղմուկին մէջ կային նաեւ պղնձի ձայներ ու լաթերու գոյներ։

Այդ բազմութեան մէջ էին Մարտիկի ղրկած քսան ձիաւորները։

Րէնճպէր Բարսեղ, այդ հրապարակին վրայ էր որ առաջին անգամ տեսաւ իր ախոռին երկու գոմէշներն ու ժպտաց եղբօրը մը պէս, ինչպէս լացեր էր՝ եղբօրը մը պէս։ Բազմութեան մէջ, Արապն ու Տիգրօն, վիզերը տնկած եւ ականջնին չթած, կարծես իրենց տէրը կը փնտռէին։ Հրապարակին վրայ հաւաքուած էին նաեւ փողոցի շուները. կ՚ըսես հսկայական ճիւաղ մը մութին հետ, իր ճանկերով թեւերը վերցուցած հեռացած էր ու մաղաչ արեւը նոր գոյն ձգած էր գիւղացիներու ձայներուն մէջ։ Անոնք, ամբողջ գիշերը, տանիքներէն, փողոցներէն ի զուր ոռնուկներ ձգած էին կըտուրներուն վրայ՝ կապարի ծանրութիւնով ճիւաղը հեռացնելու համար։

×

Այդ գիշեր, գիւղերուն մէջ էն շատ վնասուողը Հնադրակն էր։ Ճէլալ գիւղի փողոցներուն մէջ կռուի բռնուող բանուորներէն մաս մը կոտորուած էր, մաս մըն ալ վէրքոտ, արիւնոտ, ճեղքուած գլուխներով՝ Հնադրակի այգիները ձգած էր ինքզինք։

Գիւղացիներու պաշտպանութեան համար զէնք վերցնողները, երբ կ՚իմանան, որ Ճէլալ գիւղի քիւրտ խուժանը, բանուորները կոտորելէ ետք, Հնադրակի վրայ կը քալէ, գիշերով դուրս կ՚ելլան, զանազան դիրքերէ թալանող խուժանը կը զբաղեցնեն, մինչեւ որ գիւղացիները, թողած տուն-տեղ, իրենք զիրենք Խոտրջուրի ճամբան կը ձգեն։ Ցետոյ, նահանջելով կը հեռանան նաեւ կռուողները՝ միանալու գիւղացիներու կարաւանին ու հասնելու՝ Խոտրջուրի կռուողներուն։ Խոտրջուր չհասած՝ ճամբաներուն վրայ ձգուած սայլերէն, դաշտերուն մէջ թալանող թուրքերու եւ քիւրտերու խուժանէն անոնք կը հասկնան, որ Սպիտակ Ձիաւորը՝ Ճէլալի շրջանն է մտեր։

Արեւը բաւական բարձրացած էր, երբ Թորթանցի տասը ձիաւորներ եկեղեցիի ճամբով Հնադրակ կը մտնէին։ Ճամբուն վրայ կար կոտրած սայլ մը, մի քանի եզներ ու դիակ մը։ Գիւղը ածուխի դէզի մը երեւոյթն առած էր։ Զայի ճամբուն վրայ տեսան թափուած ճվալներով ցորեն, կահկարասիներու կտորներ ու պղնձեղէններ։ Թալանող քիւրտերու սայլերը չայով անցած էին։

(Շար.– 358)

Տէր եւ Տիկին Արա Գարթալեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մուրատեան եւ զաւակները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ հօր եւ մեծ հօր՝

ՅԱԿՈԲ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

մահը։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Յուլիս 13, Երկուշաբթի օր, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue du Perche — Paris (3e)

Այս Կիրակի, Յուլիս 19, ժամը 11-ին՝ հանդիսաւոր պատարագ զոր կը մատուցանէ՝

ԱՆԴՐԷԱՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԵՏՈՂԼԵԱՆ

(Պատրիարքական – փոխանորդ)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի ողբացեալ երիցուհի Մաննիկ Համբարձումեանի թաղման առթիւ. –

Հմայեակ Քհնյ. Համբարձումեան ե. պ., ժաֆին, եկ. դպրոցին, Հ. Բ. Ը. Միութեան, Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին, Ֆր. Մշակութային Միութեան, Լա Սիոթայի Հայկ. Դպրոցին 250–ական Ֆր., Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը ե. պ. եւ դպրոցին, 200–ական, Տէր եւ Տիկին Րիշար Վեմեան ժաֆին, Տէր եւ Տիկին Րիշար Վեմեան Լա Սիոթայի Հայկ. Դպրոցին 100–ական, Պ. Թորոս Աթոյեան ե. պ. 200, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մահտեսեան ե. պ., Ֆր. Մշակութային Միութիւնը ե. պ., Պ. Ասատուր Հոլոբիկեան ե. պ., Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան եկ. դպրոցին 100–ական, Վեհեմեան տը Լէսթէն ընտանիք ե. պ. 50, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Դաւիթեան ե. պ., Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանոյեան եկ. դպրոցին, Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Զորպաճեան ե. պ. 100–ական, Պ. Ժորժ Զորպաճեան ե. պ., Օրիորդ Մոնիք Զորպաճեան ե. պ. 50–ական, Պ. Ն. Տէր – Մինասեան «Աշխարհ» թերթին, Տէր եւ Տիկին Նուպար Գիւլթալեան ժաֆին 100–ական, Տէր եւ Տիկին Ժիլպէր Նասիպեան ե. պ., Պ. Բիւզանդ Զորպաճեան ե. պ. 50–ական, Տէր եւ Տիկին Հայկ Թերզեան ե. պ., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Հոթոթեան Կապոյտ Խաչին, Գալուստ Ահարոնեան ընտանիք դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Արշամ Պապայեան ե. պ., Վարժապետեան ընտանիք ե. պ., Տէր եւ Տիկին Շարլ Կուրտիկեան ե. պ., Տիկին Կարապետեան ե. պ. 100–ական, Սէն Ժերոմէն Մինասեան ընտանիք ժաֆին, Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին 50–ական Ֆր.։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Պ. Արտաւազդ Էթեմէզեան 350 Ֆր. կը նուիրէ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Գույումճեան ընտանիքը (Պէյրութ) Գեղամ Հայոցեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի՝ 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման, նոյն տըխուր առթիւ, Տէր եւ Տիկին Եսայեան (Ուաշինկթըն) 50 տոլար կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանը շընորհակալութեամբ ստացած է 1000 Ֆր. Պ. Ստեփան Մահպուբեանէ, 500՝ Պ. Դաւիթ Խօսթաշէ եւ 400 Տիկին Ճրճրեանէ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Պանեօ – Քաշոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է. – Տէր եւ Տիկին Մարգար Հագիմեանէ 500 Ֆր. իրենց հօր՝ Կարապետ Հագիմեանի մահուան 2–րդ տարելիցին առթիւ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	200 (235,20)
Հոգեհանգիստ	100 (117,6))
Շնորհակալիք	100
Հարսնիք, նշանտուք	100
Ծնունդ	100
Կը փնտռուի	40 (47,04)
Կ'ուզուի	60 (70,56)

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սովորական ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջ։ Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական եւ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

Վերոյիշեալ սակերու վրայ կ'աւելնայ Թէ. Վէ. Ա.Ն՝ 17,60 առ հարիւր (տես՝ փակագիծի մէջ գումարները)։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.– Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի Պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 7–ին, Casino Charbonnière.

LES SECTIONS JAF et UCFAF DE LA REGION PARISIENNE

Vous donnent rendez-vous à leur

Fête Champêtre Annuelle

«CARREFOUR DE L'ANEMOMETRE» au Bois de Clamart

Le Dimanche, 19 Juillet de 10 à 22 h.

PARTIE ARTISTIQUE

Buffet franco - arménien — Jeux et Stands

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կոմիտաս Փողոց, 4

1981 / 82 Տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են։ Հեռաձայնել.–

– Տիկին ԳԱՐԱՃԵԱՆ 375. 27. 89

– Տիկին ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ 376. 68. 19

Ecole St. Grégoire de Nareg

— Les inscriptions à l'Ecole St. Grégoire de Nareg sont dès maintenant ouvertes pour l'Année Scolaire 1981-1982.

Pour tous renseignements s'adresser au Père ZABARIAN.-

38, Route de Collonges

69450 - St. Cyr au Mont d'Or

Tél.: (7) 847. 28. 65

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

60–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

3 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ – 18 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Առանց նիւթական ակնկալութեան. հետեւաբար՝ անմրցելի գիներով։

Արձանագրութեան համար դիմել՝ Հայ Կարմիր Խաչի գրասենեակը 32 Րիւ տը Թրէվիզ, 75009 Փարիզ։ Երկուշաբթի օրերը, ժամը 16 – 18, եւ կամ հեռաձայնել.–

— *NAVASSARTIAN;* 985. 36. 53

— *SAGHATELIAN;* 854. 35. 74

— *SIRICA;* 790. 30. 53

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ.–

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՃՈՂ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Սեպտեմբեր 26–ին՝

Ս Ո Ֆ Ի Թ Է Լ

Ի նպաստ Կապոյտ Խաչի գործունէութեան եւ Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ նորոգութեան։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7-ԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Կիրակի, Յուլիս 19, ժամը 8–ին Ֆրանս – Քիւլթիւռ կայանէն՝ Պանդխտութիւնը եւ Հայերը։

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1981–1982 Ուսումնական Տարեշրջանի Արձանագրութիւնները բացուած են

Ա.— Վարժարանս կ'ընդունի ՑԵՐԵԿՕԹԻԿ եւ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ հայ աշակերտներ, ՄԱՆՉ եւ ԱՂՋԻԿ, 6 տարեկանէն սկսեալ։

Բ.— Վարժարանս ունի՝ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԷՆ մինչեւ ՊԱՔԱԼՕՐԷԱՑ-ի աւարտական դասարան՝ Ա. Բ. Գ. Դ. բաժիններով։

Գ.— Գիշերօթիկ բաժինը վերապահուած է մանչերուն։

Դ.— Ապահովուած է ինքնաշարժի յատուկ սպասարկութիւն, ցերեկօթիկ աշակերտները հաւաքելու եւ ցրուելու համար։

Ե.— Որոշուած է թոշակի վերաբերեալ յատուկ դիւրութիւններ կատարել՝ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ ամէն աշակերտի արձանագրութեան համար։

Զ.— Ծրագրուած է բանալ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆՈՐ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱԺԻՆ։

Հետաքրքրուող ծնողքները կը հրաւիրուին փութով յարաբերութեան մէջ մտնել Վարժ.-իս Տեսչութեան հետ։

26, *Rue Troyon* - 92310 *SEVRES*

Tél.: 534. 68. 28

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան՝

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 11–ԻՆ.

×

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ հիմնարկութեան 50–ամեակի բացառիկ հանդիսութիւնը՝

Հոկտեմբեր 11, Կիրակի օր, *բարձր հովանաւորութեամբ Հայրապետական Պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ։*

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային։

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմնի

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ի նպաստ՝ Հայկ. Վարժարաններու

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6–ԻՆ

ARMÉNIE

Nos prochains départs de PARIS, LYON et MARSEILLE

août: du 3 au 14, du 3 au 17, du 15 au 28

septembre: du 5 au 18

du 21 septembre au 5 octobre

Voyages accompagnés par: VAROUJAN SARKISSIAN

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:

LEVON BAGHDASSARIAN

SABERATOURS

3, Rue de l'Arrivée

Imm. CIT - 7e étage

75749, Paris — Cedex 15

Tél.: (1) 538. 67. 47

A LYON:

VAROUJAN SARKISSIAN

SEVAN VOYAGES

48, Cours de la Liberté

69003 — LYON

Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:

JACQUES CHELELEKIAN

WASTEELS

87, La Canebière

13001 — Marseille

Té.: (91) 95. 90. 12

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ
17
VENDREDI
17 JUILLET
1981

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.952

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

56e ANNÉE — No 14.952

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓՈՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՊԱԿԵԴՐՈՆԱՑՈՒՄԸ ԿԻՐԱԳՈՐԾՈՒԻ ՄԻՆՉԵՒ 2 ՏԱՐԻ

—o—

Ցուցական արագ փոփոխութիւնները կը թուին գործելակերպի գլխաւոր գըրութիւն ըլլալ, զոր նոր վարչակարգը հրապուրուած է իշխանութեան գլուխ գալէն ի վեր: Ազգայնացում, յետոյ ապակեդրոնացում մինչ ոչինչ կը փոխուի ինչ կը վերաբերի գործազրկութեան, որու Թիւը կրկին կ'աւելնայ: Եւ այս ծանր հարցը գուցէ միակն ըլլայ, որ դիւրին փոփոխութիւն պիտի չկրէ եւ արկայօրէն պէտք է ընդունիլ թէ գործազուրկներու Թիւը չէր, որ անհրաժեշտ էր ժիսքար տ'էսթէնի երեսին նետել իբրեւ գլխաւոր Թերին իր եօթնամեակին, կային ուրիշներ, մինչ գործազրկութեան հարցը «Ժիսքարտիէն» մենաշնորհ մը չէր: Անշուշտ երբ այսօր, իշխանութեան գլուխ գալէ երկու ամիս ետք, գործազուրկներու Թիւը կ'աւելնայ 1,6% Յունիսին բաղդատմամբ՝ Մայիսին), կարելի չէ միայն ըսել որ նախորդ վարչակարգին սխալ մատակարարութեան հետեւանքն է: Այսօր, Ֆրանսայի գործազուրկներու Թիւը մէկ միլիոն եօթը հարիւր երեսուն երկու հազար հինգ հարիւր երեսունի հասած է եւ անկարելի է որ մինչեւ տարւոյն վերջ 2 միլիոնը չանցնի եւ ոչ մէկ փանացէ (հրաշք դեղ) լուծելու համար տագնապ մը, որ ֆրանսական չէ: Կը մնայ ուրեմն փոփոխութիւններու ձեռնարկել ցոյց տալու համար որ ընտրապայքարի ընթացքին առաջարկուած ծրագիրը կը գործադրուի, գալով գործադրութեան, այժմ վճռական խօսքեր կ'ըլլան, «պատերազմ» կը յայտարարուի եւ խոստումներ՝ գործեր ստեղծելու...: Ուրեմն, կը սկսի գործադրութիւնը այլ հարցերու: Ազգայնացումէն ետք՝ ապակեդրոնացում, այսինքն վերջ՝ Ժաքոպէններու կեցցէն՝ Ժիրոնտէններ: Նախագահ Միթերան կարճ բանաձեւով մը կ'ամփոփէր ծրագիրը Նախարարաց Խորհուրդի նիստին՝ «Ֆրանսան պէտք ունեցաւ կեդրոնացած իշխանութիւն մը կառուցանելու համար, ապակեդրոնացած իշխանութեան մը պէտք ունի չքայքայուելու համար»: Օրինագիծը կը ներկայացնէր Ներքին Նախարարը՝ Կասթոն Տըֆէռ, որ կը յայտարարէր նպատակը՝ իշխանութիւն տալ համայնքապետներուն, շրջաններու եւ նահանգներու խորհուրդներուն, որպէսզի անկախ ինքնավար ըլլան եւ Փարիզը դադրի տիրող ու տիրապետող միակ իշխանութիւնն ըլլալէ: Գործնականին մէջ սակայն, երկու տարի վերջն է միայն որ անոնք պիտի ստանան տուրքերու նոր աղբիւրներ: Ինչ որ պիտի պատահի այն է որ, մարզարան մը, դպրոց մը, մսուր մը շինելու համար Փարիզի հրահանգին պէտք պիտի չըլլայ, այսինքն պետութեան վարչական եւ նիւթական հոգատարութիւնը պիտի ջնջուի: Օրինագիծը պիտի ծեծուի Ազգ. Ժողովի արտակարգ նիստին, որ կը գումարուի Ուրբաթ եւ հաւանաբար քուէարկուի մինչեւ վերադարձ, նոյնիսկ եթէ հարկ ըլլայ որ մէկէ աւելի անգամներ Ծերակոյտ երթայ գայ: Կասթոն Տըֆէռի համար «խաղաղ յեղափոխութիւն» մըն է որ կը կատարուի:

Որքան ալ հրապուրիչ Թուի այս ծրագիրը վախ մը կայ, որ մէկ փորձանքէն ազատելու համար աւելի գէշ փորձանք մը ստեղծուի, այսինքն տեղական իշխանութիւններ ծագին, «պզտիկ արքաներ» եւ մէկ տիրոջ տեղ բազմաթիւ տէրեր ըլլան ու նաեւ շատ քաղաքականանայ շրջանային վարչութիւնը:

×

Փիէռ Մոռուա մամուլի «մեծերուն» դիմաց էր Զորեքշաբթի իրիկուն, հեռատեսիլի Ա. կայանէն: Ճշգրիտ պատասխաններուն նախընտրեց ընդհանուր համոզումները, մանաւանդ գովքը՝ Ընկերվարութեան: Հանդարտ ուժ մը, ապահովութիւն ներշնչելու համար Ֆրանսացիներուն, Մոռուա քիչ մը նեղն է Նախագահին եւ իր կուսակցութեան միջեւ: Երկու գլխաւոր եւ հրատապ հարցերն էին՝ ազգայնացումները եւ ապակեդրոնացումը: «Եթէ ձախ կառավարութիւն մը չազգայնացնէ, դրամին իշխանութիւնը որ շուք կը բերէ ժողովրդավարութեան ամբողջութեան վրայ, կը մնայ» կ'ըսէ նախարարապետը, որ կը վստահեցնէ որ փոքր խնայողները, այսինքն քիչ բաժնեթուղթ ունեցողները պիտի չկեղեքուին: Ցետոյ ազգայնացումը լաւ բան մը ըլլալը փաստելու համար, կայ անշուշտ խօսուն օրինակ մը՝ Ռընօ, որու նախկին նախագահ – տնօրէնն է յանձնուած ճարտարարուեստը: Մոռուա չուզեց յստակ բան մը ըսել դրամի արժեզրկման մասին, չեշտելով միայն թէ ֆրանքը պիտի պաշտպանուի, վճռական եղաւ Ամերիկայի նկատմամբ, որ տնտեսական խաղերու կը բերէ Եւրոպան վերջերս, անբնական սակերու բարձրացնելով տոլարին չահարաժինները: Բայց չեշտեց Մոռուա, ֆրանքեւդերման համախոհութիւնը ամուր է:

× Նոյն օրը, Զորեքշաբթի միջադէպ մը պատահած էր Ազգ. Ժողովին մէջ եւ մէկ մարդու պէս ընդդիմութիւնը դուրս կ'ելլէր, բողոքելու համար իրեն տրուած խօսքի քիչ ժամանակին: Ձայները կը բարձրանան, վիրաւորական խօսքեր կը փոխանակուին: Լուի Մեռմազ տեղի տըւող չէ եւ նոր ընդդիմութիւնը «համը» պիտի առնէ իր նոր – աչկերտութեան – վիճակին, հաստատելու համար, ի վերջոյ, թէ ով որ դայ իշխանութեան գլուխ չի կրնար խուսափիլ անզիջող ըլլալէ...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ռիւ տէ զ'Ալէսի պանդոկի մը մէջ մեծ հրդեհ ծագած էր Հինգշաբթի առաւօտեան 4–ին: 6 մեռեալ եւ 25 վիրաւոր կայ:

ԼԵՀ բանուորական կուսակցութեան համագումարը անակնկալ մը բերաւ Զորեքշաբթի օր, հակահանիա շարժումով մը, մինչ սկիզբէն ապահով կը Թուէր իր վերընտրութիւնը: Ջերմ ծափահարութիւններու կ'արժանանար ազատական Ռակովսկին: Կանիայի դիրքին յանկարծակի տկարացումը հետեւանք էր շրջող փաստաթուղթի մը իր քիչ մը «պղտոր» դիրքին վերաբերող 1970–ին, պալթեան նաւահանգիստներու դէպքերու առընչութեամբ:

ՏԻԱՐՊԱԳՐԻ մէջ, պատերազմական վիճակի դատախազը 11 մահապատիժ պահանջեց քիւրտ անջատողականներու դէմ: Նոյն դատավարութեան ընթացքին 151 հոգի կրնան 8–էն 20 տարի բանտարկութեան դատապարտուիլ: Միշտ Տիարպագըրի մէջ, երկու ուրիշ դատեր ալ կը պատրաստուին քրտական անջատողական շարժումներուն դէմ: Ըստ Ֆիկառօ–ի այս անջատողականութիւնը, մէկն է այն երեք ցաւերէն, զորս զին-ուորականները կ'ուզեն ճզմել, միւս եր-

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒԼԻՍ 8 – 14)

«ԿՈՏԱՅՔ»Ը, «ՇԻՐԱԿ»Ը ԵՒ «ՍՊԱՐՏԱԿ»Ը ԼԱՒ ԴԻՐՔԻ ՄԷՋ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ՄՐՑԱՇԱՐՔԻՆ

Խորհրդային ախոյենութեան Բ. դասակարգի մրցաշարքի (9–րդ խմբակ) դասաւորման գլուխը կը գտնուի միշտ Աբովեանի «Կոտայք» խումբը, որ 22 խաղերէ ետք շահած է 34 կէտ: Իրեն կը հետեւի Սամտրեդիայի (Վրաստան) «Լոկոմոտիւ»ը 32 կէտով: Լաւ դիրքի մէջ են նաեւ Հայաստանի միւս երկու խումբերը: Լենինականի «Շիրակ»ը 26 կէտով կը գրաւէ 3–րդ տեղը, իսկ Հոկտեմբերեանի «Սպարտակ»ը 24 կէտով՝ 4–րդ տեղը:

×

ՆԵՐՈՆԻ ՕՐՈՎ ՁՈՒԼՈՒԱԾ ՈՍԿԻ ԴՐԱՄ ՄԸ ԳՏՆՈՒԱԾ ԱՐՏԱՇԱՏԻ ՄԷՋ

Հայաստանի հնագարեան մայրաքաղաք Արտաշատի տարածութեան մէջ պեղումներ կատարող հնախոյզները տարիներ կ'երազէին գտնել Հռոմի կայսեր Ներոնի օրով ձուլուած ոսկեդրամ: Պատմաբաններ կը պնդէին, թէ «չի կրնար պատահիլ, որ այն ժամանակ միջազգային լայն շրջանառութեան մէջ եղած այդ ոսկէ դրամները հասած չըլլային Արտաշատ, որ հարաւ – արեւելեան Ասիոյ եւ Եւրոպայի երկիրները իրարու կապող առեւտրական եւ տարանցիկ ծանօթ դօտի էր: Այս վարկածին լուծումը գտած է Նոր Կեանք գիւղէն Միսաք Սարիբէկեան, որ ներկայանալով Պատմական Յուշարձաններու Պահպանութեան Վարչութիւն, սեղանին վրայ դրած է եօթը կրամնոց ոսկէ դրամ մը: Այս առթիւ, Հնագիտութեան եւ Ազգագրութեան Հիմնարկի տնօրէն ակադ. Բաբկէն Առաքելեան ըսած է, թէ ոսկէ դրամը գտնուած է Արտաշատի հին դամբարաններու շրջանը: Ըստ երեւոյթին, այդ դրամները բարձր կը գնահատուէին Ա. դարու սկիզբը եւ սովորութեան համաձայն, անոնք կը թաղուէին հանգուցեալին հետ: Այնպէս որ հաւանաբար ներկայիս թանգարան յանձնուած այդ ոսկէ դրամը վերջինը չի կրնար ըլլալ Հայաստանի տարածութեան մէջ գտնըւող: Տասնեակ տարիներէ ի վեր պեղումներ կը կատարուին Արտաշատ եւ հին մայրաքաղաքը միշտ նորութիւններ կը յայտնաբերէ հետազօտողներու համար: Վերջերս յայտնաբերուեցաւ հնադարեան բնակավայր մը՝ առանձին առարկաներով եւ արհեստաւորներու գործիքներով, յատուկ «Թղթատարի բաժանմունք» մը, ուր կը հաւաքուէին հիւսիսէն արեւելք եւ արեւելքէն հիւսիս ղրկուող ապրանքները: Հայաստանի զանազան թանգարաններու զարդը դարձած են հոն յայտնաբերուած Թրծակաւէ սկահակներ, արձանիկները, ոսկերչական գործերը:

×

ՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՂՔԱՅԻՆ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Սողքային երեւոյթները, որոնք գիտութեան մէջ կը կոչուին «յանկարծակի» եւ «անսպասելի», իրականին մէջ այդպիսին չեն: Անոնց կը նախորդէ լարումներու եւ ձեւախախտումներու այնպիսի մեծացում, զոր կարելի է դիտարկել, վերլուծել, բնութագրել եւ տալ յետագայ երեւոյթներու յստակ կանխատեսումը: Այս բանը անհերքելի կերպով ապացուցանած է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի թղթակից անդամ, Խորհրդային Միութեան Ակադեմիայի ճարտարագիտական երկրաբանութեան գիտական խորհուրդի Սողքագիտութեան Յանձնաժողովի նախագահ Կէորկի Տէր – Ստեփանեան: Ան հեղինակն է լանջերու խորքի սողքի տեսութեան, որ թոյլ կուտայ բացատրելու այնպիսի «աննորմալ» սողքերու բնոյթը, որոնք իրենց շարժումով կը թուի, թէ հերքած են հանրածանօթ պատկերացումները: Խորհ. Միութեան եւ Պուլկարիոյ շինարարական եւ ճարտարագիտական փորձարկութեան մէջ Տէր – Ստեփանեանի տեսութեան օգտագործումը զգալի արդիւնք տուած է:

Գիտական փոխանարկման շրջագիծին մէջ Երեւան այցելած է Պուլկարիոյ Ակադեմիայի Երկրագիտութեան կեդրոնի տարրալուծարանի աշխատակից Ցենկօ Ցենկով, որ Կէորկի Տէր - Ստեփանեանի հետ կ'ուսումնասիրէ Սեւ ծովու արեւելեան եւ արեւմտեան ափերու սողքերու մեքանիզմը եւ ուժականութիւնը:

×

ԻՋԵՒԱՆ - ՀՐԱԶԴԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

Իջեւան – Հրազդան երկաթուղիի շինարարութեան աշխատանքները յառաջ կը տարուին: 60 երիտասարդներ, եկած 25 քաղաքներէ եւ գիւղերէ, գործի անցած են՝ իրենց նպաստը բերելու համար կառոյցի աւարտումին: Իջեւան – Հրազդան երկաթուղիի նշանակութիւնը մեծ է Հայաստանի տնտեսութեան զարգացման համար եւ Խորհ. Միութեան կառավարութիւնը զայն դասած է կարեւոր այն կառոյցներու շարքին, որոնք անպայման պիտի իրականանան ընթացիկ հնգամեակին: 64 քիլոմեթր երկայնքով երկաթուղիի 16 քիլոմեթրը կ'անցնի փապուղիներով: Իջեւանի 5 քիլոմեթրնոց փապուղին, որ փաստօրէն Աղստեւի ձորը բացող դարպասն է, արդէն պատրաստ է եւ կառախումբերը մօտ ատենէն յաջորդ կառոյցներուն կը հասցնեն պահանջուած շինարարական նիւթերը: Ամէնէն դժուարը, շինարարներու փորձաքարը Մեղրաձորի 8 քիլոմեթրնոց փապուղին է, որ կը ճեղքէ Փամբակի լեռնաշղթան ու կը հասնի Ծաղկաձոր:

կուքն ըլլալով՝ աhարեկչութիւնը եւ կրօնական մոլեռանդութեան աճումը:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԷՆ հասած լուրերու համաձայն, քաղաքական սպանութեանց շարքը կը ծաւալի: Յուլիս 7–էն 14, 15 անդամ Դեմոկրատ կուսակցութեան առեւանգուած են, ուրիշներ սպաննուած փողոցներուն մէջ:

ՎԱՏԻԿԱՆ շատ մեծ բացի մը առջեւ է եւ 1981–ի վերջ, կը նախատեսուի որ այդ բացը 25 միլիոն տոլարի հասնի:

ԼՈՒՌՏԻ մէջ բացուեցաւ հաղորդութեան 42–րդ միջազգային համագումարը, որու սակայն Պապը պիտի չկարենայ ներկայ ըլլալ առողջական պատճառներով:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՂԱՔՆԵՐԸ

ՍԵԲԱՍՏԻԱ

Սեբաստիա կը գտնուի Կզըլ – Ըրմաք (Հին ժամանակ՝ Ալիս կամ Հալիս) գետի վերին հոսանքի աջ կողմը, ընդարձակ դաշտին մէջ, Մայրագոմ կոչուած լերան լանջերուն: Ներկայի Սեբաստիան Միհրդատի ժամանակուան քաղաքէն (Ա. դար Ն. Ք.) 8 քիլոմեթր արեւելք եւ Ալիս գետէն 2 քոլոմեթր հեռու կը գտնուի: Քաղաքին բարձրութիւնը ծովու մակերեսէն մօտ 1348 մեթր է, գիրքը գեղեցիկ, կլիման ցամաքային՝ խիստ ցուրտ ձմեռներով եւ տաք ամառներով: Հոն անպակաս էին տենդն ու թոքախտը: Ջրառատ է Սեբաստիան. անոր մօտէն կը հոսի Ալիս գետը եւ ուղղակի կից է Սեբաստիոյ լիճը: Հողերը բերրի են, հին ժամանակներէն ի վեր համարուած է հացի շտեմարան, անտառներ չունի եւ բուսականութեամբ ընդհանրապէս աղքատ է: Շրջակայքը կան հանքային ջուրեր, մարմարի հանքավայրեր:

Սեբաստիոյ մասին տեղեկութիւններ կը հաղորդեն յունա – հռոմէական, հայկական, բիւզանդական, վրացական, արաբական, թրքական տասնեակ պատմագիրներ, ժամանակագիրներ եւ գրիչներ:

Սեբաստիան Փոքր Ասիոյ հնագոյն քաղաքներէն է: Հին ժամանակներուն անիկա սովորական ամրոց մը եղած է եւ կոչուած Կաբրիա: Հոն Հռոմէացիները 64 թուականին (Ն. Ք.) մեծ յաղթանակ տարած են Միհրդատ Եւպատորի դէմ եւ այդ ճակատամարտէն ետք հռովմէացի զօրավար Պոմպէոս ընդարձակելով զայն, կոչած է Դիոսպոլիս (Տրիսպոլիս): Յետագային Պոնտոսի Պիւտոդորիս թագուհին աւելի կ'ընդարձակէ ու կը բարեկարգէ Պոմպէոսի կոչած Դիոսպոլիսը՝ զայն ի պատիւ Օգոստոս («սրբազան») կայսեր կոչելով Սեւաստ – Սեբաստիա: Հին շրջանին Սեբաստիան կոչուած է նաեւ Մեղապոլիս (մեծ քաղաք), իսկ ԺԴ. – ԺԵ. դարերէն թրքերէն աղաւաղումով դարձած է Սվազ, ինչպէս նշանակուած է ժամանակակից բոլոր քարտէզներու մէջ:

Սեբաստիան հիմնադրուած է 2–րդ դարուն (Ն. Ք.), բայց քաղաքի վերածուած է 60–ական թուականներուն (Ն. Ք.) եւ անկէ ետք մերթ յառաջդիմած, մերթ յետադիմած է, միշտ յիշատակուելով իբրեւ քաղաք: Քաղաք հռչակուելէ ետք ան գրեթէ միշտ եղած է զանազան կարգի վարչական կեդրոն: Դ. – Զ. դարերուն Սեբաստիան Փոքր Հայքի Առաջին Հայք նահանգի կեդրոնն էր, իսկ Զ. դարէն, Յուստինիանոս կայսեր վարչական վերափոխութենէն ետք՝ Երկրորդ Հայքի, որ իր մէջ կ'առնէր նախկին Փոքր Հայքի հիւսիս – արեւմտեան գաւառներն ու շրջակայքի տարածութիւնները: ԺԱ. դարու 20–ական թուականներէն Սեբաստիան դարձած էր Վասպուրականի վերջին թագաւոր Սենեքերիմի աթոռանիստը: Նոյն դարու կէսերուն քանի մը տարի Սեբաստիան կը համարուէր նաեւ Հայոց կաթողիկոսի նստավայրը: Իսկ թրքական տիրապետութեան շրջանին Սեբաստիա – Սվազ նոյնանուն նահանգի (վիլայէթ), գաւառի եւ գաւառակի կեդրոնն էր:

Հռոմէական նուաճումներու ժամանակներէն ի վեր Սեբաստիան միշտ այս կամ այն չափով առընչուած է Փոքր Ասիա եւ Մեծ Հայք տեղի ունեցող քաղաքական դէպքերուն: Սակայն անիկա բուն իմաստով բերդաքաղաք չէր եւ մինչեւ Լենկթիմուրի նուաճումները, համեմատաբար քիչ ենթարկուած է աւերածութիւններու: Քաղաքին համար կարեւոր նշանակութիւն ունեցած են յատկապէս հոն հաստատուած Արծրունեաց իշխանութեան գոյութեան տասնամեակները: Պատմութենէն ծանօթ է, որ Վասպուրականի վերջին թագաւորը՝ Սենեքերիմ 1021–ին (կամ 1022–ին), հարկադրուած է իր թագաւորութիւնը՝ 10 քաղաքներով, 4000 գիւղերով ու 72 բերդերով յանձնել Բիւզանդիոնի, իսկ ինք ազնուականներու, զօրքի եւ հազարաւոր բնակիչներու հետ տեղափոխուած է իբրեւ փոխհատուցում կայսրութեան յատկացուցած տարածութիւնները՝ Սեբաստիա, Լարիսա եւ Ծամընդաւ քաղաքներն ու անոնց գաւառները: Սեբաստիան դարձած էր կայսրութեան ենթակայ այդ նորաստեղծ իշխանութեան կեդրոնը եւ բռնած բաւական արագ զարգացման ուղին: Սակայն անոր յառաջդիմութիւնը երկար չի տեւեր: 1060–ին նախ կը քանդուի, իսկ Մանազկերտի ճակատամարտէն ետք (1071–ին) կը գրաւուի Սելճուքներու կողմէ: Այդ ժամանակներէն ի վեր Սեբաստիան զարգացում չունենար, իսկ ԺԵ. դարու սկիզբը՝ 1405–ին, սոսկալի աւերումի կ'ենթարկուի Լենկթիմուրի հրոսակներու կողմէ: Պատմաբաններու վկայութեան համաձայն արեւելեան դաժան բռնապետին հրամանով քաղաքին մէջ ողջ – ողջ թաղած են 2000 (ըստ այլ աղբիւրներու՝ 4000) հայ հեծեալներ ու պատանիներ, իսկ մնացեալ բնակչութեան մեծ մասը ցրուած է զանազան տեղեր: ԺԵ. դարու վերջաւորութեան Սեբաստիան կ'իյնայ օսմանեան Թուրքերու տիրապետութեան տակ:

Սեբաստիան իր նոյնանուն գաւառին մէջ առաւելաբար հայաբնակ էր: ԺԶ. դարուն յատկապէս կարեւոր դեր կը խաղար հայկական ազատագրական շարժման մէջ: Հոն 1562–ին Միքայէլ կաթողիկոսի գլխաւորութեամբ տեղի ունեցած է յատուկ ժողով մը, որու որոշումին հիման վրայ պատուիրակութիւն մը ղրկըւած է Հռոմի Պապին մօտ Հայաստանի քաղաքական ազատագրութեան համար:

Հայաստանի միւս բազմաթիւ քաղաքներու նման ծանօթ չէ նաեւ միջնադարեան Սեբաստիոյ բնակչութեան թիւը: Ըստ բիւզանդական աղբիւրներու, քաղաքը իր ծաղկման շրջանին, ունեցած է մինչեւ 120 հազար բնակիչ:Ստոյգ ծանօթ չէ նաեւ նոր ժամանակներուն ունեցած անոր բնակչութեան թիւը: Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն 1829 – 1830 թըւականներուն ունէր 35 – 40 հազար բնակիչ, որուն 15 հազարը՝ Հայեր, 1830 – 1850 թուականներուն՝ 30 հազար, որուն 13 հազարը՝ Հայեր, իսկ Մեծ Եղեռնի նախօրեակին մօտ 60 հազար բնակիչ, որուն շուրջ կէսը կը կազմէին Հայերը: Քաղաքին հայ բնակչութիւնը Թուրքերու կողմէ առաջին անգամ զանգուածային ջարդի ենթարկուած է 1895–ին, միայն մեռեալներու թիւը հասցնելով 1500 հոգիի: Քաղաքին հայ բնակչութիւնը աւելի ահռելի արհաւիրքի ենթարկուած է 1915–ին, Մեծ Եղեռնի ժամանակ. թըրքական եաթաղանէն ձեւով մը փրկուածները կը տարագրուին զանազան երկիրներ եւ Սեբաստիան փաստօրէն կը պարպուի Հայերէ 1915 – 1916 թուականներու ընթացքին:

Հին ժամանակներէն Սեբաստիան կը գտնուէր կարաւանային բանուկ ճանապարհի վրայ: Անիկա կապուած էր Երզնկա, Ամասիա եւ Տրապիզոն քաղաքներու հետ: ԺԹ. դարու երկրորդ կէսին առեւտուրի մեծ կեդրոն էր, որ ունէր բազմաթիւ խանութներ ու կըրպակներ: Անոր վաճառականութիւնը լայն կապեր ունէր Մերձաւոր Արեւելքի քաղաքներու եւ Սեւ ծովու հարաւային առափնեայ շրջաններու հետ: Քաղաքին մէջ արհեստներէն առանձնապէս կարեւոր էին բամպակագործութիւնը (ծանօթ էին կտաւն ու աստառցու կտորեղէնը), պղնձագործութիւնը, դարբնութիւնը, զինագործութիւնը, ոսկերչագործութիւնը: Մեծ թիւով քաղաքացիներ կը զբաղէին նաեւ գիւղատնտեսութեամբ, յատկապէս հացահատիկի մշակութեամբ:

Նոր ժամանակներուն Սեբաստիան ունէր մշակութային աշխոյժ կեանք մը: Հոն կային հայկական վարժարաններ՝ Մխիթարեան, Մինասեան, Սահակեան, Արամեան, Հռիփսիմեան, Լուսինեան եւ այլն, Սանասարեանի հռչակաւոր ուսումնարանը, երկսեռ վարժարանը: Քաղաքի հռչակաւոր վանքերն էին՝ Ս. Նըշանը (ԺԱ. դար), Ս. Հրեշտակապետը, Ս. Վլասիոսը, Անապատը, Խունարկոտը, Ս. Յակոբը, Քառասուն Մանկունքը, որուն տաճարը ունէր 40 գմբէթ, եկեղեցիներն էին՝ Ս. Գէորգը, Ս. Աստուածածինը, Ս. Սարգիսը, Ս. Մինասը, Ս. Փրկիչը: Սեբաստիա ծնած են ԺԷ. դարու ծանօթ բժիշկ եւ տաղասաց Բունիաթ (Ասար) Սեբաստացին, որու գրիչին կը պատկանի 140 գլուխներէ բաղկացած բժշկարան մը, Մխիթար Սեբաստացին (ծնած 1676–ին), Վենետիկի ծանօթ Միաբանութեան հռչակաւոր հիմնադիրը:

Սեբաստիան միջնադարեան հայկական գրչութեան ամէնէն ծանօթ կեդրոններէն է: Հոն ԺԲ. – ԺԷ. դարերուն ընդօրինակուած են աւետարաններ, հաւաքածոներ, աստուածաշունչ, ճաշոցներ, յայսմաւուրք, Տաթեւացիի «Գիրք Հարցմանց»ը եւ այլն: Այստեղի ծանօթ գրիչներէն են՝ Գրիգոր քահանան (ԺԴ. դար), Մելքիսէթը (ԺԷ. դար) եւ ուրիշներ:

Քաղաքին հնութիւններն ու պատմաճարտարապետական յուշարձանները շատ դէշ պահպանուած են: Անցեալին ունեցած երկու բերդերէն մէկուն աւերակները կը գտնուին բլուրի վրայ. կառուցուած է թրքական տիրապետութեան շրջանին, պարսպապատ է եւ բաւական լաւ պահպանուած: Անոր պաշտպանութեան պարիսպի վրայ կան թրքերէն վիմագիր արձանագրութիւններ: Երկրորդ բերդը, որ կը գտնուի նոյն բլուրի ստորոտը, աւելի հին է՝ կառուցուած է ԺԱ. դարուն Սենեքերիմ թագաւորի կողմէ: Վերջինս նոյնպէս պարսպապատ է: Գեղեցիկ է մանաւանդ անոր պաշտպանութեան պարիսպի ճակատը, որ քանդակազարդ է ու բարձրաբերձ: Այդ բերդին մէջ կը գտնուի Վասպուրականի տարագիր թագաւոր Սենեքերիմի արքունիքն ու դերեզմանը: Քաղաքին մօտ կը գտնուին Ալիս գետի վրայ նոյն թագաւորի շուշանիկ աղջկան կառուցած 19 կամարանի կամուրջի աւերակները: Քաղաքին հնութիւններուն ու յուշարձաններուն մէջ լաւ պահպանուած է անոր հիւսիսը գըտնուող վիմափոր դամբարաններու շարքը:

ԹԱԴԵՒՈՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ ՄԷՋ
(ԱՆՀԱՄ ՏՈՂԵՐ)

Տափը կոխից, կանայք խզակամացան...

Խելագարեր էր իր առաջին օրերուն, ամրան պատկառելի ամիսներէն՝ Յուլիսը, որ անճանաչելի կերպով այլափոխուած, ըմբոստացած ի դէմ իր հարազատ կոչումին, յամառօրէն կը զլանար բացարձակապէս աշնանային պատմուճանը: Ու յանկարծ, եւ կարծես ալ անապաշխարօրէն, ճիշդ իր եօթներորդ թուականին, ալ անձնատուր զգաստութեան, այդ առաւօտ ան կը ցոլացնէր իր հարազատ դրոշմը, կապարեայ արեւի մը ճառագայթները շռայլօրէն շողացնելով, բոլորովին կոյս երկինքի մը համատարած կապոյտով, կեանք ու խայտանք սփռելով, պալի, դորշ ամպերու ու անվերջ անձրեւներու տարափին տակ, տժգունացած ու դառնացած, այսպէս կոչեցեալ աշխարհիս ամէնէն ծիծղուն քաղաքին, ուր սակայն անմրցելիօրէն առաւելութիւնն է ընծայուած մեզի, հոն չնչողներուս, յաճախակի տրտմերգելու անզուգական Թինօ Ռոսիի երգերէն միայն սա բառերը՝ – կ'անձրեւէ ճամբուն վրայ, սիրտս է ալեկոծ. – ինչ փոյթ թէ անդին, Մոնմարդրեան ու Մոնփարնասեան գիշերային զուարճավայրերուն մէջ, «Փանամ»ը, գիշերային արեւներու ար-

ԺՈՐԺ ՍԱՆՏ,
ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՅՈՑ ՎԱՆՔԸ

Գրեց՝ ԼԵՒՈՆ Թ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

– Այդ շրջաբերականը գիս շատ տըխրեցուց, ըսի. հեղինակը եւ գիրքը գիս խանդավառած էին. զայն կարդալով մէջս աշխոյժ հաւատքի մը յայտնութիւնը կը զգայի. Աստուծոյ սէրը, անոր թագաւորութեան երկրի վրայ հաստատումին յոյսը, գիս յաւիտենական փահին ոտքը առաջնորդած էին. երբեք այդքան եռանդով չէի աղօթած. պատրաստ էի մարտիրոսանալու, ինչ որ ներկայ ժամանակներուս համար տարօրինակ կը թըւի: Արդեօք ձեր վրայ ալ նոյն ազդեցութիւնը չգործե՞ց:

– Եթէ Պապին շրջաբերականը ստացած չըլլայի, ըսաւ վանականը յուզուած ու սրտնեղած շեշտով մը. բայց ի՞նչ ըսեմ: Երբ Պապը կը յայտարարէ թէ այդ գիրքը կրօնքին, եկեղեցիին, բարքերուն, ... – ի (14) կառավարութեան դէմ է:

Այս ըսելով ձեռքը ճակատին զարկաւ առանց կարենալ յիշելու Լուի – Ֆիլիփ Ա.ի անունը. միայն այս պահուս է որ վանականը իր Հայութիւնը քիչ մը մատնեց: Ֆրանսացիները, ըսաւ, իրենց քաղաքական համոզումներուն մէջ յամառ են: Պ. դը Լա Մընէ կարլիստ է:

– Տէր հայր, ըսի, արդեօք ճշմարտապէս գիտէ՞ք թէ կարլիստ ըլլալ ինչ կը նշանակէ:

– Կ'երեւի թէ Պապին գաղափարներուն շատ հակառակ բան մըն է:

– Աստուած վկայ, ես բան մը չհասկըցայ, ըսի ցած ձայնով աբբային. կամ այս Հայուն մտքին մէջ տարօրինակ խառնաշփոթութիւն մը կայ, եւ կամ թէ Պապը միջին ճամբայէն այնքան կը վախնայ որքան հայ վանականները Պապէն:

– Ներողութիւն, ըսաւ Հ. Հիէրիմոն հետաքրքիր ձեւով մը մեզի մօտենալով, թերեւս այսպէս խօսելով ձեզ վշտացուցի:

Թէեւ չէի ուզեր պատասխանել, սակայն աբբան գիս արմուկովը հրեց, ու «չէ՞ք տեսներ որ Հ. Հիէրիմոն կ'ուզէ ձեր անձնական կարծիքը իմանալ, ըսաւ:

– Շիտակը ըսելով, միակ կարծիքս սա է. աշխարհ մեռնելու վրայ է, եւ կրօնքներն ալ կորսուելու վրայ են:

– Աւա՜ղ, կրօնքը կը փճանայ եթէ ուշադրութիւն չընենք, ըսաւ Հայը: Հին ճշմարտութեան մէջ կամաց – կամաց նոր վարդապետութիւններ կը սպրդին, ինչպէս ջուրը մարմարին մէջ, եւ անոնք որոնք կրնային հաւատքի ջահեր ըլլալ, իրենց լոյսը հօտը մոլորեցնելու կը ծառայեցնեն: Գալով ինծի, ըսաւ մտերմօրէն, մեծ փափաք մը ունիմ, եւ որոշումս ալ գրեթէ տուած եմ. կը փափաքիմ որ ինծի թոյլ տրուի՝ երթամ Պ. դը Լա Մընէն տեսնեմ, ո՛ւր կ'ուզէ թող ըլլայ, եւ թափանձեմ, յանուն կրօնքի, յանուն անոր փառքին, յանուն այն բարեկամական զգացումներուն երբ իրեն ծանօթացայ, որպէսզի Հռոմի սուրբ Եկեղեցիին գիրկը վերադառնայ եւ իր ճամբան ուղղէ: Այնքան բաներ ունիմ իրեն ըսելիք, աւելցուց միամտօրէն, որ վստահ եմ թէ պիտի կարենամ զինքը դարձի բերել»:

Աբբան երեսը դարձուց ծաղրական խնդուք մը ծածկելու համար, ապա թանգարանին չորս կողմը պտըտեցաւ, մինչ վանականը իր Արեւելքցիի սիրուն եւ փայլուն աչքին արծիւի եւ կատուի խառն նայուածքովը իրեն կը հետեւէր: Աբբան բնագիտութեան բոլոր առարկաները նայիլ ձեւացնելէ ետք դուրս ելաւ: Բեպպա Հայէն խնդրեց որ սեղանին վրայ դրուած արեւելեան զանազան լեզուներէն քանի մը տող կարդայ իրեն, որպէսզի իրեն ականջին անծանօթ այս լեզուներուն հնչիւնները մտիկ ընելով կարենայ զանոնք բաղդատել իրարու հետ: Բժիշկը իրեն քով ձգեցի, երբ աստղերէնի ընթերցանութենէն զոհ մնացած քիչ մըն ալ քաղդէերէնի ձեռնարկած էին: Աբբային քով գացի. ճեմավայրին կամարներուն երկայնքին կը շրջէր երազկոտ:

«Ահա թէ ի՛նչ կը պատահի երբ մէկը իր հաւասարին հետ խորամանկութեամբ գիմէ, ըսի խնդալով: Աբբա՛, խելք ծախել ուզեցիր ու լրտեսի տեղ անցար. աղէկ եղաւ քեզի»:

Զլատախանեց. ինծի այնպէս թուեցաւ թէ երեւակայական խօսակիցի մը հետ ոգեւորուած խօսակցութիւն մը կը շարունակէր.

(Շար. 29)

(14) Լուի – Ֆիլիփ Ա., Ֆրանսացիներու թագաւորը, 1830 – 1849:

ՁՀԱՆԴՈԳԵԱ ՈՒՊԱՆԻՇԱԴ

———O———

ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ

(Գ. եւ Վերջին Մաս)

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՔՀԱՆԴԱ

1. – Արդարեւ, Ջուրն աւելին է, քան ...նունդը: Ուստի, եթէ լաւ անձրեւ չկայ, ...տկարանում են հոգու զգայարանները ...վախից. «Սնունդը չի հերիքի»: Իսկ եթէ լաւ անձրեւ տեղայ, երանութեամբ են լցւում հոգու զգայարանները. «Սնունդը շատ է լինելու»: Այս բոլորը Ջրի տարբեր կերպարանքներն են միայն. այս երկիրը, այս եթերը, այս լեռները, աստուածներն ու մարդիկ, անասուններն ու թռչունները, խոտերն ու ծառերը եւ բոլոր գազանները մինչեւ որդերն ու մոծակները եւ մրջիւնները՝ այս բոլորը, յիրաւի, Ջրի տարբեր կերպարանքներն են միայն: Ցարգի՛ր Ջրի խորհուրդը:

2. – Նա, ով յարգում է Ջրի խորհուրդը իբրեւ Բրահմանի, հասնում է բոլոր ցանկութիւնների կատարմանը, դառնում է գոհացած: Ջրի ընդգրկած սահմաններում կարող է իր կամքի տէրը լինել նա ով յարգում է Ջրի խորհուրդը իբրեւ Բրահմանի:

– Կա՞յ մի բան, որ լինի աւելին, քան Ջուրը, տէր իմ:

– Արդարեւ, կա՛յ մի բան, որ աւելին է, քան Ջուրը:

– Ասա ինձ դրա մասին, տէր իմ:

ՏԱՍՆԵՒՄԷԿԵՐՈՐԴ ՔՀԱՆԴԱ

1. – Արդարեւ, հուրն աւելին է, քան Ջուրը: Վասնզի հուրը մխանում է քամուն եւ չիկացնում եթերը: Եւ յանժամ ասում են. «Շոգ է, կրակ է թափւում, յիրաւի անձրեւ է գալու»: Այս նշանով է յայտնում իրեն հուրն սկզբում եւ ապա ստեղծում է Ջուրը: Այդպիսին է այդ հուրը: Ապա եւ որոտումները գլորւում են երկնքում դէպի վեր ու մի ծայրից միւսը՝ կայծակների հետ: Եւ յանժամ ասում են. «Կայծակն է փայլատակում, որոտն է որոտում, յիրաւի անձրեւ է գալու»: Վասնզի նաեւ այս նշանով է յայտնում իրեն հուրն սկզբում եւ ապա ստեղծում է Ջուրը: Ցարգի՛ր հրոյ խորհուրդը:

2. – Նա, ով յարգում է հրոյ խորհուրդը իբրեւ Բրահմանի, արդարեւ ինքն էլ հրով պայծառացած՝ հասնում է հրով լեցուն, լոյսով լեցուն, խաւարից ազատուած աշխարհներին: Հրոյ ընդգրկած սահմաններում կարող է իր կամքի տէրը լինել նա ով յարգում է հրոյ խորհուրդը իբրեւ Բրահմանի:

– Կա՞յ մի բան, որ լինի աւելին, քան հուրը, տէր իմ:

– Արդարեւ, կա՛յ մի բան, որ աւելին է, քան հուրը:

– Ասա ինձ դրա մասին, տէր իմ:

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՔՀԱՆԴԱ

1. – Արդարեւ, եթերը կամ տարածութիւնն աւելին է, քան հուրը: Վասնզի եթերի մէջ են գոյ երկուսն էլ՝ արեւն ու լուսինը, ինչպէս նաեւ կայծակն ու աստղերը եւ կրակը: Կանչում ենք տարածութեան միջով, լսում ենք տարածութեան միջով, պատասխանում ենք տարածութեան միջով: Տարածութեան մէջ ենք ուրախանում, երբ միասին ենք, տարածութեան մէջ չենք ուրախանում, երբ առանձին ենք: Ամէն ինչ ծնւում է տարածութեան մէջ, ամէն ինչ դէպի եթերն է ձգտում ծնուելով: Ցարգի՛ր եթերի խորհուրդը:

2. – Նա, ով յարգում է եթերի խորհուրդը իբրեւ Բրահմանի, արդարեւ հասնում է եթերով լի աշխարհներին, որոնք լուսաւոր են, անսահման, ճնշումից ու ցաւից զերծ, տարածւում են անհունօրէն: Եթերի ընդգրկած սահմաններում կարող է իր կամքի տէրը լինել նա, ով յարգում է եթերի խորհուրդը իբրեւ Բրահմանի:

– Կա՞յ մի բան, որ լինի աւելին, քան եթերը, տէր իմ:

– Արդարեւ, կա՛յ մի բան, որ աւելին է, քան եթերը:

– Ասա ինձ դրա մասին, տէր իմ:

ՏԱՍՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ ՔՀԱՆԴԱ

1.– Արդարեւ, յիշողութիւնն աւելին է, քան եթերը: Ուստի, եթէ շատերը նստած լինէին այստեղ ու յիշողութիւն չունենային, ոչինչ չէին լսի նրանք, ոչինչ չէին մտածի, ոչինչ չէին իմանայ: Իսկ եթէ ունենային յիշողութիւն, յիրաւի կը լսէին նրանք, կը մտածէին, կ'իմանային: Արդարեւ, յիշողութեան շնորհիւ ճանաչում ենք մեր զաւակներին, յիշողութեան շնորհիւ մեր անասուններին ենք ճանաչում: Ցարգի՛ր յիշողութեան խորհուրդը:

2. – Նա, ով յարգում է յիշողութեան խորհուրդը իբրեւ Բրահմանի, կարող է իր կամքի տէրը լինել յիշողութեան ընդգրկած սահմաններում՝ նա, ով յարգում է յիշողութեան խորհուրդը իբրեւ Բրահմանի:

– Կա՞յ մի բան, որ լինի աւելին, քան յիշողութիւնը, տէր իմ:

– Արդարեւ, կա՛յ մի բան, որ աւելին է, քան յիշողութիւնը:

– Ասա ինձ դրա մասին, տէր իմ:

ՏԱՍՆԵՒՉՈՐՐՈՐԴ ՔՀԱՆԴԱ

1. – Արդարեւ, յոյսն աւելին է, քան յիշողութիւնը: Ցոյսերով ջերմացած՝ յիշողութիւնն ուսումնասիրում է մանտրաները, ծէսերն է կատարում, ցանկանում է զաւակներ ու արջառ, փափաքում է այս աշխարհը եւ միւս աշխարհը: Ցարգի՛ր յոյսի խորհուրդը:

2. – Նա, ով յարգում է յոյսի խորհուրդը իբրեւ Բրահմանի, յոյսի շնորհիւ հասնում է իր բոլոր ցանկութիւնների կատարմանը: Նրա աղօթքներն ի զուր չեն անցնում: Ցոյսի ընդգրկած սահմաններում կարող է իր կամքի տէրը լինել նա, ով յարգում է յոյսի խորհուրդը իբրեւ Բրահմանի:

– Կա՞յ մի բան, որ լինի աւելին, քան յոյսը, տէր իմ:

– Արդարեւ, կա՛յ մի բան, որ աւելին է, քան յոյսը:

– Ասա ինձ դրա մասին, տէր իմ:

ՏԱՍՆԵՒՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՔՀԱՆԴԱ

1. – Արդարեւ, շունչն աւելին է, քան յոյսը: Ցիրաւի, ինչպէս անուադունդին ամրացուած են անիւի բոլոր ճաղերը, այնպէս էլ այս բոլորը՝ անունից մինչեւ յոյս, ամրացուած են շունչին: Շունչը շարժւում է շունչով, շունչը շունչ է տալիս շունչին, տալիս է շունչի համար: Հայր՝ նշանակում է շունչ, մայր՝ նշանակում է շունչ, եղբայր՝ նշանակում է շունչ, քոյր՝ նշանակում է շունչ, ուսուցիչ՝ նշանակում է շունչ, Բրահման՝ նշանակում է շունչ:

2. – Վասնզի, եթէ մէկը անվայել բան ասի հօրը, կամ մօրը, կամ եղբօրը, կամ քրոջը, կամ ուսուցչին, կամ Բրահմանին, ապա նրան ասում են. «Ամօ՛թ քեզ, դու հայրասպան ես յիրաւի, դու մայրասպան ես յիրաւի, դու եղբայրասպան ես յիրաւի, դու քեռասպան ես յիրաւի, դու ուսուցչասպան ես յիրաւի, դու բրահմանասպան ես յիրաւի»:

3. – Իսկ եթէ մէկը, երբ շունչն արդէն լքել է նրանց, երկաթեայ ունելիով ի մի հաւաքի նրանց անշունչ մարմինները եւ այրի, ոչ ոք չի ասի նրան. «Հայրասպան ես դու, մայրասպան ես դու, եղբայրասպան ես դու, քեռասպան ես դու, ուսուցչասպան ես դու, բրահմանասպան ես դու»:

4. – Արդ, ուրեմն, շունչը այս ամբողջն է: Նա, ով, արդարեւ, տեսնում է այս, մտածում է այս, իմանում է այս՝ դառնում է ատիվադին, որ վերջին խօսքն է ասում բանավէճում:

Եթէ նրան ասեն՝ «Դու ատիվադին ես», թող նա պատասխանի. «Ես ատիվադին եմ»: Թող չվիճարկի նա այդ բանը:

Թարգ. ԿԱՐՊԻՍ ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ

ԴՈՂԱՑՈՒԹԻՒ ԴՈՂԱՑՈՒԹ

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ Ս. Ամենափրկիչ վանքին մէջ, Ցունիս 13-ին, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Իրան – Իրաք պատերազմին նահատակուած հայ եւ պարսիկ զինուորներու յիշատակին, նախագահութեամբ առաջնորդ Կորիւն Եպիսկ. Պապեանի: Ներկայ եղած են Սպահանի նահանգապետն ու զաւառապետը:

×

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ մէջ, Ցունիսի առաջին երկու շաբաթները, տեղի ունեցած են մշակութային ձեռնարկներ: «Սասուն» Միութեան հրաւէրով Թեհրանի «Սիփան» Միութեան թատերախումբը չորս գիշեր ներկայացուցած է Շիրվանզադէի «Պատուի համար» թատերախաղը: «Արարատ» Միութեան սրահին մէջ տեղի ունեցած է Հայոց ազգային «Արմէն» նախակրթարանի տարադահանդէսը, որու ընթացքին առաւելաբար ցուցադրուած են յեղափոխական, պատմական տարազներ: Ցունիս 12-ին տեղի ունեցած է գեղարուեստական երեկոյթ մը, Մայիս 28-ի առթիւ:

...ուեստական ուրախութեան պոռթկում – ...ներով, առպարէզ կը կարդայ որպէս ա... ...իրոյեանը զուարթութեան, բոլոր երկիր... ...ներու, բոլոր քաղաքներուն...: Ջերմու... ...թեան սառնամանին խրոխտ մագլցումը, ...փոխութեան արտակարգ տեսարան մը ...պիտի ստեղծէր եւս քաղաքիս պողոտա... ...ներուն ու բոլոր վայրերուն, երբ կանայք ...ալ մանաւանդ մանկամարդուհիներ, ...յանկարծօրէն պիտի հրաժարէին առնա... ...կանութեան տենդագին մարմաչով իրենց ...հագուստ – կապուստին առանցքը կազ... ...մող տափաներէն ու «պլուճիններէն», ...վերադառնելով կնոջական հրապոյրին ու ...մորհին անվիճելի առարկան՝ շրջազ... ...գեստները, փնտռուած թեթեւութիւնը ...գտնելով անոնց մէջ, այս տօթին յանդի... ...ման: Երջանիկ են Եւայականք. մինչ ...մէյտ կը գանգատին կարծեցեալ անի... ...րաւութենէ մը բաղդատմամբ Ադամա... ...կաններուն: Տեսէ՛ք, ամենայն սանձար... ...ձակութեամբ, մեզմէ զողցան մեր տա... ...փատները ու կը շրջին ազատօրէն, իսկ ...եթէ մենք յանդգնինք, որպէս փոխ վը... ...րէժ, խլացնել իրենց շրջազգեստները, ...վերին է երեւակայել թէ ուր կրնայ ա... ...ւարտիլ մեզ այդ ողբականը...»:

...կը հանդիպիմ Փրանսացի տարեց դը... ...պաստիկիս որ ի տես գեղեցիկ օդին կ'ը... ...ձ՝ լաւ սկսաւ. բայց ոչ անծանօթ ...ծարիզի երկինքին դաւերուն ու խաղե... ...ուն», անշուշտ բոլորին նման, կը պա... ...տասխանէ սովորական յանկերգով, – ...այց ի զէւ տեւէ...: Շաբաթ Ցուլիս 4 ...ետ միջօրէին, օդերեւութաբանական ...ահմաններէն անդին, զգայացունց պա... ...տահար մը անակնկալօրէն կը ցնցէր ...պիլեոնաւոր մարդիկ, երբ կարկուտ տե... ...ց Ոլիմպլտոնի թէնիսեան մարզա... ...գնտումը, ուր կը գտնուէր ...կայ մը, անուանեալ Պորկ, այդ ան... ...պարտելի ախոյեանը, որուն պատմական ...յաղթանակը կը հերոսացնէր զայն տասպա... ...րու մոլեգին տենչով գերադանցեալ, ...մերիկացի երիտասարդ ոսոխը՝ կոչ... ...ուած Մաք Էնրօ: Թող ներուի ինձ այս ...աղուածին համար, խիստ տաքը հարկաւ... ...ից դուրս քալել զարտուղի ճամբաներով, ...իճ մը փոփոխութիւն, աւելի ճիշդ զո... ...վութիւն փնտռելու:

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՇԷՑԽ ՃԷԼԱԼԻ ՀՈՂԻՆ ՎՐԱՅ

Թորթանցի եօթը ձիաւորները, երբ ...ստեցան կամուրջին, տեսան հողերուն ...մէջէն յանկարծակի դուրս ելլող կանեփ... ...ներու պէս գիւղացիներ, որոնք այգի... ...ներէն, ծառերու մէջէն իրարու ձայն ...տուին: Ձայներ կը լսուէին հեռուէն, մօ... ...տէն, եւ բոլորը, բոլորը, ապակենման ...աչքերով դէպի զիրենք կու գային: ...մը հնադրակցիներ էին, որ կրցած ...էին կարաւանին միանալ, Ճէլալի գիւ... ...ղին քիւրտ խուժանի սարսափէն հալած... ...ուած՝ իրենք զիրենք կորսնցուցած էին ...այգիներուն ու պարտէզներուն մէջ:

...հռուէն ու մօտէն հաւաքուած գիւղացիները տասը ձիաւորներուն հետ գիւղ մտան: Գիւղին մէջ կար կարծես դեղնցած ոսկորներով ահաւոր պարապութիւն մը: Առաջին անգամ, հրապարակի Սանտ քարին վրայ շարուած տեսան մորթուած մանուկներու մի քանի գլուխներ: Փողոցի շուներ, քարերուն վրայ թափուած արիւնը կը լիզէին:

Գիւղ մտնող ժողովուրդին մէջ ինկաւ նոր շիւան մը: Մէկն իր պառաւ մայրը տան սեմին վրայ գտած էր, գլուխը քարով ցրեխուած: Մայր մը, խելագար շիւանով՝ իր երեխային կիսուած մարմինը տան եռեւի փողոցէն կը վերցնէր: Հրապարակի պերանին վրայ ձգուած էր հացթուխ պառաւ Մարանի հարսին մերկ դիակը: Գլխին եռեւ թափած խուրձ վարսերէն կ'երեւէր, որ մերկ դիակին ոտքէն քաշելով՝ հրապարակը ձգած ու հեռացած էին: 6

Թորթանցի երեք ձիաւորներ, գիւղաբերանը, կալերու ճամբուն վրայ կանգառին, երբ տեսան խոշոր ծառի մը տակէն ծերուկ մը, որ լեզուն կտրուած ճիչով մը՝ դէպի այգիները կը փախչէր: Ձիաւոր մը հասաւ եռեւէն: Ծերուկը սարսափահար կենդանիի մը պէս դողաց ամբողջ մարմնով ու գետին ինկաւ:

Հայ ենք, պապուկ,– ըսաւ ձիաւորը ու ձիէն վար իջած՝ ուզեց ոտքի հանել ծերուկը:

Ծերուկը գլխէն վիրաւորուած էր նաճախի ուժեղ հարուածով մը ու չէր կըրնար խօսիլ:

– Մօսօն, Մօսօն, – ահա՛ ինչ որ կըրնար ըսել:

Բերանը ցամքած էր, լեզուն կաշիի մը պէս քիմքին կպած: Ծերուկը կ'ուզէր ըսել որ, իր տան դորդային մէջ, իր դըրացի Թուրք Մօսօն՝ նաճախը իր գըլխին նետած էր: Այո, այո, այն Թուրքը, որու զաւակները իր ցորենով մեծցած էին:

– Մի վախնար, պապուկ, մենք Հայ ենք:

Ծերուկը, կարծես հասկցաւ՝ որ ձիաւորը՝ Հայ էր: Աչքերը փայլեցան, նոյնիսկ կ'ուզէր բան մը ըսել, բայց չէր կրնար, լեզուն իրեն չէր հպատակեր: Խօսելու դժուարութիւն մը, որ կարծես պիտի պայթեցնէր գլուխը:

– Էն; էն... – ծերուկը լեզուն դժուարութեամբ կը շարժէր, բերանը աւելի լայն կը բանար ու չէր կրնար:

Միայն պղտոր աչքերն էին, որ հին մաղաղաթեայ արձանագրութեան մը պէս կ'ամբողջացնէին իր ըսելիքները:

Ի հարկէ, ձիաւորը ոչինչ կը հասկնար, երբ ծերուկը այլեւս չէր փորձեր խօսիլ ու կը նայէր իրեն, փայլուն, պղտոր աչքերով:

Ծերուկը, միայն կ'ուզէր հարցնել, կ'ուզէր գիտնալ թէ՝ Սպիտակ Ձիաւորը մտա՞ծ է Ճէլալի հողը:

Ծերուկին մարմինը հեւղհեւէ թուլցաւ, եւ ձիաւորը զայն գետին դրաւ կամաց: Անոր աչքերը տակաւին բաց էին, կարծես պատասխանի կը սպասէին՝ իր մտքին մէջ եղած հարցումին.– Սպիտակ Ձիաւորը եկա՞ւ:

Ծերուկը՝ Գասպարն էր:

(Շար. 359)

ՏԷՍԻՆ. – Այրի Տիկին Թէօպիսթէ Օհանեան, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Օհանեան, Պր. Խաժակ Օհանեան, Տէր եւ Տիկին Շահրիկ Օհանեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Օհանեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Ճօրքայէֆ, նաեւ թոռները՝ Տէր և Տիկին Ղազէր Օհանեան (Կ. Պոլիս), Այրի Տիկին Թագուհի Օհանեան, ինչպէս նաեւ Օհանեան, Ցակոբեան, Քէաթիպեան, Միրականեան, Ասլանեան եւ Ալօճեան ընտանիքներն ու ազգականները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ԿԱՐՕ ՕՀԱՆԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ 78 տարեկանին:

Յուղարկաւորութեան արարողութիւնը կատարուեցաւ Յուլիս 15 Չորեքշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 2·30–ին Տէսինի Հայոց Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը փոխադրուեցաւ Տէսինի գերեզմանատունը:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Նիկողոս Սեմերճեան, Տոքթ. եւ Տիկին Համբարձում Սեմերճեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Յուլիս 19, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԵՄԵՐՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue du Perche — Paris (3e)

Այս Կիրակի, Յուլիս 19, ժամը 11–ին՝ հանդիսաւոր պատարագ զոր կը մատուցանէ՝

ԱՆԴՐԷԱՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԵՏՈՂԼԵԱՆ

(Պատրիարքական – փոխանորդ)

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կոմիտաս Փողոց, 4

1981 / 82 Տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Հեռաձայնել.–

– Տիկին ԳԱՐԱՃԵԱՆ 375· 27· 89
– Տիկին ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ 376· 68· 19

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Թովմաս Թովմասեան փոխան ծաղկեպսակի Գեղամ Հայոցեանի մահուան առթիւ 500 Ֆ. կը նուիրեն Կարմիր Խաչի կայանին եւ 500 Ֆ. Կապոյտ Խաչի կայանին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. – Պ. Պ. Ստեփան Մխրճեան 500, Արամ Գարաճեան 300, Նոտարեան Քէրովբէ իր հօր յիշատակին 250, Արապ Արապեան ի յիշատակ Զաքար Ժան Տօնիկեանի մահուան քառասունքին 100, նոյն առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Եոլմաճեան Ռոպէր 150 Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆր. Կապ. – Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Ֆ. Օր. Մառի Նալպանտեանէ ի նպաստ դպրոցին:

ԾՈՎԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան Մարսէյլի Շրջ. Վարչութիւնը այս տարի եւս կազմակերպած է իր սովորական ծովագնացութիւնը, դէպի

ILES - EMBIEZ

Սոյն ծովագնացութիւնը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 26–ին, ամբողջ օրը:

Մեկնում՝ Մարսէյլէն, առաւօտեան ժամը 8–ին, հանգստաւէտ օթոքառով եւ շարունակութիւնը նաւով, անցընելու համար հայկական օր մը այս գեղեցիկ կըղզիին վրայ. յայտնի ճաշարանի ընտրեալ ճաշէն յետոյ՝ հաճելի խաղեր ու ծովային լոգանք:

Մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի՝ արձանագրուիլ մինչեւ Յուլիս 22, ներկայանալով կամ հեռաձայնելով Միութեանս քարտուղար՝ Պր. Ալիքսանեանի, Սէն – Ժիւլիէնի մէջ:

Հեռաձայն.– 93· 04· 90

Երթուդարձ եւ ճաշ.– 120 Ֆ.:

«*Saissisant témoignage de notre intégration dans la vie française*».

l'auteur dédicacera son ouvrage

le Dimanche 19 Juillet
Fête Champêtre à AVIGNON

le Samedi 15 Août
Fête du Home Arménien
à St. RAPHAEL

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպութեամբ՝

ՆԻՍԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԱԿՈՒՄԲԻ

Յուլիս 24, Ուրբաթ, ժամը 21–ին, Օջախին սրահը:

183, bd. de la Madeleine, Nice

Կը դասախօսէ՝

ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԼՐԷՃԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայ եկեղեցականին դերը գաղութներու ազգային կեանքին մէջ:

Հայկ. Եկեղեցիներու լուսանկարներու ցուցադրութիւն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Կիրակի, Յուլիս 19, ժամը 8–ին Ֆրանս – Քիւլթիւր կայանէն՝ Պանդխտութիւնը եւ Հայերը:

AVIS IMPORTANT

L'Association Paroissiale Arménienne Catholique de Lyon s'excuse d'avoir reporté, en raison du mauvais temps, le tirage de la tombola qui devait avoir lieu lors de la Fête Champêtre du 28 Juin. La date du tirage sera communiquée par la presse.

L'OFFICE NATIONAL
DE LA CULTURE ET DES
TRADITIONS ARMENIENNES

Présidents d'Honneur:

Monsieur ALAIN POHER
(Président du Sénat)
S.E. Mgr. JEAN RUPP (Archevêque)

Organise

Un 3e PELERINAGE
en Roumanie
aux Monuments et aux Eglises Arméniennes

(du XIVe au XIXe siècle)
DU 6 AU 20 AOUT
Animé par: GERARD STEPHANESCO

et

Un PELERINAGE
en Bulgarie, aux Eglises et Communautés Arméniennes de Bulgarie

DU 28 AOUT AU 11 SEPTEMBRE

Renseignements et documentation:
Tél.: 734. 61. 41 (*le matin*)
Office National de la Culture et des Traditions Arméniennes
16, *Rue José - Maria de Heredia*
75007 - *PARIS*

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

LES SECTIONS JAF et UCFAF DE LA REGION PARISIENNE
Vous donnent rendez-vous à leur

Fête Champêtre Annuelle

«CARREFOUR DE L'ANEMOMETRE» au Bois de Clamart
Le Dimanche, 19 Juillet de 10 à 22 h.
PARTIE ARTISTIQUE
Buffet franco - arménien — Jeux et Stands

OPTIMA Tours

ARMENIE 1981

CALENDRIER DES PROCHAINS DEPARTS

Δ 14 Août 1981
Δ 4 et 18 Septembre 1981

Pour chaque départ 3 formules de séjour 12 - 14 et 16 jours.

Cette année des formules originales:

1°/ *Voyages combinés en Arménie avion / bateau «LITVA».*
— Départ par avion le 27 Juillet (séjour du 28 Juillet au 6 Août Erevan).
— Croisière en bateau du 7 au 14 Août arrivée Marseille.
— Croisière bateau du 15 au 23 Août séjour à Erevan du 23 Août au 2 Septembre et retour par avion le 3 Septembre.

2°/ *Voyages combinés:*
— 1 semaine EREVAN / 1 semaine Lac Sevan.
— 1 semaine EREVAN / 1 semaine Sotchi (Mer Noire)

RENSEIGNEMENTS - INSCRIPTIONS :

OPTIMA Tours

67-69 rue Quincampoix (angle rue Rambuteau) — Tél. 274-27-20
75003 PARIS
Telex : 211 324 F.
Métro : Rambuteau ou Etienne Marcel
Lic. A 946 (Agence agrée INTOURIST)

MARCEL UMIDIAN PRADO VOYAGES
353, Avenue du Prado 13008 MARSEILLE
Tél.: (91) 76-21-80 chaque jour de 17 à 19 h.

Pour la Région Lyonnaise:
MAISON DEL CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
Jusqu'à 16h.00: Mme. BARAVIAN — de 16h.00 à 18h.00: Mme. ANTABLIAN
15, Rue de 24 AVRIL, 1915 - 69150 DECINES
Tél.: 849. 42. 97

VOYAGES EN ARMENIE 1981

1° VOYAGES DE 12 JOURS
du 01 au 12 Août 81 — 3.990 F.
du 05 au 16 Sept. 81 — 3.990 F.

2° VOYAGES DE 14 JOURS
du 08 au 21 Août 81 — 4.290 F.
du 02 au 15 Octobre 81 — 3.490 F.

3° VOYAGE DE 16 JOURS
DU 01 AU 16 AOUT 1981 — 4.690 F.

Renseignement - inscriptions

MONDOTOURS
OCIVEP

Spécialiste des Voyages sur l'Arménie depuis 15 ans
2, rue de Sèze
75009 Paris
tél. 266 50 12
Permanence les Vendredis de 14 à 19 h.
S'adresser à :
Elia PEHLIVANIAN
tél. domicile : 384 31 28

Les places étant limitées, veuillez nous renvoyer le coupon-réponse le plus tôt possible.
Lic. A 721

Mme Elia PEHLIVANIAN
Organisation Technique Mondotours
2, rue de Sèze 75009 Paris

Nom
Prénom
Adresse
Tél.
Ville Code postal

1) M'inscris au Voyage spécial Arménie du au
ci-joint 25% d'acompte.
2) Désire recevoir une documentation sans engagement de ma part pour :

Rayer les mentions inutiles

ՇԱԲԱԹ–ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ
18-19
SAMEDI-DIMANCHE
18-19 JUILLET
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F. 50

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.953 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 56e ANNÉE — No 14.953

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒԼԻՍ 8 – 14)

«ՎԷՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ» ՎԷՊԻ ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Երեւանի Պետական Համալսարանի հրատարակչականը «Ուսանողի Գրադարան» մատենաշարով հայերէն լոյս ընծայած է Խաչատուր Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի» վէպը: Գիրքին բնագիրը լրացումներով եւ յաւելուածներով հրատարակութեան պատրաստած, ծանօթագրած եւ խմբագրած է Փրոֆ. Պիոն Յակոբեան: Ներկայ տպագրութիւնը «Վէրք Հայաստանի»ի հայերէն առաջին ամբողջական եւ ճշգրտուած հրատարակութիւնն է, ունի ներածական յօդուած, ծանօթագրութիւններ, բառարան եւ մատենագիտական տեղեկութիւններ՝ վէպի նախորդ բոլոր տպագրութիւններու եւ թարգմանութիւններու վերաբերեալ: Այս հրատարակութիւնը պատրաստելու ատեն Պիոն Յակոբեան բնագիրը համեմատած է հեղինակին ձեռագիրներուն հետ, դուրս հանած արտագրողներու վրիպակներն ու «խմբագրական» ուղղումները, վերականգնած է ինչ – ինչ պատճառներով բնագրէն դուրս մնացած առանձին բառեր ու արտայայտութիւններ եւ ուղղած անճիշդ գրութիւնները: «Վէրք Հայաստանի, ողբ հայրենասիրի» պատմական վէպը իր չափածոյ եւ արձակ (սեւագիր ու մաքրագիր) տարբերակներով գրուած է 1841 Փետրուարին ու յաջորդ ամիսներուն, արտագրուած է 1842-ին, ամբողջացուցած ու վերամշակուած՝ նոյնպէս յաջորդ տարիներուն: Վէպը առաջին անգամ լոյս տեսած է 1858 Օգոստոսին (Թիֆլիս, Ներսիսեան դպրոցի տպարան), բժիշկ Յովսէփ Փոնտոյեանի ջանքերով, սակայն բազմաթիւ կրճատումներով: Ի. ս. կ. «Զանգի» յաւելուածը լոյս տեսած է 1861-ին՝ «Կռունկ Հայոց Աշխարհին» ամսագրին մէջ:

Վէպի երկրորդ հրատարակութեան վայրն է Մոսկուա (1897, «Խաչատուր Աբովեանի երկերը» հատորին մէջ, Ստեփան – Սարգսեանի խմբագրութեամբ, 3600 տպաքանակով, ոչ ամբողջական, առանց ձօնի ու «Զանգի» յաւելուածի): Երրորդ հրատարակութիւնը, որ իրականացած է Աւետիք Իսահակեանի ջանքերով (Կովկասի Հայոց Մշակութային Միութեան հրատարակութիւն, Թիֆլիս, 1908), նախորդի արտատպումն է: Յաջորդ՝ չորրորդ հրատարակութիւնը տեղի ունեցած է Կ. Պոլիս, Պիմէն Զարդարեան Գրատան Տան նախաձեռնութեամբ, 1931-ին: Կողքին վրայ դրուած է վէպին երկրորդ խորագիրը՝ «Ողբ Հայրենասիրի»: Վէպին խորհրդային առաջին հրատարակութիւնները, որ կը ներկայացնէին միայն վէպը, եղած են նոյն ատեն, Երեւանի մէջ 1939-ին, Ռուբէն Զարեանի խմբագրութեամբ, առանձին գիրքով եւ Աբովեանի ընտիր երկերու առաջին հատորին մէջ: Երրորդ հրատարակութիւնը՝ մինչեւ հիմա եղածներուն մէջ ամէնէն լաւը, լոյս տեսած է 1948-ին, իբրեւ Գ. հատոր Աբովեանի երկերու ակադեմական հրատարակութեան, սեւագիր տարբերակով հանդերձ, Հ. Մուրադեանի աշխատասիրութեամբ: Գոյութիւն ունին նաեւ վէպի կարգ մը այլ՝ համառօտուած հրատարակութիւններ, առանձին հատուածներու հրապարակումներ: Խաչատուր Աբովեանի այս գործը լոյս տեսած է նաեւ ռուսերէն, չեխերէն, լատիշերէն, լիթուաներէն, ուկրաներէն, վրացերէն: Գիրքին բոլոր հրատարակութիւններու (բնագիր եւ թարգմանական) տպաքանակը կը կազմէ 302 հազար օրինակ: Ներկայիս Պիոն Յակոբեան կ'աշխատի վէպի գիտական նոր հրատարակութեան վրայ, որ կը նախատեսուի լոյս ընծայել «Գրական Յուշարձաններ» մատենաշարով:

×

ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՀԱՅԿ. ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՎԱՒԵՐԱԳՐՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստան գացած են Միլանոյի Հայկ. Ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան եւ Վաւերագրումի կեդրոնի վարիչ Փրոֆ. Ատրիանօ Ալփակօ Նովելլօ եւ Կաբրիէլլա Ուլուհոճեան: Հետատեսիլի «Հետաքրքիր հանդիպումներու ակումբ»ի սրահին մէջ տեղի ունեցած է զրոյց մը ճարտարապետ Արմէն Զարեանի եւ հիւրերու միջեւ: Հիւրերը բսած են, թէ վերջին 20 տարիներուն Իտալիոյ մէջ մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծուած է Հայ Մշակոյթի հանդէպ: 1963-ին Փրոֆ. Փաօլօ Քունեոյի գլխաւորութեամբ Հռոմի մէջ ստեղծուած է հայկական միջնադարեան ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան կեդրոնը: Միլանոյի, Թորինոյի եւ այլ քաղաքներու ճարտարապետական հիմնարկներու մէջ կը դասաւանդուի հայկ. ճարտարապետութեան պատմութիւնը: 1968-ին Հռոմ, Իտալիոյ զանազան քաղաքները, ինչպէս նաեւ Եւրոպայի կարգ մը երկիրներու մէջ ներկայացուցած են Հայաստանի միջնադարեան, ինչպէս նաեւ Դ. – ԺԸ. դարերու ճարտարապետութեան նուիրուած ցուցահանդէսները: Հայ եւ իտալացի ճարտարապետներու համագործակցութեան, գիտական հետազօտութիւններու շրջանակներու խորացման արդիւնքը եղած է հայ արուեստին նուիրուած միջազգային առաջին գիտական ժողովը, որ 1975-ին գումարուեցաւ Իտալիոյ Պերկամօ քաղաքին մէջ: Չորս տարի ետք Հայաստան տեղի ունեցաւ կովկասեան եւ անդրկովկասեան ժողովուրդներու արուեստներուն նուիրուած գիտական ժողով, ուր մեծ բաժին մը յատկացուած է հայ արուեստին նուիրուած զեկուցումներուն ու ուսումնասիրութիւններուն:

Անցեալ 15 տարիներուն Իտալիոյ մէջ հրատարակուած են հայ մշակոյթին, յատկապէս ճարտարապետութեան նուիրուած շուրջ 35 ուսումնասիրութիւններ ու աշխատութիւններ: Մասնաւորաբար ուշադրութիւն կը գրաւեն «Հետազօտութիւններ» մատենաշարով լոյս տեսած «Գեղարդ», «Ախթամար», «Թանահատի վանք», «Զուարթնոց», «Ս. Թադէի վանք», «Ս. Ստեփանոսի վանք», եւ այլ պատկերազարդ մենագրութիւնները: Փրոֆ. Նովելլօ եւ Կ. Ուլուհոճեան Հայաստան գացած են նախապատրաստելու համար հերթական՝ Գ. Գիտական ժողովը, որ կը բացուի Սեպտ. 25-ին Միլանօ: Հայաստանէն 20 հոգինոց պատուիրակութիւն մը կը մասնակցի Սիմփոզիոմին. այդ առթիւ, Միլանոյի Հայագիտութեան Թանգարանին կը նուիրուի հայկական խաչքար մը: Ժողովին դիտական բաժինը տեղի կ'ունենայ Վիչենցա քաղաքին մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆ – ԻՍՐԱՅԷԼ սահմանը կրկին պատերազմական վիճակ ստացած է եւ գաղթականները ճամբայ ելած են ապաստան փնտռելով: Պատասխանելով պաղեստինեան յակայարձակման, Իսրայէլ բուռն ռմբակոծութիւններու ենթարկած է սահմանակից շրջանները եւ ի մասնաւորի պաղեստինեան գաղթակայանները: Պաղեստինեան յարձակումէն 3 հոգի մեռած էին եւ 25 հոգի վիրաւորուած, Իսրայէլեան «պատասխանը» շատ աւելի մեծ թիւով զոհեր պատճառած է եւ մթնոլորտը այնքան լարուած է, որ հեռանկարները լաւատեսութեան չեն մղեր: Լիբանան Ապահովութեան Խորհուրդին դիմեց:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ բանտերը սկսան պարպուիլ եւ Զորեքշաբթի օր, Յուլիս 14-ի նախագահական ներման իբրեւ հետեւանք, 4775 հոգի ազատ արձակուեցան, ինչ որ 11,4 առ. հարիւրն է բանտարկեալներու թիւին: Անոնց պիտի յաջորդէ դեռ ներման օրէնքը, որ կը քուէարկուի այս օրերս եւ մինչեւ Յուլիսի վերջ, տասը հազարի կը հասնի արձակուողներու թիւը:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ քուէարկեց ինչ որ մըկըրտուած է պիւտճէի քոլեքթիֆ, որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ օրինագիծ մը, փոփոխութիւններ բերող քուէարկուած պիւտճէին մէջ: Ամէնէն շատ դժգոհութիւն պատճառող բարեփոխումներէն մէկն է նուէր - բաշխումի վրայ եղած կարգադրութիւնը: Այսուհետեւ ողջերու միջեւ եղած նուիրատուութիւնը պիտի չվայելէ 20%-ի զեղչը բայց ատոր փոխարէն եւ չպատժելու համար փոքր յանձնումները, տուրքէ զերծ հիմնական գումարը 175 հազարէն կ'անցնի 225 հազարի: Այս օրէնքները կը ձգտին պայքարելու անոնց դէմ, որոնք իրենց ողջութեան բաժնելով իրենց հարստութիւնը կ'ուզեն խուսափիլ ժառանգական տուրքերէ եւ ներկայիս ալ՝ մեծ հարստութիւններու վրայ դրուած նոր տուրքերէն:

ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ նախարարը բացայայտ կերպով ուզեց հասկցնել Ուսուցիչներու Ազգ. Սենտիքային թէ իր տըւած որոշումները միայն իր պատասխանատուութեան սահմաններուն մէջ են: Այլ խօսքով Ալէն Սաւարի տեղը դրաւ Ֆէնի այս գլխաւոր ճիւղը, որ իր ազգային համագումարին ընթացքին, միաձայնութեամբ քուէարկուած բանաձեւով մը, կը պահանջէր՝ «Ջնջումը հակաշխարհական բոլոր օրէնքներուն եւ յարանուանական կամ գործատիրական ոչ – պետական ուսուցման օժանդակութեան»: Նախարարը որ ազատ դպրոցներու համար բաւական բարդութիւններու առջեւ է, չուզեր որ նախ քան իր բանակցութիւնները ազատ ուսուցման պատասխանատուներուն հետ, ուրիշներ խաղ լեցնեն կրակին վրայ: Ի վերջոյ ազատ ուսման դրութիւնը վերցնելը արդէն իսկ ջնջումն է որոշ ազատութեան մը: Յիշենք հակիրճ կերպով անցեալը: Հին վարչակարգին ներքեւ կրթութիւնը կղերին գործն էր եւ միայն 1791-ին է որ Սահմանադրութիւնը կը հաստատէր Պետութեան ուսուցման մը դրութիւնը: Սարսափին օրերուն իսկ է, թէեւ որ պիտի ճշդուի թէ ուսուցումը ազատ է եւ թէ ռուէ քաղաքացի իրաւունքն ունի դպրոց մը բանալու եւ դասաւանդելու: Թերմիտորէն (Յուլիս 1794, Ռոպէսփիէռի անկում) ետքն ալ Սահմանադրութիւնը պիտի ճանչնայ այդ իրաւունքը: Բայց պիտի սկսի նաեւ առաջին կռիւը մենաշնորհին կողմնակիցներուն եւ ընդդիմադիրներուն միջեւ, յետագայի տեւական պայքարն է քահանային եւ ուսուցիչին միջեւ եւ Նափոլէոնի օրով է (ինք է որ ցայսօր տեւող կառոյցը տուած է ուսուցման) որ կաթողիկէ ուսուցումը կը վերածնի: Տարիներու երկայնքին հարցը պիտի ծեծուի: Լամընէ, որ կ'ըմբոստանայ դպրոցական մենաշնորհին դէմ, մինչ 1833-ին Կիզօ դրութիւն մը կը հաստատէ որ ազատ նախնական ուսումի գոյութիւնը կ'արտօնէ: Ֆալուն է սակայն որ պիտի սահմանէ ուսման ազատութիւնը երկրորդականին մէջ (1850) եւ 1875-ին է որ բարձրագոյն ուսուցման ազատութիւնն ալ ձեռք կը ձըգուի բայց կրօնական դաստիարակութիւնը բոլոր դպրոցներուն մէջ պարտաւորիչ կը մնայ մինչեւ 1886: Ժիւլ Ֆեռիի հետ է որ աշխարհականութիւնը ձեւ կ'առնէ: Ձրի եւ պարտաւորիչ ուսումը հաստատուած է: Կրօնաւորները կ'արտաքսուին դասաւանդութիւններէ: 1901-ին կռիւը կը վերսկսի, հակակղերական շրջանը բուռն է: Դ. Հանրապետութեան օրով Մառի եւ Պարանժէ օրէնքները սահմանափակ դրամական օգնութիւն մը կը բերեն ազատ ուսուցման բայց հարկ կ'ըլլայ սպասել Ե. Հանրապետութեան որպէսզի անհատական կրթական հաստատութիւնները դրամ ստանան Պետութենէն: Ազատ դպրոցի ընդդիմադիրները երբեք պիտի չընդունին այս օրէնքները եւ այդ է որ ծնունդ կուտայ կրթական նոր «պատերազմին»:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ինչպէս մեր ընթերցողները պէտք է նկատած ըլլան, վերջին շրջանի յարաճուն յաւելումները (թուղթ, առաքման ծախք՝ - 8,50% Փետրուարին, 8,63% Յուլիսին, – աշխատավարձի եւ ընկերային տուրքերու, ելեկտրականութեան, եւայլն, եւայլն.) ստիպեցին տեղական մեր բոլոր պաշտօնակիցները, գլխաւոր օրաթերթերը, որ բարձրացնեն իրենց գիները:

1980 Մայիսէն ի վեր «Յառաջ» անփոփոխ պահեց իր սակերը բայց անկարելիութեան մէջ է շարունակելու: Այդ իսկ պատճառով, Յուլիս 7-էն ի վեր, հատավաճառի գինը բարձրացաւ 2 Ֆ. 50-ի եւ թերթիս վարչութիւնը բացառիկ պայմաններ շնորհելու համար իր հաւատարիմ բաժանորդներուն, մինչեւ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1, յետաձգեց բաժնեգիներու յաւելումները, առիթ տալով նաեւ որ մինչեւ այդ թուականը, բոլոր անոնք որոնք առկախ հաշիւ ունին, փակեն ներկայ սակով:

Իր հրատարակութեան 56-րդ տարուան սեմին, «Յառաջ» որու պիւտճէն ապահովուած է միայն ու միայն բաժնեգիներով, ծանուցումներով, հատավաճառութեամբ եւ իր բարգաւաճման համար եղած ինքնաբուխ նուէրներով, վստահ է որ իր բաժանորդները դիւրաւ կը հասկընան թէ կանոնաւորաբար շարունակելու համար իր հրատարակութիւնը, «Յառաջ» ուրիշ ելք չունէր:

Կանխայայտ շնորհակալութեամբ:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՕՐԻՆԱԳԻԾ՝ ՕՏԱՐԱՀՊԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յառաջիկայ տարուան Յունուար մէկէն կիրարկելի օրինագիծ մը վաւերացուած է Գերագոյն Խորհուրդի վերջին նստաշրջանին: Հինգ գլուխներէ եւ 33 յօդուածներէ բաղկացած «ՍՍՀ–ում օտարերկրեայ քաղաքացիների իրաւական դրութեան մասին» խորագրուած օրինագիծը հրապարակուած է Յունիս 24–ին, իբրեւ որոշում: Զայն ստորագրած են Լ. Բրեժնեւ եւ Մ. Գէորգաձէ, առաջինը Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութեան Նախագահի, իսկ երկրորդը քարտուղարի հանգամանքով:

Օրինագիծին մէջ մասնաւոր կերպով ընդգծուած է, թէ օտարահպատակները Խորհ. Միութեան մէջ կը վայելեն խորհրդային քաղաքացիներուն իրաւունքները եւ անոնց տրուած ազատութիւնները: Համաձայն 3 յօդուածին մէկ պարբերութեան, իշխանութիւնները կրնան սահմանափակումներ ճշդել «այն Պետութիւնների քաղաքացիների վերաբերմամբ, որտեղ կան ՍՍՀՄ քաղաքացիների իրաւունքների եւ ազատութիւնների յատուկ սահմանափակումներ...»:

Օտարահպատակները կրնան, համաձայն օրինագիծին, մնայուն կամ ժամանակաւոր կերպով բնակութիւն հաստատել Խորհ. Միութեան մէջ, բնականաբար, եթէ նախօրօք ապահոված են ներքին նախարարութեան համաձայնութիւնը կեցութեան եւ վայրին մասին: Առժամեայ կերպով հաստատուածները պարտին «մեկնել իրենց գտնուելու սահմանուած ժամկէտը լրանալուն պէս»:

Օտարահպատակները, եթէ մնայուն կերպով Խորհ. Միութիւն մնալու իրաւունք ձեռք ձգած են, կրնան իբրեւ բանուոր կամ պաշտօնեայ աշխատիլ ձեռնարկութիւններու, հիմնարկութիւններու մէջ: Նաեւ այլ բնոյթի աշխատանք կատարել «ՍՍՀՄ քաղաքացիների համար սահմանուած հիմքերով ու կարգով»: Միւս կողմէ չեն կրնար խորհրդային օրէնսդրութեան համաձայն միա՛յն խորհրդային քաղաքացիներուն վերապահուած պաշտօններ ստանձնել կամ աշխատանքներ կատարել:

Մնայուն կայք հաստատած օտարականները իրաւունք ունին բնակարան ապահովելու խորհրդային քաղաքացիներուն համար ճշդուած հիմունքներով: Յօդուած 12–ով ընդգծուած է, թէ այլ երկիրներու քաղաքացիները կրնան սեփականատէր դառնալ բնակելի տունի եւ գոյքի, ժառանգել եւ կտակել գոյքը, հեղինակի իրաւունք ձեռք ձգել գիտական, արուեստի եւ գրականութեան յայտնագործութիւններու եւ ստեղծագործութիւններու պարագային:

Յօդուած 16–ը խորագրուած է խիղճի ազատութիւն: Երաշխաւորուած է խիղճի կատարեալ ազատութիւնը, անշուշտ, խորհրդային քաղաքացիներուն հաւասար աստիճանով: «Թշնամանքի եւ ատելութեան հրահրումը կրօնական հաւատալիքների առընչութեամբ՝ արգելւում է»:

Օտարահպատակները իրաւունք ունին ամուսնանալու խորհրդային քաղաքացիներուն հետ, Խորհ. Միութեան մէջ: Իրաւունք ունին նաեւ ամուսնալուծուելու միշտ երկրին օրէնքին տրամադրութիւններուն համաձայն:

Թիւ 19 յօդուածով օտարահպատակ քաղաքացիները կրնան «ՍՍՀՄ տերիտորիայում տեղաշարժուել եւ ՍՍՀՄ–ում բնակութեան վայր ընտրել ՍՍՀ Միութեան օրէնսդրութեամբ սահմանուած կարգին համապատասխան: Տեղաշարժուելու եւ բնակութեան վայր ընտրելու սահմանափակումներ թոյլատրւում են, երբ դա անհրաժեշտ է պետական անվտանգութեան ապահովման, հասարակական կարգի, բնակչութեան առողջութեան ու բարոյականութեան պահպանման, ՍՍՀՄ քաղաքացիների եւ այլ անձանց իրաւունքների ու օրինական շահերի պաշտպանութեան համար»:

Օտարահպատակները, համաձայն օրէնքին թիւ 20–րդ յօդուածին, խորհրդային քաղաքացիներուն նման եւ նոյն համեմատութեամբ տուրքեր կը վճարեն: Անդին զերծ կը մնան զինուորական պարտաւորութիւններէ:

Օտար քաղաքացիներուն մեկնումը երկրէն կրնայ արգիլուիլ չորս պարագաներու մէջ: Ա. – Եթէ քրէական ամբաստանութեան մը հիմերը կան. Բ. – Եթէ ենթական կրած է դատապարտութիւն մը. այդ պարագային կը մնայ հոն մինչեւ պատիժի ժամին աւարտը կամ ազատարձակումը. Գ. – Եթէ ենթակային մեկնումը վտանգաւոր կը նկատուի պետական շահերուն ուղղութեամբ. յ ս տ ա կ գրուած է եթէ նրա մեկնումը հակասում է պետական անվտանգութեան ապահովման շահերին՝ մինչեւ մեկնմանը խոչընդոտող հանգամանքների գործողութեան դադարումը»: Մեկնելու արտօնութիւնը կրնայ յետաձգուիլ, եթէ առկախ մնացած կարգադրելի կէտեր կան:

Օտարահպատակները կրնան վտարուիլ, եթէ անոնց գործունէութիւնը երկրին մէջ հակասական նկատուի Պետութեան շահերուն կամ կարգ ու կանոնին պահպանութեան համար: Կամ եթէ այդ անձերուն վտարումը անհրաժեշտ նկատուի բնակչութեան առողջութեան եւ բարոյական հիմունքներուն պահպանութեան համար, ինչպէս նաեւ քաղաքացիներուն իրաւունքներուն եւ օրինական շահերուն պաշտպանութեան ուղղութեամբ: Վերջապէս, եթէ ենթական կամ ենթակաները կոպիտ կերպով, ինչպէս գրուած է օրինագիծին մէջ, խախտեն երկրին օրէնքները:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԱՐՇԻԼ ԿՈՐՔԻ ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ ՄԷՋ

ԲԱՑԱԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ, ԲՈՅՐԵՐՆ ՈՒ ՁԱՅՆԵՐԸ

«ՅԱՌԱՋ». – Այս զոյգ խորագիրներով «Լը Մոնտ» Շաբաթ, Յուլիս 11–ի իր թիւին նկարչութեան սիւնակը կը յատկացնէր Արշիլ Կորքիի Նիւ – Եորքի ցուցահանդէսին: Ստորեւ կուտանք «Լը Մոնտ»ի թղթակիցին այս կարճ այլ խոր գրութեան թարգմանութիւնը: Ստիպուեցանք կատարել երկու անհրաժեշտ ճշդում:

Արշիլ Կորքի յետահայեացքը, Նիւ – Եորքի Սոլոմոն Կուկընհայմ Թանգարանին մէջ, արդի արուեստին գովքն ու յուզիչ ոգեկոչումն է նկարիչի մը ասպարէզին՝ թեթեւ մօտեցումով մը զետեղուած գերիրապաշտութեան եւ յետ պատերազմեան ամերիկեան վերացականութեան միջեւ: Յուզումը կուգայ ոչ այնքան արուեստագէտին մասին մեր գիտցածէն (անձնասպան եղաւ քառասունվեց տարեկանին *) որքան գործին զարգացումէն եւ ցուցադրած արժանիքներէն, – նկարչութեան սէրը, կատարելագործուելու յամառութիւնը, ակներեւին եւ գաղտնիին ճաշակը, հաւատարմութիւնը բնութեան՝ փլաստիք զուտ արժէքներու փնտռտուքով, հայկական անցեալին յարատեւ ներկայութիւնը:

Ներկայ է նախ հսկայ խեփորի գագաթին, որ Ռայթի յղացած Թանգարանն է, պատկեր մը այն ամէն ինչէն՝ որ նկարիչը կրցաւ տեսնել Երկրորդ Աշխարհամարտէն առաջ ամէնէն աւելի խանդավառիչ՝ առանց Նիւ – Եորքէն դուրս գալու, – Մաթիս, Քանտինսքի, Քլէ, Միրօ, Լէժէ, եւ այլն. բայց իր բուն մեկնակէտը Սէզանն է:

Աքատեմիին աշակերտները կ՚ընդօրինակէին հին վարպետները, մինչ Կորքի կը նմանէր Սէզանի եւ կ՚արդարացնէ այն բարձր կարծիքը որ կրնանք ունենալ, Փրուստէն ի վեր գոնէ, այդ թեքնիքին մասին: Փնտռտուքը իր քով այնքան ճշգրիտ է, այնքան անձնական ու անհրաժեշտ, որ երկու ինքնանկար, 1930–ի շուրջ կը տանին իրական ինքնացումի մը ինք եւս կը դառնայ Կոկէն մը, Մաթիս մը:

Մեծ հանգրուանը սակայն Փիքասօն է: Կորքի կը հետեւի անոր իր յետին շարժումներուն մէջ իսկ եւ ամէն վայրկեան զայն կը վերադառնէ: Յաջորդական կերպով քիւպիսթ է ուրեմն եւ նոր դասական: Այս մտասեւեռումով է նաեւ որ կեանքին ու գործին նոյնացումը կը դառնայ աւելի քան յուզիչ: Ցուցահանդէսին ցնցող կէտը կը ճառագայթէ տարօրինակ լոյսով մը, – նկարիչին մօրը երկու տարբերակները, ձեռքերը ծունկերուն, քովը ոտքի իր պատանի զաւակին հետ, խամրած կամ սառած գոյներու մէջ: Այս դիմանկարները, յարատեւ վերաշխատուած բայց պարզութեամբ զարմացընող, ունին նոյն հեղինակութիւնն ու ինքնակենսագրական նոյն կշիռը՝ քան իր հիւանդ քոյրը ներկայացնող Մունքին դիմանկարը՝ Լոնտոնի Թէյթ կալըրիին մէջ: Հանդիպումներ են զորս չենք մոռնար:

Ոճաբանական, փիքասոյական, նոր դասական այս բոլոր ակնարկութիւնները խորքին մէջ բան մըն ալ չեն բերեր նմանութեանն իսկ մօրը. վկայ լուսանկարը՝ որմէ ներշնչուած է նկարիչը: Կորքի կը սպառէ իր բոլոր մօտէլները, իր բոլոր վարպետները՝ հին քլիշէ մը հասցնելով ներկայ արուեստի գործի մը տարողութեան: Յիշատակները, առաւել նուազ վերակազմուած, կ՚ապրին այլեւս նկարչութեան մը մէջ որ գտած է իր առարկան, նպատակը, – յեղակարգութիւնը բացակայ իրերու, բոյրերու եւ ձայներու՝ գունագեղ պաստառի մը վրայ:

Վերացականութիւնը, 40–ական թուականներու մեծ պաստառներուն մէջ, անմիջական, բնազդական արտայայտութեան եղանակէ մը աւելի ազդումի եւ ծածկագրութեան ձեւ մըն է: «Ծիրաններու բուրմունքը», 1914–էն (**), ամբողջական, անկարելի յեղակարգութեան մը ամէնէն յայտուն փորձն է, կտաւին վրայ, նկարչութեան անծանօթ համի մը համար, բացակայ՝ երբ կորսուած չէ տակաւին: Կորքի եւրոպական (յատկապէս ֆրանսական) նկարչութիւնը լիովին կը բերէ ամերիկեան մշակոյթին, կամ լաւագոյնս՝ բնութեանը, երազելով միայն մանկութեան պարտէզի մը չքեղութեանը՝ փորձելով իր պաստառներէն կախել «հայկական բնութեան փառաւոր եւ կենդանի տարազը»:

ԺԱՆ - ՖՐԱՆՍՈՒԱ ՇԸՎՐԻԷ

(*) Կորքի անձնասպան եղաւ քառասունեւչորս տարեկանին:

(**) Նշուած պաստառը նկարուած է 1947–ին:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ-ՓԱՔԻՍՏԱՆ

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ԶԷՆՔԻ ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Երկու երկիրներ՝ Հնդկաստան եւ Փաքիստան, նոյն ցամաքամասին վրայ եւ մերձ իրարու, երկար յուզմնէ ետք, ներկայիս հաշուեյարդարի քաղաքականութիւն մը կը վարեն: Հարցը՝ հիւլէական զէնքի սպառազինումն է: Տեսակ մը մրցակցութիւն երկու Պետութիւններու միջեւ, որոնք, այսպէս կամ այնպէս, տարածուն եւ բազմամարդ ըլլալով հանդերձ, հեռու կը մնան Գեր–ուժ ներկայանալէ:

Ճիշդ եօթը տարի առաջ էր, որ Հնդկաստան իր կարողութիւնը պարզեց հիւլէական պայթումով մը, Ռաժաշտան անապատին մէջ: Արդ, հիմա որ Փաքիս-

ԺՈՐԺ ՍԱՆԴ, ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՅՈՑ ՎԱՆՔԸ

Գրեց՝ ԼԵՒՈՆ Թ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

«Պէտք չէ երթաք, կ՚ըսէր դաւառական բառ մ՚աւելցնելով որ մեր շատ յանախին կը նմանի: Կ՚ըսէք բայց պէտք չէ երթաք: Այս բոլորը պէտք չձգէք»: Այս ըսելով վանքին պարտէզներուն ու ճեմալայրին կը նայէր ու կը շարժէր. ետին դառնալով զիս տեսաւ ու քրքիջ մ՚արձակեց.

«Պ. դը Լա Մընէն դարձի բերելու այս վանականին գաղափարը գլխուս մէջ կը պտըտի: Ի՞նչ է քու կարծիքդ:

– Քանի՞ գրաւի կուգաս հետս, ըսի, եթէ Պապը այդ պարտականութիւնը քեզի ձգէր, պէտք չխուսափէիր անկէ:

– Իրաւունք ունիս. այդ մարդը տեսնելը եւ անոր հետ խօսակցիլը կը կարծե՞ս թէ խեղճ քահանայի մը համար արհամարհելի բան մըն է:

– Իրեն ի՞նչ պէտք ըսէիր:

– Թէ իր վրայ կը սքանչանամ, թէ իր գիրքը կարդացի, եւ թէ դժբախտ եմ:

– Աւելի պատճառ մը չէ որ սա Թուփերը կոտրտես. անոնք քեզի բան մը չեն ըրած, եւ ոչ ալ չարչարես այս բարի վանականը, որ լանջախաչէդ վախնալով ստիպուած եղաւ խոստովանելու թէ կը ցաւի այն անձին սխալին, որուն վրայ թերեւս ինքն ալ քեզի չափ կը հիանայ:

– Այս վանակա՞նը. անիկա այնպէս մը ձեւացուց թէ զինքը չհետաքրքրող բաներով կը հետաքրքրուի: Անոնք գիտուն եւ բարեկիրթ են, բայց ամէն բանէ առաջ վանական են, եւ ինչ որ իրենց պատերէն դուրս կ՚անցնի կը դառնայ զիրենք չի հետաքրքրեր: Կը բաւէ որ զիրենք հանգիստ ձգեն որ իրենց հարստութիւնը վայելեն, ստրկօրէն տիրող իշխանութեան կարգախօսը կը կրկնեն, աշխարհական թէ կրօնական, կարեւորութիւն չունի: Վստահ եղէք թէ անոնք Պապէն աւելի սրբազան իշխան մը ունին. անիկա Ֆրանսուա կայսրն է (15), որ վանքը և արդաւանդ կղզեակը իրենց տըւած է, ուր լորտ Պայրըն (16) եկած է արեւելեան լեզուները ուսումնասիրելու, և ուր Պ. դը Մարսէլլիւս (17) այցելեց, ինչպէս կը վկայեն Այցելուներու Տետրակին մէջ իր դրած տողերը:

– Իրմէ ատոր չափ գեղեցիկ քառեակ մը տեսայ, ըսի, զորս իր ձեռքերովը գըրած էր Բրէսչիայի Ցաղթութեան կամարին վրայ:

– Գրաւի կուգամ որ Պր. դը Մարսէլլիւս աբբայ դը Լա Մընէն չի սիրեր, ըսի աբբային, եւ զայն յաջողութեամբ կը հերքէ:

(Շար. 30)

(15) Ֆրանց Ա., Աւստրիոյ կայսրը (1768 – 1835): Սան – Լազզարօ կղզեակը Մխիթարեան միաբանութեան յանձնուած է 1717–ին, Վենետիկի Հանրապետութեան Ծերակոյտի որոշումովը:

(16) Ճորճ Կորտոն, (Լորտ Պայրըն) անգլիացի բանաստեղծը, Վենետիկ ապրած տարիներուն, առեն մը ամէն առաւօտ իր անձնական կոնտոլով Ս. Ղազար կղզին երթալով, ինքզինք լուրջ ու դըժուարին աշխատանքի մը կը մղէ, յուսալով՝ կորսուած մտային անդորրութիւնը վերագտնել: Այս առթիւ, Հ. Յարութիւն Աւգերեանի (*Brother, Father Paschal Aucher*) առաջնորդութեամբ, Հայոց հին եւ նոր լեզուն (*literal and vulgar*), քերականութիւնը եւ պատմութիւնը կ՚ուսումնասիրէ, եւ զանազան կրօնական գործերու թարգմանութիւններէն զատ, կը մասնակցի՝ լեզուագէտ վանականի *Քերական անգլիական եւ հայերէն* (1817) *Քերական հայերէն եւ անգլիական* (1819) *Բառարան անգլիերէն եւ հայերէն* (1821) երկերուն խմբագրութեան, որոնց առաջինին տպագրութեան ծախքը կը հոգայ առ ի վարձատրութիւն իրեն եղած ընդունելութեան: Առաջին գիրքին յառաջաբանին մէջ, Պայրըն, իր հիացումը յայտնելով հայ ազգի փառաւոր անցեալին, թրքական եւ պարսկական հալածական վարչութիւնները խստօրէն կը դատապարտէ: Հ. Աւգերեանի խոհեմութեան դ ի տ ո ղ ու թ ի ւ ն ն ե ր ը, յեղափոխական գրագէտին բարկութիւնը կը գրգռեն: Պայրըն, հակառակ անոր որ երկար ատեն «պոչաւոր աստղի նմանող մօրուքով, զարգացած եւ բարեպաշտ վանականը» գոված էր, չի քաշուիր զայն, առանձնապէս՝ քաղաքական գետնի վրայ, «վախկոտ եւ ստրուկ» կոչելէ, «որ մեծ ազգի մը խարազանը չի կրնար ըլլալ, եւ արժանի՝ քաջերու տիրակալներու հպատակութեան»:

(17) 1834, Յունիս 1–ին: Կոմս տը Մարսէլլիւս, նախկին անդամ Ֆրանսայի երեսփոխանական ժողովին, բանաստեղծ:

Կոմիտասի յուշարձանի բացում Տիթրոյթի մէջ

Մանուկ Մ. Ասարեան Տիթրոյթի մէջ Մեծ Եղեռնի յուշակոթողի մը գաղափարը յղացած էր քանի մը տարի առաջ, Երեւանի Ծիծեռնակաբերդի յուշարձանին տուած իր այցելութեան առիթով։ Յուշակոթողի մշտնջենական ջահին առջեւ խոնարհած ու խոկացած ատեն, Ասարեան կ'որոշէ նման յուշարձան մը կանգնել Տիթրոյթի մէջ, մշտնջենական ջահով մը։ Վերադառնալով Տիթրոյթ, ան հեռաձայնի ընկալուչը ձեռք կ'առնէ իր որոշումը հաղորդելու համար քաղաքապետին։ Տիթրոյթի քաղաքապետ Քոլման Եընկ դրապէս կը պատասխանէ Ասարեանի առաջարկին, միայն թէ կը թելադրէ որ յուշարձանը հաւաքական արտայայտութիւն մը ըլլայ հայ գաղութին կողմէ։

Տիթրոյթ ծնած եւ թունդ հայրենասէր այս պատուական Հայը, որուն հայրը ազգային մեծ հերոս Անդրանիկի կամաւորական գունդի քաջ զինուորներէն եղած է, 1978 Յունուարին կեանքի կը կոչէ Մայքըլ Մ. Ասարեան Հիմնարկութիւնը, յաւերժացնելու համար հայ ժողովուրդի հարուստ մշակոյթն ու ազգային ժառանգութիւնը, որուն համար այնքան հպարտ է Մանուկ Մ. Ասարեան։

Կը կազմուի յատուկ Յանձնախումբ մը Մեծ Եղեռնի Տիթրոյթի յուշարձանի ծրագրումին եւ իրականացման համար.– Մանուկ Մ. Ասարեան՝ Ատենապետ, Ալեք Մանուկեան՝ Պատուոյ Ատենապետ, Լուըրտ Մարտիկեան՝ Պատուոյ Ատենապետ, Փառէն Ծ. Վրդ. Աւետիքեան, Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցիէն, Տօքթ. Կորիւն քհնյ. Շիրիքեան Ս. Սարգիս Եկեղեցիէն, Հ. Յովսէփ Գալայճեան, Ս. Վարդան Եկեղեցիէն, Վեր. Տօքթ. Վահան Թութիկեան, Հայ Աւետ. Եկեղեցիէն Իւճէն Տրայքըր։

Պատուոյ անդամներ. – Քարլ Լեւին՝ Մ. Ն. Ծերակուտական՝ Միչիկընէն, Տանըլտ Իկըլ՝ Մ. Ն. Ծերակուտական՝ Միչիկընէն, Ճէյմս Պլենչըրտ՝ Մ. Ն. Ներկայացուցիչ Երեսփոխանական Ժողովի։

Անդամներ. – Երուանդ Ազատեան, Քարլ Զաքմաքճեան, Մարթին Զօլաքեան, Ճան Մանուկեան, Միչըլ Քեհեթեան, Փըրսի Սարգիսեան, Ներսէս Սիրքէյեան, Հէրի Քալուկեան եւ Սէմ Թութալեան։

Մեծ Եղեռնի յուշարձանի Տիթրոյթի յատուկ Յանձնախումբը կ'որոշէ անմահն Կոմիտաս Վարդապետի յուշարձանը կանգնել քաղաքի կեդրոնական հրապարակներէն մէկուն վրայ, իբր հայ ժողովուրդի բիւրաւոր նահատակներու ամէնէն հանճարեղ ներկայացուցիչներէն մէկը։ Արդարեւ, համբաւաւոր Ֆրանսահայ արձակագիր Շահան Շահնուր տաբարախտ Մեծ Վարդապետը նկատած է Հայոց երեք հազարամեայ պատմութեան երեք տիտաններէն մէկը, Մեսրոպ Մաշտոցի եւ ազգային հերոս զօր. Անդրանիկի հետ։

Ժողովին, Մանուկ Մ. Ասարեան փափաք կը յայտնէ յուշարձանին համար նախատեսուած 75.000 տոլարի ծախքը ամբողջ կը յայտնէ յուշարձանին համար նախակը տեսնուի թէ քաղաքապետութեան և թէ ալ Յանձնախումբին կողմէ որ Տիթրոյթի հայ յարգամեծար ազգայինները, եկեղեցիներն ու կազմակերպութիւններն ալ իրենց մասնակցութիւնը բերեն Յուշարձանի Ֆոնտին։ Այսուամենայնիւ, ընդհանուր ծախքերու առիւծի բաժինը կը վերցնէ ծրագրի մը տայղացող Մանուկ Մ. Ասարեանը։

Գործը կը յանձնուի անուանի քանդակագործ Արթօ Չաքմաքճեանի, Մոնրէալէն։

Յուշարձանը կը զետեղուի Վուտուըրտ – Ճեֆըրսըն Արեւմուտք Պողոտային վրայ, Րընեսանս կեդրոնի մերձակայքը, ճիշդ կեդրոնը շուրջ մէկ միլիոն տոլար արժող մշակութային եւ քաղաքապետական համալիրին։

Բացման արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Յունիս 21-ին կէսօրէ ետք, հազարաւոր հանդիսականներու ներկայութեան։

Տիթրոյթի Հայ Զայնասփիւռի ժամի տնօրէն եւ հանդիսավար Ներսէս Սիրքէյեանի հայրենաշունչ խօսքերէն ետք, տեղի ունեցաւ դրօշներու ներկայացում, Մ. Ն. ծովուժի ջոկատի մը կողմէ։ Ծանօթ երգչուհի Վիոլէթ Զօլաքեան իր շնորհալի եւ թովիչ ձայնով երգեց Միացեալ – Նահանգներու ազգային քայլերգը։

Տիթրոյթի քաղաքապետ Քոլման Ա. Եընկ, իր ելոյթին մէջ ըսաւ որ զանազան ազգերու պատկանող ժողովուրդներ կը կազմեն Տիթրոյթի բնակչութիւնը, եւ մենք հպարտ ենք որ անոնցմէ իւրաքանչիւրը բան մը ունի տալիք քաղաքին, իր ազգային մշակոյթէն։ Մենք հպարտ ենք հայ ժողովուրդով, որուն թիւ մէկ քաղաքացին է Ալեք Մանուկեանը։ Մենք իրազեկ ենք հայ ժողովուրդի տխուր անցեալին եւ անոր կրած անասելի տառապանքներուն։ Այս յուշարձանը լաւագոյն վկայութիւնն է Հայոց ցեղասպանութեան եւ Տիթրոյթի Հայոց միասնականութեան։

Հայկական հանդերձներով մանչ ու աղջիկ մը գացին յուշարձանը քօղազերծելու, ծովայիններու ջոկատի օգնութեամբ։

Միչիկընի քոնկրէսմէն Ճիմ Պլենչըրտ – որ անդամ է Ցեղասպանութեան Յուշակոթողի Յանձնախումբի – մէջբերելով Հիթլէրի այն խօսքը թէ՝ «Ո՞վ կը յիշէ այսօր Հայոց Ջարդերը» ըսաւ. – «Մե՛նք կը յիշենք այսօր Հայոց Ջարդերը, եւ կը կանգնենք այս յուշարձանը իբր վկայ անոնց նահատակութեան»։

Ծերակուտական Քարլ Լեւին խօսեցաւ Կոմիտասի երաժշտական իրագործումներուն մասին որ հարստացուցած է հայ ժողովուրդի մշակոյթը։ Հանճարեղ երաժշտագէտը ականատես եղած էր հայ ժողովուրդի տառապանքներուն, եւ իր զգայուն սիրտն ու միտքը չէին կրցած տոկալ ամբողջ ժողովուրդի մը նահատակութեան։

Պ. Ալեք Մանուկեան դիտել տուաւ որ Տիթրոյթի հայութիւնը այսօր ինքզինքը պատուըրուած կը զգայ քաղաքի սրտին վրայ կանգնած այս յուշարձանով, որ վկայութիւն մըն է մեր ժողովուրդի նահատակութեան։ Հայ ժողովուրդը այս յուշարձանը կը ձօնէ Տիթրոյթ քաղաքին եւ այս բարեբաստիկ առիթով կ'ուզենք մեր շնորհակալութիւնը յայտնել քաղաքապետ Քոլման Եընկին, մեզի ընծայուած դիւրութիւններուն համար։

Ապա խօսքը հայերէնի դարձնելով, Պ. Մանուկեան ըսաւ որ այս արձանը կը կանգնի որպէս շիրիմ այն բիւրաւոր նահատակներուն՝ որոնք շիրիմ չունեցան Տէր Զօրի անապատներուն մէջ։ Հայ ժողովուրդի նահատակութիւնը կը հանդիսանայ համայն մարդկութեան ողբերգութիւններէն մէկը։ Կոմիտասի արձանը կը բարձրանայ այս հրապարակին վրայ որպէսզի աշխարհին պատմէ մեր տառապանքին ահաւորութիւնը։

Յուշարձանին գաղափարը յղացող եւ իր նիւթական օժանդակութեամբ անոր կեանք տուող Մանուկ Մ. Ասարեան իր ելոյթը սկսաւ իր ծնողաց հանդէպ յարգանքի խօսքերով, որոնք ներշնչման աղբիւր հանդիսացած էին իրեն։ Ասարեանի հայրը՝ Սահակ եւ մայրը՝ Մէյրի, Սեբաստիոյ Կովտուն գիւղէն են որ ծննդավայրը եղած է Սեբաստացի մեծ մարտիկ Մուրատին եւ անմահ բանաստեղծ Դանիէլ Վարուժանի (Մերձակայ Բրգնիկ գիւղէն)։ Ան խոր յուզականութեամբ յայտնեց իր հայրենասիրական ջերմ զգացումները եւ հայ ցեղին պատկանած ըլլալու հպարտութիւնը։ Պ. Ասարեան իր խօսքը վերջացուց կոչ ուղղելով հայ երիտասարդութեան որ շարունակէ պայքարիլ Հայոց ազգային ժառանգութեան տեւականացման համար, խաղաղ միջոցներով։

Պր. Ասարեան շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր անոնց որոնք իրենց նիւթական օժանդակութեամբ եւ բարոյական քաջալերանքով պատուեցին յիշատակը մեր մէկ ու կէս միլիոն նահատակներուն։ Ան շնորհակալութիւն յայտնեց Տիթրոյթի բոլոր հայկական եկեղեցիներու ծխական խորհուրդներուն, եւ Յուշարձանի Յանձնախումբի անդամներուն որոնք իրենց ըրած զոհողութիւններով եւ այս ծրագրի իրագործումով պատիւ բերին Տիթրոյթի հայ համայնքին։

Ա. ՉԷԼԵՊԵԱՆ

տան հիւլէական ռումբ պատրաստելու հաւանականութիւնները կը ներկայացնէ, Հնդկաստանի մէջ շարժում մը ծայր առած է. – արագացնել եւ ապահովել հիւլէական ռումբին շինութիւնը։ Այլ խօսքով երկիրը զինել հիւլէական զէնքի մըրայ։ Այս խրողութեան ապացոյցը կարելի է տեսնել հետեւելով հնդկական մամուլին, զինուորականներու արտայայտութիններուն, մասնագէտներուն տեսակէտներուն։ Շատեր, կառավարութեան մօտ մարդիկ, կը պահանջեն հիւլէական ուժի մը հաստատումը փութով։

Վարչապետը՝ Տիկին Ինտիրա Կանտի, կ'ըսէ. – պէտք է պատրաստ գտնուինք որեւէ հաւանականութեան մը առջեւ։ Կ'աւելցնէ՝ առանց ուզելու կամ նախատեսելու, կրնայ պատերազմ մը ծայր տալ։ Որո՞ւ միջեւ։ Այս կէտը մութ կը ձգէ վարչապետը, եթէ թէեւ ինքնին հասկնալի կը մնայ. – Հնդկաստան – Փաքիստան։

Պէտք է յիշեցնել, թէ բաժանումէն ասդին, երկու երկիրներուն մօտ կասկածամտութիւնը բոյն դրած է։ Մէկուն զօրացումը՝ միւսին մղձաւանջը կը կազմէ, եւ փոխադարձաբար։ Ծանօթ է միաժամանակ, թէ Հնդկաստան հիւլէական զէնք արտադրելու կարելիութիւնը ունի, իսկ Փաքիստան՝ զայն ապահովելու վճռակամութիւնը։

Հնդկաստան գիտէ, թէ Փաքիստան առնուազն երկու տարուան ուշացում մը ունի։ Բայց գիտէ նաեւ, թէ Փաքիստան որոշած է ինքզինք զօրացնել հիւլէական զէնքերով։

Տիկին Ինտիրա Կանտիի համար գլխաւոր մտահոգութիւնը Փաքիստան – Ամերիկեան մերձեցումն է։ Ծանօթ է, որ Իսլամապատ Ուաշինկթընէն զինուորական եւ նիւթական կարեւոր օժանդակութիւններ կը խնդրէ։ Ռեկըն՝ տրամադիր կը թուի ըլլալ գոհացնելու Իսլամապատի պահանջները։ Հոսկէ նաեւ Նոր Տելհիի մտահոգութիւնները։

Մէկ կէտ կը մնայ յստակ։ Հնդկաստան եւ Փաքիստան լծուած են մրցակցութեան մը հիւլէական զէնքի ապահովումին համար։

Ուրեմն՝ նոյն ցամաքամասին վրայ երկու հակադիր Պետութիւններ՝ դէմ յանդիման, զինուելու տրամադրութեամբ։

Թ. Ա. Թ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՔԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ Ֆրեզնօ քաղաքի Ս. Նահատակաց Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝ Պարոյր վրդ. Էքմէքճեան մեռած է Լոս – Անճըլըսի մէջ, Յուլիս 5-ին, արկածի հետեւանքով (ջրամոյն եղած է բարեկամի մը աւազանին մէջ)։ Ծնած էր 1952-ին, Պուրճ – Համուտ։ 1966-ին ընդունուած էր Մեծի – Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Դպրեվանքը եւ աւագ սարկաւագ ձեռնադրուած 1973-ին։ 1974-ին ալ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մայր տաճարին մէջ կուսակրօն քահանայ ձեռնադրուած էր։ Իր աւարտաճառին որպէս նիւթ առած էր «Աղթամարի Կաթողիկոսութեան պատմութիւնը»։ 1979-ին հետեւած էր Նիւ – Եորքի Քոլումպիա համալսարանի Միջին Արեւելեան բաժանումի բարձրագոյն ուսման եւ 1980 Սեպտեմբերէն ի վեր իրեն յանձնուած էր Ս. Նահատակաց Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւի պաշտօնը։ Վերջերս հրատարակած էր գրքոյկ մը՝ «Մեծ Պահքը Հայ Եկեղեցւոյ մէջ»։

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԲԱՆԱԿԸ Կ'ՈՒՇԱՆԱՅ

Կարմրէկկի կռուէն փախչող տէրվիշ Հասան Ալիի պաշըպօզուքներէն մաս մը, քանի օր յետոյ, կիսամերկ ու անօթի հասաւ Գարափունար։

Անոնք Սպիտակ Ձիաւորի մասին զարնազան առասպելներ կը պատմէին։ Կը պատմէին, որ ձիաւորը կախարդուած է գեւերէն ... Բաղնեպան Իսաք իրեն յատուկ խելացի զաւեշտով մը կը պատմէր, թէ ինքը ինչպէ՛ս փախուստի ժամանակ, շուարած ձիուն սանձը պոչին կողմէն զարկած է, թէ ինչպէ՛ս Գարափունարէն համբայ ելած պահուն տէրվիշ Հասան Ալի կը խօսի եղեր, որ պիտի բռնէ Սպիտակ Ձիաւորը ու նշանաւոր աւազակապետ Հաճի Մուսային նուէր պիտի ընէ։ Բաղնեպան Իսաք իր խօսքերուն մէջ զաւեշտ ընելով կը պատմէր նաեւ Հասան Ալիի փախուստը «քընից որ չունի հոտառնող տաւշան»։ Իսաքի հաճելի խօսքերուն մէջ ակնածանք կար Սպիտակ Ձիաւորին հանդէպ. ան կ'ուզէր որ անոր անունէն ակնածէին նաեւ զինք մտիկ ընողները։

Այդ օրերուն գարափունարցիներէն շատեր իրենց կորուստը կը սգային։ Մայրեր իրենց զաւկին կորուստը երգով կուլային։ Անոնց բառերուն մէջ պէյազ աթլուն էր, որ կը քալէր երգի վանկերուն հետ։

Երբ պաշըպօզուքներէն ոմանք վէրքոտ, հիւանդ եւ նոյնիսկ խելագար Գարափունար մտան, Թուրքերուն դէմքը կատղած շուներու լործունքոտ երեւոյթն առաւ։ Հայերը քաշուած էին պազարէն, որ չէն մեղուներէն զրկուած փեթակի մը պէս դատարկ էր։ Այնտեղ աւելցած էր իշապան Մէհմէտը, որ երեք էշերով միացած էր Հասան Ալիի պաշըպօզուքներուն։ Ան իր հետ առած էր երեք էշերը, որ վերադարձին բերէ Թալանի ճոխ ապրանքներ՝ գորգ, արծաթեղէն, պղնձեղէն ու եկեղեցական անօթներ։ Իշապան Մէհմէտ, Կարմրէկկի կռուին մասնակցելով, ոչ միայն կորսնցուցած էր իր երեք էշերը, այլ եւ իր իշապանի խելքը, ու դարձած էր մերկ կռնակով, ոսկորները տախտակներու պէս ցցուած Գարափունար պազարին երկրորդ խելագարը։ Անոր աչքերուն նայող մը պիտի ըսէր անտարակոյս, թէ այդ աչքերը տեսած էին Սպիտակ Ձիաւորը ...

Պազարը այնքան ամայացած էր, որ կը լսուէր մզկիթի աղբիւրին ու կօշկակար Հաֆըզի մուշտային ձայնը։

Պազարը կորսնցուցած էր իր գունագեղութիւնը։ Քիւրտ խաշնարած մը մի քանի կովեր բերած էր ծախելու։ Կօշկակար Հաֆըզի խանութէն դուրս կախուած էին կարմիր կօշիկներ։ Մէյտանը կ'երեւէին համալներ, տէրվիշ մը փուռին մօտ եւ իշապան Մէհմէտի խելագար հասակը։

Հրապարակին անկիւնը մի քանի համալներ, շուներուն հետ կռնակնին պատին տուած, օրուան անցուդարձին մասին կարծիքներ կը փոխանակէին եւ, ինչո՞ւ չէ, կիները կ'երեւակայէին ու այդ երեւակայութիւնով կը սնանէին։ Զգիտես ո՞րտեղէն իմացեր էին, որ Զէյնապ իր պառաւ սպասուհւոյն հետ գիշերով փախած է Հաճի Մուսայի տունէն. ճիշդ այն գիշերը, երբ իմացած է, թէ Հաճի Մուսան ձիէն վար է ինկած։ Համալներու Պազատի գոյներով այդ երեւակայութեան մէջ Զէյնապ տղամարդի հագուստով, պառաւի մը հետ միասին, անցած է այն ճամբաներէն, ուրկէ Սպիտակ Ձիաւորն էր անցած ... Զէյնապ որպէս թէ մտած է Գարափունար, ու գիշեր մըն ալ պառաւ մը ու շատ ճահիլ սիրուն տղամարդ մը, Գարատաղի ճամբաներուն վրայ, հովիւի մը վրանին տակ քնացած են։ Որպէս թէ հովիւը անոր դատտակի ապարանջաններու ձգած նըշաններէն ու ծածկուած վարսերէն հասկցած է, թէ ճահիլ տղամարդը կին է։ Որպէս թէ ... Ու այս ձեւով Զէյնապ հէքեաթին յանձնուած էր։

(Շար. 360)

Vahé Katcha

Un poignard dans ce jardin

La Saga des Arméniens

"Il faut lire ce gros livre pour le témoignage qu'il apporte sur un génocide négligé. Plus qu'un roman "Un poignard dans ce jardin" est un rappel à l'ordre."
MICHEL NURIDSANY "LE FIGARO"

"Le cas type du roman historique, et là l'histoire est capitale et gravement méconnue : le génocide par les Turcs des Arméniens. Dans un style immédiat et déchargé de scories référentielles, une saga, et le terme s'impose, qui dit comment on vivait et croyait pouvoir vivre arménien entre 1884 et 1916."
FRANÇOISE XENAKIS "LE MATIN"

"Un livre superbe et terrible. Une fresque grandiose qui couvre trente années d'une histoire mal connue de nos concitoyens... Une œuvre magistrale qui vous frappe comme un coup de poignard."
ANDRE LAFARGUE "LE PARISIEN LIBERE"

"Romanesque et pathétique, cette saga a pour décor une histoire cruelle et, semble-t-il encore actuelle quand on lit les journaux : celle de l'Arménie et de son peuple martyr."
DOMINIQUE BONA "LE FIGARO MAGAZINE"

"Une grande saga romanesque, sur laquelle l'auteur a travaillé dix ans et qui s'inspire de faits historiques authentiques."
"PARIS-MATCH"

"A travers ces pages déchirantes vous ferez la connaissance d'Anouche, d'Azad, de Tigran et de dizaines d'autres personnages. Vous connaîtrez non seulement la raison pour laquelle les arméniens continuent leur lutte. Vous connaîtrez les arméniens."
"LE REPUBLICAIN SAVOYARD"

PRESSES DE LA CITE

"UN POIGNARD DANS CE JARDIN"
de VAHE KATCHA

L'intérêt que ce livre a suscité auprès des lecteurs de la communauté arménienne de France nous a amenés, afin de mieux faire connaître cette œuvre auprès d'un plus large public, à nous constituer en un petit comité temporaire (dont l'existence ne dépasserait pas la fin de l'année 1981).

Le but de ce comité est de recueillir toutes les aides financières que pourraient apporter tous ceux qui considèrent que la large diffusion de ce livre présente, outre son caractère romanesque attachant, un élément complémentaire et précieux à notre combat politique.

Nous sommes persuadés que sous cette forme romancée, notre tragédie nationale sera mieux reçue par de nombreux lecteurs, de par sa documentation et sa précision, ce livre de Vahé Katcha ne laisse aucune place à une quelconque réfutation historique quant aux faits relatés.

Encore faut-il que nous nous appliquions à la diffusion de cette œuvre et que nous employions le seul moyen puissant et direct qui existe de nos jours : l'utilisation de la publicité sous toutes ses formes.

Nous avons exposé cette idée à Monsieur Jean-Claude Nielsen, Président-Directeur-Général des « Presses de la Cité ».

Devant cette proposition, M. Nielsen a, de lui même, offert de participer à notre effort de publicité par l'apport d'une somme équivalente à celle dont nous pourrions disposer.

A titre d'information technique, nous vous signalons que tous les placards publicitaires seront facturés à notre comité par le canal d'une agence de publicité.

Notre objectif est donc le suivant :
vendre le chiffre symbolique de
un million et demi d'exemplaires
sur tous les pays de langue française.

Vahé Katcha a consacré deux ans et demi de travail pour concevoir et réaliser son œuvre. Son projet comprend deux autres volumes, l'un relatant l'histoire des rescapés du génocide, l'autre les réactions de la jeunesse arménienne de nos jours.

Cette trilogie ne peut se concrétiser que dans la mesure où le premier ouvrage, de par sa diffusion, donne toutes les garanties commerciales nécessaires.

A l'heure actuelle, seuls douze mille exemplaires ont été vendus.

Nous sommes loin encore des millions et millions d'exemplaires de «Holocauste» «Racines» «Exodus» «Louisiane».

Notre pari est audacieux mais combien il est nécessaire d'aboutir.

Aussi nous recueillerons toutes les donations qui nous permettront de faire la publicité la plus large possible indispensable à la diffusion de cet ouvrage.

Nous nous mettrons aussi au service de toutes les associations qui partageront notre objectif en les aidant par nos conseils bénévoles, pour tous actes ou manifestations qui contribueront à la publicité de « Un poignard dans ce jardin ».

MIKAEL KOTCHARIAN
ARLEN PAPAZIAN
ROGER TCHERPACHIAN

Envoyer les dons au compte spécial ouvert à cet effet à :

L'UNION DES BANQUES DE PARIS
22, PLACE DE LA MADELEINE
75008 PARIS
sous le n° 80 - 510567 - 003

Pour toute correspandance :
A. Papazian 19, av. Rapp, 75007 Paris

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
13. Rue du Perche — Paris (3e)

Այս Կիրակի, Յուլիս 19, ժամը 11-ին՝ հանդիսաւոր պատարագ զոր կը մատուցանէ՝

ԱՆԴՐԷԱՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԵՏՈՂԼԵԱՆ
(Պատրիարքական – փոխանորդ)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալու - թեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները ողբացեալ՝ Մարի Տէրտէրեան – ծնեալ Մանուկեանի թաղման առթիւ. – Տիկին Պեզոյեան, Խաչատուրեան եւ Ճէլալեան ընտանիքներ 100, Տիկին Մարիամ Մանուկեան եւ զաւակները ե. պ. 100, Պօւք Պէլ – էր-ի Միութեան 100, Տէր եւ Տիկին Սէրովբէ Տէրտէրեան ե. պ. 200, Համախարբերդցիական Միութեան 200, Պ. Երուանդ Պապոյեան ե. պ. 50, Տէր եւ Տիկին Ժան Պապայիկեան ե. պ. 100, Համախարբերդցիական Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղ ե. պ. 200, Համախարբերդցիական Միութեան Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղ ե. պ. 100, Պ. Նաճարեան ե. պ. 100, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Մանուկեան ե. պ. 100, Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան 100, Հ. Գիլինճեանի պաշտպան յանձնախումբին 100, Պ. Վարդան Տէր Կարապետեան ե. պ. 100, Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան 100, Պ. Ալպէր Միրաքեան ե. պ. 100, Տիկին Պապայիկեան ե. պ. 100, Պ. Մէրճեան ե. պ. 100, Պ. Փօլ Պէրպէրեան ե. պ. 50 Ֆ.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան՝

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 11-ԻՆ.

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպութեամբ՝

ՆԻՍԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԱԿՈՒՄԲԻ

Յուլիս 24, Ուրբաթ, ժամը 21-ին, Օշական սրահը :

183, bd. de la Madeleine, Nice

Կը դասախօսէ՝

ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայ եկեղեցականին դերը գաղութներու ազգային կեանքին մէջ:

Հայկ. Եկեղեցիներու լուսանկարներու ցուցադրութիւն :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.– Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի Պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 7-ին,
Casino Charbonnière.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	200 (235,20)
Հոգեհանգիստ	100 (117,6))
Շնորհակալիք	100
Հարսնիք, նշանտուք	100
Ծնունդ	100
Կը փնտռուի	40 (47,04)
Կ'ուզուի	60 (70,56)

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի և սովորական ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջ: Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական եւ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

Վերոյիշեալ սակերու վրայ կ'աւելնայ Թէ. Վէ. Ա.ն՝ 17,60 առ հարիւր (տես՝ փակագիծի մէջ գումարները):

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
21
MARDI
21 JUILLET
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F. 50

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.954

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

56e ANNÉE — No 14.954

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԼԻԲԱՆԱՆՅԻՒՆ ԱՌՕՐԵԱՆ՝ ՄԱՀԸ

ԱՄԷՆ ԱՆԳԱՄ ՆՈՐ ՁԵՒՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԵԱՆ ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌԸ՝ 190 ՄԵՌԵԱԼ, 700 ՎԻՐԱՒՈՐ

—o—

«Պետական ահաբեկչութիւն» կ'որակ-...ւի, ինչ որ Իսրայէլ կատարեց Ուրբաթ ...օր, անխնայ ռմբակոծելով Պէյրութի ...պաղեստինեան գօտին, առանց խնայելու, ...ինչպէս յայտարարեց նոյնինքն՝ վարչա-...պետ Մենախիմ Պեկին, առանց խղճահա-...րութեան, բնակչութեան: Եւ զոհերը ...մեծ մաս կը կազմեն միայն անմեղ ...բնակչութեան մը, որ ամէն օր կը սորվի ...մեռնիլ առանց պատճառի:

Լիբանան ապրողը, ըստ տեղւոյն Թըղ-...թակիցներուն, մինչեւ Ուրբաթ կը կար-...ծէր թէ ամէն կռիւ, ռմբակոծում, ռումբ, ...կրակ...ութեան վարժուած է: Բայց դեռ ...էր անսպասելին, քաղաքի մը ամբողջ ...թաղերուն ռմբակոծութիւնը, օր - ցերե-...կով: Իսրայէլ «վրէժ» կը լուծէր, իր ...կրելով կը պատասխանէր պաղեստինեան ...հարձակումին իսրայէլեան հողամասին ...վրայ, երեք մեռեալ պատճառելով: Նա-...խորդ երեկոյ, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ ...առաւօտ, դիւանագիտական շփումները ...եւ մտահոգիչ հեռագիրները կը բազմա-...պատկէին, կ'ակնկալուէր իսրայէլեան փո-...խադարձութիւն, առաւելաբար սակայն ...հարաւ - Լիբանանի շրջանը: Ոչ ոք կը ...նախատեսէր Պէյրութի վրայ իսկ ռում-...բերու տեղատարափ մը: Բայց Իսրայէլ ...որոշած էր «դաս» մը տալ, գլխատել ...պաղեստինեան ղեկավարութիւնը իր ...կեդրոնավայրերուն մէջ իսկ: Արեւմտ-...եան Պէյրութի Թիրախ եղած գօտին բնակ-...ուած է միայն ու միայն մահմետական ...ներէ եւ Պաղեստինցիներէ, ընդհանրա-...պէս աղքատ ընտանիքներ: Ո՞ւր երթան ...այլեւս, դէպի հարա՞ւ, բայց անկէ դէպի ...հիւսիս...րաքաղաք կուգան արդէն ուրիշ գաղ-...թականներու կարաւաններ: Կը փախին ...ամէն կողմէ, բայց տեղ չկայ երթալիք: ...Մէկ բան կայ յստակ, կը գրէ Մոնտի ...թղթակիցը, այն է որ արեան նուագա-...կան տուրք տուողը՝ կռուողն է: Ինչպէս ...միշտ, ժողովուրդն է զոհը քաղաքական ...ինչ - ինչ հաշիւներու եւ մարդկային ա-...ողորմ վարմունքին: Իսրայէլ «կ'արդա-...րանայ», յայտնելով թէ ՊԱԿ-ը օրէ օր ...կ'ամրապնդէ իր զինումը եւ, կ'ըսէ ...պաշտպանութեան փոխ - նախարարը՝ ...«համբերանք, բայց որոշեցինք որ ...ժամանակն էր գլուխէն զարնել եւ կը յուսանք ...թէ հասկցան»: Իսրայէլ կ'ուզէ բնաջըն-...ջել պաղեստինեան կառոյցները Լիբանա-...նի մէջ եւ կ'աւելցնէ Իսրայէլ - «դեռ կան ...բազմաթիւ միջոցներ, որոնց ցարդ չենք ...դիմած»:

Փակուած են Ֆաթ-ի եւ պաղեստին-...եան Ազատագրման Ժողովրդական Ճա-...կատի կեդրոնները եւ այս շէնքերը ապ-...րող 150 բնակիչներ մեռած են, այդ առ-...թիւ: Վեց շէնքեր փլատակ եղած են եւ ...դեռ դիակներ կը փնտռուէին երկու - ...երեք օր ետք: Ամէն կողմ նոյն անհան-...դուրժելի տեսարանները, վերապրող մը կը փնտռէ իր ընտանիքը...:

Այս ողբերգութեան ի տես, մե՛ծ պետութիւններու մե՛ծ ղեկավարները ժողով կ'ընեն, իրենց «մտահոգութիւնը» կը յայտնեն, անոյշ - անոյշ ազդարարութիւններ ալ կը ղրկեն երբեմն Իսրայէլի, որ ոչ մէկ կարեւորութիւն տալու տրամադիր է, քանի դեռ չէ իսկ գործադրած 1967-ի ՄԱԿ-ի հանրածանօթ բանաձեւը, որ իրեն կը հրահանգէր գրաւած հողերը պարպել...:

Նիւ - Եորքի մէջ, Ապահովութեան Խորհուրդը որոշած էր, Ուրբաթ իրիկուն, ցնոր տնօրինութիւն յետաձգել այն նիստը զոր պարտէր գումարել Լիբանանի դիմումին վրայ, նախքան ռմբակոծութիւնը: Նախագահը կը յայտնէր իրենց «խոր մտահոգութիւնը ի տես մարդկային կորուստներու ծաւալին»...: Իսրայէլի ներկայացուցիչը կ'առարկէր թէ վերջերս խորհրդային, լիբիական եւ այլ զէնքերու հայթայթումը ՊԱԿ-ին, իբրեւ նպատակ ունէր այդ «ահաբեկչական կազմակերպութեան» կարելիութիւնը տալ յարձակումներ կատարելու Իսրայէլի դէմ: Ուաշինկթընի մէջ, կառավարութիւնը կը յայտնէր թէ գալ շաբթու միայն սպասուած որոշումները կուտայ Իսրայէլի Ֆ - 19 ռմբաձիգ օդանաւեր յանձնելու: Փարիզ, Արտաքին Յարաբերութեանց Նախարարութեան բանբերը կը յայտարարէր. - «Լիբանան քանի մը օրէ Թիրախ է ռմբակոծութիւններու, որոնց մահացու հետեւանքները կը բարդուին արդէն տառապող բնակչութեան մը ցաւերուն վրայ: Նման արարքներ Ֆրանսան չեն կրնար անտարբեր Թողուլ: Ֆրանսական իշխանութիւնները կ'ողբան այն բազմաթիւ զոհերը, զորս պատճառեց վայրագութեանց այս սաստկացումը այնքան լիբանանցի եւ այն բնակչութեանց մէջ, որոնց ապաստան տուած էր, որքան իսրայէլեան բնակչութեան մէջ»: Ֆրանսան կը կցէ իր «բուռն մտահոգութիւնը ի տես այն ծանրակշիռ հետեւանքներուն զորս կրնայ ստեղծել բրտութեան այս շղթայումը»...: Հոգեշահ եւ անվրդով խօսքեր, ոչ ոքի սիրտ կոտրելու սահմանուած:

Կիրակի եւ Երկուշաբթի վաղ առաւօտեան կռիւները եւ յարձակումները կը շարունակուէին Հարաւ - Լիբանան եւ կը սպասուի նոյնիսկ իսրայէլեան ծաւալուն յարձակում մը: Սուր, Սայտա կրակի տակ էին, կրկին, Երկուշաբթի առտու եւ երկուստեք կորուստներ կան:

×

ԼԵՀԱՍՏԱՆ

ԿԱՆԻԱ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԱԾ

Լեհ բանուորական (Համայնավար) կուսակցութեան համագումարը բոլորովին նոր էր իր բնոյթով եւ նոյնիսկ ընթացքը չէր նմաներ նախորդներուն: Կանիա վերընտրուեցաւ Ա. քարտուղար, բայց առաջին անգամ ըլլալով գաղտնի քուէարկութեամբ եւ համագումարին կողմէ իսկ, մինչ ցարդ Կեդր. կոմիտէն է, որ կ'ընտրէ քարտուղարը: Մոսկուա, ցարդ, ոչինչ կրցաւ ընել համագումարին համար իսկ, որ տրամաբանական հետեւանքն էր երկրին կրած փոփոխութեանց: Զափաւորներն են, ուրեմն, որ յաղթեցին եւ Կանիայի կողքին զօր. Ժարուզելսկի նաեւ վերընտրուեցաւ Կեդր. կոմիտէի եւ քաղաքական բիւրոյի անդամ: Սոլիտառիթէի անդամուհի մըն ալ ընտրուեցաւ քաղաքական բիւրոյի անդամ: 450 ընտրուածներու մէջ սակայն միայն 79 անդամ մնացած են նախորդ կոմիտէէն: Նոր Կեդրոնական կոմիտէի անդամներու 20 առ հարիւրը Սոլիտառիթէի անդամ են:

×

ՔԱՆԱՏԱ

ՌԵԿԱՆ - ՄԻԹԵՐԱՆ ԳԼՈՒԽ - ԳԼԽԻ

Նախքան վեհաժողովը եօթը ճարտարարուեստականացած երկիրներուն (Ֆրանսա, Գերմանիա, Իտալիա, Միացեալ - Նահանգներ, Մեծն - Բրիտանիա, Քանատա, Ճափոն) որ կը բացուէր Երկուշաբթի օր, Ֆրանսայի Նախագահը տեսակցութիւն մը կ'ունենար Նախագահ Ռեկանի հետ: Կ'ըսուի թէ «հոսանքը անցած է» - հասկցնելու համար թէ երկու Նախագահները լեզու գտած են թէեւ շատ յոյս չկայ որ Միացեալ - Նահանգներու Նախագահը Եւրոպայի շահերուն զոհէ իր շահերը, զեղչելով տոլարին շահաբաժիններու սակը, որուն բարձր տոկոսը բոլորովին կը խախտէ աշխարհի եւ ի մասնաւորի Եւրոպայի տնտեսութիւնը, ինչ որ անշուշտ շատ հոգը չէ Ուաշինկթընի: Լեզու մը գտնուած պէտք է ըլլայ սակայն քանի որ Նախագահ Միթերան ընդունած է Հոկտեմբերին Ամերիկա երթալու հրաւէրը: Հասարակաց ոչ մէկ կէտ կայ սակայն այս երկու ղեկավարներուն մօտ, բացի՝ երկար ու յամառ սպասումը հասնելու համար իշխանութեան գլուխ, ինչպէս դիտել կուտայ Ֆիկառօ, որ կը նկարագրէ Լաչէի ճըգնաւորը, բանաստեղծ, նուրբ գրչի տէր եւ անդորր Քալիֆորնիացին, որ անունը հրապարակ դրաւ սինեմայի միջոցաւ, եւ որոնց երազած նոր ընկերութիւնը ոչ մէկ կապ ունի մէկը՝ միւսին հետ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵՐՆԻ խորհրդարանին դէմ եղեռնափորձ կատարուած է Կիրակի կէսօրէ ետք, նիւթական փոքր վնասներ պատճառելով: Արարքին տէր եղած է «Յունիս 9 կազմակերպութիւնը», (այս Թուականը կը նշէ այն օրը երբ Թրքական հիւպատոսարանի մէկ պաշտօնեան սպաննուեցաւ եւ ձերբակալուեցաւ հայ երիտասարդ մը՝ Մարտիրոս Ժամկոչեան):

ԻՐԱՆԻ մէջ կը շարունակուին ձերբակալութիւններն ու գնդակահարումները: Շաբաթավերջին 9 հոգի գնդակահարուած են այն ամբաստանութեամբ որ «զինեալ ապստամբութիւն պատրաստած են իսլամական յեղափոխութեան դէմ»: 200 մուճահետին ալ ձերբակալուած են ինչպէս նաեւ գերագոյն ատեանի նախագահը՝ Ապտել Քարիմ Մուսավի: Պանի Սատրի հեռացումէն ի վեր, 219-ի կը հասնի գնդակահարումներու թիւը:

ՓԱՐԻԶԻ փոխադրութեան միջոցներու (մեթրօ, հանրակառք) սակերը 14 առ հարիւր յաւելում պիտի կրեն Օգոստոս մէկէն սկսեալ: Այսինքն մեթրոյի տոմսը 3 է 3 Ֆր. 50-ի կ'անցնի երկրորդ կարգի համար եւ 4,50-էն 5 առաջին կարգի: 10 տոմսի տետրակը պիտի արժէ 20 Ֆր. 17,50-ի տեղ Բ. կարգի համար եւ 30, 27-ի տեղ առաջին կարգի: Նարնջագոյն քարթերու սակերն ալ կը բարձրանան: Այս յաւելումները յայտարարեց Փոխադրութեանց նախարարը Ֆիթերման (Համայնավար), որ բացատրեց թէ այս յաւելումը սահմանափակուած է եւ եթէ նախորդ վարչակարգը ըլլար 24% կ'ըլլար:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՍՊԱՆԻՈՅ միջեւ պաղ հով մը կը փչէր Երկուշաբթի օր, իբրեւ հետեւանք Ներքին նախարար՝ Կասթոն Տըֆէռի յայտարարութեանց: Արդարեւ Կ. Տըֆէռ կը յայտարարէր թէ Ֆրանսա բանտարկուած Պասքերը պիտի չյանձնըւին Սպանիոյ: Ներքին նախարարը, որ Երեքշաբթի Մատրիտ պիտի երթար, բարկացուցեաց յետաձգել, գոնէ 24 ժամ, իր այցելութիւնը, տիրող հակաֆրանսական բուռն մթնոլորտին պատճառաւ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ հրջանը հեծանիւով վերջ գտաւ Շան զ'Էլիզէ, Կիրակի օր, երրորդ անգամ ըլլալով Պերնար Ինոյի յաղթանակով, ինչ որ անակնկալ մը չէր, սկիզբէն իսկ նախատեսուած եւ ապահովուած ըլլալով:

ՊԱՊԻՆ դէմ մահափորձին հեղինակը՝ Մէհմէտ Ալի Աղճա, Թուրք ծայրայեղ աջ ահաբեկիչ, սկսաւ դատուիլ Հռոմի մէջ, Երկուշաբթի առտու: Ապակեպատ վանդակի մը մէջ է, որ ամբաստանեալը կ'ը ներկայացուէր, ապահովութեան արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած ըլլալով: Ինչպէս գրած էինք տատենին, Աղճա ծնած է Մալաթիա, 1958-ին եւ կանուխէն մաս կազմած է ծայրայեղ աջ «գորշ գայլեր»ուն: 1979 Փետր. 1-ին, ամբաստանուած էր որ սպաննած է Միլլիյէթի խմբագրապետը՝ Ապտի Իփեքճի: Ձերբակալուած էր Յունիսին բայց մեղսակցութիւններու շնորհիւ յաջողած էր փախիլ Նոյեմբերին, Պոլսոյ զինուորական բանտէն: Քանի մը օր ետք Միլլիյէթին նամակ մը ղրկած էր հրահանգելով որ Պապը ջնջէ իր այցելութիւնը, ապա թէ ոչ՝ անպայման կը սպաննէ զայն, զոր կ'որակէ «դիմակաւոր հրամանատարը խաչակրութեան մը ի սպաս՝ արեւմտեան աշխարհակալներուն»: 1980 Ապրիլին, Աղճա մահուան դատապարտըւած է ի բացակայութեան բայց անգտանելի է: Մէջտեղ կ'ելլէ անցեալ Ապրիլ 5-ին, Միլանոյի օդակայանը, 8-ին կ'արձանագրուի Փերուճիայի համալսարանը, որակուած «օտարներու համալսարան» որովհետեւ առաւելաբար Միջին - Արեւելքէն ուսանող կ'ընդունուի: Զէնքը պաշտպանելու համար ի պաշտօնէ նըշանակուած է մէթր Փիէթրօ տ'Օվիտի: Գլխաւոր հարցն է խոստովանիլ տալ թէ ի՞նչ մեղսակցութիւններ վայելած է քանի Իտալացիք բնաւ չեն հաւատար թէ առանձին գործող խելագար մը ըլլայ, այլ զինքը կը նկատեն ահաբեկիչի տիպարն իսկ: Առաւելագոյն պատիժը զոր Աղճա կրնայ կրել ցկեանս բանտարկութիւնն է, քանի որ Իտալիոյ մէջ մահապատիժ չկայ:

ՔԱՆՍԱՍ ՍԻԹԻԻ Հայաթ պանդոկին մէջ ծանր արկած մը պատահած է առջի գիշեր, երբ երկու կամրջակ փլած են խուժած բազմութեան ծանրութեան տակ, շուրջ հազար պարողներու վրայ: Առժամեայ հաշուեկշիռի մը համաձայն 111 մեռեալ կար եւ 188 վիրաւոր:

ՊԱՊԸ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵՐԿՈՒ ՆՈՐ ԹԵՄԵՐ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏԷ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԵՒ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ

—o—

ՀՌՈՄԷՆ կը հեռաձայնէն թէ Ս. Քահանայապետը՝ Յովհ. Պօղոս Բ. Հայ Կաթողիկէ երկու նոր թեմեր հաստատեց մին՝ հիւսիսային, միւսը՝ հարաւային Ամերիկա եւ կաթողիկէ Հայոց առաջնորդ Քանատայի եւ Միացեալ - Նահանգներու նշանակեց Հռոմի Լեւոնեան Վարժարանի տեսուչ՝ Ներսէս Ծ. վրդ. Սէթեան, իսկ Լատին Ամերիկայի՝ Հ. Վարդան Պօղոսեան, Սալեզեան Ուխտին:

Նորընտիր առաջնորդներու եպիսկոպոսական օծումի թուականը կը ծանուցուի յետագային:

× Լուրը հաղորդեց Վատիկանի ձայնասփիւռը Ուրբաթ ցերեկ:

ԱՖԻՈՆ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔԸ

(ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ՆԻՒԹԵՐ)

Ա.

Աֆիոն Գարահիսար քաղաքը կը գըտնուի Կեդրոնական Անատոլուի սարահարթի արեւմտեան մասը, ծովու մակերեսէն 1000 մեթր բարձրութիւն ունեցող ըլլրապատ հարթութեան վրայ, սեւ ժայռի՝ Գալէի (200 մեթր) ստորոտը, փոքր Աքար գետի միջին հոսանքը, ուղիղ գիծով Եգէական ծովէն 300 եւ Միջերկրականէն (Անթալիոյ ծոցէն)՝ 210 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ: Աֆիոն Գարահիսարը ներկայիս նոյնանուն նահանգի վարչական կեդրոնն է, Թուրքիոյ երկաթուղիներու եւ այլ ճամբաներու կարեւոր հանգոյցը:

Սեւ ժայռի՝ Գալէի ստորոտը գտնուելուն եւ աֆիոնի մշակութեան ու առեւտուրի մեծ կեդրոն ըլլալուն պատճառով քաղաքը ստացած է Աֆիոն Գարահիսար անունը: Նախապէս կոչուած է նաեւ Գարահիսարի Սահիպ (Աֆիոնի սեւ դղեակ): Թուրքիոյ տարածութեան մէջ կան 5 այլ Գարահիսարներ՝ Վանի, Շապինի, Տեւելիի, Անթալիոյ եւ Էքրատի:

Աֆիոն Գարահիսար բնակավայրը գոյութիւն ունեցած է հին ժամանակներէն: ԺԳ. դարու առաջին կէսէն հոն թափանցած են Թուրքերը եւ ստեղծած, Մարքոյի արտայայտութեամբ, «Գարահիսարի աւագակային Պետութիւնը»:

Ստոյգ յայտնի չէ, թէ Հայերը երբ բնակութիւն հաստատած են Աֆիոն Գարահիսար, սակայն ծանօթ է, որ Սուլթան Սուլէյման Գանունի (1520 – 1566) եւ Սուլթան Մուրատ Գ. (1574 – 1591) Պարսկաստանի դէմ կատաղի կռիւներ մղելու ընթացքին, Երեւանի ու Նախիջեւանի կողմերէն, ինչպէս նաեւ Ատրպատականէն ու Վրաստանէն բազմաթիւ Հայեր տեղափոխած են Կ. Պոլիս եւ Փոքր Ասիոյ արեւմտեան մասերը: Կը կարծենք, որ Աֆիոն Գարահիսարի գաղութը ստեղծուած է այդ ժամանակները՝ Փոքր Ասիոյ արեւմտեան մասերը գաղթած Հայերու փոքր խումբի մը կողմէ:

Աֆիոն Գարահիսարի հայկական գաղութի հիմնադրութեան մասին կայ ուրիշ վարկած մը: Լեւոն Մեսրոպի «Տէր – Զօր» խորագրով գիրքին մէջ տեղ գըտած են աղէտէն վերապրողներու, այդ կարգին նաեւ աֆիոնցի Յովսէփ Կուտեանի յուշերը, որոնց մէջ 1915-ի գաղթին անդրադառնալով, ի մէջ այլոց կը նշուի, որ Աֆիոն Գարահիսարի Հայերը եկած են Տիգրանակերտէն եւ այս՝ Սելճուքներու տիրապետութեան ժամանակ: «Թուրքերը, – կը գրէ Յովսէփ Կուտեան, – Աֆիոն քաղաքը Յոյներէն գրաւելէ ետք, Գոնիայի մէջ թագաւորող Սելճուքներուն հետ կը միանան: Արհեստաւորներու չգոյութեան պատճառով, տեղւոյն Մելքերու չէյխը Տիգրանակերտէն եօթը հայ արհեստաւոր ընտանիք կը բերէ: Շէյխին բոլոր յաջորդները որդւոց որդի կ'աւանդեն, թէ Հայերը էմանեթուլլահ (Ալլահի աւանդն) են»: Բնակչութեան թիւը հետզհետէ աճած է: Հոն մարդիկ ամուսնացած են փոքր տարիքին եւ շատ երախաներ ունեցած են: Մեր օրերուն, կ'ըսէ գիրքին հեղինակը, տակաւին սովորութիւն էր 5 – 6 եւ նոյնիսկ աւելի երախաներ ունենալը: Այդ բանը քաջալերուած է կրօնական եւ այլ սովորութիւններով: Ցեղադային թէեւ ծնունդը պակսած է, սակայն բժշկութեան ու առողջապահութեան որոշ յառաջդիմութեան շնորհիւ մահերը եւս նուազած են, ուստի բնական աճը մնացած է բաւական բարձր աստիճանի վըրայ: ԺԹ. դարու վերջաւորութեան քաղաքին մէջ կը հիմնուի հիւանդանոց, դեղարան: Եւրոպայէն բժիշկներ կուգան: Անոնցմէ ծանօթ էին Հաճի Յակոբ Արապեան, Յակոբ Սիվրիսարլեան, Օննիկ Գասպարեան, Յարութիւն Տատոյեան եւ այլն: Դեղագործներէն յիշենք հայր ու աղջիկ Սիմոն եւ Նուարդ Սինանեանը, Գէորգ Եօղուրթճեանը, Մարգար Մարգարեանը եւ այլն: Այնուամենայնիւ, քաղաքին մէջ մահերը, յատկապէս երախաներու շրջանակէն ներս, շատ էին, կեանքի միջին տեւողութիւնը երկար չէր: Քաղաքին յարմար աշխարհագրական դիրքը, գլխաւոր ճանապարհներու վրայ գտնուիլը նպաստած են արհեստներու եւ առեւտուրի զարգացման, հետեւաբար նաեւ բնակչութեան մեքենական աճին: Հոն եկած են ուրիշ վայրերէ արհեստաւորներ, առեւտրականներ, մտաւորականներ, ինչպէս նաեւ շրջակայ գիւղերէ՝ սակաւահող եւ հողազուրկ գիւղացիներ: 1915-ի սկիզբը քաղաքի բնակչութեան թիւը հասած էր շուրջ 55 հազարի, որուն 10 հազարը Հայեր էին:

Աֆիոն Գարահիսարի մէջ կրթական կեանքը սկսած է ԺԹ. դարու սկիզբները, երբ յատուկ նախաձեռնութեամբ կը բացուին հայկական տարրական տնային դպրոցները: Ցեղադային անոնց մեծ մասը կը միացուի ու կը վերածուի ազգային կեդրոնական միջնակարգ (11–ամեայ) դպրոցի՝ Սահակ – Մեսրոպ անունով: Այդ դպրոցը 1915ին ունեցած է 900 աշակերտ: Աղջիկներն ու տղաքը առանձին ուսանած են: Դպրոցը կը գտնուէր Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ բակը եւ եռայարկ քարաշէն շինութիւն մըն էր: 1907-ին միսիոնարներու կողմէ կը հիմնուի նաեւ անգլիական դպրոց մը՝ 50 աշակերտով: Դպրոցին մէջ ուսուցումը կը կատարուէր հայկական դպրոցներու համար նախատեսուած ծրագիրներով: Մայրենի լեզուի հետ կը դասաւանդուէին նաեւ թրքերէն, անգլերէն, ֆրանսերէն լեզուները, թուաբանութիւն, աշխարհագրութիւն, բնագիտութիւն, Թուրքիոյ պատմութիւն, կրօնք, եկեղեցական երգեցողութիւն, նկարչութիւն եւայլն: Հայոց պատմութիւնը գաղտնի կը դասաւանդուէր: Դպրոցն ու եկեղեցին սերտ կապուած էին ու ազգապահպանութեան հետ միասին հնազանդութիւն կը ջամբէին աշակերտներուն: Շրջանաւարտներու մէկ մասը կ'երթար Կ. Պոլիս, Ֆրանսա, Զուիցերիա, Իտալիա եւ այլ երկիրներ՝ ուսումը շարունակելու համար:

Հայերը քաղաքին մէջ ունէին առաքելական երկու (Ս. Թորոս եւ Ս. Աստուածածին) եւ բողոքական մէկ եկեղեցի: Կրօնական բոլոր ծէսերը կը կատարուէին ըստ եկեղեցական կանոններու:

Աֆիոնցի այր մարդոց մեծ մասը աչքի կը զարնէր աշխատասիրութեամբ, պատուասիրութեամբ, բարոյականութեամբ: Դատապարտելի երեւոյթ էին հարբեցողութիւնը եւ ծուլութիւնը:

Հայ կինը նահապետական վարքագիծ ունէր՝ պարկեշտ, հնազանդ ամուսնոյն եւ հարազատներուն:

Աֆիոնցիները բարեհոգի, սրտամօտ վերաբերում ունեցած են հիւանդներու եւ տկարներու նկատմամբ: Օգնութեան հասած են դրացիին ու բարեկամին: Եթէ մէկը տուն կը կառուցանէր, բոլոր բարեկամները օգնութեան կը հասնէին: Երբ ազգականը հարսնիք ունենար, բարեկամները ամէն միջոց ի գործ կը դնէին այդ հարսնիքը կամ հանդէսը ուրախ անցընելու, ծախքերը թեթեւցնելու համար: Եթէ ազգականին որեւէ դժբախտութիւն պատահէր, բոլորը կը տխրէին, եթէ հիւանդանար՝ բոլորը մխիթարելու կ'երթային: Այս պարագային այցելութեան կ'երթար նաեւ խռոված դրացին:

Աֆիոնցիները ընտանիքներով յաճախակի այցելութեան կ'երթային միմեանց տուները: Թէեւ հիւրասիրութիւնը ընդհանրապէս ունեցած է պարզ, հասարակ բնոյթ, բայց ընդունելութիւնը եղած է անկեղծ, սրտանց: Երբ հիւրերը կը պատրաստուէին երթալու, տանտիրոջ կը դիմէին «Ձեզմէ չի կշտացուիր, բայց ժամանակն է տուն երթալու» արտայայտութեամբ: Տանտէրը գիւրութեամբ համաձայն չէր ըլլար հիւրերու այս առաջարկին: Տան միջանցքին մէջ շարուած կ'ըլլային հիւրերու կօշիկները կամ կրկնակօշիկները: Տանտիրոջ հարս ու աղջիկները յարգալիր ծառայութիւն կը մատուցանէին գացողներուն: Տանտէրը բարեմաղթութիւններէ ետք հիւրերուն կ'ըսէր՝ «Նորէն հրամմեցէք, մեզ չմոռնաք»: Դուռը անմիջապէս չէին գոցեր, այլ կը սպասէին մինչեւ հիւրերու չեմէն հեռանալը եւ անկէ ետք կամաց կը գոցէին: Ծխելը շատ տարածուած էր, բայց երիտասարդները մեծերու եւ ծնողքներու մօտ չէին ծխեր, ամօթ կը համարէին: Գլանիկ չկար, կ'օգտագործէին տեղական «Թութուն»ը, որ լեցուած էր թապաղաներու (ծխախոտատուփ) մէջ: Հարուստները կը կրէին չքեղ, արծաթէ կամ ոսկեջրած ծխախոտատուփեր ու յատուկ հպարտութեամբ իրարու կը հրամցնէին անոնց պարունակութիւնը: Կարգ մը տարիքոտ կիներ ալ կը ծխէին:

Աֆիոնցիներու մեծ մասը եղած է խընայող եւ ժուժկալ: Անոնք որեւէ առարկայ անխուժօրէն մէկ կողմ չեն նետած: Ասիկա կ'ապացուցանէ այն ասացուածքը, թէ՝ «պահէ դեղին դարմանը, կուգայ անոր ժամանակը»: Դժնդակ եւ անապահով կեանքը Աֆիոնցին ստիպած է դրամ դիզել: Ամէն մարդ աշխատած է իր քսակին մէջ ոսկի ունենալ՝ սեւ օրուան եւ ժառանգներու համար:

Աֆիոնցիները եղած են նաեւ խիստ պահպանողականներ, ամուր կառչած են հինէն եկած աւանդութիւններուն՝ առանց խորհելու անոնց անհրաժեշտութեան մէջ: Միայն մէկ բան գիտցած են՝ ինչ որ անցեալէն, պապերէն կուգայ, ուրեմն ճիշդ է, սրբութիւն է: Հին բարքերու նկատմամբ ոտնձգութիւն ընողներու դէմ անողոք պայքար մղած են եւ ծաղրած: Հասարակութիւնը աչալուրջ հետեւած է իւրաքանչիւրի վարք ու բարքին: Ամէն մարդ սարսափած է «ուրիշի բերանին ծամոն դառնալու» վըտանգէն:

Աֆիոնցիները ուշ կը ճաշէին՝ իրիկունը, աշխատանքէն տուն վերադառնալէ ետք: Ոչ ոք կ'ուշանար ճաշէն, որ կը սկսէր տան մեծի կողմէ սեղանի օրհնութեամբ: Կիրակի օրերը ճաշը աւելի համադամ կ'անցնէր: Նախ տան մեծերը տօնական զգեստ հագած եկեղեցի կ'երթային: Մինչեւ անոնց վերադարձը տան միւս անդամները կը զբաղէին կիրակնօրեայ ճաշի պատրաստութեամբ: Սովորութիւն էր այդ օրերը խմորեղէն ուտելը: Փուռերու մէջ հերթի կը սպասէին, իւրաքանչիւր ընտանիք հոն կը բերէր պէօրէկի, պաստմայի կամ աղչըաչըղի սկուտեղներ:

Կ. ՋԵՐՔԵԶԵԱՆ

(Շար. 1)

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ՏՈՒՔԹ. Ա. ՔԷՀԷԱՅԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Անցեալ ամիս իտալական մամուլը լայն տեղ տուաւ Տոքթ. Անահիտ Քէհեայեանի, որ ծանօթ մանկաբան, տարիներու հետազօտութեանց շնորհիւ յաջողած է 12 – 13 տարեկան երախաներու յետագայ կազմը (գիրութիւն, հասակ եւլն.) նախատեսել, թուաբանական հաշիւներով:

Միլանարնակ, համբաւի տէր մասնագէտ, Տոքթ. Անահիտ Քէհեայեան աշխատանքի պարզ հաշիւով մը եւ 75 առ հարիւր հաւանականութեամբ, յաջողած է գտնել անձի մը վերջնական կերպարանքը, 13 տարեկանին, առնելով անոր գանազան չափերը: Օրինակ, Անտրէա, որ 13 տարեկան է, 55 քիլօ կը կշռէ եւ մէկ մեթր 60 է, երբ վերջնական կերպարանք առնէ, հասակը պիտի հասնի 1 մեթր 77-ի:

Օրաթերթերն ու պարբերականները լայն սիւնակներ նուիրած են Անահիտ Քէհեայեանի, հրատարակելով նաեւ իր նկարը:

ԺՈՐԺ ՍԱՆՏ, ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՅՈՑ ՎԱՆՔԸ

Գրեց՝ ԼԵՒՈՆ Թ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

– Քեզի ի՞նչ չար կարգաւոր, ըսի, ձգէ որ Պ. դը Մարսէյլիս Իտալիոյ մէջ ամէն տեղ քառեակներ յօրինէ, ձգէ որ այս վանականները իրենց հայրենիքին մէջ Թուրքերէն կրած բռնութեան եւ վայրագ հալածանքներու գնով ներկայ հանգիստը ճաշակեն: Այն խնամքը զոր կը տանին պատանի Հայերը կրթելու եւ սրպազրութեան միջոցաւ պահելու իրենց լեզուին հոյակապ կոթողները միթէ ազնիւ եւ օգտակար գործեր չե՞ն:

– Բայց իրենց գիրքերը եւ դասերը շատ սուղ կը ծախեն, ըսաւ աբբան, եւ սակայն հարուստ են. իրենց աշակերտներէն մին Ամերիկա գնաց հարստանալու եւ քանի մը տարի առաջ մեռաւ իրենց չորս միլիոն ձգելով:

– Լաւ ուրեմն, աւելի լաւ, ըսի. չքեղութեան պէտք ունէին, ունին. ինծի նայէ, աբբայ, կարելի՞ է առանց ծաղիկի, առանց պորփիւրէ սիւներու, առանց խըճաքարով զարդարուած սալայատակի, առանց գրադարանի եւ առանց նկարի վանք երեւակայել: Այս բոլորը չունեցող վանականները աղտոտ արարածներ կրնան ըլլալ միայն, որոնց պիտի չփափաքէինք այցելութեան երթալ: Գալով ինծի, կը ցաւիմ որ ատենօք վանքերը, որոնք արուեստի եւ գիտութեան թանգարաններ էին, կողոպտուած են ֆրանսական բանակին զօրավարները, հայթայթիչները, մարդասպաններն ու աւազակները հարստացնելու համար: Կ'ափսոսամ վանականներու այն սերունդին վրայ, որոնք իրենց գլխուն մազերը հին մատեաններու վրայ կը ճերմկցնէին, եւ մարդկային գիտութիւնը ամբարած, իրենց մըտքին ուժը կը սպառէին քիմիայի եւ աստղագիտութեան վրայ: Գիտութեան այս գործիքներն ու աշխատանոցը գիս վանականութեան երանելի օրերը տարին. անիծուած ըլլան այս շատախօս վանականը եւ իր տարօրինակ քաղաքականութիւնը, ինչպէս նաեւ Պ. դը Մարսէյլիս եւ իր վսեմ քառեակները որոնք մէկէն ի մէկ գիս ներկայ օրերը բերին:

– Այս բոլորին վրայ կը խնդաս, Թեթեւ մարդ, ըսաւ աբբան յօնքերը պռստելով. խրատունք ունիս. մեր դարը ծաղրի եւ արգահատութեան արժանի է միայն: Մեղք անոր որ դեռ բանի մը կը հաւատայ: Ո՛վ իմացականութեան անօգուտ ջահ, հաւատքի երկաթէ շրջանակին մէջ մարէ՛: Հաւատքի ջերմութիւն, աստուածային բարձրութեան երազներ, պարապ տեղը հաւատացեալին սիրտը եւ միտքը կը մաշեցնէք. մարդիկ կը ժըպտին եւ անտարբեր կ'անցնին: Ո՛հ, խենթի պէս կը խնդամ»:

Մէկէն կռնակ դարձուց նեղուած երեւոյթով, ու որթի մը կամարին տակ կորսուեցաւ: Ուզեցի իրեն հետեւիլ. իրեն տխրութիւնը ինծի ցաւ պատճառեց: Ջուրին վրայ ոսկեձուկ մը տեսայ որ մելանաձուկի մը վրայ կը յարձակէր. հետաքրքիր էի տեսնելու այս անկերպարան կենդանիին ինքնապաշտպանութեան եղակի ձեւը ճարտար լուղորդին դիմաց: Տռվեզրին ծռեցայ: Տեսայ որ կալամաժոն, այսինքն կաղամարը, ինչպէս կը կոչեն հոս մելանաձուկին այս տեսակը, թշնամիին երեսին մելան նետեց, այս վերջինը անախորժութենէն քիթը – բերանը ծռեց ու հեռացաւ յուսազուրկ: Կալամաժոն իր գիտցած ձեւով աւազին վըրայ քանի մը անգամ ցատկռտեց, բայց այս ժամանցը երկար չտեւեց: Ոսկեձուկը ետ դարձաւ ու դաւաճանօրէն ետեւի կողմէն բռնեց զայն եւ ջուրին տակը տարաւ առանց ժամանակ տալու որ ան իր հանճարեղ վարպետութիւնը ի գործ դընէ: Ասիկա ինծի Պալին ու Պ. դը Մընէին վէճը մոռցնել տուաւ: Քառորդ ժամու մը չափ հոս կեցայ արեւէն խանձելու, ապշութեամբ դիտելով քանի մը խոտի չիւղեր որոնց միջեւ հազարաւոր խեցիներ կը կենակցէին խաղաղօրէն: Այս ընկերութիւնը բարդաւաճ կ'երեւէր, երբ աներես տարմորոր մը եկաւ եւ աչքերուս առջեւ թեւի հարուածով մը ամէն ինչ տակն ու վրայ ըրաւ ու փճացուց զբեթէ: Խորհեցայ թէ ոչ մէկ բան կրնար հաստատուն մնալ, եւ աբբային տխուր խորհրդածութիւնները մտաբերեցի: Իրեն մօտեցայ. մեծ եղաւ զարմանքս երբ տեսայ որ հաճոյքով կը խնդայ, ու գոհունակ կերպով մօրուքը շոյելով մէկտեղ հերձաքարի կտորով մը պարտէզին արեւի ժամացոյցին վրայ իր գրած տողերը կը կարդայ: Ուսին վրայ ծռեցայ ու շարադրած տողերը կարդացի զոր կը ջանամ ծուռ – շիտակ թարգմանել.

(Շար. 31)

ՎԱՎԱ ՍԱՐԳԻՍ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԼՈՆՏՈՆ.-

Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Գեղարուեստական Յանձնախումբը ցուցադրեց Վավա Սարգիսի նկարներէն փոքր մէկ հաւաքածոյ – փունջ մը ջրանկարներ Կեանքիս Ցուցափունջէն – անունին տակ, Շաբաթ 23 եւ Կիրակի Մայիս 24 1981-ին, Հայ Տուն։ Նկարասրահը պայծառակերպուեցաւ կեանք եւ գոյն ու շունչ առաւ, ծաղիկներու երփներանգ հրդեհումներէն, սըրբազան բնանկարներու եւ քաղցրաթախիծ արտայայտութիւններով դիմանկարներու գեղեցկութենէն։ Երեսուն եւ հինգ ջրանկարներ, որոնք՝ ոչ միայն կուտային արուեստագիտուհիին ներաշխարհը, այլեւ՝ կը ցոլացնէին ազնուականութեամբ մը շնորհն ու հրապոյրը, խառովքն ու մթնոլորտը, վիպային գեղեցկութիւնը անցած օրերու եւ ընդմիշտ կորսուած կեանքի մը։

Կարպիս Եսայեան ներկայացուց շնորհալի նկարչուհին եւ անդրադարձաւ անոր կեանքին, ներշնչումներուն, կրած ազդեցութիւններուն, գեղարուեստական գործունէութեան, արուեստի հանգամանքին, ոճին, յատկանիշներուն եւ Արդի Հայ նկարչութեան իր բերած նըպաստին։

Վավա Խաչատուրեան սրտագին շնորհակալութիւններ յայտնեց, իր անձին եւ գործին հանդէպ արտայայտուած ազնիւ զգացումներուն համար. ոգեկոչեց անցեալի անոյշ յիշատակները երբ 1925-ին առաջին անգամ ըլլալով, Լոնտոնի մէջ, իր ամուսնոյն՝ Սարգիս Խաչատուրեանի Հայ Գողգոթան ներկայացնող նկարները, ցուցադրուեր էին եւ արձանագրեր՝ արուեստի քննադատներու բարձր գնահատանքին եւ մեր Սրբազան Դատին համար լայն համակրանք շահեր։ Յուզուած եւ հաւատաւոր շեշտով մը ան խօսեցաւ Արուեստի հանդէպ իր ունեցած խորունկ սիրոյն եւ Հայ Ժողովուրդէն իր հոգիին մէջ հոսող ներշնչումին եւ ուժին մասին, առանց որոնց անկարելի պիտի ըլլար իրեն համար ապրիլ եւ ստեղծել։

Վավա Սարեանը ծնած է Տրապիզոն, հայ բարեկեցիկ ընտանիքի մը մէջ, ուր արուեստի եւ կրթութեան հանդէպ, ճըշմարիտ սէր եւ յարգանք կը տածուէր։ Փոքր տարիքէն Վավան Պաթում կը փոխադրուի եւ հոն կը ստանայ իր միջնակարգ ուսումը. իր հայրը կը նկատէ աղջկան զգայուն խառնուածքը եւ կը քաջալերէ ու կ'օգնէ որ արուեստի հետեւի։ Արուեստի հանդէպ զգացած բուռն սէրը ինքզինք կ'արտայայտէ՝ երգի, թատերապարի, թատրոնի եւ գրականութեան միջոցաւ եւ աւելի ետք եւ շեշտուածօրէն՝ նկարչութեամբ։

1918-ին, տակաւին տասնեօթը տարեկան մանկամարդուհի մը, ան կ'ամուսնանայ տաղանդաւոր նկարիչ Սարգիս Խաչատուրեանին հետ որ Տպաւորապաշտ Դպրոցի իբր խոստմնալից ներկայացուցիչ, արդէն անուն շինած էր։ Խաչատուրեանները կը հաստատուին Թիֆլիս որ այդ շրջանին Կովկասի Մշակութային եւ Գեղարուեստական կեանքի կեդրոնն էր եւ մտերմական ամուր կապերով կը կապուին՝ հոն ապրող հայ արուեստագէտներու եւ գրագէտներու հետ։ 1921ին կը թողուն Թիֆլիսը եւ կ'անցնին Եւրոպա։ Պոլիս, Գահիրէ, Վիեննա, Պրուքսել, Լոնտոն, Փարիզ եւ Նիւ-Եորք ուր ի վերջոյ բնակութիւն կը հաստատեն, կը ցուցադրուի Սարգիս Խաչատուրեանի «Հայաստանը եւ Հայ Ժողովուրդը» ներկայացնող հոյակապ հաւաքածոն որ ուշագրաւ յաջողութիւն մը կ'արձանագրէ եւ կ'արժանանայ եւրոպացի գեղագէտներու եւ արուեստագէտներու շատ ջերմ դրուատիքներուն։

Վավային իբր արուեստագէտ կազմաւորման եւ հասունացման ամէնէն բեղուն շրջանը, Փարիզի մէջ իր ապրած տարիները կ'ըլլան, արուեստի տեսաբաններու, իմաստասէրներու, քննադատներու եւ հայ եւ օտար նկարիչներու զարգացուցիչ շրջանակին մէջ։ Իր որոնող, գննող միտքը անյագուրդ պապակով մը կ'ըմբռնէ անոնց արուեստագիտական հմտութիւնը, գաղափարախօսութիւնը ու նաեւ հարտարանքները։ Ան մօտէն կը ճանչնայ Տպաւորապաշտ Դպրոցի ներկայացուցիչներէն Հանրի Մաթիսը եւ Ռաուլ Տիֆին բնորդուհիի հանգամանքովը եւ կը նկարուի անոնց կողմէ։

1947-ին իր ամուսնոյն մահէն ետք, ամբողջութեամբ կը նուիրուի նկարչութեան եւ հայեցի ոգիով եւ երանգով եւ տպաւորապաշտ ուղղութեամբ գործեր կ'արտադրէ եւ նկարահանդէսներ կու տայ Նիւ-Եորք, Փարիզ, Գահիրէ, Աղեքսանդրիա, Պէյրութ, Պոլիս, Լոնտոն, Երեւան եւ Պուէնոս-Այրէս եւ լայն համակրանքը կը շահի որպէս քնքուշ ծաղկանկարիչ եւ դիմանկարիչ։

Շնորհալի նկարչուհին միշտ հաւատարիմ մնացած է տպաւորապաշտութեան եւ իր ստեղծումները որոնք այնքան յանկուցիչ կերպով անհատական դըրոշմ մը ունին յօրինումի եւ երանգաւորումի իրենց ինքնատպութեամբ, սըրտի մօտութիւն մը, հոգեկցութիւն մը կը թելադրեն ֆրանսացի տպաւորապաշտներուն հետ պահելով հանդերձ խառվքը հայ հոգիին եւ խորհուրդը Արեւելքին։

Վավա Սարգիս արուեստի հանգամանքը կը բնորոշէ էապաշտութիւն բառով եւ իբրեւ էապաշտ մը՝ ան կը ձգտի կտաւին վրայ սեւեռել վճիտ հարազատութեամբ եւ անկեղծութեամբ բանաստեղծական եւ հ ո գ ե կ ա ն էութիւնը կեանքին եւ բնութեան։ Վավայի ստեղծագործական ճիգին լիովին ծանօթ գեղագէտներու կարծիքով՝ իր նկարչութիւնը պարուրուած է կնոջական քնքշութեամբ եւ ոգեկոչումի, վերացումի, կախարդանքի յատկութիւններով։ Նըրբազգացութիւն մը եւ անսահմանելի բանաստեղծութիւն մը փռուած են իր գործերուն վրայ։ Զգայուն են եւ պայծառադէմ ու վառվռուն անոր ծաղիկները եւ փափկութիւն, լոյս եւ ջերմութիւն կը ճառագայթեն. մեզ կը խռովեն եւ կենսաբաղձ յոյզեր կ'արթնցնեն մեր մէջ։ Ակներեւ է իր հայրենիքին դրոշմը իր տաղանդին վրայ, եւ իր նկարներուն մէջ կը գտնենք արեւելեան աւանդութեանց անուշաբոյր քնարականութիւնը, տաբաշխարհիկ ներդաշնակութիւն մը իր ծաղկահիւս ասեղնագործուած տեսլարներուն վրայ որոնց մէջ, քով քովի կ'ապրին, երազն ու իրականութիւնը։

Դասախօսութիւն Սարգիս Խաչատուրեանի ստեղծագործական կեանքին երեք շրջանները նիւթին շուրջ։

Վավա Խաչատուրեան Հայ Տան սըրահին մէջ մեզի խօսեցաւ իր կեանքի մեծ սիրոյն՝ ամուսնոյն, նկարչական բեղուն գործունէութեան մասին։

Անպաճոյճ բայց սրտաբուխ, տաք բառերով ան քանդակեց լուսաւոր դէմքը տաղանդաւոր այս մարդուն որուն կեանքը խորհրդանշան մը եղած էր բարութեան եւ մարդասիրութեան եւ սրտառուչ նուիրում մը արուեստին, եւ որ իր կեանքին գնով յաւերժացուցած էր՝ հայ, պարսիկ եւ հնդիկ ժողովուրդներու կեանքերուն յատկանշական երեսները իր գեղարուեստական իրագործումներով։

Սարգիս Խաչատուրեան իր ստեղծաբար կեանքին առաջին շրջանը նուիրած է հայ բնաշխարհին, հայ ժողովուրդի կեանքին, անոր մարտիրոսութեան եւ տառապանքին պատկերացումին՝ տարագրութեան եւ աքսորի ճանապարհներուն վրայ։

Ըստ յարգելի դասախօսին՝ Սարգիս Խաչատուրեան Իտալիա՝ Հռոմի Գեղարուեստից Ակադեմիայի եւ Փարիզի Ար Տէքօրաթիֆի դասընթացքները բացառիկ յաջողութեամբ մը աւարտելէ ետք, կ'անցնի Ժընեւ եւ Միւնիխ, կատարելագործելու համար իր նկարչական արուեստը։ 1914-ին Պոլիս վերադարձին իր բարերարը՝ Եսայեան Պէյ, զգալով վըտանգը, կը վճարէ Սարգիսի զինուորական ծառայութեան տուրքը եւ զայն Կովկաս կը ղրկէ եւ մահէն կ'ազատէ։ 1915-ին կը սկսի անոր ստեղծագործական գործունէութեան առաջին շըրջանը։ Ամէն առտու վրձինը ձեռքին՝ ան կ'երթայ վանքեր եւ եկեղեցիներ ուր հազարաւոր գաղթականներ ապաստաներ էին եւ պաստառին կը յանձնէ հայ ժողովուրդին անպատում ողբերգութիւնը։ Խաչատուրեան կը նկարէ նաեւ հոյակապ երանգաւորումներով՝ հայ բնաշխարհը, հայ ժողովուրդին կենցաղը, հայ գեղջկական կեանքը իր ուրախութիւններով, գեղեցկութիւններով եւ հաւաքական ապրումներով։

Խաչատուրեաններու վեց տարուան կեանքը Կովկասի մէջ, խոր ապրումներու, սխրալի իրագործումներու, խանդավառ շրջան մը կ'ըլլայ որու ընթացքին Սարգիս կը կազմէ՝ Հայաստան եւ հայ Ժողովուրդը ներկայացնող թանկարժէք հաւաքածոն զոր կը տանի երկրէ երկիր եւ հիացումէ հիացում։ Լոնտոնի առաջին ցուցահանդէսին առիթով հեղինակաւոր նկարիչ Ֆրանք Բրանկուին կը յայտարարէ – «Խաչատուրեանի զգայուն հոգին կրցած է ըմբռնել այն՝ ինչ որ հոյակապ է իր հայրենիքին բընութեանը մէջ, եւ այն՝ ինչ որ կայ քընքուշ եւ երազային գեղջկական կեանքին մէջ։ Մենք, պէտք է երախտապարտ ըլլանք արուեստագէտին, մեզի՝ իր նկարչաէն հայրենիքին ծանօթացնելուն համար. երկիր մը՝ որուն գեղեցկութիւնը անյայտ մնացած էր Եւրոպայի նկարիչներուն։ Խաչատուրեան իր երկրին ազգային նկարիչն է, իր վառ եւ ճոխ գոյներով, զգացումին խորութեամբ եւ արտայայտութեան ուժովը. բարի գալուստ կը մաղթենք իրեն եւրոպական արուեստի աշխարհէն»։

Սարգիսի անհանդարտ հոգին, նոր փորձառութիւններու եւ նոր գաղափարներու հետամուտ միտքը, նոր աշխարհներ կ'ուզէ նուաճել։ Իր ստեղծագործական երկրորդ շրջանը կը սկսի երբ 1930-ին ան Պարսկաստան կ'երթայ, հրապուրուած Ֆիրտուսիի, Օմար Խայեամի եւ Սաադի քերթողութենէն։ Շիրազէն կ'անցնի Իսպահան եւ հոնկէ կ'ուղղուի Նոր Ջուղայ եւ կը յափշտակուի իրենց հնամենի մշակոյթին ամուր փարած ազգակիցներուն նահապետական կեանքով։ Կ'այցելէ Շահ Աբբասի Ալի Գաբու-ի մէջ քառասուն սիւներու վրայ կառուցուած պալատը եւ ամիսներու համբերատար աշխատանքով կը յաջողի անճանաչելի դարձած որմնանկարները դարձեալ տեսանելի ընել, եւ իր վառ երեւակայութեամբ, գեղարուեստական ճաշակով եւ հասկացողութեամբ գրեթէ ոչինչէն վերըստեղծել 16-րդ եւ 17-րդ դարերու կեանքը եւ հէքեաթային սիրոյ խնջոյքներու շքեղանքը եւ զանոնք անխուսափելի փճացումէ կը փրկէ։ Օմար Խայեամի քառեակներուն անգլերէն թարգմանութեան քերթողագիրքին նկարազարդումը իր կարգին ինքնատիպ գլուխ գործոց մըն է։ 1932-ին Փարիզ վերադարձին իր այս վերստեղծումները շատ մեծ հետաքրքրութիւն մը կ'արթնցնեն գեղարուեստական շրջանակներու մէջ եւ ապա կը ցուցադրուին ամերիկեան մեծ քաղաքներու մէջ նաև Պերլին և Գահիրէ։ Այս յաջողութիւնները, փառքերն ու պատիւները որոնց կ'արժանանայ չեն շլացըներ Սարգիսը եւ ան կը մնայ համեստ եւ ներհուն արուեստագէտը որուն հոգին լեցուն է նոր թռիչքներով եւ նոր հորիզոններու փնտռտուքով։

1937-ին կը սկսի իր նկարչական գործունէութեան երրորդ շրջանը երբ կը մեկնի Հնդկաստան, Պուտտաներու հին տաճարներու մէջ կորսուած, 5-րդ դարէն մինչեւ 15-րդ դար, հազարամեակի մը եզակի եւ կոթողական արուեստը փըրկելու եւ գտնելու։ Կուրծք տալով բազում արգելքներու, դժուարութիւններու, հիւանդութեանց, ան՝ հայու անպարտելի կամքով՝ կը յաջողի լոյս աշխարհ բերել Աջանթայի քարայրներու 5-րդ դարու պուտտայական որմնանկարները, Պախի քարայրներուն 6րդ դարու արուեստը – մութ գոյներով, ուժեղ արտայայտիչ դէմքերով հսկայական որմնանկարները, Պատամիի սրբատեղիին եւ Բոլորանուվա տաճարին բոց գոյներով եւ շատ նուրբ գիծերով նկարները, եւ վերջապէս, Հնդկաստանի հարաւը՝ Սիկիլիայի բացօթեայ ժայռերուն վրայ նըկարուած աստուածուհիները, բարակ մէջքերով եւ կարմիր, դեղին ու կանաչ ծաղիկներով պճնուած։

Հայազգի նկարիչ մը կը յաջողի հոն՝ ուր ուրիշներ յուսահատօրէն ձախողած էին, եւ ստոյգ մահէ կը փրկէ հնդկական արուեստի այս չնաշխարհիկ գեղեցկութիւնները գալիք սերունդներու վայելումին եւ սքանչացումին համար։ Որմնանկարներու այս վերստեղծումներու հաւաքածոն որ բազմաթիւ ցուցադրութեանց արժանացած է՝ Հնդկաստան, Ամերիկա եւ Եւրոպա, այսօր մաս կը կազմէ մեր հայրենիքի գեղարուեստական գանձարանին՝ շնորհիւ Վավայի ազնուասիրտ առատաձեռնութեան։

1947-ին Փարիզի մէջ իր ցուցահանդէսին ընթացքին, Խաչատուրեան կը հիւանդանայ եւ կը մարի աչքին լոյսը մեր ազգին արժանաւոր այս զաւկին որ իր բառերով՝ – ճգնաւորի մը նման անխօս, կարօտը սրտին, քալեր է հպարտ եւ անվախ, վրձինը ձեռքին, անհուն սիրովը իր արուեստին, անով յաւերժացնելու համար հայ անունը իր ազգին։ –

Սարգիս Խաչատուրեանի գործին անծանօթներ էինք գրեթէ երբ սրահ մըտանք եւ շնորհիւ Վավա Սարգիսի զգացումին ջերմութեան եւ խօսքին հաղորդականութեան, զգացինք որ կը գտնըւէինք մեծ Հայու մը ներկայութեան եւ յարգանքով խոնարհեցանք անոր նուիրումին եւ տաղանդին մեծութեան առջեւ։

Կարելի չէ չազդուիլ, չտպաւորուիլ արուեստագիտուհիին հմայուն անհատականութենէն, անոր ութ տասնեակ տարիներու երիտասարդական խանդավառութենէն, մտքին պայծառութենէն, հոգիի խաղաղութենէն որ իր դէմքին նուրբ գիծերուն կու տայ ազնուադրոշմ վեհութիւն մը եւ գեղեցկութիւն մը։ Երեսուն եւ հինգ տարիներ ետք, իր ամուսինին անձին եւ տաղանդին եւ անոր գործին արժէքին հանդէպ ունեցած սէրը, պաշտումը, նուիրումը եւ գիտակցութիւնը տակաւին կը բոցավառեն եւ կը պայծառակերպեն գեղեցիկ հոգին այս գեղեցիկ էակին եւ անոր անձնաւորութիւնը կ'օծեն առինքնող անուշութեամբ եւ ջերմութեամբ։

Ժամանակին հետ պիտի քաղցրանայ յիշատակը արուեստի սիրով եւ գեղեցկութեամբ լեցուած այս երկու օրերուն, եւ իր կեանքին յուշատետրէն քաղուած ջրանկարներու փունջը՝ մեր հոգիներուն եւ մտածումին մէջ պիտի աղուորնայ քիչ մը աւելի ամէն օր եւ մեզի համար պիտի դառնայ Փունջ Մը Վավա։

ԿԱՐՊԻՍ ԵՍԱՅԵԱՆ

ԴՈՂԱՅՈՒԹԻՒՆ ԴՈՂԱՅՈՒԹ

ԹԱՒՐԻԶԻ մէջ, Յունիս 12-ին, նըշուած է Հայաստանի անկախութեան հըռչակման 63-րդ տարեդարձը, «Րաֆֆի» Երիտասարդական Միութեան նախաձեռնութեամբ։ Բացումը կատարած է Արմինէ Մաթէոսեան։ Խօսք առած է Արմէն Յովսէփեան։ Բանախօսած է Արմինէ Յովսէփեան։ Գեղարուեստական յայտագրի գործադրութենէն ետք հանդիսութիւնը վերջ գտած է Բագրատ Ա. քհնյ. Մելքոնեանի փակման խօսքով։

×

ԹԵՀՐԱՆԻ «Արարատ» Կազմակերպութեան սրահին մէջ, Յունիս 17-ին, տեղի ունեցած է գրական երեկոյթ մը, նուիրուած Պարոյր Սեւակի, իր մահուան 10րդ տարեդարձին առթիւ։ Բացումը կատարած է Լիդա Նահապետեան։ Բանաստեղծին կենսագրականը տուած է Մանիա Աւագեան։ Պարոյր Սեւակի գրականութիւնը ներկայացուցած են Լիդա Նահապետեան, Արմենոյշ Թումանեան եւ Ռազմիկ Արզուեան։ Յայտագրի երկրորդ բաժնին քերթուածներ արտասանուած են Պարոյր Սեւակէն։

×

ՓՐՈՎԻՏԷՆՍԻ Մ. Նահանգներ) մէջ, Յունիս 14-ին, կազմուած է Հ.Մ.Ը.Մ.-ի նոր մասնաճիւղ մը։ Ս. Վարդանանց Եկեղեցւոյ սրահին մէջ տեղի ունեցած խրախճանքի ընթացքին, կատարուած է 150 անդամներու երդման արարողութիւնը, կնքահայրութեամբ՝ Արեւելեան Ամերիկայի Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Շրջ. Վարչութեան ատենապետ եղբ. Պետրոս Կարապետեանի։

×

ՖՐԷԶՆՈՅԻ (Քալիֆորնիա) Հայ կեդրոնին մէջ դասախօսութիւն մը տուած է Եղիշէ Ծ. վրդ. Մանճիկեան՝ «Հին եւ Նոր ժամանակն ու սերունդը» նիւթին շուրջ, Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. «Անդրանիկ» Կոմիտէութեան։ Բացումը կատարած է Րաֆֆի Սանթիկեան։ Դասախօսը գծած է Ֆրէզնոյի հայ համայնքի կեանքի պատկերը Եղեռնէն սկսեալ, սկիզբի գաղթականական վիճակը, ապա հետզհետէ կազմակերպումը իբրեւ գաղութ, շեշտը դնելով ներկայի վիճակին եւ ապագայ ծրագիրներու վրայ։

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մկրտիչեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Շաւլ Փափազեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սերժ Սարխոշեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ մեծ – հօր՝

ՏԻԳՐԱՆ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ, Յուլիս 19-ին, 75 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Յուլիս 22, ժամը 10·30–ին Փարիզի Ս· Յովհ· – Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Անկէնի Միւտ գերեզմանատունը, ուր տը լա Քուսէ ժամը 11·45–ին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Այս Կիրակի, Յուլիս 26, Վարդավառ է: Տօն է Պայծառակերպութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10–ին, կը մատուցուի Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր բազմաձայն Պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

×

Երկուշաբթի, Յուլիս 27, Յիշատակ է Մեռելոց:

Նոյն Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10–ին կը մատուցուի Ս· Պատարագ, եւ յաւարտ Ս· Պատարագը կը կատարուի Հոգեհանգիստ Վասն Համօրէն Ննջեցելոց:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Լուի Ս· Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները· – Նշան Նազգաշեանի յիշատակին՝ Տէր եւ Տիկին Միհրան Նազգաշեան 70, Համբարձում Քանիքեանի յիշատակին՝ Տիկին Քանիքեան 50, Արաքսի Կէտիկեանի յիշատակին՝ Տէր եւ Տիկին Ժորժ Թաղոյեան եւ Կէտիկեան քոյրեր ու եղբայրներ 1000, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Նահապետեան եւ զաւակները եւ Ժան – Ժաք Ադամեան 400, Յովակիմեան ընտանիք, Ալպէռ եւ Վահան Գասեան (Վալանս), Տէր եւ Տիկին Ստեփան Աւագեան 200, Տէր եւ Տիկին Աշոտ Առաքելեան (Վալանս), Ճառայեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Աչճիպաշեան, Տէր եւ Տիկին Ալեքսան Պապայեան, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Այվազեան 100–ական Ֆ·, Օր· Հացագործեան 150, Տէր եւ Տիկին Աստիկ Աչճեան, Տէր եւ Տիկին Հաթապեան, Տէր եւ Տիկին Իվ Գասպարեան, Սէֆէրեան ընտանիք 50–ական Ֆր·, Տիկին Պօյաճեան 20 Ֆ·:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան, Որբերու Օգնութեան Մարմինը, խորին շնորհակալութեամբ ստացած է, հետեւեալ նուիրատուութիւնները:

Փոխան ծաղկեպսակի՝ Տիկին Աշխէն Սայեանի մահուան առթիւ· – Տիկիններ՝ Գէորգեան, Խուպէսէրեան, Ալիքսանեան, Ակլականեան, Պարթեւեան, Մատաթ, Զաքրճեան, Սապակ, Զամչիկ, Պիւռթէ, 100–ական, Տիկին Թէյլէր 50, Տէր եւ Տիկին Նուրհան Փափազեան 100 Ֆ· Տիկին Պարսամեանի մահուան առթիւ, Տիկին Սէմէրճեանէ 100 Ֆ· Պ· Գաղեանի յիշատակին:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպութեամբ՝

ՆԻՍԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԱԿՈՒՄԲԻ

Յուլիս 24, Ուրբաթ, ժամը 21–ին, Օշական սրահը:

183, bd. de la Madeleine, Nice

Կը դասախօսէ՝

ՏԱՐՕՆ Ծ· ՎՐԴ· ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայ եկեղեցականին դերը գաղութներու ազգային կեանքին մէջ:

Հայկ· Եկեղեցիներու լուսանկարներու ցուցադրութիւն:

FRANCE — CULTURE

du 20 au 24 Juillet

08. *h.* 32

LES CHEMINS DE LA CONNAISSANCE

Permanence de la Pensée Arménienne *par Monique ROUSSELET*

Aux sommaire des émissions:

1.- MEKHITAR DE SEBASTE ET SES EPIGONES, avec Mme Anahit TER-MINASSIAN, Maître-Assistant à l'Université de Paris I.

2.- LES COLLEGES ARMENIENS.- avec Mme A. TER-MINASSIAN.

3.- LITTERATURE ET PENSEE REVOLUTIONNAIRE AU 19e SIECLE, avec Mme A. TER-MINASSIAN.

4.- COURANT RATIONNEL DANS LA PENSEE ARMENIENNE, avec Keram KEVONIAN, Attaché à la Maison des Sciences de l'Homme.

5.- LES COMMUNAUTES DIASPORIQUES, avec Keram KEVONIAN.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս Պետրոս Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը հետեւեալ գումարներն ստացած է մատաղի առթիւ· – Տէր եւ Տիկին Նոտարեան Յակոբ 500 Ֆ·, Այրի Տիկին Եազկիւլ Դարբինեան, Պր· Մարտիրոս Խաչիկեան 300–ական Ֆ·, Տիկին Փէքէրեան Ազատի, Պր· Պօղաճեան Երուանդ 150-ական Ֆր· Տէր եւ Տիկին Մերտինեան, Տիկին Վառվառա Թապիպեան, Տիկին Թագուհի Յակոբեան, Տիկին Արմենուհի Մուրատեան 100–ական Ֆ·, Տիկին Արեգնազ Քէպէլեան, Տիկին Մարիձա Պետիկեան, Տիկին Զարուհի Մարտիրոսեան, Տէր եւ Տիկին Պասմաճեան 50–ական Ֆ·:

OFFRE

Couple franco - arménien avec petite fille de sept mois, résidant à Vienne (Autriche), cherche jeune fille au pair parlant arménien.

De début septembre 81 à fin juin 82

Téléphoner après 20h jusqu'au 26 juillet: (93) 30 - 30 - 79 apt. 1209 M. SERAYDARIAN ou écrire à partir d'août: M. SERAYDARIAN 1190 WIEN SALMAWNSDORFERSTR. 35 (AUTRICHE)

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ԻՐԱՒԱՎԻՃԱԿ՝ ԼՈԶԱՆ

Կը խնդրուի յարգոյ հասարակութենէն ու պատկան մարմիններէն նկատի ունենալ որ ամառնային արձակուրդի բերմամբ, Հ· Բ· Ը· Միութեան զուիցերական իրաւավիճակով Ընկերակցութեան Գրասենեակը՝ Լոզան փակ պիտի մնայ Օգոստոս 7–էն Սեպտեմբեր 6–ը:

ԴԻՒԱՆ
ՎԱՐԻՉ ՄԱՐՄՆՈՅ

ԾՈՎԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ·– Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան Մարսէյլի Շրջ· Վարչութիւնը այս տարի ևս կազմակերպած է իր սովորական ծովագնացութիւնը, դէպի

ILES - EMBIEZ

Սոյն ծովագնացութիւնը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 26–ին, ամբողջ օրը:

Մեկնում՝ Մարսէյլէն, առաւօտեան ժամը 8–ին, հանգստաւէտ օթոքառով եւ շարունակութիւնը նաւով, անցընելու համար հայկական օր մը այս գեղեցիկ կղզին վրայ· յայտնի ճաշարանի ընտրեալ ճաշէն յետոյ՝ հաճելի խաղեր ու ծովային լողանք:

Մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի արձանագրուիլ մինչեւ Յուլիս 22, ներկայանալով կամ հեռաձայնելով Միութեանս քարտուղար՝ Պր· Ալիքսանեանի, Սէն – Ժիւլիէնի մէջ:

Հեռաձայն·– 93· 04· 90

Երթուդարձ եւ ճաշ·– 120 Ֆ·:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմնի

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ի նպաստ՝ Հայկ· Վարժարաններու

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6–ԻՆ

HISTOIRE DE L'ACTUALITE....... — ACTUALITE DE L'HISTOIRE

VIENT DE PARAITRE:

Justicier du Génocide Arménien

Le Procès de TEHLIRIAN

Traduction: Marcus FISCH

Préface: Ara KRIKORIAN — Postface: CDCA

Publié aux Editions DIASPORAS

« Dans une rue de Berlin, le 15 Mars 1921, un jeune Arménien abat l'ancien ministre de l'Intérieur Jeune-Turc et grand Vizir de l'Empire Ottoman, TALAAT.

« A la police allemande, Tehlirian déclare:- Oui, je suis venu à Berlin pour le tuer - Comme 1.500.000 Arméniens, toute sa famille a péri au cours du 1er génocide du XXe siècle, conçu, organisé et exécuté sous la responsabilité de Talaat.

« Trois mois plus tard, la Cour criminelle le déclare non coupable!.

« La justice a tranché. Le Procès de Tehlirian est devenu le Procès de Talaat, et celui de la Turquie ».

Dans ce livre, vous trouverez notamment:

— La traduction intégrale de cet extraordinaire PROCES de BERLIN.

— Des documents inédits et des notes explicatives.

— Les principaux extraits du PROCES des UNIONISTES.

306 pages, avec illustration et cartes — Format 15,5 x 24

Couverture pélliculée — Prix environ 65 F.

En vente chez votre libraire habituel, ainsi qu'auprès du CDCA et des Maisons de la Culture Arménienne

SEVAN VOYAGES

ANNONCE

SES DEPARTS GROUPES

LYON - BEYROUTH

du 1 au 29 août — du 8 au 19 août

prix: 2200 F

Pour tous Renseignements:

Varoujan SARKISSIAN

SEVAN VOYAGES

48. Cours de la Liberté — 69003 - LYON

Téléphone: (7) 860. 13. 66

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ·– Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի Պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 7-ին, *Casino Charbonnière.*

×

Առնուվիլի Վարագայ Ս· Խաչ Եկեղեցւոյ հիմնարկութեան 50–ամեակի բացառիկ հանդիսութիւնը՝

Հոկտեմբեր 11, Կիրակի օր, բարձր հովանաւորութեամբ Հայրապետական Պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ:

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

TRANSTOURS

ORGANISE PLUSIEURS VOYAGES POUR L'ANNEE 1981 AVEC LES MEILLEURES CONDITIONS ET DES PRIX IMBATTABLES.

Hôtel COSMOS à MOSCOU et Hôtel ARMENIA à EREVAN 1e classe.

De PARIS:

du 5 Août au 20 Août — Prix: 4400 F.

3 Sept. au 18 Sept. — Prix: 4400 F.

du 5 Oct. au 20 Oct. — Prix: 3800 F.

De MARSEILLE:

— 1e Voyage: du 1 Août au 14 Août

— 2e Voyage: du 5 au 18 Septembre — 3e Voyage: du 3 au 16 Octobre

○ PARIS — MR. OUNDJIAN: 25, Rue d'Argenteuil, 75001. Tél.: 261.58.28
Mercredi et Vendredi: de 14 à 18 h.

○ MARSEILLE — Z. ALEXANIAN: 11, Rue du Bassin, SAINT - JULIEN
Tél. 93. 04. 90 — (42) 83. 31. 55

○ LYON — CHEMIDIKIAN: Rue Chardonnet, N° 16, 69120 Vaulx-en-Velin

○ VALENCE — N. KASBARIAN: 9, Rue Sully; Tél.: 868. 53. 05

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԵՐԿՍԵՌ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ
ԱՂՋԿԱՆՑ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ
ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՑ

1981 – 82 Տարեշրջանի արձանագրութիւնները բացուած են:

Վարժարանը կը կիրարկէ ֆրանսական ամբողջական ծրագիրը եւ աշակերտուհիները կը պատրաստէ Պէ· Ը· Փէ· Սէ–ի քննութեան:

Կարեւորութեամբ կ'աւանդուին նաեւ հայեցի ճիւղեր՝ Լեզու, Գրականութիւն եւ Պատմութիւն:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

COLLEGE ARMÉNIEN TEBROTZASSERE

CLASSES PRIMAIRES MIXTES
CLASSES SECONDAIRES DU 1er CYCLE
POUR JEUNES FILLES
INTERNAT ET EXTERNAT

Les inscriptions pour l'année scolaire 1981 — 82 sont ouvertes.

Application intégrale du programme des écoles françaises et préparation au B. E. P. C.

Enseignement de la langue et de la civilisation arméniennes.

DIRECTION

S'adresser à: Direction de l'ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord; 93340 LE RAINCY — Tél.: 381. 01. 72

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
22
MERCREDI
22 JUILLET
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F. 50

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.955 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 56e ANNÉE — No 14.955

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ

ՍԻՐԱԼԻՐ ԱՆՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

Ժողովները չեն պակսիր բայց կասկած չկայ թէ Օթաուայի վեհաժողովը գրեթէ աւելորդ հանդիպում մըն է, քանի Ամերիկա վճռած է շարունակել իր դրամական «արշաւանքը» եւ այս գետնին վրայ իր դիմաց կը գտնէ միացեալ ճակատ մը: Նախագահ Միթերան ճշդած էր այս նոյնիսկ թէ Եւրոպա չի կրնար հանդուրժել շահարաժիններու ներկայ սակերը որոշ ժամանակէ մը անդին: Կը կարծուի որ այդ ժամանակաշրջանը տարւոյն վերջը կրնայ ըլլալ: Միացեալ Նահանգներու Նախագահը ուզած է ապահովութիւն տալ առանց յանձնառութիւն առնելու եւ բացատրելով թէ այդ բարձր սակերը որոշուած են պայքարելու համար դրամահոսութեան դէմ: Ընդհանրապէս բաւական վարպետ կը նկատուի Ֆրանսայի Նախագահին դիրքը, քանի որ առանց սպառնական ազդարարութեան եւ տալու այլ միայն մաղթանքի ձեւով յայտնած տեսակէտը նեղը կը դնէ Ամերիկան: Արդարեւ եթէ Ուաշինկթըն մինչեւ տարւոյն վերջ իջեցնէ սակը, յաղթանակ մըն է Միթերանի համար, եթէ ոչ, Ֆրանսայի ձեռք առած միջոցները բնական կրնան նկատուիլ եւ մանաւանդ ոչ «պաշտպանապաշտ» (փրոթեքսիոնիսթ) քանի որ նախապէս ըսուած էր: Ֆրանսայի Նախագահը խորհրդածութեան հինգ առաջարկներ ալ ըրած է. — Ա) Խորհրդակցիլ պայքարելու համար դրամներու անկանոն շարժումներու դէմ եւ փոխանակութեան սակերը զեղչելու համար: Բ) Համաձայնութեան հաստատում պայքարելու համար «պաշտպանապաշտութեան» դէմ (փրոթեքսիոնիզմը կրութիւն մըն է զոր երկիր մը կը կիրարկէ պաշտպանելու համար իր ճարտարարուեստը, գիւղատնտեսութիւնը, առեւտուրը օտար մրցակցութեանց նկատմամբ) պարկեշտ եւ լուրջ հաշուեկշիռի մը հիման վրայ: Գ) Հասարակապետութեան երկիրներու խորհրդակցութիւն ունենալու համար հաւաքական սկզբունքներու եւ գիրքի նախարարական որեւէ հանդիպումէ առաջ: Դ) Առեւտուրի պայմաններու ուսումնասիրութիւն արեւելեան երկիրներու հետ, բայց նախքան այդ համաձայնութեան անհրաժեշտութիւն Արեւմուտքի ընկերակիցներուն միջեւ: Ե) Նախապատուութիւն տալ Հիւսիս — Հարաւ կապերու բարելաւման, ինչ որ Ֆրանսայի համար «բարոյական պարտականութիւն» մըն է:

×

ԻՏԱԼԻԱ

ԱՂՃԱ ՉԻ ՀԱՒՆԻՐ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԲԱՆՏԵՐՈՒՆ...

ԵՐԵՔԻ ԹՐՔԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՆԱԽԸՆՏՐԷ

Պապին մահափորձին հեղինակ Մէհմէտ Ալի Աղճայի դատավարութիւնը սկսաւ, ուրեմն, Երկուշաբթի օր Հռոմի մէջ, զինեալներ, քանիցս պաշտպանուած դահլիճի մը մէջ, ուր կ'ընդունուէին միայն թղթակից եւ լուսանկարիչ բազմերս քննութիւններէ ետք: Դատարանին նախագահը՝ Սեվերինօ Սանթիափիչի, նաեւ դասախօս է իսլամական իրաւագիտութեան, կան 6 ժողովրդական երդուեալներ՝ 2 կին, չորս այր մարդ:

Աղճայի նշանակուած փաստաբանը ճամբան կը բանայ ամբաստանեալին շնորհելով այդ պատճառաբանութիւնը զոր պիտի օգտագործէ. — «Դատավարութեան յետաձգումը կը պահանջեմ, կ'ըսէ ան, դատարանին անձեռնհասութեան համար: Դէմ առ դէմ կը գտնուինք օտարի մը, ամբաստանուած արտասահման գործուած ոճիրի մը համար, պետական օտար ղեկավարի մը դէմ: Այս դատը դէմ է Լաթրանի համաձայնագրին թիւ 22 յօդուածին, Իտալիոյ եւ Ս. Աթոռին միջեւ»: Այս է Աղճայի պաշտպանողականը՝ «եթէ այս դատը Վատիկանի կողմէ չըլլայ, եթէ Վատիկան իմ երկիրս չըրկէ եւ այս դատը միջազգային դատարանի մը չյանձնէ, հինգ ամիսէն ճիշդ Դեկտեմբեր 20-ին, կամաւոր ծոմի պիտի դիմեմ: Ուրիշ ըսելիք չունիմ: Գրաւոր պատասխանին կը սպասեմ իտալական Պետութեան եւ Վատիկանի: Այս դատարանը չի կրնար տալ, արդէն անմիջական պատասխան չեմ ուզեր: Կ'ուզեմ ըսել թէ չարչարանքը գոյութիւն ունի Իտալիոյ մէջ»: Քիչ ետք սակայն, չարչարանքը՝ ճնշումի պիտի վերածէ ըսելու համար.— «70 օրէ անմարդկային կացութեան մէջ եմ: Ձեր բանտերը Միջին — Դարէն մընացած են (Միտնայթ էքսփրէսէն ի վեր չգիտցողն ալ գիտէ այլեւս թէ արդիական բանտերը, բոլորն ալ Թուրքիա կը գտնուին, ուր չարչարանքի մասին ալ գաղափար ունեցող իսկ չկար...): Կը բողոքեմ այս երկրին հակաժողովրդական ընթացքին համար: Մարդիկ զորս պիտի չանուանեմ օգնեցին ինծի: Աբարքս գաղափարական չէ: Ոչ ֆաշիստ եմ, ոչ կրօնական մոլեռանդ, ոչ համայնավար: Միջազգային ահաբեկիչ մըն եմ: Պուլկար, պարսիկ, անգլիացի ահաբեկիչներ օգնեցին ինծի, բայց ոչ ոքի կողմէ օգտագործուեցայ, երբե՛ք: Շնորհակալ եմ պաշտպան փաստաբանիս, որ բացարձակապէս աւելորդ է: Դէպքերը կ'ընդունիմ: Կրնաք շարունակել, բայց ինծի համար դատավարութիւնը վերջացած է»:

Այս ամբողջը կ'ըսուի Թուրքերէն, այս ճարպիկ, կազմակերպուած եւ խելքը գըլուխը ահաբեկիչին կողմէ, ինչպէս զինքը կը նկարագրեն թղթակիցները: Սկզբունքով վճիռը կը տրուի Չորեքշաբթի բայց իր լուռ ներկայութիւնը կը խանգարէ անշուշտ դատավարութեան բնական ընթացքը:

Աղճա ուրեմն 5 ամիս պայմանաժամ կուտայ իտալական եւ վատիկանեան պետութեանց, եթէ գոհացում չստանայ այլեւս պիտի չուտէ...

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՑԻՒՐԻԽԻ օդակայանին ստորերկրեայ երկաթուղային կայարանին մէջ բաւական զօրաւոր ռումբ մը պայթած է, Երկուշաբթի ժամը 16.35-ին թեթեւօրէն վիրաւորելով 5 հոգի: Արարքին, կրկին տէր եղած է հայկ. «Յունիս 9 կազմակերպութիւնը»: Նիւթական վնասները շուրջ 300 հազար Զր. Ֆրանք կը գնահատուին:

ԿԱՍԹՈՆ ՏԸՖԷՌ բոլորովին ամբաղձալի կը նկատուի Մաուրիտի կառավարութեան կողմէ, որ թելադրեց ջնջել իր այցելութիւնը, յետաձգել ետք: Ֆրանսայի Ներքին նախարարին կարգ մը յայտարարութիւններ հարցազրոյցի ձեւին տակ Նուվէլ — Օպսէրվաթէօրի մէջ, եթէ վրդոված են Սպանացիները, նաեւ զարմացուցած են ոչ միայն ընդդիմադիր այլեւ կողմնակից կամ համակիր լրագրողներ: «Հին աղուես» նկատուած, Տըֆէռ չի կրնար օդին մէջ չմտածուած խօսքեր ըսել, այդ իսկ պատճառով երբ մերժելու համար պասք ահաբեկիչներու յանձնումը Մատրիտի, կը վերյիշէ իր ալ գաղտնի ապրիլը, բացատութիւնը առնուազն անտեղի է: Արդարեւ, Տըֆէռ կ'ըսէ. - «գաղտագողի ապրած եմ, խորապէս կը զգամ որ արտաքսել դէմ է Ֆրանսայի բոլոր աւանդութիւններուն, մանաւանդ երբ հարցը քաղաքական պայքարի կը վերաբերի»: Ուրեմն Տըֆէռ Դիմադրութեան կը նմանցնէ Պասքերու կռիւը եւ ձեւով մը շքանշան կուտայ ԷԹԱ-ի, եւ այդ տրամաբանութեամբ ըսելիք չի մնար այլեւս Քորսիքացիներուն եւ Պրըթոններուն: Մնաց իսկ ձախաւերութիւն կ'որակէ Ներքին նախարարին այս խօսքերը, որ բաւեցին ոչնչացնելու այն ճիգերը զորս Միթերան եւ Շէսոն թափած էին բարելաւելու համար երկու երկիրներու յարաբերութիւնները:

ՊՈԼՍՈՅ զինուորական իշխանութիւնները գրաւեցին երգիծական շաբաթաթերթը Կըռկըռ, այն մեղադրանքով որ վարկաբեկած է Թուրքիոյ ազգային արժանաւորութիւնը: Թերթը ծաղրանկար մը հրատարակած էր, ուր կը քննադատէր երդչուհի մը, որ կ'երեւար Թրքական հեռատեսիլէն կարմիր հագուստի մը մէջ, վրան՝ աստղ ու մահիկ:

ԻՐԱՆԻ Նախագահութեան թեկնածուներէն մէկը՝ Հապիպօլլահ Ասկարուլատի թեթեւօրէն վիրաւորուած է առջի օր մահափորձի մը ընթացքին:

ԳՈՐԾԱՏԻՐՈՒԹԻՒՆ – ՍԵՆՏԻՔԱ բանակցութիւնները երկար տեւեցին բայց յանգեցան համաձայնագրի մը, որ պէտք է պաշտօնականանայ օրէնքով: Հարցը կը վերաբերէր գլխաւորաբար աշխատանքի ժամանակի կրճատման (40-էն 39) եւ արձակուրդի 5-րդ շաբթուան: Բանուորական Ուժը (Ֆ. Օ.) ստորագրած է համաձայնագիրը մինչ միւս սենտիքաները (ՍԷ – ԺԷ – ԹԷ, ՍԷ – ԷՖ – ՏԷ – ԹԷ եւ ՍԷ – ԷՖ – ԹԷ – ՍԷ) մտածելու ժամանակամիջոց ուզած են:

ԹՈՒՆՈՒԶԻ Նախագահը՝ Պուրկիպա օրինակացուց Համայնավար կուսակցութիւնը, որու գործունէութիւնը պաշտօնապէս արգիլուած էր 1963-էն ի վեր:

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒԼԻՍ 15 – 16)

«ՀԱՅԷԼԵԿՏՐԱՄԵՔԵՆԱՅ» ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԻՆՔՆԱՇԽԱՏ ԴԱՐՁԱԾ Է

«Հայէլեկտրամեքենայ» ձեռնարկութիւնը, որ ելեկտրական սարքաւորումներու մեծագոյն մատակարարներէն է Խորհ. Միութեան մէջ, սկսած է բանիլ ինքնաշխատ եղանակով: Հաշուիչ մեքենաները կը լուծեն բազմաթիւ արտադրութիւններու պատրաստութեան, ծրագրումի, նիւթերու բաշխումի հետ կապուած բոլոր հարցերը եւ կը ներդաշնակէ մատակարարման ու վաճառման հարցերը: Ինքնաշխատ եղանակի վերածումով ձեռնարկութիւնը ընթացիկ հնգամեակին (1981 – 1985) կը քառապատկէ իր արտադրութիւնը:

×

ՅՈՒԼԻՍ 14-Ի ՏՕՆԸ «ԷՐԷԲՈՒՆԻ» ՊԱՆԴՈԿԻՆ ՄԷՋ

Երեւան ժամանած Ֆրանսացի զբօսաշրջիկները հաճելի անակնկալի մը առջեւ գտած են իրենք զիրենք, երբ իրենց իջեւանած «Էրէբունի» պանդոկին մէջ տեսած են լուսանկարներու ցուցահանդէսը, նուիրուած Յուլիս 14-ի տօնին: Ֆրանսացի զբօսաշրջիկներու մէջ գտնուած են Արհեստակցական Միութեանց անդամներ, աշխատաւորներ ու բանուորներ, որոնց ողջոյնի խօսք արտասանած է պանդոկին տնօրէնը՝ Ռուբէր Մինասեան: Զբօսաշրջիկներուն ճերմակ վարդեր մատուցուած են: Հայաստանի զբօսաշրջիկային կազմակերպութիւններու հիւրընկալութիւնը վայելած են Անգլիայէն, Աւստրիայէն, Պելժիայէն, Դանիայէն, Արեւմտեան Գերմանիայէն, Չեխոսլովաքիայէն եւ այլ երկիրներէ ժամանած հիւրեր, որոնց համար մշակուած է ըսպասարկման յատուկ ծրագիր, որ կարելիութիւն կուտայ մօտէն ծանօթանալու հայկական ճարտարապետութեան ու պատմութեան, ինչպէս նաեւ Հայաստանի մշակութային կեանքին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 44-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ ԹԻՖԼԻՍԻ «ԴԻՆԱՄՕ»ԷՆ

Խորհրդային 44-րդ ախոյենութեան դարձի մրցաշարքի առաջին հանդիպումը «Արարատ» ունեցած է Թիֆլիսի «Դինամօ»ի հետ, իր դաշտին վրայ: Խաղի ըսկիզբէն իսկ կողմերը անցած են գրոհի: «Արարատ»ի տղաքը առաջին վայրկեաններուն պաշարած են Թիֆլիսցիներու բերդին հրապարակը, սակայն չեն կըրցած արդիւնքի հասնիլ: Դինամօյականները հակայարձակումի անցնելով, 15-րդ վայրկեանին նշանակած են կոլ մը, «Արարատ»ի պաշտպաններէն Բոնտարենկոյի օգնութեամբ: 36-րդ վայրկեանին Անդրանիկ Խաչատրեան գեղեցիկ կոլով մը հաւասարեցուցած է հաշիւը: Երկրորդ կիսախաղի 14-րդ վայրկեանին Թիֆլիսցիները նշանակած են երկրորդ կոլ մըն ալ, որմէ ետք ստեղծուած ձըրդտեալ մթնոլորտի մը մէջ հիւրերը ուրիշ երկու կոլեր նշանակելով խաղը վերջացուցած են 4 – 1 հաշիւով, յօգուտ Թիֆլիսի «Դինամօ»ի:

Նոյն հանգրուանի միւս խաղերուն արդիւնքներն են. –

Տորպեդօ – Սպարտակ	2 – 2
Դինամօ (Կիեւ) – Պախտակոր	4 – 0
ԲԿՍԱ – Դինամօ (Մոսկուա)	0 – 2
Շախտեօր – ԲՍԱ –	4 – 0
Դնեպր – Նեֆթչի	3 – 0
Չերնոմորեց – Կայրաթ	1 – 0
Կուբան – Դինամօ (Մինսկ)	0 – 4
Տաւրիա – Զէնիթ	1 – 0

Այս խաղերէն ետք «Արարատ» 15 կէտով կը գրաւէր դասաւորման 16-րդ տեղը:

×

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԽԱՂԵՐԸ

Խորհրդային Բ. դասակարգի ախոյենութեան 9-րդ խմբակի դասաւորումը գլխաւորող Աբովեան քաղաքի «Կոտայք»ը, Լենինականի մէջ 0-ի դէմ 1 կէտով յաղթելով տեղւոյն «Շիրակ»ին, ամրապնդած է իր դիրքը, իսկ «Շիրակ»ը 3-րդ տեղէն իջած է 4-րդ, իր տեղը զիջելով Հոկտեմբերեանի «Սպարտակ»ին, որ իր դաշտին վրայ 3 – 0 արդիւնքով յաղթած է Աշխարաքի «Կոլխոզնիկ»ի:

ԱՖԻՈՆ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔԸ

(ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ՆԻՒԹԵՐ)

Բ.

Ինչպէս Թուրքիոյ այլ վայրերը, այնպէս ալ Աֆիոն Գարահիսարի գաղութին մէջ ծնողքները հասած աղջիկը միշտ աչքի առջեւ պահած են, մինակ չեն ձգած որ երեւնայ շուկայի, խանութի կամ հանրային այլ վայրերու մէջ, վախնալով Թուրքերու հետապնդումէն եւ առեւանգուելու վտանգէն: Ամուսնութիւնը կատարուած է ոչ թէ զոյգերու, այլ անոնց ծնողքներու ընտրութեամբ ու համաձայնութեամբ: Տղուն ծնողքները եւ ազգականները աչքէ անցուցած են հասուն աղջիկները, նկատի առած են անոնց ծնողքներու հասարակութեան մէջ ունեցած դիրքը, կարողութիւնը, մօր վարքը եւ այլն ու յայտնած տղուն, որ կ'ուզեն այսինչ աղջիկը հարս բերել: Տղուն անուղղակի կերպով ցոյց տուած են աղջիկը եւ երբ ան իր համաձայնութիւնը յայտնած է, այդ պարագային դացած են խնամախօսութեան:

Աղջիկն ու տղան յաճախ նշանուած կը մնային նոյնիսկ 1 – 2 եւ աւելի տարիներ, բայց բնաւ իրարու չէին հանդիպիր, հեռուէն կը տեսնէին՝ ծնողքներու հետ հիւր երթալ – գալու ժամանակ: Նշանուած աղջկան «լեզուն ալ, ոտքն ալ կը կապուէր», տունէն դուրս չէր ելլեր, ամէնուն հետ չէր խօսեր: Կը պատմեն, որ նշանուած աղջիկ մը, երբ փողոցը կը տեսնէ իր նշանածը, անոր չերեւնալու համար կը փախչի եւ կ'իյնայ փոսը: Փողոցին մէջ մարդ չկար, փեսացուն կը մօտենայ օգնելու համար հարսնցուին, սակայն աղջիկը ոչ միայն տղուն երեսը չի նայիր, չի խօսիր, այլեւ ձեռք չէր կարեր: Փեսացուն ստիպուած կ'երթայ հարսնցուին տունը եւ կը յայտնէ եղելութիւնը: Միայն տնեցիները կը հանեն աղջիկը փոսէն:

Հարսնիք ընելը դիւրին չէր յատկապէս աշխատաւոր, բազմանդամ ընտանիքներու համար: Հարսնիքի կը հրաւիրուէին բոլոր ազգականներն ու բարեկամները, դրացիները: Հարսնիքի հրաւիրուիլը մեծ պատիւ էր: Քաւորը ժառանգական էր: Անոր ընտանիքն ալ լուրջ պատրաստութիւն կը տեսնէր:

Կիրակի օրը կէսօրուան տեղի կ'ունենար փեսային հարսանեաց զգեստները հագցնելու արարողութիւնը, որմէ ետք խումբ մը հարսնեւորներ՝ փեսացուի ընկերները, հայրը, ազգականները, հիւրերու մէկ մասը փեսացուն շրջապատած, նուագի հնչիւններու տակ, ուրախ տրամադրութեամբ կ'երթային խնամիին տունը՝ հարսնցուն պսակադրութեան տանելու համար: Հոս հարսանեաց հանդէսը կարճ կը տեւէր: Հարսնցուն կը գուգէին – կը զարդարէին իր հօր կողմէ նախօրօք պատրաստուած հարսանեաց զգեստներով, գլուխը ճերմակ քող կը դնէին, վիզէն ոսկէ դրամներու մանեակ կը կախէին եւ մատներուն ոսկէ օղ եւ մատանիներ կը դնէին: Յետոյ, փեսացուի, կնքահօր, կնքահօր կնոջ, հարսնցուի քրոջ կամ քոյրերու եւ միւս հարազատներու ուղեկցութեամբ կէսօրէ ետք կ'երթային եկեղեցի՝ պսակադրութեան: Հոս հանդիսաւոր պայմաններու մէջ, հարսնեւորներու կողմէ բազմաթիւ մեծ մոմերու լոյսով լուսաւորուած, ծխացող խունկի բոյրով պատած կամարներու տակ տեղի կ'ունենար պսակի արարողութիւնը:

Հարուստներու հարսանիքներու ատեն կը վառուէին նաեւ եկեղեցւոյ ջահերը, մէկի փոխարէն արարողութեան կը մասնակցէին երեք քահանաներ, տիրացուները շատ աշխոյժ կ'երգէին:

Պսակի արարողութիւնը աւարտելէ ետք հարսանեաց թափօրը նորապսակները շրջապատած դուրս կ'ելլէր եկեղեցիէն: Գոյնզգոյն ժապաւէններով պարուրուած եւ եկեղեցւոյ մէջ վառուած կերոնները ձեռքերը կ'երթային փեսայի տունը: Հոս զիրենք կ'ընդունէին հրաշափառով: Այդ պահուն կորիճ երիտասարդ մը նորապսակներուն առջեւ ոչխար կը մորթէր: Հարսն ու փեսան մորթուած ոչխարի արիւնը կը կոխկրտէին եւ կնքահօր առաջնորդութեամբ ներս կը մտնէին ու պատուոյ տեղ կը գրաւէին: Ապա ներս կը մտնէին նաեւ հարսնեւորները: Հիւրերը հարսանեաց սենեակին կամ դահլիճին մէջ կը տեղաւորուէին ըստ տարիքի եւ դիրքի: Փեսացուն ամբողջ հարսնիքի ընթացքին շրջապատուած կ'ըլլար երիտասարդներով: Կնքահայրը հարսնիքի ընթացքին աւելի աչքի զարնող դեր կը խաղար, քան նորապսակներու հայրերը:

Աղքատ դասակարգը սեղան կամ սեղանապետ չէր ունենար, չկար նաեւ «չաւուշ»ի սովորութիւն: Նուագողները վարձքը կը ստանային տանտիրոջմէն: Ջահել հարսներն ու աղջիկները սկուտեղները ձեռքերը՝ մէկը օղի կամ գինի կը հրամցնէր, իսկ միւսը, անկէ ետք՝ անուշեղէններ: Մատուցումը կը կատարուէր շարքով, աւագութեան կարգով: Իւրաքանչիւրը խմելու ատեն օրհնանքի խօսքեր կ'ուղղէր զոյգերուն, մեծարանքի խօսքեր՝ ծնողքներուն, կնքահօր, իսկ երգն ու երաժշտութիւնը, պարը կը շարունակուէին մինչեւ ուշ գիշեր:

Վերջին ժամանակները հարսնիքներու մէջ արդէն սկսան երգել նաեւ հայերէն՝ «Նպատակիս հասնիմ միայն», «Մեծեռնակ», «Կռունկ», «Անի քաղաք», «Երբ որ բացուին» երգերը:

Հարսնիքի վերջաւորութեան կը պարեցնէին հարսը, որ մեծ խանդավառութիւն կը ստեղծէր: Այդ ժամանակ հարսին գլուխը մետաղէ դրամ եւ քաղցրաւենի շաղ կուտային:

Յաջորդ իրիկունը կրկին կը հաւաքուէին փեսայի ամէնէն մօտիկ ազգականները, սեղան կը բանային, կը սկսէր զրոյցը նոր ընտանիք կազմելու անհրաժեշտութեան մասին, դարձեալ բարեմաղթութիւններ, խմիչքներու եւ քաղցրաւենիներու մատուցում եւ, վերջապէս, հարսն ու փեսան կը տանէին այն սենեակը, ուր պիտի բնակէին: Հոս դրուած կ'ըլլար զանազան պտուղներով ու հրուշակեղէնով լեցուն սեղան մը: Հոն կը ձգէին հարսն ու փեսան, բարի վայելում կը մաղթէին ու դուրս կ'ելլէին, որպէսզի անոնք բանան ամուսնութեան առագաստը:

Երեքշաբթի կերուշիկի (նուիրատուութեան) օրն էր: Այդ օրը փեսայի տունը կուգային հարսնիքին մասնակցած կամ մասնակցելու հնարաւորութիւն չունեցած բոլոր ազգականներն ու բարեկամները: Հիւրասենեակին չորս կողմը նստած կ'ըլլային հիւրերը, իսկ մէջտեղը՝ փեսային մայրը կամ տատը եւ հարազատներէն՝ խօսելու ձիրք ունեցող երկու – երեք կին՝ իրենց առջեւ ունենալով մեծ սկուտեղ մը: Կը սկսէր հողեպարար անոյշ խօսակցութիւնը: Այնուհետեւ ներս կը մտնէր հարսանեաց հագուստով հարսը, կը մօտենար կնքահօր եւ ձեռքը կը համբուրէր: Կնքահայրը կուտար առաջին նուէրը, որ կ'ըլլար ոսկէ մատանի, ոսկէ ժամացոյց կամ ոսկէ դրամ՝ նայած կնքահօր կարողութեան: Ապա հարսը հերթով, ըստ աւագութեան ու պատուի, կը համբուրէր ձեռքը, ընդունած նուէրը կը յանձնէր սենեակին մէջտեղը նստած կանանց խումբին: Անոնք իսկոյն բարձրաձայն կը յայտնէին, թէ նուէրը որմէ է: Նուէրները առհասարակ ոսկէ կամ արծաթէ դրամ կ'ըլլային: Կը դիզուէր պատկառելի գումար մը, որով կը ծածկուէր հարսնիքի ծախքը, իսկ աւելցածով կը գնուէին հարսին համար ոսկէ զարդեղէն կամ տան անհրաժեշտ առարկաներ: Այսպէսով, հարսնիքի ծախքերու ծանրութիւնը իրենց վրայ կ'առնէին ամուսնացողներու ազգականներն ու բարեկամները եւ կը թեթեւցնէին փեսային հօրը:

Հայ ընտանիքները գլխաւորաբար աչքի կը զարնէին իրենց համերաշխութեամբ եւ հաստատուն նկարագրով. ամուսնալուծումի դէպք գրեթէ չէր պատահեր, ի հարկէ, եկեղեցին ալ չէր թոյլատրեր:

Քաղաքին մէջ մայրանոց կամ մանկաբարձ չկար, բայց հմուտ տատմէրները յաջողութեամբ կը փոխարինէին զիրենք: Ծննդականի մօտ ամէն օր, մինչեւ քառասունքը, այցի կուգային դրացիները, ծանօթ – բարեկամները, իրենց հետ բերելով թարմ, սննդարար ճաշեր, որովհետեւ ուժասպառ ծննդականը անհրաժեշտ էր նման կերակուրով ապահովելը: Ծննդականը 7 օր կը մնար անկողին եւ տունէն կ'ելլէր ծննդաբերելէն միայն 40 օր ետք:

Նորածինը կը շտապէին կնքել, որովհետեւ կը վախնային որ երախան կրնայ առանց մկրտուելու մեռնիլ, անդենական երթալ իբրեւ ոչ հայ քրիստոնեայ, ինչ որ մեծ մեղք կը համարուէր: Կնունքը կը կատարուէր եկեղեցին: Հարսնիքի կնքահայրը նաեւ մկրտութեան կնքահայր էր: Մկրտութիւնը կատարուելէ ետք տունը հանդիսութիւն կը կազմակերպէին. կուգային ծանօթ – բարեկամները նուէրներով: Կնունքէն ետք երախային անունը կ'արձանագրուէր եկեղեցւոյ ծխամատեանին մէջ: Նախնիքներու եւ հարազատներու յիշատակը յաւերժացնող անուններ կը դնէին: Յետագային տարածուած են նաեւ նոր անուններ՝ Վրէժ, Ազատ, Արմենուհի, Վրէժուհի, Պերճուհի եւ այլն: Սակայն կարգ մը անուններ ժողովուրդին մէջ կը հնչէին փոխուած ձեւով՝ Արթին (Յարութիւն), Կարպիս (Կարապետ), Զորեք (Գէորգ), Օննիկ (Յովհաննէս), Տիրոք (Տիրուհի), Հոռոք (Հռիփսիմէ) եւ այլն:

Աֆիոնցի Հայերուն յատուկ էին «եան» վերջածանցով մականուններ, սակայն երբեմն կ'օգտագործուէր թրքական «օղլու» վերջածանցը Մարգարօղլու, Ներսէսօղլու եւ այլն:

Մահուան պարագային հարազատները սեւ զգեստ հագած կը նստէին դագաղին շուրջը: Անոնք մխիթարելու կուգային ազգականներն ու բարեկամները: Հանգուցեալին մօտիկ բարեկամները, յատկապէս տարեց կանայք, բարձրաձայն կուլային, ստեղծելով խիստ սրտաճմլիկ տեսարան մը: Սովորութիւն էր դագաղը գիշեր մը եկեղեցին ձգել: Հարուստներու դագաղները շատ շքեղ կ'ըլլային, մեծ մասամբ սեւ, թաւիշով պատած: Սուգի թափօրը կը յառաջանար խորհրդաւոր լռութեան մէջ, առանց նուագի: Միայն հոգեւորականները կ'երգէին մեռելոցի շարականները: Կը հնչեցնէին եկեղեցւոյ զանգերը՝ հարուստներու համար զիլ ու երկար, աղքատներու համար՝ խուլ ու կարճ տեւողութեամբ: Հարուստներու յուղարկաւորութեան կուգար եկեղեցական ամբողջ շքախումբը՝ խաչով ու բուրվառով, իսկ աղքատներուն կ'ընկերանար միայն քահանայ մը:

Եթէ հանգուցեալը մեծահարուստ, մտաւորական կամ հոգեւորական ըլլար, եկեղեցին կամ գերեզմանատունը դամբանական կը խօսուէր: Թաղման արարողութիւնը վերջանալէ ետք յուղարկաւորները կը վերադառնային հանգուցեալին տունը՝ հոգեհացի: Մինչ այդ հանգուցեալի բարեկամ կանայք արդէն սուգի սեղան կը պատրաստէին իւրաքանչիւրը իր տունէն բերած պաշարներով: Սուգի սեղանին կը դրուէին փիլաւ, խաշլամա, սուճուխ – պաստրմա, պանիր, հաց ու գինի: Սեղանին շուրջը նստողները գինիի գաւաթը պարպելու ատեն հանգուցեալի հարազատներուն դիմելով կ'ըսէին՝ «Գլուխնիդ ողջ ըլլայ», «Յիշատակը վառ մնայ», «Աստուած մնացողներու կեանքը երկարցնէ», «Աստուած հոգիով մխիթարէ», «Վերջին ուրախութիւնը ըլլայ» եւ նման մխիթարական, ցաւակցական խօսքեր արտասանելէ ետք դուրս կ'ելլէին մեռելի տունէն: Յաջորդ օրը հանգուցեալի հարազատները գերեզմանատուն կ'երթային եւ թարմ շիրիմին վրայ խունկ կը ծխէին: Եօթնօրէին եւ քառասունքին գերեզմանատուն կ'երթային հարազատները եւ անոնք՝ որոնք չէին կրցած մասնակցիլ թաղման:

Թաղումէն ետք ամբողջ շաբաթ մը մօտիկ բարեկամները եւ դրացիները կարգով սեղան կը բանային հանգուցեալին տան մէջ: Որոշ ժամանակ անց հարազատները հանգուցեալի գերեզմանին համապարզ շիրմաքար մը կը դնէին՝ համապատասխան փորագրութեամբ ու կը զահանային անով:

Կ. ՉԵՐՔԵԶԵԱՆ

(Շար. 2)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱԼԷՊԻ Կրթասիրաց Վարժարանի մեծ սրահին մէջ, Մայիսի վերջին շաբաթը, «Զուարթնոց» երգի ու պարի համոյթը վեց երեկոյթ տուած է: Երգչախումբը ղեկավարած է Պօղոս Ապաճեան, պարախումբը՝ Աբրահամ Կոստանեան: Խումբը որ տասներկու տարուան անցեալ մը ունի, կարեւոր նպաստ կը բերէ Հալէպի մշակութային կեանքին:

ԺՈՐԺ ՍԱՆՏ, ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՅՈՑ ՎԱՆՔԸ

Գրեց՝ ԼԵՒՈՆ Թ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

ՊԱՊԻՆ ԹՇՆԱՄԻՆ

«Խաղաղութեամբ կացէք, եղբարք. ձգեցէք որ Պապը իր բանալիները ինք կարգադրէ: Հռոմի շանթերը մարած են ու բարկութեան կրակը պարապ տեղը Աստուծոյ ծառաներուն ներսիդին կ'այրէ: Անոր անէծքը ձայն մըն է միայն, ինչպէս ոռնացող ալիքներուն փրփուրը որոնցմով հովը կը խաղայ: Հերետիկոս այլեւս ստիպուած չէ լեռներուն մէջ ապաստանիլ ու կրունկը մաշեցնել եկեղեցւոյն սեմէն փախչելու համար: Հաւատքը այլեւս այն է ինչ որ Յիսուս ուզած էր որ ըլլայ՝ նուիրեալ ազատ հոգիներու համար յոյս մը, եւ ոչ թէ աշխարհի իշխանաւորներուն եւ հարուստներուն կողմէ պարտադրուած լուծ մը: Խաղաղութեամբ կացէք եղբարք: Աստուած Պապին վճռերով չի գրաւիր:

«Անխոհեմներ որ կ'ուզէք զիրենք հաշտեցնել, չէք գիտեր թէ ինչ վնաս կրնաք հասցնել այս պայմանով ձայնը խեղդելով, չէք գիտեր թէ Պապը ուրախ ու հպարտ է թշնամի մը ունենալուն համար: Ան շատ բան պիտի տար երկու թշնամի ունենալու համար որպէսզի նոր Լուտեր մը ժողովուրդը իրեն հետեւցնէ: Աշխարհ այլեւս կրօնական վէճերով չի զբաղիր, հերետիկոսին վսեմ պաշտպանողականները կը կարդայ, Պապին կաթողիկեայ դատաստանները չի կարդար: Եղբայրներ, զանոնք կարդացէք, քանի որ Պապը ձեզի կը պարտադրէ, բայց կամացուկ մըն ալ աղօթեցէք Պապին թշնամիին համար:

«Երկրագունդին ամենահին ժողովուրդին մնացորդներդ, շատ աշխատեցաք եւ շատ չարչարուեցաք այս աշխարհիս վրայ. ձեր ճերմակ մօրուքները դեռ ձեր եղբայրներուն արիւնովը ներկուած են եւ Արարատ լերան ճերմակ ձիւնը մինչեւ գագաթը, ուր սուրբ Տապանը հանգչեցաւ, կարմիր ներկուած է:

«Թուրքին եաթաղանը ձեր վիզը մինչեւ ոսկորը կտրեց, եւ անհաւատը Յաբէթի (18) վերջին զաւակներուն արցունքներուն մէջէն քալեց մինչեւ ոտքին կոճը: Կասկածը, որ երբեմն ձեր հանդարտ ճակատը կը կնճռոտէ, – ձեր կրած հալածանքներուն հետքն է:

«Գիտցած ըլլաք որ Հռոմի Պապը աւելի անկարող է քան Հայաստանի մէկ գիւղին ամենափոքր ղաւին: Խաղաղութեամբ կացէք, եւ վստահ եղէք որ Պապը իր թշնամիին համար կ'աղօթէ, քանզի կը վախնայ որ Աստուած իրմէ կը դրկէ զայն:

«Արեան հեղեղը դադրած է հոսելէ, ձեր Տապանը արգաւանդ ծովեզր հասած է. այս երջանիկ կղզին մի՛ լքէք. ծաղիկները մշակեցէք եւ պտուղները կթեցէք: Տեսէ՛ք, խաղողները կարմրած են եւ ողկոյզներով լեցուն բարունակները, խոնջէնքէն ծարաւ, ծովուն կը հակին կարծէք ըմպելու համար: Հոս ամէն ինչ վարդագոյն է. դափնիները, մարմարը, երկինքը եւ ծովը: Ամէն առաւօտ ձեր հայրենիքէն եկող արեւը կ'ողջունէք եւ անոր ճառագայթներուն մէջէն հայրենի գագաթներուն ցօղը կ'ըմպէք:

(Շար. 32)

(18) Յաբէթ, Նոյ Նահապետի զաւակներէն մին, որ արիական ցեղին (իմա՛ Հայերու) առասպելական նախահայրը կը համարուի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՐ ԵՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Ինչո՞ւ էք ամուսնանում:

Այս հարցը ես տալիս էի առանց բացառութեան բոլորին, տալիս էի մտածուած եւ, ի հարկէ, հասնում էի նպատակիս: Եւ բոլորն առանց բացառութեան արձագանգում էին միանման: Սկզբում զարմանում էին, յետոյ ներողամտաբար ժպտում, ապա մի պահ մըտածում ... Սա նշանակում էր, որ նըրանք ուզում էին լուրջ եւ ճիշդ պատասխանել: Իսկ հարցն, ինչպէս, տարօրինակ էր. ինչո՞ւ են մարդիկ ամուսնանում: Ես փորձում էի նրանց հայեացքն այսպէս բացատրել. սիրում ենք, առանց իրար չենք կարող ապրել, դրա համար էլ ամուսնանում ենք: Բայց ինչ – որ չէր ստացւում, ու ես կրկին հարցնում էի.

- Յարգո՞ւմ էք իրար:

- Ի հարկէ:

- Թերութիւններ ունի՞ ձեր սիրեցեալը:

Նորապսակների մեծահոգութիւնն ընդգծւում էր.

- Բոլորս էլ թերութիւններ ունենք, հօ հրեշտակներ չենք:

- Պատրա՞ստ էք իրար առաջինը ձեռք մեկնել, եթէ վիճուէք:

- Անպայման:

- Ինչքա՞ն է ձեր աշխատավարձը:

- Ի՞նչ կարեւոր է:

Ինձ հետաքրքրում էր փաստական հաստատումը մի շատ առօրեական մտածողման. մարդիկ ամուսնանում են՝ առաջին հերթին դիմացինի մէջ գնահատելով բարոյական որակները: Եւ այսպիսին էին պատասխաններն այն բազմաթիւ զոյգերի, որոնք եկել էին իրենց ամուսնութիւնը վաւերացնելու մայրաքաղաքի Սովետականի Շրջանային Գործադիր Կոմիտէի քաղաքացիական կացութեան ակտերի գրանցման բաժնում: Դահլիճը լեփլեցուն էր մարդկանցով, որոնք բոլորն էլ հիանալի տրամադրութեան մէջ էին: Ինչ – որ առողջ, որոշապէս գնահատելի բան կար նրանց պատասխաններում: Նրանց անունները ես չեմ յիշում եւ մէջբերելիս պէտք է օգտուեմ գրառումներից: Մեր զրոյցի մասնակցում էր Զագսի բաժնի վարիչ Լէօլիա Յակոբեանը: Նրա դէմքին մշտապէս ծաղկում էր ինքնավստահ ու գոհ ժպիտն այն գիտակցութիւնից, որ ինքն ահա ղեկավարում է այս մարդկանց համատեղ կեանքի երկարատեւ ճանապարհին կատարած առաջին քայլերը: Լէօլիան ընդհանուր խօսակցութեանը մասնակցելու մեծ շնորհք ունէր: Բաւական էր, որեւէ տեղ մեր զրոյցն ընդհատուէր, եւ նա ճիշդ ժամանակին արուած որեւէ դիտողութեամբ աշխուժացնում էր այն:

Նորապսակների մեծ մասը ծանօթ էին իրար աւելի քան երեք տարի: Այս տարիների ընթացքում նրանք միմեանց մէջ փնտռել, գտել էին այն հոգե – բարոյական որակները, ինչի համար, նրանց կարծիքով, մարդիկ ամուսնանում են, ստեղծում անտեսանելի, անչօշափելի, բայց եւ հաստատուն այն բարոյական մթնոլորտը, որ նախընտրելի է հասարակութեան ամենափոքր միաւորի՝ ընտանիքի բարօրութեան համար:

«Իսկ կա՞յ արդեօք ընտանեկան երջանկութեան բանաձեւ: Գոյութիւն ունի՞ արդեօք նրանց բոլորի համար ընդհանուր «անթերի ընտանիք» հասկացողութիւնը, – մտածեցի ես եւ որոշեցի փորձել.

– Ինձ յաճախ թւում է, թէ ամուսիններին մշտական ներկայութիւնը երբեւի պէտք է ձանձրոյթի տեղիք տայ: Այլապէս որտեղի՞ց են ծագում ամուսնալուծութիւնները:

Կէս ժամի չափ ես զրուցեցի մի համակրելի զոյգի հետ եւ թւում էր, որ ես ճիշդ նշանակէտին էի խփել: Իմ հարցի վրայ հարսնացուն անհանդիստ լարուեց տեղում, եւ հարսնաքօղը նրա մազերից ներքեւ սահեց: Իբրեւ վկայ ներկայացած աղջկայ մայրը թեթեւ ժպտաց: Նորափեսան՝ Տիգրանը, փորձեց պարզաբանել հարցը.

– Ինչքան լաւ կը լինէր, եթէ որեւէ մէկը կարողանար երջանկութիւնը բաղադրամասերի բաժանել: Սէր՝ ի հարկէ, չնայած սէր ասուածը նոյնքան անըմբռնելի է, որքան տիեզերքի առեղծուածը (մարդ ու կին ֆիզիկոսներ են): Յարգանք՝ անպայման, բայց ահա իսկապէս ամենագլխաւորը, որպէսզի իրար հետ ձանձրալի չլինի ...: Սա երեւի ամենակարեւորն է:

Նորահարսը՝ Վերգինէն, խանդաղատանքով շարունակում էր ամուսնուն. «Լաւատեսութիւնը. ամէն ինչի չարժէքն է, յետոյ՝ անկեղծութիւնը, կարեւոր է ինքնաքննադատութիւնը՝ անյաջողութիւնների պատճառը քո մէջ փնտռիր, դա շատ է օգնում: Յանկալի է սկզբանէ դաստիարակուածութիւն, լրջմիտ վերաբերմունք դէպի աշխատանքը: Էլ ի՞նչ մնաց, – կարմրութիւնը ծաղկեց նրա դէմքին, – այո, սէրը ...»:

Տիգրանն ու Վերգինէն Երեւանցիներ են, ծանօթացել են վեց տարի առաջ, երբ ընդունուեցին Երեւանի Համալսարանի Ֆիզիկայի Ֆակուլտետի առաջին կուրս եւ լսարանում պատահաբար հանդիպեցին միեւնոյն նստարանի վրայ: Յետոյ միմեանց ներկայութեան անհրաժեշտութիւնը մեծացաւ երկուստեք, ու Վերգինէն որոշեց Տիգրանի կինը դառնալ նրա առաջարկութիւն անելուց երեք օր առաջ:

Վերջին բառի վրայ Վերգինէն բարձրացրեց հայեացքն ու խանդաղատանքով նայեց Տիգրանին: Ես մտածեցի. «Ահա մի զոյգ, որ բախում է համատեղ կեանքի անծանօթ դռները: Անծանօթ՝ իր դըրաւչութեամբ ու հրապոյրով: Ծանօթ՝ գրաւոր հրահանգներից ու մեծերի խորհուրդներից: Բայց նրանք լաւատեսօրէն են նայում վաղուան ...»:

Քիչ յետոյ, երբ նրանք պատշաճ հանդիսաւորութեամբ ստորագրեցին վկայագիրը, Տիգրանն ամուր սեղմեց ձեռքս: Ես անսահման ուրախ էի տղամարդկային այդ ամուր ձեռքսեղմումի համար:

– Ես նրանց համար չեմ մտահոգւում, – նրանց հեռանալուց յետոյ ասաց Լէօլիա Յակոբեանը: – Նրանք կ'ապրեն, կը գտնեն իրենց ճանապարհը, իսկ այ, պատահում է, որ ... Ձեմ թաքցնում, տարիների ընթացքում ես վարժուել եմ հանդիպել նաեւ ամուսնալուծութիւններին, բայց դա միշտ էլ ծանր տպաւորութիւն է թողել ինձ վրայ: Ճիշդ է, երբեմն գալիս են նաեւ առանց արցունքների, անտարբեր, նոյնիսկ հանդիսաւոր դէմքերով: Բայց Աստուծ է յայտնի, թէ ինչեր են թաքնուած այդ անտարբերութեան ետեւում, որքան ողբերգութիւն, հիասթափութիւն: Ամիսներ առաջ երկու հոգի եկան, թէ՝ բաժանէք մեզ:

– Պատճա՞ռը, – հարցնում եմ:

Երկուսն էլ լռում են:

Ես նրանց շատ բան կարող էի ասել տղամարդու եւ կնոջ պարտականութիւնների մասին, որ նրանք այս կամ այն կերպ իրենց վրայ են վերցնում ամուսնանալիս: Բայց դրանք մարդկային կեանքին վերաբերող լուրջ հարցեր էին, իսկ ես յիշեցի, որ վերջին հաշուով կարեւոր է մի բան:

- Իրար սիրո՞ւմ էք:

Լռեցին: Յետոյ աղջիկը լացակումեց. «Ես, այո, իսկ ինքը ...»: «Իսկ ես քո կարծիքով՝ ո՞չ ...», – կարմրեց տղան:

– Դէ գնացէք, ուրեմն, – ասացի: Արդէն քանի ամիս է, չեն երեւում:

Լէօլիա Յակոբեանը պատմում էր ու ես զգում էի, որ նա աշխատում է հըմտօրէն օգտագործել պետական ներկայացուցիչի դերը: Ես վստահ էի, որ նա արդէն մոռացել է Տիգրան Բալասանեանին եւ Վերգինէ Մխիկեանին, որովհետեւ, ինչպէս ինքն ասաց, նրանց համար չէր մտահոգւում: Որովհետեւ համոզուած էր, որ ազնիւ, խաղաղ ու անխռով է անցնելու նրանց կեանքը: Նրանք հանգիստ կ'ապրեն մինչեւ խոր ծերութիւն, կը հասունացնեն իրենց երեխաներին, կ'ամուսնացնեն ու կ'ապրեն երջանիկ ու բարեկեցիկ՝ երեխաներից ու թոռներից սիրուած: Իսկ այստեղ նա գրանցում է ոչ միայն ամուսնութիւններ ու ծնունդներ, այլեւ ամուսնալուծութիւններ, մահեր եւայլն: Նրա աշխատանքում ամէն մի գործ մարդկային կեանքի մի մասնիկն է: Մէկ գալիս է մի ամօթխած երիտասարդ, որ ուզում է հօր ազգանունը վերցնել, մէկ ծնողներ են գալիս, որոնք ոչ մի կերպ առաջնեկին չեն կարողանում անուն դնել, ոչ մի անուն չի սազում...

...Դահլիճում լսուեց Մենդելսոնի «Հարսանեկան փառերգ»ը՝ ամուսնութեան գրանցման արարողութեանը հրաւիրելով հերթական զոյգին:

– Ձե՞ք ձանձրացել Մենդելսոնից, – կատակեցի:

– Մի քիչ – ժպտաց նա, – այսօր արդէն տասներորդ զոյգն է...

Եւ տասներորդ անգամ Լէօլիա Յակոբեանը հագաւ Խորհ. Հայաստանի Կարմիրերիզ դրօշ – ժապաւէնը:

– Յիշեցէ՛ք, ստեղծելով ընտանիք, դուք պատասխանատուութիւն էք վերցնում ոչ միայն միմեանց առջեւ, այլեւ ձեր ապագայ երեխաների, ողջ հասարակութեան առջեւ..., – դահլիճից լսւում էր նրա ձայնը:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԻՍԿԱՆԴԱՐԵԱՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱՐԱՆՆԵՐ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՂ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՍԵՄԻՆԱՐ

(ՅԱՊԱՂԱԾ)

Փարիզի հարաւային շրջանի արուարձաններէն Սէն – Շերոնի մէջ, Մայիս 1 – 3, տեղի ունեցած է ժողովրդական նուագարաններ մեկնաբանող երիտասարդներու սեմինարը, մասնակցութեամբ Մարսէյլէն, Լիոնէն, Պորտոյէն, Վալանսէն եւ Փարիզէն շուրջ 50 հոգիի (17–էն 35 տարեկան): Իր տեսակին մէջ յիշատակելի երեւոյթ մըն էր այս հաւաքոյթը, որ մեծ հետաքրքրութիւն ըստեղծած է հայկական կամ արեւելեան նուագարան գործածող արուեստասէրներու մէջ:

Հայաստանէն վերջին տարիները Ֆրանսա շրջապտոյտի եկած խումբերը՝ պետական պարախումբ, երգի ու պարի համոյթ, ձայն – հեռատեսիլի ժողովրդական գործիքներու նուագախումբ, մըղած են երիտասարդները կազմելու զանազան նուագախումբեր եւ պահելու մեր երաժշտական ազգային աւանդութիւնները:

Նօրեայ սեմինարի ընթացքին մասնակցողները փոխանակած են իրենց փորձառութիւնները եւ առաջարկները՝ հայկական ժողովրդական երաժշտական աւանդութիւնը պահպանելու համար եւ առաջադրած են ներդաշնակել իրենց գործունէութիւնը, դասընթացքներ հաստատել մշակոյթի տուներու մէջ, նուագահանդէսներ կազմակերպել, ժողովրդական մեծ նուագախումբ մը կեանքի կոչել եւ այլն: Առ այդ, անհրաժեշտ նըկատուած է կազմել հայկական ընկերակցութիւն մը՝ առաջադրուած ծրագիրներու իրականացման համար:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԲԱՆԱԿԸ Կ'ՈՒՇԱՆԱՅ

Այդ օրերուն սակայն, Գարափունարի մէջ կար աւելի իրական կախարդանք մը՝ ոչ միայն համալներուն, այլ բոլոր Գարափունարցիներուն համար: Այս կախարդանքն այնքան իրական էր ու գեղեցիկ, որքան գիշեր ժամանակ մինարէթին վըրայ կանգ առնող մահիկ լուսնկան ու կտուրին վրայ վեր աղեղուած կատուի կռնակը: Այդ կախարդանքը Զուլֆան էր, Բոշա Պապա Իւսուֆի աղջիկը: Կա[illegible] Զուլֆան համալներու ու խանութպաններու բոցոտ երեւակայութեան մէջ ինկած էր ու կ'ապրէր Իպրահիմ փաշայի տղուն դարպասը: Հայրը՝ Պապա Իւսուֆ կոտրուած սրտով վերադարձած էր իր քէօշկին, հրթիներուն տալով սուլելու ձեւ: Զուլֆա, ոսկիներուն ու մետաքս հագուստներուն մէջ ինկած, վերջին անգամ մերժած էր նոյնիսկ իր հօր հետ տեսնուիլ: Պապա Իւսուֆ վերջի գիշերը քսան շան մը պէս սպասեր էր Իպրահիմ փաշայի տղուն դարպասին դրան մօտ, երբ ներսէն կը լսուէր տափի, քէմէնչէի ու իր աղջկան երգին ձայնը: Բոց տուող գնչու աղջիկը հասակ առած բոցի մը պէս ինքն իր մէջ անայլայլ պարուհի էր դարձեր: Կը պատմէին, որ Զուլֆայի պարի հանդիսականներէն Թաթար Շավդը, փորին վրայ պառկած, կատաղութենէն օձին գաւաթը ակռաներուն տակ փշրած էր:

Համալներէն մին կ'ուզէր հաւատացնել, որ գիշեր ժամանակ պարտէզի ծառին վըրայէն տեսած էր Զուլֆայի պարը Իպրահիմ փաշայի տղուն պարտէզին մէջ:

Պարի հանդիսականներուն մէջ տեսած էր նաեւ Գարափունարի ղատին՝ Հաճի Հիւսէյնը:

Սպիտակ Ձիաւորի՝ Գարափունարի կողմերէն հեռանալէն ի վեր, ժանտարմներուն մէջ ինկած էր հաճելի ծուլութիւն մը: Զով չուքերուն մէջ պառկող շուներու պէս խովուշի պատերուն տակ կը պառկէին եւ կամ ձիերը ջրել կը տանէին: Գիշերները յաճախ «Ջուր Աղբիւր» պոռնկանոցի ապառաժներուն մէջ կը լուսցնէին՝ միշտ ալ երեւակայելով մետաքսներուն մէջ փաթթուած Զուլֆայի աղուոր մարմնի հեշտանքը:

Միջօրէի մուէզզինին ձայնը տանիքներուն ու պազարին մէջ կը թափուէր: Խանութպաններ սոթտուած թեւերով ապտեստի կը մօտենային, երբ լուր տարածուեցաւ, որ քաղաքէն Սարը Շէվքէթի գլխաւորութեամբ բանակ մը դուրս ելած է ու իրիկնադէմին կը հասնի Գարափունար: Կը խօսէին, որ առաւօտ կանուխ բանակը Գարափունարէն ճամբայ պիտի ելլէ Գարաչէօլի ճամբով: Կարմըրէկի կողմերէն եկող ժանտարմները լուր բերած էին նաեւ, որ Հաճի Մուսայի տուքը ապաքինելու վրայ էր ու մի քանի օրէն ձի պիտի նստէր:

Իրաւ ալ, իրիկնադէմին, երբ արեւը Ջոր Աղբիւրի պոռնկանոցին վրայ կը մարէր եւ թուրք այգեպաններ գիւղ կը շըտկուէին, հեռաւորութեան վրայ երեւցաւ թաւալ եկող փոշիի ընդարձակ տարածութիւն մը: Փոշիի փոթորիկին մէջ հետըզհետէ տեսնուեցան ձիաւորներ ու հողի գոյն հագուստներով բանակ մը: Բանակը յոգնած էր ամբողջ օր մը քալելէն: Սարը Շէվքէթ այդ գիշեր Գարափունար պիտի գիշերէր:

Գարափունարի ժողովուրդը փողոցները թափուած էր: Չարշաֆներու մէջ փաթթուած կիներ տանիքներուն վրայ՝ կ'ըսեւ տակառներու պէս շարուած էին: Բանակը գիւղ մտաւ եւ Սարը պինպաշուն ուժեղ ձայնէն կանգ առաւ մէյտանին վրայ:

Կ'ըսէին, թէ Սարը պինպաշին ծագումով թաթար էր և ռուս – թրքական կռուին մէջ գործած քաջագործութեան համար, Սուլթանէն ստացած էր հազարապետի պաշտօն ու նշաններ: Դէմքը լայն էր ու պղնձագոյն, պեխերը բարակ ու խնամքով օղակուած էին, կուրծքը բարձր էր, դէմքին մկանները անշարժ էին, կ'ըսես յախճապակիէ շինուած ըլլային: Բանակը դիտող հանդիսականներուն մէջ էր բպղնեպան Իսագը, որ ուզեց սրամիտ կատակ մը ընել՝ իր դրացի Եունուզին միայն հասկնելու համար, որ ինք նոր վերադարձեր է այնտեղէն, ուր բանակը պիտի երթայ:

(Շար. 361)

Տէր եւ Տիկին Ռոժէ Գուսիկեան եւ զաւակը եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

Այրի Տիկին ՓՈՅՐԱԶԵԱՆԻ
(Ծնեալ Փարմաքսըզեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 19-ին, 87 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի Յուլիս 23, ժամը 14-ին Փարիզի Ս. Յովհ. — Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փրէ-Սէն-Ժերվէի գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Այրի Տիկին Սաթենիկ Հայթայեան, Տէր եւ Տիկին Սավիք եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ֆիւսթէր եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Մաթոսեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Նշան Հայթայեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ոսկիան Ասլանեան, Ժան-Բաթիստ Հայթայեան, Տիկին Մարիամ Պալեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Շարամ Սինանեան եւ զաւակը, Հայկ Սարխօշեան, Անդրէաս Պալեան, Թովմաս Ասլանեան, Տիկին Փերուզ Գասպարեան (Երեւան), Տիկին Ծաղիկ Գասպարեան (Երեւան), ինչպէս նաեւ Լաւազանեան, Շահինեան, Ինճէեան ընտանիքները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր, հօրեղբօր, փեսային, քրոջ զաւկին, ազգականին՝

ՄԿՐՏԻՉ ՀԱՅԹԱՅԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 19-ին, 75 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի, Յուլիս 22, ժամը 15.45-ին Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Մօրիսի մասնաճիւղը ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ընկերուհիներ՝ Թամար եւ Շուշանիկ Կամպերեանի իրենց ամուսնոյն եւ տաղրոջ ողբացեալ Կարապետ Կամպերեանի մահուան առիթով։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի. — Տիկին Անոյշ Գասգասեանի մահուան առթիւ. — Գասգասեան ընտանիք 500 Ֆ. Այրի Տիկին Վ. Դարբինեան, Պօղոսեան ընտանիք 100-ական, Դարբինեան ընտանիք 300, Տէր եւ Տիկին Արտաշ Աւօեան 50, Պետրոս Ջինիճեանի թաղման՝ Ջինիճեան ընտանիք 500, Պ. Պետրոս Ջիգեան 100, Պ. Մաքօլաի հոգեհանգստեան Տէր եւ Տիկին Աչճեան, Տիկին Էքսէրճեան 50-ական Ֆ.։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԷՆ Պ. Ոսկիան Գալայճեան 200 Ֆ. կը նուիրէ։

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Կարօ Մխիթար 50 Ֆ. կը նուիրէ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Կարապետ Կամպերեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի եղած են (եւ կազմակերպութիւններէն՝ ստացուած) հետեւեալ նուէրները. — Տէր եւ Տիկին Տօնիկ Կամպերեան 200 Ֆ. Կապ. Խաչի Սէն Մօրիսի մասնաճիւղին, 200 Հայ Դատին եւ 100 «Յառաջ»ին, Մարսէյլէն Տէր եւ Տիկին Վարդեվառ Կամպերեան 100ական Կապոյտ Խաչին (Ս. Մօրիս) Հ. Յ. Դ.ի տեղւոյն կազմին, «Յառաջ»ին եւ «Ազատամարտ»ին, Տէր եւ Տիկին Աբրահամեան եւ զաւակները (Ալֆորվիլ) 200 Կապոյտ Խաչին եւ 200 «Յառաջ»ին, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Կամպերեան 100 Սէն-Մօրիսի նոր սերունդին։ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին, 100-ական Մարսէյլէն՝ Տէր եւ Տիկին Կարպիս Յարութիւնեան, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Պիւլտանեան, Ռոզա Սէռա, Վարդգէս Խոզեան, Տէր եւ Տիկին Պօյաճեան եւ Տէր եւ Տիկին Ղարիպեան 100-ական Կապ. Խաչին եւ 100-ական նոր սերունդին, Պ. Միհրան Պարտագճեան 100 Տէսինի Մշակոյթի Տան, Պ. Վահան Պարտաւճեան, 100 Տէսինի Մշակոյթի Տան, Պ. Տիրան Համբարձումեան 100 Հայ Դատին, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Լէյլէկեան 50 Հայ Դատին, Գրիգոր Գալուստեան 100-ական Կապոյտ Խաչի Սէն-Մօրիսի մասնաճիւղին, Տէսինի մասնաճիւղին եւ Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան, Տիկին Վարսենիկ Ստեփանեան 100 Սէն-Մօրիսի Կապոյտ Խաչին, Տիրան Մխչեան 100 Կապ. Խաչին, Հ. Յ. Դ. Վրացեան խումբ 200 Ֆ. «Ազատամարտ»ին։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Մելքոն Պետրոսեան ընտանիքը եւ Յակոբ Պետեան ընտանիքը կը նուիրեն փոխան ծաղկեպսակի 100 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար եւ 150 Ֆ. Պանեօյի Կապոյտ Խաչի՝ Գեղամ Հայոցեանի մահուան առթիւ (ստանալ (Յառաջ»էն)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը հետեւեալ գումարներն ստացած է մատաղի առթիւ. — Տէր եւ Տիկին Մանուկ Մանուկեան եւ քոյրը 2 ոչխար, Տիկին Պետոյեան 300 Ֆ. Այրի Տիկին Ծնունդ Մալաթեան 250, Տիկին Արշ. Գէորգեան, Տէր և Տիկին Մել. Տօնիկեան 200-ական Ֆ. Տէր եւ Տիկին Կար. Շահմիրեան, Տիկին Ջիրջիրեան, Տէր եւ Տիկին Գինիճեան, Տէր եւ Տիկին Թիւթիւնճեան Անտրէ, Տիկին Շահանեան, Տէր եւ Տիկին Գալայճեան 100-ական Ֆ. Տիկին Անահիտ Ջիլինկիրեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գալիքեան, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Տօտողեան, Տիկին Մարթա Զաքրեան 50-ական Ֆ.։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Կիրակի, Յուլիս 26, ժամը 9.30-ին հեռատեսիլի Ա. կայանէն՝
ՊԱՊԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

L'OFFICE NATIONAL DE LA CULTURE ET DES TRADITIONS ARMENIENNES

Présidents d'Honneur:
Monsieur ALAIN POHER
(Président du Sénat)
S.E. Mgr. JEAN RUPP (Arhevêque)

Organise

Un 3e PELERINAGE en Roumanie aux Monuments et aux Eglises Arméniennes
(du XIVe au XIXe siècle)
DU 6 AU 20 AOUT
Animé par: GERARD STEPHANESCO

et

Un PELERINAGE en Bulgarie, aux Eglises et Communautés Arméniennes de Bulgarie
DU 28 AOUT AU 11 SEPTEMBRE

Renseignements et documentation:
Tél.: 734. 61. 41 *(le matin)*
Office National de la Culture et des Traditions Arméniennes
16, *Rue José - Maria de Heredia*
75007 - *PARIS*

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Այս Կիրակի, Յուլիս 26, Վարդավառ է։ Տօն է Պայծառակերպութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, կը մատուցուի Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր բազմաձայն Պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

×

Երկուշաբթի, Յուլիս 27, Յիշատակ է Մեռելոց։

Նոյն Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին կը մատուցուի Ս. Պատարագ, եւ յաւարտ Ս. Պատարագը կը կատարուի Հոգեհանգիստ Վասն Համօրէն Ննջեցելոց։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպութեամբ՝
ՆԻՍԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԱԿՈՒՄԲԻ

Յուլիս 24, Ուրբաթ, ժամը 21-ին, Օշական սրահը։
183, bd. de la Madeleine, Nice

Կը դասախօսէ՝
ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԸՐԷՃԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայ եկեղեցականին դերը գաղութներու ազգային կեանքին մէջ։

Հայկ. Եկեղեցիներու լուսանկարներու ցուցադրութիւն։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: Nº 55935

Le Restaurant EREVAN

a ouvert

son magasin de TRAITEUR et de COMESTIBLES
29, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS

RESTAURANT **EREVAN**
26, Rue Bergère, 75009 Paris
Tél.: 770.85.81 - Fermé le Mardi
40 Sortes de Hors - d'œuvres
25 Sortes de Plats

TRAITEUR **EREVAN**
29, Rue Bergère, 75009 Paris
Tél.: 523.44.73
Toutes sortes de Hors-d'œuvre, Charcuterie et Spécialités Arméniennes

ARMÉNIE

Nos prochains départs de PARIS, LYON et MARSEILLE

août: du 3 au 14, du 3 au 17, du 15 au 28
septembre: du 5 au 18
du 21 septembre au 5 octobre

Voyages accompagnés par: VAROUJAN SARKISSIAN

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
3, Rue de l'Arrivée
Imm. CIT - 7e étage
75749, Paris — Cedex 15
Tél.: (1) 538. 67. 47

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

ARMÉNIE et CAPITALES SOVIÉTIQUES

CIRCUIT DE 14 JOURS
MOSCOU — EREVAN — TBILISSI — LENINGRAD
DU 17 AU 30 AOUT

Voyage organisé par l'Union des Eglises Evangéliques ARMENIENNES de France

Sous la direction du Pasteur LEONIAN
Organisateur Technique: SEVAN Voyages

Renseignements et Inscriptions:
Pasteur LEONIAN
4, Rue Dr. Paul - Diday — 69003 LYON — Tél.: (7) 853. 54. 16
Prix: Paris / Paris 4200 F. Tout compris

Inscriptions:
Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cour de la Liberté — 69003 LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
23
JEUDI
23 JUILLET
1981

LE NUMERO 2 F. 50

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.956 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 56e ANNÉE — No 14.956

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԱՏԱ

ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

ՄԻՇՏ ՏԱՐԱԿԱՐԾԻՔ ԵՒ ՄԻՇՏ ՍԻՐԱԼԻՐ...

—o—

Ուաշինկթըն իր դիրքերուն վրայ մնաց եւ ոչ մէկ զիջում ըրաւ, ինչ կը վերաբերի տոլարի չահաբաժիններու սակերու նուազումին : Նախագահ Ռեկըն, ընդհակառակն, հրաւիրեց Եւրոպացիները որ իրենք սահմանափակեն պիւտճէի բացերը, պայքարելու համար դրամահոսութեան դէմ : Ընկերակիցներն ալ սակայն, բոլորովին դժգոհ չեն, մանաւանդ Նախագահ Միթերան որ գոհ է հաւաքական յայտարարութենէն, ուր Միացեալ - Նահանգներու Նախագահը ընդունած է դըրամահոսութեան դէմ պայքարին կողքին, մէջը դնել նաեւ գործազրկութեան դէմ պայքարին : Ասկէ զատ ամէն ոք իր դիրքին վրայ մնացած է եթէ նոյնիսկ Ամերիկայի 6 խօսակիցները իրենք զիրենք կը մխիթարեն յաւնելով թէ իրենց ...երը պարզած են եւ Ռեկըն ալ մտիկ ...ած է, ուրեմն յոյս կը պահեն թէ օր ...ը կրնայ նկատի առնել, ինչ որ բա...ական լաւատեսութեան արդիւնք է... : ...ը մնայ միայն Միթերանի փոքրիկ ...պառնալիքը՝ պաշտպանապաշտ քաղաքականութեան մը կիրարկումը, թէեւ ո...անք կ'առարկեն թէ ի վիճակի է՞ գործադրելու իր սպառնալիքը : Հաւանաբար ոչ, քանի իրեն անհրաժեշտ են Եւրոպայի համարակապետութեան 9 ընկերակիցներուն համաձայնութիւնը եւ ...ծանօթ է ամերիկեան ճնշումներու ...ծնրութիւնը կարգ մը երկիրներու վըրայ ինչպէս նաեւ վարդապետական տարբերութիւնները :

...ժողովին դրական կողմը կը վերաբերի միայն քաղաքականութեան, մանաւանդ ...արտաքին :

ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔ. -

...որպէս ցնցուած են (եօթները) քաղաքներու եւ մարդկային ծանր կորուստներու ծաւալէն, երկու կողմերն ալ կոչ կ'ընեն որպէսզի չափաւորութիւն ...ն եւ փոխվրէժի արարքներէն խուսափին :

ԱՐԵՒԵԼՔ - ԱՐԵՒՄՈՒՏՔ. -

Մտահոգ են Խորհ. Միութեան զինուորական ուժի տեւական զօրացումէն. (այս ...հաստատումը շատ դժգոհ ձգած է, անշուշտ, Իմանիթէն, ուր Զորեքշաբթի ...աստու, Փիէր Մորօ կը յիշեցնէ թէ «ամերիկեան ամէնէն կոպիտ քարոզչութիւնն է) :

ՄԱՏՐԻՏԻ ԺՈՂՈՎ. -

Դրական կերպով կ'ընդունին այն իրողութիւնը, որ արեւմտեան Պետութիւններ նոր նախաձեռնութիւն մը ստանձնած են, որ կը ձգտի սահմանել ճիգը որ կը վերաբերի այն միջոցներուն, որոնց մասին ժողովը պիտի բանակցի Եւրոպայի ապազինման մասին :

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ. -

Կը շարունակեն դատապարտել Աֆղանիստանի զինուորական խորհրդային գըրաւումը : Զօրավիգ կը կենան միջազգային ճիգերուն ձեռք ձգելու համար խորհրդային զօրքերուն քաշուիլը եւ ետ տալու աֆղան ժողովուրդին, որ ազատագըրման պատերազմը կը շարունակէ, իր ապագան սահմանելու իրաւունքը :

ՔԱՄՊՈՃ. -

Քամպոճի ժողովուրդը ինքնորոշման իրաւունք ունի :

ՈՉ - ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆ. -

Բոլոր ժողովուրդները պէտք է ազատ ըլլան գծելու իրենց հարազատ ճակատագիրը, առանց արտաքին միջամտութենէ վախնալու :

ԳԱՂԹԱԿԱՆ. -

Շատ մտահոգ են աշխարհի գաղթականներու աճող տառապանքներէն :

ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒՄ ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԵԱՆ. -

Հաւաքական յայտարարութեամբ մը, Եօթները կը դատապարտեն միջազգային ահաբեկչութիւնը, հաստատելով իրենց վճռականութիւնը բուռն կերպով պայքարելու միջազգային օրէնքին բռնաբարումներուն դէմ : Այս առընչութեամբ, կը դատապարտեն աֆղան կառավարութեան բռնած դիրքը Քապուլի վրայ չեղում կատարած փաքիստանեան օդանաւին առթիւ (Մարտ 81), մանաւանդ ապաստան տուած ըլլալը այդ արարքին հեղինակ օդահէններուն : Նման ընթացք մը հակասութեան մէջ է միջազգային պարտաւորութեանց եւ «լուրջ սպառնալիք» մըն է օդանաւային ապահովութեան դէմ : Ուրեմն Եօթները կը խորհին դադրեցնել բոլոր թռիչքները դէպի Աֆղանիստան կամ անկէ եկող մինչեւ որ Աֆղանիստան յարգէ իր պարտաւորութիւնները : Յայտարարութիւնը կը շեշտէ միւս կողմէ, որ ահաբեկչութիւնը բոլոր երկիրներուն կը սպառնայ եւ վճռած են ամրապնդել եւ ընդլայնել միջազգային գործունէութիւնները կանխելու եւ պատժելու համար նման արարքներ : Եօթները կը հաստատեն նաեւ միջազգային արագ հակազդեցութեան մը անհրաժեշտութիւնը ոեւէ Պետութեան դէմ, որ կը ստանձնէ ահաբեկչական արարքներու նիւթականը : Որոշած են նաեւ փոխանցել իրենց տեղեկութիւնները ահաբեկչական արարքներու մասին եւ համադրել հակահաբեկչական իրենց գործունէութիւնը :

×

Մոսկուայի խորհրդային Թաս գործակալութիւնը «կեղծաւոր» որակեց այս յայտարարութիւնը, միջազգային ներկայ հարցերու մասին : Խորհ. Միութիւնը կը քննադատէ նաեւ «կեղծաւոր նեցուկը աֆղան ժողովուրդին իր ապագայի իրաւունքին, այն պահուն երբ Միացեալ - Նահանգները կը կազմակերպեն եւ զօրավիգ կը կենան այն ոտնձգութիւններուն, որ կ'ըլլան աֆղան ժողովուրդին իրաւունքին վրայ նոր կենաք մը կառուցանելու» :

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒԼԻՍ 15 - 16)

ՎԻԷՆՆԱՅԻ ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ՏՆՕՐԷՆ ՀԱՆՍ ՄԱՆՏՈՐՖ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼԱԾ Է

Հայաստան այցելած է Վիէննայի համալսարանի դասախօս, Ազգագրական Թանգարանի տնօրէն Փրոֆ. Հանս Մանտորֆ, արտասահմանի երկիրներու հետ բարեկամութեան եւ մշակութային կապի հայկական ընկերութեան հրաւէրով : Աւստրիացի գիտնականը ծանօթ է ոչ միայն իբրեւ ազգագրագէտ եւ հին աշխարհի պատմութեան մասնագէտ, այլեւ հայ ժողովուրդի պատմութեան ու մշակոյթի իբրեւ երկրպագու : Իր ղեկավարած թանգարանին մէջ երկար ատենէ ի վեր բացուած է հայ ժողովուրդի պատմութեան ու մշակոյթին նուիրուած ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են պատմական փաստաթուղթեր ու նիւթեր, զորս թանգարանին տրամադրած է Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութիւնը : Աւստրիացի հիւրը ծանօթացած է Հայաստանի տեսարժան վայրերուն, թանգարաններուն եւ այդ ճիւղին մէջ տարուած հետազօտական աշխատանքներուն, գնահատելով հայ պատմաբաններու եւ հնախոյզներու նուաճումները : Փրոֆ. Հանս Մանտորֆ ընդունուած է Վազգէն Ա.ի կողմէ :

×

ՏԻՏԸՐՕՅԻ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

ԺԸ. դարու վերջին քառորդին Պետերբուրգ փոխադրուեցան Վոլթէրի եւ Տիտըրոյի անձնական գրադարանները, որոնք զետեղուեցան Էրմիթաժի սրահներէն մէկուն մէջ, ապա՝ ներքնայարկը : ԺԹ. դարու կէսերուն այդ գիրքերը փոխադրուեցան կայսերական, ներկայիս Սալտիկով - Շչեդրին պետական գրադարանը : Վոլթէրի գրադարանը մինչեւ հիմա ամբողջութեամբ կը պահպանուի հոն եւ խորհրդային ու արտասահմանի ուսումնասիրողներու համար կը ծառայէ իբրեւ թանկագին նիւթ : Իսկ Տիտըրոյի գրադարանը ցիրուցան եղաւ Լենինգրադի Մատենադարանի «Գիրքերու ծով»ուն մէջ : Այդ գրադարանի որոնումները, որոնք սկսան ԺԹ. դարու վերջաւորութեան, կը շարունակուին մինչեւ այսօր : Հետազօտողներու կարծիքով, գիրքերու հաւաքածոն, որ կը բովանդակէր 300 հատոր, չէր կրնար անհետանալ : Առաջին կարեւոր յայտնութիւնը կատարեց լենինգրադցի փրոֆէսոր Վլադիմիր Լիւբլինսկի, հանրային գրադարանէն երեւան հանելով Տիտըրոյի երեք գիրքերը : Տիտըրոյի գիրքերու ցանկի բացակայութիւնը կը դժուարացնէ փնտռտուքը : Նման ցանկի մասին ակնարկ մը կայ 1785 Հոկտեմբեր 28-ին Եկատերինա Բ.ի նամակներէն մէկուն մէջ : Վերջերս, Խորհ. Միութեան Ակադեմիայի Պատմութեան Հիմնարկի Լենինգրադի բաժնի աշխատակից Ինա Շարկովա յաջողեցաւ թանկագին յայտնաբերում մը կատարել : Գտած է ոմն Վիլվէռի ստացականը, որուն համաձայն Եկատերինա Բ., արտասահմանի մնայուն թղթակիցին՝ Մելխիոր Կրիմի 720 լիվր տուած է, Տիտըրոյի գիրքերու ցանկը կազմելու համար : Պարզուած է, որ ցանկը կազմուած է 1785-ին, Տիտըրոյի գրադարանը Ռուսիա ղրկուելէ առաջ : Հետաքրքրական է նաեւ յայտնաբերումը ուրիշ հաշիւ - փաստաթուղթի մը, զոր Կրիմ ներկայացուցած է Տիտըրոյի գիրքերը Փարիզէն Ռուսաստան հասցնելու համար : Այդ հաշիւր ան ըստացած է 1787 Նոյեմբեր 26-ին, Եկատերինա Բ.էն : Յայտնաբերուած է Փարիզէն 1785 Յունիս 29-ին Եկատերինա Բ.ին ղրկուած Մելխիոր Կրիմի նամակը, ուր հաղորդուած է, որ Տիտըրոյի ձեռագիրները եւ գրադարանը, որոնք կը կազմեն 21 արկղ, «Նեփթիւն» նաւով ղրկուած են Ռուսաստան, իսկ մեծ ծրարի մը մէջ փաթթուած ցանկը առանձին ղրկուած է : Այդ նամակին վրայ հիմնուելով պէտք է ենթադրել, որ Տիտըրոյի գրադարանի գիրքերու ցանկէն զատ, գոյութիւն ունեցած է նաեւ անոր ձեռագիրներուն ցանկը :

×

ԵՐԵՒԱՆԻ ԽԱՄԱՃԻԿԱՅԻՆ ԹԱՏՐՈՆԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ

Երեւանի Յովհ. Թումանեան Խամաճիկային Թատրոնի խումբը մասնակցած է Հունգարիոյ Բեկեչչաբա քաղաքը տեղի ունեցած խամաճիկային թատրոններու 6-րդ միջազգային փառատօնին : Խումբը ներկայացուցած է «Անյաղթ աքլորը» թատերախաղը, որուն հեղինակն ու բեմադրողն է Ե. Մանարեան, նկարիչը՝ Ար. Սարգսեան, երաժիշտը՝ Եու. Յարութիւնեան : Թատրոնը պարգեւատրուած է պատուոյ գիրով : Փառատօնին մասնակցած են Անգլիոյ, Զուիցերիոյ, Արեւմտեան Գերմանիոյ, Արեւելեան Գերմանիոյ, Եուկոսլաւիոյ եւ այլ երկիրներու արհեստավարժ թատրոնները :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՕԶԱՆԻ մէջ է այս անգամ, երրորդը, որ «Յունիս '9 կազմակերպութիւնը» եղեռնափորձ մը գործեց մեծ վաճառատան մը մէջ ռումբ մը զետեղելով, Երեքշաբթի կէսօրէ յետոյ : 25 վիրաւոր կայ, ոչ ծանրօրէն, բայց 15 հոգի ստիպուած եղած են հիւանդանոց մնալ : Ծանօթ է որ հայկ. այս կազմակերպութիւնը հակազուիցերական արարքներու ձեռնարկած է, քաղաքական բանտարկեալի համգամանք պահանջելով, Ժընեւի մէջ, Յունիս 9-ին, ձերբակալուած Մարտիրոս Ժամկոչեանի դէմ :

ԻՍՐԱՅԷԼ կը շարունակէ իր յարձակումները հարաւ - Լիբանան մինչ Պաղեստինցիք եւ լիբանանցիք ղառնացած են ոչ միայն մեծերէն այլեւ «քոյր երկիրներէն» ի տես իրենց կրաւորական դիրքին : Ռեկան որոշած է առկախել ռմբաձիգ օդանաւներու առաքումը Իսրայէլ (ինչ որ մեծ վնաս մը չէ Իսրայէլի համար) թէեւ ցարդ, ապսպրուած 75 Ֆ - 16-ի վրայ, Յունիսէն առաջ 50-ը՝ յանձնուած էին, առանց նկատի առնելու 25 Ֆ - 15 աւելի զօրաւոր իսկ : Մնաց որ սոլ - էռ եւ սոլ - սոլ հրթիռներն ալ կանոնաւորապէս կը հայթայթուին :

ԱՂՃԱ մերժեց դատարան ներկայանալ Երեքշաբթի օր եւ ուրեմն չլսեց դատախազին ամբաստանագիրը : Կարելի չէ դաւ, ամբաստանեալին բռնած դիրքին հետեւանքով իսկ, հաստատել Թուրքին վայելած մեղսակցութիւնները Թուրքիայէն ելլելէն ետք՝ Պուլկարիա, Գերմանիա, Ֆրանսա, Իտալիա : Դատախազին համար, Աղճա ուզած է իր արարքով «պատմական դէմքի» մը դերը ստանձնել եւ ցկեանս արգելափակում պահանջեց :

ՊԵԼՃԻՈՅ կառավարութիւնը 18 տարեկանի իջեցուց քուէարկելու իրաւունքը :

ՓԱՐԻԶ - ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿ ճեպընթացը գիծէն ելաւ երբ 160 ժամական - քիլոմեթր արագութեան վրայ բախում ունեցաւ կառքի մը հետ, որ չէր ուզած կենալ երկաթուղանցքին, հակառակ արգելքի կարմիր ազդանշանին : Մէկ մեռեալ կայ եւ 22 վիրաւոր :

ԱՖԻՈՆ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔԸ

(ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ՆԻՒԹԵՐ)

(Գ. եւ վերջին մաս)

Աֆիոնցիի հագուստը հին ատեն շատ հասարակ եղած է: Այր մարդիկ հագած են կոշտ բուրդէ, տունը բանուած կտաւէ լայն տաբատներ եւ շապիկներ, որոնց վրայէն ծիլէ, իսկ անոր վրայէն ալ՝ ուղիղ կտրուածքով մահուդէ բաճկոններ, մէջքը կապած են երկար, լայն գօտի, որուն մէջ դրուած են ծխախոտի տուփը, կայծհանը, թաշկինակը եւայլն: Գլուխը դրած են գլխարկ կամ ֆէս. ոտքին եմէնի եւ մասամբ ճօնտրա, լաքչին:

Կանացի զգեստը բաղկացած է լայնաթեւ շապիկէ եւ մինթանայէ (դէյրա) շապիկին վրայէն հագած են կարճ բաճկոնակ կամ խալաթաձեւ պատմուճան. մինթանայի վրայէն գօտնոց կապած են, գլուխին վրայ դրած են եզերքները փուլերով զարդարուած, գունաւոր (մեծ մասամբ սեւ) թանգիֆ (քօղ) եւ վրան՝ ճերմակ կամ սեւ մեծ գլխաշոր, որ ծածկած է ամբողջ գլուխը, ինչպէս կուրծքն ու թիկունքը՝ բաց թողլով միայն աչքերն ու քիթը:

Ցեղագային, փոխադրութեան եւ առեւտուրի զարգացման շնորհիւ, մուտք գործած են նուրբ բուրդէ ու մետաքսէ բանուածքներ, եւրոպական հագուստներ՝ այր մարդոց համար քօսթիւմ եւ վերարկու, օսլայած վերնաշապիկ եւ փողկապ, երկարավիզ կօշիկներ, կրկնակօշիկներ, սակայն ծոպաւոր կարմիր ֆէսը անփոփոխ մնացած է: Ֆէսերը յաճախ տարած են ֆէսխաններ՝ զանոնք յատուկ կաղապարի մէջ դնելու, արդուկելու համար: Աւելի ետք, շատ քիչ թիւով մարդիկ սկսան գործածել եւրոպական լայնեզր գլխարկներ (նաեւ ծղօտէ), գըրպանի ժամացոյցներ, ձեռնափայտեր:

Հարուստներու կանայք կը հագուէին մետաքսէ կամ նուրբ բուրդէ կարէ լայն ու երկար շրջազգեստներ, վիզէն կը կախէին ոսկեդրամներու մանեակներ եւ ոսկէ ժամացոյցներ թեւին՝ ապարանջաններ, մատին՝ մատանիներ, ականջին՝ ականջօղեր, կուրծքին՝ լանջազարդեր, գլուխի մազերուն՝ յատուկ սանտրեր. կը հագուէին բարձր կրունկով կօշիկներ, մետաքսէ գուլպաներ, ունէին հովհարներ, հովանոցներ եւայլն:

Տարածուած եղած է նաեւ ձմեռը մորթէ վերարկուներ հագուիլը (սամուր քիւրք, էլմա քիւրք եւ այլ տեսակի):

×

Հայերը գլխաւորաբար զբաղած են արհեստով ու առեւտուրով: Քաղաքին մէջ կային լաւ որմնադիրներ, քարտաշներ, ատաղձագործներ, ծեփագործներ, պղնձագործներ, ոսկերիչներ, արծաթագործներ, կաշեգործներ, կօշկակարներ, հրուշակագործներ, ջուլհակներ, գորգագործներ եւայլն:

Արհեստաւորները ունեցած են էսնաֆութիւններ (համքարութիւններ), որոնց կանոնները վաղեմի սովորութեամբ օրէնքի բնոյթ կրած են: Անոնք օգնած են իրենց տկար, աշխատանքի համար անընդունակ դարձած ընկերներուն, մահուան պարագային նիւթական օգնութիւն ցուցաբերած են ընտանիքին: Միայն Ի. դարու սկիզբը երեւան ելած են գործարանային բնոյթի արհեստանոցներ կամ ձեռնարկութիւններ՝ ներկարարութիւն, կաշեգործութիւն, կաւագործութիւն, ճառագործութիւն, ձիթհաններ, ալրաղացներ, ձաւարաղացներ, հրուշակարաններ, դարբնոցներ, որոնց արտադրութիւնները դուրս կ'ելլէին քաղաքի սահմաններէն եւ կը սպառէին Իզմիր, Ուշակ, Պուրսա, Գոնիա եւ Թուրքիոյ այլ քաղաքներու մէջ:

Թէեւ Աֆիոն Գարահիսարի մէջ արհեստաւորները բաւական որակեալ էին, սակայն արտադրած ապրանքը առաւելաբար կը սպառէր տեղւոյն վրայ: Արհեստագործութիւնը ժառանգական բնոյթ կը կրէր եւ արհեստանոցներու մէջ կ'առնուէին ընտանիքի անդամները: Արհեստը կը փոխանցուէր սերունդէ – սերունդ: Յաճախ արհեստի անունով կը կազմուէր արհեստաւորի մականունը՝ Թարզիեան, Գույումճեան, Պօյաճեան, Քիւրքճեան, Պադրճեան եւայլն:

Որմնադիրները եւ քարտաշները տեղական չինաքարերով քանդակազարդ գեղեցիկ չէնքեր կը կառուցանէին, հիւսները ու ատաղձագործները մօտակայ անտառներէն (Մուրատ տաղէն) բերուած փայտանիւթէն նուրբ, նախշազարդ դուռ ու պատուհաններ, առաստաղներ, պատշգամներ, ճախարակներ, պահարաններ, սայլերու եւ կառքերու անիւներ կը պատրաստէին:

Քաղաքին մէջ լայն տարածում գտած էր ջուլհակութիւնը: Աշխատաւոր դասակարգի տուներուն մէջ հասարակ դազգահներու վրայ կանայք կը բանէին ալաջա կոչուող քաթանանման «չիթ», կը մանէին բուրդէ եւ բամպակէ թելեր, որոնք արագօրէն կը սպառէին տեղական շուկային մէջ: Տուներու մէջ կը բանէին բուրդէ գոյնզգոյն տաք գուլպաներ եւ ձեռնոցներ: Այս արհեստներով եւ ասեղնագործութեամբ կը զբաղէին բացառապէս կանայք, որոնք կ'օգնէին նաեւ ընտանիքի միւս չափահաս եւ անչափահաս անդամները:

Շատ տարածուած արհեստ էր գորգագործութիւնը: Այս ճիւղին արտադրութիւնը դուրս կ'ելլէր քաղաքի սահմաններէն:

Մեծ թիւ կը կազմէին սեւ աշխատող բանուորները, որոնց վիճակը բաւական ծանր էր: Անոնք կ'աշխատէին շատ ցած աշխատավարձքով ու կը շահագործուէին. շատերը օրուան հացի կարօտ կը մնային: Օրական 12 – 14 ժամ կ'աշխատէին:

Աֆիոն Գարահիսարի մէջ շատ էին անոնք՝ որոնք կը զբաղէին առեւտուրով: Հոն վաճառականութիւնը յարգի զբաղում մըն էր: Մեծ առեւտրականները ապրանքներ կը բերէին ոչ միայն Կ. Պոլիսէն, Զմիւռնիայէն եւ Թուրքիոյ այլ քաղաքներէ, այլեւ Անգլիայէն, Ֆրանսայէն, Գերմանիայէն, Իտալիայէն եւ այլ երկիրներէ: Զգալի թիւ կը կազմէին նաեւ մանրավաճառները (չարչիներ), որոնք մանր ապրանքները շալակով կամ ձիով կը տանէին քաղաքամերձ գիւղերը եւ աւանները ծախելու: Արհեստին նման առեւտուրն ալ դարձած էր ժառանգական զբաղում:

Քաղաքի կեանքին մէջ մեծ փոփոխութիւններ կատարուած են Իզմիր – Աֆիոն Գարահիսար եւ Կ. Պոլիս – Աֆիոն Գարահիսար երկաթուղիներու եւ յատկապէս 1902–ին բռնկած մեծ հրդեհի հետեւանքով: Հրոյ ճարակ դարձած է 1200 տուն: Կը սկսի տարածուիլ բնակարանային շինարարութիւնը: Հարուստները կը բանան տարիներով դիզած իրենց ոսկիի քըսակները եւ կը սկսին ծախսել տուներ կառուցանելու համար: Գործ կը բացուի որմնադիրներու, քարտաշներու, հիւսներու, ատաղձագործներու, դարբիններու, փականագործներու եւ այլոց համար: Տուները այս անգամ կը կառուցանեն յատակագծի համաձայն: Հարուստները կը կառուցանեն եւրոպական ոճով, երկու եւ երեք յարկանի, որմնաքանդակ ճակատներով, պատշգամներով, կղմինտրածածկ տանիքներով: Հայկական թաղի տեսքը հետզհետէ կը փոխուի ու կը գեղեցկանայ:

Հարուստներու տուները կը սկսին մուտք գործել եւրոպական չքեղ կահոյքըն ու թանկագին գորգերը, վարագոյրները, հայելիները, ջահերը եւ այլն, բայց շատերու տան մէջ մահճակալներ չկային: Աղքատներու տան յատակը յաճախ ծածկուած էր երկու մաս հաստութեամբ խսիրներով, պատերը պարապ էին, առանց զարդարանքի:

×

Անկարելի է նկարագրել այն ահաւոր զրկանքներն ու տառապանքները, զորս կրեցին Աֆիոնցիները 1915–ի բռնագաղթի ժամանակ: Շատերը մեռան ճամբուն վրայ եւ Տէր Զօրի անապատին մէջ: Ա. Աշխարհամարտի աւարտէն ետք՝ 1918-ին, ողջ մնացածները վերադարձան տուն: Սակայն կարճ ժամանակ ետք՝ 1919–ին բռնկեցաւ յոյն – թրքական պատերազմը, որ իրեն հետ բերաւ նոր փորձանքներ: Յունական տիրապետութեան տակ քաղաքը խառն վիճակ մը կը պարզէր: Կը սաստկանար Թուրքերու ատելութիւնը թշնամի՝ Յոյներու եւ անոնց բարեկամը համարուող Հայերու նկատմամբ: 1922 Օգոստոսին յունական բանակը պարտուեցաւ եւ սկսաւ նահանջել: Փոքր Ասիոյ Հայերն ու Յոյները տունտեղ ձգած, բոպիկ ու գլուխը բաց ինկան նահանջող յունական բանակի ետեւէն եւ զրկանքներ կրելով, բազմաթիւ զոհեր տալով հասան Զմիւռնիա: Յունական բանակը նահանջեց ծովէն՝ անպաշտպան թողլով հարիւր հազարաւոր հայ եւ յոյն գաղթականները: Թշնամին հետապնդող թրքական բանակը եւ խուժանը՝ մտան Իզմիր եւ սկսան կոտորել ու կողոպտել անպաշտպան ժողովուրդը: 1922 Սեպտեմբերին, զինադադարէն ետք, վերապրողները յունական նաւերով փոխադրըուեցան Յունաստան: Այսպէսով 1922–ին Թուրքիոյ մէջ եղած շատ մը հայկական գաղութներու հետ միասին դադրեցաւ գոյութիւն ունենալէ նաեւ Աֆիոն Գարահիսարի գաղութը: Աֆիոն Գարահիսարցիները Հայաստան առաջին ներգաղթողներէն եղած են եւ այս՝ 1924–էն սկսեալ: Անոնք բնակութիւն հաստատած են գլխաւորաբար Երեւան եւ մաս մըն ալ Հայաստանի միւս քաղաքներն ու շրջանները:

Աֆիոնցիներ կ'ապրին նաեւ Ֆրանսա, Միացեալ – Նահանգներ, Յունաստան, Մերձաւոր Արեւելք, Հարաւային Ամերիկա եւ այլուր:

Կ. ՉԵՐՔԵԶԵԱՆ

ՆՇԽԱՐՆԵՐ ՀԱՅԿ. ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԷՆ

ԵԳԻՊՏՈՍ

× Եգիպտոս Հին Արեւելքի այն երկիրներէն է, որ գործօն փոխյարաբերութիւններու մէջ գտնուած է պատմական Հայաստանի նախաբնիկներու հետ: Ծանօթ է, որ Թութմոս Գ. փարաւոնը (1516 – 1461 Թ. Ն. Ք.) խաղաղութեան եւ բարեկամութեան դաշինք կնքած է Միհանիի թագաւոր Արտատամա Ա.ի հետ: Կնքուած դաշինքը հաստատուն պահելու համար Եգիպտոսի թագաւորները սովորութիւն ունեցած են ամուսնանալու հիթիթներու եւ միթանիներու թագաւորներու աղջիկներու կամ քոյրերու հետ:

× Ն. Ք. առաջին դարուն հռոմէացի Սալլուստոս պատմիչը, որ Եգիպտոսի կառավարիչը եղած է, կը յայտնէ թէ Եգիպտոսի մէջ բաւական թիւով Հայեր կ'ապրին եւ իշխող դիրքեր ունին: Տեղեկութիւններ կան այն մասին, որ Զ. – Է. դարերուն Եգիպտոսի կառավարիչներէն մէկ քանին Հայեր եղած են՝ Ներսէս Բասենցի, Արտաւան Արշակունի, Հերակլ եւ ուրիշներ:

× Արաբական խալիֆայութեան տիրապետութեան տարիներուն Եգիպտոսի հայկ. գաղութը փոքրացած է: Համեմատաբար նպաստաւոր պայմաններու մէջ եղած է Ֆաթիմեան սուլթաններու օրով (969 – 1117 Թ.): Այս շրջանին հայ վէզիրներու գործունէութիւնը այնքան մեծ եղած է Եգիպտոսի պատմութեան մէջ, որ Կասթոն Վիթ զայն կոչած է «Հայկական շրջան»:

× Խալիֆայութեան տիրապետութեան շրջանէն յիշատակութիւններ կան Վարդան – էլ – Ռումի կոչուող Հայու մասին, որ իբրեւ դրօշակակիր ծառայած է խալիֆաթի բանակին մէջ, մասնակցած է Ամր զօրավարի եգիպտական արշաւանքներուն եւ աչքի զարկած իր քաջութեամբ եւ հնարամտութեամբ:

× Եգիպտոսը կառավարած էմիրներու մէջ կը յիշուին նաեւ Հայերը: Արաբ պատմիչները գովեստով կը խօսին եգիպտահայ Ալի – Իբն – Եահեա Ապուլ – Հասան – էլ – Էրմէնիի մասին, որ 841 եւ 849 – 850 թուականներուն եղած է Եգիպտոսի կառավարիչը: Պատմիչ Ճամալ – էտ – տին Թաղրիպիրտի անոր մասին գրած է. «Ալի – իբն – Եահեա կորիճ, քաջասիրտ, առատաձեռնութեամբ նըրբողուած, պատերազմի եւ ճակատամարտներու հմուտ, տնօրինող, վարչագէտ եւ կառավարութեան պաշտօնի մէջ բարի վարք ունեցող էմիր էր: Ան հայ էր ծագումով»:

× Եգիպտոսի Հայ վէզիրներէն յայտնի էր Պետր – էլ – Ճամալի կամ Ճամալի: Ան վէզիրութեան պաշտօնը վարած է 1070 – 1094 թուականներուն: Կասթոն Վիթ գրած է. «Պետր – էլ – Ճամալի մեր կարծիքով մահմետական Եգիպտոսի ամէնէն նշանաւոր անձնաւորութիւններէն

ԺՈՐԺ ՍԱՆԴ, ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՅՈՑ ՎԱՆՔԸ

Գրեց՝ ԼԵՒՈՆ Թ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

«Ինչո՞վ կ'ուզէք ձեր հանդիստ հոգին խռովել: Ձեր եղբայրներուն որբերուն աշխարհի առաջին մարդոց խօսած լեզուն սորվեցուցէք, եւ մանաւանդ ձեր դերութեան մասին պատմեցէք որպէսզի մեծ դժուարութեամբ ձեր գտած ազատութեան տէր կենան: Անոնց պապին թշնամիին մասին մի խօսիք. աւա՜ղ, անօգուտ է: Երբ անոնք մեծնան, Եկեղեցին արդէն խաղաղած պիտի ըլլայ եւ Կապէլլարիի (19) յաջորդը արւին տակ թշնամի պիտի չունենայ:

«Խաղաղութեամբ կացէք, եղբարք, որովհետեւ Աստուած կոխի աղեղը ամպերուն ետին պահած է: Ձեր կղզիէն անդին անծանօթ աշխարհի մը պատգամաբեր մը եկաւ: Զայն աղաւնիի տեղ դըրիք, այնքան ձայնը անոյշ էր եւ տեսքը գեղեցիկ, բայց Պապը կ'ըսէ թէ այդ աղաւնին ագռաւ մըն է: Իրեն պէս ըսէք, դուք որ խոհեմ Նոյին զաւակներն էք: Բայց եթէ Պապին թշնամին, օր մը փոթորիկէն ջախջախուած, գայ ու ձեր թըղեններէն մէկուն տակ նստի, կամաց մը տերեւներուն ետեւը անցէք, բարի հայրեր, եւ իրեն «պատառած պատմուճանով պապը» (20) հրամցուցէք: Ադրիականի ծիծեռնակները լուրը Հռոմ չեն տանիր: Եթէ ձեր սրբազան մատուռը մտնէ, թող տուէք որ իր լայն ճակատը Աստուածամօր առջեւ խոնարհեցնէ: Նկարը թէեւ Թուրք մը գծած է, սակայն շատ գեղեցիկ է եւ քրիստոնէական:

Թերեւս հերետիկոսին աղօթքը լսէ, եւ եթէ զայն Հռոմի Եկեղեցիին ծոցը վերադարձընէ, մի պարծենաք ձեր մօտ կատարուած հրաշքին համար. եղբայր Հիէրոնիմ, դուք որ սրբազան նկարը խալամ վրձինի մը վստահեցաք եւ կ'ուզէք այժմ ահարկու հաւատացեալին խօսքը արդիլել, դուք էք որ բանադրանքի ըսպառնալիքին տակ ստիպուած պիտի ըլլաք զձեզ Պապին թշնամի յայտարարել:

Սրբան, առանց անդրադառնալու տալիք պատասխանին մօրոսութեան, անմըտօրէն ինքզինքը անախորժ խորհուրդներու յանձնելով գլուխը երերցնելով յարեց.

«Հարիւր անգամ աւելի լաւ կ'ըլլար նուագ ածել, կեանքը խնդալով անցընել եւ ոտանաւորներ գրել քան թէ այս խեղճ գլուխը պեղող խորհուրդներուն բեռը կրել: Ո՛վ Լա Մընէ, ո՞ւր էք. ո՛վ Կապէլլարի, ի՞նչ կ'ընէք: Անցեալ փառքերու պատանքը եղող այս սեւ զգեստէն մէկը պիտի չյայտնուի՞. բոլոր զգեստաւորեալներն ալ գերեզմանին մոռացութեան մէ՞ջ պիտի մտնեն առանց պատուի:

– Սիրելի Արբաս, ըսի ձեռքերը սեղմելով, զգուշացիր յաւակնութեան դեւէն: Ոտանաւորներդ սրբէ: Ահա Հիէրոնիմ կուգայ. այս վանականը իր հանդարտ խոհեմութեան եւ աղօտ երջանկութեան մէջ ձգէ: Իր մէջ քնացող օձը մ'արթընցըներ: Ո՞վ գիտէ, ան ալ քանիցս ուզած է մարդ ըլլալ: Զգէ որ նոր օրերու թագուհին, իմաստութիւնը, որ հսկայ քայլերով կը յառաջանայ, իր դերը կատարէ...»:

ԺՈՐԺ ՍԱՆԴ

(Շար. 33 եւ ՎԵՐՋ)

(19) Մաւրօ Կապէլլարի, Գրիգորիոս ԺԶ. Պապը (1765 – 1846):

(20) Վենետիկեան ժողովրդական դարձուածք մը, որ՝ թուզ կը նշանակէ:

ՊՍԱԿ ԱՐՔ, "ՅԱՌԱՋ" ԷԻ...

«ԼՈՆՏՈՆԻ Ս. ՍԱՐԳԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ՃՇԳՐԻՏ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ»

Տ. Պսակ Արքեպս. Թումայեանի մահուան առթիւ, Փարիզի «Յառաջ» թեր – թին մէջ լոյս տեսաւ ԱՆՍՏՈՐԱԳԻՐ ՅՕԴՈՒԱԾ մը (*) (Յունիս 20 – 21):

Կարեւոր կը նկատենք որ Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ, ինչպէս նաեւ Հայ եւ անկլի–քան եկեղեցիներու փոխյարաբերու – թեան վերաբերեալ խրողութիւնները արձանագրուին ճշգրտօրէն, հիմնուած՝ վաւերական տուեալներու վրայ:

Ուստի պարտք կը համա րենք յիշեալ յօդուածին առնչութեամբ կարգ մը ճըշ–դումներ ընել:

Բրիտանիոյ մէջ Հայ եւ անկլիքան ե–կեղեցիներու միջեւ գոյութիւն ունեցող այժմու սերտ փոխ – յարաբերութեանց հիմնաքարը դրին Տ. Տիրան Վրդ. Ներ – սոյեան եւ անկլիքան հոգեւորական Կա–նոնիկոս Տուկլաս 1939 – 44 թուական – ներուն: Այդ տարիներուն Տ. Տիրան Վրդ. (այժմ Տ. Տիրան Արքեպիսկոպոս) Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւն էր:

Տիրան վարդապետին յաջորդեց, որ – պէս Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ հովիւ՝ Տ. Շնորհք Վրդ. (այժմու Կ. Պոլսոյ Պատ–րիարք Տ. Շնորհք Արքեպս. Գալուստ – եան), որ Իր նախորդին սկսած աշխա – տանքը շարունակելով, աւելի եւս ամ – րապնդեց երկու եկեղեցիներու փոխ – յարաբերութիւնը 1944 – 49 տարինե – րուն:

1949–ին Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ հոգե – ւոր հովիւ նշանակուեցաւ Տ. Պսակ Վրդ. Թումայեան (հանգուցեալ Տ. Պսակ Արք-եպս.), որ իր կարգին աշխատեցաւ ա–ւելի եւս սերտացնել ստեղծուած կա – պերը, որուն իբրեւ հետեւանք Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Ա. Հայրապետը զայն նշանակեց Կաթողիկոսական պատուիրակ, յաչս Անգլիական եկեղեցւոյ:

Հայ – Անկլիքան եկեղեցիներու փոխ – յարաբերութեան սատարեցին Պսակ Արքեպս.ի յաջորդները: 1974 թուակա – նէն սկսեալ Տ. Ներսէս Եպս. Պօզապալ–եան՝ Հայրապետական Պատուիրակ եւ Հոգեւոր Առաջնորդը Թեմիս՝ Հայ - անկ–լիքան փոխյարաբերութիւնները յաջո – ղեցաւ դնել բարձր մակարդակի, որուն արդիւնքը եղաւ, առաջին անգամ ըլլա – լով պատմութեան մէջ, Գենթըրպըրիի Արքեպիսկոպոսի այցը Հայաստան եւ Ս. Էջմիածին 1977–ին:

Յիշեալ հոգեւորականներու կողմէ տարուած աշխատանքին շնորհիւ, Ամե – նոյն Հայոց Հայրապետ Տ. Տ. Վազգէն Ա. Կաթողիկոս մեծ շուքով ընդունուե – ցաւ Անկլիքան եկեղեցւոյ պետին կողմէ եւ վերջինս՝ Մայր Աթոռի կողմէ իր Ս. Էջմիածին կատարած պաշտօնական այ – ցելութեան ընթացքին 1977 թուին:

Արդ՝ գնահատելով հանդերձ Տ. Պը - սակ Արքեպս.ի դերը Հայ – անկլիքան եկեղեցիներու կապի ամրապնդման ա–ռընչութեամբ, ճիշդ պիտի չըլլար ան – տեսել եւ մոռնալ անունները անոնց ո–րոնք հիմը դրին ու սատարեցին վերո – յիշեալ աշխատանքին: Անոնցմէ մէկը հանդիսացաւ հանգուցեալ Տ. Պսակ Ար – քեպիսկոպոս:

Կ'ենթադրենք որ «Յառաջ»ի ԹՂԹԱԿԻ-ՑԸ, (*) տեղեակ չէ եղած նշուած իրո – ղութիւններուն, այդ պատճառով ալ պարտք համարեցինք տալ յիշեալ բա – ցատրութիւնները:

(*) «Յառաջ».– Ընդգծումը մեր կողմէ:

×

ԽՄԲ. «Յառաջ»ի.– Վերոյիշեալ հայերէն անստորագիր (*) շրջաբերականին (?) «ճշգրիտ տեղեկութիւններու» այնճան բծախնդիր հեղինակները, առաջին տողէն իսկ կուտան *անճիշդ* տեղեկութիւններ, երբ *անստորագիր* կ'որակեն «*Յառաջ*»ի մէջ լոյս տ ե ս ա ծ գրութիւնը Պսակ Արք.ի վախճանման վերաբերեալ (Յունիս 20 – 21) գիտակցաբար անգի – տանալով, որ ան թերթիս յանձնուած էր Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ կողմէ ինչպէս կը պարզուէր արդէն նախ՝ *բովանդակութեան ոճէն* ապա՝ մեր կողմէ տակն ալ դրուած ստորագրութենէն (Կա–թողիկոսական Պատուիրակութիւն), ինչ որ որեւէ թիւրիմացութեան տեղի չէր կըր-նար տալ: Ուրեմն, նուազագոյն պար – կեշտութիւնը կը պահանջէ որ անստորա - գիր չորակուի, և «Յառաջ»ի «անտեղեակ թղթակից»ի հանգամանք ալ չտրուի Փա–րիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ պատասխանատու եւ կը խորհինք «լաւա–տեղեակ» բարձրաստիճան կղերին:

(*) Ճշդենք որ ստացանք երկու պատ–ճէն, հայերէնը՝ անստորագիր, անգլե – րէնին տակը գրուած է..

THE EXECUTIVE COMMITTEE
OF SAINT SARKIS CHURCH

ու երկուքին ալ կ'ընկերանայ սա այցե – տոմսը՝

WITH THE COMPLIMENTS
OF
THE MANAGING TRUSTEES OF
THE ARMENIAN CHURCH
OF SAINT SARKIS

ՀՈՂՎՐՏԻՔ

ՊԱՏՈՒԱԿԱՆ ՀԱՑՈՒ ՄԸ՝

ՄԱՆՈՒԿ ԽՈՒՏԱՆԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Դեռ տասնամեակ մը առաջ, հրաշալի հայութիւն մը կ'ապրէր Ատտիս – Ապա–պայի բարձունքներուն վրայ (Եթով – պիա):

Այսօր պարպուած գրեթէ. մէկ մասը՝ Ամերիկա, միւսը՝ Աւստրալիա:

Խոր ցաւով կ'իմնանամ այդ աղուոր գաղութին աղուոր անդամներէն մէկուն՝ Մանուկ Խուտանեանի մահը, հեռաւոր Աւստրալիոյ մէջ (Մէլպուրն):

Իրա՛ւ Հայ մըն էր ան, ամբողջական սէր ու նուիրում իր ժողովուրդին: Ծը – նած էր Վան 1911–ին եւ երկու տարեկա–նին՝ ծնողաց հետ ապաստանած Ատտիս – Ապապա:

Արտասահմանի իմ ճանչցած բազմա – թիւ հայ գաղութներէն ամէնէն փոքրն էր թերեւս Ատտիս–Ապապան, բայց ամէնէն հայրենասէրը, ամէնէն լաւ կազմակեր - պուածը: Երկու հազարի հասնող Հայու–թիւնը մէկ սիրտ, մէկ հոգի, ազգային կենսական իրագործումներու շուրջ:

Գեղակերտ եկեղեցի, մայրաքաղաքի ամէնէն ծանօթ պողոտային վրայ, նոյնքան եւ աւելի գեղակերտ ազգային վարժարան անոր կողքին: Սեփական ա–կումբ, մշակութային ու մարզական աշ–խոյժ միութիւններ: Բարեկեցիկ, նոյն - իսկ կրնանք ըսել հարուստ գաղութ մը, հարուստ մանաւանդ իր տալու կարողու–թեամբ: Սիրուած Մենելիք կայսրէն մինչեւ Հայլէ Սելասիէ, սիրուած ե-թովպացի ժողովուրդէն: Առեւտրական ու ճարտարարուեստական մեծ հաստա – տութիւններ հիմնած, կառավարական բարձր պաշտօններու տիրացած:

Այդ բոլորին մէջ կարեւոր դեր կատա–րած էր Մանուկ Խուտանեան: Իր անսա–կարկ օժանդակութիւնը բերած գաղութի բոլոր ձեռնարկներուն: Տասնեակ անգամ–ներ եղած գաղութային ժողովի անդամ: Բարեգործութիւններ կատարած նոյնիսկ եթովպահայ գաղութէն դուրս: Տարի - ներով սաներ պահած զանազան կրթա – կան հաստատութիւններու, մանաւանդ Վենետիկի Մուրատ Ռափայէլեան Վար–ժարանին մէջ:

Իսկապէս եզակի հայ մը, ազնուու – թեան մարմնացումն իսկ:

Ոսկիէ սիրտ մը, որ բաբախեց մի՛այն իր ժողովուրդի պահպանման, գոյատեւ–ման եւ երջանկութեան համար:

Կ. Փ.

...ելին է: ... Ան առանց վճառելու կըր – ...ած է Եգիպտոսը դարձնել զօրաւոր եւ ...արգացած երկիր մը»:

X Եգիպտոսի աչքի զարնող վէզիրնե - ...էն եղած է նաեւ Վահրամ Պահլաւունի, ...որ Ներսէս Շնորհալիի հօրեղբայրն է: ...Հայ վէզիրը իր դերքը ամրացնելու նպա–...տակով Կիլիկիայէն եւ Սուրիայէն բե - ...րել տուած է հայ զինուորականներ եւ ...բանակի հիմնական մասը կազմած ա–...նոնցմով:

...Ֆաթիմեան շրջանի հայ վէզիրներէն ...է Թալայ – պըն – Ռուզէք, որ Եգիպտո–...սի մէջ վէզիրութեան պաշտօնը վարած ...է 1154 – 1161 թուականներուն: Ան պա – ...շտօնին մէջ հիմնած է գիտութեան ճե - ...մարան մը: Ծանօթ է նաեւ իբրեւ բա - ...նաստեղծ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅՈՑ Թեմի Կրօնական Ժո – ղովի որոշումով, Հոկտեմբերի երրորդ կիրակին հռչակուած է Լիբանանի Հայ Նահատակներու Օր: Այդ օր Թեմին բո–լոր եկեղեցիներուն մէջ պատարագ եւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուին քաղա–քացիական պատերազմի ընթացքին ին – կած հայ նահատակներու յիշատակին:

×

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Կաթողիկոսարանին մէջ, Յունիս 28–ին, տեղի ունեցած է ընդու–նելութիւն մը «Հասկ» հայագիտական տարեգիրքի նոր շրջանի առաջին հատո–րի (1980) հրատարակութեան առիթով: Ներկայ եղած են երկու Հայրապետները եւ տարեգիրքին աշխատակցող գրողնե – րը: Բացումը կատարած է տարեգիրքը խմբագրող եւ համադրական աշխատանք–ները տանող Արտաշէս Տէր – Խաչատուր–եան: Խօսք առած է Գարեգին Բ. եւ ծա–նօթութիւններ տուած տարեգիրքի լոյս ընծայման աշխատանքներուն շուրջ, շը – նորհակալութիւն յայտնելով տարեգիր–քի (408 էջ) մեկենաս՝ Ֆրանսա ծնած ազնիւ Հայուն՝ Տարօն Պօղոսեանի:

×

ԹԵՀՐԱՆԻ «Հայ Ակումբ»ին մէջ, Յու–նիս 7–ին, տեղի ունեցած է ազգային յեղափոխական եւ կրթական գործիչ Ռուբէն Նարինեանի մեծարանքի երեկոյ–թը: Բացումը կատարած է Սեդա Դա – նիէլեան: Մեծարեալին կրթական կեան–քը ներկայացուցած է Յարութիւն Մի – նասեան, իսկ յեղափոխական եւ զինուո–րական կեանքը՝ Վազգէն Միրզաբէկեան: Ռուբէն Նարինեան 42 տարի ուսուցչա – կան պաշտօններ վարած է Ռաշտի եւ Թեհրանի հայկական վարժարաններու մէջ: Ծնած է 1890–ին՝ Շուշի, ուր եւ ստացած է իր կրթութիւնը Թեմական դպրոցի մէջ: Ա. Աշխարհամարտին մը – տած է ռուսական բանակ եւ զինուորա – կան կրթութիւն ստանալէ ետք ղրկուած է Բեսարաբիա – Քիշնեւ ճակատը, ուր հասած է փոխգնդապետի աստիճանի: Մաս – նակցած է Զանգեզուրի դիմադրութեան: Գնահատանքի խօսքեր արտասանած է Արտակ Արք. Մանուկեան:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ արուարձաննե – րէն Ալմիրանթէ Պրաունի քաղաքապետ նշանակուած է Տոքթ. Սիմոն Սոքոյեան, որ իր պաշտօնը ստանձնած է Յունիս 16–ին: Տոքթ. Սոքոյեան, զաւակն է Վա–նեցի ընտանիքի մը: Ծնած է 1934–ին՝ Պուէնոս – Այրէս, ուր նախակրթութիւ – նը ստանալէ ետք յաճախած է Փոմփե – ժայի Սահակեան վարժարանը: 1962–ին վկայուած է բժշկական համալսարանէն: Մասնագիտացած է Թոքային հիւանդու – թեանց եւ դիւրզգայնութեան մէջ:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ
ԲԱՆԱԿԸ ԿՈՒՇԱՆԱՅ

– Իրաւ որ, քէլլէ ղուլախ տեղն է, ...ելլէթ, Թագաւորը ականջներն ալ իր ...երը փակցուցած, Պէյազ Աթլուի դէմ ...ը դրկէ: Վալլահի, Եունուզ, որ էդ ...լուխը ուսին վրայ պահեց, մեծ քաջու–...թիւն է:

...խօսքը Սարը պինպաշուն մասին էր, որ ...ուրը ձեռքին՝ ձիուն վրայ այնպէս նըս – ...տած էր, կ'ըսես ծեծուած պղնձէ արձան ...մը ըլլար:

– Ի՞նչ կ'ըսես, Իսադ. կը տեսնես որ ...րանալով կ'երթայ:

– Հէ, որ ես Պէյազ Աթլուն տեսած եմ ... Եթէ կ'ուզէ՝ փառաշահով թող եր – ...թայ:

Դրացի Եունուզ զարմանքով իր աչքե–րը բացաւ: Թէեւ բաղնեպան Իսադ իր այդ խօսքով միշտ ալ կ'ուզէր յիշեցնել իր շուրջիններուն, որ՝ ինք Սպիտակ Ձիաւորի դէմ կռուի մէջ եղած է, ու սաղ սէլիմ վերադարձած է իր գիւղը, կ'ու – զէր ըսել նաեւ, որ եթէ իր տեղը ուրիշ մը ըլլար, ողջ չէր գար: Այո՛, այո՛, ըՍ–պիտակ Ձիաւորը նոյնիսկ Թուրը իր մօտ փարտած էր, շատեր ինկած էին ու մի–այն ինք ազատած էր:

Սարը պինպաշին սուրը ձեռքին ձիուն վրայէն մի քանի անգամ դռռաց զինուոր–ներուն՝ ցոյց տալու համար հանդիսա – կաններուն Օսմանեան բանակի կարգա – պահութիւնը: Բանակը փայտէ շինուած զինուորներու պէս կը շարժէր կարգա – պահ ու համաչափ: Յետոյ հրացաններն ուսերնուն՝ համաչափ քայլերով Գարա–փունարի մէյտանէն դէպի զօրանոց քաշ–ուեցան:

Հանդիսատեսներուն մէջ կեցած էր մերկ կռնակով Լչապան Մէհմէտը, որ կը դիտէր բանակը, Սպիտակ Ձիաւորը տեսնողի մը խախտուած աչքերով:

Երբ զօրանոց հասան, օղակներու պէս արձակուեցան զօրքերը եւ գիւղի պար – տէզներուն, փողոցներուն մէջ ցրուե – ցան, Սպիտակ Ձիաւորի դէմ գացող բա–նակի մը առանձնաշնորհուած իրա – ւունքներով:

Իրիկուան եասիի ատեն Գարափունարի մուէզզինը, ձեռքը ականջներուն տանելէ առաջ, մութին մէջ դիտեց գիւղը: Ծը – րագները կը վառէին հատ հատ: Փողոց–ներուն մէջ, տանիքներուն վրայ կար շուներու հաչոց: Գիւղի շուները փողոց–ներէն անցնող զինուորներուն վրայ կը հաչէին: Յետոյ Չոպան Խալիլի ցածկեկ տանիքէն մի քանի հոգիներ անցան: Մուէզզինը ծանօթ էր այդ շարժումնե – րուն: Չոպանը դաշտն էր, անոր կաղ կի–նը լեզուանի միջնորդն էր գիւղի էշխը – յաներուն ու յաճախ կը յաջողէր գլխէ հանել գեղեցիկ հանըմները: Անոր տունը ողամարդերու ու գլխէ ելած հանըմնե – րու ժամադրավայրն էր: Չոպանին կինը, թէեւ կաղ, սակայն կը պահէր լեզուանի հանըմի մը դրաւչութիւնն ու աչքերուն ծարիրը:

Մուէզզինին համար որոշ էր որ Չոպա–նի տանիքէն անցնողները բանակի զին – ուորներէն էին, եւ Գարափունարցի մը զանոնք հոն տարած էր:

Միայն թէ չմոռնար իր եասիի աղօթ – քը: Ձեռքը ականջներուն տարած պա – հուն՝ Իպրահիմ փաշայի տղուն քէօշքէն ան իմացաւ քեմանչայի ու դափի ձայն: Մուէզզինը ձեռքերը վար առաւ: Ան – տեղէն, մինարէթի բարձրութենէն, նոյնիսկ ան իմացաւ Զուլֆայի ձայնը: Գինովի ձայներ կուգային Ջոր Աղբիւրի հեռաւոր ապառաժներէն:

Իպրահիմ փաշայի տղուն քէօշքը այդ գիշեր լոյսերու շքեղանք մը կար: Ան – տարակոյս Սարը պինպաշին այնտեղ հը–րաւիրուած էր: Այնտեղ ըլլալու էր նաեւ դատին՝ Հաճի Հիւսէյնը:

Մուէզզինը բարձրէն նոյնիսկ կը տես – նէր լոյսին շուրջ թիթեռնիկի մը շուքին պէս դարձող Զուլֆայի պարի ստուերը: Մուէզզինը մէկ անգամ տեսած էր Զուլ–ֆան, երբ կառքով կ'անցնէր պազարէն. դէմքը լուսնկայի լոյսով շաղուած էր ու ճակատին վրայ ոսկիներու շուք կար...

(Շար. 362)

Pour la diffusion massive de 'Un poignard dans ce jardin' de Vahé Katcha

Վահէ Քաչայի գրքին լայն տարածման համար հետեւեալ նուէրները եղած են.— Ռոժէ Ջրբաշեան 5000, Ալէն Փափազեան 5000, Միքայէլ Քոչարեան 5000, Արշամ Պապայեան 1000, Ալեքս Մանուկեան 500 :

Envoyer les dons au compte spécial ouvert à cet effet à :

L'UNION DES BANQUES DE PARIS
22, PLACE DE LA MADELEINE
75008 PARIS
sous le n° 80 - 510567 - 003

Pour toute correspondance :
A. Papazian 19, av. Rapp, 75007 Paris

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Վասպուրականի Հայր. Միութեան կեդրոնական վարչութիւնը, Տէսինի եւ Վիէնի իր մասնաճիւղերով ցաւակցութիւն կը յայտնէ Այրի Տիկին Էմմա Մուրատեանի, Տէր եւ Տիկին Ժան - Մուրատեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ռոբէր Մուրատեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Վահէ Մուրատեանի եւ զաւակներուն, Օր. Աննի - Մարի Մուրատեանի, Տէր եւ Տիկին Համազասպ Մուրատեանի եւ զաւակներուն, Տիկին Քնարիկ Մուրատեանի եւ զաւակներուն (Վիէն) եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն, իրենց սիրելի ամուսնոյն հօր, մեծ – հօր, ազգականին եւ խնամիին՝ Միհրան Մուրատեանի մահուան առթիւ : (Լիոն) :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը հետեւեալ գումարներն ստացած է մատաղի առթիւ. — Տէր եւ Տիկին Ֆէլիքս Անդրէասեան, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Պաղտասարեան, Տէր եւ Տիկին Բարսեղ Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Քարսու Արթիւրի, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Նագգաշեան մէկական ոչխար, Տէր եւ Տիկին Ս. Ասատուրեան 250 Ֆ. Տիկին Շուշանիկ Տօնիկեան, Այրի Տիկին Պէատրիս Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Կարապետեան 200–ական Ֆ. Պ. Տիգրան Գիլիճեան, Տիկին Մարիամ Պէրպէրեան, Տէր եւ Տիկին Բենիամին Ղազարոսեան, Տէր եւ Տիկին Զէրչեան, Տէր եւ Տիկին Վաղէն Երամեան 100ական Ֆ. Տիկին Ռաֆայէլեան 10 Ֆ. :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ինչպէս մեր ընթերցողները պէտք է նկատած ըլլան, վերջին շրջանի յարաճուն յաւելումները (թուղթ, առաքման ծախք՝ – 8,50% Փետրուարին, 8,63% Յուլիսին, – աշխատավարձքի եւ ընկերային տուրքերու, ելեկտրականութեան, եւայլն, եւայլն.) ստիպեցին տեղական մեր բոլոր պաշտօնակիցները, գլխաւորաբար օրաթերթերը, որ բարձրացնեն իրենց գիները :

1980 Մայիսէն ի վեր «Յառաջ» անփոփոխ պահեց իր սակերը բայց անկարելիութեան մէջ է շարունակելու : Այդ իսկ պատճառով, Յուլիս 7–էն ի վեր, հատավաճառի գինը բարձրացաւ 2 Ֆ. 50–ի եւ թերթիս վարչութիւնը բացառիկ պայմաններ շնորհելու համար իր հաւատարիմ բաժանորդներուն, մինչեւ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1, յետաձգեց բաժնեգիներու յաւելումները, առիթ տալով նաեւ որ մինչեւ այդ թուականը, բոլոր անոնք որոնք առկախ հաշիւ ունին, փակեն ներկայ սակով :

Իր հրատարակութեան 56–րդ տարուան սեմին, «Յառաջ» որու պիւտճէն ապահովուած է միայն ու միայն բաժնեգիներով, ծանուցումներով, հատավաճառութեամբ եւ իր բարգաւաճման համար եղած ինքնաբուխ նուէրներով, վստահ է որ իր բաժանորդները դիւրաւ կը հասկընան թէ կանոնաւորաբար շարունակելու համար իր հրատարակութիւնը, «Յառաջ» ուրիշ ելք չունէր :

Կանխայայտ շնորհակալութեամբ :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պ. Յարութիւն Շիրվանեան իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Սաթենիկ Հայթայեանի եւ զաւակներուն եւ Հայթայեան ընտանիքներուն Մկրտիչ Հայթայեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղիկի 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Կիրակի, Յուլիս 26, ժամը 9.30–ին հեռատեսիլի Ա. կայանէն՝

ՊԱՊԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1981–1982 Ուսումնական Տարեշրջանի Արձանագրութիւնները բացուած են

Ա.— Վարժարանս կ'ընդունի ՑԵՐԵԿՕԹԻԿ եւ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ հայ աշակերտներ, ՄԱՆՉ եւ ԱՂՋԻԿ, 6 տարեկանէն սկսեալ :

Բ.— Վարժարանս ունի՝ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԷՆ մինչեւ ՊԱՔԱԼՕՐԷԱՅ–ի աւարտական դասարան՝ Ա. Բ. Գ. Դ. բաժիններով :

Գ.— Գիշերօթիկ բաժինը վերապահուած է մանչերուն :

Դ.— Ապահովուած է ինքնաշարժի յատուկ սպասարկութիւն, ցերեկօթիկ աշակերտները հաւաքելու եւ ցրուելու համար :

Ե.— Որոշուած է թոշակի վերաբերեալ յատուկ դիւրութիւններ կատարել՝ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ ամէն աշակերտի արձանագրութեան համար :

Զ.— Ծրագրուած է բանալ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆՈՐ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱԺԻՆ :

Հետաքրքրուող ծնողքները կը հրաւիրուին փութով յարաբերութեան մէջ մտնել Վարժ.իս Տեսչութեան հետ :

26, *Rue Troyon* - 92310 *SEVRES*
Tél.: 534. 68. 28

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Այս Կիրակի, Յուլիս 26, վարդավառ է : Տօն է Պայծառակերպութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի :

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10–ին, կը մատուցուի Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր բազմաձայն Պատարագ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

×

Երկուշաբթի, Յուլիս 27, Յիշատակ է Մեռելոց :

Նոյն Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10–ին կը մատուցուի Ս. Պատարագ, եւ յաւարտ Ս. Պատարագը կը կատարուի Հոգեհանգիստ վասն Համօրէն Ննջեցելոց :

L'UNION DES COMPATRIOTES DE CESAREE ET ENVIRONS
Organise le 5 Septembre

Un VOYAGE de 16 Jours

Dont: 3 Jours à Leningrad, 12 Jours à Erévan (l'Arménie Historique et Pélérinage à Nor-Césarée), 1 jour à Moscou.
Au prix forfaitaire de 4.350 F.
Hôtel de 1ère Classe.

Pour les inscriptions:
Au Trésorier: SAADETIAN KEVORK;
18, Rue de Picardie - 75003 Paris
Tél.: 887. 99. 06 — 412. 34. 04
C. C. P. 3413602 — LA SOURCE

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ.—

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ
ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Սեպտեմբեր 26–ին՝
Ս Ո Ֆ Ի Թ Է Լ

Ի նպաստ Կապոյտ Խաչի գործունէութեան եւ Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ նորոգութեան :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
60–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
3 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ – 18 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Առանց նիւթական ակնկալութեան, հետեւաբար՝ անմրցելի գիներով :

Արձանագրութեան համար դիմել՝ Հայ Կարմիր Խաչի գրասենեակը 32 Ռիւ տը Թրէվիզ, 75009 Փարիզ :

Երկուշաբթի օրերը, ժամը 16 – 18, եւ կամ հեռաձայնել.—

— *NAVASSARTIAN;* 985. 36. 53
— *SAGHATELIAN;* 854. 35. 74
— *SIRICA;* 790. 30. 53

L'OFFICE NATIONAL DE LA CULTURE ET DES TRADITIONS ARMENIENNES

Présidents d'Honneur:
Monsieur ALAIN POHER
(Président du Sénat)
S.E. Mgr. JEAN RUPP (Archevêque)

Organise

Un 3e PELERINAGE en Roumanie aux Monuments et aux Eglises Arméniennes

(du XIVe au XIXe siècle)
DU 6 AU 20 AOUT
Animé par: GERARD STEPHANESCO

et

Un PELERINAGE en Bulgarie, aux Eglises et Communautés Arméniennes de Bulgarie

DU 28 AOUT AU 11 SEPTEMBRE

Renseignements et documentation:
Tél.: 734. 61. 41 *(le matin)*
Office National de la Culture et des Traditions Arméniennes
16, *Rue José - Maria de Heredia*
75007 - *PARIS*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները ընթացիկ տարւոյն երկրորդ եռամսեային. – Տիկին Վէրա Գարակէօզ 100 տոլար, Տիկին Թագուհի Փէշար 500 Ֆ. Պ. Զատիկ Մուրատեան 450, Տոքթ. Ռէնն Տէօքմէճեան 400, Վաճառատուն Սարգիս 300, Տէր եւ Տիկին Ա. Էթեէմէզեան 250, Պ. Մասիս Ժամկոչեան 250, Պ. Ա. Խանճեան 200, Պ. Մանուկեան 200, Պ. Լեւոն Աղուօրիկեան 150 Ֆ. Պ. Գէորգ Շիրինեան, Պ. Արամ Պիւլիւքեան, Պ. Ժորժ Տիրաց, Տիկին Մառի Ակոնայեան, Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Տէրվիշեան, Վաճառատուն Եռայ-եան, Նպարավաճառատուն Կոստանդի-նոփլ, Պ. Եդուարդ Աճէմեան, Տիկին Ռէ-ժիս Պէրանժէ 100ական Ֆ. Տիկին Մառի Քիւրքճեան, Տիկին Տօսիկեան, Պ. Զաքալեան, Պ. Տիարեան, Տիկին Ապէլ, Տիկին Սաաթէթեան, Պ. Մ. Տօղրամաճեան, Պ. Ա. Հարոյեան, Մէթր Համալ-եան, Պ. Ա. Օհանեան, Պ. Սիմոն Գըլըճ-եան, Պ. Գ. Սաաթէթեան, Պ. Արթիւր Փանոսեան, Տիկին Անդրէ Համէն 50–ական Ֆ. Ուոչէսթըրէն Պ. Յակոբ Պահար-եան, Օր. Սօնա Քէչեանի մահուան առթիւ 50 տոլար, Տիկին Ս. Զիլինկիրեան ընկերակցութեանս նախկին նախագահ Տոքթ. Վակրամ Զիլինկիրեանի մահուան 10–րդ տարելիցին առթիւ 450 Ֆ. Պ. Ժագ Ֆրանկիւլիէն ողբացեալ Տիկին Մառի Ֆրանկիւլի յիշատակին 100 Ֆ.: Տիկին Ատրինէ Շեխիկեան, Տիկին Արաքսի Մերտինեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի՝ 100 Ֆ. :

Աղքատախնամի աւանդական տարեկան դաշտահանդէսին առթիւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները եղած են. — Տէր եւ Տիկին Պերճ Ճէզվէճեան 500 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Հ. Մարտիրոսեան՝ 500 Ֆ. Տիկին Գ. Փափազեան 150, Պ. Ժան Ֆօնթընօ 200, եւ Տիկին Նուարդ Փօյաճեան 100 Ֆ. :

SEVAN VOYAGES
ANNONCE
SES DEPARTS GROUPES

LYON - BEYROUTH

du 1 au 29 août — du 8 au 19 août

prix : 2200 F

Pour tous Renseignements:
Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48. Cours de la Liberté 69003 - LYON
Téléphone: (7) 860. 13. 66

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի Պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 7–ին, *Casino Charbonnière.*

×

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ հիմնարկութեան 50–ամեակի բացառիկ հանդիսութիւնը՝

Հոկտեմբեր 11, Կիրակի օր, բարձր հովանաւորութեամբ Հայրապետական Պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ :

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային :

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմնի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Ի նպաստ՝ Հայկ. վարժարաններու
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6–ԻՆ

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՈՑԿ, ՏՕՆԻ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՑԱՆԱՑԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՍՑԷԱԹԵՐԹ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h.30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 – 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ
24
VENDREDI
24 JUILLET
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50

56րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.957
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
56e ANNÉE — No 14.957

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՄԱՀ
(ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ)

Սրբազան Խորհուրդը Հայ մարտիկին: Հայդուկին, որ ո՛չ խուժերուն եւ ո՛չ ալ ամկեարներուն գնդակներուն առջեւ անճրկեցաւ: Այլ ընդհակառակն ընդու – նեցաւ ամէն զրկանք ու տառապանք՝ յա – նուն իր խէչլներուն, ա՛յն որ իր ժո – ղովուրդին ներկայացուց՝ գիտակցական թէ ենթագիտակցական գիծերով:

Հայ Գուսան (Աւ. Իսահակեան) դեռ 1900-ական Թուականներուն, Դաշնակ – ցութեան պաշտօնաթերթ Դրօշակ-ին մէջ երկար չարքով մը մարմնացուց Հայդուկ- ներուն տիպարը՝ այնքան պարզ, եւ, միաժամանակ, սրտայոյզ խօսքերով: Բնութագրեց նաեւ անոնց ձգտումը: Ա- հա՛ քառատող մը ցայտուն եւ պատկերա- ւոր.

Արծուի պէս բա՜րձր ես թռնում,
Մասսից բա՜րձր ազատութիւն,
Դո՛ւ, կեանքից վե՜ր, դու լո՜յս – արեւ,
Ազատութի՜ւն, ազատութի՜ւն...

Այս տենչը, յատկապէս սորկացած բազմութիւններուն մօտ, միշտ վառ մը- նացած է: Եթէ նոյնիսկ շրջանէ շրջան, ժամանակէ ժամանակ մարած հրաբուխի կերպարանք ստացած է: Լեռը, ներքնա – պէս, միշտ եռացած է, չիկացած երկաթի ոսկ ունեցած է՝ օր մը իր ժայթքը ար- ձակելու համար:

Եւ մեր լեռներուն, քարանձաւներուն վրայ թէ հովիտներուն մէջ սաւառնե – յան, – բառը որքան ալ պատկերաւոր, նոյնքան ալ իրական, – մեր հերոսները՝ ֆէտայի, սուրհանդակ, զինակիր կամ ահաբեկիչ: Շարժումը եղաւ աննախըն – թաց, որովհետեւ անիկա կրեց համազ – գային նկարագիր: Որովհետեւ սերմերը իրենց ծիլերը արձակած էին: Արովեա – նէն մինչեւ Րաֆֆի, Մխիթար Սեբաս – տացիէն մինչեւ Հ. Ղ. Ալիշան:

Ազգը գտած էր իր ուղին: Սկսած էր ճանչնալ իր անցեալը, այսինքն՝ իր պատ – մութիւնը դէպքերու եւ դէմքերու շա – րահիւսութեամբ: Սկսած էր ըմբռնել արժէքն ու կշիռը իր ստեղծագործ աշ – խարհին, այսինքն՝ մշակոյթին, այլա – զան երեսներով:

Մեր հերոսները հաստատեցին ժողո – վուրդին վերազարթնումին կամքը: Կար- միր դրօշը վերածեցին խորհրդանշան ազգին կենդանութեան, անոր ապրելու, կենսագործելու ձգտումին: Ազատութիւն կամ Մահ նշանախօսքը՝ արձանագրուած Յեղափոխութեան դրօշին վրայ, խորքին մէջ սահմանեց ազգին վճռակամ որո – շումը. – Ես կա՛մ ու կը մնա՛մ:

Քրիստափորեան պատգամը՝ թէ պէտք է պատռել արուեստական կերպով գծ – ուած աշխարհագրական քարտէսները, անոնց սահմանները Հայութեան հատ – ուածներուն միջեւ, իրողութեան մէջ ի– րականացուցին մեր հերոսները: Ստեղ – ծելով հոգեկան միասնականութիւն մը Արաքսէն այս եւ այն կողմ:

Անձանձիր նուիրումով Զանգեզուրցի, Ղարաբաղցի եւ շրջանի Հայորդիներ նետուեցան մինչեւ Երկիր, հոն՝ Սասու- նի, Շատախի, Վասպուրականի մէջ թէ այլուր պաշտպանելու համար իրա – ւունքները իրենց Արեւմտահայ եղբայր – ներուն:

Կռուի դաշտերուն վրայ, դիրքերու ե- տեւ կոփուեցաւ, կռանուեցաւ մէկ ժո – ղովուրդ, մէկ հայրենիք ըմբռնումը:

Այսօր, այլեւս ազգային դաւանանք է այս: Հայրենիք – Սփիւռք ըմբռնումով: Միասնական, ամբողջական Հայաստանի մը կերտումի ձգտումով: Իբրեւ վերջ – նական, միայն հանգրուանը համայն Հայութեան:

Ժ. Մ.

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՄԵԼՔՈՆ ԷՊԼԻՂԱԹԵԱՆԻ ԴԷՄ

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԸ ԾԱՆՐՕՐԷՆ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ Է, ԲԱՅՑ ԿԵԱՆՔԸ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ ՉԷ

ՎՐԴՈՎՈՒՄ ԵՒ ՅՈՒԶՈՒՄ

Խոր ցաւով և վրդովումով իմացանք որ Երեքշաբթի առտու ժամը 11–ին, երբ ընկ. Մելքոն Էպլիղաթեան դուրս կ՚ելլէր Քանթարիի (արեւմտեան Պէյրութ) ռիւ Մէյ Զիատէի այն շէնքէն, ուր կը գտ – նուէր իր բնակարանը, Ժողովրդային տու- նէն 500 մեթր անդին, եւ կը պատրաս – տուէր իր կառքը մտնել. Ֆիաթ 127 կառքէ մը կրակ բացուած է իր վրայ : Նոյն գոյն կառքը, թիւ չունէր, եւ կը– րակողէն զատ, ուրիշ երկու հոգիներ ալ կային կառքին մէջ եւ երեքն ալ կռուող– ներու զգեստ (թրէյիս) կը կրէին: Ֆիա- թը վարողը անմիջապէս ճամբայ ելած է, մինչ ընկ. Էպլիղաթեան, արիւնլուայ զգետնուած էր մայթին վրայ: Քանի մը հոգի անմիջապէս օգնութեան փութացած են եւ երեսփոխանը անմիջապէս ամե – րիկեան համալսարանի հիւանդանոցը փոխադրուած է, ուր վիրաբուժական գործողութեան ենթարկուած է: Ընկ. Էպլիղաթեան մէկ գնդակ ստացած էր աջ գիստին, մէկ՝ ձախ գիստին եւ վնաս – ուած էին երկու երիկամունքները եւ լեարդը, ծանր արիւնահոսութիւն պատ – ճառելով:

Քննութիւնը ստանձնած է ընդհ. դա – տախազը՝ Քամիլ Ժեժա որ իր գործա – կիցներուն հետ փութացած է Մելքոն Էպլիղաթեանի մօտ, իր յայտարարու - թիւնները լսելու համար, բայց երեսփո– խանը դեռ շատ տկար, նախընտրած է յետաձգել:

×

Չորեքշաբթի օրուան Օռիան – լը ժուռ օրաթերթը կը գրէ թէ մահափորձը մեծ յուզում պատճառած է խորհրդարանա – կան եւ քաղաքական շրջանակներու մէջ, աւելցնելով որ Մելքոն Էպլիղաթեան ան– դամ Հ. Յ. Դ. Գերագոյն Մարմնի, նա– խագահն է նաեւ Հայ Երեսփոխաններու Պլոքին: Բուռն կերպով դատապարտը – ւած է այս արարքը եւ բազմաթիւ այցե- լուներ փութացած են հիւանդանոց իրենց համակրական զգացումները արտայայ – տելու համար: Այցելուներու կարգին էր նախարարապետ՝ Ուազզան:

ԽՈՐԷՆ ԵՒ ԳԱՐԵԳԻՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐՈՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Հինգշաբթի առտու, Պէյրութէն, հե – ռաձայնով, մեր առած լուրերը կը հաս– տատէին թէ ընկ. Մելքոն Էպլիղաթեանի կեանքը փրկուած կը նկատուի:

Չորեքշաբթի կէս օրէ ետք իրեն այցե- լած են Խորէն Ա. Կաթողիկոսը եւ Գա – րեգին Բ. Աթոռակից – Կաթողիկոսը : Պարզ է որ Մելքոն Էպլիղաթեան դեռ շատ տկար է, այն ծանր գործողութենէն ետք, որու ենթարկուած էր, բայց կըր- ցած է շնորհակալութիւն յայտնել Հայ– րապետներուն:

Հ. Յ. Դ. ԶԵԿՈՅՑ

Հ. Յ. Դ.ը զեկոյց մը հրապարակած է այս վատ արարքին առթիւ եւ շեշտած այս մահափորձին քաղաքական բնոյթը: «Այս ոճրային վատ փորձը, կ՚ըսէ զեկոյցը, կը ծառայէ կասկածելի, լիբանանեան հայրենիքի եւ հայ գաղու – թին թշնամի նպատակներու»:

× Նախագահ Սարգիս անձամբ հետա– քրքրուած է երեսփոխանին առողջական վիճակով:

Ինչպէս բնինք յուզումն ու վրդովումը մեծ են Պէյրութի, ոչ միայն հայկ. այլեւ լիբանանեան շրջանակներու մէջ եւ բո – լորը կը դատապարտեն այս քստմնելի արարքը:

× Սուրիոյ Նախագահը յատուկ պատ– ուիրակութիւն մը ղրկած է Պէյրութ, Տոքթ. Էպլիղաթեանի մօտ:

× Հինգշաբթի առտու «Ազդակ» (Յու– լիս 23) կը հաղորդէր որ երեք հայ կու– սակցութիւնները հաւաքական յայտա – րարութեամբ մը կը դատապարտեն ա– րարքը եւ կոչ կ՚ընեն հայ ժողովուրդի միասնականութեան:

«Յառաջ» արագ ապաքինում կը մաղթէ Տոքթ. Մելքոն Էպլիղաթեանի:

×

× Յիշենք թէ քանի մը օր առաջ, ռումբ մըն ալ դրուած է դաշնակցական պատասխանատուի մը տունը, Պուրճ – Համուտ:

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ

«ՀԱՅԿ. ՍԱՐՍԱՓ»Ը

Կիրակիէն ի վեր, ռումբերը կը տեղան Զուիցերիոյ զանազան քաղաքներու զա – նազան վայրերուն մէջ, անմեղ զոհեր խլելով: Ինչ որ ալ ըլլայ նպատակը, ոչ ոք կրնայ արդարացնել հոս – հոն եւ մա- նաւանդ բանուկ վայրերու մէջ ռումբե – րու զետեղումներ, որոնք անմեղ զոհեր կը խլեն եւ արդարացում ալ չէ, եթէ ա– ռարկուի որ՝ Հայերն ալ անմեղ էին 1915–ին: Վատ արարքները ոչ մէկ ար – դարացուցիչ պատճառաբանութիւն ու – նին, եւ երեւի այս պատճառով է, որ Ֆրանս – Փրէս ծայնասփիւռի կայա– նէն, Հինգշաբթի առտու ժամը 8–ի լը – րատուութեան ընթացքին, Զուիցերիոյ հայ գաղութի մէկ անդամը կասկած յայտնեց որ այս եղեռնափորձերուն հե – ղինակները իսկապէս Հայեր ըլլան, քանի որ անոնք ոչ թէ կը նպաստեն, այլ կը վնասեն հայկ. շահերուն: Արդարեւ Կի – րակիէն ի վեր 4–րդ, կարելի է նոյնիսկ 5–րդ ըսել, եղեռնափորձն է, որ կը կա– տարուի Զուիցերիա: Խորհրդարանէն, օդակայանէն, Լօզանի մեծ վաճառա - տունէն ետք, Ժընեւի կեդրոնական կա – յարանն է, ուր ժամ մը տարբերութեամբ, երկու ռումբեր պայթած են: Առաջինը պատճառ եղած է 5 հոգիի ծանրօրէն վի– րաւորուելուն:

Ֆիկառօ Հինգշաբթի առտու Զուիցե – րիա՝ հայկ. սարսափ խորագրին տակ, կ՚անդրադառնար այս յաջորդական ա– րարքներուն, բացատրելով թէ անոնց տէր եղած էր «Յունիս 9» հայկ. կազմա- կերպութիւնը, որ կը պահանջէ ազատ արձակումը Մարտիրոս Ժամկոչեանի, ձերբակալուած Թուրք պաշտօնատարի մը սպանութեան համար, Յունիս 9–ին:

Ֆրանս – Էնթէրի հարցազրոյցի ըն – թացքին, զուիցերահայը պատասխանե– լով Ֆրանսացի Թղթակիցին, յայտնեց թէ 3000 Հայեր կ՚ապրին Զուիցերիա, որ ապաստանի հող մըն է Հայերուն հա – մար եւ Զուիցերացիներու ունեցած հա– մակրանքը Հ ա յ ե ր ո ւ նկատմամբ, այս ձեւով հակադրանքի կը վերածուի:

Զուիցերական մամուլը արձագանգ կը հանդիսանայ անշուշտ այս եղեռնափոր– ձերուն:

Չորեքշաբթի օրուան օրաթերթերը կ՚անդրադառնային Լօզանի վաճառատան մէջ պայթած ռումբին, որ շուրջ 25 հո – գիի վիրաւորուելուն պատճառ եղած էր: Թրիպիւն տը Ժընեւ կը գրէ թէ ժամը 15.55–ին է (Երեքշաբթի, ինչպէս ար – դէն գրած էինք երէկ) որ ռումբ մը պայթած է Իւնիփ վաճառատան կա – նանց հագուստեղէնի բաժանմունքը, Ավընիւ տիւ Թէաթր: Արդարութեան եւ ոստիկանութեան դաշնակցային ճիւղը հաստատած է որ արարքին տէր եղած է Յունիս 9 կազմակերպութիւնը, հեռա – ձայնելով Ժընեւի Ֆրանս – Փրէսի գոր – ծակալութեան: Լուրը ըսած է թէ հե – ռաձայնողը կը թուէր նոյն անձն ըլլալ, որ հեռաձայնած էր տէր ըլլալու համար Ցիւրիխի Քլոթէն օդակայանի եղեռնափորձին:

Զուիցերական նոյն օրաթերթը այլ մանրամասնութիւններու կարգին, ա– ռանձին խորագրով՝ «վրդովում Զուի – ցերիոյ հայ գաղութին մէջ», արձագանգ կը հանդիսանայ Հայերուն՝ զարմանքին, վրդովումին եւ վախին: Թերթը կ՚ըսէ թէ պատասխանատուի մը կարծիքը կարելի չէ եղած առնել, բացակայութեան պատ– ճառով: Հայ Դատի պաշտպանութեան (որ Փարիզ է, կ՚ըսէ թերթը) մօտ շըր – ջանակներն ալ կը դատապարտեն վեր – ջին արարքները, որոնց բնոյթը կրնայ միայն վարկաբեկել հայ դատը: Ոմանք նոյնիսկ կասկած կը յայտնեն այս ա– րարքներու Հայկ. նկարագրին մասին եւ զուգադիպութիւն մը կը տեսնեն Աղճայի դատավարութեան հետ: Որոշ վախ մըն ալ կը տիրէ, կ՚ըսէ թերթը, Հայերու մօտ, որոնք վերջերս սպառնալիքներու ենթարկուած են Պէյրութէն եկած գոր – ծիչներու կողմէ:

Նոյն ձեւով կ՚արտայայտուին այլ օրա– թերթեր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԻ ԱՂՃԱ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուեցաւ, «հապճէպ» որակ – ուած դատավարութենէ մը ետք: Իր պաշտպան փաստաբանը փորձած է լու – սակրօնի տեղ անցնել տալ Պապը ըս – պաննել փորձողը, բայց դատին հետեւած Թուրք լրագրող մը կը վկայէ որ, Աղճա տարրական աղօթքներն իսկ չի գիտեր եւ Ռամազանն ալ չի յարգեր:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հաղորդեն Չորեքշաբ– թի օր, որ օդանաւ մը որու ազգութիւնը կարելի չէ եղած ճշդել, Իրանէն գալով Շարաթ օր խորհրդային սահմանները մտած է եւ բախելով խորհրդային օդա– նաւի մը, ինկած է: Թաս կ՚ըսէ թէ օդա– նաւը Երեւանի օդային սահմանները ան– ցած է մօտ Թուրքիոյ եւ Իրանի սահմա– նագլուխներուն եւ շարունակած իր թը – ռիչքը «վտանգաւոր ռազմափորձեր» ը– նելով, հակառակ խորհրդային ձայնաս – փիւռին հարցումներուն եւ օգնութեան առաջարկներուն: Քիչ ետք բախած է խորհրդային օդանաւի մը, ինկած ու կրակ առած է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄ

Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն եւ Նախարարներու Խորհուրդը, վերջերս, շատ լուրջ ուշադրութիւն դարձուցած են պատմական եւ մշակութային յուշարձաններուն պահպանումին սահմանուած օրինագիծին կիրարկումին վրայ: Այս ուղղութեամբ որոշում մը հրապարակած են՝ երկար եւ բովանդակալից:

Որոշումին մէջ նախ ընդգծուած է, թէ Հայաստանի մէջ այս անցնող քանի մը տարիներուն կարեւոր աշխատանքներ կատարուած են յուշարձաններու պահպանութեան ուղղութեամբ: Անցեալ տարի վերջ գտած են պատմական նկատուած վեց յուշարձաններու վերականգնման աշխատանքները: Որոշումին մէջ չեն յիշատակուած անոնց անունները:

Այնուհետեւ արձանագրուած է դրական երեւոյթ մը՝ Կարմիր Բլուրի, Զուարթնոցի եւ Շէնգաւիթի թանգարաններու նորոգութիւնը: Անդին, նոյնպէս շատ կարեւոր աշխատանքներ կատարուած են ցուցակագրելու – դասակարգելու համար պատմական շինութիւնները, ցայսօր բաղկացած եօթը հազար այսպէս ըսուած միաւորներէ: Միւս կողմէ, ինչպէս քանի մը առիթներով գրուած է «Յառաջ»ի մէջ, պատրաստուած եւ իր գործադրութեան հունին մէջ մտած է Կումայրիի – Լենինական, – հին թաղամասերուն նախկին դիմագիծը պահպանող գօտիին վերակերտումը, արգելավայր, ինչպէս կ'ըսեն Հայաստան: Նոյնիմաստ նախագիծ մը վաւերացուած է Էջմիածինի պատմական նկատուած շրջանին համար:

Որոշում – բանաձեւին մէջ յիշատակելէ ետք կարգ մը շրջաններու Խորհուրդներուն դրական եւ օրինակելի աշխատանքը (Երեւան, Լենինական, Դիլիջան, Ղափան, Վարդենիս), Կեդր. Կոմիտէն եւ Նախարարներու Խորհուրդը՝ հաստատումներու շարքով քննադատութեան խօսք ուղղած են այլ շրջաններու Խորհուրդներուն հասցէին. – Մեղրի, Թալին, Արտաշատ, Արովեան, Աշտարակ, Շամշադին: Դատապարտութեան կէտերն են՝ անուշադրութիւն պատմական յուշարձաններուն ուղղութեամբ, առանց արտօնութեան տեղափոխում խաչքարերու, վիշապներու եւ, ընդհանրապէս մոնումենտալ արուեստի յուշարձաններու՝ շինարարական բնոյթի աշխատանքներու ընթացքին (ճամբաներու շինութիւն, հողագործական ձեռնարկներ եւայլն): Նըկատած են յուշարձաններ աւերելու եւ փճացնելու փաստեր զանազան վայրերու մէջ:

Յաճախ մատնանշուած եւ ցայսօր անիրագործուած կարեւոր կէտ մը եւս տեղ գտած է որոշումին մէջ: Այն թէ՝ քաղաքներու, գիւղերու կառուցման – վերակառուցման նախագիծերուն մէջ նըկատի չեն առնուիր յուշարձանները: Յստակ ըսուած է. – առաջարկւում է հաշվի առնել այն շէնքերը, որոնք պատմական որոշակի արժեք են ներկայացնում, թե՝ բացահայտում է յուշարձանների ստեղծուած տեսամիջավայրը:

Յատուկ հրահանգներ ալ տրուած են՝ առաջադրութիւններու իմաստով:

Ստորեւ աստնցմէ մէկ քանին, հիմնական գիծով:

× Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդին առընթեր հաստատուած պատմութեան եւ մշակոյթի յուշարձաններուն Պահպանութեան Վարչութիւնը պարտի մշակել իր աշխատանքներուն շրջագիծին մէջ մտած ծրագիր մը 1981 – 1990-ի համար: (Յուշարձաններու պահպանում, վերանորոգում եւ օգտագործում):

× Նոյն ժամանակաշրջանին համար յուշարձաններու պահպանութեան, հըսկողութեան գօտիներ ստեղծել ամէն տեղ:

× Որակաւոր մասնագէտներ պատրաստել նորոգութեանց, ինչպէս նաեւ դէպի յուշարձանները տանող ճամբաներ շինողներուն համար:

× Հրատարակել հանրամատչելի գիրքեր, պատրաստել նոյնպէս հանրամատչելի ժապաւէններ, իբրեւ քարոզչական միջոց: Զանոնք մասսայականացնել, ռեկլամային դարձնել:

× Ներքին նախարարութեան եւ համապատասխան մարմիններուն պարտականութիւնը կը մնայ խիստ միջոցներ ձեռք առնել յուշարձաններուն պահպանութեան եւ օգտագործումին սահմանուած օրէնքը խախտողներուն դէմ:

× Առաջքն առնել քանդումներուն, աւերումներուն՝ այլազան բնոյթի շինարարական աշխատանքներու ընթացքին:

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի եւ Նախարարներու Խորհուրդի միատեղ որոշումը իր հաստատումներու եւ հրահանգներու ծամբով կը մնայ խիստ օգտակար:

Ժ. Մ.

Հ. Մ. Ը. Մ.-Ի
ՊԱՍՔԷԹ-ՊՈԼԻ ՀԱՄԱԳԱՂՈՒԹԱՅԻՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔԸ ՔԱՆԱՏԱՅԻ ՄԷՋ

Հեռաւոր Աւստրալիայէն, հիւսիսային Ամերիկայի զոյգ շրջաններէն, Եւրոպայէն ու Միջին Արեւելքէն Հ. Մ. Ը. Մ.ի մեծ ընտանիքը՝ տղաքն ու աղջիկները, վերջերս Քանատա էին մասնակցելու համար Հ. Մ. Ը. Մ.ի Կեդրոնական Վարչութեան նախաձեռնած պասքէթպոլի Ա. մրցաշարքին:

Թորոնթոյի եւ Մոնրէալի հայութիւնը Յունիս 26-էն Յուլիս 5 մասնակից եղաւ մարզական – երիտասարդական փառատօնի մը, որ իր տարողութեամբ խոկալէս տպաւորիչ էր:

Յունաստանի մէջ տեղի ունեցած, 1978-ին Հ. Մ. Ը. Մ.ի համագաղութային սկաուտական առաջին բանակումը որ ի մի հաւաքեց աւելի քան 250 սկաուտներ ու արենոյշներ, արձանագրեց մեծ յաջողութիւն ու ստեղծեց խանդավառութիւն: Հ. Մ. Ը. Մ. իր այս ձեռնարկով կը յաջողէր կապ հաստատել ու կամուրջ նետել աշխարհի 4 ծագերուն մէջ հաստ նետած հայ պատանիներու եւ երիտասարդներու միջեւ:

Բանակումին յաջորդող տարուան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Բ. պատգամաւորական ժողովին (Կիպրոս), որոշում տրուեցաւ այս համագաղութային շարժումը շարունակել, նախ 2-րդ բանակում մը կազմակերպելով 1980-ին Ֆրանսայի մէջ որ հակառակ աքանչելի կազմակերպութեան, նոյն խանդավառութիւնը դժբախտաբար չըն-ծայեց Փարիզի մէջ, տեղւոյն հայութեան իր սովորական անտարբեր կեցուածքին պատճառաւ ... Իսկ յետոյ մարզական խաղեր եւ առաջին հերթին պասքէթպոլի մրցաշարք մը կազմակերպելով:

Իր առենին, երբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Կեդրոնական Վարչութիւնը, որ կը գտնուի Պէյրութ, իր շրջաբերականով տեղեակ պահեց Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր շրջանները թէ ծրագրած է կազմակերպելու սոյն պասքէթպոլի բացառիկ մրցաշարքը. Քանատայի շրջանը անվարանօրէն իր թեկնածութիւնը դրաւ, հոն կազմակերպելու համար այս խաղերը:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Քանատայի շրջանային վարչութիւնը նախանձախնդիր լաւագոյնս կազմակերպելու այս խաղերը, համագործակցաբար շրջանի բոլոր մասնաճիւղերու վարչութիւններուն, կազմեց կազմակերպիչ մարմին մը, բազմաթիւ ենթայանձնախումբերով, լաւագոյնս տնօրինելու համար այս խաղերը եւ անոնց յաջողութիւնը:

Կեդրոնական վարչութիւնը հրաւէր կ'ուղղէր Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր շրջաններուն մասնակցելու պասքէթպոլի Ա. մըրցաշարքին իրենց շրջանի գոնեայ իգական թէ արական խումբերով:

Կազմակերպիչ մարմինը շուտով ստացաւ խաղերուն մասնակցող շրջաններուն անուանացանկը:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի պասքէթպոլի համագաղութային Ա. մրցաշարքին, առաջին օրէն «այո» պատասխանող խումբերը հետեւեալներն էին: – Արեւմտեան Միացեալ – Նահանգներ, Արեւելեան Միացեալ – Նահանգներ, Լիբանան եւ Քանատա աղջկանց եւ տղոց գոնեայ խումբերը, ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի, Յորդանանի, Եգիպտոսի, Սուրիոյ և Աւստրալիոյ տղոց գոնեայ խումբերը: Դժբախտաբար վերջին վայրկեանին Սուրիոյ տղոց եւ Արեւելեան Միացեալ – Նահանգներուն աղջկանց խումբերը, բանաւոր պատճառներով չկրցան մասնակցիլ այս հսկայ մրցաշարքին:

Այս զոյգ բացակայութիւնները նկատի ունենալով, կազմակերպիչ մարմինը փոփոխութեան ենթարկեց խաղերու յայտագիրը: Մանչերու 8 խումբերը բաժնուեցան երկուքի եւ առաջին եւ երկրորդ հանդիսացողները խաչաձեւօրէն իրարու դէմ պիտի մրցէին կիսաւարտական մըրցումներուն, եւ յաղթականները պիտի խաղային եզրափակիչ մրցումը:

Ա. բաժանմունքին մաս կը կազմէին Արեւմտեան Միացեալ – Նահանգներ, Լիբանան, Եգիպտոս եւ Աւստրալիա, իսկ երկրորդին Արեւելեան Միացեալ – Նահանգներ, Քանատա, Ֆրանսա եւ Յորդանան:

Իսկ աղջիկները, Լիբանան, Արեւմտեան Միացեալ – Նահանգներ եւ Քանատա երթուդարձի ձեւով պիտի մրցէին իրարու դէմ, որմէ վերջ առաջին հանդիսացողը ուղղակի եզրափակիչ խաղին պիտի մնար, իսկ երկրորդ եւ երրորդը, իրարու դէմ կիսաւարտականը պիտի խաղային:

Քանատահայութեան կողմէ անհամբերութեամբ սպասուող մրցումները վերջապէս սկսան, Ուրբաթ Յունիս 26-ին Թորոնթոյի մէջ:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի պասքէթպոլի համագաղութային առաջին մրցումով, նոր էջ մը բացուեցաւ: Միջմասնաճիւղային կամ միջ – երկրային հանդիպումներէ ետք, ահաւասիկ համագաղութային մրցաշարք մը, որուն կը մասնակցէին աշխարհի հինգ ցամաքամասերէ եկած 8 շրջաններ, 8 մանչերու եւ 3 աղջկանց խումբերով:

ԴԱՍԱԽՈՐՄԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

Առաջին մրցումը տեղի ունեցաւ Արեւմտեան Միացեալ – Նահանգներ եւ Քանատայի աղջկանց խումբերու միջեւ, եւ Արեւմտեան Միացեալ – Նահանգները առանց դժուարութեան յաղթեցին Քանատային 74 – 49:

Երկրորդ մրցումը Արեւմտեան Միացեալ – Նահանգներ եւ Աւստրալիոյ տղոց միջեւ էր: Արեւմտեան Միացեալ – Նահանգները որ Քալիֆորնիոյ շրջանին 6 Հ. Մ. Ը. Մ.ներու մէջէն զատուած էր. ունէր 5 խաղացող որոնց հասակը կը հասնէր երկու մեթրի, իսկ կարճերուն (1.80) շուրջ տոկոսը 98%-ի կը հասնէր: Այսպիսի զօրաւոր խումբի մը դէմ, որ Ֆրանսայի մէջ հանդստօրէն «ազգային 1» կրնայ խաղալ, Աւստրալիոյ տըղաքը աքանչելի խաղարկութիւն մը ցոյց տուին որուն արդիւնքը եղաւ 141 – 75:

Յաջորդ օրը, Լիբանանի աղջկանց խումբը որ հասած էր Թորոնթօ միայն 20 ժամ առաջ, դժուար ճամբորդութենէ մը ետք, մրցեցաւ Արեւմտեան Մ. – Ն.ի դէմ: Մրցումին սկիզբը Լիբանանի աղջիկները շատ լաւ խաղարկութիւն մը ցոյց տուին եւ կիսախաղը աւարտեցին 25 – 17 արդիւնքով ի նպաստ իրենց: Բայց երկրորդ կիսախաղին, յոգնութիւնը անտանելի դարձած էր իրենց համար, այդչափ որ քալելու նոյնիսկ կարողութիւն չունէին: Այս վիճակէն Քալիֆորնիոյ աղջիկները շատ լաւ օգտագործուեցան եւ խաղը շահեցան 49 – 48 արդիւնքով:

Օրուան երկրորդ մրցումը տեղի ունեցաւ Լիբանանի եւ Եգիպտոսի միջեւ: Շատ հետաքրքրական խաղէ մը ետք Լիբանան յաղթեց Եգիպտոսին 79–75 (կիսախաղ 34 – 35): Լիբանան այս յաղթանակը կը պարտէր նախ իր հաւատքին որ նոյնիսկ ամենադէշ վիճակներուն մէջ չկորսնցուց զայն եւ յետոյ Եգիպտոս ամէնալաւ խաղացողին 17-րդ վայրկեանին վիրաւորուելով, դաշտէն վերջնականապէս բաժնուելուն:

Երրորդ մրցումը տեղի ունեցաւ Արեւելեան Մ. Ն. եւ Յորդանանի միջեւ եւ վերջ գտաւ Արեւելեան Միացեալ – Նահանգներու յաղթանակով 99 – 66 (կիսախաղ 47 – 27):

ԽԱՂԵՐՈՒՆ ԲԱՑՄԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի Յունիս 28-ին, Լիբանանի աղջիկները Քանատայի 73 – 59 (կիսախաղ 31 – 28), տղաքն ալ Աւստրալիոյ 74 - 32 (կիսախաղ 32 – 19) յաղթելէն վերջ տեղի ունեցաւ մրցաշարքի հանդիսութիւնն ու տողանցքը, խանդավառ մըթնոլորտի մը մէջ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեամբ: Տողանցքը արժանավայել կերպով առաջնորդեց Հ. Մ. Ը. Մ. Թորոնթոյի Ֆանֆարի նուագախումբը, որուն գոռ հնչիւններուն կշռոյթին տակ մարզասրահ տողանցեցին մասնակցող շրջաններու մարզիկ եւ մարզիկուհիները իրենց պատասխանատուներով ու դրօշներով: Անոնց առջեւէն կուգար հայկական եռագոյնը, ապա Քանատայի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշները:

Օրուան հանդիսավարը եղբ. Անդրանիկ Արթինեան, յանուն խաղերու կազմակերպիչ մարմնին, բարի գալուստ ու յաջողութիւն մաղթեց բոլորին ու հրաւիրեց Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեդրոնական վարչութեան ատենապետ եղբ. Վարդգէս Տէր Կարապետեանը, որպէսզի պաշտօնապէս բացուած յայտարարէ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի պասքէթպոլի Ա. մրցաշարքը: Եղբ. Տէր Կարապետեան իր խօսքին մէջ բացատրեց խաղերուն նպատակը ու յայտնեց թէ մրցաշարքի վերջնական յաղթականը Հ. Մ. Ը. Մ.ն է եւ անոր հետ միասին հայ ժողովուրդը:

Խօսք տրուեցաւ նաեւ Նորթ Եորքի քաղաքապետ Պան Լասթմըն-ի որ բարի գալուստ մաղթեց մասնակցող խումբերուն:

Ապա, Թորոնթոյի Հայ Կեդրոնին կողմէ յիշատակի մետալներ յանձնուեցան խաղերուն մասնակցող բոլոր շրջաններու ներկայացուցիչներուն:

ԴԱՍԱԽՈՐՄԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ (ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ)

Այս աքանչելի հանդիսութենէն վերջ, որ յուզեց ներկաներուն մեծամասնութիւնը, տեղի ունեցաւ օրուան վերջին մրցումը Քանատայի եւ Ֆրանսայի տղոց միջեւ:

Քանատայի Հ. Մ. Ը. Մ.ը, որ կազմուած էր Մոնրէալի եւ Թորոնթոյի Հ. Մ. Ը. Մ.ներու մէջէն զատուած ամենալաւ խաղացողներէ, եւ կը մարզուէր 5 ամիսէ ի վեր շաբաթը չորս անգամ, այս մրցաշարքին համար իր խումբին մէջ առած էր նաեւ քանատահայ միջազգային խաղացող, Քանատայի Ազգային խումբին խմբապետը Վարուժան Կիւրճեանը:

Իսկ Ֆրանսայի Հ. Մ. Ը. Մ.-ը որ կը մարզուէր միայն երկու ամիսէ ի վեր եւ այն ալ շաբաթը երկու անգամ, եւ զըրկուած էր իր երկու ամենալաւ խաղացողներէն որոնք չէին կրցած հրաժեշտ առնել իրենց աշխատած տեղերէն. խաղին սկիզբները մինչեւ 8-րդ վայրկեան լաւ դիմադրութիւն ցոյց տուաւ Քանատայի դէմ: Այս պահուս արդիւնքը 15 – 15 էր, բայց յետոյ Քանատա երբ տեսաւ որ խնդիրը լուրջ էր. խաղը արագացուց եւ քիչ ատենէն բաւական առաւելութիւն հայթայթեց 35 – 27:

Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանսայի տղաքը, իրենց անփորձութեան եւ փոխարինողի պակասին զոհ երթալով հանդերձ, մինչեւ խաղին վերջը պայքարեցան եւ դիտողներուն նեղուելու առիթ չտուին: Խաղին արդիւնքը եղաւ 112 – 47 ի նպաստ Քանատայի, որ ի մէջ այլոց պէտք է յիշել թէ բոլոր մրցաշարքին մէջ իր ամենալաւ խաղը խաղաց Ֆրանսայի դէմ եւ անտարակոյս ինքն ալ խաղին սկիզբը այսպիսի լայն յաղթանակ մը տանիլ չէր յուսար:

Յաջորդ օրը Լիբանանի աղջիկները յաղթելով Արեւմտեան Միացեալ – Նահանգներուն (75 – 56) ռըվանշը առած եղան եւ այսպէսով ապահովեցին ուղղակի եզրափակիչ խաղին մնալ:

Արեւելեան Միացեալ – Նահանգները որ կազմուած խումբն էր Հ. Մ. Ը. Մ. Պոսթընի, Նիւ–Ճըրզի եւ Ուաշինկթընի, շատ դժուարութիւն չունեցաւ յաղթելու Ֆրանսայի Հ. Մ. Ը. Մ.-ին, որ փիղի քայլէս, ըլլայ հասակով, ըլլայ լայնքով իրենց վերի վարոյ կէսն էին ... ինչպէս նաեւ արդիւնքը 90 – 46:

Օրուան վերջին մրցումը տեղի ունեցաւ Արեւելեան Միացեալ – Նահանգներու եւ Եգիպտոսի միջեւ. եւ վերջ գտաւ տրամաբանօրէն Արեւելեան Միացեալ – Նահանգներու յաղթանակով 114 – 64:

Երկու օր դադարէ վերջ, խաղերը վերսկսան Մոնրէալի մէջ: Ֆրանսա յաղթեց Յորդանանին (82 – 68) շնորհիւ իր արագ խաղարկութեան եւ խմբական ոգիին: Լիբանանի աղջիկները դարձեալ յաղթեցին Քանատայի (65 – 41):

Իսկ Քանատայի տղաքը շնորհիւ վա -

բուժան Կիւրքինլեանի գերազանց խաղին յաղթեցին Արեւելեան Միացեալ – Նահանգներուն տասը կէտով: (88 – 78):

Ցաճորդ օրուան Յուլիս 3ին այդքան խաղերը հետաքրքրական չէին, քանի արդէն 1 օր առաջուընէ յայտնի էր կիսաւարտական մնացող խումբերը, բացի Աւստրալիոյ եւ Եգիպտոսի տղոց մրցումէն որ շատ հաւասարակշռուած մրցում մըն էր եւ դասաւորման 3-րդ եւ 4-րդ տեղերը խնդրոյ առարկայ էին: Մրցումին օրինաւոր ժամանակը 72 – 72 հաւասար լըմընցնելուն պատճառաւ խաղը, հինգվայրկեան ըստ «Ֆ. Ի. Պ. Ա.»ի օրէնքներուն, երկարաձգուեցաւ, եւ յաղթական հանդիսացաւ Աւստրալիան երկու կէտով (85 – 83):

Միւս խաղերը նորմալ արդիւնքներով վերջ գտան Արեւմտեան Միացեալ – Նահանգներու աղջկանց խումբը յաղթեց Քանատային (77 – 36), իսկ տղոց խումբը Լիբանանին (98 – 56), Քանատան ալ Յորդանանի յաղթեց (92 – 59):

ԿԻՍԱՒԱՐՏԱԿԱՆՆԵՐԸ

Յուլիս 4-ին տեղի ունեցաւ կիսաւարտական մրցումները:

Արեւմտեան Միացեալ – Նահանգներու աղջկանց խումբը որ դասաւորման մըրցումներու ընթացքին շատ դիւրութեամբ յաղթած էր Քանատային, այս կիսաւարտական մրցումին շատ մեծ դժուարութեամբ, վերջին վայրկեաններուն միայն կրցաւ յաղթել իր մրցակիցին 53 – 50:

Իսկ Արեւմտեան Միացեալ – Նահանգներու տղոց խումբը, յաղթեց Արեւելեան Միացեալ – Նահանգներուն 94 – 79 արդիւնքով: Այս վերջինս ցոյց տուաւ ամենալաւ դիմադրութիւնը, բոլոր մրցաշարքին մէջ, Արեւմտեան Միացեալ – Նահանգներուն որը պէտք է ընդունիլ միւս բոլոր խումբերէն երկու չափիկ բարձր էր:

Քանատան ալ, առանց դժուարութեան յաղթեց Լիբանանի (91 – 70):

ԵԶՐԱՓԱԿԻՉ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

Գ. եւ Դ. տեղին համար դէմ դիմացեցան, մէկ օր առաջուան կիսաւարտաններուն երկու պարտուած խումբերը՝ Լիբանանը եւ Արեւելեան Միացեալ – Նահանգները:

Լիբանանի տղաքը, այս մրցումին ընթացքին, աքանչելի խաղարկութիւն մը ցոյց տուին եւ մօտ 3000 հանդիսականներուն անմոռանալի առեն մը անցընել տուին: Կիսախաղին Լիբանան 42 – 38 կը յաղթէր: Երկրորդ կիսախաղին Արեւելեան Միացեալ – Նահանգներն ալ երբ աւելի լաւ սկսան խաղալ, խաղը աւելի հաւասարակշռուեցաւ, այդպէս որ անգամ մը Լիբանան, անգամ մը Արեւելեան Միացեալ – Նահանգներ առջեւ կ'անցնէին: Խաղին վերջին երկվայրկեաններուն, Լիբանանցիներուն կողմէն, տըխմարօրէն կորսուած գնդակ մը յաղթանակը տուաւ Արեւելեան Միացեալ – Նահանգներու (82 – 81):

Ահաւասիկ այս մրցումին մասնակցողները եւ իրենց նշանակած կէտերը:

Արեւելեան Միացեալ – Նահանգներ. – Խորոտքեան Շարլ (2), Փոկարեան Կարի (8), Պոյաճեան Սեպուհ (18), Պոյաճեան Ռաֆֆի (16), Օրչանեան Զարեհ (14), Ժիրարեան Ժիրայր (24):

Լիբանան. – Քրօնինք Տէնըըլ (10), Էլ Ըրֆաի Պահի (8), Խաչերեան Յակոբ (27), Անճելօ Նորիկ (14), Գաթըրճեան Հայկունի (2), Պէրպէրեան Նորայր (20):

Աղջկանց եզրափակիչ մրցումը տեղի ունեցաւ, Լիբանանի եւ Արեւմտեան Մ. – Նահանգներու միջեւ: Հակառակ որ Լիբանանի աղջիկները, իրենց ամենադէշ խաղը խաղացին. նորէն ալ կրցան յաղթել իրենց մրցակիցներուն (54 – 46):

Լիբանան. – Քրոչեան Ալին (19), Սարգիսեան Կասիա (12), Սարգիսեան Կրաս (11), Մկրտիչեան Ծովակ (6), Խանճեան Գարլա (2), Պոսնոեան Կասիա (4):

Արեւմտեան Միացեալ – Նահանգներ. – Արդեան Սիւզան (10), Ինճէճիգեան Արփի (2), Գալայճեան Արսինէ (2), Ուզունեան Ժիւլի (9) Ուրֆալեան Սեւան (20), Ազայան Ամբինէ (1), Շիրոյեան Մառլէն (2):

Տղոց աւարտական խաղէն առաջ տեղի ունեցաւ խաղերու փակման հանդիսութիւնը եւ տողանցքը:

ՏՂՈՑ ԱՒԱՐՏԱԿԱՆ ԽԱՂԸ

Քանատայի եւ Արեւմտեան Միացեալ – Նահանգներու միջեւ եղած այս խաղը, իր հետաքրքրութիւնը պահեց միայն 12 վայրկեան:

Այդ վայրկեանէն յետոյ, Արեւմտեան Միացեալ – Նահանգները դաշտին վրայէն «սրբեցին» Քանատան և տարին յաղթանակ մը որ կարելի չէր վիճարանել: Կիսախաղին արդիւնքը 55 – 31 էր: Երկրորդ կիսախաղին Արեւմտեան Միացեալ – Նահանգներ խաղացուցին միայն իր փոխարինողները եւ նոյնիսկ իր փոխարինողներով տարբերութիւնը աւելցուց եւ խաղը վերջ գտաւ 113 – 79 արդիւնքով:

Մրցումէն ետք, Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեդրոնական վարչութեան ատենապետ եղբ. Վարդգէս Տէր Կարապետեան հսկայ բաժակը յանձնեց, Արեւմտեան Միացեալ – Նահանգներու խմբապետ Պալիքեան Պըրնիի խանդավառ ժողովուրդին ջերմ ծափահարութիւններուն տակ:

Անկէ զատ. պասքէթպոլի մրցաշարքին ընթացքին «Լանսէ – Ֆրան»ի մրցաշարք մըն ալ տեղի ունեցաւ: Տղոց մօտ, 32 մասնակցողներու մէջէն, Հայկ Աստուրեան Եգիպտոսէն, 20–ի վրայ 18 կէտ նշանակելով առաջնութիւնը շահեցաւ: Սեպուհ Մինասեան Ֆրանսայէն 20–ի վըրայ 16 կէտով երրորդ հանդիսացաւ: Աղջիկներու մօտ ալ, 12 մասնակիցներէն Կրէթա Շամլեան Քանատայէն 20–ի վըրայ 14 կէտ նշանակելով առաջին տեղը գրաւեց:

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՈԳԻՈՎ

Հայ ազատագրական պատմութեան մէջ իր յատուկ տեղն ունի Խանասորի պատմական արշաւանքը, որ տեղի ունեցաւ 1897 Յուլիս 25–ին, վաղ առաւօտեան, Մազրիկ կոչուած ցեղախումբին դէմ: Իսկապէս այն օրերուն իր տեսակին մէջ եզակի երեւոյթ մըն էր, իր տարողութեամբ եւ ինքնապաշտպանութեան գաղափարով:

Դեռ հազիւ 7 տարեկան էր հայ կեանքէն ներս մուտք գործող մարտական մեծ կուսակցութիւնը այդ արշաւանքի օրերուն, երբ յղացաւ եւ գործադրեց այդ ձեռնարկը: Վարդաններու եւ Իշխան Արղութեաններու առաջնորդութեամբ.

ի՞նչ էր այդ արշաւանքին դրդապատճառը, եթէ ոչ պատժել Մազրիկ ցեղը, որ բազմահարիւր անզէն եւ անմեղ Հայերու սպանութեան պատճառ եղած էր Շարաֆ Բէկի գլխաւորութեամբ: Այդ ջան ֆէտայիներու նշանաբանը ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ ցոյց տալ որ Հայն ալ կրնայ զարնել երբ հարկըստիպէ, ինքզինքը պաշտպանելու համար Թուրքին ու Քիւրտին դիմաց:

Հայ մարտական կուսակցութիւնը հըրապարակ եկած էր հայ կեանքէն ներս, եւ իր աւիշը կը ստանար նոյնինքն հայ ժողովուրդի տառապանքէն եւ զրկանքէն. իրեն նշանաբան ընտրած էր՝ ազատութիւն կամ մահ. այս առաջադրութեամբ էր որ 250 ջան ֆետայիներ մարտի դաշտը նետուեցան, զարկին եւ զարնուեցան:

Խանասորի արշաւանքը յետագային ակօսներ բացաւ հայ ազգային պայքարի գործունէութեան մէջ. ամէն տեղ կուկոնեան արշաւանքէն պանք – Օթոման, աւելի ուշ, Վանի, Զէյթունի, Հաճնոյ, Շապին – Գարահիսարի, Եդէսիոյ, Այնթապի, Մուսա – տաղի, ու բազմաթիւ այլ վայրերու մէջ, ուր երէկ դեռ՝ բռնաբուռկ, Հայը զէնք բարձրացուց, ի խնդիր ինքնապաշտպանութեան, յանդելու համար մայիսեան փառաւոր արշալոյսին:

Ժողովուրդները իրենց գոյութիւնը պահած են եւ կրնան պահել միայն եւ միայն ամէն բանէ առաջ իրենց յոյսը դնելով իրենց սեփական բազուկներուն վըրայ, առանց անտեսելու դրական եւ նըպաստաւոր պարագաները. ահա այդ հաւատքով եւ վճռակամութեամբ էր որ մարտի դաշտը նետուեցան հայ հերոսները 1897 Յուլիս 25–ին, դէպքը իր անդրադարձը ունեցաւ մեր ապերախտ Թըշնամիին վրայ, որ համոզուեցաւ թէ հըլու հնազանդ Հայն ալ գիտէ զէնք վերցնել ինքնապաշտպանութեան համար:

Այդ անմոռանալի Թուականէն տասնըեակ տարիներ յետոյ, ինչպէս բոլոր ժողովուրդները, հայ ժողովուրդն ալ մէկ ճամբայ ունի իր գոյութիւնը պահելու համար, այն է՝ վստահիլ իր սեփական բազուկին եւ մտքին, առանց ինքնավըստահութեան, առանց սեփական բազուկի ուժին, ժողովուրդները չեն կրնար յարատեւել:

Խանասորի հերոսներու ճամբան սուրբ եւ նուիրական էր եւ է՛ մանաւանդ այս օրերուն:

Թող այդ հերոսներու ոգին ներշնչման աղբիւր հանդիսանայ հայ ժողովուրդի երազներու իրագործման համար:

Խանասորի արշաւանքին 19 հերոսներ ինկան վասն ինքնապաշտպանութեան: Թող անոնց քաջեր եւ անթառամ յիշատակը վառ մնայ յետագայ սերունդներու սրտին մէջ:

Փա՜ռք բոլոր այն հերոսածին Հայ որդիներուն որ առանց տատամսելու իրենց կանանչ արեւները ընծայեցին ազատութեան եւ հայրենիքի զոհասեղանին:

ԿԱՐԱՊԵՏ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

Ահաւասիկ աւարտական մրցումին մասնակցողները եւ իրենց նշանակած կէտերը.–

Արեւմտեան Միացեալ – Նահանգներ.– Շիրվանեան Արմէն (2), Մանուկեան Րիք (19), Դաւիթեան Միքէ (14), Եաղճեան Վիգէն (4), Տեւեան Արա (14), Աբոչեան Վիգէն (6), Պալիքեան Պըրնի (40), Պալիքեան Միքէ (8), Թոմասեան Յակոբ (4), Եուիքեան Վիգէն (2):

Քանատա. – Ափրիկեան Արմէն (2), Զաքարեան Վահէ (2), Թագպագեան Հըրայր (4), Կիւրքինլեան Վարուժ (32), Թուխմանեան Ռոպէր (19), Մաքինթըր Ժաք (15), Արգարագաչեան Արման (2), Գրիգորեան Ֆրունզ (3):

Պասքէթպոլի մրցումներուն սկսած օրէն ի վեր, կազմուած էր յանձնախումբ մը, որ պիտի գտնէր թէ աղջիկներու եւ թէ տղոց միջեւ ամենալաւ խաղացողները եւ խումբին օգտակար խաղացողը:

Տղոց մօտ, Պըրնի Պալիքեան Արեւմտեան Միացեալ – Նահանգներէն ընտրուեցաւ ամենալաւը եւ Վարուժան Կիւրքինլեան Քանատայէն իր խումբին ամէնէն օգտակար խաղացողը:

Իսկ աղջկանց մօտ, Սիւզան Արդեան Արեւմտեան Միացեալ – Նահանգներէն ամենալաւ խաղացողը, եւ Ալին Քրոչեան Լիբանանէն իր խումբին ամէնէն օգտակար խաղացողը գտնուեցան:

Վերջնական դասաւորում. –

ՏՂՈՑ. – Արեւմտեան Միացեալ – Նահանգներ, Քանատա, Արեւելեան Մ. Ն., Լիբանան, Ֆրանսա, Աւստրալիա, Եգիպտոս, Յորդանան:

ԱՂՋԿԱՆՑ. – Լիբանան, Արեւմտեան Միացեալ – Նահանգներ, Քանատա:

Հ. Մ. Ը. Մ.ԱԿԱՆ

ՍՊԻՏԱԿ ՋԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԲԱՆԱԿԸ Կ'ՈՒՇԱՆԱՅ

Միայն թէ չմոռնար իր եասի աղօթքը... Ձեռքերը նորէն ականջին վերցուց, երբ լսեց չիբին Մուստաֆայի ձայնը, որ կը պոռար, կը հայհոյէր. զինուորները անոր տան դորդայէն գողցած էին ոչխարներէն չորսը: Բայց Զուլֆայի ձայնը կ'ըսես մգկիթի արձագանգի մը պէս կը զարնուէր մինարէթի բարձրութեան:

Միայն թէ չմոռնար իր եասիի աղօթքը... Ու ձեռքերը ականջներուն՝ մուէզզինը սկսաւ կանչել շատ բարձր, բարակ ու թիթեղէ ձայնով՝

–Ալլահ էքպէր՝ Ալլահ էքպէր...

×

Ցաջորդ առաւօտ, երբ Գարափունարցիները արթնցած, զինուորները տակաւին փողոցներուն մէջ էին: Շատեր պազարի հրապարակը քնացեր էին, խումբ մը բաղնիքի ճամբէն կուգար, ծերուկ Թուրք մը իրենց ետեւի բակէն կնոջ մը չամիչ, թուզ ու արմաւ:

Խանութպան Պէքիր, երբ բանալին հանեց խանութը բանալու, տեսաւ, որ կըղպանքը հանուած էր: Գիշեր առեն զինուորները խանութը գողութեան մտած էին, կոտրած էին լամպին շիշերը, աղը գետին թափած ու տարած էին շաքար, չամիչ, թուզ ու արմաւ:

Այդ առաւօտ շատ կանուխ գիւղացիները իրարու գանգատի եկած էին: Է՛հ, ի՞նչ կրնային ընել, Թագաւորին բանակն էր, մանաւանդ որ Սպիտակ Ձիաւորին դէմ կ'երթար:

Զինուորներն ալ, վտանգաւոր կռուի մը երթալու գիտակցութիւնով, իրենք իրենց ամէն իրաւունք կու տային: Կիները դռներէն դուրս կը զգուշանային ելլել:

Արեւը վաղուց ելած էր, եւ սակայն զինուորները հաւաքելու փողը կ'ուշանար:

Փռապանը այդ օր նոր հաց չէր հաներ, որովհետեւ փուռին մէջ հացերը յափըշտակած էին: Փողոցին մէջ ծեծած էին յոյն որմնադիր մը ու օղի պահանջած:

Խանութպանները խանութները գոց պահեցին: Այդ օր միակ լաւ առեւտուր ընողը Գարափունարի մէյտանը թափառող տէրվիշն էր, որ միշտ կռնակին ունէր հորթի կարմիր փոստ մը: Տէրվիշը զինուորներուն համար նուսխաներ գրելով զբաղած էր: Մէկ նուսխան 40 փարա՝ ով որ իր վրայ կարէր, կռուին մէջ պիտի պաշտպանուէր կլլէէ ու թուրէ: Նուսխայի պահանջը աւելի կը շատնար, որովհետեւ տէրվիշը կը յայտարարէր, թէ Սպիտակ Ձիաւորը նոյն նուսխան ունի, ու նոյն նուսխան անոր անութին տակ կարած է Ջէյնապը:

Կէսօրը անց էր, երբ գարափունարցիները իմացան, որ երեք առնաւուտ զինուորներ պոստանճի Սալէյի պարտէզը կը մտնեն, պոստանճին կը կապեն ծառին ու հնձանէն քաշելով դուրս կը հանեն անոր պառաւ կինը: Այս լուրին վրայ Գարափունարի մուխթարը ու մի քանի էզաներ իրարու մօտ կուգան՝ Սարը պինպաշիին քով բողոքի երթալու, ըսելու որ գիւղի փողոցներէն քաշէ զինուորները:

Կ'իմանան որ Սարը Շէվքէթ այդ օրն ալ Իպրահիմ փաշայի տղուն քէօշքն է ուր դափի ու քէմանչայի ձայնին հետ կար Զուլֆայի ձայնը: Եւ դէպի Իպրահիմ փաշայի տղուն քէօշքը կը քալեն:

Իրարու հետ չէին խօսեր: Բոլորն ալ նոյն բանը կը մտածէին, թէ պիտի տեսնան պարը բոչայ աղջկան, ճէննէթի փէրիին, որ Իպրահիմ փաշայի տղուն տանը մէջ իջած էր: Իմացեր էին որ Իպրահիմ փաշային տղան, Զուլֆայի երեւնալէն ի վեր, յոյն պարուհիէն երես դարձուցած է ու բոչայ աղջկան պարի հագուստներուն վրայ ոսկի կոճակներ շարել տուած է: Իմացեր էին, որ Հաճի Հիւսէյն Զուլֆայի համար մոռցած էր իր նամազներէն մէկը:

(Շար. 363)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Միսաք Միրզէ խորին ցաւակցութիւն–ներ կը յայտնէ Գամպերեան ընտանիքին իրենց եղբօր Կարապետ Գամպերեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 150 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Գեղամ Հայոցեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պագըրճեան 500–ական Ֆ. կը նուիրեն փոխան ծաղկեպը–սակի, Սամուէլ – Մուրատեան վարժա – րանին եւ Դպրոցասէր Տիկնանց Վար – ժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը ըս – տացած է Պ. Ճեպրայիլ Պահատուրեանէ 500 Ֆ. Դպրոցին համար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս Եկեղեց–ւոյ Հոգաբարձութիւնը հետեւեալ գու – մարներն ստացած է մատաղի առթիւ. – Ոմն 1100 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Վրէժ Նե–տելեան, Պ. Գէորգ Շիրինեան, Պ. Ժի – րայր Մարգարեան 200–ական Ֆ. Այրի Տիկին Ազատ Դաւիթեան, Այրի Տիկին Շիրինեան Աղաւնի, Տիկին Մարլէն Պե – տիկեան 100–ական Ֆ. Այրի Տիկին Էսէս–եան, Այրի Տիկին Ծատուրեան 50–ական Ֆ. Այրի Տիկին Դարբինեան 25 Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՇԱՒԻԼԻ Ս. Գր. Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, եկեղեցւոյս անուա – նակոչման տօնին առթիւ շնորհակալու – թեամբ ստացած է. – Բարեպաշտուհի մը 1200 Ֆ. Պ. Յարութիւն Զուլհակեան 1000, Տիկին Սարգիս Մաթաթ 600, Պ. Գրիգոր Փափազեան 200, Փանոսեան եղ–բայրներէն 500, Պ. Վահրամ Ասլանեան, Տիկին Հռիփսիմէ Նազարեան 200–ական, Նաեւ այլ առիթներով Երէցեան քոյրեր, Տիկին Պաղտասարեան, Տիկին Մաթաթ, Տիկին Մարկոսեան, Տիկին Եղիշէեան, Աւետիս Պալթաեան, Տէր եւ Տիկին Պէ–քարեան 100–ական Ֆ. Տէր եւ Տիկին Արա Սերոբեան 150 Ֆ. Օր. Աննիկ Էք – պէրեան, Տիկին Թամառ, Տիկին Աւագ–եան, Տիկին Փանոսեան 50–ական Ֆ.:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Այս կիրակի, Յուլիս 26, վարդավառ է: Տօն է Պայծառակերպութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10–ին, կը մատուցուի Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր բազմաձայն Պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

×

Երկուշաբթի, Յուլիս 27, Յիշատակ է Մեռելոց:

Նոյն Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10–ին կը մատուցուի Ս. Պատարագ, եւ յաւարտ Ս. Պատարագը կը կատարուի Հոգե – հանգիստ վասն Համօրէն Ննջեցելոց:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Կիրակի, Յուլիս 26, ժամը 9.30–ին հեռատեսիլի Ա. կայանէն՝

ՊԱՊԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

L'OFFICE MUNICIPAL
SOCIO-CULTUREL
en collaboration avec
L'ASSOCIATION DES ARMENIENS
ET L'UNION HELLENIQUE
organise

Une Grande Soirée Arméno-Grecque

avec VICKEN
accompagné par Simon et Varouj
et ANGELIQUE IONATOS
(Grand Prix de l'Académie Charles Cros)
DIMANCHE 2 AOUT à 21 h.30
PLACE MIRABEAU -- MARTIGUES

Renseignements :
Office Municipal Socio - Culturel
19, quai Paul-Doumer, Martigues
tél. 80 32 86 Prix des places : 25 F

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան՝

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 11–ԻՆ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Ի նպաստ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան. – Արաքսի Կէտիքեանի յիշատա – կին՝ Ճառայեան ընտանիք 100, Մշա – կոյթի Տան 5–րդ տարեդարձի առթիւ՝ Հայկ Սարգիսեան 500, Տիկին Տէրտէր – եան Մարիի յիշատակին՝ Ալպէռ Պօղոս–եան 100, Սիմոն Սիմոնեանի յիշատակին՝ Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գույումճեան 50, Թագուոր եւ Ովսաննա Շահինեանի յիշա–տակին՝ Տէր եւ Տիկին Աստուր Քէօսէ–եան 100 Ֆ.:

Collège Arménien Samuel-Moorat

Les Inscriptions pour l'Année Scolaire 1981 — 1982 sont ouvertes.

A.- Le Collège admet des élèves arméniens EXTERNES et INTERNES, GARCONS et FILLES à partir de 6 ans

B.- Le Collège dispense les cours depuis les classes élémentaires jusqu'à la classe terminale du baccalauréat, section A. B. C. D.

C.- L'Internat est réservé aux garçons

D.- *Un service d'auto-car est assuré pour les transports aller - retour des élèves externes.*

E.- *Il a été décidé que des conditions spéciales de tarifs scolaires seront prévues pour tout élève MERITANT, lors de son inscription.*

F.- *L'ouverture d'une section relative à un NOUVEAU JARDIN D'ENFANTS est prévue.*

Les parents s'y intéressant sont invités à se mettre d'urgence en rapport avec la Direction du Collège.

26, Rue Troyon - 92310 SEVRES
Tél.: 534. 68. 28

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն – Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թա–ղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նը–ւէրները՝ Սիմոն Սիմոնեանի մահուան առթիւ. – Սիմոնեան ընտանիք 500 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Կարապետեան 200, Ժան Գոլոմպանի եւ Փօլ Կէտի ընտանիք 200, Սոքիքեան ընտանիք, Պ. Մերճեան, Պ. Շահպազեան, Յակոբ Պոսնոյեան, Խաչիկ Էպրոյեան, Թադէոս Մարտոյեան 100–ա–կան Ֆ. Գույումճեան Պօղոս, Ֆեռնան Համբարձումեան 50–ական Ֆ. Նարդու–հի Պապուչեան 20 Ֆ. Սիլվի Ալպէռ 50 Ֆրանք:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.– Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնա–ճիւղի Պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 7–ին, Casino Charbonnière.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	200	(235,20)
Հոգեհանգիստ	100	(117,6))
Շնորհակալիք	100	
Հարսնիք, նշանտուք	100	
Ծնունդ	100	
Կը փնտռուի	40	(47,04)
Կ'ուզուի	60	(70,56)

Այս գինները մէկ անգամ հրատա–րակելի և սովորական ծաւալով ազ–դերու համար են, չորրորդ էջ: Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական եւ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Վերոյիշեալ սակերու վրայ կ'աւելնայ Թէ. Վէ. Ա.Ն՝ 17,60 առ հարիւր (տես՝ փակագիծի մէջ գու–մարները):

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԵՐԿՍԵՌ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ
ԱՂՋԿԱՆՑ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ
ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՑ

1981 – 82 Տարեշրջանի արձանագրու – թիւնները բացուած են:

Վարժարանը կը կիրարկէ Ֆրանսական ամբողջական ծրագիրը եւ աշակերտու – հիները կը պատրաստէ Պէ. Ը. Փէ. Սէ–ի քննութեան:

Կարեւորութեամբ կ'աւանդուին նաեւ Հայեցի ճիւղեր՝ Լեզու, Գրականութիւն եւ Պատմութիւն:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

COLLEGE ARMÉNIEN TEBROTZASSERE

CLASSES PRIMAIRES MIXTES
CLASSES SECONDAIRES DU 1° CYCLE
POUR JEUNE FILLES
INTERNAT ET EXTERNAT

Les inscriptions pour l'année scolaire 1981 — 82 sont ouvertes.

Application intégrale du programme des écoles françaises et préparation au B. E. P. C.

Enseignement de la langue et de la civilisation arméniennes.

DIRECTION

S'adresser à: Direction de l'ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord; 93340 LE RAINCY — Tél.: 381. 01. 72

VOYAGES EN ARMENIE 1981

1° VOYAGES DE 12 JOURS
du 05 au 16 Sept. 81 — 3.990 F.

2° VOYAGES DE 14 JOURS
du 08 au 21 Août 81 — 4.290 F.
du 02 au 15 Octobre 81 — 3.490 F.

Renseignement - inscriptions

MONDOTOURS
OCIVEP

Spécialiste des Voyages
sur l'Arménie depuis 15 ans

2, rue de Sèze
75009 Paris
tél. 266 50 12
Permanence les Vendredis
de 14 à 19 h.

S'adresser à:
Elia PEHLIVANIAN
tél. domicile : 384 31 28

Les places étant limitées, veuillez nous renvoyer le coupon-réponse le plus tôt possible. Lic. A 721

Mme Elia PEHLIVANIAN
Organisation Technique Mondotours
2, rue de Sèze 75009 Paris

Nom
Prénom
Adresse
.... Tél.
Ville Code postal..............

1) M'inscris au Voyage spécial Arménie du ci-joint 25% d'acompte.

2) Désire recevoir une documentation sans engagement de ma part pour :

Rayer les mentions inutiles

МАСТЕНАШАР

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

ՀԱՅԵՐԷՆ ԳԻՐՔ ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
«ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ» (1958)
(Գին 60 ֆր.)

ԵՒՐՈՊԱՑԻ
«ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ»
(Գին 35 ֆր.)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
«ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ» (1971)
«ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ» (1973)
(Հատորը՝ 50 Ֆ.)

« ՅԱՌԱՋ 50 » (1976)
ԾԱՂԿԱՔԱՂ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱՑ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆԵՐԷՆ
420 ԷՋ ԸՆՏԻՐ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԿՈՂՔ՝ ԳՈՒՌԶՈՒ
(Գին 120 ֆր.)

ԵՆՈՎՔ ԼԱՋԻՆԵԱՆ
«ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ» (1979)
(Գին 50 Ֆ.)

ԽԱՋԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
«ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ» (1980)
Գին՝ 70 Ֆ.

Թղթատարի ծախքին համար 10 Ֆ. աւելցնել նշանակուած գիներուն վրայ:
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ-ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ
25-26
SAMEDI-DIMANCHE
25-26 JUILLET
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50

56րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.958 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 56e ANNÉE — No 14.958

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՄԱՀԱՓՈՐՁԷՆ ԵՏՔ

ՏՈՔԹ. ԷՊԼԻՂԱԹԵԱՆ՝ ԱՊԱՔԻՆՄԱՆ ՄԷՋ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—o—

Ուրբաթ (Յուլիս 24) առաւօտ, Պէյրութէն հեռաձայնով մեր առած լուրերը կը հաստատեն որ Տոքթ. Մելքոն Էպլիղաթեանի առողջական վիճակը դանդաղ բարելաւում մը սկսած է արձանագրել: Ինչպէս գրած էինք, մեր նախորդ թիւով, Տոքթ. Մելքոն Էպլիղաթեան նախամտածուած մահափորձի մը ենթարկուած էր Երեքշաբթի առտու, երբ իր բնակարանէն դուրս կ'ելլէր եւ երկու ծանր վիրաւորուած էր երիկամունքներուն եւ լեարդին: Անմիջական վիրաբուժական գործողութենէ մը ետք, Չորեքշաբթի օր իրեն պետական երեսփոխանին առողջական վիճակը սկսած էր բարելաւուիլ եւ գլխաւոր կէտն այն էր, որ այլեւս վտանգը փրկուած կը նկատուէր: (Մեր նախորդ թիւով, արձագանգ հանդիսացած էինք Օռիանի լը ժուռի լուրին եւ սխալմամբ գրած թէ Տոքթ. Էպլիղաթեան անդամ է Հ. Յ. Դ. գերագոյն մարմնին):

Հինգշաբթի ամբողջ օրը քաղաքական կուսակցութեանց հոսանքներու ներկայացուցիչները այցելած են հիւանդանոց, ապաքինում մաղթելու համար: Այցելած են, ի մէջ այլոց, Լիբանանեան յառաջդիմական կուսակցութեան պարագլուխ՝ Ուալիտ Ճումպլաթ, Ֆաթ-ի (պաղեստինեան) մէկ պատուիրակութիւն, եւլն. եւլն.:

Յուլիս 23-ին «Ազդակ» կը խորագրէր՝

«Պետական, ճաղաճական, եւ համայնական ղեկավարութեան կողմէ ընկ. Տոքթ. Մելքոն Էպլիղաթեանի դէմ կատարուած ոճրափորձին դատապարտումի ալիքը կը ծաւալի»: Նոյն թիւով, «Ազդակ» կը հաղորդէր թէ ընկ. Էպլիղաթեանի վիճակը «կայուն է եւ բարելաւում կ'արձանագրէ»:

Ինչպէս գրած էինք երէկ, «Լիբանանահայ քաղաքական կուսակցութեանց» ստորագրութեամբ կոչ մը հրապարակուած էր, որ խստօրէն կը դատապարտէր այս ոճիրը, որ կը ծառայէ միայն լիբանանահայութեան ազգային միասնականութեան թշնամիներուն եւ հրաւէր կը կարդայ ժողովուրդին որ արթուն եւ միասնական մնայ:

Յուլիս 23-ի լիբանանեան Ռեվէյ օրաթերթը կը գրէ որ քաղաքական բազմաթիւ անձնաւորութիւններ, որոնց մէջ նախագահներ՝ Քամիլ Էլ — Ասաատ եւ Սայէպ Սալամ այցելած էին երեսփոխանին: Թերթը կը յիշէ նաեւ թէ Նախարարաց Խորհուրդի նիստի ընթացքին, Հանրապետութեան Նախագահը՝ Սարգիս Սարգիս յայտնած է այս մահափորձին առթիւ պաշտօն տուած Արդարութեան նախարար՝ Խաչիկ Պապիկեանի՝ հաղորդել Տոքթ. Էպլիղաթեանի, որ Պետութիւնը կը առնէ հայ երեսփոխանին հիւանդանոցի ծախքերը:

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ

ԵՂԵՌՆԱՓՈՐՁԵՐԷՆ ԵՏՔ

ԾԱՆՐ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼԻ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒՄ

—o—

Ժընեւի կեդրոնական կայարանի, Քորնավէն, Չորեքշաբթի ժամը 17.27ի եղեռնափորձը, ինչպէս գրած էինք երէկ, 5 հոգի ծանրօրէն վիրաւորած է: Ռումբը պայթած էր պայուսակի ինքնաշխատ արկղի մը մէջ: Վիրաւորներու մէջ են՝ 22 տարեկան երիտասարդ մը, վերակենդանացման մէջ, քոյրը՝ 17 տարեկան, որուն ամբողջ մարմինը այրած է, ուրիշ 17 տարեկան աղջիկ մը խոր վէրքեր ունի թեւերուն վրայ, մինչ ճափոնուհի մը խուլցած է պայթիւնէն եւ 21 տարեկան Ամերիկացի մըն ալ կուրծքէն վիրաւորուած է: Մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին է, որ ոստիկանութիւնը վերոյիշեալ մանրամասնութիւնները տուած է բայց գլխաւոր բախտաւորութիւնը եղած է Իտալիայէն եկող ճեպընթացին յապաղումը: Արդարեւ պէտք է հասնէր ժամը 17.20-ին եւ հասած է եղեռնափորձէն ետք, ապա թէ ոչ, անկարելի է երեւակայել զոհերու թիւը: Յուլիս 23ի, Հինգշաբթի օրուան Ժուռնալ տը Ժընեւը եւ Կազէթ տը Լօզանը (որոնք իրարմէ չեն տարբերիր նման լուրերու համար) մէկ էջ տուած են այս արարքին: Կայարանի եղեռնափորձին նկարագրութենէն ետք, առանձին դրութեամբ մը, զոր կը խորագրեն «Լօզան, Ցիւրիխ, Պեռն, Ժընեւ նո՞յն պատրաստութեամբ ռումբեր», կը յիշեն թէ Լօզանի եղեռնափորձէն ետք, 16 հոգի դեռ հիւանդանոցն են ու կ'անդրադառնան ոստիկանութեան քննութեան: Անկէ զատ ժաք — Սիմոն Էկլի ստորագրութեամբ լոյս տեսած է յօդուած մը, որուն խորագիրն է՝

« odieuse et absurde violence »

եւ ուր յօդուածագիրը սապէս կը սկըսի. — «Պատմական կացութիւններ կան, ուր բիրտ արարքներ բացատրուած են, ներուած, նոյնիսկ երբեմն տօնուած:... Արդ, հանդիսատես ենք եղեռնափորձերու բազմացման մը արեւմտեան աշխարհին մէջ, ամէնէն զանազան եւ երբեմն անհեթեթ դրդապատճառներով: Այս դրդապատճառներէն անդին, ուրեմն մարդկային բնոյթին հարցը կը դրուի: Կարելի չէ եղեռնափորձերը բացատրել պարզապէս քաղաքական նպատակի մը հետապնդումով: Ուրիշ բան կայ, սարսափելի կերպով վտանգաւոր, որ մարդկային տարօրինակ արարածին ամէնէն պղտոր աղբիւրներէն կ'առնէ քշողականութիւնը արեան եւ մահուան հանդէպ»: Ապա յօդուածագիրը կ'ըսէ «հարկ է դեռ գիտնալ թէ անոնք որոնք ռումբեր դրին Ժընեւի կայարանը, Լօզանի մէկ վաճառատունը, Քլօթէն (Ցիւրիխ) եւ Պեռն իսկապէս կապ ունին Հայոց եւ Հայաստանի հետ: ... Շարժումը կ'ուզէ հանրային կարծիքին գիտակցութիւնը տալ, ցայթակղելի կերպով մոռցուած հայկ. ողբերգութեան: Բայց անհեթեթութեան գագաթնակէտը չէ՞»: Ու յօդուածագիրը ծանրանալէ ետք Հայերու ցեղասպանութեան վրայ, որ աշխարհը ցնցեց, կը յիշէ որ գտնուեցաւ փոքրիկ երկիր մը (իմա՝ Զուիցերիա) որ կոչ ըրաւ գիտակցութեան եւ դուռները բացաւ գաղթականներուն, կը թուէ զուիցերացի ընտանիքներու գործունէութիւնը այդ առընչութեամբ, ու կ'եզրակացնէ. — «Բացայայտ է որ Զուիցերիա զերծ պիտի չմնար ամէն տեսակի հիւանդագին, մոլեռանդ շարժումներէ: Բացայայտ թող ըլլայ որ Զուիցերացիները երբեք պիտի չընդունին վարժուիլ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԸՆԴ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ (ՍԷ - ԺԷ - ԹԷ) մերժեց ստորագրել գործատիրութեան հետ համաձայնագիրը, 39 ժամ աշխատանքի շուրջ: Ուղմավարութիւն մը կը տեսնէ բնագրին մէջ ի վնաս աշխատաւորներուն: Միւս սենտիքաները ստորագրած են:

ՀԱՑԸ պիտի սղէ Ֆրանսայի մէջ Օգոստոս 1-էն: Ծանօթ է որ գիները ազատ են եւ անցեալին պէս չեն նշանակուիր: Այսուհանդերձ պակէթին գինը 2 Ֆր.ը պէտք չէ անցնի Փարիզի մէջ:

ԿՈՊԵՐՆԻԿ փողոցի սինակոկին եղեռնափորձին կապակցութեամբ Սպանացի մը ձերբակալուեցաւ Փարիզ: Սպանական ծայրայեղ աջ շարժումներուն կը պատկանի:

ԵՐԵՒԱՆԻ վրայ ինկած անծանօթ օդանաւին ինքնութիւնը ճշդուած է: Արժանթինեան օդանաւ մըն է, որ Լարնաքա (Կիպրոս), պէտք է երթար, ուր 24 թոն ուտեստեղէն եւ դեղ կը տանէր: Բայց խորհրդաւոր կէտեր կան, քանի որ յըստակ չէ թէ ինչո՞ւ ճամբան շեղած է: Անգարա կը հաստատէ որ արժանթինեան օդանաւ մը, որ Թեհրանէն կուգար եւ Լարնաքա կ'երթար, երբ Վանէն կ'անցնէր, ճամբան փոխած է եւ Հայաստան մտած: Մնացեալը ծանօթ է, քանի որ ըստ ԹԱՍ-ի բախում ունեցած է խորհ. օդանաւի մը հետ եւ ճզմուած է:

ԿԱՐՄԻՐ ՋՈԿԱՏՆԵՐԸ երկու պատանդազատ արձակեցին:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ զինուորական դատարանը 287 մահապատիժ պիտի պահանջէ, ազգայնական կուսակցութեան (ծայրայեղ - աջ) անդամներու եւ ղեկավարներու դէմ: Դատավարութիւնը կը բացուի Օգոստոս 19-ին: Միւս կողմէ համայնավար գաղտնի կուսակցութեան փաստաբաններն ու պատասխանատուները յայտարարած են, որ շուրջ 50 քաղաքական բանտարկեալներ, որ Անգարայի Մամաք բանտն են, կամաւոր ծոմի դիմած են երեք շաբաթէ, իրենց կրած չարչարանքներուն եւ գէշ վարմունքներուն դէմ բողոքելու համար:

ՍԱՔ.ի (քաղաքացիական գործունէութիւն) երեք անդամներ ձերբակալուած են, իբրեւ հետեւանք Մարսէյլի ջարդին: Ծանօթ է որ ընտանիքի մը վեց անդամներ, մէջն ըլլալով երախայ մը, վայրագօրէն սպաննուած են, ինչ — ինչ «փաստաթուղթեր» գտնելու համար: Ֆինոքէէթթի, ուսուցիչ, խոստովանած է իր մասնակցութիւնը այդ սպանութեան:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Համայնավար կուսակցութիւնը 17 միլիոն 500 հազար անդամ ունի, այսինքն 3 միլիոն աւելի բաղդատմամբ տասը տարի առաջ տրըւած թիւերուն: Բնակչութեան թիւն է՝ 262 միլիոն:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ զինեալ ուժերու սպայակոյտը կը հաղորդէ որ, զինուորական իշխանութեան գալէն ի վեր, տասը ամսուան ընթացքին, 442 հոգի սպաննուած եւ 653 հոգի վիրաւորուած են ահաբեկչական արարքներէ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒԼԻՍ 17 – 21)

ՎԱԶԳԷՆ Ա.Ի ԿՈՉԸ Ի ԽՆԴԻՐ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա., «Արմէնփրէս»ի դիմումին ի պատասխան կոչ մը ըրած է՝ Խորհ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի՝ աշխարհի խորհրդարաններուն եւ ժողովուրդներուն ուղերձին առթիւ: Ստորեւ գլխաւոր մասերը. —

«Երկիր խաղաղութիւն ի մարդիկ հաճութիւն» երկնային պատգամը հետզհետէ այժմէական ու հրամայական է դառնում մեր օրերին: Հայաստանեայց եկեղեցին ու իր ժողովուրդը գուցէ աւելի քան ուրիշներ տենչանքը ունեն մեր երկրագնդի վրայ իրականացած տեսնել այս հրամայականը, որովհետեւ այդ է մեր Աստուծոյ կամքը եւ այդ է մեր ազգի ամենաջերմ աղօթքը:

«Հայ Եկեղեցին ու իր ժողովուրդը ի Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի գիտակցում են, թէ իրենց ճակատագիրը, իրենց հոգեւոր ու ազգային իղձերի ու երազանքների կենսագործումը պայմանաւորուած են աշխարհի խաղաղութեան պահպանումով եւ պետութիւնների համերաշխ գործակցութեամբ:

«Սոյն մեր խօսքով մենք ջերմօրէն ողջունում ենք նաեւ Ռուսաց Եկեղեցու պետ Նորին Սրբութիւն Պիմէն Պատրիարքի աստուածահաճոյ առաջարկը հրաւիրելու մի համաժողով աշխարհի բոլոր կրօնապետերի եւ կրօնական բարձրաստիճան գործիչների ի պաշտպանութիւն խաղաղութեան սրբազան դատի: Մաղթում ենք, որ մօտ ապագայի հնարաւոր դառնայ գումարումը նման մի համաժողովի ի մխիթարութիւն բոլոր հաւատացեալների, ի մխիթարութիւն բոլոր բարի կամքի տէր մարդկանց:

«Խաղաղութիւնը մեր ժամանակների ալֆան եւ օմեղան է»:

×

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԽԱՂԵՐԸ ԴԱՍԱԻՈՐՄԱՆ ԳԼՈՒԽՆ Է ՄԻՇՏ «ԿՈՏԱՅՔ»Ը

Աբովեան քաղաքի «Կոտայք» խումբը միշտ գլուխը կը գտնուի խորհրդային ախոյենութեան Բ. դասակարգի 9-րդ խըմբակի դասաւորման: 25-րդ շրջանին «Կոտայք» իր դաշտին վրայ 2-ի դէմ 3 կէտով յաղթած է Հոկտեմբերեանի «ըՍպարտակ»ի, Լենինականի «Շիրակ»ը Փոթիի մէջ հաւասար մնացած է (2 – 2) տեղւոյն «Կոլխեթի»ի հետ: Այս շրջանէն ետք «Կոտայք» ունէր 40 կէտ: Իրեն կը հետեւէին Սամթրեդիայի «Լոկոմոտիվ»ը 37 կէտով, «Շիրակ»ը՝ 29 կէտով եւ «Սպարտակ»ը՝ 28 կէտով:

×

ՍԻԼՎԱ ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆԻ ՆՈՐ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը լոյս ընծայած է Սիլվա Կապուտիկեանի քերթուածներու նոր հաւաքածոն՝ «Լիլիթ» տիտղոսով: Գիրքը, զոր ձեւաւորած է նկարիչ Հենրիկ Մամեան, կը բովանդակէ հեղինակին զանազան տարիներուն գրած բանաստեղծութիւնները, որոնք ընթերցողին մատուցուած են «Վաղորդայն», «Առաւօտ», «Կէսօր», «Մթընշաղ», «Իրիկնաժամ» խորագիրներով: Գիրքին յառաջաբանը գրած է Ռուբէն Զարեան:

ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՀԱՒԱՏՔՈՎ

Թող Վարդավառը ջուր ցանէ բոլոր սնոտի կիրքերուն վրայ:

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Երբ յետադարձ ակնարկ մը նետենք իր փառահեղ անցեալին վրայ, կը տեսնենք որ Տարօնը դարերու ընթացքին եղած է հայկ. մշակոյթի վառարան: Ան տուած է մտքի եւ գրչի տիտաններ, ազատութեան հերոսներ եւ ազգային փառքեր: Տարօնը կեդրոն էր նաեւ հայ դիւցազնական Վահագնի եւ Անահիտի: Հոն էին Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոցն եւ Մովսէս Խորենացի, վերջապէս հոն էր Մամիկոնեան տունը, որ տուաւ այնքան մեծ հայրենասէրներու փաղանգ մը:

Տարօնի անմահ զաւակը, Հացեկ գիւղի Ս. Մեսրոպը չէ՞ր որ ստեղծեց հայ գիրը եւ նոյն շրջանին Խորոնք գիւղացի մեծն Մովսէս չէ՞ր, որ անմահացուց Հայոց պատմութիւնը:

Տարօնը հարուստ էր նաեւ իր վանքերով, սրբավայրերով եւ մանաւանդ հաւատքի իր աւանդական Վարդավառով, երբ հազարաւոր ուխտաւորները մատաղներով կ'երթային Սուլթան Սուրբ Կարապետին մեծ տաճարը իրենց ուխտը կատարելու համար:

Ով որ ապրած է Տարօն, ան միայն գիտէ, թէ Վարդավառի ուխտագնացութիւնները որքան խանդավառութիւն եւ ուրախութիւն կը պատճառէին մանաւանդ երիտասարդներուն եւ պատանիներուն, որոնք մաս կը կազմէին ուխտաւորներուն: Իւրաքանչիւր ընտանիք օրեր առաջ մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնէր ուխտի երթալու համար: Իրենց մատաղ տարած կենդանիներուն կոնակները կարմիր կը ներկէին նուիրելու սուլթան Սուրբ Կարապետին:

Տարօնցին շինեց տաճարներ, շինեց վանքեր, շինեց մատուռներ եւ լոյս աղբիւրներ որպէսզի հաղորդակից դառնայ տիեզերական խորհուրդին հետ: Ան նիւթական հարստութեան կուտակումով չհետաքրքրուեցաւ երբեք:

Ամբողջ պատմութեան ընթացքին ան պատկանած է միայն հայ ազգին, հայ ժողովուրդին: Անոր համար կռուած, անոր համար արիւն թափած եւ անոր բարօրութեան համար՝ տքնած:

Յետոյ եկան 80-ական, 90-ական թուականները, հայկ. յեղափոխութեան մեծադղորդ շրջանը: Պայքար արիւնարբու Թուրք բռնակալութեան դէմ: Տարօնը դարձեալ պատնէշի վրայ է: Ան իր վանքերով, վանահայրերով, կուսական անտառներով եւ արի արանց ժողովուրդով դարձաւ հայ յեղափոխութեան օրրանը: Տուաւ հազարաւոր հերոսներ, Հրայրներ, Արաբօներ, Գէորգ Չաւուշներ, իշխան Մակարներ, աղբիւր Սերոբներ, Հաճի Յակոբ Կոտոյեաններ, Մճօներ, Կոբիններ, Մարգարներ, իշխան Վարդաններ եւ բազմաթիւ ուրիշներ, որոնք զէնք առին շարան - շարան լեռ բարձրացան Եըլտըզ նստող կարմիր Սուլթան Համիտին ցոյց տալու որ մենք ալ գիտենք կռուիլ յանուն ազատութեան:

Տարօնի ռազմիկները տաժանելի եւ վտանգաւոր կեանք մը քաշ կուտային դաւառէ դաւառ, գիւղէ գիւղ եւ դաշտէ դաշտ, միշտ կռուելով վայրագ, արիւնռուշտ Թուրք եւ քիւրտ հրոսակներու դէմ, պաշտպանելով Հայոց պատիւը եւ ինչքը: Տարօն իր դուները լայն բացաւ նաեւ իր ազգին գործիչներուն եւ հերոսներուն առջեւ: Հետզհետէ երկիր մը - տան Արբօներ, Գուրգէններ, Անդրանիկներ, Զաւէններ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատասխանատու ներկայացուցիչ Վահաններ Կ. (Տօղրամաճեան), Սեպուհներ, Սալտատ Գրիգորներ, Մուրատներ եւ շատ մը ուրիշներ: Տարօնի արժանաւոր զաւակին եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործիչին Հրայր – Դժոխքի եւ Վահանի ղեկավարութեամբ ձեռնարկեցին մեր ազատագրական սրբազան պայքարին: Այս բոլոր գործիչներուն եւ հերոսներուն ուժը կուտային Տարօնի գիւղերու ներկայացուցիչներն եւ ռէսերը: Աւրնայ Ասօներ, Ծխաւայ Յարութիւններ, Փեթարցի Պետօներ, Խասգիւղի քհնյ. Տէր Քերովբէներ (փոթորիկ), Ալիճրնցի Անդրանիկներ, Տիրգեվանքայ Վարդաններ, դառնինու Տիտօներ եւ Մկրտիչներ Ալվառինճու Սմբատներ, Պընարլի - ներ Խաչատուրներ (մեծ հայրս) եւ ուրիշներ:

Սակայն աւա՜ղ, վրայ հասաւ 1915-ի Մեծ Եղեռնը եւ արիւնածարաւ Թուրքը բնաջնջեց Տարօնի արի արանց ժողովուրդն եւ իր փայլուն աստղերը:

Վաթսուն եւ վեց տարիներէ ի վեր զրկուած ենք մեր սիրելի Տարօնէն, հալածական ու թափառական աշխարհէ աշխարհ, երկրէ երկիր եւ ծովէ ծով: Միշտ կարօտ մեր հայրենիքի մաքուր օդին, եւ պաղ ջուրերուն:

Մինչ մեր բեկորներուն սրտերը պիտի չըլլան պահապանը մեր նահատակներուն, որոնց սրբազան ուխտին եւ զոհաբերութեան պատմութիւնները տեսած կամ լսած ենք բոլորս:

Մինչ անոնց պաշտելի գաղափարները մեր սիրտերուն մէջ այնքան չուտով պիտի խամրին: Չէ որ մենք ալ անոնց հոգիով սնած ենք եւ անոնց գաղափարով հասակ նետած այս օտար հորիզոններու տակ: Տարակոյս չկայ թէ պիտի կատարենք մեր սրբազան պարտքը եւ պիտի քալենք ազատութեան ճանապարհէն, ուր հերոսաբար ինկան Արամներ, Ասատուրներ, Գայլեներ, Ախօներ, Ղազարներ, Յակոբներ, Մուշեղներ եւ Մանուկներ:

Ով Տարօնի դժբախտ բեկորներ, այսօր Վարդավառի օրով, որ մեր խաչելութեան գողգոթան եղաւ, մեր պարտքն է ոչ միայն երկիւղածութեամբ խոնարհիլ անհամար նահատակներուն շիրիմներուն առջեւ, այլեւ միշտ յիշել թէ ինչպէս կոտորուեցան անոնք, այր, կին եւ երախայ:

Տարօնը առանձին յանձնուած էր սեւ ճակատագրին եւ կը շարունակէր կռիւը, մինչեւ որ դաշտը եւ քաղաքը մնացին փլատակներու տակ, ժողովուրդը այրուեցաւ տուներու եւ մարագներու մէջ, իսկ Արածանին եւ Մեղրագետը արիւնով ներկուեցան:

Այնուհետեւ կռիւը շարունակուեցաւ Սասնոյ եւ Սուրբ Կարապետի անտառներուն մէջ, Տարօնի հայրենասէր եւ յեղափոխական ժողովուրդէն միայն բեկորներ մնացին:

Հին է եւ հարուստ Տարօնի պատմութիւնը, արիւնոտ եւ յաղթապանծ:

Հերոսներ ունենալ կը նշանակէ յաղթական ըլլալ, երբ անոնք նպատակ մը հետապնդած եւ նահատակուած են:

Զընկրկեցաւ Տարօն հազարամեան բռնակալներու առջեւ եւ մնաց միշտ բարձրագլուխ եւ անյաղթ, անսասան ինչպէս Նէմրութն եւ Գրգուռը, ինչպէս Սիփանն եւ Մասիսը:

Մօտեցէք վերապրող Տարօնցիին, դիպէք իր զգացումներուն, վիրաւորեցէք իր աւանդական մտածումները, ան կ'ըմբոստանայ, վասնզի, ըմբոստ եւ անխորտակելի լեռներուն անանուն ոգիէն բեղնաւորուած է:

Երէկ Տարօնը աղաղակեց եւ աղերսեց. – բէզրանք նստելուց, մենք կռուիլ կ'ուզենք, լոկ միայն Հայեր, տուէք մեզի զէնք:

Ողջոյն քեզի, կարօտակէզ հայրենիք իմ Տարօն: Արդեօք բախտը պիտի ժպտի անգամ մըն ալ քեզ տեսնէի, մաքուր օդդ ծծէի, պաղ եւ զուլալ ջուրերդ խմէի, ուխտի երթայի Սուլթան Սուրբ Կարապետին անտառը եւ երկիւղածութեամբ ծունկի գայի եւ համբուրէի այն պաշտելի հողը որուն վրայ նստած Վարդան վարդապետի նախագահութեամբ ժողովներ գումարած են Շաւարշ Միսաքեաններ, Հրայր – Դժոխքներ, Տարրակներ (Գեղամ), Գէորգ Չաւուշներ, Ռոստոմներ, Զաւարեաններ, Անդրանիկներ, իշխան Մակարներ, իշխան Վարդաններ եւ ուրիշներ:

Ով կարօտակէզ եւ պաշտելի հայրենիք Տարօն, որքան ալ հեռու ըլլանք, քու անունդ եւ հմայքդ վառ պիտի պահենք մեր հայրենակարօտ սրտերուն խորը: Որովհետեւ այդ կը պահանջէ քու յեղափոխական անցեալդ:

Փառք անունիդ Տարօն եւ բիւր յարգանք նահատակներուդ:

ՎԱՀԱՆ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մշոյ արեւելեան կողմը, որ դաշտի վերջաւորութիւնն է, կը կոչուի Չըխուր, ուր կայ Շամբ կոչուած լիճը, եղէգնեբով շրջապատուած, ահագին տարածութեամբ: Այդ Շամբը կը գտնուի, Վարդենիս եւ Արտօնք գիւղերու մէջտեղ: Կ'արտադրէ ընտիր արօտ եւ խոտ, եւ խսիր գործելու համարձիլ. տարր մէջ կը բնակին վարազ, արջ եւ զանազան կենդանիներ: Շամբին շնորհիւ էր որ, շըրջակայ գիւղերէն բաւական Հայեր փախան եւ ապաստանեցան հոն: 1915-ի Եղեռնին, երբ ռուսական բանակը եւ հայ կամաւորներ Վանը գրաւելէն ետք յառաջացան մինչեւ Բաղէշ, հոնկէ անցան Շամբ, ուր գտնուող վերապրողները միացան ռուսական բանակին ու մեկնեցան Հայաստան: Զօրավար Անդրանիկ, որ հայ կամաւորներու ընդհանուր հրամանատարն էր եւ հոն կը գտնուէր, ինչո՞ւ արդեօք նահանջեց. եթէ իր կամաւորներով չուտով Մուշ գար, կրնամ ըսել որ մօտաւորապէս 50.000 վերապրողներ պիտի ազատէին: Զղենք պատմութեան դատաստանին: Դառնանք Վարդավառի մեր տօնակատարութեան: Չըխուրի շրջանի հայ գիւղերը Ս. Կարապետէն շատ հեռու ըլլալու համար, եղան կառքերով, ձիով կամ ոտքով ուխտի կուգային: Սորտար մօտիկ ըլլալով Ս. Կարապետին հոն կ'իջնէին: Հագուած եւ զարդարուած իրենց տեղական տարազներով. ուրախ ու զուարթ կ'ուզէին ժամ առաջ լեռ բարձրանալ եւ հաւատամքի լեռը տեսնել: Շատեր առաջին անգամն էր որ կուգային, չէին գիտեր որ Ս. Կարապետ կը գտնուի Իննակնեան բարձրասլաց բարձունքի վրայ, որով անկարելի էր կառքով ելլել, ուստի ստիպուած էին ոտքով, ձիով բարձրանալ: Կէս գիշերին ճամբայ կ'ելլէին: Հազիւ հոն հասած աղօթարանը կը բացուէր, եւ կը լսէին վանքի զանգի քաղցր ղօղանջը. եւ կը տեսնէին բարձրասլաց գմբէթը եւ երկու բարձր կաթողիկէներ: Բոլորն ալ երկիւղած հաւատքով կը ծընրադրէին ու կը համբուրէին սեւաթախիծ սրբազան հողը՝ ու երեսնին խաչակնքելով: Այո՛, այդ ճամբով իրենց նախահայրերը դարեր շարունակ, ուխտի եկած էին:

Երբ այդ սուրբ հողը՝ առաջին անգամ կը համբուրես, ամբողջ մարմինդ կը դողայ. շնչառութիւնը կը կտրուի: Սիրտդ կը բաբախէ, աչքերդ ակամայ կը սկսին թրջիլ: Այլեւս քու անձիդ տէրը չես. հին — հին պապենական յիշատակներ կ'արթննան մտքիդ մէջ: Ս. Կարապետի մեծ եկեղեցին. իր բարձր պարիսպով կամարակապ խաչքանդակ դռնով. իսկ մէկ անկիւնը պատի վրայ քարաշէն աղբիւր մը՝ որու վրայ շղթայով մը ամրացուած պղնձէ թասը կար՝ ուխտաւորներուն ջուր խմելու համար: Տարօնի ձմեռը շատ ցուրտ կ'ըլլայ, շատ անգամ վայրի անասունները չսառելու համար կուգային վանքին պարիսպներու տակ ապաւինելու:

Իննակնեան սարէն կը տեսնես Մշոյ դաշտը հայելիի մը պէս կանաչազեղ հերկուած արտերով, իսկ Արածանին եւ Մեղրագետը անդադար կը շարունակեն իրենց հունը, շատ անգամ մեծ աւերներ գործելով շրջակայ գիւղերուն: Ս. Կարապետի ամենամօտիկ գիւղերն են՝ Սորտար, Պաղլու, Ջերաթ, Մեղտի, Բաղու, Կվարս, Պոկլան:

Ս. Կարապետ ունի երեք բակ, Խաչ բակ, Յարութեան բակ եւ Ախոռի բակ, որ ամէնէն մեծն է, եւ հոն է որ տեղի կ'ունենային Վարդավառի տօնախմբութիւնները. այդ մասին շատ բան գրած եմ «Յառաջ»ի մէջ. կրկնութիւնը աւելորդ է: Միայն, յիշեմ որ Յարութիւնեան բակի մէջ էր, Առաջնորդարանը, որ կը գտնուէր երկրորդ յարկի վրայ, եւ քովն ալ վանականներու սենեակները: Դիմացն ալ, կամարակապ 40 սենեակներ՝ ուխտաւորներուն համար: Միտքս դէպք մը ինկաւ. պատմեմ՝ կորուստէ փրկելու համար: Դէպքը հետեւեալն է:

1911-ին, թէ 1912-ին, լաւ չեմ յիշեր, Վարդավառին խաղերու զանազան տեսակներ տեղի կ'ունենային այդ օր առաջին անգամ ըլլալով: Հայ եւ քիւրտ երիտասարդ մը գօտեմարտի մրցում պիտի ընէին: Բոլոր ուխտաւորներու ուշադրութիւնը այդ կողմ դարձաւ. բոլորը հաւաքուեցան բոլորակ շրջանակ մը կազմեցին: Երկու երիտասարդներ, մերկացած մէջքէն վեր, մէջտեղ եկան: Քիւրդը լաւ մը իւղոտած էր: Դէմ - դիմաց եկան, ուզեցին զիրար բռնել, բայց անկարելի եղաւ: Հայ տղան ամէն ջանք թափեց բռնելու համար. անկարելի էր. ամէն ձեռք տալուն, ձկան պէս կը սահէր մեր տղուն ձեռքէն: Վերջապէս ուխտաւորները սկսան անհամբերութիւն ցոյց տալ: Հայ երիտասարդը նկատի առաւ: Եա՛ Ս. Կարապետ կանչելով՝ Քիւրտին վրայ խոյացաւ, ոտքը ետեւ, ձեռքը կրծքին: Այնպէս ուժով մը հրեց, որ Քիւրտը կռնակին վրայ ինկաւ: Հայ ուխտաւորներուն ուրախութիւնը անսահման էր: Զմոռնամ ըսելու որ Վարդավառին, կողամօտակայ քիւրտ գիւղացիներ ալ կուգային եւ Հայերու հետ ձեռք ձեռքի բռնած պար կը պարէին: Քիւրտ երիտասարդը գնաց այդ պարտութենէն ետք կատղած ձեռքին հագուստը հագաւ, եւ դաշոյնը ձեռքին կ'ուզէր մեր հայ տղուն վրայ յարձակիլ: Այդ օրը բարեբախտաբար Մուշ - աղշէնցի հարուստ տանուտէր Գորոյ Գասպար ներկայ էր: Շատ հանրածանօթ անձնաւորութիւն էր, այնքան որ Հաճի Մուսա Պէկը եւ Խալմ Պէկը եւ նոյնիսկ Թրքական կառավարութեան պաշտօնեաները յարգանքով կը վարուէին անոր հետ: Երբ այս Քիւրտին վարմունքը տեսաւ՝ «տղաք, ի՞նչ կեցեր էք, զարկէք մէկ - երգէտ չունը» ըսաւ: Անմիջապէս մէկ - երկու երիտասարդներ յարձակեցան Քիւրտին վրայ, որ փախաւ. տղաքը ետեւէն ինկան եւ Մեսազուրի անտառի մէջ ընպանեցին: Հոն գտնուող քիւրտ պէկերը Հայերուն իրաւունք տուին: Հայերուն տրամադրութիւնը բարձրացաւ, սկսան տօնակատարութիւնը ուրախ զըւարթ անցընել:

ՍՈՐՏԱՐՑԻ

ԳԱՌԶՈՒ՝ ՏԵՍԼԱՊԱՇՏԸ

ԽՄԲ. – Այս խորագրին ներքեւ ծանօթ վառնօ կը ներկայացնէ Գառզուի ցուցահանդէսը, Շաթօ տը Վաւքեօյ, Նորմանտիի ծոցը եւ ուր նկարիչը կը ներկայացնէ զանազան գործեր 1952-էն ասդին: Ցուցահանդէսը կը տեւէ մինչեւ Նոյեմբեր 1:

×

Ծառաստանի ցանկապատը, պատուայ գաւիթն ու Ֆրանսական ոճի ածուները անցնելէն ետք, մուտք կը գործենք նկարիչի տիեզերքի մէջ: Ցցուն ծամայարդարումներով կիներ, երազին վրայ բացուած հսկայ դռներու արձանային պահակուհիներ լուռ կը հսկեն:

Հետեւինք սիրահարներու քայլերուն իրենց քաղցր ու մելամաղձոտ պտոյտին մէջ: Անոնք կ'անցնին բարձրաձիգ, մերկ, ճղակոտոր ծառերով եզերուած կածաններէ: Զիրար սեղմած՝ իբրեւ թէ հագիւ դպչէին հողին. անոնց հոգիները այնքան հեռու են երկրային աշխարհէն: Կը նմանին գիշերաշրջիկներու անոյշ ու խորհրդաւոր լոյսի մը մէջ, կաթնային կապոյտ՝ որ ոչ ցերեկուանն է, ոչ գիշերուանը: Հեռուն կրպակ մը, սայլակ մը, արձան մը, բոլոր այն ռոմանթիք կազմածները՝ որոնք կը ստեղծեն Գառզուի նկարչութեան մթնոլորտը: Երազը կը խառնուի իրականութեան, բնականը՝ գերբնականին:

Տեսլապաշտը կը ստեղծէ քաղաքներ, կախարդական բնանկարներ՝ մուգ կապոյտ, կարմիր կամ շէկ գոյնով մը թաթաւուն: Այս հսկայ պաստառներուն մէջ ոչինչ ցուցական, ցայտուն, այլ դուրս գալու, փախչելու, հեռանալու փափաք մը: Իր Յայտնութենէն քանի մը նմոյշներ վկաներն են զառանցանքի մը, որմէ սակայն կը հեռանայ նկարիչը եւ կը ջանայ խուսափիլ վայրագութիւններէն:

Տարիներու ընթացքին Գառզու կը շէշտէ իր սուր, սեղմ եւ խիտ գծանկարչութիւնը: Ջրահաւոր մարդիկ կը հսկեն պալատներու ճակատներուն՝ վահաններու դերը խաղալով: Վենետիկի Ծաքթեռէի քարափին ի վեր նաւերը կայմերու անտառի մը մէջ խարսխած՝ կը սպասեն

…ժեկնելու կիթերայի մը համար։ Այսպ, թնդանօթներու կողքին, կը յայտնուին երկրագործական մեքենաներ։ Գառզուի գիծը կը դառնայ աւելի սեղմ եւ պաստառին վրայ կը նկարէ երկաթուղային ցանց մը՝ սարդոստայնի նման երկաթ։ Գիծերը կը խաչաձեւուին, երկաթուղիները կ՚երկարին, մինչ շոգեկառքերը անհետացած են ժամանակի գիշերուան մէջ՝ թողլով յիշատակը մետաղէ շղթաներու, հետքերը իրենց անցքին՝ փայլակներու նման։ Արդի աշխարհի սրտառուչ տեսիլք։

Երկաթին հետ Գառզու կը վարսուի մոզի նման, զայն կը ծռէ, կը ծուատէ եւ, հրաշէկ երանգներու մէջ, երկինքը կը բռնկի եւ անմարդաբնակ աշխարհի մը վրայ կրակ կը փսխէ։ Կիները, զորս կը ներկայացնէ, իրենց երկար մազերուն մէջ քօղարկուած Աստղիկներ են։ Վեստեան կոյսեր, սուր կիսադէմքերով, ատաղձակարդ ձակատներով հնդիկ իշխանուհիներ, իրենք իրենց բանտարկեալ՝ գոց դռներու ետեւ փակուած զոյգեր։

Քանիվեց իւղաներկեր կը դրաւեն երկու մեծ սրահներ, եւ դղեակին գետնայարկին մէջ զետեղուած են ջրաներկերն ու գծանկարները։ Կրկներեւոյթին մէջ Գառզու կը համախմբէ բոլոր թեմաները՝ փլատակներ, ցռկանաւեր, թնդանօթներ, մեռած ծառեր, մարտիկներ, թաւծամ կիներ. իբրեւ թէ իր բոլոր սրտատեսիլները տողանցէին։

Աւելի թեթեւ, աւելի լաւատես ուրիշ երես մը. – գծագրիչը կը թուի ձերբազատեալ եւ կը բացուի գիծերու շառայլի մը մէջ ուրկէ կը ցայտէ շարժաւիթը՝ անքակտելի թելերու կծիկէ մը դուրս եկածի պէս։ Ջրաներկով դեղազարդուած իր չինական մելաններն ու գունաւոր մատիտները տարբեր երեւոյթ մը կը պարզեն, – բնութեան տեսարանը։ Թուրէնը, Լակօ Մաճճիորէն, Նորմանտիան, ղաղարներ, խաղաղ հեռանկարներ, կազդուրիչ հանդրուաններ, մինչ պարօք դռներու ընդմէջէն կ՚ընդնշմարուի աշխարհի ծայրը։

Ուրիշ շէնքի մը մէջ, վիմատիպերն ու գիրքերու նկարազարդումները Գառզուի գծանկարչական մէկ այլ երեսը կը պարզեն, միշտ աշխատցուած՝ երբ այնքան ինքնաբուխ կը թուին։

Դուրսը, դալարիքին մէջ կը ցցուի իր երկաթ քանդակը, երկուքի վրայ երեք մեթր բարձրութեամբ, իրագործուած 1963-ին։ Իր նկարչական շարժաւիթները ծաւալով մեկնելու միջոց մըն էր։

Լաւ չենք ճանչնար արձանագործ Գառզուն, եւ սակայն մետաղէ իր տոտեմը կը յայտնուի իբրեւ խորհրդանշան մը՝ կազմուած անիւներէ, թնդանօթներէ, կցուած ու սեւ ներկուած մասերէ։ Հոս կը վերագտնենք իր հատու լեզուն։

Աղանետունը անակնկալներ վերապահած է։ Կարգը թատրոնինն է։ Փերիքոլի թատերաբեմին վարագոյրը կը ծածկէ կղմինտրեայ պատերը, մաղուող լոյսի մը տակ, Օֆէնպախի երաժշտութեան կշռոյթով մարդու պատկերներ կը յայտնուին կլոր տաղաւարին մէջ։ Անոնց փողփողուն տարազները, յարդարումնե–րու բարեձեւ արապեսքները, վարդակիրները կախարդանքը կ՚աւետեն։ Բեմայարդար Գառզուն նկարածը կը վերածէ կախարդանքի։ Գայլերու անտառը, ռոմանթիք ժիզէլը, օփերային համար ներկայացուած Ռամոյի Էնտ Կալանթը եւ Թոմէտի Ֆրանսէզին համար ներկայացուած Աքալին մեզ կը տանին բանաստեղծութեան եւ քնարերգութեան թագաւորութեան։ Ստեղծագործական իր թափին մէջ Գառզու կը խառնէ փափուկն ու վայրագը, հմայքը եւ ուժը։ Ամէն ինչ հէքեաթ է, այլափոխութիւն։

«Կ՚ուզէի դուրս բերել այն կախարդանքը որ ամէն ինչի մէջ կայ», կ՚ըսէ Գառզու, որ կ՚առաջարկէ ընկերակցինք իրեն առեղծուածներով եւ խաղալիքներով լեցուն իր երկար ճամբորդութեան մէջ։

ՀՈՂՎՐՏԻՔ

ԿԱՐՕ ՕՀԱՆԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՏԷՍԻՆ. – Յուլիս 15-ի Չորեքշաբթի օր համայնակուլ հողին յանձնեցինք մեր գաղութին արժանաւոր անձնաւորութիւններէն՝ Կարօ Օհանեանը։ Անողոք հիւանդութիւնը երկար ատեն զինքը հիւծելէ ետք զգետնեց։ Ծակատագրական էր կ՚ըսենք արեւելքցիի հոգեբանութեամբ. սակայն կը մոռնանք որ տարիները անըղդալաբար կը սահին ու մեզ փիզիքապէս կը քայքային։

Ողբացեալը անբաժանելի մէկ մասնիկն էր Տէսինի գաղութին։ Ան, որքա՛ն համեստ ու սակաւախօս, նոյնքան զօրծունեայ ու գործնական գաղափարներով տորագրած էր թէ՛ իր անհատական կեանքին ու մանաւանդ ազգային աշխատանքներու նկատմամբ։ Գաղութին կազմութեան սկզբնական շրջանին Կարոյի սրճարանը տեսակ՛ մը դեսպանատուն դարձած էր, ուր կը դիմէին Հայու անճար բեկորներ, լուծում մը գտնելու իրենց անորոշ վիճակին։ Կարօ օգտակար կ՚ըլլար բոլորին իր կարելիութեան սահմաններուն մէջ ցուցմունքներ ընելով։

Կարօ Օհանեան ծնած էր 1903-ին Կեսարիոյ մօտակայ գիւղաքաղաքներէն Թալասի մէջ, ուրկէ ժառանգած էր իր ձեռնհասութեան ոգին։ Փոքր տարիքէն կորսնցուցած էր իր մայրը, ու իր երկու եղբայրներուն հետ մնացած իրենց հօրաքրոջ հոգածութեան տակ։ Իր նախնական ուսումը սկսած էր իր ծննդավայրի դպրոցին մէջ, սակայն շուտով ընդհատուած 1915-ի տեղահանութեանց հետեւանքով։ Իրենց ընտանիքը եւս են թարկուած էր Եղեռնի ողբերգութեանց։ Կարած անցած էր մահաբոյր անապատները եւ հրաշքով առանց կորուստի հասած էր Սուրիոյ Հալէպ քաղաքը։ Այդտեղ ընդունուած էր պատուելի Ահարոն Շիրաճեանի ազգային որբանոցը։ Այստեղ մնացած է չորս տարի, ապա յաճախած Հայկազեան Վարժարանը։

Զինադադարէն ետք՝ 1919-ին իր հօրեղբօրը յանձնարարութեամբ փոխադրըուած է Պոլիս եւ ընդունուած իբրեւ յաջողակ աշակերտ Արմաշի նորահաստատ գիւղատնտեսական վարժարանը։ Իսկ 1920-ին Պոլսոյ Ազգային Խնամատարութեան որոշումով այդ վարժարանի աշակերտութիւնը ուսուցիչներու ընկերակցութեամբ կը փոխադրուի Հայաստան, ուր պիտի հաստատուէր յատուկ շէնքի մը մէջ, Հայաստանի կառավարութեան կարգադրութեամբ։

Սակայն, դժբախտաբար, քաղաքական վաղահաս վերիվայրումները ձախողութեան կը մատնեն այդ ծրագրի իրագործումը։ Համայնավար ուժերը կը ներխուժեն, կը գրաւեն երկիրը եւ աշակերտները հազիւ ամիս մը մնացած Հայաստանի Հանրապետութեան սահմաններուն մէջ, իրենց ուսուցիչներով յատուկ միջոցներով դարձեալ կը վերադառնան Պոլիս։ Կարօ Օհանեան իր հօրեղբօր խընամքով տարի մը կը յաճախէ Պոլսոյ մէջ վերաբացուած Բագրատունի Առեւտրական վարժարանը, ուրկէ կը ըստանայ վկայական մը։

1922-ին քեմալական ուժերու մուտքը Պոլիս, անապահով ու խառնակ վիճակ մը կը ստեղծէ եւ Կարօ Օհանեան իր եղբօրը Արամի հետ կ՚անցնի Ֆրանսա։ Կարգ մը թափառումներէ ետք ի վերջոյ կը հաստատուի Տէսին, ուր հայ գաղութ մը կազմուած էր։ Ապա կ՚ամուսնանայ ու օրինակելի տաքուկ բոյն մը կ՚ունենայ։

Ան, կանուխէն մտած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը։ Իբրեւ հաւատաւոր, նուիրեալ եւ ուղղամիտ կուսակցական իր համեստ նպաստը բերած է այդ կուսակցութեան առաջադրանքներու իրականացման։ Մանաւանդ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Տէսինի Տան շինութեան ընթացքին իր գործօն ու նիւթական աջակցութիւնը չէ զլացած։ Է՛ր նաեւ ջերմեռանդ Հ. Մ. Ը. Մ.-ական մը եւ իր սըրճարանի գետնայարկը տրամադրած էր այդ մարզական միութեան իբրեւ ժողովատեղի եւ կեդրոնատեղի։ Իր բարոյական նուիրումը նաեւ ֆրանսական բանակի հայ նախկին Ռազմիկներու Միութեան նկատմամբ։

Եղած է նաեւ ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Տէսինի դպրոցին Կրթական Մարմնի գանձապահը, պաշտօն զոր վարած է ձեռնհասօրէն։ Դարձեալ գանձապահի հանգամանքով աշխատած է 1915-ի Մեծ Եղեռնի զոհերու յիշատակին նուիրուած յուշարձանի շինութեան յանձնախումբին մէջ։

Իր գործունէութեան այս քանի մը ակնարկները լիովին կը բնորոշեն Կարօ Օհանեանի նկարագիրն ու արժանիքը։

Եթէ ինքնին դժբախտութիւն մըն է մահը, մանաւանդ երբ կարելի էր տակաւին ապրիլ, այսուհանդերձ պէտք է մխիթարուիլ որ Կարօ Օհանեան փակեց իր աչքերը իր սիրելիներով շրջապատուած։

Անոր մահով գաղութը կորսնցուց իր ժրաջան անդամներէն մին։

Յարգանք իր թարմ յիշատակին։

ԳՈՒՐԳԷՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Յունիս 14-ին, տեղի ունեցած է Հ. Օ. Մ.-ի «Օնիկ Պօտուրեան» Հանգստեան Տան նոր շէնքի հիմնարկէքի արարողութիւնը։ Ներկայ եղած են Հայրապետական պատուիրակ Դաւիթ Եպիսկ. Սահակեան, Յարութիւն Ծ. Վրդ. Մուշեան, Գրիգորիս Վրդ. Բունիաթեան, հայկական կազմակերպութեանց ու մամուլի ներկայացուցիչներ եւ հոծ բազմութիւն մը։ Արարողութենէն ետք Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ ճաշ մը տրուած է։ Խօսք առած են Հ. Օ. Մ.-ի Շրջ. Վարչութեան ատենապետուհին Ալիս Մարկոսեան եւ «Արմենիա» Մշակ. Ընկերակցութեան կողմէ Մուրատ Սահակեան, անդրադառնալով Հ. Օ. Մ.-ի գործունէութեան եւ Հանգստեան Տան նոր շէնքի կառուցման։ Տան առաջին շէնքը նուիրած է Տիկին Արուսեակ Պօտուրեան, ի յիշատակ իր ամուսնոյն։ Տարիներու ընթացքին Հ. Օ. Մ.-ի ջանքերով գնուած է յարակից հողամասը, անոր վրայ կառուցանելու համար հինդ յարկանի նոր շէնքը։ Ներկայիս աւելի քան 30 ծերուններ կը պատըսպարուին Տան մէջ, նոյնքան ալ դիմումներ կան։ Տարուած աշխատանքներուն ի գնահատութիւն տեղւոյն վրայ եղած սրտաբուխ նուէրներէն գոյացած է 90 միլիոն նոր փէսօ։ Փակման իր խօսքին մէջ Դաւիթ Եպիսկ. վեր առած է հայ կնոջ դերը մեր պատմութեան մէջ։

×

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Յունիս 25-ին մեռած է ընկ. Դաւիթ Նալպանտեան։ Ծնած էր 1903-ին՝ Խօտէմիչ։ Իգմիրի աղէտէն ճողոպրելով իր եղբայրներուն հետ ապաստան գտած էր Յունաստան, ապա՝ 1928-ին հաստատուած Պուէնոս – Այրէս, ուր եղած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի հիմնադիր անդամներէն եւ գործօն դեր մը ունեցած սկաուտական շարժումին մէջ։ Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է նոյն օրը։ Գերեզմանատան մէջ դամբանական մը խօսած է Թագւոր Սարաճեան։

×

ԳՈՔԻՆԻՈՑ (Աթէնք) «Զաւարեան» բարահին մէջ, Յունիս 23-ին գումարուած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի տեղւոյն մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը։ Բացումը կատարած է նախկին վարչութեան ատենապետ՝ եղբ. Կարօ Յովակիմեան։ Կարդացուած է վարչութեան գործունէութեան տեղեկագիրը։ Մասնաճիւղի սկաուտական եւ արենոյշներու խումբերու մասին տեղեկութիւններ տուած է խմբապետ եղբ. Պերճ Գրիգորեան։ Միութեան ոտնագնդակի խումբը, իր դասակարգին մէջ 5-րդ տեղը գրաւած է։ Ժողովի աւարտին կատարուած է նոր վարչութեան ընտրութիւնը։

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԲԱՆԱԿԸ ԿՈՒՇԱՆԱՅ

Իպրահիմ փաշայի մեռնելէն յետոյ, անոր երիտասարդ զաւակը ժառանգեր էր իր հարստութիւնը։ Կը պատմէին, որ Իպրահիմ փաշայի հարստութիւնը պղնձէ քաղաքի հէքեաթին պէս եղած էր։ Գաւառապետներէն յաճախ կը յիշէին խորը գլուխով ու ծանր մօրուսով Իպրահիմ փաշան, որուն քէօշքին շուրջ ժանտամներ պահակ կը կենային եւ որ յաճախ ժանտարմ ծառաներով, արաբական ձիու մը վրայ հեծած, քաղաք կ՚երթար։ Կ՚ըսէին, որ քաղաքը ի պատիւ անոր մուտքին՝ զինուորներու հրացաններ արձակել կուտար։ Կ՚ըսէին, որ փաշան տիկերով ոսկի ունի ու միայն ձիուն թամբին վրայ շարած թանկագին քարերը խոնախ մը կ՚արժէ։ Այն օրերուն միանակ քէօշքի պարտէզին մէջ եօթը աղբիւրներ կը պոռթկային ու ընդարձակ պարսպաւոր պարտէզին մէջ ճէննէթի հաւեր կային ու նուռերը պարխսպներուն վրայ կը փըլէին։

Անոր խոնախը հայ եւ յոյն որմնադիրներու գործն էր, Դամասկոսի խալիֆաներու պալատին ոճով շինուած։ Կը պատմէին, որ փաշան իր խոնախին մէջ կը պահէ եղեր պարուհիներ, աշուղներ, քէօչէկներ։ Անոր խոնախին մէջ եղած էր այն նշանաւոր չէրքէզուհին, որ ծովի պէս կապոյտ աչքեր ունի եղեր եւ դիշերի չափ սեւ վարսեր։ Իպրահիմ փաշան ինք շինել տուած էր Գարափունարի մի քանի կարեւոր աղբիւրները, մզկիթն ու մինարէթը։

Փաշայի մեռնելէն յետոյ, անոր զաւակը՝ Սալիհ պէկ, նիհար կազմով, յաճախ լուռ երիտասարդ մը, կը սկսի հետըզհետէ փճացնել հօր հարստութիւնը, պահելու համար իր հօր դարպասը աշուղներով ու պարուհիներով։ Յաճախ այնտեղ կը հիւրասիրուէր քաղաքի վալին, որ պարտէզի պարիսպէն ներս կ՚անցընէր սաղուանական գիշեր մը։ Որպէս աւանդական պատիւ իր հօր դարպասին, տղան պահած էր հօր ձիուն թամբը եւ յաճախ մի քանի թիկնապահներով քաղաք կ՚իջնէր, երբ մանաւանդ կ՚իմանար որ նոր աղջիկներ ու պարուհիներ եկած են Կուրճիստանէն կամ յունական կղզիներէն։ Կ՚ըսէին նաեւ, որ անոր հարըստութեան կարեւոր մէկ մասը փճացուցած էր Աննիթա անունով յոյն պարուհի մը։

Խոնախը հետզհետէ սկսած էր խախտուիլ ու հովիններուն թիւը քիչնալ։ Ծառայող սպասուհիները սկսած էին պակսիլ, եւ սակայն դարպասը բաց էր եկող ու անցնող անցորդներուն ու բարձրաստիճան պաշտօնեաներուն։ Երբեմն հեռու տեղերէ տէրվիշներ կուգային՝ իրենց կախարդ ձեռնածութիւններով Իպրահիմ փաշայի տղան զուարճացնելու։

Սալիհ պէկ չարիք ըրած չէր քրիստոնեաներուն։ Լէյլ ու Մէճնունի գեղեցիկ հէքեաթի մը պէս կը լսէր Սպիտակ Ձիաւորի ու Ձէյնապի պատմութիւնը։ Գեղեցիկը միշտ ուժեղին կը կամենար։ Ուզած էր հեղ մը միայն տեսնել Սպիտակ Ձիաւորը։ Եթէ օր մը Մարտիկ իր դարպասէն ներս մտնէր, ան պիտի ընէր իր լաւագոյն յարգանքը, պիտի ուզէր, որ պարուհիները պարէին անոր համար ամբողջ գիշերը։

Իպրահիմ փաշայի տղան Գարափունարի հրապարակը շատ քիչ անգամ կ՚ելլէր։

Զուլֆա, Իպրահիմ փաշայի տղուն դարպասի պարուհին էր դարձեր, ուր կը զուարճանային նաեւ զինուորական պաշտօնեաները, Հաճի Հիւսէյնը, ժանտարմներու պետը, ուր երէկեն ի վեր կը հիւրասիրուէր Սարը պինպաշին։ Խորված սազ՝ նուագ, նապաստակ՝ զինիով եփուած, կարմրցուած ոչխար, արծաթ դըգալ, սազ սազանտար ու Զուլֆայի հէշտագրգիռ պարը։

(Շար. 364)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սեբաստիոյ Դաւրաւ Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը իր բոլոր ան - դամ – անդամուհիներով, խորին ցաւակ-ցութիւններ կը յայտնէ հայրենակից՝ Մկրտիչ Հայթայեանի մահուան առթիւ, իր եղբօր Պ. Նշան Հայթայեանի, Այրի Տիկին Սաթենիկ Հայթայեանի եւ զա - ւակներուն եւ բոլոր պարագաներուն:

×

Այս տխուր առթիւ փոխան ծաղկեպը - սակի Տէր եւ Տիկին Շմաւոն Պալեան 100 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգա - ւաճման:

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Ցաբէթ Ցարութիւնեան Վարդավառի տօնին առթիւ փոխան հո - գեհանգիստի, Տարօն Տուրուբերանի ննջեցելոց եւ նահատակներուն հոգւոց հանգստեան համար հետեւեալ նուէրնե - րը կ'ընեն. – 250-ական Ֆ. Աղքատախը-նամին, Դպրոցասէր վարժարանին, Հայ Ուսանողներու եւ Երիտասարդներու Նո-րակազմ Միութեան, Տարօն – Տուրբե - րանի Հայր. Միութեան (Ստանալ «Յա-ռաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Մուրատ – Ռափայէլեան նախկին աշակերտաց միութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Վիչէն Փարմաքսըզեանին, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Փարմաքսըզեանին, Պ. Կիյոմ Փարմաքսըզեանին եւ աղջկան, Արհ. Գերպ. Կարապետ Եպիսկ. Ամա - տունիին եւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց մօր, կնոջ, հարսին եւ ազգակա - նին՝

Տիկին ՔԼԵՄԱՆԹԻՆ ՓԱՐՄԱՔՍԸԶԵԱՆԻ

(Ծնեալ Եաղուպեան)

մահուան առիթով:

Միութիւնը այս առթիւ, փոխան ծաղ-կեպսակի կը նուիրէ 300 Ֆ. Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Միսաք Գրիգորեանի մահուան առթիւ (Սէնթ Անթուան – Մարսէյլ) Եսթեր Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկին Թոմասեան եւ Յարութիւն Մէքճեան կը նուիրեն 50-ա-կան Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն – Մօրիսի վարչու-թիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է ի նպաստ Դպրոցին Տէր եւ Տիկին Սարգիս Յովհաննէսեանէ 100 Ֆ. իրենց զաւկին Փաթրիքի ամուսնութեան առիթով:

×

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալու - թեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի ողբացեալ Վարդան Փիրանեանի յուղարկաւորութեան առ - թիւ. – Էքմէքճեան ընտանիք ե. պ. 50, Տիկին Ճամուզեան Կապոյտ Խաչին 100, Տիկին Ֆրանկիւլեան Կապոյտ Խաչին 50, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Ալեանաքեան ե. պ. 100, Կապոյտ Խաչի քաղաքի վարչութիւ-նը Մշակութային Տան 100, Սէֆէրեան ընտանիք Կապոյտ Խաչին 50, Սէնթ Մար-գըրիտի Տիկնանց Միութիւն ե. պ. 100, Տէր եւ Տիկին Պոտուրեան ե. պ. 50, Տի-կին Մարի – Պերթ Պաթանեան ե. պ. 50, Տէր եւ Տիկին Քազուրեան ե. պ. 50, Տի-կին Ճնտիկեան ե. պ. 50, Այրի Տիկին Սանթուրեան ե. պ. 50, Տիկին Սիրվարդ Պապիկեան Կապոյտ Խաչին 50, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Քազուրեան ե. պ. 100, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պարսամեան ե. պ. 100, Տիկին Տիրատուրեան ե. պ. 50:

SEVAN VOYAGES

ANNONCE

SES DEPARTS GROUPES

LYON - BEYROUTH

du 1 au 29 août **du 8 au 19 août**

prix : 2200 F

Pour tous Renseignements:

Varoujan SARKISSIAN

SEVAN VOYAGES

48. Cours de la Liberté 69003 - LYON

Téléphone: (7) 860. 13. 66

ԵՐԳԻԶ՝ ՊԵՏԻԿ Ձեզի կը սպասէ

ԻՐ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

ուր պիտի գտնէք լաւագոյն ճաշերը, լաւագոյն գինիներով եւ հայկ. ջերմ մթնոլորտի մը մէջ

BAR - RESTAURANT

SPÉCIALITÉS ARMENIENNES

Direction : M & Mme Bédikian

ՍԵՒԱՆ SEVAN

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B Clément, 94140 ALFORTVILLE

tél. 376 32 19

Fermé le lundi *Ouvert tout l'été*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի Մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւ - եալ նուէրները. – Տէր եւ Տիկին Պետրոս Աբրահամեան փոխան ծաղկեպսակի 100 Ֆ. Տիկին Սաթենիկ Թերզեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գապա - եանէ 200, Տէր եւ Տիկին Էքմէքճեանէ 100, Մի ոմն-է 200, Համակիր մը 100 Ֆրանք:

L'OFFICE NATIONAL DE LA CULTURE ET DES TRADITIONS ARMENIENNES

Présidents d'Honneur:

Monsieur ALAIN POHER

(Président du Sénat)

S.E. Mgr. JEAN RUPP (Arhevêque)

Organise

Un 3e PELERINAGE en Roumanie aux Monuments et aux Eglises Arméniennes

(du XIVe au XIXe siècle)

DU 6 AU 20 AOUT

Animé par: GERARD STEPHANESCO

et

Un PELERINAGE en Bulgarie, aux Eglises et Communautés Arméniennes de Bulgarie

DU 28 AOUT AU 11 SEPTEMBRE

Renseignements et documentation:

Tél.: 734. 61. 41 (le matin)

Office National de la Culture et des Traditions Arméniennes

16, Rue José - Maria de Heredia

75007 - PARIS

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.– Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնա-ճիւղի Պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 7-ին, Casino Charbonnière.

×

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեց-ւոյ հիմնարկութեան 50-ամեակի բացա - ռիկ հանդիսութիւնը՝

Հոկտեմբեր 11, Կիրակի օր,

բարձր հովանաւորութեամբ Հայրապե - տական Պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ:

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան

Որբերու Օգնութեան Մարմնի

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ի նպաստ՝ Հայկ. Վարժարաններու

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6-ԻՆ

VENDREDI 31 JUILLET à 21 h.

à la MAISON de la CULTURE ARMENIENNE de DECINES

PROJECTION DE DIAPOSITIVES

DISCUSSION

sur

L'ARMENIE SOVIETIQUE

A l'occasion de l'organisation d'un voyage en Arménie, en Géorgie et à Moscou du 14 au 25 août.

ENTREE LIBRE

L'OFFICE MUNICIPAL SOCIO-CULTUREL

en collaboration avec

L'ASSOCIATION DES ARMENIENS ET L'UNION HELLENIQUE

organise

Une Grande Soirée Arméno - Grecque

avec VICKEN

accompagné par Simon et Varouj

et ANGELIQUE IONATOS

(Grand Prix de l'Académie Charles Cros)

DIMANCHE 2 AOUT à 21 h.30

PLACE MIRABEAU -- MARTIGUES

Renseignements :

Office Municipal Socio - Culturel

19, quai Paul-Doumer, Martigues

tél. 80 32 86 Prix des places : 25 F

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՓԱԿ Է ՕԳՈՍՏՈՍ ԱՄԻՍԸ

ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2-ԻՆ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ.–

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Սեպտեմբեր 26-ին՝

ՍՈՖԻԹԷԼ

Ի նպաստ Կապոյտ Խաչի գործու-նէութեան եւ Իսիի Ս. Մարիամ Աստ-ուածածին Եկեղեցւոյ նորոգութեան:

OPTIMA Tours

ARMENIE 1981

CALENDRIER DES PROCHAIN DEPARTS

Δ 14 Août 1981

Δ 4 et 18 Septembre 1981

Pour chaque départ 3 formules de séjour 12 - 14 et 16 jours.

Cette année des formules originales:

1°/ *Voyages combinés en Arménie avion / bateau «LITVA».*

— *Départ par avion le 27 Juillet (séjour du 28 Juillet au 6 Août Erevan).*

— *Croisière en bateau du 7 au 14 Août arrivée Marseille.*

— *Croisière bateau du 15 au 23 Août séjour à Erevan du 23 Août au 2 Septembre et retour par avion le 3 Septembre.*

2°/ *Voyages combinés:*

— *1 semaine EREVAN / 1 semaine Lac Sevan.*

— *1 semaine EREVAN / 1 semaine Sotchi (Mer Noire)*

Départ de Lyon vol direct le 14 août

en raison des nombreuses inscriptions nous avons affrêté un appareil plus important dans lequel il reste encore quelques places libres

Dépêchez-vous de vous inscrire auprès de la Maison de la Culture de Décines 15, rue du 24 Avril 69150 DECINES tél : 7 . 849 . 42 . 97

RENSEIGNEMENTS - INSCRIPTIONS :

OPTIMA Tours

67-69 rue Quincampoix (angle rue Rambuteau) — Tél. 274-27-20

75003 PARIS

Telex : 211 324 F.

Métro : Rambuteau ou Etienne Marcel

Lic. A 946 (Agence agrée INTOURIST)

MARCEL UMIDIAN PRADO VOYAGES

353, Avenue du Prado 13008 MARSEILLE

Tél.: (91) 76-21-80 chaque jour de 17 à 19 h.

Pour la Région Lyonnaise:

MAISON DEL CULTURE ARMENIENNE DE DECINES

Jusqu'à 16h.00: Mme. BARAVIAN — de 16h.00 à 18h.00: Mme. ANTABLIAN

15, Rue de 24 AVRIL, 1915 - 69150 DECINES Tél.: 849. 42. 97

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Commission paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՅՈՒԼԻՍ 28
MARDI 28 JUILLET 1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
Le Seul Quotidien Armenien en Europe Occidentale
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: Arpik MISSAKIAN
Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ: 160 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 350 Ֆ. - Հատը: 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.959
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
56e ANNÉE — No 14.959

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՆԻ նախագահ ընտրուեցաւ, ինչպէս նախատեսուած էր, Մոհամէտ Ալի Ռաճայի, ձայներու աւելի քան 90 առ հարիւր համեմատութեամբ, ինչ որ աւելի է քան Պանի Սատր 1980 Յունուարին: Բայց հարկ է նշել, որ քուէարկելու իրաւունքի տարիքը իջած էր 15-ի...: Պաշտօնական արդիւնքները Երեքշաբթի կը յայտարարուին միայն: Վերջին օրերուն ալ գնդակահարում, տուներու խուզարկութիւն եւ զանազան միջադէպեր չեն պակսած: Վիրաւորներ ալ կան, որոնց մէջ նոյնինքն Խոմէյնիի փեսան:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ծայրայեղ — աջ Միլլի Սելամէթ (Ազգ. Փրկութիւն) կուսակցութեան պետը՝ Նեճմէտտին Էրպաքան եւ իր կուսակցութեան ինը ուրիշ անդամներ ազատ արձակուած են, առջի օր, ինչ որ բաւական զարմանք պատճառած է: Ապրիլին երբ իր դատավարութիւնը սկսէր 14-էն 36 տարի բանտարկութեան պատիժ մը կը նախատեսուէր, ինչ որ պահանջած էր դատախազը, իրեն եւ իր ուրիշ կուսակիցներու դէմ: Իրենց դէմ ամբաստանութիւնն այն էր, որ կազմակերպութիւն մը հիմնած են՝ Պետութեան օրէնքները ենթարկելու համար իսլամական Պետութեան մը: Միւս կողմէ Իզմիրի բանտին 60 ծայրայեղ — ձախ բանտարկեալներու կամաւոր ծոմը տարածուած է եւ ներկայիս թիւը հասած է 30-ի: 19 հոգի հիւանդանոց փոխադրուած են:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մէջ, այս անգամ տանտիկիններ են, որ փողոց իջան բողոքելու համար ուտեստեղէնի պակասին դէմ եւ ամսական միայն 3 քիլօ միսի բաժնեչափի անձ գլուխ: Սոլիտառնիթէ ալ գործադուլի սպառնալիք կ'ընէ եթէ բաժնեչափերու ձեռք առնուած միջոցները չջնջուին:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ Ռեկընի բանագնացը յաջողեցաւ հրադադար մը ընդունիլ տալ կողմերուն (Իսրայէլ եւ Պաղեստինցիք) եւ շաբաթավերջին համեմատաբար յարգուած էր, բացի մէկ — երկու միջադէպէ:

ՎԻԼՕ եղբայրներէն մէկը՝ Ժան — Փիէռ ամբաստանութեան տակ առնուեցաւ Պիեռ եւ Պել — Ժառտինիէռ ընկերութեանց ընկերային ինչքերու չարաշահման համար: Պետութիւնը թէեւ 100 միլիոն պիտի տայ Պուսաք — Սէն — Ֆրէռի, փրկելու համար աշխատաւորները պաշտօնազրկումէ բայց առոր երաշխիքը պիտի ըլլայ Վիլօներու անձնական հարստութիւնը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ (Օուրոլ) Ջարդին պատմութեան ծալքերը օրէ օր կը բացուին եւ ՍԱՔ-ի ազգ. քարտուղարն ալ ձերբակալուելէ ետք, ամբաստանուեցաւ: Կը թուի որ բաւական հին ու նոր հաշուեհարդարներ, կողոպուտներ, սպանութիւններ եւլն. եւլն. մէջտեղ պիտի ելլեն մինչ Ջարդին 6 զոհերէն, Երկուշաբթի առտու դեռ միայն մէկուն դիակը գտնուած էր:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ վրայ խորհրդային օդանաւի մը հետ բախում ունեցող արժանթինեան օդանաւը կ'ըսէ Սընտէյ Թայմզ Իսրայէլէն զէնք կը տանէր Իրան, ըստ երկու երկիրներու միջեւ ստորագրուած համաձայնութեան մը: Թերթը անունը կուտայ զուիցերացի զինավաճառի մը՝ Անդրէաս Ճէննի, որ ըսած է թէ 360 թոն զինամթերքը պիտի յանձնուէր Լառնաքայի ճամբով, 12 անգամէն:

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

«Ինչո՞ւ Հայկ. ահաբեկչութիւն մը կայ Զուիցերիա»

ՀԱՐՑ ԿՈՒՏԱՅ ՏԵՂԻՈՅՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Ուրբաթ, Յուլիս 24-ի Թրիպիւն տը Ժընեւը, կրկին կ'անդրադառնայ ահաբեկչական արարքներուն առթիւ, ծագած կարգ մը հարցերու: Նախքան հարցադրոյցը եւ ոստիկանութեան մէկ կոչը՝ եղեռնափորձերու վկաներուն, թերթը կը յիշէ թէ հայկ. ահաբեկչութեան զարթնումը տեղի ունեցաւ 1974-ին (Յառաջ՝ պէտք է ըլլայ 73) Լոս — Անճըլըսի մէջ, Թուրք հիւպատոսին եւ փոխ — հիւպատոսին սպանութեամբ Գուրգէն Եանըղեանի կողմէ: Յաջորդաբար, կ'ըսէ թերթը, ԱՍԱԼԱ-ն ամբողջ աշխարհի մէջ ահաբեկումներու երկար շարքի մը ձեռնարկեց ու կ'ոգեկոչէ տրուած դրդապատճառը՝ 1915-ի Իթթիհատի կազմակերպած ցեղասպանութիւնը: Թերթը կ'ըսէ թէ վերջին տարիներու ԱՍԱԼԱ-ն (Հ. Գ. Բ.) տէր եղած է աւելի քան 100 ահաբեկումներու, ու կ'աւելցնէ՝ ՍԷ-ՏԷ-ՍԷ-Ա-ն (եւ այս սկզբնատառերուն կուտայ սա հրաշա՛լի բացատրութիւնը՝ Հայկ. ցեղասպանութեան պաշտպան կոմիտէ...), որու կեդրոնը Փարիզ է, իր գլխաւոր պայքարը տարաւ Ժընեւ՝ «Ազգերու պալատը» մարդկային իրաւանց պաշտպանութեան ենթայանձնախումբին առջեւ, 30-րդ պարբերութեան համար, որու մասին դեռ ոչ մէկ որոշում տրուած է: Յետոյ, Թրիպիւն տը Ժընեւի խմբագրութիւնը կ'ոգեկոչէ «Հոկտ. 3» շարժումին ստեղծումը, իբրեւ հետեւանք երկու երիտասարդներու ձերբակալման, Հոկ. 3-ին երբ արկածով իրենց պատրաստած ռումբը պայթեցաւ Պօ — Սիթ պանդոկի մէկ սենեակը, յետոյ, այս նորը՝ Յունիս 9, որ Նախորդին հետ մաս կը կազմեն Հ. Գ. Բ.-ին, եզրակացնելու համար, որ Զուիցերիոյ 3000 անդամներէ կազմուած հայ գաղութը քանիցս դատապարտած է այս արարքները եւ զեկոյցով մը, հրատարակուած Հինգշաբթի, «Զուիցերիոյ Հայկ. Միութիւնը, «անիմանալի եւ անընդունելի» կ'որակէ այս արարքները, ցաւելով հանդերձ ի տես «Թուրք կառավարութեան անտարբեր դիրքին»:

Այս նոյն էջին վրայ, Լիւք Մաթիլ հարցազրոյց մը հրատարակած է հայ գաղութին անդամներու հետ, եւ իբրեւ նախաբան իսկ, կ'ըսէ «ինչպէս կ'ուզէք որ բացատրենք ձեզի Զուիցերիա գործուած եղեռնափորձերու վերջին շարքին պատճառները, երբ մենք իսկ չենք հասկնար»: Այս է, կ'ըսէ Մաթիլ, հակիրճ ամփոփումը զուիցերահայ շրջանակներու ազդեցիկ անձնաւորութեանց դիրքին: Լրագրողին հայ խօսակիցներու յայտարարութիւններու գլխաւոր կէտերն են. —

Զուիցերիան մեր մէկ մասն է: Ձենք ծածկեր որ հայ դատը հասկնալի է մեզի եւ ինչ որ կրնայ տկարացնել Թուրք պետութիւնը, մեզի հասկնալի է: Բայց հայ ըլլալով հանդերձ, մեզի համար Զուիցերիան քիչ մը, կամ շատ, մաս մըն է մեզմէ, Մենք մեր վրայ պիտի չյարձակինք:

Մեր մէջ, կ'ըսենք, ուր որ երկու հայ կայ, քաղաքական երեք կուսակցութիւն կայ: Կը խորհինք որ մէկ զգացում կայ, որ հասարակաց է բոլոր Հայերուն, այն որ կեղեքուած են, իրենց հողէն, իրենց ինչքերէն, ազգ մը կազմելու իրենց իրաւունքէն: Անկէ զատ, ոչ միայն ընկերային, քաղաքական, կրօնական նոյն տարբերութիւնները կը ներկայացնենք ինչպէս կարելի է գտնել որեւէ Պետութեան մօտ, այլեւ մեր կրկնակ պատկանելիութեան պատճառով, կ'իւրացնենք անոնք որոնք կան այն երկրին մէջ, ուր կ'ապրինք: Ուրեմն, սովորական մահկանացուէն աւելի տարբերումներ ունինք: Այդ կրկնակ ինքնութիւնը խոչընդոտ մը չէ, ընդհակառակն: Կը նշանակէ աւելի հարուստ ըլլալ:

Ինչո՞ւ հայ ահաբեկիչները չեն յարձակիր Թուրքիոյ վրայ: Օ՛հ, շատ մը պատճառներով: Նախ գրեթէ հայ չկայ այդ երկիրը եւ միակ գաղութը Պոլիս է, որ երբեք հայկ. չէ եղած: Յետոյ, բոլորս գիտենք որ հայկ. ռումբեր — կամ իբրեւ թէ այդպէս — դնողները ուրիշներու կողմէ դրդուած են: Հայկ. պետութիւն չկայ, ուրեմն՝ ոչ բանակ, ոչ մարզումի կայան: Պատրաստութիւնը կը կատարուի պաղեստինեան կայաններու մէջ: Պաղեստինեա՞ն պետութիւն ալ չկայ: Ի՞նչ փոյթ գործնականապէս կայ: Ուրեմն մեր կարծիքով (իմա՛ միշտ զուիցերացի լրագրողին հայ պատասխանատու խօսակիցները), գործնականին մէջ, հայ աքթիվիսթներու ետին կան Պաղեստինցիները, որոնք նաեւ մարզեցին Պատերի եւ Կարմիր Ջոկատներու անդամները: Աւելի հեռուն, ծանօթ է որ գնդ. Քատաֆի մեծ ծրագիր մը ունի արեւմտեան աշխարհի ապակայունացման: Եւ եթէ, միւս կողմէ, ոչ Խորհ. Միութիւնը ոչ ալ Միացեալ — Նահանգները որոնք անկասկած միջոցներն ունին, բան մը չըրին բնականոն դարձնելու համար կացութիւնը «երեք ծովերու» միջեւ (Միջերկրական, Սեւ ծով եւ Կասպից ծով) ուրեմն շահ մը ունին...:

×

Ապա Թրիպիւն տը Ժընեւ կը ճշդէ Ժընեւի կայարանի արարքին զոհերու ինքնութիւնն ու վիճակը: Ամէնէն ծանր ու մտահոգիչն է, կ'ըսէ 22 տարեկան զուիցերացի երիտասարդին վիճակը, որ շատ ծանր այրուածքներ ունի ամբողջ մարմնին վրայ: Կոչ մըն ալ կայ բոլոր անոնց, որոնք կրնան տեսած ըլլալ մարդիկ որոնք պայուսակ մը կը դնէին 125 թիւ արկղը, «գաղտապահութեան» ապահովութիւն տալով: Հաստատուած է որ Պեռնի, Լօզանի եւ Ցիւրիխի ռումբերը նոյն նիւթէն շինուած էին:

ԱՆՈՐԱԿԵԼԻՆ

Ահա անունը ահաբեկչական արարքի մը ուղղուած Հ. Յ. Դ.-ի հաւատաւոր ուխտեալներէն՝ Տոքթ. Մելքոն Էպլիղաթեանի դէմ: Ծանր վիրաւոր՝ մեր սիրելի ընկերը ողջ է: Վրդովում ու դատապարտում առաջին զգացումներն են մեզ համակող: Ոճիր մը Պէյրութի մէջ, ուր ռումբերու տեղատարափը հանապազօրեայ ռազմախաղերուն մաս կը կազմէ, կրնար սեւ ցանկի մը վրայ աւելցուած անուն մը ըլլար միայն: Լիբանանեան ողբերգութեան մէջ մեր երիտասարդութիւնը անթիւ զոհեր տուաւ դիմադրելու համար մեր գաղութին պարտադրուած տարրալուծման վտանգին դէմ: Այդ բոլորը լուրջ մտահոգութիւններ կը յառաջացնէին մեր մօտ բայց եւ այնպէս կը շարունակէինք յուսալ, որ շնորհիւ այդ զոհողութիւններուն երբեմնի այդ շէն գաղութը պիտի գտնէր ապրելու եւ ստեղծագործելու իր բնական ընթացքը:

Դաշնակցական մարդը ո՛չ անցեալին ո՛չ ալ ներկայիս իր կեանքը սակարկելու անձը եղած է, երբ խնդրոյ առարկայ է ժողովուրդին գոյութեան հարցը: Ու ամէն անգամ օրհասական պահերուն կը գտնուէր մէկը այն հազարաւոր ուխտեալներէն, իր կեանքին գնով մերժելու մեր համայնքներուն սպառնացող դաւադրութիւնները: Նոյն վիճակը նաեւ հոն՝ Պէյրութի մէջ, ուր մեր գոյութեան ըսպառնացող վտանգը օր ըստ օրէ կը տարածէր իր չարաշուք ստուերը մեր ազգային կեանքի բոլոր մարզերուն վրայ: Միջազգային մութ դաւերու կրաւորական դերակատարները ըլլալու դատապարտուած էինք:

Շատեր յուսալքուած մեկնած էին իրենց ետին ձգելով կեանքի մը վաստակը: Այպանելի ոչինչ կար այդ ընթացքին մէջ: Ուրիշներ համակերպած կացութեան, հրաշքի մը ակնկալութեամբ կ'ապրէին: Մելքոն Էպլիղաթեան՝ ո՛չ առաջիններուն, ո՛չ ալ երկրորդ դասուն կը պատկանէր: Նուիրեալ հայ մտաւորականն էր, հայութիւնը իր վերջին նըպատակը: Իր ներկայութիւնը խանդավառիչ եւ յուսադրիչ ազդակ մըն էր մեր զանգուածներուն համար, նամանաւանդ այդ սեւ օրերուն, ուր հոգիներուն մէջ դալկոտած էին բոլորին յոյսերը: Մէկն էր այն քիչերէն, որոնք կը մերժեն յուսալքումը: Մինչեւ վերջը ջանաց փրկել այն ինչ, որ դեռ կարելի էր փրկել: Այլ խօսքով մնաց պատնէշին վրայ մինչեւ, որ դաւադիր գնդակը ուզեց զգետնել զինքը:

Կարելի է ածականներու շարք մը հիւսել իր դէմ եղած դաւադրութեան անուն մը տալու համար: Առ այժմ կը նախընտրենք սանձել մեր մէջ փոթորկող ընդվզումը ու զսպել յուզումը, եւ փորձել հասկնալ եղածը, որպէսզի մեր առջեւ ցցուած հարցականներուն պատասխան մը գտնելու կարողութիւնը ունենանք: Կատարուածը կանխամտածուած ոճիր մըն էր անկասկած: Բայց ո՞վ շահ ունէր որ հայ գործիչ մը վերջ դնէր իր գործունէութեան: Ո՞վ շահ ունէր որ հայ քաղաքական դէմք մը այլեւս չգործէ եւ չկատարէ իր պարտականութիւնը: Հո՛ս, կարեւոր չէ այնքան անձին կուսակցական պատկանելիութիւնը, որքան պատահածին մտահոգիչ երեւոյթը: Ցարդ, չենք գիտեր և գուցէ երբեք ալ չգիտնանք թէ ո՞վ կամ որոնք են այս քստմնելի ոճիրին հեղինակները: Բայց յստակ մէկ իրողութիւն կայ, թէ ով որ ալ ըլլայ, գործած է, ենթակային անձէն անդին, մեր ազգային ընդհանուր շահերուն դէմ:

Կը թուի ուրեմն, որ ընկեր Մելքոն Էպլիղաթեանի նման անձ մը, կրնար մտահոգել այն բոլոր մութ ուժերը, որոնք ուխտած են զգետնել այն ինչ, որ կրնար խորհրդանշել մեր ժողովուրդի տոկալու վճռականութիւնը:

Վրէժի զգացումներով սնանողներէն չենք եւ պիտի մերժենք դաւադիր ուժերու ստորին եւ նենգ խաղերուն թակարդին մէջ իյնալ: Բայց գիտենք, որ, Մելքոն Էպլիղաթեաններու դէմ ուղղուած գնդակները, ուղղուած են խորքին մէջ, մեր բոլորին դէմ եւ կը մատնեն վտանգաւոր խաղեր: Այդ իսկ պատճառով, պարտինք աւելի քան երբեք, ըլլալ զգո՛յշ եւ զգաստ, ի շահ մեր տարաբախտ ժողովուրդին:

ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 44-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԶԷՆԻԹ» — «ԱՐԱՐԱՏ» ՀԱՒԱՍԱՐ

Խորհրդային 44-րդ ախոյենութեան դարձի մրցաշարքին, «Արարատ», Լենինկրադի մէջ, հաւասար արդիւնքով (1 — 1) վերջացուցած է իր խաղը տեղւոյն «Զէնիթ»ի հետ: Այս մրցումը կարեւոր էր Երեւանցիներու համար, տրուած ըլլալով որ նախորդ չորս հանդիպումներուն պարտուելով, անոնք իջած էին դասաւորման ամէնէն վտանգաւոր տեղը՝ 16-րդ, այսինքն՝ Բ. դասակարգ փոխադրութեան սահմանը: «Արարատ» քանի մը կարելիութիւն ունեցած է կոլ նշանակելու, սակայն մէկ անգամ յաջողած է արդիւնքի հասնիլ, շնորհիւ Բարկէն Միքայէլեանի:

ԶՕՀՐԱՊ

ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

ԽՄԲ.-- «Նայիրի»ի Մարտ 31-ի թիւէն կ'արտատպենք Զօհրապի այս դասախօսութիւնը, կատարուած Մխիթարի Րաֆֆի ակումբին մէջ, 1910-ին, օրին առանձին պրակով լոյս տեսած ու ... մոռցուած: Յայտնուած միտքերը, քաղաքական թէ դասակարգային, մեծ մտաւորականը նշելով հանդերձ կը մնան այսօր եւս այժմէական, խօսուն: Համոզուած եւ համոզող Զօհրապն է միշտ, որուն քաղաքական դիրքորոշումը հայ եւ թուրք յարաբերութեանց մարզին մէջ իսկ, թէ ընդհանրապէս՝ ընդհանուրինն էր, Հայունը: Եթէ երբեք պատմութիւնը Զօհրապներու ոգեւորութիւնն ու հաւատքը տարաւ գերագոյն յուսախաբութեան, մահուա՛ն, եկաւ, իբրեւ ուսուցիչ, առաւել եւս թելադրելու թէ «*ազգերու կենսական շահերը այն ուղեցոյցն են որուն ուշադրութիւն ընելը աւագպարտաւորութիւն է*», ու կը մնայ: Այլապէս, ինչ կը վերաբերի մեր ներքին, ազգային կեանքին *մենծ աղայականութեան, կղերին, պահպանողականութեան, ընկերվարութեան ու ազատականութեան*, այսօր եւս կրնանք խօսիլ Զօհրապի լեզուով, բառացի:

Ա.

ԱԶԱՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ԵՐԵՔ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆՆԵՐԸ

Հայրենակիցնե՛ր,

Պոլսոյ մտաւորական երեք մեծ վառարաններէն՝ Հասգիւղէն, Օրթագիւղէն, Սկիւտարէն՝ ամէն մէկը մեր ցեղին գրական հանճարը մարմնացնող դէմքով մը կը պարծի: Հասգիւղը Եղիա Տէմիրճիպաշեանը ունի. Օրթագիւղը՝ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանը, Պետրոս Դուրեանն ալ ձերինն է, Սկիւտարցինե՛ր:

Երեքն ալ ժողովուրդի զաւակ են. բայց Եղիան քիչ մը մռայլ է. Պէշիկթաշլեանը քիչ մը տոհմիկ. Դուրեանն է ամէնէն պարզը ու իր պարզութեանը մէջ զգացմանց ամէնէն վեհ բարձրութեան հասնողը. բուն ժողովրդային հանճարն է ըստ իս:

Առոր համար, ինչպէս ուրիշ ամէն անգամներ, այսօր ալ ոտք կոխելուս Սկիւտարի հողին վրայ՝ երկիւղածութեամբ ու քիչ մըն ալ տրտմութիւնով կ'ողջունեմ իր անշուք գերեզմանը որ հոս մօտիկնիս է: Թոյլ տուէք ինծի որ այս մեծ անունով, այս մեծ յիշատակով բարեւեմ զձեզ:

Այս անունները յիշելուս համար մի՛ կարծէք որ հոս եկայ գրական սեռերու վրայ բաղդատութիւն մը, ուսումնասիրութիւն մը ընելու համար: Այսօր գրական վայելքները, անդորր ու պայծառ հորիզոնները թողած ենք: Քաղաքական ու ազգային անպակաս վէճերը ատելութիւններու վերածելու զբաղած ենք բոլորս, ճիշդ ինչպէս վայրենիները իրենց նետերուն բացած վէրքը բաւական չսեպելով մահացու թոյնի մը մէջ կը թաթխեն զանոնք: Ամբողջ ժամանակնիս ասով գրաւուած է, ատեն չունինք գեղեցիկ ոճ մը, սիրուն ասացուած մը ճաշակելու:

Խոստովանինք, հայրենակիցնե՛ր, որ մեր ազգին մէջ այսօր պարզուող տեսարանին առջեւ կ'արժէ որ քիչ մը կանգ առնենք ու խորհրդակցինք:

Ցետադիմութիւնը ու Խաւարամտութիւնը մեր մէջ յարձակողականի սկսած են, հետեւելով պատերազմական արուեստի այն սկզբունքին՝ որ կ'ըսէ «լաւագոյն պաշտպանողականը յարձակողական շարժումով կ'ըլլայ»: Առոր մէջ յանդուգն բան մը կայ. զարմանալի՝ ոչինչ: Մեր ազգը այս տեսակ կռիւներու շատ անգամ ականատես եղած է. խաւարը լոյսին առջեւ դիւրութեամբ չի հրաժարիր իր դաժան ու մութ տիրապետութենէն. քայլ առ քայլ կը նահանջէ անիկա:

Միմիայն եթէ Պոլսոյ վերջին եօթանասուն տարուան պատմութիւննիս աչքէ անցընենք՝ նմանօրինակ երեք մեծ բախումներ կը տեսնենք եկոյն:

Առաջինը՝ արհեստաւորներու համբաւաւոր ընդվզումն է ամիրաներու դէմ. միմիայն ժողովրդական իրաւունքներու պայքար: Երկրորդը՝ *Օտեաններու, Ռուսինեաններու, Ֆրանսայի մէջ ուսում առած մտաւորականներու, 48-ի երիտասարդներու երեւումն է. մտքի պայքար եւ լեզուի պայքար: Երրորդը՝ Միացեալ Ընկերութիւնները կազմող երիտասարդութեան ասպարէզ նետուիլն է՝ Ա*րեւելքով, *այն ատենի* Արեւելքով *ըսել կ'ուզեմ,* Հայրենիքով, *այն օրերու* Հայրենիքովը, *եւ* Մասիսով: *Դաստիարակութեան մեծ գործն է, որ հայ յեղափոխականութեան դաշտը պատրաստեց. մտաւորական եւ քաղաքական պայքար:*

Ես՝ ալեւորած մարդ՝ այդ երրորդ ապստամբութեան սերունդին կը վերաբերիմ: Ապստամբութիւն ըսի, որովհետեւ ամէն ազատական շարժում ապստամբութիւն մըն է: Ես այդ սերունդին կրտսերն եմ. իմ երէց ընկերներէն շատերը չկան մէջտեղ. ոմանք մեռան, ոմանք ազգային գործերու ասպարէզէն քաշուեցան: Իրաւունք ունիմ Ոսկանին մէկ գեղեցիկ տողը իմ անձիս պատշաճեցնելու:

Իմ հարքս անկան եւ ես տխա ծերացայ:

Բ.

ՆՈՐ ՊԱՅՔԱՐԻՆ ԲՆՈՅԹԸ

Չորրորդը, այն որ այժմէութիւն ունի, յեղափոխական երիտասարդութեան Պոլիս մուտքէն ի վեր սկսաւ: Մեր ազգին մէջ հին ամիրաները շատոնց պակսեր էին, բայց տեղերնին խկոյն մենծ աղաները եկեր էին. մենծ աղաներն ալ հագիւ աներեւութացած՝ իրենց տեղը հիմակուան պզտիկ աղաները նստեցան: Ժառանգական ու բարեշրջական եղելութիւններ են ասոնք:

Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչակումին՝ այս պահպանողական տարրը խոհեմ ու լուռ էր. ատոր համար ազգին մէջ գեղեցիկ միաբանութիւն մը տեսնըւեցաւ: Տարիէ մը ի վեր այս տարրը դիմակը վար նետեց. կռիւը սկսաւ: Բացի ու դոցի խնդիրը չպիտի քննեմ հոս, որովհետեւ ատիկա միմիայն պատրուակ մըն է. մեր ազգին կրօնասէր մասը երիտասարդութեան դէմ զինելու ձեռնտու զէնքն է ան, ո՛չ թէ կռուի ասպարէզը:

Կռուի ասպարէզը ուրիշ տեղ է. որոշ դասակարգի մը վերադարձն է ազգային գործերու ղեկը ձեռք առնելու նպատակով: Ժողովրդական ու յառաջդիմական շարժումներու տեղ՝ մենծ աղայական ու կղերամոլական հիմեր դնելու կամ չդնելու մէջն է կռիւը:

Ո՞վ է մենծ կամ պզտիկ աղան մեր մէջ. հարկաւ հետաքրքիր էք տեսնելու իր պատկերը:

Մենծ աղան հարուստ դրամատէր մը չէ. բայց դրամի մարդն է անիկա: Մենծ աղային դատողութեանը առջեւ դրամը մեծ ծանրաչափն է մարդկային առաքինութիւններուն. ո՛չ Րաֆֆին եւ ո՛չ Դուրեանը, ո՛չ Պարոնեանը եւ ոչ Նալբանդեանը արժէք ունին իր աչքին առջեւ. ուրչա՞փ է անոնց դիզած դրամը. տարեկան ի՞նչ կը շահին. ոչի՛նչ. ուրեմն բան մը չեն արժեր. ահա անոնց բոլոր հոգեբանութիւնը. չեմ մեղադրեր, յանցաւոր չեմ գտներ զիրենք այսպէս խորհելուն համար: Իրաւունք ունի՞մ կոյր մը, կաղ մը մեղադրելու. դժբախտութիւն մըն է ասիկա եւ ոչ ուրիշ բան:

Մենծ աղան բարձր կը խօսի, զգացնել տալու համար որ ամէնքը պարտաւոր են իրեն ունկնդրելու. ճամբան կամաց կը քալէ եւ կը պահանջէ որ ուրիշները իր ետեւէն գան, կամ բազմութեան մէջ՝ կը հրմշտկէ քովինները, իր տեղը ամբոխին մէջ չըլլալը, այս գռեհիկ շփումին չհանդուրժելը հասկցնելու եւ այդ նուաստ դիրքէն վայրկեան մը առաջ դուրս ելլելու համար:

Մենծ աղան անպատճառ տգէտ եւ ապուշ չի նշանակեր. ուսեալ մենծ աղաներ ալ կը գտնուին, կէս ուսեալներ՝ որոնք բացարձակ տգէտներէն շատ աւելի զարհուրելի են: Ֆրանսերէն երեք բառ կը խօսին. հայերէն երկու բառ կը գրեն: Ոչինչ կը հետաքրքրէ զիրենք իրենց մեծ «ես»էն դուրս. եւ այդ փոքրիկ խորանին առջեւ կը զոհեն ամէն բան, միշտ իրենց խղճմտանքը, երբեմն իրենց դրամը:

Մենծ աղան եկեղեցին կ'երթայ ամէն անգամ որ հարկը պահանջէ. Զատկին, Ծնունդին, ուրիշ մենծ աղայի մը յուղարկաւորութեան, կամ եթէ ակնկալութիւն մը ունի կամ նիւթական շահ մը որուն անպատճառ իրականացումը կը պահանջէ Աստուծմէ, 10 փարայի մոմ մը վառելով:

Տարիքի տեսակէտով մենծ աղայութիւնը 40-էն անդին կը սկսի. բայց մենծ աղայի զաւակներ կան, դեռարուսիկ պեխով երիտասարդներ որ հայրենի աւանդութիւններուն կը հետեւին: Մենծ աղան անցեալին մարդն է. Պօղոս Պատրիարքի օրերուն կարօտը կը քաշէ եւ Տէրոյենցէն փաստեր կը քաղէ: Կաթողիկոս, Պատրիարք, Առաջնորդ դիմաւորելու գացող մարմիններու մէջ իր յատուկ տեղը ունի, ինչ որ իր անձեռնմխելի իրաւունքն է:

Մենծ աղան սովորաբար, գրեթէ ի ծնէ թաղական է:

Սխալ կարծիք մըն է, ենթադրելը որ վաճառական դասէն կը ծնի մենծ աղան. երբե՛ք. ամէն ասպարէզներէն կուգայ ան, էֆէնտիութենէն ինչպէս օրագրութենէն: Չար մարդ մը չէ. կը բաւէ իր անձնասիրութիւնները չոյել՝ օգտուելու համար իրմէ. կղերը ի վաղուց անոր շահագործած է զինքը. ինքն ալ կղերը:

Ահա այս դասն է որ այսօր ազգին երիտասարդ ուժերուն դէմ սկսած է պայքարիլ. իր սովորական զինակիցները իր չուրջն են. Կղերին մէկ մասը, ո՛չ բոլորովին մաքուրը. Մամուլին մէկ մասը, ո՛չ ամէնէն ազնիւը: Մինչեւ հոս՝ ոչինչ կայ զարմանալի. կսկծալին հոն է որ ժողովուրդին համեստ դասակարգերէն մարդիկ, մաս մը աշխատաւորներ, խաբուա՛ծ ազատական մարդոց դէմ տարածուած ստութիւններէն, զրպարտութիւններէն, խեղաթիւրումներէն, անոնց միացած են: Եւ ինչ որ լրումն է՝ ասոնց քովիկը՝ երիտասարդութեան մէկ ծանօթ մասը. եւ ճիշդ այն պահուն որ ինքզինքը ժողովրդական իրաւունքներու ընդլայնման կուսակից կը յորջորջէ:

Այս ընդհարումին մէջ հայ մտաւորականութիւնը կարծեմ թէ իրաւունք ունի դոնէ այս վերջին վաշտին դառնալով գոչելու..

– Դո՞ւ ալ, ո՛վ իմ Բրուտոս:

Ես, զանազան կուսակցութիւններուն ի հարկին որոշեալ ժամանակի մը կամ նոյնիսկ վայրկեանի մը համար իրարու հետ միանալը կը հասկնամ, պայմանով սակայն որ սկզբունքով դոնէ անոնք համաձայն ըլլան. չեմ կրնար հասկնալ որ յառաջդիմական կազմութիւն մը յետադիմական շարժումի մը հետ գործակցի, ինչու որ երկու բան անհաշտ են աշխարհիս վրայ, երկո՛ւ բան. Ցետադիմութիւնն ու Յառաջդիմութիւնը:

Ազատական մարմնի մը՝ մենծ աղայական ու կղերամոլական կազմութեան մը հետ դաշնակցիլը այն հրէշային ամուսնութիւններու կամ հակաբնական միերձեցումներու կարգէն է, որ դոնէ սերոյ դէմ պայքար մղողներու համար ներելի չէ:

Ես համոզուած եմ որ մեր ժողովուրդը՝ նոյնիսկ անոր պահպանողական մասը, եւ մեր երիտասարդութիւնը, որ միշտ ազատական է եւ պիտի մնայ եւ իր պատիւն է ասիկա, բաւական ողջմտութիւնը ունին այս հակասական ընթացքը դատելու եւ անոր հեղինակներուն ո՛ր աստիճան վտանգելի ըլլալը որոշելու համար:

(Շար. 1)

"ԲԺՇԿԱՐԱՆ ՁԻՈՅ ԵՒ ԱՌՀԱՍԱՐԱԿ ԳՐԱՍՏՆՈՑ"

ԺԳ ԴԱՐՈՒ ՁԵՌԱԳԻՐ

Աշխատասիրեց՝ ԲԱԲԿԷՆ Լ. ՉՈՒԳԱՍԶԵԱՆ

Կարեւոր փաստեր կը վկայեն թէ Քրիստոսէ 2000 տարի առաջ ձին իբր հեծնելու, բեռնատար ու լծկան կենդանի գործածուած է Փոքր Ասիոյ լեռնային շրջաններուն մէջ, ինչպէս նաեւ Հայաստանի պետականութեան կազմաւորման ատեն զինուորական գործողութիւններու մասնակցող այրուձիին ու պատերազմական կառքերուն համար երբ մեր ուրարտացի նախահայրերը կամ արտաշիսեան հարստութեան ինքնակալները հարեւան երկիրները կ'ասպատակէին:

Հին ազգերու լաւագոյն ձիագէտ Քսենոփոն Աթենացին իր նշանաւոր ճամբորդութեան ընթացքին որպէս ականատես հայկական ձիաբուծութեան ծաղկեալ վիճակին, «Հայկական ձիերուն պարսկականներէն աւելի փոքր բայց աւելի ճկուն» ըլլալը կը հաստատէ, իսկ անկէ քանի մը դար ետք Ստրաբոն Ամասիացի պատմիչը կը տեղեկացնէ թէ «հայկական բարձրաւանդակին հարուստ մարգագետիններուն վրայ ձի կը բուծուի ի հաշիւ պարսից արքային, եւ թէ Պարսկաստանի Հայաստան գաւառի մարզպանը տարեկան 20.000 մտրուկ կը ղրկէ որպէս տուրք Միթրայի տօնին առթիւ»:

Դաշնակից կամ տիրող յոյն, պարսիկ, հռովմէացի, բիւզանդացի,, արաբ կամ խաչակիր բանակներուն մէջ հայկական ձիաւոր գունդերը միշտ անպակաս եղած են, իր կարգին Ժ. դարու արաբ պատմիչ Իբն – Հաուքալ կը գովէ Հայաստանի երիվարները որոնք «Իրաքի, Սուրիոյ եւ Խորասանի մէջ գնահատուած են իրենց զօրութեան, գեղեցկութեան, աշխուժութեան ու համբերողութեան համար»:

Բայց եթէ ուրարտական շրջանէն ի վեր կենդանաբուծութեան հետ ձիաբուծութիւնը Հայաստանի ներքին եւ արտաքին հասութաբեր ճիւղերէն կարեւոր մէկ ճիւղը եղած է եւ աւանդական ձիապաններու, ախոռապետներու, ձիադարմաններու սերունդներ հասած են, ասոնց մասին մատենագրական յիշատակարաններ կը պակսին մեր մէջ մինչեւ Կիլիկեան Հայաստանի հաստատումը եւ զարգացումը:

Միջին դարու ձիագիտական եւ ձիաբուժական գործերը պարսկերէն, եւ աւելի յաճախ արաբերէն գրուած են. ահա՛ թէ ինչու հայկական Կիլիկիոյ իշխանները երկրին մշակոյթին ու տնտեսութեան նոր զարկ մը տալու համար շատ օգտակար գործերու հետ արաբերէնէ ձիադարմանական մատեաններ թարգմանել կուտան, եւ այս ընթացքը կը շարունակուի հայկական անկախութեան բարձումէն ետք թիւրքեւպարսիկ տիրապետութեան շրջանին ալ:

Մաշտոցեան Մատենադարանի փոխտնօրէն Բաբկէն Լ. Չուգասզեան, որ Բժշկարան ձիոյ *գրքին ԺԳ. դարու ձեռագիրը լոյս կ'ընծայէ այսօր, իր աշխատութեան մէջ ձիագէտ եւ ձիաբոյժ կարգ մը հռովմէացի, յոյն, պարսիկ եւ արաբ հեղինակներ յիշատակելէ ետք, հայ մատենագրութեան արձանագրած հետեւեալ ձիաբուժական երկերը կը յիշատակէ.*

– Վասն ձիոյ ազգաց եւ ցեղից մատակաց, յովտակաց խրատք եւ բժշկութիւնք՝ *յոյն եւ հռովմէացի հեղինակներու հետեւութեամբ Ժ. դարու բիւզանդական* Կէոպոնիկայի *ԺԶ. գիրքէն քաղուած ձեռագիր մը.*

– Գիրք վաստակոց՝ *բիւզանդական համայնագիտարանէն քաղուած արաբական տարբերակի մը ԺԳ. դարու հայերէն թարգմանութիւնը, զոր Հ. Ղեւոնդ Ալիշան հրատարակած է 1877-ին, եւ որուն մէջ հողագործութեան հետ անասնաբուծութեան եւ անասնաբուժութեան երկար գլուխներ յատկացուած են.*

– Վասն ձիոյ պայթարնման *(բժշկութեան)՝ Հեթում Ա.-ի խնդրանքով Սմբատ սպարապետի* թարգմանուած *ձեռագիր մը, որ մեր ձեռքը չէ հասած: Հեթում Ա. բազմաթիւ գիտական գործեր թարգմանել տուած է, որոնցմէ* Գիրք արուեստի քիմիականի *բնագիրը Փարիզի* Ազգային Մատենադարանը *կը գտնուի:*

– Բժշկարան ձիոյ եւ առհասարակ գրաստնոյ՝ *Սմբատ Գ.-ի խնդրանքով սուրբիացի բժիշկ Ֆարաճի կողմէ արաբերէնէ թարգմանուած ձեռագիր մը, գործ դրիչ Հ. Թորոսի, որուն ձեռագիրը Լոս Անճելէս կը գտնուի:*

– Վերի ձեռագիրին հաւանաբար մէկ

…ուրիշ տարբերականէն վրաց Գէորգի Հերակլ արքայազնի խնդրանքով 1788-ին կատարուած վրացերէն թարգմանութիւն մը, որուն գրչութեան վայրը Սեբաստիա ու թուականը 1504 կը սեպուի, եւ որուն բնագիրը ներկայիս Թիֆլիսի ձեռագրատունը կը գտնուի:

– Ի գրաստու բժշկարանէն փոխած՝ անկատար Հինգ էջնոց ձեռագիր մը որ այժմ Վենետիկ կը գտնուի, եւ որ Հ. Թ.ի մեկնաբանութեամբ Բազմավէպի մէջ հրատարակուած է 1877-ին:

– Բժշկարան ձիոյ եւ ջորոյ կամ իշու, որ խօսրով արքայէն գրել ետ՝ 1696-ին Վանայ Ս. Հոգի վանքին մէջ Ղազար վարդապետէ կատարուած փոքրածաւալ ընագիր մը, որմէ Ա. Տէր – Պօղոսեան հատուածներ հրատարակած է իր Կենդանաբանական մտքի զարգացումը Հայաստանի մէջ գրքին մէջ: Ձեռագիրը Երեւան, Մաշտոցեան Մատենադարան:

– Ցաղախս ձիոյ մարագի (հիւանդութեան) եւ ուռեցքի՝ ձիաբուժական մասնք մը, նոյնպէս Մաշտոցեան Մատենադարան:

Բժշկարան ձիոյ ձեռագիրը Հրաչեայ Աճառեանի մէկ գիւտն է: Պոլսեցի հանրածանօթ բանասէրը 1906-ին Թաւրիզ գտնուած միջոցին «պարունակութեամբ եւ գրչութեամբ այս եզակի գործը» կարճ նկարագրականով մը իր Թաւրիզի ձեռագիրներուն մէջ անցընելով (Թիւ 74) կը գոհանայ:

Հայկական ձեռագիրներու անխոնջ որսորդ Բարկէն Լ. Զուգասզեան Պրոֆ. Ա. Սանճեանէն իմանալով թէ ձեռագիրը Լոս Անճէլըս Պ. Զարեհ Սարաճեանի քով կը գտնուի, կը յաջողի անոր միկրոֆիլմը ձեռք ձգել: Գիրքը տարիներ առաջ Թաւրիզ Շիրմազան անունով դերձակէ մը գնուած էր, այժմու ստացողին հօրը Իսկիկ աղա Սարաճեանի կողմէ:

Երեւանի Մատենադարանը, հետազօտական աշխոյժ փեթակ մըն է, որուն անօրէնը, տեղակալը, տեսական ու պատմական աշխատակիցները մեղուի պէս անգին ձեռագիրներ հաւաքելով, ցուցակագրելով, խնամելով, պահելով, ցուցադրելով, աշխատասիրելով եւ հրատարակելով Հայոց պատմութեան ինչ – ինչ էջերը կը լուսաբանեն:

Բժշկարան ձիոյ գիրքը Գրիգորիս կաթողիկոսի օրով Սմբատ Գ. Թագաւորին անձնարարութեամբ սուրիացի բժիշկ Ֆարաճի արաբերէնէ «փոխած» եւ Հ. Թորոսի գրչէն ելած ձեռագիր մըն է:

Կաշեպատ փայտեայ կողքի մը մէջ հաւաքուած մատեանին 184 նկարազարդ թուղթերուն առաջին գլուխին մէջ բժիշկ Ֆարաճ, որ բժշկութիւնը Պաղտատ սորված է ու կատարելագործած, իր պարսիկ եւ արաբ աղբիւրները կը յիշէ եւ քրիստոնեայ մարդու աշխարհահայեացքով շարադրուած իր գործը կը ներկայացնէ որուն մէջ պարսիկ եւ արաբ հեղինակներուն պատերազմի ընթացքին ձիերու գոյնին ու երանգներուն տուած կարեւորութիւնը կրճատելով ձիերու կազմին, խնամքին ու բժշկութեան աւելի լայն տեղ կը յատկացնէ:

Մինաս փիլիսոփային նկարէն զատ – որուն հովանիին տակ կը դնէ իր գործը, – բժիշկ Ֆարաճ ձիու մը գունաւոր նկարը գծած է, հետեւեալ բացատրութեամբ. «զանոնք որոնք չէին գիտացք զաւդ – վածոց եւ կերպարանաց ձիոյ, մեք հանաք զձիոյն կերպն ու գրեցաք ի խէչ (քովը՝ ամէն զաւդվածի դիր որպիսութիւն, զաղէկն եւ զպիղծն»:

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ ԼԻԽԹԸՆՇԹԱՅՆԻ ՄԷՋ

Կեդրոնական Եւրոպայի մէջ փոքրիկ երկիր մը կայ, անկախ իշխանութիւն մը, Աւստրիոյ եւ Զուիցերիոյ միջեւ, Թիրոլի լեռնաշղթային ակիզբը եւ ստորոտը: Ընդարձակ իր անցեալով, շուրջ քսան հազար բնակչութեամբ եւ 157 քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ Լիխթընշթայնի իշխանապետութիւնն է. վերջին մնացորդը նախկին դարերու հզօր կեդրոնական Եւրոպայի կայսրութիւններէն: Անկախ ու չէզոք, Ա. եւ Բ. Աշխարհամարտերէն բախտով հեռու մնացած է եւ 1923-էն ի վեր կապուած Զուիցերիոյ՝ տնտեսական կապերով: Ժողովուրդը գերմանախօս է եւ Աւստրիոյ ու Հունգարիոյ կայսրութեան մնացեալ վերջին իշխանութիւնը ըլլալը պատմութեան կը պատկանի հիմա եւ շնորհիւ իր իշխանին ու կառավարութեան՝ տնտեսական ու մշակոյթի մեծ վերելք կ'ապրի: Մայրաքաղաքը՝ Վադուզ, քանի մը հազար բնակիչ ունի, շրջապատուած բլուրներով, որոնցմէ մէկուն վրայ կը գտնուի իշխանին պատմական եւ դարերու կեանքին վկայ հին դղեակը:

×

Սկաուտական շարժումը, իբր անկախ ազգային կազմակերպութիւն, հիմնուած է 1931-ին, երիտասարդ իշխան Էմմանուէլի կողմէ: Ներկայիս քանի մը հարիւր սկաուտներ եւ արենոյշներ կան, որոնք կը մասնակցին միջազգային եւ ազգային բոլոր հաւաքոյթներուն եւ բանակումներուն: Կազմակերպած է նաեւ 1954-ի համաշխարհային սկաուտական ժողովը:

Հայ Արիներու Միութիւնը շատ սերտ կապեր ունեցած է Լիխթընշթայնի ըսկաուտական միութեան հետ եւ 1960ին հայ արիները բանակած են եւ հիւր եղած Վադուզի սկաուտներուն, երկու խումբերով:

Այս տարի Լիխթընշթայնի սկաուտները կը տօնէին իրենց հիմնադրութեան 50-րդ տարեդարձը, ազգային բանակումով մը: Իշխան Էմմանուէլ փափաքած էր, որ բացառապէս հայ արիներու պատուիրակութիւն մը մասնակցի այս բանակումին, որուն պաշտօնական բացումը տեղի ունեցաւ Յուլիս 15-ին: Հայ Արիները նախ ունեցան իրենց բանակումը նոյն բանակավայրը: Յուլիս 5-ին, Հայ Արիներու Միութեան պատուիրակութիւնը մեկնեցաւ Վադուզ, ղեկավարութեամբ Փարիզի Շրջանի փոխ – շըրջանային պետ Միշէլ Մեծատուրեանի եւ մասնակցութեամբ Փարիզէն եւ Լիոնէն սկաուտական խմբակներու: Իշխան Էմմանուէլ եւ սկաուտ պետեր դիմաւորեցին հայ արիները:

Նոյն օրը շինուեցաւ բանակավայրը եւ հայկական ու Լիխթընշթայնի դրօշակները բարձրացան կայմերու վրայ:

Հայ արիները ունեցան բազմաթիւ այցելուներ եւ հիւրեր: Իշխանը գրեթէ ամէն օր կ'այցելէր բանակավայրը: Հայ արիները, ի պատիւ իշխանին, հայկական ճաշ մը տուին:

Ամէնօրեայ յայտագիրներու մաս կը կազմէին արշաւներ դէպի շրջակայքը եւ լեռները, դաշտային խաղեր եւ պտոյտներ, լողանք եւ մարզանք: Հայ արիները կազմակերպեցին նաեւ բանակումի խարոյկ մը, հրաւիրելով Լիխթընշթայնի սկաուտներն ու պետերը, որոնք հիացան հայկական պարերու, երգերու վրայ:

Տասը օր բանակելէ ետք հայ արիները Յուլիս 15-ին մասնակցեցան Լիխթընշթայնի սկաուտական Միութեան 50-ամեակի բանակումի պաշտօնական բացումին: Նոյն իրիկունը տեղի ունեցաւ հըրաժեշտի հաւաքոյթը:

×

Յաջող բանակում մը, որ առիթ տըւաւ մեր տղոց մօտէն ճանչնալու Լիխթընշթայնի սկաուտները, անոնց գործունէութիւնը եւ փոխադարձաբար ծանօթացնելու անոնց հայ ժողովուրդը:

Գ. Մ.

Ցաջորդ գլուխներուն մէջ բժիշկ Ֆարաճ ձիերուն տեսակները կը ներկայացնէ, յղութեան, ծննդաբերութեան, գոյներուն, մազերուն ոլորքներուն, խարանադրոշմներուն, արատներուն, ինչպէս նաեւ հիւանդութեանց ե՛ւ անոնց դարմանումներուն մասին կը խօսի: Կենդանաբուժութեան զարգացման մեր օրերուն հնագոյն ինքնագիր կամ թարգմանուած գործերու ճանաչումը խիստ կարեւոր է, որովհետեւ առանօք բժիշկները անխտրաբար մարդերն ու կենդանիները կը «մխիթարէին»:

Աշխատասիրող պատուական բանասէրը Հրաչեայ Աճառեանի հետքերուն հետեւելով, երկը կարեւոր ներածականով մը ներկայացնելէ յետոյ, անոր բնագիրը կուտայ մեզի անծանօթ շատ մը բառերը եւ ձիագիտական բառեր կը յիշէ, եւ գործը կ'աւարտէ երկար բառարանով մը, որոնցմէ շատեր մինչեւ հիմա չէին ստուգաբանուած:

Բարկէն Լ. Զուգասզեան, որ մեզի յատկապէս ծանօթ էր որպէս հրատարակիչ մանր ժամանակագիր Յովհաննէս արքեպիսկոպոսի Պատմութիւն Սեբաստիոյ գործին, ասով մեծ ծառայութիւն մը կը մատուցանէ միջին հայերէնի ուսումնասիրութեան անգամ մը եւս իր բաժինը բերելով:

ԼԵՒՈՆ Թ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՋՈՒԹԱԿԻ ՀԱՅ ՎԱՐՊԵՏՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈԶՆԱՆԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑՈՒՄԻՆ

Պոզնան (Լեհաստան) տեղի ունեցած ջութակի պատրաստութեան աւանդական 6-րդ միջազգային մրցումին յաջողութիւններ արձանագրած են հայ վարպետներ: Մարտին Երիցեան եւ Աշոտ Վարդանեան արժանացած են պատուոյ գիրի, իսկ Սամուէլ Երիցեան՝ դափնեկիրի կոչումի: Այս վերջինը 1979-ին, Իտալիա տեղի ունեցած աղեղնաւոր նուագարաններու Սթրատիվարիուս 2-րդ միջազգային մրցումին արժանացած էր պատուոյ գիրի: Մարտին Երիցեան, որ վարպետներու միջին սերունդի ներկայացուցիչներէն է, արժանացած է համամիութենական կարգ մը մրցումներու պարգեւներու, իսկ 1978-ին փորձառութեան փոխանակման գծով, աշխատած է չեխ վարպետ Պիլարժի եւ Շպիդլենի արուեստանոցներուն մէջ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀՌՈՄԻ Անարատ Յղութեան Հայ քոյրերու Մայր Տան մէջ մեռած է Մայր Ազատուհի Ոսկեան, յառաջացած տարիքի մէջ: Բնիկ Պոլսեցի եւ անուանի հայ գերդաստանի մը զաւակ, Մայր Ազատուհի Հայ Կոյսերու Միաբանութեան յարած էր աւելի քան 50 տարի առաջ եւ շնորհիւ իր բնատուր ձիրքերուն, պատասխանատու պաշտօններ վարած Միաբանութեան Մայր Տան մէջ:

×

ԱՄՄԱՆԻ մէջ, Յունիս 10-ին, կազմըւած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի Զաւարեան Դաստիարակչական Յանձնախումբ մը, որուն նպատակն է «Ազգասիրութիւն, հայրենասիրութիւն, ճշմարտութիւն եւ կարգապահութիւն ներմուծել հայ պատանիին նկարագրին մէջ: Սորվեցնել պատանիին ըլլալ չարքաշ, արի: Անոր մէջ զարգացնել պարտականութեան եւ պատասխանատուութեան գիտակցութիւնը, համագործակցութեան եւ իրերօգնութեան ոգին»: Յանձնախումբը իր նպատակի իրագործման համար կը դիմէ հետեւեալ միջոցներու. – Կը կազմակերպէ դասախօսութիւններ պատանիներու ընդհանուր զարգացման համար, կը կազմակերպէ ծնողական հանդիպումներ եւ հաւաքոյթներ, ինչպէս նաեւ բանակումներ, դասընթացքներ եւ մարզական խումբեր՝ ֆիզիքապէս առողջ եւ չարքաշ երիտասարդներ պատրաստելու համար:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԲԱՆԱԿԸ Կ'ՈՒՇԱՆԱՅ

Գարափունարի մուխթարն ու էզաները երբ պարտէզին դուռը բախեցին ու ծառան բացաւ դուռը, անոնց այնպէս թուեցաւ, որ իրենց առջեւ ճէննէթի դուռը կը բացուէր: Ոմանք առաջին անգամն էր որ կը տեսնային Սայիտ պէկի քէօշքը: Դափի ու քեմէնչէի ձայնը անոնց մարմնին աւելի ուժեղ զարնուեցաւ: Թեւ թեւ մօրուսով մուխթարին բերանը բաց մնաց, երբ հեռուէն շատրուաններուն մէջ տեսաւ Զուլֆայի պարի շարժումները ու լսեց երգին ձայնը արծաթէ:

Իպրահիմ փաշայի տղան յարգանքով դիմաւորեց եկողները: Այնտեղ էր Հաճի Հիւսէյնը: Սարի Շէվքէթ պինպաշին, ճզմէներով ոտքերը փարտ դրած ու կըռնակը թաւիշէ բարձի մը կռթընցուցած, նստած էր ծանր մարմնով ու կը դիտէր պարը Զուլֆային: Աչքերը գորտի մը պէս դուրս պիտի իյնային կարծես:

Բարձերուն վրայ կռթնող հանդիսականները տեղ տուին հիւրերուն ու անոնց շարքին նստեցան Գարափունարի մուխթարն ու էզաները: Բոշայ աղջկան պարը Հաճի Հիւսէյնին նամազն էր մոռցուցեր, ա՛լ ո՞ւր մնաց մուխթարի ու էզաներու բողոքը: Մուխթար թեւ թեւ մօրուսը վեր բռնած, իր քով նստող էզաներուն նայեցաւ եւ կամաց մը ձախ աչքը գոցեց, բերանի բաց ժպիտով:

Զուլֆան կը պարէր շռայլ լոյսերուն տակ, ինքն ալ շատրուաններուն մէջ շատրուան մը լուսեղէն:

Զուլֆա կը պարէր գիլերը մատներուն Խորասանի ծաղկեներկ գորգին վրայ: Վայրի աչքերով ան Սարը պինպաշուն աչքերուն մէջ կը նայէր. կը պարէր անոր համար միայն, անոր համար էին պորտի բոլոր խաղերը...

Բոշայ աղջիկը բանակի մուտքին օրն իսկ իմացաւ, որ Սարը պինպաշին կ'երթայ Սպիտակ Ձիաւորին՝ այն ճահիլ տըղուն դէմ, որ հովտի ուռենիներուն տակ հանդիպած էր, նայած էր անոր էդ եղնիկի մը պարտուող աչքերով: Այն պահուն միայն զգացած էր, որ իր հոգին բուրվառին մէջ նետուած խունկի մը պէս կը ծխար: Զուլֆա խօսած, պարած էր անոր հետ, ու ինքզինք վտանգելով օգնած էր անոր, որ չիյնայ ժանտարմներու ձեռքը: Այլեւս այն հեռանալն էր: Սպիտակ Ձիաւորը իր հետ տարած էր այն բոլոր գեղեցկութիւնները, որ սկըսած էին նախշ բանիլ իր մէջ գարունի ճոխ գոյներուն պէս:

Զուլֆա պիտի պարէր ամբողջ գիշեր, գիլերու ձայնին մէջ պիտի դառնար փոթորիկի մը պէս, լուսնկայի լոյսի մը պէս պիտի թափէր իր կանացի բոլոր շնորհները, Սարը պինպաշուն համար միայն ... ուշացնելու համար բանակը:

Զուլֆա բանակը կ'ուշացնէր, երբ ըՍպիտակ Ձիաւորը նոյն գիշերը Ծէյլու ծէլալի շրջանը մտած՝ Հողդարի կուռին հասած էր:

×

Մարտիկի ձիաւորներէն մաս մը ցըրւած էր Ծէլալի հայ գիւղերը:

Հնադրակի ճամբաներուն վրայ հսկող հացեկցի ձիաւոր մը դէպի Չրաղացքին կողմը իջաւ ու տեսաւ խումբ մը Հայեր, որոնք բոլորուած մէկուն շուրջ՝ հետաքըրքրութեամբ մտիկ կ'ընէին: Ձիաւորը մօտեցաւ: Այդ մէկը Հողդարէն եկած էր ու կը պատմէր Հողդարի կռիւը ու Սպիտակ Ձիաւորին կռուի վայրը հասնիլը:

Պատմողը Հողդարի վարժապետն էր:

– Մանասը գեղի ճահիլներով բռնած էր աղբիւրի ճամբան, – կը պատմէր Հողդարէն եկողը...

(Տար. 365)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պանէեօ – Քաչանի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Սօսէ Փափազեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն իր հօր՝ Տիգրան Մկրտիչեանի մահուան առթիւ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Վասպուրականի Հայր. Միութեան Կեդրոնական Վարչութիւնը իր կազմակերպած հայրենակցական ճաշին առթիւ ստացած է հետեւեալ նուէրները. – Տիկին Հայկուհի Շալճեանէ եւ Տիկին Վարդուհի Հացագործեանի 100–ական Ֆ. նաեւ Տիկին Մարիամ Տէրտէրեանի մահուան առթիւ Պ. Ռուբէն Մանուկեանէ եւ Պ. Վարդան Տէր Կարապետեանէ 100–ական Ֆ. :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի ողբացեալ՝ Արշալոյս Թուլումճեանի թաղման առթիւ. – Պ. Տէլիպոյաճեան ե. պ. 100, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Աֆարեան 50, Տիկին Ճամուղեան եւ զաւակները ե. պ. 100, Տիկին Անտուրեան – Փարիզէն – ե. պ. 100, Տէր եւ Տիկին Ֆրանկիւլեան Կապոյտ Խաչին 50, Պ. Յարութիւն Տէրվիշեան ե. պ. 50 Ֆ. :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն – Լուի Սուրբ Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը ստացած է հետեւեալ նուէրները. – Արաքսի Կէտիքեանի հոգեհանգստեան՝ Կէտիքեան և Թադոյեան ընտանիք 600 Ֆ. Աւետիս Նահապետեան, Ժիրայր Նահապետեան, Ադամեան, Տըրդատեան, Ալեքսան Պապայեան 100-ական Ֆ. Ալեքսան Գօճաօղլանեանի հոգեհանգստեան՝ Հմայեակ Գօճաօղլանեան 300, Փիէռ Գօճաօղլանեան, Գէորգեան, Թաշճեան, Ժիզէլ եւ Օլկա Տիմալէքիս, Յովսէփեան 100–ական Ֆ. Գալուստ Եազմաճեան 50 Ֆ. Պօղոս Պալիքեան 20 Ֆ. Փոքրիկ Արզումանեանի մկրտութեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ազատ Արզումանեան 300 Ֆ. :

Ecole St. Grégoire de Nareg

— Les inscriptions à l'Ecole St. Grégoire de Nareg sont dès maintenant ouvertes pour l'Année Scolaire 1981-1982.

Pour tous renseignements s'adresser au Père ZABARIAN.-

38, Route de Collonges
69450 - St. Cyr au Mont d'Or
Tél.: (7) 847. 28. 65

TERMINAL S.A.

Meubles, matériels, fournitures de bureau et informatique
PARIS 15e
20, RUE DE L'EGLISE

RECHERCHE
CHAUFFEUR - LIVREUR

écrire ou téléphoner
577 - 13 - 11

L'OFFICE MUNICIPAL SOCIO-CULTUREL
en collaboration avec
L'ASSOCIATION DES ARMENIENS ET L'UNION HELLENIQUE
organise

Une Grande Soirée Arméno-Grecque

avec VICKEN
accompagné par Simon et Varouj
et ANGELIQUE IONATOS
(Grand Prix de l'Académie Charles Cros)

DIMANCHE 2 AOUT à 21 h.30
PLACE MIRABEAU — MARTIGUES

Renseignements :
Office Municipal Socio - Culturel
19, quai Paul-Doumer, Martigues
tél. 80 32 86 — Prix des places : 25 F

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Կոմիտաս Փողոց, 4

1981 / 82 Տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Հեռաձայնել.–
– Տիկին ԳԱՐԱՃԵԱՆ 375. 27. 89
– Տիկին ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ 376. 68. 19

VENDREDI 31 JUILLET à 21 h.
à la MAISON de la CULTURE ARMENIENNE de DECINES

PROJECTION DE DIAPOSITIVES
DISCUSSION
sur
L'ARMENIE SOVIETIQUE

A l'occasion de l'organisation d'un voyage en Arménie, en Géorgie et à Moscou du 14 au 25 août.

ENTREE LIBRE

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1981–1982 Ուսումնական Տարեշրջանի Արձանագրութիւնները բացուած են

Ա.– Վարժարանս կ'ընդունի ՑԵՐԵԿՕԹԻԿ եւ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ հայ աշակերտներ, ՄԱՆՉ եւ ԱՂՋԻԿ, 6 տարեկանէն սկսեալ:

Բ.– Վարժարանս ունի՝ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԷՆ մինչեւ ՊԱՔԱԼՕՐԷԱՑ-ի աւարտական դասարան՝ Ա. Բ. Գ. Դ. բաժիններով:

Գ.– Գիշերօթիկ բաժինը վերապահուած է մանչերուն:

Դ.– Ապահովուած է ինքնաշարժի յատուկ սպասարկութիւն, ցերեկօթիկ աշակերտները հաւաքելու եւ ցրուելու համար:

Ե.– Որոշուած է թոշակի վերաբերեալ յատուկ դիւրութիւններ կատարել՝ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ ամէն աշակերտի արձանագրութեան համար:

Զ.– Ծրագրուած է բանալ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆՈՐ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱԺԻՆ:

Հետաքրքրուող ծնողքները կը հրաւիրուին փութով յարաբերութեան մէջ մտնել Վարժ.-իս Տնօրէնութեան հետ:

26, Rue Troyon - 92310 SEVRES
Tél.: 534. 68. 28

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԵՐԿՍԵՌ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ
ԱՂՋԿԱՆՑ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ
ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՑ

1981 – 82 Տարեշրջանի արձանագրութիւնները բացուած են:

Վարժարանը կը կիրարկէ Ֆրանսական ամբողջական ծրագիրը եւ աշակերտուհիները կը պատրաստէ Պէ. Ը. Փէ. Սէ–ի քննութեան:

Կարեւորութեամբ կ'աւանդուին նաեւ Հայեցի ճիւղեր՝ Լեզու, Գրականութիւն եւ Պատմութիւն:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

COLLEGE ARMÉNIEN TEBROTZASSERE

CLASSES PRIMAIRES MIXTES
CLASSES SECONDAIRES DU Iº CYCLE
POUR JEUNE FILLES
INTERNAT ET EXTERNAT

Les inscriptions pour l'année scolaire 1981 — 82 sont ouvertes.

Application intégrale du programme des écoles françaises et préparation au B. E. P. C.

Enseignement de la langue et de la civilisation arméniennes.

DIRECTION

S'adresser à: Direction de l'ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord; 93340 LE RAINCY — Tél.: 381. 01. 72

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ ԱՌԱՋ՝

Նորոգեցէ՛ք «Յառաջ»ի ձեր բաժանորդագրութիւնը.

կամ՝

Փակեցէք ձեր առկախ հաշիւները.

ՕԳՏՈՒԵԼՈՎ ՆԵՐԿԱՅ ՍԱԿԷՆ:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի որ, իրենց հասցէներու առժամեայ փոփոխութեան համար՝ դիմեն մեկնումի թուականէն 6 ՕՐ ԱՌԱՋ, տալով անպայման երկու հասցէները (ընթացիկը եւ նորը) եւ 12 Ֆ.–ի դրոշմաթուղթ:

Մեր այն բաժանորդները, որոնք կ'ըլլան իրենց թաղի թղթատարին միջոցաւ կատարել տալ այս գործողութիւնը, մեծապէս դիւրացուցած կ'ըլլան արդէն ծանրաբեռնուած Վարչութեան աշխատանքը:

Իտալիոյ համար հասցէի առժամեայ փոփոխութիւն չենք կրնար ընդունիլ, թղթատարական անկանոնութեանց պատճառով:

Բոլոր դիմումները պէտք է ըլլան ԳՐԱՒՈՐ: Հեռաձայնով չընդունուիր:

Կը խնդրուի մեր բաժանորդներէն՝ փակել իրենց առկախ հաշիւները, արձակուրդներէն առաջ:

Շնորհակալութեամբ՝

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԽԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի Պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 7-ին, **Casino Charbonnière.**

×

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ հիմնարկութեան 50–ամեակի բացառիկ հանդիսութիւնը՝ Հոկտեմբեր 11, Կիրակի օր, բարձր հովանաւորութեամբ Հայրապետական Պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ:

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ ՓԱԿ Է ՕԳՈՍՏՈՍ ԱՄԻՍԸ

ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2–ԻՆ :

ARMÉNIE

Nos prochains départs de PARIS, LYON et MARSEILLE

août: du 3 au 14, du 3 au 17, du 15 au 28
septembre: du 5 au 18
du 21 septembre au 5 octobre

Voyages accompagnés par: VAROUJAN SARKISSIAN

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
3, Rue de l'Arrivée
Imm. CIT - 7e étage
75749, Paris — Cedex 15
Tél.: (1) 538. 67. 47

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» — *ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»*

ՀԱՅԵՐԷՆ ԳԻՐՔ ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
«ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ» (1958)
(Գին 60 ֆր.)

ԵՒՐՈՊԱՑԻ
«ԲՈՒԹ ՄԸ ՏՈՄՍ»
(Գին 35 ֆր.)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
«ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ» (1971)
«ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ» (1973)
(Հատորը՝ 50 Ֆ.)

« ՅԱՌԱՋ 50 » (1976)
ԾԱՂԿԱՔԱՂ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆԵՐԷՆ
420 ԷՋ ԸՆՏԻՐ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԿՈՂՔ՝ ԳՈՐԾՈՒ
(Գին 120 ֆր.)

ԵՆՈՎՔ ԼԱՉԻՆԵԱՆ
«ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ» (1979)
(Գին 50 Ֆ.)

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
«ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ» (1980)
Գին՝ 70 Ֆ.

Թղթատարի ծախքին համար 10 Ֆ. աւելցնել նշանակուած գիներուն վրայ:
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
29
MERCREDI
29 JUILLET
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.960
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
56e ANNÉE — No 14.960

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԵՀՐԱՆ բացարձակապէս կը հերքէ, որ Իսրայէլէն զէնք կը ստանայ, ինչպէս գրած էր Սընտէյ Թայմզ, արժանթինեան օդանաւին տարօրինակ ճամբորդութեան առթիւ (տես «Յառաջ», Յուլիս 24, 25/26 եւ 28)։ Ջայնասփիւռը կ'ընդունի որ Իրանեան կառավարութիւնը այդ օդանաւը իրեն սահմանած էր բայց «պարիկի հէքեաթ» կ'որակէ եւ «Նոր դաւ մը մեր յեղափոխութեան դէմ» զէնքի պատմութիւնը։ Ըստ իրեն, օդանաւը կը պատկանէր այն դասակարգին, որ ուտեստեղէն կը փոխադրէ Իրան։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ գիները մէկ առ հարիւր յաւելում կրած են Յունիսին, ինչ որ ոչ լաւ, ոչ ալ գէշ արդիւնք մըն է ընկերվարական կառավարութեան, առաջին ամսուան համար։

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ սկսաւ վիճաբանիլ ապակեդրոնացման օրինագիծին մասին, այդ վիճաբանութիւնը հազիւ աշնան կրնայ վերջ գտնել։ Ներքին նախարարը ներկայացնելով իր օրինագիծը, շեշտեց թէ ան հիմնուած է երկու սկզբունքներու վրայ՝ ազատութիւն եւ պատասխանատուութիւն։ Ընկերվարականները համաձայն են Կասթոն Տըֆէռի, որ կ'ամպարէ, «արագ եւ հեռու» կ'ուզէ երթալ։ Նոր ընդդիմութիւնը, պարզ է, կը ջանայ ընդդիմանալ եւ Միշէլ Տըպրէ կը գտնէ որ ծրագիրը «Ֆրանսայի միասնական ըմբռնումը չէ այլ՝ դաշնակցային» մինչ Ժան Ֆուայէ աւելի հեռու կ'երթայ, պնդելով որ «այս օրինագիծը խնդրոյ առարկայ կ'ընէ Հանրապետութեան անբաժանելիութիւնը»։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին Յարաբերութեանց նախարարը՝ Շէյսոն, յայտարարեց թէ Մոսկուա չերթար, ցորչափ Խորհ. Միութիւնը Աֆղանիստանը կը գրաւէ։ Համայնավարները կը փորձեն նսեմացնել հարցը եւ չտեսնելու գալ, նոյնիսկ թէ նոր իշխանութիւնը իր արտաքին յարաբերութիւններուն նախապատուութիւնը կուտայ արեւմտեան դաշնակիցներուն։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ միջին ճամբայ մը գտնուեցաւ ուտեստեղէնի վերաբերեալ։ Կառավարութիւնը, առ այժմ, միայն Օգոստոս ամսուան սահմանափակած է ամսական, անձ գլուխ, 3 քիլօ միսի բաժնեչափը։

ՓԱՐՍ իրանեան մամուլի գործակալութիւնը հաղորդեց որ զօրաւոր ռումբ մը պայթած է, Երկուշաբթի իրիկուն Թեհրանի սինեմայի մը առջեւ։ Սրահը պարապ էր եւ 9 անցորդ մեռած են։ Միւս կողմէ, գնդակահարութիւն եւ ձերբակալութիւններ չեն դադրիր։ 10 իրանցի գնդակահարուած են առջի օր երկուքը՝ «Իսրայէլի սիոնականութեան ի նպաստ լրտեսութեան» ամբաստանութեամբ, ութն ալ «Հանրապետութեան դէմ զինեալ ապստամբութեան յանցանքով»։ Երկու դպրոցական աղջիկներ 15 եւ 16 տարեկան տասը եւ մէկ տարուան բանտարկութեան դատապարտուած են Սպահանի մէջ «Պանի Սատրի ի նպաստ ցոյցի մասնակցած ըլլալու ամբաստանութեամբ»։

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Յունիսի եւ Յուլիսի մէջ, չորս Թիւերով, Միլանոյի Իլ Ճիոռնալէ օրաթերթը, չորս յօդուածներով անդրադարձաւ Հայերուն, մեկնակէտ առնելով, անշուշտ, ախարեկչութիւնը։ Յունիս 5-ին եւ 9-ին՝ Ճեմսթօ Քոռատի վերնախորագրով մը՝ «Հայրենիքի երազին աՀաբեկչութիւն՝ ի՞նչ կը մտածէ Իտալիա ապրող հայ գաղութը» իբրեւ յաջորդական խորագրեր առած է. – ա) Հայ Սփիւռքի զաւակները, բ) խոստացուած Հայաստանը, գ) Հայերը իրենց արմատները կը փնտռեն, դ) Վենետիկ՝ հայ քաղաքակրթութեան փարոս մը։

Առաջին մասով պատմական հակիրճ անդրադարձ մը ունի, ուր կը յիշէ ապրիլեան ոգեկոչումները, դարուս առաջին ցեղասպանութիւնը, անկախութիւնը, կը հասնի Հայութեան ներկայ վիճակին ու կը քաղէ կարծիքներ, «ծայրայեղ» կամ չափաւոր, ինչպէս կ'որակէ լրագրողը եւ այս առաջին յօդուածին կուտայ սա եզրակացութիւնը. Հայու մը բերնով. –

«Մենք՝ Հայերս, ժողովուրդ մըն ենք, 30 դարու քաղաքակրթական եւ մշակութային պատմութեան տէր ու այսօր միայն ուրուականներ ենք։ Ժամանակը եկած է գործելու, սկսելու կրկին, ինչպէս Հրեաները բրին Երուսաղէմի համար՝ «գալ տարի, Արարատի վրայ»…

Ու «լաւատեղեակ» լրագրողը կը բացատրէ՝ Արարատ, ՆԵՐԿԱՅԻՍ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ…

×

Երկրորդ յօդուածով կը խօսի «Հայ Տան» մէկ վիճաբանական հանդիպումին մասին եւ կը մէջբերէ խօսողներու ելոյթներէն հատուածներ, Հայոց պատմութեան մասին։

Երկու վերջին յօդուածները լոյս տեսած են Յուլիս 16-ին եւ 21-ին։ Թերթին աշխատակիցը խօսեցնել կուտայ Հայեր՝ Տոքթ. Յակոբիկ Մանուկեան, որ տեղեկութիւններ կուտայ ու անդրադառնալով աՀաբեկչութեան կը հաստատէ թէ եղեռնափորձերը հայկ. հարցին մասին խօսիլ ու գրել կուտան, ինչպէս նոյնինքն Քոռատիի ներկայ հետաքրքրութիւնն ալ կը փաստէ։ Լրագրողը կը տեսնուի նաեւ՝ Վազգէն Բամպակեանի եւ անոր զաւակներուն հետ, որոնք միշտ նոյն մօտեցումը կամ հայկ. նոյն զգայնութիւնը չունին։ Վերջապէս, Քոռատի Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանը կ'այցելէ, ուր կը խօսի Հ. Յարութիւն Պզտիկեանի հետ եւ Ս. Ղազար, ուր հայր Ներսէս իրեն կը բացատրէ հայկ. հարցը, յիշելով թէ Գերմանները ընդունեցան Հրեաներու ջարդը բայց որ չըներ՝ Թուրքիա, ապա լայն տեղեկութիւններ կուտայ Ս. Ղազարի եւ Մխիթարեան Միաբանութեան մասին։

×

Յուլիս 19-ի Աւվենիրէն յօդուած մը հրատարակած է, գլխաւորաբար, Իճմիի հաւաքոյթին առընչութեամբ եւ հարցազրոյցներ ունեցած է Փրոֆ. Տիգրան Գույումճեանի եւ Անահիտ Տէր – Մինասեանի հետ, հայ եկեղեցւոյ մասին, որ Իճմիի այս տարուան օրակարգն էր։

×

Յուլիս 23-ի Ճիոռնալէն կ'արձագանգէ Ժընեւի կայարանին եղեռնափորձին։ Նոյն օրուան Քոռիէռէ Տէլլա Սեռան, նոյն լուրին անդրադառնալէ զատ, առանձին գրութեամբ մը խորհրդածութիւններ կ'ընէ, զորս կը խորագրէ «վրէժ՝ ողջակիզումի մը համար»։ Ի՞նչ կ'ուզեն, կ'ըսէ լրագրողը, Ա) Ցեղասպանութեան ճանաչումը, Բ) Վերջ տալ խտրականութեան այն 250 հազար (ուրկէ՞ առած է այս թիւը) Հայերուն, որոնք Թուրքիա կ'ապրին, Գ) Հողերու ազատագրումը։

Ու այս մէկն ալ շատ «լաւատեղեակ» ըլլալուն, կ'աւելցնէ թէ այս նպատակներուն հասնելու համար, զանազան ձեւեր կան (եղեր), որոնցմէ մէկն է՝ «դիւանագիտական յոյսը, զոր կ'ապրեցնէ հայ աւանդական կազմակերպութիւնը՝ ԱՆՋԱ, …։ Այս մէկը արդէն, նորութիւնէն ալ աւելի բան մըն է։ Ուրիշ ձեւ մըն ալ, կ'ըսէ լրագրողը, Ասալան է, որու կեդրոնը Պէյրութ է եւ բանբերն ալ՝ Յակոբ Յակոբեան։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒԼԻՍ 17 – 21)

ԵՐԵՒԱՆԷՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԳԱՑԱԾ Է ՄԱՏԱԿԱՍՔԱՐ

Երեւանէն պատուիրակութիւն մը գացած է Թանանարիվ (Մատակասքար) աւելի ամրապնդելու համար երկու մայրաքաղաքներու բարեկամական կապերը։ Պատուիրակութիւնը կը գլխաւորէ Երեւանի փոխ – քաղաքապետը՝ Սվետլանա Մելիքեան։

×

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԵՆԱՊԱԿԻՆ ՓՆՏՌՈՒԱԾ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Հայ վարպետներու ձեռքով պատրաստուած ճենապակիէ թէյամաններու, «Դուլին» փարչերու, ազգանի ամաններու եւ սկահակներու մեծ քանակութիւն մը Խորհ. Միութեան արտաքին առեւտրական կազմակերպութիւններու միջոցով, ղրկուած է Մոնկոլիա, որ դարձած է «Հայճենապակի» ձեռնարկութեան արտասահմանի նոր պատուիրատու։ Հայկական ճենապակիէ պատրաստուած արտադրանքը մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ արտասահմանի մէջ, յատկապէս արեւելեան երկիրներ։

×

ԷՋՄԻԱԾԻՆ ՔԱՂԱՔԸ ԶԲՕՍԱՇՐՋԻԿՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ

Էջմիածնի մէջ սկսած է նոր բնակելի շրջանի մը շինարարութիւնը։ Յարմար յատակագիծ ունեցող տուներու մէջ կ'ապրին բանուորներու, աշխատաւորներու տասը հազար ընտանիքներ։ Պատմութիւնը եւ ներկան սերտօրէն կը միահիւսուին այս քաղաքին մէջ։ Բ. դարուն հոն կառուցուած է Վաղարշապատ քաղաքը, որ յետագային դարձաւ Հայաստանի մայրաքաղաքը։ Քրիստոնէութեան պետական կրօն հռչակուելէն ետք, 303-ին քաղաքին մէջ կառուցանեցին Էջմիածնի մայր տաճարը։ Բացի Էջմիածնի տաճարէն հին հայկական ճարտարապետութեան գանձարանը մտած են նաեւ Հռիփսիմէի եւ Գայեանէի վանքերը, որոնք կը գտնուին պետական պահպանութեան տակ։ Էջմիածին անունը քաղաքին տրուած է 1945-ին։ Էջմիածնեցիները կ'արտադրեն մօտ հազար տեսակ արդիւնաբերական արտադրանք, այդ կարգին՝ սարքեր, առտնին առարկաներ, բանջարեղէնի ու պտուղի որակաւոր պահածոներ, որոնք կը ղրկուին Խորհ. Միութեան եւ արտասահմանի դրեթէ հազար հինգ հարիւր հասցէներու։

Էջմիածինը, ուր դարեր առաջ բացուած են հայկական առաջին դպրոցները, Հայաստանի «ամէնէն ուսումնասէր» քաղաքներէն մէկն է։ 50 հազար բնակիչներուն քառորդը կ'ուսանի։ Կան 12 հանրակրթական, 2 երաժշտական, գեղարուեստական ու մարզական դպրոցներ, ինչպէս նաեւ տրամաթիք թատրոն, գրադարաններ, ակումբներ, շարժանկարի սրահներ եւայլն։ Կուսակցութեան եւ կառավարութեան որոշումով նախատեսուած է Էջմիածինը դարձնել Հայաստանի պատմա – մշակութային եւ զբօսաշրջիկութեան կեդրոն մը, որուն նախագիծի գլխաւոր ճարտարապետն է Ա. Գրիգորեան։

ՀԱՆԳԻՍՏ ՀԱՅՐ ՅԱԿՈԲՈՍ Վ. ԲՈՍՊԸՅՐՔԵԱՆԻ

Վենետիկէն կը հաղորդէն, որ Յուլիս 26-ին, խոր ծերութեան մէջ, վախճանած է Հայր Յակոբոս Վ. Բոսպըյըրքեան, մէկը՝ Մխիթարեան վաստակաւոր մաշակներէն։

Ծնած էր 1885-ին, Պիլէճիք եւ վանք մտած 1901, Յուլիս 26-ին (վախճանման օրէն ճիշդ ու ճիշդ 80 տարի առաջ)։ Քահանայ ձեռնադրուած է 1911-ին եւ յաջորդաբար պաշտօնավարած Մուրատ – Ռափայէլեան, Միլանօ, Փարիզ՝ Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանը, ուր ուսումնապետ եղած է 1937-էն 1939։ Ապա, շուրջ երեսուն տարի ուսումնապետ, մատակարար, տեսուչ եղած է Պոլսոյ Մխիթարեան վարժարանը։ Ինք է որ կազմակերպած է վարժարանին փոխադրութիւնը Սագըզաղաճէն՝ Շիշլի։ 1926-ին, երբ վանքին տպարանին պատասխանատուն էր, լոյս տեսած է Թէոդիկի Ամէնուն Տարեցոյցը։ Քաջ ծանօթ իտալերէնի եւ ֆրանսերէնի, գրական բազմաթիւ գործեր թարգմանած է հայերէնի, երկու լեզուներէն։ Իր մեծ վաստակը կը մնայ, սակայն, դաստիարակչական գործունէութիւնը, զոր վարած է յիսուն տարի, սերունդներ պատրաստելով։ Մխիթարեան մը եւս, կը հանգչի Ս. Ղազարի փոքրիկ գերեզմանատան մէջ, կողքին իր եղբայրներուն, այնինքն անոնց, որոնց համար կրնանք միշտ կրկնել՝ վաստակեցան եւ աստ հանգչին։

Le mémorial d'un peuple assassiné

Այս խորագրին տակ է, որ Նուվէլ Լիթէռէռ գրական շաբաթաթերթը ամբողջ էջ մը նուիրած է Վահէ Քաչայի վերջին գործին, Քլեման Լեփիտուսի ստորագրութեան երքեւ։

Յոյն գրագէտը լաւագոյնս վերլուծած է վէպը, զոր կ'որակէ «Կարօտի գիրք», քանի որպէս հեղինակն իսկ «Հայը» վէպին, քաջ ծանօթ է կեանքին անոնց՝ որոնք միշտ կը մնան արմատախիլներ։

«ՄԱՐՄԱՐԱ»Ի ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

«Մարմարա» օրաթերթի խմբագրութիւնը կը հաղորդէ արտասահմանեան իր բաժանորդներուն, որ թղթատարական դժուարութիւններու հետեւանքով, քանի մը շաբաթ է չէ կրցած թերթին առաքումը կատարել։

Կը խնդրէ, որ ներողամիտ ըլլան այս ակամայ խանգարումին համար եւ կը վստահեցնէ, որ հարցը կարգադրուելու վրայ է եւ քանի մը օրէն, առաքումները կը վերսկսին, կանոնաւոր կերպով։

ԶՕՀՐԱՊ

ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Գ.

Ի՞ՆՉ Է ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Ահա, այս տեսարանին առջեւն է, ո՛չ խրախուսիչ, որ մտածեցի ազատական կազմակերպութիւն մը ստեղծել Ազգ. Ժողովին մէջ: Ցետադիմութիւնը իր հին բարի սովորութեանը համաձայն՝ գեղեցիկ սկզբունքներու անունով ճըշ֊մարիտ զինուորահաւաքութեան մը ձեռնարկած է: Կանոնաւոր արշաւանք մըն է ասիկա: Բոլոր դրամի մարդիկ՝ բոլոր մտքի մարդոց դէմ: Փարաւոններու երկիրն ալ այս խաչակրութեան համար ճամբայ ելած է. բայց այս անգամ Կարմիր Ծովէն չէ, այլ ամբողջ Արշիպեղագոսին վրայէն անցնելով իր մարգարէները Թուրքիա մտցնելու վրայ է: Այս մարգարէները մօտէն չեմ ճանչնար. բայց ինծի մեծ վստահութիւն չեն ներշնչեր անոնք. ալիւրի փոշիով ծածկուած պ ա ր կ ի ն կը նմանին քիչ մը. ce bloc enfariné ne me dit rien qui vaille, կ'ըսէ Ֆրանսական առակախօսը: Իմ մասիս ես մեր մեծ ու պզտիկ ազաները այս ափրիկեցի առաքեալներէն կը նախընտրեմ, վասնզի ճանչցուած սատանան չճանչցուած քահանայէն աղէկ է:

Այս ամէնուն դէմ՝ Պոլսոյ ժողովըրդական եւ ազատական տարրերուն կ'իյնայ միանալ, ո՛չ թէ փոխադարձ ատելութիւն քարոզելու պահպանողական տարրերու դէմ ո՛չ, հազար անգամ ո՛չ, այլ համոզելով, քարոզելով, օրինապահութեան սահմաններէն չշեղելով՝ պահելու եւ առաջնորդելու համար ժողովուրդը յառաջդիմութեան ճամբուն մէջ: Վըստահ եմ որ ազատական երեսփոխաններ, անկեղծապէս յառաջդիմասէր — եւ ո՛չ թէ միայն անունով — բաւական թիւ մը կը կազմեն մեր Ազգ. Ժողովին մէջ. դըժուարութիւնը իրենց պզտիկ վէճերը լըռեցնելու, սխալ ըմբռնումները ճշդելու, ազգին օգտին առջեւ իրենց ջանքերը միացնելու մէջն է:

Ի՞նչ է ազատական կուսակցութեան ծրագիրը:

Ես մեր Պատրիարքարանին գործը շատ պարզ կ'երեւակայեմ: Առաջինը՝ դաստիարակութեան գործն է, փրկութեան գործ: Իմ կարծիքովս մեր ամէնէն մեծ դէմքերէն պէտք է Ուսումնական Խորհուրդը կազմել. միանգամայն ատոր հեղինակութիւնը զօրացնել. կրթական ծրագիրը բարեփոխել եւ մեր ամենօրեայ հոգածութեանը առարկայ ընել. գիտական միտքը տիրապետող դարձնել ատոր մէջ: Մեր դաստիարակութիւնը պէտք է որ մտաւորական եւ տնտեսական զարգացման ձգտի միանգամայն:

Երկրորդը՝ եկեղեցականութիւն մը պատրաստելն է, լուսամիտ եկեղեցականութիւն մը, — բարձրացման գործ: Երրորդը՝ ամուսնական գրաւոր օրէնքի մը հաստատումն է, դարուս յառաջադէմ օրէնքներուն վրայ հիմնուած. անհրաժեշտ գործ, քանի որ հայ ընտանեկան կեանքին, պատուին, դիրքին եւ ապագային վերաբերող խնդիրները կամայական վճիռներու ենթակայ են. չկայ հայ անհատ մը որ չբողոքէ այս կացութեան դէմ: Չորրորդը՝ Պատրիարքարանին վերակազմութեան գործն է. էական գործ. որովհետեւ ո՛չ իրաւասութեան սահման կայ հոն, ո՛չ կանոնաւոր աշխատանքի եղանակ: Թնճուկ մըն է Պատրիարքարան բռնած տեղը. պէտք է չոկել, յարդարել եւ եւրոպականացնել զայն: Հինգերորդը՝ գաւառի հայութեան ընտրական իրաւունքներուն ընդարձակումն է, արդարութեան գործ, որ հարկաւ պատեհ ժամանակին պէտք է առաջ տարուի:

Ահա այս համեստ ու ամփոփ գիծերով կը ներկայանայ ազատական կուսակցութեան ծրագիրը:

Դ.

Ի՞ՆՉ ԸՐԱՒ ՆԱԽՈՐԴ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ ԵՒ Ի՞ՆՉ Կ'ԸՆԷ ԻՐ ՅԱՋՈՐԴԸ

Այդ խղճերուն գործադրութեանը ձեռնարկած էինք արդէն Նախորդ Քաղաքական Ժողովին օրով, որուն անդամակցելու պատիւը ունէի, երբ ազատամտութեան դէմ կռիւը բարձրացաւ: Հոս տեղը չէ պատմել ձեզի այդ Քաղաքական Ժողովին աշխատութիւնները, թուել այն գործերը զոր կատարեց, գիշերը ցորեկին խառնելով: Պատրիարքարան մը՝ անկերպարան: Երուսաղէմ՝ ապստամբ՝ թեմերը՝ թափուր, գաղթականներով լեցուն մայրաքաղաք մը, Ատանայի ահաւոր աղէտը: Ասոնցմէ մէկը միայն պիտի բաւէր բոլոր բարի կամեցողութիւնները ուժաթափ ընելու: Այն Քաղաքական ժողովը իր բոլոր կորովը ժողվեց եւ այս դժուարութիւններուն մէջ կարելին ու եւ քիչ մըն ալ, — թոյլ տուէք ինծի այս մեծախօսութիւնը, այս ամբարտաւանութիւնը, որ իմ անձիս չէ, այլ ընկերներուս, որ ներկայ չեն հոս, մատուցուած մեծարանք մըն է, — «անկարելին» ըրաւ, մինչեւ յայտարարել տալով Օսմանեան կառավարութեան որ Ատանայի աղէտին բովանդակ պատասխանատուութիւնը Իսլամ տարրին վրայ կը ծանրանայ, ինչ որ ճշմարտութիւն է:

Այդ Քաղաքական Ժողովը քաշուեցաւ, գնաց. բայց իր պարտքը լիովին կատարած ըլլալու մխիթարութիւնովը հեռացաւ: Այնքան որ անոր յաջորդող Քաղաքական Ժողովը ուրիշ բան չկրցաւ ընել բայց եթէ խոստանալ թէ պիտի շարունակէ անոր բռնած ճամբան: Վերջէն տեսանք թէ ո՛րքան չեղեցաւ անկէ. բայց այդ խոստումը ինքնին խոստովանութիւնն էր, բացարձակ եւ ի լուր աշխարհի խոստովանութիւն, թէ Նախորդ Քաղաքական Ժողովը ազգին շահերը իր հակառակորդներուն իսկ պատկառանք ազդելու չափ պահպանած էր: Ահա այս Քաղաքական Ժողովին դէմ դաշնակցեցան բոլոր մութ տարրերը, չխղճալով մեր ազգին վիճակին:

Ա՛յս է մօտաւոր անցեալը. այս անցեալը ամբողջ դաս մըն է, խրատ մըն է ինքնին: Ազատականները այն ատեն յանկարծակիի եկան. կազմակերպուած չէին. որովհետեւ կը հաւատային, միամիտ հաւատք, որ երեսուն տարուան դառն անցեալէն ետքը, ամէն ոք ազատական էր Հայոց մէջ:

Պահպանողականները ժողով ժողովի վրայ կազմեր էին: Պարտութիւններ կան՝ որոնք յաղթութիւններու հետ չեն փոխուիր: Ջարդելը յաղթութիւն մըն է եւ ջարդուիլն ալ պարտութեան գաղափարը կուտայ. բայց ո՛չ ոք ջարդող մը ըլլալու տենչը կրնայ ունենալ իր սրտին մէջ:

Նախորդ Քաղաքական Ժողովին քաշուելէն վերջը եկաւ, եւ բնական էր որ գար, եկեղեցիներու խնդիրը. գիտէք ատոր վիճակը. դիւրահաւատ ժողովըրդական հատուած մը գործիք դարձած քանի մը հոգիի ձեռքը. Ազգային Ժողովը իր տարեգրութեանցը մէջ չտեսնուած որոշումով մը բեկանելով իր բարձր հեղինակութիւնը:

Թո՛ղ այդպէս ըլլայ:

Անցեալը Ցետադիմականներուն կը թողում. բայց ապագան մերինն է: Պզտիկ պատմութիւն մը. ասկէ 20 տարի առաջ ալ այսօրուան պայքարը կը մղէի մենծ ազաներու ու կղերամիտներու դասակարգին դէմ. քիչ մը աւելի ուժգնութեամբ, աւելի սրտիս թելադրութեանցը անսալով քան թէ կշռելով իմ ուժս: Օր մը ազգային երեսփոխան ընտրեցին զիս. դեռ 30 տարիս լրացուցած չէի ու այն ատեն խաւարամիտները կեղծ օրինապահութենէ մղուած՝ այդ պատճառով մերժեցին իմ երեսփոխանութիւնս. յաղթած էին: 30 տարի վերջը՝ 6 թաղէ միանգամայն երեսփոխան ընտրեցին զիս. չըսի՞ ձեզի որ ապագան մերինն է:

Ե.

ՀԱՅ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒՆ ԿԱՏԱՐԱԾ ԴԵՐԸ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՓԱՐԼԱՄԷՆԹԻՆ ՄԷՋ

Մէկ երկու խօսք ալ՝ Օսմանեան երեսփոխանական ժողովին մասին:

Գիտցողները չգիտցողները Օսմանեան հայ երեսփոխաններու գործելու եղանակին վրայ քննադատութիւններ ըրին. վըճիռ արձակեցին: Ուշադրութեան արժանի տեսարան մըն է որ մինչդեռ մեր Թուրք, յոյն, հրեայ, արաբ հայրենակիցները Օսմանեան հայ երեսփոխաններուն մասին միշտ դրուատիքով կը խօսին, միայն կարգ մը Հայեր են որ հոս հոն, երբեմն ծանօթ մամուլի մը էջերուն մէջ անոնց վրայ կը յարձակին: Ծիծաղ այն մամուլը որ ատենով հինդ փարանոց էֆէնտիներուն առջեւ բարեւ բռնած ... կատուի մը պէս կը քծնէր: Կը ցաւիմ բայց չեմ զարմանար այս Հայերուն վրայ որ ազգային արժանապատուութեան ըդգացումէն զատ ամէն զգացում թերեւս ունին:

Առանց կանխակալ կարծիքի քննենք թէ ո՞րքան արդար են այս յարձակումները:

Ի՞նչ գործ տեսան Օսմանեան հայ երեսփոխանները: Թող տանք որ իրողութիւնները խօսին: Աչք պտըտցնենք հայրենիք գաւառներու վիճակին վրայ: Վան, Կարին, Բաղէշ, Խարբերդ, Մուշ, անդորրութիւն կը տիրէ. հայահալած քաղաքականութիւնը իրապէս վերցուած է. հարկաւ տեղ տեղ անհատական դէպքեր կը պատահին տակաւին. բայց երկրին ո՞ր մասին մէջ արդեօք այդ տեսակ դէպքեր չեն պատահիր. բոլոր հայաբընակ գաւառները, Օսմանեան համերաշխութեան անկեղծապէս կուսակից եւ հետեւապէս «հայասէր» վալիներ ղրկըւած են եւ անոնք կը պահպանուին իրենց պաշտօնին վրայ, հակառակ կարգ մը գաւերու: Զինուորական հրամանատարը՝ որուն սահմանադրական նոր կարգերու մասին ունեցած հասկացողութիւնը քիչ մը երկրաբելի էր, հեռացուեցաւ այդ կողմերէն: Այս ճշմարտութիւնները պէտք է որ լսուին վերջապէս: Հայոց հողային խնդրոյն լուծումը անկեղծութեամբ փնտռուելու վրայ է կառավարութեան կողմէն. ապացոյց՝ զանազան օրինագիծերը, զոր յղացաւ եւ որ խնդրոյն բարդ հանգամանքին բաւարար չըլլալուն համար միայն ետ ձգուեցաւ, ո՛չ թէ սկըզբունքին համար, ապացոյց՝ քննիչ մարմինը, որ ղրկուեցաւ այդ կողմերը. ապացոյց՝ Ներքին գործոց Նախարարին վճռուած ճամբորդութիւնը՝ տեղւոյն վըրայ քննութիւն կատարելու նպատակով: Այդ գաւառներուն մէջ եւ Թուրքիոյ ամէն քաղաքներու մէջ՝ Հայերը իրենց գործովը, առեւտուրովը, ազատօրէն կը զբաղին, դրամ կը շահին, պաշտպանութիւն կը վայելեն, յարգանք կը տեսնեն կառավարութենէն: Նոյնիսկ Սուլթան Մահմուտի, Ապտիւլ Մէճիտ եւ Ապտիւլ Ազիզ կայսրերուն օրով այս աստիճան բարօրութիւն տեսած չէին:

Երբեք մտքէս չանցնիր այս գոհացուցիչ վիճակը միմիայն Օսմանեան հայ երեսփոխաններուն ճարտարութեանը վերագրել, բայց արդար ըլլալու համար՝ պէտք է ընդունիլ որ կարեւոր մասնակցութիւն մը ունին անոր մէջ: Երեսփոխանական ժողով մը թատերական սրահի կը նմանի. ան ալ իր քուլիսները, թաքուն անցքերը ունի. ամէն գործ բեմին վրայ չի կատարուիր, կարգ մը աշխատութիւններ կան որոնք պզտիկ, մասնակի խօսակցութիւններով կը կատարուին, ո՛չ թէ մեծ ճառերով. ցո՞յց պէտք է մեզի թէ գործ. եթէ գործ կը փնտռենք, անիկա մէջտեղն է մեծաբարբառ՝ մինչեւ անգամ խուլերու լսելի ըլլալու չափ, բացայայտ՝ մինչեւ անգամ կոյրերէն տեսնուելու աստիճան. խօսքս կամաւոր խուլերուն եւ կոյրերուն համար չէ: Օսմանեան հայ երեսփոխանները ետ չեն մնար, եթէ չեն գերազանցեր զանոնք ... Թոյլ տուէք որ այս մասին աւելի չխօսիմ:

Եւ կը կարծէ՞ք միթէ որ դիւրին է երեսփոխանի պաշտօնը Օսմանեան Խորհրդարանին մէջ. կը կարծէ՞ք որ հոն կրօնամոլական, հին գաղափարներով տարուած հոսանքներ չկան: Պէտք է մօտէն ճանչնալ Օսմանեան Խորհրդարանը՝ գիտակցաբար դատելու համար հայ երեսփոխանին դժուարին եւ ապերախտ վաստակն ու յոգնութիւնները:

Կ'ուզէ՞ք որ ակնարկ մը նետենք Ատանայի աղէտին վրայ. անիկա մեր ազգին եւ կարծեմ թէ Օսմ. հայրենիքին մեծ սուգն է. ոչինչ աշխարհիս վրայ կրնայ մեզի մոռցնել տալ զայն: Անիկա այն մեծ զարհուրանքներու կարգէն է՝ որոնք Ցետադիմութիւն կոչուած ոգւոյն, ո՛ր ազգին, ո՛ր կրօնքին մէջ ալ երեւան գայ, ինչ մեծ աղէտ մը ըլլալը ահաւոր կերպով կը ցուցնէ:

Անդարմանելի է ատ. բայց արդար ըլլալու համար պէտք է ընդունիլ որ Օսմանեան կառավարութիւնը ըրաւ ինչ որ «ներկայ պայմաններու մէջ» բանաւոր կերպով կրնայինք պահանջել իրմէ: Ե՛րբ տեսնուած է որ քրիստոնէական ջարդի մը առթիւ 100–ի մօտ մահմետականներ կախաղան հանուին, 1000–ի մօտ մահմետական եղեռնագործներ շղթայակիր բանտարկութեան դատապարտուին: Սահմանադրական կառավարութիւնը այս արիութիւնը ցոյց տուաւ եւ ամէն արդարասէր Հայու պարտքն է ճանչնալ զայն եւ ըստ այնմ վերաբերիլ Օսմանեան կառավարութեան հանդէպ: Իսկ նիւթական վնասներու հատուցման համար նոյն կառավարութիւնը առանց որեւէ դժուարութեան, առատօրէն տուաւ պէտք եղած դրամը: Ասոր մէջ ամէն փառք Օսմանեան հայ երեսփոխանները իրենց վերապահել չեն ուզեր, բայց անժխտելի թէ կ'ըլլայ կարծեմ իրենց աշխատութեան մեծ բաժինը անտեսել:

Ցիշեցէ՛ք երբ որ աղէտին լուրը առած օրս Խորհրդարանին բեմէն այնքան խրստութեամբ կը խօսէի այն ատենուան պատասխանատու կառավարութեան դէմ, եկաւ վայրկեան մը որ այդ կառավարութեան կողմէ արտասանուած պատ ի պատ խօսքերը եւ պատասխանատուութիւնը Հայոց վրայ ձգելու միտող փաստերը՝ ծափահարուեցան մահմետական երեսփոխաններու շարքերէն: Ահա այդ շարքերուն բոլոր հոգեբանութիւնը փոխեցինք մենք, այն աստիճան որ վերջէն ամէն անգամ որ կառավարութիւնը Ատանայի օգնելու համար վարկ մը խնդրեց կամ օրինագիծ մը ներկայացուց՝ «միաձայնութեամբ», ուշադրութիւն ըրէք այս բառին մեծ նշանակութեանը, միաձայնութեամբ ընդունուեցան անոնք:

Ուրիշ ի՞նչ ըրին հայ երեսփոխանները: Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչակումէն ի վեր կատարուած էն մեծ գործը, այն՝ որ այս երկրին մէջ Օսմանեան համերաշխութիւնը պիտի հիմնէ եւ տեւական դարձնէ, այն որ թէ՛ Օսմանեան հայրենիքին եւ թէ զայն ձեւացնող բոլոր ազգութիւններուն համար երջանկութեան միակ երաշխիքն է, — քրիստոնեայ ազգերու զինուորագրութի՛ւնը, հայ երեսփոխաններու նախաձեռնութեանը եւ յամառ պահանջումին արդիւնքն է:

Գիտեմ որ կարճատեսներ կ'ուրանան անկէ բխող բարիքները. հազիւ տարի մը անցած, ահա ամէն կողմէ գոհութեան, շնորհակալութեան ձայներ կը բարձրանան. քրիստոնեայ զինուորներու մասին մահմետական սպաներուն եւ նոյնիսկ պարզ զինուորներուն հայրական եւ եղբայրական վարմունքին շնորհապարտ ենք յաւէտ:

Ատեն մը կ'րքը այն աստիճանի հասաւ որ ամէնէն անխիղճ զրպարտութիւններն անգամ իբրեւ զէնք գործածեցին. մասնաւորապէս ինծի համար ըսուեցաւ եւ գրուեցաւ որ զաւակս Եւրոպա փախցուցած եմ զինուորական ծառայութենէ ազատ կացուցանելու համար: Իմ տղաս 7 տարիէ ի վեր Եւրոպա էր իր ուսումը ստանալու համար. այս տարի որ զինուորական ծառայութեան ենթակայ է, Պոլիս դարձաւ, մեր հայրենիքին իր պարտքը հատուցանելու համար:

Այս անբարեխիղճ յարձակումները չեն վրդովեր զիս. 28 տարիէ ի վեր մէկ կողմէ փաստաբանական արուեստին մէջ եւ միանգամայն հրապարակագիր ըլլալով ինքզինքս յօժարութեամբ միշտ հանրային դատաստանին ենթական ըրած եմ. պատահած է երբեմն որ գովեստներ ըրաւ յլուին ինծի անտեղի կերպով. նոյնպէս կը պատահի ահա որ ամէն կարգի յարձակումներ տեղացնեն չուրջս առանց արդար փաստի մը: Հանրային կեանքով ապրող մարդիկ յանձնառու են ըլլալու ատոր:

Պիտաճէի առթիւ հայ երեսփոխանները իրենց պարտքը լիովին կատարեցին. անոնք էին որ քրիստոնեայ ազգերուն կրթական ծախքերուն համար կառավարական պիւտճէէն վարկեր ձեռք բերին:

Պզտիկ գործ մը չէր այս:

Անոնք էին որ գործաւորական հարցերու համար միշտ ձայն բարձրացուցին, անխրախուսած, անպաշտպան աշխատաւորներուն պաշտպան հանդիսացան:

Հոս՝ յետադիմականներու կողմէ յառաջ նետուած մեծ առարկութեանը կը հասնիմ:

(Շար. 2)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿԱՆԿՐՈՒՆԿԸ
(Թատերգութիւն)
Գրեց՝ ԱՐՄԱՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Պոլիս 1981

ARMÉNOUCH
de Takvor Takvorian

Ապրիլ 1915 :

Գարուն է : Բնութեան մէջ, եւ սիրտե-րուն մէջ : Ընտանիք մը, նման հազարա-ւոր հայ ընտանիքներու, հոն Երզրումի դաշտը, Հասան Քալա գիւղը, Աստուծոյ օրհնութեամբ, կ՚ապրի իր սեփական հո-ղերուն վրայ : Խաղաղ եւ հանգիստ : Կը մշակէ ու կը հնձէ : Կ՚երազէ ... : Տէր Դաւիթեան պատուական ընտանիքի ա-ռօրեայի ընդմէջէն հեղինակը կը վերա-կենդանացնէ կեանքը հայ ընտանիքին, իր աւան-դութիւններով, իր բարքերով եւ հօրե-նական սրբութիւններով : Աշխատանքի եւ երջանկութեան պահերուն մէջ սակայն, միշտ ներկայ է տխրութեան հով մը : Անցեալը : Անցեալը, 1894 – 1896–ի ջար-դերու օրերն են Երզրումի, Վանի, Խար-բերդի մէջ. 1905ը Սասունի մէջ. 1906–ին Սեբաստիոյ ջարդերը. 1909–ին Ատանայի աղէտը : Անցեալին մղձաւանջը միշտ կը տիրէ հոգիներուն վրայ : Թուրք բա-նակը Օսման Ալիի նախագահութիւն-ները, ազդարարութիւնները եւ խոր-հուրդները կը դառնան օրէ օր աւելի մտահոգիչ : Վարժապետ Յակոբ էֆէն-տիի իմաստութիւնը եւ անոր ունեցած ազդեցութիւնը գիւղին Թուրք աղանե-րուն վրայ, բան մը չեն փոխեր կացու-թենէն : Ու Շուշանի նման, երիտասարդ հայ մայր մը, բազուկներուն մէջ նորա-ծին մանուկ մը, ամուսինը զինուորական պաշտպանութեան մեկնած եւ ոչ վերա-դարձած, այլ հայ մայրեր պիտի ճանչ-նան նոյն ճակատագիրը : Ապրիլ 24–է : Զանգը դուռ մը կը փակուի Յակոբ է-ֆէնտիի, Կարապետ Տէր Դաւիթեանի ... եւ իրենց ազգակիցներու ճակատագրին վրայ : Ամբողջ ողբերգութիւն մը :

×

Մարսէյլ 1923 :

Նորածին մանուկը արդէն ութ տարե-կան աղջնակ մըն է : Արմենոյշ իր մօրը հետ կը հասնի Մարսէյլ, նախ ապաստան կը գտնէ Ռուսերու քէմփը, Սէն Շարլ կայարանին կայարանին մօտ, եւ ապա փոխադրուած սենեակ մը ուր տէ Փըթի Մա-րի : Շուշան գործ կը գտնէ «լուբիայի գործատունը» եւ Արմենոյշ կը յաճախէ ուր էֆլիփսի նախակրթարանը : Հեղինա-կը կը նկարագրէ քէմփերու կեանքը եւ Հայերու առօրեան իրենց հազարումէկ դժուարութիւններով : Գիրքը կը պարու-նակէ կարգ մը ճշմարիտ մանրադէպեր որոնք մինչեւ այսօր կը պատմեն մեր ծերունիները : Լեզուի դժուարութեան հետե-ւանքով, ձեռքերով, շարժուձեւերով, մի-միկաներով կը հասկցնէին իրենց ուզածը : Հոն այն Ֆրանսացի անցորդին Հար-ցումը, ուղղուած հայ կիներու որոնք դրուած օրուան աշխատանքէն մայթի մը եզերքը նստած կը զրուցեն. «էթըվու Արմենիկ, Մէտամ. մալա՞տ : Ֆրաճ-սացիները իրապէս ուսեալ են. ինչպէ՞ս ալ անմիջապէս հասկցաւ որ Մալաթիա-յէն ենք :

Կեանքը եւ հայ կեանքը հետզհետէ կը կազմակերպուի ըլլայ քաղաքին մէջ, կամ արուարձանները՝ Սէնթ Անթուան, Սէն Լու, Սէն Ժերոմ, Սէն Ժիւլիէն : Միութիւններ, մամուլ, դպրոց կը ըս-տեղծեն ազգային եռուզեռ, կեանք : Հե-ղինակը, ի մէջ այլոց, կը պատմէ ռիւ տէ Փըթիթ Մարիի նպարավաճառ Գրիգորի ողիսականը, թժիշկ Շահպազեանի մար-դասիրական աշխատանքը, Գրիգորիս Ե-պիսկոպոս Պալաքեանի դերը եւ առա-քելութիւնը, ռիւ Թափի վէռի առաջնոր-դարանը, Քափըլէթի շրջանը հաստատ-ուած Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը ... եւ Արմենոյշի առօրեան, իր առաջին կազմանդը եւայլն ... :

×

Մայիս 1936 :

«Սինայիա» ռուսական նաւ մը, Մար-սէյլի նաւահանգիստը, ժոլիէթի քարա-փը : Մէկ բառ՝ Ներգաղթ : Հեղինակը կը նկարագրէ ներգաղթողներու հոգեկան ցնծութիւնը, արտակարգ եռուզեռը ժո-ղովուրդին որ պիտի վերադառնէ «ազա-տագրուած հայրենիք»: Յուզումի պահ մը՝ Կոմիտաս վարդապետի աճիւններուն վերադարձը դէպի Մայր Հող : Արմենոյշ եւ Շուշան կը դիտեն քարափէն պատմա-կան այս օրը, Մայիս ինը : Գրիգոր որ ներգաղթը կազմակերպողներէն է, զե-կավարներէն է կը մնայ քարափը բաժ-նուած երկու զգացումներու միջեւ. Հայ-րենիքի եւ Շուշանի սէրը : Երկրորդը կը յաղթանակէ ի վերջոյ : Ապա հեղինակը կը ներկայացնէ հայկական հարսանիք մը, աւելի ճիշդ վանեցիական. բարքերով եւ աւանդութիւններով : Յետոյ փոխադ-րութիւնը դէպի Վալանս, ուր կը ծանօ-թանանք կարգ մը ընտանիքներու : Այլ յատկանշական պատկեր մը՝ մայր եւ զա-ւակ զիրար կը վերագտնեն երկու տասն-եակ տարի յետոյ :

Պարտականութիւնը :

Երկրորդ Համաշխարհային պատերազմի նախօրեակին է որ ռիւ տէ Փըթիթ Մա-րիի նպարավաճառը Գրիգոր կը մեկնի զինուորական ծառայութեան : Վրայ կը հասնի պատերազմը : Քաջաբար կը կռուի իր երկրորդ հայրենիքին համար եւ կ՚իյ-նայ պատուոյ դաշտին վրայ Մառնի ճա-կատամարտին, յանուն Ազատութեան : Իր զինակիցներէն մին, Ժան Լը Փերտրօ, Պրըթոն մը, հինգ տարի յետոյ, Գրի-գորի վերջին նամակը կը յանձնէ Արմե-նոյշին, քանի Շուշան քանի մը ամիսներ առաջ զոհ գացած էր Մարսէյլի ռմբա-կոծութեան : Այս հանդիպումը անգամ մը եւս պիտի փոխէ Արմենոյշի ճակատա-գիրը որ հեռանալով Սէն Ժիւլիէնի Պօ-ղոս – Պալայի տունէն պիտի հաստատուի Պրըթանիը, իր կեանքը կապելով Ժան Լըփերտրոյի հետ :

×

Կապոյտ յուշատետրը :

Արմենոյշ կը վերագտնէ Շուշանի կա-պոյտ յուշատետրը, որուն մասին յաճախ հարցումներ ըրած բայց մայրը միշտ լուռ անցած էր : Այժմ Արմենոյշ էջ առ էջ կը վերապրի իր տարաբախտ մօր մղձաւանջը, տարագրութիւնը ահաւոր մանրամասնութիւններով : Հատորը կը վերջանայ Թալարի (Կաչի քաղաքի մօտ) ուխտագնացութեամբ :

×

Հինգ գլուխներէ բաղկացած Ֆրանսա-տառ վէպը կը կարդացուի դիւրութեամբ : Հեղինակը կը գծէ կեանքի ճանապարհը հայ ընտանիքի մը, հայ մօր մը իր հայ-րենիքէն, իր ծննդավայրէն դէպի տարա-գրութիւն, դէպի նոր ափեր, նկարագր-րելով մանաւորաբար անոր ատրճանա-կան համարկումը տեղական սովորու-թիւններուն, կեանքին :

Ճշմարիտ պատմական դէպքերու հետ, Թագւոր Թագւորեան դրած է նաեւ բա-ւական զգայնութիւն, քնարերգութիւն իր երկին մէջ : Գործող անձերէն ոմանք իրապէս ապրած են ու կը կրեն իրենց բուն անունները : Նշուած վայրերը վաւե-րական են, նամանաւանդ այն մասը որ կը վերաբերի Մարսէյլ քաղաքին : Ար-դարեւ, հոն նկարագրուած դէպքերը, յիշուած եղելութիւնները յաճախ իրենց մանրամասնութեանց մէջ, մէկ պատկերն եղած են Մարսէյլի հայութեան կեանքին, այդ թուականներուն : Այս կապակցու-թեամբ, այսինքն զաղութի մը պատմու-թեան տեսակէտէն այս հատորը կը բե-րէ հետաքրքրական վկայութիւններ. նոյնիսկ եթէ երբեմն պատմութենէն կ՚անցնինք պզտիկ պատմութեան :

Արժանկուրդի այս եղանակին ընթեր-ցումը մաս կը կազմէ առօրեայ զբաղում-ներուն : Ինչո՞ւ չկարդալ Թագւոր Թագ-ւորեանի «Արմենոյշ»ը որ անցեալէն դէպի մօտաւոր անցեալ մտածել կուտայ կարգ մը հարցերու մասին :

Գիրքին կողքը պատկերազարդուած է Ալին Էքմէքճեանի մէկ գեղեցիկ ջրանկար-կով :

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՑԱՆԻ ՀԱՆԴԻՍԸ

Աւելի քան մէկ շաբաթէ ի վեր ար-դէն, երախաները մեծ հանդէսը կը պատ-րաստեն : Փորձերը տեղի կ՚ունենան ամէն առտու : Օրէ օր երախաներուն տրամադ-րութիւնը կը բարձրանայ :

Յուլիս 18–ին, Շաբաթ առտու, առա-ջին ծնողքները կը հասնին : Պզտիկները պատուհանէն կախուած կը դիտեն զա-նոնք : Համբոյրներէն յետոյ, երախանե-րը կը ծանօթացնեն իրենց հակիչները, որոնք ծնողքները կ՚առաջնորդեն այցե-լելու կայանը եւ հետաքրքրական հար-ցումներուն կը պատասխանեն : Այդ տե-սարանը կը կրկնուի մինչեւ իրիկուան ճաշը :

Կիրակի առտու, Յուլիս 19, ժամը 11–ին, բանակողները հաւաքուած են դրօշակները պարզելու՝ «Յառաջ Նահա-տակ» երգելով : Ծնողքները, յուզուած կը դիտեն, կամ կը նկարեն :

Ապա, կ՚այցելեն այն սրահը ուր ի ցոյց դրուած են պզտիկներուն ձեռային աշ-խատանքները, ու կը մօտենան սեղանին, զոր Կապոյտ Խաչի տիկինները պատրաս-տած էին : Խաչուհիներու կողմէ նուիր-ուած ճոխ ճաշի առեն, կոկիկ գումար մը հաւաքուեցաւ, մօտաւորապէս 30.000 ֆրանք :

Կէսօրէ ետք, ժամը 15–ին, սկսաւ գե-ղարուեստական բաժինը : Բացման խօս-քը կ՚ընէր Տիկին Զարուհի Քէշիշեֆ, ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի նախագահու-հին : Շնորհակալութիւն յայտնելով ծը-նողքներուն, շեշտը դրաւ դժուարու-թիւններուն վրայ բանակումին պատրաս-տութեան համար : Ընդգծեց Կապոյտ Խաչի մշտական մտահոգութիւնը՝ կարճ ժամանակի ընթացքին պզտիկներուն հայ մշակոյթի փափաքը տալու : Այդ գործը յանձնուած է ձեռնհաս եւ նուիրեալ ղե-կավարուհիի մը՝ Յասմիկ Գեւոնեանի, որուն կ՚օժանդակեն փորձառու հսկիչ-ներ : Իր վերջին փափաքն եղաւ, որ ծը-նողքները միշտ լաւատես ըլլան կայանի ապագային նկատմամբ :

Յասմիկ Գեւոնեան ներկայացուց յայ-տագիրը, որուն բացատրութիւններ տա-լով, երգ, պար, արտասանութիւն, կեն-դանի պատկեր իրարու յաջորդեցին : Այդ գեղարուեստական բաժինի առաւե-լութիւնը այն էր՝ որ յաջողեցաւ աւան-դականն ու արդին միացնել գեղեցիկ յարմարութեամբ, թեպէտեւ կային քա-նի մը անխուսափելի թերիներ :

Վերջապէս, ծնողք ու երախաներ Քո-չարի պարելով այդ հանդէսը փակե-ցին :

Կրնանք ըսել թէ, բոլորիս հաճելի կեր-պով զարմանք պատճառեց այդ հանդի-պումը, որ կարճ ժամանակուան մէջ, կրցած են այդ բոլորը սորվիլ : Իրիկուան ժամը 18-ին առաջին մեկնողները սկը-սան, բաժանումները դժուար եղան, բայց շուտ պզտիկները կը վերադառնան իրենց սովորական զբաղումներուն, ա-տեն մը հանդէսով ընդմիջուած :

Կրկին կ՚ուզենք քաջալերել տնօրէնու-թեան բոլոր անդամները առանց խըտ-րութեան, որ ամէն ճիգ կը թափեն լա-ւագոյնը գլուխ հանելու համար :

Կեցցէ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը :

Կեցցէ Կայանը :

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԲԱՆԱԿԸ ԿՈՒՇԱՆԱՑ

Պատմողը իր պատմութեան ընթաց-քին յաճախ կը յիշէր Մանասին անունը : Ունկնդիրներուն մէջէն հնադրակցի ծե-րուկ մը մի քանի անգամ հարցումը բե-րանը լեցուց եւ սակայն չհամարձակե-ցաւ հողդարի կռուին հետաքրքրական պատմութիւնը ընդմիջել : Հնադրակցի ծերուկը կ՚ուզէր հասկնալ, թէ ո՞վ է այդ Մանասը, որ հողդարցիներուն գը-լուխն անցած է : Ծերուկը մեծով պըզ-տիկով կը ճանչնար հողդարի բնակիչնե-րը, մանաւանդ որ խնամի ալ էր ու գի-տէր, թէ ո՞ր տան զինին էր էն լաւը :

– Մանասը կռուի ...

– Խօսքդ չաքարով կտրեցի, – վերջա-պէս հարցուց ծերուկը, – Ո՞վ է սա Մա-նասը :

– Կը ճանչնաս, էստեղերն ալ եկած է, էն օտարականը, Խեւ Մանասը ...

– Ի՞նչ կ՚ըսես, վարժապետ, – հարցուց ծերուկը՝ զարմանքէն աչքերը բացած :

– Գիւղացիները էն ատեն խելքի եկան, որ էս մարդը ուրիշ էր, բայց ես գիտէի, խօսեր էի հետը : Հողդարի կռիւը Խեւ Մանասին կը պարտինք : Թէ չէ՝ Սպի-տակ Ձիաւորը գալէ առաջ գեղը հող ու մոխիր կ՚ըլլար :

Այո՛, այո՛, ծերուկը շատ լաւ կը յի-շէր Խեւ Մանասը, որ օր մըն ալ Հողդարի կողմերէն Հնադրակ իջած էր : Գլխաբաց էր եւ ունէր խոշոր ճաղատ մը : Սամսոնի պէս հուժկու մարդ էր : Չգիտէին ո՞րտե-ղէն եկած է, առհասարակ դաշտերուն մէջ կը քնանար : Խեւ Մանաս կ՚ըսէին : Հողդարցիներուն համար ալ անծանօթ մըն էր : Տակաւին երկու ամիս առաջ, ժամ պատարագի ատեն եկեղեցիին մէջ օտարական մը երեւցած էր, հին հեթա-նոս աւերակներու մէջ ցցուած յաղթ սիւ-նի մը պէս : Ան ծունկի չէր գար, աղօթք չէր ըներ. անոր խաչակնքելը չտեսան : Եկեղեցիէն յետոյ ժամուորները իրարու հարցուցին, եւ ան ոչ ոքի հետ խօսեցաւ. անցաւ ժամուորներուն մէջէն երկար դեղնցած վերարկուով : Ունէր զուռ մօ-րուսով հին ասորական գլուխ մը :

Օտարականը այլեւս Հողդարէն չհե-ռացաւ, հետզհետէ մօտեցաւ գիւղացինե-րուն մանաւանդ դաշտերուն մէջ, երբ հեռուն միս – մինակ լծուոր մը տեսաւ, նոյնիսկ օգնեց անոր լուծքին : Անոր հա-գուստները պատառեցան եւ դուրս ինկած էին հաստ ու կոր երկու խոշոր սրունք-ներ : Հողդարի մէջ զանազան զրոյցներ եղան անոր մասին : Կը խօսէին, որ հե-թանոս է, անաստուած է, այդ իսկ պատ-ճառով Աստուած կայէնի պէս ուզած է զինքը այդ վիճակին մէջ ձգել : Կը խօ-սէին, որ Թրքաց բանտին մէջ շատ են չարչարեր ու գլխին դրած են շիկացած թաս :

Այդ օրերուն Շէյխ Ճէլալ կ՚իմանայ, որ Հողդարի կողմերը օտարական մը ե-րեւցած է : Մարդ կը ղրկէ ու բերել կու-տայ : Խեւ Մանաս երկու զօլամի հետ գիւղ կը մտնէ, ուսին վրայ ճերմկած ոս-կորներով, եղջիւրաւոր եզան խոշոր գը-լուխ մը դրած : Շէյխ Ճէլալ այս որ կը տեսնէ՝ կը բարկանայ զօլամներուն, որ իր առջեւ խելագար մը բերած են :

Մանաս, Սպիտակ Ձիաւորի երեւնա-լէն ի վեր, կ՚ըսես Հեռաւոր Սուրբի Քա-րէն վերադարձեր էր : Ան սկսած էր այս անգամ տուներուն մէջ մտնել : Տարեց-ները սկսած էին պատկառիլ : Ճահիլները անոր մէջ լեռներէն ղրկուած մարգարէն տեսան, թէեւ Մանաս կը պահէր իր խեւի կերպարանքը : Ճէլալի սպանութեան ե-րեկոն գիւղացիները Հողդարի եկեղեցին լեցուած էին : Եկեղեցիի բեմէն այդ օրը Խեւ Մանասը քարոզ պիտի խօսէր : Իրաւ ալ Խեւ Մանասը այդ օրը քահանային զգեստ էր, ուժեղ հասակով, մերկ սրուն-քով ու ասորական խոշոր գլուխով : Տի-րացուին գիրք կարդալէն յետոյ, Մա-նաս, Յովհաննէս Մկրտչի կերպարանքով մօտեցաւ գրակալին, կ՚ըսեն 40 տարի անապատին մէջ լռելէ յետոյ էր որ առա-ջին անգամ ըլլալով՝ իր լռութիւնը խզեց, երբ եկեղեցիին մէջ արձագանգ տուող ուժեղ ձայնով մը սկսաւ.

«Սիրելի ժողովուրդ Հայոց» ...

(Շար. 366)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Վարդան Քիւփէլեան եւ զաւակները Նարդուհի եւ Վարուժան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի Օգոստոս 2, Պոմոնի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, իրենց սիրեցեալ կնոջ եւ մօր՝

ԱՐԱՔՍԻ ՔԻՒՓԷԼԵԱՆԻ

մահուան 2–րդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՏԷՍԻՆ. – Այրի Տիկին Թէօփիսթէ Օհանեան, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Օհանեան, Պ. Խաժակ Օհանեան, Տէր եւ Տիկին Շահրիկ Օհանեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Ճօուքայէֆ, Տէր եւ Տիկին Ղազար Օհանեան, Այրի Տիկին Թագուհի Օհանեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները, շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, նամակով, հեռագրով, ծաղկեպսակով եւ փոխան ծաղիկի նուէրներով, ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ԿԱՐՕ ՕՀԱՆԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ, եւ բաժնեցին իրենց սուգն ու վիշտը:

Այս առթիւ Այրի Տիկին Թէօփիսթէ Օհանեան կը նուիրէ Տէսինի Ս. Աստուածածին Եկեղեցիին, Հայ Դատի Յանձնախումբին 200–ական Ֆ. Հ. Յ. Դ. Նոր սերունդին, Կապոյտ Խաչի դպրոցին, Մշակոյթի Տան 100–ական Ֆ. Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցիին 200 Ֆ. եւ «Յառաջ»ի բարգաւաճման 200 Ֆր.:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Լեւոն Զորեանի (Զէնկիլէրցի) մահուան առթիւ եղած են հետեւեալ նուէրները, – Պաք – պէլ – էռի Հայ Մշակոյթի Միութեան, Այրի Տիկին Հերմինէ Զորեան եւ զաւակները 200 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Սուրէն Գորոսեան (Էքըս – Ան – Փրովանս) 200, Այրի Տիկին Անոյշ Զիլինկիրեան եւ զաւակները (Նիս) 100, Տէր եւ Տիկին Սուքիաս Սուքիասեան (Վիէն) 200, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Զիլինկիրեան (Կափ) 200, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Պէրպէրեան (Ալֆորվիլ) 200, Այրի Տիկին Արշալոյս Իշխանեան (Ալֆորվիլ) 100, Այրի Տիկին Մարի Անմահեան (Նիս) 100 Ֆ.:

Հետեւեալ նուէրներն ալ եղած են մահուան քառասունքին առթիւ. – (Յուլիս 26, Մարսէյլի Ս. Կարապետ Եկեղեցին) «Յառաջ»ին՝, Այրի Տիկին Անոյշ Զիլինկիրեան եւ զաւակները (Նիս) 100, Այրի Տիկին Վարդուհի Ատալեան (Նիս) 200, Տէր եւ Տիկին Վարդեվառ Գամպէրեան (Պուք – Պէլ – Էր) 100 Ֆ.:

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Գրիգորեան Միսաքի յիշատակին. – Այրի Տիկին Եսթէր Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկին Թոմասեան, Յարութիւն Մեքճըեան, Լեւոն Տէրտէրեան, Ժոզէֆ Մեքճեան, 100–ական Ֆ. Այրի Տիկին Նազելի Մեքճեան 50 Ֆ. Արաքսի Կէտիկեանի յիշատակին. – Նահապետեան ընտանիք 100 Ֆ. Վարդան Փիրանեանի յիշատակին. – Մարսէյլի Կապոյտ Խաչ 100 Ֆրանք:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ ՓԱԿ Է ՕԳՈՍՏՈՍ ԱՄԻՍԸ

ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2–ԻՆ:

SEVAN VOYAGES

ANNONCE

SES DEPARTS GROUPES

LYON - BEYROUTH

du 1 au 29 août — du 8 au 19 août

prix : 2200 F

Pour tous Renseignements:

Varoujan SARKISSIAN

SEVAN VOYAGES

48. Cours de la Liberté — 69003 - LYON

Téléphone: (7) 860. 13. 66

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՆԻՍ. – Հրաչ Զարդարեան 300 Ֆ. կը նուիրէ:

×

ԼԻՈՆ. – Ոմն 100 Ֆ. կը նուիրէ «առ ի հիացում թերթիդ երիտասարդ աշխատակիցներու՝ Խաչիկ Թէօլէօլեանի եւ Կարօ Յովսէփեանի սքանչելի հայերէն յօդուածներուն համար»:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՏԷՍԻՆ. – Տէր եւ Տիկին Յով. Հարէլեան ողբացեալ Կարօ Օհանեանի կսկծալի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 200 Ֆ. կը նուիրեն, ողբացեալի այնքան սիրելի «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Արթօ Զարքճեան 500 Ֆ. նուիրեն Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (սանեալ (Յառաջ»էն) Յակոբ Մուրատեանի մահուան առթիւ:

Նոյն տխուր առթիւ ողբացեալին զաւակները՝ Տէր եւ Տիկին Արա Գարթալեան եւ Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մուրատեան 200 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ԻՐԱՒԱՎԻՃԱԿ՝ ԼՈԶԱՆ

Կը խնդրուի յարգոյ հասարակութենէն ու պատկան մարմիններէն նկատի ունենալ որ ամառնային արձակուրդի բերմամբ, Հ. Բ. Ը. Միութեան զուիցերական իրաւաճակով Ընկերակցութեան Գրասենեակը՝ Լոզան փակ պիտի մնայ Օգոստոս 7–էն Սեպտեմբեր 6–ը:

ԴԻՒԱՆ

ՎԱՐԻՉ ՄԱՐՄՆՈՅ

Collège Arménien Samuel-Moorat

Les Inscriptions pour l'Année Scolaire 1981 — 1982 sont ouvertes.

A.- Le Collège admet des élèves arméniens EXTERNES et INTERNES, GARCONS et FILLES à partir de 6 ans.

B.- Le Collège dispense les cours depuis les classes élémentaires jusqu'à la classe terminale du baccalauréat, section A. B. C. D.

C.- L'Internat est réservé aux garçons

D.- *Un service d'auto-car est assuré pour les transports aller - retour des élèves externes.*

E.- *Il a été décidé que des conditions spéciales de tarifs scolaires seront prévues pour tout élève MERITANT, lors de son inscription.*

F.- *L'ouverture d'une section relative à un NOUVEAU JARDIN D'ENFANTS est prévue.*

Les parents s'y intéressant sont invités à se mettre d'urgence en rapport avec la Direction du Collège.

26, Rue Troyon - 92310 SEVRES

Tél.: 534. 68. 28

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կոմիտաս Փողոց, 4

1981 / 82 Տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Հեռաձայնել.–

– Տիկին ԳԱՐԱՃԵԱՆ 375. 27. 89

– Տիկին ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ 376. 68. 19

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ ԱՌԱՋ՝

Նորոգեցէ՛ք «Յառաջ»ի ձեր բաժանորդագրութիւնը.

կամ՝

Փակեցէք ձեր առկախ հաշիւները.

ՕԳՏՈՒԵԼՈՎ ՆԵՐԿԱՅ ՍԱԿԷՆ:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի որ, իրենց հասցէներու առժամեայ փոփոխութեան համար՝ դիմեն մեկնումի թուականէն 6 ՕՐ ԱՌԱՋ, տալով անպայման երկու հասցէները (ընթացիկը եւ նորը) եւ 12 Ֆ.–ի դրոշմաթուղթ:

Մեր այն բաժանորդները, որոնք կըրնան իրենց թաղի թղթատարին միջոցաւ կատարել տալ այս գործողութիւնը, մեծապէս դիւրացուցած կ'ըլլան արդէն ծանրաբեռնուած վարչութեան աշխատանքը:

Իտալիոյ համար հասցէի առժամեայ փոփոխութիւն չենք կրնար ընդունիլ, թղթատարական անկանոնութեանց պատճառով:

Բոլոր դիմումները պէտք է ըլլան ԳՐԱՒՈՐ: Հեռաձայնով չընդունուիր:

Կը խնդրուի մեր բաժանորդներէն՝ փակել իրենց առկախ հաշիւները, արձակուրդներէն առաջ:

Շնորհակալութեամբ՝

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»

83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris

Commission Paritaire: N° 55935

L'OFFICE NATIONAL DE LA CULTURE ET DES TRADITIONS ARMENIENNES

Présidents d'Honneur:

Monsieur ALAIN POHER (Président du Sénat)

S.E. Mgr. JEAN RUPP (Arhevêque)

Organise

Un 3e PELERINAGE en Roumanie aux Monuments et aux Eglises Arméniennes

(du XIVe au XIXe siècle)

DU 6 AU 20 AOUT

Animé par: GERARD STEPHANESCO

et

Un PELERINAGE en Bulgarie, aux Eglises et Communautés Arméniennes de Bulgarie

DU 28 AOUT AU 11 SEPTEMBRE

Renseignements et documentation:

Tél.: 734. 61. 41 (*le matin*)

Office National de la Culture et des Traditions Arméniennes

16, *Rue José - Maria de Heredia*

75007 - *PARIS*

Ecole St. Grégoire de Nareg

— Les inscriptions à l'Ecole St. Grégoire de Nareg sont dès maintenant ouvertes pour l'Année Scolaire 1981-1982.

Pour tous renseignements s'adresser au Père ZABARIAN.-

38, Route de Collonges

69450 - St. Cyr au Mont d'Or

Tél.: (7) 847. 28. 65

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԵՐԿՍԵՌ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ

ԱՂՋԿԱՆՑ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ

ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՅ

1981 – 82 Տարեշրջանի արձանագրութիւնները բացուած են:

Վարժարանը կը կիրարկէ ֆրանսական ամբողջական ծրագիրը եւ աշակերտուհիները կը պատրաստէ Պէ. Ը. Փէ. Սէ–ի քննութեան:

Կարեւորութեամբ կ'աւանդուին նաեւ հայեցի ճիւղեր՝ Լեզու, Գրականութիւն եւ Պատմութիւն:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

COLLEGE ARMÉNIEN TEBROTZASSERE

CLASSES PRIMAIRES MIXTES

CLASSES SECONDAIRES DU 1er CYCLE POUR JEUNE FILLES

INTERNAT ET EXTERNAT

Les inscriptions pour l'année scolaire 1981 — 82 sont ouvertes.

Application intégrale du programme des écoles françaises et préparation au B. E. P. C.

Enseignement de la langue et de la civilisation arméniennes.

DIRECTION

S'adresser à: Direction de l'ECOLE TEBROTZASSERE

1, Boulevard du Nord; 93340 LE RAINCY — Tél.: 381. 01. 72

Le Restaurant EREVAN

a ouvert

son magasin de TRAITEUR et de COMESTIBLES

29, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS

RESTAURANT EREVAN

26, Rue Bergère, 75009 Paris

Tél.: 770.85.81 - Fermé le Mardi

40 Sortes de Hors - d'œuvres

25 Sortes de Plats

TRAITEUR EREVAN

29, Rue Bergère, 75009 Paris

Tél.: 523.44.73

Toutes sortes de Hors-d'œuvre, Charcuterie et Spécialités Arméniennes

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
30
JEUDI
30 JUILLET
1981

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50

56րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.961 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 56e ANNÉE — No 14.961

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՆԻ ՍԱՏՐ ՖՐԱՆՍԱ ԵԿԱՒ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՊԱՍՏԱՆ ՈՒԶԵՑ ԵՒ ՍՏԱՑԱՒ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԱՌՏՈՒ

—o—

Յուլիս 22–էն ի վեր, շատ յստակ չէր թէ ո՞ւր է Իրանի Նախագահը՝ Պանի Սատր, որ այդ թուականին պաշտօնազրկուած էր: Ընդհանրապէս կը կարծուէր թէ Իրաքի սահմանին մօտ է եւ կը կազմէ Քիւրտերու պաշտպանութիւնը: Քանի մը օր առաջ, յայտարարութիւններ կ'ընէր, նոյնիսկ կոչ կ'ընէր Իրանի ժողովուրդին որպէսզի քուէատուփ երթայ, բայց կը թուի որ, ի վերջոյ այն համոզումին եկած է թէ դիմադրութիւնն իսկ աւելորդ է: Արդարեւ, Չորեքշաբթի առտու ժամը 4·30–ին «անծանօթ» անձ մը կ'իջնէր Էվրէօյի զինուորական օդակայանը եւ կը հաղորդուէր թէ Պանի Սատր քաղաքական ապաստան ուզած էր Ֆրանսայէն (անգամ մը եւս...): Արտաքին Յարաբերութեանց Նախարարութիւնը քիչ ետք, կը յայտնէր թէ Պանի Սատրի դիմումը ընդունուած է, որովհետեւ քաղաքական ապաստան կը տրուի Իրանի նախկին նախագահին, պայմանաւ որ քաղաքական որեւէ գործունէութիւն չունենայ:

Պանի Սատր, որ Փարիզի մերձաւոր շրջանի արուարձանը յարկաբաժին մը ունի, Ֆրանսա ապրած է թէ ուսանողութեան տարիներուն եւ թէ իբրեւ «աքսորական» Շահին օրով, Խոմէյնիի հետ:

Միւս կողմէ, հետաքրքրական զուգադիպութիւն մը կար, Չորեքշաբթի առտու Լիպերասիոնի մէջ, որ իր 22–րդ էջին վրայ, կը խորագրէր, չակերտներու մէջ առնելով, Իրանի Համայնավար Թուտէհ կուսակցութեան պետին յայտարարութիւնը՝

"Bani Sadr à l'asile"

Այս ազիլ բառն է, որ իր կրկնակ իմաստներով (ապաստան կամ յիմարանոց) չահեկան կը դառնար ճիշդ այն օրը երբ Պանի Սատր ապաստան կ'ուզէր Ֆրանսայէն մինչ Իրանի Համայնավար կուսակցութեան պետը՝ զինքը յիմարանոց կը ղրկէր: Քիանուրի հարցազրոյցի մը ընթացքին է, զոր տուած է մամուլի ֆրանսական գործակալութեան (Ա· Էֆ – Փէ), ըսած է, ի մէջ այլոց· – յիմարանոցի մը մէջ, միասին պէտք է արգելափակել Պանի Սատրը եւ Մուճահետիններու ղեկավարը՝ Մասուտ Ռաճաւին: Պանի Սատր դաւաճան մըն է եւ ամերիկեան հիւանդ մը, քաղաքականօրէն լման փտած: Անհաւասարակշիռ եսասէր մըն է եւ կը կարծէ որ դարուս մեծագոյն մտածողն է»: Համայնավար ղեկավարը հաւատարիմ կը մնայ «Խոմէյնիի գիծին» եւ ինչ կը վերաբերի Յունիս 20–էն ի վեր կատարուած 250 գնդակահարումներուն, կ'ըսէ· – «աշխարհի յեղափոխականներուն հոգը չէ թէ ինչ կը մտածէ քաղքենի կարծիքը»:

×

Ներկայիս այլեւս կրօնականներն են ... երկրին մէջ: Նո –

ընտիր նախագահը Ռաճայի հաշակուեցաւ «ժողովուրդին ընտրեալը» եւ գրնդակահարութիւնները կը շարունակուին: Ասոնց կարգին Մուճահետիններու ղեկավարներէն մէկը՝ Մոհամէտ Սաատաթի եւ իր կուսակցութեան տասնեւինը ուրիշ անդամներ: Դոնիվակ դատավարութենէ մը ետք է, որ գնդակահարուած են: Յիշենք, որ Սաատեթէ էվինի բանտն էր 1979 Նոյեմբերէն ի վեր, քանի որ տասը տարուան բանտարկութեան դատապարտուած էր, «Խորհ· Միութեան ի նպաստ լրտեսութեան համար» եւ վերաքննութիւն ուզած էր, ինչ որ բացառաբար շընորհուած էր: Այդ վերաքննութեան դատն է որ զինքը կառափնատ տարաւ:

× Չորեքշաբթի առտու կը հաղորդուէր նաեւ թէ Իրանի կառավարութիւնը կը պահանջէ Ֆրանսայէն, որ իրեն յանձնէ Սանի Սատրը: Առ այժմ պիտի յանձնուի միայն իրանեան այն օդանաւը, որ Փարիզ բերաւ նախկին նախագահը, եւ որու «չեզումի» մանրամասնութիւնները դեռ ծանօթ չէին Չորեքշաբթի առտու:

× Չորեքշաբթի առտու, նաեւ, Թեհրանէն կը հաղորդէին թէ զօրաւոր երկրաշարժ մը պատահած էր Երեքշաբթի գիշեր Իրանի հարաւ – արեւելքը, Քերմանի շրջանը եւ 3–է 4 հազար մեռեալ կրնայ ըլլալ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, Ռուտոլֆ Բատտէկ եօթն ու կէս տարի աշխատանքի կայանի դատապարտուեցաւ: Ենթական, որ մէկն է «77–ի ուխտը» ստորագրողներէն, հիմնադիրն էր նաեւ Վ· Օ· Ն· Ս·ի (անարդարօրէն հետապնդուած անձերու պաշտպան յանձնախումբ): Դատապարտութիւնը հետեւանք է, ըստ իշխանութեանց՝ «խափանարարական գործունէութեան արտասահմանի հետ յարաբերութեամբ» եւ «կարգուկանոնի մէկ ներկայացուցի վրայ յարձակումի»: Պատիժը շատ ծանր կը գըտնուի, արտասահմանի մէջ եւ Ֆրանսայի Արտաքին Յարաբերութեանց Նախարարութիւնը զեկոյցով մը բողոքած էր արդէն, որ Չեխոսլովաքիա չի յարգեր Հելսինքի համաձայնագիրը:

ԱԹԷՆՔԻ մէջ ֆրանքեւյունական խօսակցութիւններ կ'ըլլան, օրակարգ ունենալով Եւրոպա եւ Կիպրոս:

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻԱ բոլոր հոգերը մէկ կողմ ձգած, ինչպէս նաեւ կամաւոր ծոմէ, բանտերը մեռնող երկու իրլանտացի երիտասարդ եւս, իր դահաժառանգ իշխանը ամուսնացուց բազմահազար հիւրերու (ի շարս որոնց՝ Ֆրանսայի ընկերվարական նախագահը), և 750 միլիոն հեռատեսիլէն դիտողներու առջեւ: Շաբաթներէ ի վեր է արդէն, որ բրիտանական մամուլը, նաեւ՝ ֆրանսական կը զբաղի ութ միլիառ ֆրանք արժող այս հարսանիքով եւ ամէնէն «ինքնատիպը» փորձած էր ըլլալ Լիպերասիոն, Չորեքշաբթի իր առաջին էջը հրատարակելով շինծու (փոթոմոնթաժ) նկարը հարս ու փեսային, ուր հարսը մերկ է...:

ՖՐԱՆՍԱ, Չորեքշաբթի օր կը տօնէր մամուլի ազատութեան օրէնքի հարիւրամեակը, որու մէկ, թերեւս ամէնէն ծանօթ հատուածն է՝ «Արգիլուած է ազդ փակցնել՝ 1881 Յուլիս 29–ի օրէնք»...:

ՈՒԻԼԻԸՄ ՈՒԱՅԼԸՐ, Պէն Հուրի հանրածանօթ բեմադիրը եւ ամերիկեան սինեմայի մեծերէն մէկը, մեռաւ առջի օր, սրտի տագնապէ, 79 տարեկան:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ, Չորեքշաբթի օր տասը հոգի հարցաքննութեան տարուեցաւ ՍԱՖ–ի հարցին կապակցութեամբ:

ԷՏՈՒԱՐ ՍԱԳՐՋԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ «ՄԱԹԷՆ»Ի ՀԵՏ

—o—

Մաթէն օրաթերթը Չորեքշաբթի առտու իր 5–րդ էջը կը նուիրէր հարցազրոյցի մը Էտուար Սագըզի հետ, որ ինչպէս գրած էինք, նորընտիր նախագահն է Ռուսել – Իւքլաֆ–ի»:

Ծանօթ է, որ ճարտարարուեստի (դեղօրեայք, հետազօտութիւն եւլն·) այս «հսկան» ազգայնացումներու ցանկին վրայ է, բայց ոչ անմիջականներուն, քանի որ բաժնէթուղթերու գրեթէ 58%–ը կը պատկանի գերմանական Հէօքսթ քիմիական ընկերութեան:

Տոքթ· Սագըզ լաւատես է սակայն, եւ յայտնելէ ետք թէ ոչ մէկ շփում ունեցած է ցարդ, կ'ըսէ թէ հակառակ գերմանական մասնակցութեան Ռուսել – Իւքլաֆ ֆրանսական ձեռնարկ մըն է: Հետազօտութեան իր կեդրոնը Ֆրանսա է, բոլոր գործատուները բացի՝ 90 հոգինոց փոքրիկ կեդրոնէ մը Լոնտոն եւ հատ մըն ալ՝ 30 հոգինոց Միլանօ նաեւ Ֆրանսա են:

Թերթը հրատարակած է նաեւ Տոքթ· Սագըզի նկարը, որու տակ կայ իր յայտարարութիւնը՝ «ամէն բան կախում պիտի ունենայ այն քաղաքականութենէն, որ պիտի տարուի Ֆրանսայի մէջ»:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒԼԻՍ 24–27)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 44–ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՅԱՂԹԵՑ ՄԻՆՍԿԻ «ԴԻՆԱՄՕ»Ի (2 – 1)

Խորհրդային 44-րդ ախոյենութեան դարձի մրցաշարքի երրորդ հանգրուանին, «Արարատ» Մինսկի մէջ 1–ի դէմ 2 կէտով յաղթած է տեղւոյն «Դինամօ»ի (Յուլիս 23–ին): Խաղի սկիզբէն իսկ «Արարատ»ի տղաքը արագ եւ յարձակողական ոճ մը ցուցաբերած են եւ յաղթանակի հասնելու կամք ու յամառութիւն: Երեւանցիները առաջին վայրկեանին նշանակած են կոլ մը, շնորհիւ Համլետ Մխիթարեանի: Դինամոյականները առաջին կիսախաղին, թէեւ յաջողած են հաւասարութեան կոլ մը նշանակել, սակայն չեն կրցած տկարացնել Երեւանցիներու դրոհները: Երկրորդ կիսախաղին Խորէն Յովհաննիսեան նշանակած է յաղթանակի կոլը: Սքանչելի խաղարկութիւն մը ցուցաբերած է «Արարատ»ի բերդապահը Ալեքսան Անտոնեան, որ, ի դէպ, փրկած է իր բերդը փենալթիէ մը:

«Արարատ»ի յաջորդ երկու մրցումները տեղի կ'ունենան իր դաշտին վրայ՝ Օգոստոս 3–ին, Մոսկուայի «Սպարտակ»ի եւ Օգոստոս 8–ին՝ Մոսկուայի «Դինամօ»ի հետ:

×

ԵՐԵՒԱՆԸ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԽՈՐՀ· ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՄԷՆԷՆ ԿԱՆԱՉԱՊԱՏ ՔԱՂԱՔՆԵՐԷՆ ՄԷԿԸ

Ճարտարապետական ինքնատիպ լուծումներով աչքի կը զարնէ արեւմտեան բնակելի շրջանի կառուցումը: Նկատի ունենալով վայրին զառիվար ըլլալը եւ զօրաւոր քամիները, տուները կը կառուցուին կիսաներփակ բակերով, սանդղաձեւ: Շրջանի համակառոյցը իր մէջ կ'առնէ պուրակներ, աւազաններ, արդիական շատրուաններ: Մօտ ատենէն Երեւանը կը դառնայ Խորհ· Միութեան ամէնէն կանաչապատ բնակավայրերէն մէկը: Իւրաքանչիւր Երեւանցիի կ'իյնայ աւելի քան 30 մեթր կանաչ տարածութիւն:

ԼԻԲԱՆԱՆ

Հ.Յ.Դ. ՔԵԿՈՅՑԸ ՏՈՔԹ. Մ. ԷՊԼԻՂԱԹԵԱՆԻ ԴԷՄ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

—o—

Օրը օրին, Յուլիս 24–ի եւ 25/26–ի մեր թիւերով տուած էինք մանրամասնութիւնները Տոքթ· Մելքոն Էպլիղաթեանի դէմ գործուած մահափորձին, Յուլիս 21–ին եւ որու հետեւանքով պետական երեսփոխանը վիրաւորուած էր եւ ենթարկուած վիրաբուժական գործողութեան: Հեռաձայնով առած մեր լուրերէն ետք, ստորեւ Հ· Յ· Դ· Լիբանանի Կ· Կոմիտէի հրապարակած զեկոյցը· այս առթիւ, լոյս տեսած «Ազդակ»ի Յուլիս 22-ի թիւին մէջ· –

×

«Հայ երեսփոխանական պլոքի ներկայացուցիչ ընկ· Տոքթ· Մելքոն Էպլիղաթեան Երեքշաբթի կէսօրէ առաջ ժամը 10·30–ին, քաղաքական մահափորձի ենթարկուեցաւ դաւադիր ձեռքերու կողմէ:

Իր բնակարանին առջեւ, անծանօթներ կրակ բացին ընկ· Մ· Էպլիղաթեանի վրայ եւ վիրաւորեցին զայն: Ընկեր երեսփոխանը շուտով փոխադրուեցաւ Պէյրութի Ամերիկեան Հիւանդանոցը, ուր ենթարկուեցաւ բժշկական յաջող գործողութեան:

Ըստ էութեան՝ հայութեան եւ լիբանանեան ընտանիքին դէմ ուղղուած այս ոճրափորձը դատապարտումի ընդհանուր ալիք մը առաջացուց հաւասարապէս թէ՛ հայկական եւ թէ լիբանանեան շրջանակներու մէջ: Պետական, երեսփոխանական թէ քաղաքական դէմքեր անձամբ հիւանդանոց այցելեցին կամ հեռաձայնով կապուեցան:

Լիբանանի հայութեան եւ իր շարքերուն ընդվզումը արտայայտելով՝ Հ· Յ· Դաշնակցութեան Լիբանանի Կ· Կոմիտէն կը դատապարտէ այս վատարի ոճրափորձը, որ վերջին հաշուով կը ծառայէ միայն մեր ժողովուրդին եւ լիբանանեան հայրենիքի թշնամի ուժերու հաշիւներուն, եւ, իբրեւ այդպիսին, արժանի է համազգային դատապարտումի:

Այս ընդվզումին եւ դատապարտութեան զգացումը արտայայտելով հանդերձ, կ'ակնկալենք մեր ընկերներէն եւ բարեկամներէն, ինչպէս նաեւ՝ համայն Հայութենէն, որ բոլոր պայմաններուն մէջ պահեն իրենց պաղարիւնութիւնը եւ չտարուին գրգռիչ տարաձայնութիւններէ, որպէսզի պատկան սպասարկութիւններն ու համապատասխան մարմինները արդիւնաւէտ ձեւով կարենան շարունակել իրենց աշխատանքները, ոճրափորձի բուն պատասխանատուները երեւան հանելու համար:

Ա՛յս կը պահանջէ հայ ժողովուրդի եւ լիբանանեան մեր հայրենիքի շահը, որուն հաւատարիմ սպասարկուներն ենք բոլորս»:

Հ· Յ· Դ· ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷ

ԶՕՀՐԱՊ՝ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Զ.
ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹԻՒՆԸ ԱՅՍ ԵՐԿՐԻՆ ՄԷՋ

Ընկերվարակա՛ն. Հայո՞ւն է ինկեր ընկերվարական ըլլալ. նախ, այս երկրին մէջ ընկերվարական հարցը գոյութիւն չունի. յետոյ, Հայերու ընկերվարական ըլլալը օտար դրամատէրները, օտար ձեռնարկները հայ գործաւորներ գործածելուն արգելք կ՚ըլլայ, Հայե՛րը կը տուժեն միայն այս քաղաքական դաւանանքին բոլոր վնասը:

Մի առ մի քննելէ առաջ այս առարկութիւնները, թոյլ տուէք որ ըսեմ ձեզի, ինչպէս յայտարարեցի Օսմանեան Խորհրդարանին բեմէն, թէ ես ընկերվարական մըն եմ, համոզուած ընկերվարական մը:

Իսկ թէ չըլլայի. ո՛րքա՛ն նիւթապէս պիտի օգտուէի անկէ. հիմա բոլոր դրամատէրերը ինծի դէմ են, նոյնիսկ կառավարական մեծ անձնաւորութիւններ կը վախնան ինձմէ. անձնական շահերուս տեսակէտով մեծապէս տուժած եմ այս յայտարարութիւնը ընելուս. բայց կեղծիքի մարդ չեմ. համարձակութիւնը միակ փառասիրութիւնս է եւ ո՛չ ոք կրնայ զայն ինէ կապտել. յորմէ յետէ հանրային կեանքի մէջ ոտք կոխած եմ, անձնական շահի նկատումը չէ արգիլած զիս համարձակօրէն իմ համոզումս յայտնելէ. նիւթապէս միշտ վնասուած՝ անյողդողդ քալած եմ այն ճամբէն զոր խիղճս ու պատիւս ցոյց տուած են ինծի իբրեւ ամէնէն ուղիղը:

Ընկերվարակա՛ն,. հասկնանք զիրար. ոմանք կը կարծեն որ ընկերվարականը գրպանը «պօմպա» մը պահող անիշխանական մըն է, կամ թէ մէջի դրամը գողնալու նպատակով դրամարկղները բանալիք գործիքներ ունի քովը: Ծիծաղելին եւ ծաղրելին մրցումի ելած են այս ենթադրութիւններուն մէջ:

Ընկերվարութիւնը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ արտադրութեան միջոցներու եւ հարստութիւններուն արդար բաշխումը ընկերութեան մէջ. կ՚աղաչե՛մ, ո՞վ է որ ասոր հակառակը պիտի ուզէ. դուք՝ որ ինծի ունկնդրելու պատիւը կ՚ընէք՝ միթէ չէ՞ք պատահած որ ձեր արդար վաստակի մէկ մասէն զրկուիք. ձեր գործառնութեանց մէջ միշտ ձեր աշխատութեան փոխարէնը ամբողջապէս ստացա՞ծ էք. եթէ ստացած էք, կը շնորհաւորեմ ձեզ՝ վասնզի առանձնաշնորհեալներ էք. բախտաւոր էք. բայց կ՚ապահովցնեմ ձեզի որ հազուագիւտ բան մըն է ատիկա ամէն գործառնութեան մէջ երկու կողմը հաւասար ուժի եւ ազդեցութեան տէր չըլլար. սովորաբար մէկը՝ զօրաւոր եւ միւսը՝ տկար կը գտնուի, եւ այդ պարագային՝ զօրաւորը տկարին, առհասարակ իրմէ նուազ զօրաւորին, վաստակին մէկ մասը — քիչ կամ շատ — չհատուցանելու կ՚աշխատի միշտ եւ միշտ կը յաջողի. կեանքի պայքարն է աս. կարգ մը տնտեսագէտներ մատուցումի եւ պահանջումի օրէնք կ՚ըսեն ասոր. եթէ անիրաւուած կողմը դուք ըլլայիք՝ չպիտի՞ ջանայիք ձեր վաստակին ամբողջութիւնը ձեռք բերել. մե՞ղք գործած պիտի ըլլայիք միթէ այդպէս վարուելով. ո՛չ: Ընկերվարութիւնը այդ «ջանքն» է ո՛չ թէ անհատի մը համար, այլ առհասարակ ընկերութիւնը կազմող բոլոր անհատներուն համար: Այսքան պարզ ու պայծառ գաղափար մը ո՛չ խեղաթիւրումի, ո՛չ ստութիւններու ձեռնտու է:

Եւ ո՞վ ըսաւ որ ընկերվարութիւնն այս վերջին տարիներուն ստեղծած մէկ դաւանանքն է. անիկա կայ այն օրէն ի վեր՝ ուր Ընկերութիւն կազմուած է Ուժի վըրայ հիմնուելով եւ ուր Իրաւունքը պայքարի ելած է Ուժին դէմ: Ի՞նչ հարկ հեռու երթալ, Քրիստոնէութիւնը ընկերվարութիւն է. ընկերվարութիւն է նաեւ Իսլամ կրօնքը. պ ե լ ժ նշանաւոր տնտեսագէտ մը Լավլէ կ՚ըսէ թէ ամէն ոք ընկերվարական է ուրիշի մը հանդէպ. ո՛րքա՛ն ճշմարիտ է այս խօսքը. նոյնիսկ Պիսմարք, երկաթեայ նախարարապետը, ընկերվարական էր: Դիտեցէ՛ք, կա՞յ երկիր մը որ ընկերվարական չըլլայ աւելի կամ նուազ չափով. մենք, Սահմանադրական Թուրքիա՞ն միայն պէտք էր մերժէր ամէնէն արդար պահանջները աշխատաւորներուն, ժողովուրդին, որոնք վերջապէս երկրին էն մեծ ուժերն են: Եւ Հայերուն չէ՞ր իյնար միթէ, իբրեւ ամէնէն զարգացեալը, յառաջընթացը ասիական ազգերուն, այդ դատին պաշտպան կանգնիլը:

Հայ գործաւորները պիտի տուժե՞ն. երբե՛ք, վասնզի այն գործատէրերը որոնք պիտի համարձակին, միմիայն ընկերվարական համոզումներ ունենալնուն պատճառով, ճամբու դնել հայ գործաւորները, այս կերպ խղճի բռնաբարումներու համարձակողները մե՛զ պիտի գտնեն իրենց դէմը եւ ի հարկին՝ Օսմանեան կառավարութիւնը պիտի հանենք, Օսմանեան ազգը պիտի հանենք իրենց դէմը. անոնք մենէ շատ աւելի պիտի տուժեն եւ շուտով պիտի խրատուին:

Անտեղեակները միայն կրնան ըսել թէ գործաւորական հարց չկայ Թուրքիոյ մէջ: Թէեւ «մեծ ճարտարարուեստը» գոյութիւն չունի այս երկրին մէջ, բայց այսուհանդերձ գործաւոր դասակարգ մը կայ, եւ երկու միլիոնի մօտ կը հաշուեն զայն՝ հողային գործաւորները միասին առնելով. երկու միլիոն գործաւորը արհամարհելի դասակա՞րգ մըն է միթէ: Տեսէք Հրեաները Սելանիկի մէջ. ո՛րքա՛ն գործաւորական կազմակերպութիւններ հաստատած են– պէտք է հիանալ անոնց վրայ եւ ո՛չ թէ անտեսել այդ մեծ ջանքը:

Ընկերվարութեան անունով մեր պահանջները աշխատաւոր դասակարգին համար բոլոր քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ, նոյնիսկ Ռուսիոյ մէջ, օրէնքներով հաստատուած, տարիներէ ի վեր ի գործ դրուած կանոններ են, եւ ոչ ուրիշ բան:

Է.
ՀԱՅ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒ ՓԱՐԼԱՄԷՆԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԻԹԹԻՀԱՏԻ ՀԵՏ

Չեմ ուզեր ձեր ժամանակը ասկէ աւելի գրաւել. միայն պէտք է որ անպատասխանի չթողում վերջին քննադատութիւն մը որ Օսմանեան հայ երեսփոխաններուն կ՚ուղղուի, այն է՝ անոնց համակիր վերաբերումը եւ աջակցութիւնը Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութեան հանդէպ:

Գիտցէք, հայրենակիցնե՛ր, որ Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչակումովը երեւան եկած յեղափոխութիւնը կատարեալ գործ մը ըլլալէ հեռի է: Իսլամ տարրը դիւրութեամբ չի կրնար հրաժարիլ դարերու շրջանով կազմուած համոզումէ մը՝ որ զինքը բացարձակ տիրող տարր կը հռչակէ այս երկրին մէջ: Աշխատութիւն պէտք է, տարիներ պէտք են փոխելու համար այդ հոգեբանութիւնը. կրնա՞ք պահանջել որ սերմ մը նետելով հողին մէջ՝ վայրկեանին տունկ մը բուսնի, ծառ ըլլայ, տերեւներով ծածկուի, եւ պտուղ տայ:

Իսլամ հայրենակիցներու մէջ անոնք որ ճշմարտապէս ազատականներ են, մեզի պէս ազատականներ, շատ քիչ են թըւով. անոնք, գրեթէ մեծ մասամբ այդ կուսակցութեան կը պատկանին. մեր համոզումները, մեր զգացումները կը պատուիրեն մեզի որ աջակցինք իրենց ձեռնարկած դժուարին գործին եւ դիւրացընենք զայն:

Ո՛չ ոք ինծի չափ խստութեամբ, երբեմն անգութ կերպով, մատնանիշ ըրած է այդ կուսակցութեան թերութիւնները. բայց պատճառ մը չէ ատիկա որ չճանչնանք անոր ազատական հիմերը, եւ ո՞ւր է աւելի ազատական կուսակցութիւն մը որուն աջակցիլը նախամեծար պիտի ըլլար: Չափաւոր Ազատական եւ Ժողովրդական ըսուած կուսակցութիւնները իրենց կազմութեամբը յետադիմական ու կրօնամոլական մարմիններ են: Ատոնցմէ դուրս անկախ եւ ճշմարտապէս ազատամիտ երեսփոխաններ կան հարկաւ, բայց անոնք դեռ չեն կազմակերպուած:

Ասկէ զատ, մի՛ մոռնաք որ այս Իթթիհատ եւ Թէրագգը կուսակցութիւնը կառավարական կուսակցութիւնն է. եթէ նոյնիսկ զգացումներնիս ու համոզումներնիս այն կողմը չի մղեր զմեզ, մեր ազգին մասնաւոր շահերը անոնց հետ համերաշխ գտնուելու պիտի պարտաւորէր զմեզ. քաղաքականութեան մէջ միմիայն զգացումով չի քալուիր. ազգերու կենսական շահերը այն ուղեցոյցն են որուն ուշադրութիւն ընելը անագ պարտաւորութիւն է: Կը տեսնէք թէ ո՛րքան բանաւոր է մեր համակրութիւնը դէպի այդ քաղաքական կուսակցութիւնը, որուն արդէն ալ երախտապարտ ենք Սահմանադրութիւնը տուած ըլլալուն համար այս երկրին:

Ը.
ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ընկերներս ահա աւարտեցի: Ամփոփեմ:

Եթէ նմանութիւն մը ընել ներելի է, ես ժողովուրդը սպիտակ լոյսը պիտի կոչեմ, այն՝ որ զանազան գոյնէ շառաւիղներով շինուած է. նմանութիւնը ճիշդ է, քանի որ ժողովուրդը քաղաքակըրթական բոլոր ձգտումներուն ամփոփումն է. երիտասարդութիւնն ալ կարմիր լոյսն է, այն՝ որուն մարդուս աչքը կ՚երթայ խոկոյն, այն՝ որ կարծես թէ ամէնէն առաջ կը քալէ: Այդ երկու գոյները, որ Օսմանեան ազատութեան գոյներն են, այսպէքն, պէտք է որ անբաժան մնան իրարմէ. երիտասարդութիւնը՝ ժողովուրդին հետ: Ատոր մէջն է Յառաջդիմութիւնը: Բայց ասով չի մնար:

Ասկից երկու ամիս առաջ Պելժիա ճամբորդած պահուս, Պրիւքսէլի մէկ հրապարակին վրայ արձան մը տեսայ նոր կանգնուած: Գիտէք որ Պելժիայի մէջ կառավարութիւնը կաթոլիկներուն ձեռքն է. կարծեցի որ այս արձանն ալ կառավարութեան կուսակից մէկուն արձանն էր: Ո՛րչափ մեծ եղաւ զարմանքս, տեսնելով որ ընդդիմադիր կուսակցութեան, ազատական կուսակցութեան պետին՝ Ֆրէր Օրպանի արձանն էր ան: Հպարտ ժեսթով մը ձեռքը վեր բարձրացուցեր էր, երդում մը ընելու համար կարծես: Ու պատուանդանին վըրայ՝ հետեւեալ վերտառութիւնը կարդացի. «Մինչեւ վերջին շունչս ... մինչեւ վերջին շունչս ազատական պիտի մընամ»:

Ահա կոչումը որ կ՚ընեմ ձեզի, հայ ժողովո՛ւրդ, հայ երիտասարդութի՛ւն, մինչեւ վերջին շունչերնիդ ազատական ու ազատամիտ մնացէ՛ք:

(Շար. 3 եւ ՎԵՐՋ)

ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՎԷՐՔԵՐՆ ՈՒ ԵՐԳԵՐԸ

Երէցներէն շատերու յիշողութեան մէջ տակաւին թարմ են Մուսա լերան հերոսամարտի դէպքերը, որոնց յաջորդեցին Փոքր Սայիտի քառամեայ գաղթականութիւնը, ապա՝ յետադարձ դէպի հարազատ վայրեր, մինչեւ 1939, երբ անգլեւֆրանսական Պետութիւնները Թուրքիոյ շընորհեցին Աղեքսանդրէթը, այդ կարգին նաեւ Մուսա լեռը: Այս անգամ Մուսալեռցիները վերջնապէս ձգեցին իրենց տունն ու տեղը եւ հազարաւոր մարդիկ ապաստանեցան Այնճարի աւազուտները:

1946 – 1947 թուականներու ներգաղթին, Մուսալեռցիներու 70 տոկոսը՝ շուրջ 700 ընտանիք Այնճարէն եւ 50 ընտանիք այլ վայրերէ, ներգաղթեցին Հայաստան: Անոնք բնակութիւն հաստատեցին Երեւանի նորակառոյց թաղամասերը, Էջմիածին, Հոկտեմբերեան եւ այլուր:

Հայաստանի կառավարութեան եւ հոն ապրող Մուսալեռցիներու ներկայացուցիչներու ջանքերով Երեւանէն Էջմիածին տանող ճամբուն վրայ հիմնուած է Մուսալեռ աւանը, որուն բարձունքին կառուցուած յուշարձան – կոթողին շուրջ, ամէն տարի, Սեպտեմբերին՝ հրապարակային հանդիսութեամբ, երգ ու պարով եւ աւանդական հարիսայով կը տօնուի Մուսա լերան հերոսամարտի օրը:

Ներգաղթած Մուսալեռցիներէն շատեր կ՚աշխատին Արարատեան դաշտի բերքառատ վայրերը, ինչպէս նաեւ Երեւանի մետաքսի, Լենինականի ու Կիրովականի հիւսուածեղէնի գործատուները: Նոր սերունդը կ՚ուսանի դպրոցներու եւ բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններու մէջ:

Քանի որ համատարած գրագիտութեան, գիտութեան ու թէքնիքի ներկայ պայմաններու մէջ հետզհետէ կ՚անհետանան աւանդական բարքերն ու սովորութիւնները, բարբառն ու բանահիւսութիւնը, 1956–էն ի վեր կ՚աշխատինք, մեր ուժերու ներած չափով, կորուստէ փրկել Մուսալեռցիներու բանաւոր ստեղծագործութեան բեկորները:

Հայաստան ապրող Մուսալեռցիներէն գրի առած մեր նիւթերու մէջ կան վիպական, քնարական ու բանաձեւի տեսակի ժողովրդական գործեր:

Հէքեաթները, որոնք հրաշապատում, իրական եւ ապրելակերպի վերաբերող սեռերու ստորաբաժանումներու կ՚ենթարկուին, ունին դաստիարակչական եւ փիլիսոփայական բնոյթ: Ժողովուրդին սիրած հերոսները բարի, խելօք, հնարամիտ, աշխատասէր ու ազատատենչ մարդիկ են, որոնք բնութեան բարի ուժերը խորհրդանշող իմաստուն ձիու, խօսող ձուկի, խրատ տուող մեղուի շնորհիւ կը յաղթեն դեւերու եւ հրէշներու, անյաղթ ու դաժան թագաւորներու եւ վէզիրներու, եւ ձեռք կը ձգեն ոսկի արտադրող թամը, հրաշալի սիրոցը, կախարդական գնդակը, թռչող բարձ եւ այլ հէքեաթային իրեր, որոնք հանդիսանալով ժամանակակից գիտութեան նուաճումներու նախատիպերը՝ նախապէս յաղթահարուած են ժողովուրդի երեւակայութեան մէջ, երեւակայութեան միջոցով:

Ազգագրական այս խումբի հէքեաթներուն մէջ բարձր կը գնահատուի մարդու արժանապատուութիւնը, անոր սէրը դէպի դպրոցն ու լեզուներու ուսումը: Երբ աղքատ ու հասարակ ընտանիքի տղան իր ստացած ուսումով (տէրվիշի կախարդական գիրքը կարդալով) թագաւորի աստիճանի կը հասնի, ապա քաջ որսորդը իր բարեսրտութեան համար օձերու արքային պարգեւ կը ստանայ կենդանիներու լեզուն հասկնալու գաղտնիքը՝ կանխելու համար վերահաս վտանգը: Հոս ամենայն հաւանականութեամբ իր ցոլացումը գտած է ոչ միայն մարդու պայքարը բնութեան անհասկնալի երեւոյթներու դէմ, այլեւ ստրկութեան մէջ ապրող պանդուխտի այն համոզումը, «թէ դուզիս դուշմանէտ յաղթիլ՝ անուր լիզօն սորվէ» (Եթէ կ՚ուզես թշնամիդ յաղթել՝ անոր լեզուն սորվէ):

Մուսալեռցիներու սեղմ ու խորիմաստ առած – ասացուածքներու մէջ խտացուած են հայ ժողովուրդի լաւագոյն յատկանիշները՝ տոկունութիւնը եւ աշխատասիրութիւնը: Գաղթաշխարհի մէջ ապրող Հայը գիտակցած է, որ «Ջանութը խպում մաղնա է. յոր ըր Գուրթուս, Հիգլիտ գուկու» (արհեստը ոսկի մատանի է, ուր որ երթաս, հետդ կու գայ): Եւ կամ միասնականութեան ու համախմբումի պահանջը՝ «Ղալըղէն մինձը չուդ թը գըննօ, ան բաթմըշ գըննօ» (Եթէ նաւու ղեկավարը շատեր ըլլան՝ անիկա կը խորտակի):

Պատկերաւոր ու արտայայտիչ են նաեւ երդմնարանադրական բանաձեւերը. հացն ու ջուրը, ծաղիկն ու տերեւը ըլլալով բնութիւնը վերակենդանացնող ուժեր, մարդկային լաւագոյն յատկութիւնները գնահատող չափանիշ կը դառնան. «Ժէլուած գիղիտ վուրթ թըղ պուսնօ» (քալած տեղդ վարդ թող բուսնի), «Ծիծեռնէն նադուր դիւրիւ գօ, քանզան դարու թող արրէս» (Ջիթենիին քանի տերեւ կայ, այնքան տարի թող ապրիս) եւ ընդհակառակն՝ անաչառ ու ոչնչացնող է Մուսալեռցիի անէծքը. «Հուցը ծիտուր, տօն՝ եաեան, ուրթո՛ւս – ուրթո՛ւս չհասնուս զը» (Հացը ճիտը, դուն՝ հեռուն, երթա՛ս – երթա՛ս չհասնիս անոր):

Մուսալեռցիք ունին նաեւ պատկերաւոր հանելուկներ, որոնք գաղափար կու-

...տան բնութեան ու հասարակութեան զա- ...նազան երեւոյթներու մասին.

«Իս մաքիճա մը կիդիմ,
Ան կէճ չուճայ,
Ըմբ խարօդ, ախճուդ,
Ալայը գուճէճ գը»։

(Ես մեքենայ մը գիտեմ. ան գին չու- ...նի, բայց հարուստ, աղքատ, բոլորը ու- ...նին զայն)։

Պատասխանը ամէնուն հասասար տըր- ...ուած սիրտն է, որ Մուսալեռցիի մօտ ուժ- ...գին կը բաբախէ թշնամիի հետ հաշուե- ...յարդարի ժամանակ, բայց եւ ջերմօրէն կը տրոփէ իր քնարական գործերու մէջ։

Ցարդ ընդունուած է այն կարծիքը, թէ Մուսալեռցիները բացի տարածուած «կարմէր փստան» երգերու շարքէն ու- ...րիշ երգեր գրեթէ չեն ունեցած եւ նոյն- ...իսկ երգերու մեղեդիները թրքական են։ Սակայն մեր բազմամեայ պրպտումները բերած են այն համոզումին, որ մարտա- ...չունչ Մուսալեռցիները ունեցած են նաեւ ...քնքուշ ու բանաստեղծական հոգի։ Ա- ...նոնք երգած են թէ՛ մանկան օրօրոցի մօտ, թէ՛ ուրախութեան ու տխրութեան պահուն, թէ՛ կռուի ժամանակ եւ թէ՛ տարագրութեան ճամբաներուն...

Այդ երգերու թէ՛ բառերը եւ թէ՛ մե- ...ղեդիները նրբահիւս են ու ժանեկային։ Անոնցմէ չատերու մէջ զարմանալի կեր- ...պով պահպանուած է մեր միջնադարեան հայրեններու բանաստեղծական ու երգի կառոյցը։ Յիշենք հարսնառի սրտառուչ տեսարանը։

«Աշխար աշկէնը սոզվուձ ճնդուձ է,
Կարմէր ծէճ այարուձ, գաբուձ
ճոճիճէճ,
Մը՛ յու, հա՛յ մար, մը՛ յու․ առէճ
դարէճ զէ,
Շաքրում միրրում միճձցուձ աշկէյնը
առէճ դարէճ զէ»։

(Խարտեաշ աղջիկը սազուած, նստած
է,
Կարմիր ձին թամբած կապած
ճոճեճիէ,
Մի՛ լար, ո՛վ մայր, մի՛ լար․ առին
տարին զայն,
Շաքարով մեղրով մեծցուցած աղջիկդ՝
առին տարին զայն)։

«Ծառը զառճէ հիլիլա,
Աշէը ճիշուձ ձիրիրա,
Աւըձա խճտրիձա,
Այարում ծիօճ հիձճիլա,
Ճէպէլ Մուսա ուրթիլա,
Թգիճէճ թօզ ճաղիլա,
Ըճդայզիճէճ ըճդա՞յզ ճաղիլա»։

Այս երգը արդէն փոթթայինեան կեան- ...քի արտայայտութիւն է, երբ երազ էր թամբած ձիով Մուսա լեռ վերադառնա- ...լը, թղենիէն թուզ քաղելը, ընկուզենիէն ընկոյզ քաղելը։ Սակայն աւելի ետք Այն- ...ճարի մէջ ապրող Մուսալեռցին այդ նոյն ...հիման վրայ նոր յոյսեր կը փայփայէ՝

Թամբած ձի նստիլ, Հայաստան երթալ, դպրոց յաճախել, խելք ու շնորհք սոր- վիլ, հայրենիքը շէնցնել.

«Ծառը զառճէ հիլիլա,
Աշէը ճիշուձ ձիրիրա,
Աւըձու խճտրիցա,
Այարում ձիօճ հիձճիլա,
Հայաստաճ ուրթիլա,
Մաքթաբ ուրթիլա,
Խէլճու շճուրճ սուրվիլա,
Միր վաթաճը շիճցըճիլա»։

Աւանդական խաղէն վերաճած երգը պատմական նոր շերտաւորումներով դարձած է նոր երգ։

Հայրենիքի մէջ բնակութիւն հաստա- տած Մուսալեռցիներու բանահիւսու- թեան ուսումնասիրութեամբ մենք կա- րելիութիւն ունեցած ենք հետեւելու ազ- գագրական այդ խումբի աւանդապահու- թեան եւ կարգ մը հարցերու, որոնք կ'ուսումնասիրուին յետագային։

ՎԵՐԺԻՆԷ ՍՎԱԶԼԵԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՎԱՀԷ ՔԱՉԱՅԻ
« Un poignard dans ce jardin »
ՀԱՏՈՐԻՆ ԱՌԹԻՒ

Երեւան 24 Յուլիս 1981

Սիրելի «Յառաջ»

Վահէ Քաչայի գիրքն է որ առիթը կուտայ, այս երկտողը գրելու. արդա- րեւ, քանի մը օրէ ի վեր անոր ընթեր- ցումով յափշտակուած էի, մոռնալով նոյնիսկ ճաշի ժամս. զայն վերջացուցի քիչ առաջ եւ յուզումը դեռ կոկորդիս մէջ, ահա գրիչը ձեռք կ'առնեմ հիացու- միս զուգահեռ շնորհակալութեան խօսքս ուղղելու սոյն գրքին հեղինակին հաս- ցէին, որու կեանքին մասին բան չեմ գի- տեր եւ զինքը կը ճանչնամ հեռուէն մի- այն, ինչպէս շատեր։

Յայտնի է, որ առաջին տողէն մինչեւ վերջինը, սրտով, յուզումով եւ մանա- ւանդ երկունքով գրուած են այդ տողերը, որոնց կը մնայ անշուշտ իր թափան- ցող միտքը, գրելու շնորհը եւ, ամէն մէկ մանրամասնութիւն, կենդանի պատկերի մը վերածելու դրագէտի սքանչելի կա- րողութիւնը։ Ան որ սարսափի եւ զըր- հուրանքի այդ օրերը ապրած է, անոր ընթերցումով անգամ մըն ալ կը վերապ- րի այն գողգոթան, որ եղաւ, Հայ ժողո- վուրդինը։ Թող հազար ապրի ու գրիչը միշտ դալար մնայ ուրիշ նորանոր փըր- թումներու։ Ան, իբրեւ Հայ, պատմու- թեան հանդէպ իր պարտականութիւնը կատարած ըլլալու հոգեկան գոհունակու- թիւնը ունի. իսկ մենք ալ՝ երախտա- պարտ պէտք է ըլլանք իրեն, որ տքնե- ցաւ, երկունքով լոյս աշխարհ բերելու համար նման արժէքաւոր ու «մաժխըթ- բալ» հատոր մը, որմով, կուգայ անգամ մըն ալ արար աշխարհին ապացուցանե- լու թէ՝ թուրք բառին ետին թաքնուած միակ հոմանիշը՝ Հրէշ բառն է իր ամ- բողջական իմաստով։

Անիկա թո՛ղ օրինակ ծառայէ, մեր ե- րիտասարդ սերունդին, որ սթափի, իր միտքն ու գրիչը տրամադրելու համար նաեւ Հայ ժողովուրդի գողգոթային թա- քուն ծալքերը օտարին ծանօթացնելու համար թէ՝ Ազատներու, Տիգրաններու եւ Զօհրապներու զոհողութիւնները ի դերեւ չեն ելած եւ զիրենք փոխարինող- ներու թիւն ալ անհամար է։ Այո, սիրելի «Յառաջ», մենք զէնքէն աւելի գրչի եւ ի- մացական միտքերու պէտք ունինք։ Ինչ որ հայրենիքի մեր եղբայրները չեն կըր- նար ըսել ու գրել, սփիւռքի հայորդի- ներու վզին պարտքն է, անոնց ձգած պա- կասը ամբողջացնելու, լրացնելու հա- մար. ազատ երկիրներու մէջ ապրելու երջանկութիւնը վայելող հայ մտաւորա- կան երիտասարդը պէտք է գիտնայ որ իբրեւ Հայ՝ բան մը ունի ըսելիք։ Հըր- եաները մեզի իբրեւ օրինակ պէտք է ծա- ռայեն, որոնք ամենաչնչին առիթն ան- գամ օգտագործելու յանդգնութիւնը ու- նին բանիւ եւ գործով։

Անոնք մեզմէ աւելի խելացի չեն, բայց մեզմէ աւելի լա՛ւ կազմակերպուած են։ Բոլոր համեմատութիւնները ի հարկէ յարգելով։

Խաչիկ Թէօլէօլեան եւ անոր նմանները շա՛տ բան ունին ըսելիք, պէտք է ըստ- այնմ կազմակերպուին եւ զինէն իրենց սերնդակիցները, առանց կուսակցական պարտադրանքներու ճնշումին ենթար- կուելու։ Ազատ մտածելն ու գործելը, ի- մացական լայն հորիզոններ բանալու լա- ւագոյն ազդակներ են, երբ անհատը մը- տաւորականի շնորհքներով օժտուած է, եւ որպիսին այդ՝ անոնք կեչուած են մեր սփիւռքեան ազգ. կեանքի յառաջապահ- ներն ըլլալու։

Ներեցէք որ այս սրտցաւ խօսքերով ձեր սուղ ժամանակէն խլեցի։ Քանի մը տող գրելու մտքով սկսայ, ահա արդէն երկար նամակի մը բնոյթն առաւ։

Այս հոյակապ հատորին ընթերցումէն ցնցուած եւ անկէ կրած տպաւորութեան տակ, ի նշան շնորհակալութեան հեղի- նակին, եւ ի յիշատակ մեր անշիրիմ նա- հատակներուն, 1000 Ֆ. կը յատկացնեմ գիրքին տարածման համար կազմուած մարմնին։

Մ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Խրիմեան Կրթ. Հիմնարկութեան դիմաց, Յուլիս 5-ին, տեղի ունեցած է նոր մարզադաշտի բա- ցումը։ Կրօնական արարողութենէն ետք խօսք առած են Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Վալեն- թին Ալսինայի մասնաճիւղի վարչութեան ատենապետ Յակոբ Հալաճեան, Հիմնար- կութեան Ծնողական Յանձնախումբին կողմէ Արմէն Մեծոյեան եւ տնօրէնուհի Ֆարիս Դաւիթեան։ Այնուհետեւ Խրիմ- եան Հիմնարկութեան մէջ ճաշ մը տըր- ուած է։ Հուսկ, Խրիմեանի աշակերտներ մարզական խաղեր կատարած են։

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Հայ Կեդրոնի սը- րահին մէջ, Յունիս 26-ին, տեղի ունե- ցած է յուշի երեկոյթ մը, նուիրուած՝ Պարոյր Սեւակի, անոր մահուան տաս- նամեակին առթիւ։ Բացումը կատարած է Ռուփիթա Պալեան։ Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են «Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Մաք- րուհի Եօլմէսէքեանի եւ հայկական վար- ժարաններու աշակերտներ։ Դասախօ- սած է Արշամ քհնյ. Պօղոյեան, որ կեն- սագրական տեղեկութիւններ տալէ ետք վերլուծած է Պարոյր Սեւակի գործե- րը։

×

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՅ (Գահիրէ) «Յուսաբեր» ակումբին մէջ, Յուլիս 8-ին, դասախօ- սութիւն մը տուած է մանրանկարիչ Աբ- րահամ Գուրգէնեան։ Պարսկահայ ար- ուեստագէտը աւելի քան 80 լուսապատ- կերներով ցոյց տուած է Հայ Մշակոյթի երախտաւորներն ու զանազան բարքեր, զորս մանրանկարած է ինք։

×

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՅ «Յուսաբեր» ակումբին մէջ, Յուլիս 4-ին, տեղի ունեցած է ըն- դունելութիւն մը, ի պատիւ «Գալուստ- եան», «Նուպարեան» եւ օտար վարժա- րաններէ շրջանաւարտներուն։ Հանդի- սութիւնը վարած է Յակոբ Կորկիսեան։ Խօսք առած են «Գալուստեան» վարժա- րանի տնօրէն Նշան Վարդեան, «Նուպար- եան» վարժարանի տնօրէն Արամ Մով- սէսեան եւ «Յուսաբեր» Մշակ. Ընկերակ- ցութեան վարչութեան անունով Կայծ Կոկանեան։ Ընդունելութիւնը կազմակեր- պուած է «Յուսաբեր» ակումբներու կող- մէ։

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ «Լիսէօ» թատերա- սրահին մէջ, Յուլիս 6-ին, Համազգայի- նի Թատերախումբը ներկայացուցած է Լեւոն Շանթի «Եսի մարդը», բեմադրու- թեամբ Գալուստ Ճանըրզեանի, որ ըս- տանձնած է նաեւ գլխաւոր դերը։

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԲԱՆԱԿԸ Կ'ՈՒՇԱՆԱՅ

Այդ գիշեր Հողդարի ժողովուրդը Մա- նասին հետ էր, ու Մանասին հետ ոտքի կեցաւ, երբ Քիւրտերն ու Թուրքերը ճամ- բաներուն վրայ սկսած էին սպանութիւն- ները եւ թալանողները հետզհետէ գիւղ կ'իջնէին։

«Մանաս կռուի զանազան ճակատնե- րուն վրայ էր, կը պատմէր Հողդարցին։ Աղօթկողմը դեռ չէր ցաթեր, գիւղացի- ներուն մէջ ինկաւ չփոթ մը, մանաւանդ որ Ախուրի կողմէն հետզհետէ Հողդարի կը մօտենար նաեւ Ճին Տուրսունը զօ- րամասերով ու պաշըպօզուքներով։ Մի ըս- եր, որ Ճին Տուրսունը մեզմէ առաջ իմացեր էր Սպիտակ Ձիաւորին Ճէլալի շրջանը մտնելը եւ ուզած էր իր ուժերը Ճէլալի փեսին ուժին հետ միացնել։ Աստուած մի արասցէ, եթէ Սպիտակ Ձիաւորը քիչ մըն ալ ուշանար ... Էն ժամանակ ես կ'ըսէի՝ «Թէ որ լրատար երկու ձիաւորները ապահով Խուրշիտի հողը հասնին, արեւծագին Սպիտակ Ձիաւորը մեր գեղը կ'ըլլայ»։ Էդպէս ալ ե- ղաւ։

«Գիւղացիները պատնէշներուն վրայ տակաւին կը տանէին կռիւը։ Ճին Տուր- սուն մօտեցած էր գիւղին։ Առաջին ան- գամ Ուսեփենց Մկրն էր, որ լուրը պատ- նէշները հասցուց։ Ժողովուրդին վրայ կ'ըսես աղաւնակերպ լոյս մը իջաւ՝ «ըՍ- պիտակ Ձիաւորը կուգայ»։ Ես ուրախ շարժումներուն մէջ գեղի ծերուկ ժամ- կոչը սկսաւ եկեղեցնայ սանդուխներէն վեր ելլել։ Փողոցէն դըրուած սանդուխ մըն էր որ միշտ կար, ուրկէ ժամկոչը տանիք կ'ելլէր՝ զանկ տալու ժամուոր- ներուն, բարի ու խաղաղ օրերուն։ Նախ չհասկցանք, թէ ժամկոչն ինչո՞ւ սան- դուխներէն վեր կ'ուզէր ելլել, առանց վերահաս վտանգը նկատի ունենալու։ Գնդակներու տարափին տակ, ան տանի- քին վրայ մօտեցաւ զանգակատան ու ըս- կըսաւ զանգին կապը քաշել։ Հրացաննե- րու ձայներուն հետ հեղ մըն ալ տեսանք՝ գիւղը զանգակին ձէնով բռնուեցաւ, կ'ը- սես երկնքէն իջած Սերոբէներու ու Քե- րոբէներու ձայներն էին։ Ծերունի ժամ- կոչը, ուրախութենէն ինքն իրմէ ելած, Սպիտակ Ձիաւորի գալուստը կը զան- գէր։

«Ժողովուրդը կ'ըսես զանգի ձայնին հետ խառնուեցաւ։ Թշնամիի կողմէն հը- րացանի գնդակները սկսան աւելի արագ թափիլ եկեղեցիի տանիքը։ Ժամկոչը զանգակին կապը կարծես իր ուսով կը քաշէր եւ ձայնը աւելի ու աւելի կը տա- րածուէր։ Մեզ չէր լսեր։ Հեղ մըն ալ տեսանք՝ զանգակին ձայնը թուլցաւ ու ժամկոչը թշնամիի գնդակէն զարնուած՝ շրջուեցաւ տանիքին վրայ։

«Բարսեղին տանիքէն տեսանք Սպիտակ Ձիաւորը, որ ձիաւորներով կեծէկի նը- ման Կաթնաղբիւրին կողմն իջաւ։ Այդ- այն վայրն է, ուր Ճին Տուրսուն Ճէլալի փեսին ուժերուն կը միանար։ Գիւղամէ- ջէն շատ բան չտեսանք, բայց էնպէս ըզ- գացինք, որ կեծէկը անտառը զարկաւ ու փոթորիկը տուները շարժեց։

«Խեւ Մանաս գիւղի ճահիճներով պատ- նէշէն վար իջաւ ու Կաթնաղբիւրի ճամ- բան բռնեց՝ Սպիտակ Ձիաւորին միանա- լու համար։ Անոնք գիւղէն դուրս ելան թէ չէ՝ քիւրտ պաշըպօզուքներուն խու- ճապը փրթաւ։

«Սպիտակ Ձիաւորի յարձակումը այն- քան ուժեղ ու արագ եղած էր, որ պա- շըպօզուքներ իրենք զիրենք չէին կրցած պահել ու անկանոն փախփխուքով գիւղն էին թափուեր ու սկսեր փողոցներուն, տուներուն մէջ ապաստան փնտռել։ Սպի- տակ Ձիաւորի անունը կախարդ դեւի մը պէս կ'ըսես խուճապին ետեւէն ինկած էր։

(Շար. 367)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԻԳԱՄԱԾ ՀՈՐԻԶՈՆՆԵՐ
Գրեց՝ ՀԱՅԿ Հ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ
Տպարան «Յուսաբեր» 1980 – 81

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼՈՆՏՈՆ. – Այրի Տիկին Արշալոյս Ասլանեան – Աւանէսեան, Տէր եւ Տիկին Սեպուհ եւ Լուսին Ասլանեան – Աւանէսեան եւ զաւակները, Նժդեհ Ասլանեան – Աւանէսեան, Սեդա եւ Հէնրիկ Սահակեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի Օգոստոս 2, տեղ – ւոյն Ս. Սարգիս Եկեղեցին, առաւօտեան ժամը 11–ին, իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝

ԱՒԵՏԻՍ ԱՍԼԱՆԵԱՆ - ԱՒԱՆԷՍԵԱՆԻ մահուան (Լոնտոն պատահած) քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Տարօնի Հայր - Միութեան վարչութիւնը, իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Արթինեան ընտանիքին եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն, իրենց սիրելի եղբօր՝ հայրենակից՝ Հայկազ Արթինեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Նոյն տխուր առիթով շնորհակալու – թեամբ, Տիկին Քնարիկ Յարութիւնեա – նէն, ստացած է 50 Ֆրանք:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տարաբախտ Վարսենիկ Ճորոյեանի թաղման առթիւ փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները շնոր – հակալութեամբ ստացած է Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը. – Տէր եւ Տիկին Ժան – Ժագ Լօէշ ե. պ. 100, Տէր եւ Տիկին Օմոյեան ե. պ. 100, Գազերեան, Խաչատուրեան եւ Գրէմոնի ընտանիքները ե. պ. 200, Տիկին Ովսաննա Փափազեան ե. պ. 50, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Քէօսէեան ե. պ. 50, Տէր եւ Տիկին Ժան – Ժագ Գույումճեան ե. պ. 100, Տէր եւ Տիկին Ժանօ Կարիպեան ե. պ. 100, Տէր եւ Տիկին Զարուքեան եկ. դպրոցին 200, Տէր եւ Տիկին Եղիա Ահարոնեան եկ. դպրոցին 50, Տէր եւ Տիկին Անդրէ Թէրզիպաշեան եկ. դպրոցին 100, Տէր եւ Տիկին Անդրէ Նիկողոսեան եկ. դպրոցին 100, Պ. Գալուստ Ահարոնեան եկ. դպրոցին 100 Ֆրանք:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կոմիտաս Փողոց, 4

1981 / 82 Տարեշրջանի արձանագրու – թիւնները սկսած են: Հեռաձայնել.–

– Տիկին ԳԱՐԱՃԵԱՆ 375. 27. 89

– Տիկին ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ 376. 68. 19

Collège Arménien Samuel-Moorat

Les Inscriptions pour l'Année Scolaire 1981 — 1982 sont ouvertes.

A.- Le Collège admet des élèves arméniens EXTERNES et INTERNES, GARCONS et FILLES à partir de 6 ans

B.- Le Collège dispense les cours depuis les classes élèmentaires jusqu'à la classe terminale du baccalauréat, section A. B. C. D.

C.- L'Internat est réservé aux garçons

D.- *Un service d'auto-car est assuré pour les transports aller - retour des élèves externes.*

E.- *Il a été décidé que des conditions spéciales de tarifs scolaires seront prévues pour tout élève MERITANT, lors de son inscription.*

F.- *L'ouverture d'une section relative à un NOUVEAU JARDIN D'ENFANTS est prévue.*

Les parents s'y intéressant sont invités à se mettre d'urgence en rapport avec la Direction du Collège.

26, *Rue Troyon* - 92310 *SEVRES*
Tél.: 534. 68. 28

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Անիէս Տէր Եղիայեանի մահուան առաջին տարեդարձին առթիւ Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Պօղոսեան եւ զաւակները կը նուիրեն 200–ական Ֆ. Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան եւ Սենթ Մարկրիթ Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Եավերեան 200–ական Ֆ. Կապոյտ Խաչի Կայանին եւ «Յառաջ»ին, Տէր եւ Տիկին Ժագ Պօղոսեան 200 Ֆ. Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան, Սոնիա Յովսէփեան 100 Ֆ. Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ծառայեան եւ Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան 100-ական Ֆ. Սամուէլ – Մուրատ – եանՎարժարանին, Տէր եւ Տիկին Ժօժօ Յովսէփեան 50 Ֆ. Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան:

L'UNION DES COMPATRIOTES
DE CESAREE ET ENVIRONS
Organise le 5 Septembre

Un VOYAGE de 16 Jours

Dont: 3 Jours à Leningrad, 12 Jours à Erévan (l'Arménie Historique et Pélerinage à Nor-Césarée), 1 jour à Moscou.
Au prix forfaitaire de 4.350 F.
Hôtel de lère Classe.

Pour les inscriptions:
Au Trésorier: SAADETIAN KEVORK;
18, Rue de Picardie - 75003 Paris
Tél.: 887. 99. 06 — 412. 34. 04
C. C. P. 3413602 — LA SOURCE

TERMINAL S.A.

Meubles, matériels, fournitures de bureau et informatique
PARIS 15[e]
20, RUE DE L'EGLISE

RECHERCHE
CHAUFFEUR - LIVREUR

écrire ou téléphoner
577 - 13 - 11

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
60–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

3 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ – 18 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Առանց նիւթական ակնկալութեան. հետեւաբար՝ անմրցելի գիներով:

Արձանագրութեան համար դիմել՝
Հայ Կարմիր Խաչի գրասենեակը
32 Ռիւ տը Թրէվիզ, 75009 Փարիզ:

Երկուշաբթի օրերը, ժամը 16 – 18, եւ կամ հեռաձայնել.–

— *NAVASSARTIAN;* 985. 36. 53
— *SAGHATELIAN;* 854. 35. 74
— *SIRICA;* 790. 30. 53

Տեսինի Հայ Մշակոյթի Տուն
Լիոնի Հայ Մշակութային Ընկերակցութիւն
Վիլէօրպանի Հայ Մշակութային Միութիւն
Հայերու եւ Բարեկամներու Իւնէսքօ – Ակումբ

ԿՈՉ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
17-էն 25
(Լ Ի Ո Ն)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԾԱԿԱՆ ՏՈՀՄԻԿ ԻՐԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Զարդեղէններ – տարազներ – գորգեր – տնական առարկաներ – աշխատանքի գործիքներ – ձեռագործներ – զէնքեր – գիրքեր – լուսանկարներ – բացիկներ – երաժշտական գործիքներ – եւայլն...

1915–ի ցեղասպանութեան հետեւանքով Հայկական տեղահանութեան ընթացքին, Արեւելեան թէ Արեւմտեան Հայաստանէն Սփիւռք բերուած զանազան գործածական իրեր:

Կը խնդրուի բոլոր այն հայրենակիցներէն որոնք այս կարգի առարկաներ ունին իրենց մօտ, հաղորդակցութեան հաստատել Տեսինի Հայ Մշակոյթի Տան հետ Սեպտեմբեր 15–էն առաջ:

15, rue du 24 Avril 1915, 69150 Décines
tél. 16 (7) 849 - 42 - 97

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի որ, իրենց հասցէներու առժամեայ փոփոխութեան համար՝ դիմեն մեկնումի թուականէն 6 ՕՐ ԱՌԱՋ, տալով անպայման երկու հասցէները (ընթացիկը եւ նորը) եւ 12 Ֆ.–ի դրոշմաթուղթ:

Մեր այն բաժանորդները, որոնք կը նան իրենց թաղի թղթատարին միջոցաւ կատարել տալ այս գործողութիւնը, մեծապէս դիւրացուցած կ'ըլլան արդէն ծանրաբեռնուած Վարչութեան աշխատանքը:

Իտալիոյ համար հասցէի առժամեայ փոփոխութիւն չենք կրնար ընդունիլ, թղթատարական անկանոնութեանց պատճառով:

Բոլոր դիմումները պէտք է ըլլան ԳՐԱՒՈՐ: Հեռաձայնով չընդունուիր:

Կը խնդրուի մեր բաժանորդներէն՝ փակել իրենց առկախ հաշիւները, արձակուրդներէն առաջ:

Շնորհակալութեամբ՝

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԳԻԶ՝ ՊԵՏԻԿ Ձեզի կը սպասէ

ԻՐ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

ուր պիտի գտնէք յաւագոյն ճաշերը, յաւագոյն գիներով եւ հայկ. ջերմ մթնոլորտի մը մէջ

BAR - RESTAURANT

SÉVAN

SPÉCIALITÉS ARMENIENNES

Direction : M & Mme Bédikian

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE
tél. 376 32 19

Fermé le lundi — *Ouvert tout l'été*

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ
Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան՝
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 11–*ԻՆ*.

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմնի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Ի նպաստ՝ Հայկ. վարժարաններու
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6–*ԻՆ*

×

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ հիմնարկութեան 50–*ամեակի բացառիկ հանդիսութիւնը՝*
Հոկտեմբեր 11, Կիրակի օր,
բարձր հովանաւորութեամբ Հայրապետական Պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ:
Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ.–

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ
ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Սեպտեմբեր 26–ին՝
Ս Ո Ֆ Ի Թ Է Լ

Ի նպաստ Կապոյտ խաչի գործունէութեան եւ Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ նորոգութեան:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ ՓԱԿ Է ՕԳՈՍՏՈՍ ԱՄԻՍԸ

ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2–ԻՆ :

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)	FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — *HARATCH*»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE	ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — *Travail soigné*

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ
31
VENDREDI
31 JUILLET
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ: 160 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 350 Ֆ. - Հատը: 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.962
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
56e ANNÉE — No 14.962

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՆԻ ՍԱՏՐԻ
ՓԱՐԻԶ ՀԱՍՏԱՏՈՒԵԼԷՆ ԵՏՔ

«ԱՅԼԵՒՍ՝ ՄԻԱՅՆ ԽՈՄԷՅՆԻ ԿԸ ՊԱԿՍԻ...»

ԿԸՍԷ ՊԱԽԹԻԱՐ

—o—

Ֆրանսա, հաւատարիմ մնալով «ապաստանի հողի» իր աւանդական համբաւին, ընդունեցաւ ուրեմն, որ Պանի Սատր եւ իրեն հետ 3 Իրանցի, Ֆրանսա ապաստանին: Իրանի նախկին նախագահը եկած էր զինուորական ընթացիկ օդանաւով մը, Թեհրանէն մեկնած եւ օդաչուն յանկարծ համբան չեղած էր, Պանի Սատրի կ'ընկերանար Մասուտ Ռաճավի, Մուճահետիններու (ձախ իսլամական) շարժումին ղեկավարներէն մին: Այս կազմակերպութիւնը ծնած է 1965-ին Իրանի Ազատագրման Շարժումի հերձուածէն, իր հիմնադիրն եղած են Մոշէն Հանիֆնեճատ, Սաիդ Մոշէն, երեք ալ չարչարանքի տակ մեռած, Շահին օրով: Այս շարժումը զօրավիգ կեցաւ Պանի Սատրի, երբ պայքարը ծայր տուաւ Իրանի նախկին նախագահին եւ կրօնամոլներուն միջեւ: Քաղաքական գետնի վրայ, Իսլամի կը միացնէ մարքսիստ տեսակէտը:

Պէտք ածիլած, Պանի Սատր միացաւ եւ երեք զաւակներուն Քաշանի իր յարկաբաժինը, զոր գնած էր քանի մը տարի առաջ (եւ խոհեմութիւնն ալ ունեցած պահելու Հանրապետութեան Նախագահ ըլլալէն ետքն ալ): Դրացիները զոհ չեն անշուշտ, յիշելով մանաւանդ Պախթիարի դէմ մահափորձը, որուն զոհը դրացուհի մը եղաւ: Ոստիկան, Հանրապետութեան Ապահովութեան գունդ (Ս. Ռ. Ս.) շէնքը կը հրջապատեն եւ բնակողներն ալ անձնագիր ցոյց տալէ եւ խուզարկուելէ ետք միայն կրնան իրենց տունը երթալ: Ինչպէս յայտարարեց Արտաքին Յարաբերութեանց Նախարարը՝ Շէսոն, Պանի Սատր քաղաքական որեւէ գործունէութիւն չի կրնար ունենալ, վայլելու համար քաղաքական ապաստանը: Պանի Սատր սակայն չի հրաժարիր իր քաղաքական նպատակներէն «Ֆրանսա պիտի մնամ մինչեւ այն օրը, երբ Իրանի ժողովուրդը բանայ ճամբան դէպի իսկական ժողովրդավարութիւն մը եւ երբ քաղաքական կեանք անունը կրող բան մը ըլլայ Իրանի մէջ»:

Ինչպէս գրեցինք երէկ Թեհրան կը պահանջէ Ֆրանսայէն որ յանձնէ Պանի Սատրը եւ «կը յուսայ որ Ֆրանսա նըկատի կ'առնէ դիմումին հիմնաւորուած ըլլալը, խուսափելով քաղաքական նոր փոթորիկէ մը Ֆրանսայի եւ Իրանի յարաբերութեանց մէջ»: Պարզ է որ Ֆրանսա ընթացք չի տար նման դիմումի մը: Շահին վերջին նախարարապետն ալ Շափուր Պախթիար, այս առթիւ յայտարարած է. — «Սկզբունքներու շուրջ չենք կրնար համաձայնիլ, իսկ ռազմավարութեան գետնի վրայ, ի՞նչ շահ կայ: Ինք (իմա՝ Պանի Սատր) է որ գրած է թէ Իրանցի չկայ առանց Իսլամի: Ինք է որ երաշխաւոր եղաւ մոլլաներու գերագահութեան, որ օրհնութիւնը տուաւ արիւնռուշտ Խալխալիին՝ յեղափոխական դատարաններուն գլուխը: Կարծեց որ ժողովրդական է մինչ միայն դժգոհներուն համախմբումն էր, որ իր անունը կ'օգտագործէր Խոմէյնիի դէմ պայքարելու համար: Անգամ եղաւ Խոմէյնիի յեղափոխութեան խորհուրդին, յետոյ իսլամական Հանրապետութեան նախագահ եւ որոշ տեսակէտով, ինչպէս Խոմէյնի, աստիճան մը վար, իմ դատիս ի նպաստ աշխատեցաւ՝ փաստեց որ իսլամական Հանրապետութիւնը անկարելի է»: Գալով ապագային, ըստ Պախթիարի ան Փարիզ չէ այլ Իրանի մէջ, որ կը վճռուի, «միայն թէ ի մօտոյ յարկաբաժին մըն ալ պէտք է վարձել Խոմէյնիի համար»...:

Ցիշենք որ Պանի Սատր քաղաքական ապաստան կը վայելէ ինչ որ ոչ Խոմէյնիի, անցեալին, ոչ ալ Պախթիարի, այսօր, պարագան է: Երկուքն ալ Ֆրանսա եկած են կանոնաւոր անցագրով եւ ապրած «ժամանակաւոր բնակիչի» քարթով, պարբերաբար վերանորոգելի: Ինչպէս ուեւէ օտարական «վերապահութեան պարտաւորութիւն» մը ունին եւ եթէ անսաստեն օրէնքին, իրենց ինքնութեան թուղթը կրնայ առնուիլ: Քաղաքական ապաստան վայելող մը, շատ աւելի իրաւունք ունի զինքը ընդունող երկրին մէջ, եւ անկէ՝ աւելի ալ պարտականութիւն:

× Խալխալի, Զորեքշաբթի առտու յայտարարած է Թեհրանի Խորհրդարանէն թէ տեղւոյն Ֆրանսական դեսպանատունը բանի մը չի ծառայեր եւ եթէ կառավարութիւնը որոշում մը չտայ այդ ուղղութեամբ՝ ժողովուրդը կուտայ:

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՅՈՒԼԻՍ 24 – 27)

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒԱԾ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Բոգդանովկայի մէջ (Վրաստան) տեղի ունեցած է բանաստեղծական երեկոյթ մը, որու ընթացքին Բարկէն Ներսիսեան վրացերէն եւ հայերէն արտասանած է Տէրեանի քերթուածները: Բանաստեղծին ծննդավայրը՝ Գանձա, ամէն տարի տեղի կ'ունենան նման երեկոյթներ, իբրեւ սիրոյ արտայայտութիւն Վրացիներուն՝ դէպի Տէրեանի բանաստեղծութիւնը: Վրացիները գուրգուրանքով կը պահպանեն Տէրեանի յիշատակը, նախ եւ առաջ այն պատճառներով, որ ան իր ամբողջ կեանքը, իր սիրտին հուրը նուիրած է աշխատաւորութեան շահերու պաշտպանութեան պայքարին եւ իր տաղանդով ծառայած հայրենիքին: Վահան Տէրեան թարգմանութիւններ ըրած է վրաց գրականութենէն: Երեկոյթին խօսք առած է Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութեան քարտուղար Արամ Գրիգորեան: Տէրեանի նուիրուած հանդիսութիւնները վերջ գտած են Գանձայի մէջ, ուր հաւաքուած են աւելի քան 15 հազար հոգի՝ Ախալցխայէն, Բոգդանովկայէն, Ախալքալակէն եկած աշխատաւորներ, ինչպէս նաեւ Հայաստանէն ու Թիֆլիսէն ներկայացուցիչներ ու հիւրեր, ոգեկոչելով Վահան Տէրեանի յիշատակը:

×

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ 12-ՐԴ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՌԱՏՕՆԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱԾ Է: «ԹԵՀՐԱՆ – 43» ԺԱՊԱՒԷՆԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Մոսկուա տեղի ունեցած շարժանկարի 12–րդ միջազգային փառատօնը (Յուլիս 12 – 21) վերջ գտած է: Դատական կազմը ոսկէ մրցանակներով պարգեւատրըւած է «Քամուած մարդ» (Պրազիլիա), «Ամայացած դաշտը» (Վիէթնամ) եւ «Թեհրան – 43» (Խորհ. Միութիւն) շարժանկարները: Մանկական ժապաւէններու մէջ ոսկէ մրցանակը տրուած է «Սեւ հաւը կամ ստորերկրեայ բնակիչները» (Խորհ. Միութիւն) ժապաւէնին: Փառատօնին կը մասնակցէին 95 երկիրներէ շարժարուեստագէտներ: Ցուցադրուած են աւելի քան 500 շարժանկարներ:

×

ՔՈՒՊԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼԱԾ

Երեք օրով Հայաստան գացած է Քուպայի Մոսկուայի դեսպան Սեվերօ Ակիրէ տէլ Քրիսթօ: Հիւրը ընդունուած է կուսակցութեան Ա. քարտուղար Կարէն Դեմիրճեանի կողմէ, որ խօսած է Հայաստանի տնտեսական ու մշակութային զարգացման մասին: Դեսպանը հանդիպումներ ունեցած է Գերագոյն Խորհուրդի Պրեզիտիումի նախագահի տեղակալ Ցովհաննէս Բաղդասարեանի եւ փոխ – վարչապետ Ալեքսան Կիրակոսեանի հետ: Խորհ. Միութեան արտաքին առեւտրական կազմակերպութիւններու միջոցով Քուպա կը ղրկուին աւելի քան հարիւր տեսակ արտադրութիւններ՝ հաստոց, շարժակ,, թրանսֆորմաթէօր, սարքեր եւ այլն, զորս կ'արտադրեն Երեւանի, Լենինականի եւ Կիրովականի արդիւնաբերական 35 ձեռնարկութիւնները: Քուպայի բարձրագոյն եւ միջնակարգ ուսումնական հաստատութիւններու համար որակեալ վարիչներու պատրաստութեան կ'օգնեն Երեւանի բժշկական, Բազմարուեստից, գիւղատնտեսական հիմնարկներու, Երաժշտանոցի մասնագէտներն ու դասախօսները: Համագործակցութեան սերտ կապեր հաստատուած են Հայաստանի Հողագիտութեան գիտահետազօտական հիմնարկի եւ Քուպայի Գիտութիւններու Ակադեմիայի համապատասխան հիմնարկի միջեւ: Փրոֆ. Հըրանտ Պետրոսեանի առաջարկով Հաւանայի մէջ ստեղծուած է Գիտական Խորհուրդ մը, որ կը գործադրէ խորհրդային, մասնաւորաբար հայ մասնագէտներու թելադրութիւնները երկրի քիմիական հանքարանական հետազօտութիւններու, հողերու մաշումի դէմ պայքարի վերաբերեալ: Քուպայի դեսպանը յայտարարած է, թէ Հայաստանի աշխատաւորները աւելի քան քսան տարիէ ի վեր Քուպայի կարեւոր օգնութիւն կը ցուցաբերեն տնտեսութեան, գիտութեան ու թեքնիքի զարգացման մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՍԹՈՆ ՏԷՖԷՌ Մատրիտ գնաց – եկաւ, շատ պաղ մթնոլորտի մը մէջ տեսնուելով իր պաշտօնակից՝ Սպանիոյ Ներքին Նախարարին հետ: Մատրիտ միշտ աւելի սերտ գործակցութիւն կ'ակնկալէ ֆրանսական ոստիկանութենէն պայքարելու համար պասք ահաբեկիչներուն դէմ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ, Զորեքշաբթի ձերբակալուած տասը հոգիներէն, Օռիոլի Ջարդին կապակցութեամբ, չորսը խոստովանած են որ մասնակցած են Մասիէ ընտանիքի վեց անդամներու վայրագ ըսպանութեան: Այլեւս պղտոր բան չկայ քանի հինգ յանցապարտները գտնուած ըլլալով, ծանօթ է նաեւ ցարդ չգտնուած հինգ դիակներու ուր ըլլալը: Բոլոր ձերբակալուածները անդամ են ՍԱՔ-ի (քաղաքացիական գործունէութեան սպասարկութիւն) կոլիսթ հակում ունեցող տեսակ մը «զուգահեռ ոստիկանութիւն» որու տարօրինակ գործունէութեան ծալքերը կը բացուին:

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ օդուժը սուրիական Միկ օդանաւ մը վար առաւ Լիբանանի վըրայ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԾԱՆՕԹ ԵՐԳԻՉ՝ Ժան – Միշէլ Քառատեք մեռաւ անցեալ օր, կառքի ծանր արկածի մը հետեւանքով:

«ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԷՆ»

TIMES-Ի ՅՕԴՈՒԱԾԸ՝

ՀԱՅԱՍՏԱՆ՝ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՊՈՒԹԿՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆ

—o—

Այս խորագրին ներքեւ է, որ Մայքըլ Պայնիըն յօդուած մը ստորագրած է Լոնտոնի «Թայմզ»ի Յուլիս 28-ի թիւին մէջ, ուր առաւելաբար կը ներկայացնէ մեծ գնահատանքով Երեւանի ժամանակակից Արուեստի Թանգարանի տնօրէն՝ Հէնրիկ Իգիթեանի գործունէութիւնը, եւ իր տեսակին մէջ եզակի, աշխատանքը,

Լրագրողը կ'ըսէ թէ մինչ Մոսկուա եւ Լենինգրադ ապրող նկարարիչները, վերջին տասը տարիներու ընթացքին վէճերու մէջ մխրճուած են գրաքննիչներու հետ, Խորհ. Միութեան փոքրագոյն Հանրապետութեան նկարիչները ազատօրէն կը ցուցադրեն իրենց արդի գործերը կուսակցութեան օրհնութեամբ: Յօդուածագիրը, ապա, մեծ գովեստով կ'արտայայտուի «սեւամօրուս» Իգիթեանի մասին, որ տնօրէնն է երկու ցուցասրահներու՝ եզակի Խորհ. Միութեան մէջ, Մանկանց պատկերասրահը եւ Ժամանակակից Արուեստի Թանգարանը: Կը բացատրէ որ Իգիթեանի առաջելութիւնը, որուն զօրավիգ է կուսակցութիւնը բարձրագոյն մակարդակի վրայ, գրեթէ ցըռնորական է իր յանդգնութեան եւ փառամոլութեան մէջ: Կ'ուզէ որ գեղագիտական դաստիարակութիւնը այնքան հիմնական ըլլայ Հայաստանի խորաքանչիւր երախայի կեանքին մէջ, որ մէկ սերունդէն զարգացումի մակարդակը գլէ անցնի ինչ որ իրագործուած է առաջ այս հին եւ քաղաքակրթուած ժողովուրդին կողմէ:

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը նկարագրէ Իգիթեանի զանազան աշխատանքները այս ուղղութեամբ՝ հաւաքել լեռնային հեռաւոր գիւղերու տասը տարու երախաներ, որ նկարեն իրենց շուրջը տեսած կեանքը եւայլն, եւայլն.: Կը յիշէ 1915–ի ողբերգութիւնը, ըսելու համար թէ նոյնիսկ հիմա, Իգիթեան Թուրք մանուկի մը նըկարը չի կախեր պատկերասրահին մէջ: Աւելի խոցող են ցուցադրուած այն հըրաշալի նկարները, զորս իր տղան՝ Ռուբէն ըրած է 8–էն 14 տարեկան: 1975–ին, Ռուբէն, Իգիթեանի կինն ու աղջիկը մեռած են օդանաւի արկածի մը մէջ եւ այդ օրուընէ իր կեանքը նուիրած է մանուկներու արուեստի այս կեդրոնին: «Տասը տարի ալ պէտք ունիմ» ըսած է Իգիթեան անգլիացի լրագրողին, շինելու համար կեդրոն մը, դեղագիտական, որ օրինակ ըլլայ աշխարհի համար: Լըրագրողը կը թուէ դեռ Իգիթեանի այլ հեռանկարները, եզրակացնելու համար որ «ցնորական է անոր տեսիլքը երկտասարդացած հայ մշակոյթի մը՝ ներդաշնակութիւն կառավարութեան եւ Ինտելլիկենցիայի միջեւ, դրական, առողջ թեմաներ, արտայայտութեան ազատութիւն»: Իգիթեան, այս ամբողջը չէ գտեր արեւմուտք եւ յուսախաբ ալ եղեր է Ֆրանսա տեսածէն ու ըսեր՝ «այսպէս կամ այնպէս բազկերակը տկարացած կը թուի»:

ՍԻՊԻԼԸ

(Ա. Մ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ)

Այնպէս ինչպէս նկարիչ մը հինգ–վեց գիծերով պիտի տար մէկու մը ճշգրիտ դիմաստուերը, Ա. Մ. Մինասեան իր խոր եւ հմուտ ուսումնասիրութիւնը Սիպիլի մասին կը սկսի սա ամփոփ տարազով – «բանաստեղծ, վիպասան, մանկավարժ, մի շարք դասագիրքերի հեղինակ - հասարակական գործիչ, ազգանուէր հայուհեաց հիմնադիր – ահա Սիպիլի Զապէլ Ասատուրի դիմանկարը ընդհանուր գիծերով»:

Սիպիլի մասին գիրքը որ լոյս տեսած է 1980–ին հրատարակութիւնն է Երեւանի Պետական Համալսարանին:

Ա. Մ. Մինասեան սպառիչ կերպով յայտնաբերած է Սիպիլի դիմագիծը եւ անոր մասին ժամանակակից գրագէտներու, քննադատներու, բանաստեղծներու վկայութիւնները: Ան օգտագործած է նաեւ տեղեկութիւններ Սիպիլի աղջկան Աւրինէ Տօնէլեանի հետ իր թղթակցութիւնը 1966–ին:

Աւրինէ Տօնէլեան նկարչուհի էր, աշակերտած է Փանոս Թէրլէմէզեանի: Աւրինէ մեռած է 1975–ին Պոլսոյ Ազգ. Հիւանդանոցի ծերանոցը:

Ամբողջ կէս դար Արեւմտահայ գրականութեան մէջ Սիպիլ ներկայութիւն մը, կարկառուն դէմք եղած է եւ հազուագիւտ կին մտաւորականներէն մէկը:

Սիպիլ – Զապէլ Ասատուր ծնած է 1863–ին Սկիւտար, Սէլամսըզ, յաճախած է նախ Ս. Խաչ Վարժարանը, ապա Սկիւտարի Ճեմարանը, ուր աշակերտած է ծանօթ հայկաբաններու:

Իր հանրային գործունէութեան գըլխաւոր առանցքը կը կազմէ հիմնադրութիւնը «Ազգանուէր Հայուհեաց Ընկերութեան»: Ահա թէ ինչպէս տեղի ունեցած է այս ընկերութեան կազմութիւնը, քաղուած Արշակուհի Թէոդիկի Սիպիլի գրած նամակէն: Իրենց տան նախկին ծառան Յակոբ աղբար երկու տարի առաջ մեկնած Պոլիսէն իր ծննդավայրը՝ Քղի եւ վերադարձած է կոտտուած, թախթխած, կեղտոտ եւ հնամաշ զգեստներով: Զապէլի հարցումներուն թէ այս ի՞նչ վիճակ է, Յակոբ աղբար, կը պատասխանէ թէ իր երկիրը շատ աղքատ է, թէ՛ հազիւ հաց կը գտնեն, այրերուն գործ չկայ, կիները առողջութեան մասին գաղափար չունին, ո՛չ գըրել, ո՛չ կարել – ձեւել գիտեն, բժիշկ չկայ, դեղ չկայ. հիւանդներէն շատեր կը մեռնին անդարման, տղաքը դպրոց չունին, փողոցները կը թափառին եւայլն: Սիպիլ կ՚աւելցնէ թէ բոլոր օրը, բոլոր գիշերը այդ մղձաւանջին տակ մնացի, աչքիս առջեւէն չէր հեռանար թափօրը թշուառ տղոց, բոկոտն, գլխաբաց, հիւանդ: Քանի քանի անգամներ երգած եմ հոգիիս բոլոր թափովը Եփրատի ծաղկաւէտ ափերը, Շաւարշանի բուրումնաւէտ չուշանները իմ սկըսնակի ձախաւեր տաղերուն մէջ, եւ սակայն երբեք չեմ խորհած հոն ապրող տարաբախտ ժողովուրդին մասին: Մեզի սորվեցուցած են շատ մը քաջերու անունները: Իսկ Յակոբ աղբարնե՞րը, անոնց անօթի, անօգնական, անուս դասակնե՞րը...: Յակոբ աղբարէն իր լըսածները կը պատմէ Ճեմարանի իր ութ դասընկերուհիներուն եւ բոլորը միասին կ՚ուխտեն աշխատիլ հայրենիքին համար եւ ահա այս աղջիկներու խումբն է որ կը կազմէ «Ազգանուէր Հայուհեաց ընկերութիւնը» 1879–ին Սիպիլի մօր եւ հօրաքրոջ (Տիկին Ալեանակեանի) հովանաւորութեամբ: Այս ընկերութիւնը ընդհատումներով գոյատեւած է 22 տարի: Միայն առաջին հինգ տարիներուն բացած է գաւառներու մէջ 35 դպրոց:

Պոլսոյ մէջ արդէն կային աղջկանց վարժարաններ, առաջինը, բացուած է Ճանիկ ամիրա Փափազեանի քրոջ կողմէ, այնուհետեւ Ճանիկ Ամիրայի ջանքերով 1821–ին Սամաթիոյ մէջ կը բացուի Նունեան – Վարդուհեան աղջիկներու դպրոցներ: Մինչեւ այս վարժարաններուն բացուիլը Պոլսոյ մէջ զարգացած կիները կը կազմակերպէին դասընթացքներ, որոնցմէ յայտնի է Նազլը Վ.ահանը, մայրը՝ Սրբուհի Տիւսաբի:

Երբ «Ազգանուէր Հայուհեաց»ի թիւը 75-էն կը բարձրանայ 600, ան կը հիմնէ 30 դպրոց գաւառները իգական սեռի համար, Թրքախօս, քրտախօս, արաբախօս հայաբնակ գիւղերու մէջ:

Սիպիլ եղած է նաեւ դաստիարակ, մանկավարժ, դասաւանդած է Պոլիս եւ գաւառները: Իր առաջին ամուսինին փաստաբան Կարապետ Տօնէլեանի հետ մեկնած է գաւառ, Պիլէճիք, Պրուսա, Գազատիս (Անգարա), ուր զբաղած է ուսուցչութեամբ, միեւնոյն ատեն գրական եւ մանկավարժական յօդուածներով աշխատակցելով Պոլսոյ մամուլին: Այդ շրջանին կը հիմնէ նաեւ աղջկանց դըպրոցներ:

Առաջին ամուսինին մահէն ետք, Զապէլ կ՚ամուսնանայ Հրանդ Ասատուրի հետ, եւ միասին կ՚աշխատին աշխարհաբար քերականութեան դասագիրքեր պատրաստել, ուսումնասիրելով ժամանակակից գրագէտներու աշխարհաբարը, որ արդէն իսկ կազմաւորուած ձեւ առած էր 1894–էն առաջ: Անոնք պատրաստեցին դասագիրքեր՝ «Թանգարաններ»ը:

Բազմաթիւ են Սիպիլի հասցուցած աշակերտ – աշակերտուհիները, որոնք աչքառու դեր կատարած են գրականութեան թէ գեղարուեստի մէջ, ինչպէս Սիրարփի Տէր Ներսէսեան, Հայկանոյշ Մառք, Վահրամ Փափազեան, Արուս Ոսկանեան, Աղաւնի Մեսրոպեան: Ներկայիս Պոլիս կ՚ապրին, կը գրէ Ա. Մ. Մինասեան, յայտնի թարգմանչուհի Սիրվարդ Կիւլպէնկեան, խաժեան Լիզէլի տեսչուհի Հերմինէ Գալուստեան (այժմ Փարիզ), վիպագիր Աւրինէ Տատրեան (այժմ Նիս):

Մամուլի մէջ գրած յօդուածներէն Ա. Մ. Մինասեան քաղած է Սիպիլի հայեացքները կեանքի, երիտասարդութեան, գեղարուեստի եւ գրականութեան մասին: Սիպիլ կը մտածէ թէ «լեզուն եւ գաղափարները պէտք է յարմարցնել ժամանակի ոգիին, իմացականութեան յառաջընթացին որ յաւէտ թարմ է: Պէտք է ապրիլ գիտնալ եւ ապրելու արուեստը իր միջավայրին յարմարելուն մէջ կը կայանայ: Ան ամէն բանի մէջ կ՚ուզէ տեսնել գեղեցիկը, նուրբը, մաքուրը եւ ազնիւը, զերծ կեղծիքէ, սուտէ, մոլութենէ:

Սիպիլ նախապէս եղած է գրաբարի պաշտպան: Ըստ իրեն աշխարհաբարը կանոնաւոր ուղղութիւն չունի, լեցուն է ֆրանսերէն եւ թուրքերէն տարրերով: Բայց յետոյ կը համոզուի որ սխալ դիրքի վրայ կանգնած է եւ գործօն մասնակցութիւն կը բերէ աշխարհաբարի կերտման մէջ:

1898–էն ետք Սիպիլ կը սկսի գրական յօդուածներ գրել մամուլի մէջ: «Բանաստեղծութիւնը կը համարէ, զգացման եւ երեւակայութեան գեղահրաշ ուժը որ փոքր հպումով մը կը ստեղծէ լոյս, կեանք եւ խինդ: Ան թափանցուն իմացականութիւնն է որով պէտք է ներզգալ կաթիլ մը ջուրին գեղը: Բանաստեղծութեան մէջ մեծ ու պզտիկ նիւթ չկայ, վսեմը չէ միայն գուպարայաղթ մարտիկը: Ամենամանր բաներն անգամ կըրնան բանաստեղծութեան նիւթ դառնալ,ատոնք եւս վսեմ են իրենց անթափանց գաղտնիքին մէջ: Բանաստեղծը պէտք է իր նիւթը քաղէ իր հոգիէն երբ մանաւանդ իր տաղերն ալ բառերու եւ յանգերու երաժշտութեան հմայքը աւելցնեն անոր վրայ: Խօսքը պէտք է թափանցէ ընթերցողին մտքին եւ հոգիին, արտայայտէ համամարդկային խոհերն ու ըղձացումները. ի՞նչ կ՚արժէ բանաստեղծութիւնը եթէ կաթիլ մը ջուր չցօղէ այրած ճակտին» եւայլն.:

«Ինծի համար գրականութեան մէջ դպրոց չկայ, կ՚ըսէ Սիպիլ: Ամէն մէկ գրող կրնայ ինքն իր մէջ ստեղծել ուղղութիւն, ինքնատիպ ոճն ու ձեւը, արտայայտել իր խոհերը, որոնք ըլլան բընական, համահնչիւն կեանքին ու ժամանակին»:

Ան մեծ հիացող եղած է Սրբուհի Տիւսաբին, անոր ռոմանթիք վէպերուն եւ կը մեղադրէ բոլոր անոնք որ բնական երեւալու համար կը խաթարեն ճշմարտութիւնը: Նաեւ բարձր գնահատող եղած է Զօհրապի նորավէպերուն, իբրեւ անմրցելի հրաշակերտներ:

Երախտապարտ ենք Կոմիտասին, կ՚ըսէ Սիպիլ, մեր ազգային ոգին պատկերացնող երգերուն համար: Անոր երգերը աւերակներու խորերէն յանկարծ Եդեմի դրախտը կը փոխադրեն մեզ:

Սրբուհի Տիւսաբի հետ Սիպիլ, նաեւ անոնց ժամանակակից մտաւորականներ Ստ. Ոսկան, Մ. Մամուրեան, Գր. Չիլինկիրեան կը պաշտպանէին կնոջ դատը: Կինը միայն ծննդաբերութեան մեքենայ չէ կ՚ըսէին: Անոր ազատագրութիւնը նոյնքան անհրաժեշտ է: Սրբուհի Տիւսաբ կնոջ դատը կը պաշտպանէ իր վէպերուն մէջ, իսկ Սիպիլ հրապարակախօսութեամբ, նաեւ իր վէպին «Աղջկան մը սիրտ»ին մէջ: Այս գիրքը գնահատած եւ ցոյց տուած են թոյլ կողմերը, Զօհրապ, Արտ. Յարութիւնեան, Զօպանեան, Յովհ. Գազանճեան, Լ. Խաճանեան, Հ. Մեսրոպ Ճանաշեան, Յ. Օշական, Թ. Ազատեան, Մինաս Թէօլէօլեան, Զապէլ Եսայեան, կը գրէր թէ այս վէպը իրապաշտ եւ վիպապաշտ դպրոցներու խառնուրդ է:

Սիպիլ գրած է նաեւ նորավէպեր որոնք կը կրեն Զօհրապի ազդեցութիւնը եւ ամփոփուած են «Կնոջ հոգիներ» ժողովածուի մէջ: Ասոնց նիւթերու առանցքը կը կազմէ բարոյախօսութիւնը, առաքինութիւնը, ազնուութիւնը, նաեւ պոլսական եւ գաւառական բարքերու նկարագրութիւնը եւ արտաքին կողմերը: Սիպիլի նորավէպերը երբեմն չինծու են:

Սիպիլ ձեռք զարկած է գրական – գեղարուեստական ամէն մարզի: Բացի վէպերէ, նորավէպերէ, բանաստեղծութիւններէ, գրած է նաեւ կարգ մը փոքրիկ թատերգութիւններ:

Գրիգոր Վանանդեցիի կարծիքով Սիպիլ Արեւմտահայ քնարերգութեան զարգացման մէջ կամուրջ մը կը կազմէ Պետրոս Դուրեանի բանաստեղծութենէն դէպի Միսաք Մեծարենցի բանաստեղծութիւնը:

Այս ժամանակներու քաղաքական կացութիւնը, համիտեան բռնակալութիւնը նկարագրելով Ա. Մինասեան ցոյց կուտայ ամլացնող ազդեցութիւնը գրականութեան վրայ, շատ ճիշդ բնորոշումով կ՚ըսէ թէ գրողները փակուղիի առջեւ կը գտնուէին, միայն սէր, կին եւ անգոյն գրականութիւն մը մշակելով. Սիպիլ իր ընդվզումը կ՚արտայայտէր բողոքելով Աստուծոյ դէմ:

Սիպիլի բանաստեղծութեան մէջ բընութիւնը պարզ շրջապատ մը չէ, ան միաձուլուած է իր էութեան հետ, ինչպէս էր ԺԹ. դարու առաջին կիսու ֆրանսական քնարերգութեան մէջ: Կը սիրէ ծովը, որովհետեւ «ան իր հոգիին պատկերն է»: Անոր մշուշները իր հոգիին վարանքներն են: Իր թախիծը կը բաղդատէ լքեալ տաճարին հետ, ուր փակ են դուռները, ո՛չ ուխտաւոր, ո՛չ ժամկոչ ներս կը մտնէ, «բայց երբ արցունքով պաշարուն՝ յոյսերն իրենց լոյսը կը սաղմոսերգեն, ժամն աղօթքով կը լեցուի»:

«Տեսիլքներ» բանաստեղծութիւնը գըրած է Կիլիկիոյ Ջարդի ահաւոր տպաւորութեան տակ: Իսկ «Ազատները 1915ի աղէտին խտացումն է:

Երբ Սիպիլի բանաստեղծութեանց հատորը «Ցոլքեր» լոյս կը տեսնէ, մամուլը մեծ խանդավառութեամբ կ՚ընդունի:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԱՊԱՏԿԱՆ ԹԵՄԵՐՈՒՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽԱՆՑՈՒՄԸ (*)

Առ Նորին Ամենապատուութիւն
Տ. Տ. Եղիշէ Ս. Արքեպս. Դուրեան,
Բարեխնամ Պատրիարք Ս. Աթոռոյն
Երուսաղէմի

Ամեն. Սրբազան Հայր,

Համաձայն Ձեր Ամենապատուութեան բարձր հրամանին, պատիւ ունինք այսու խոնարհաբար ներկայացնել, Սուրիոյ մեր թեմերուն (Պէյրութ, Դամասկոս եւ Լաթաքիա) աթոռապատկան եկեղեցիներու, վանքերու եւ վարժարաններու Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան փոխանցման գործողութեանց տեղեկագրութեան հետ, այն խնդիրի ծագման, ընթացքին եւ վերջաւորութեան ամփոփումը:

×

Ս. Աթոռոյ բոլոր միաբաններս եւ մանաւանդ Ձեր Ամեն. Սրբազնութիւնը՝ իբրեւ պետ Ս. Ուխտիս, լաւ ըմբռնած ենք, թէ պատմական ի՞նչ արժէք կը ներկայացնեն մեզ համար Սուրիոյ աթոռապատկան այդ թեմերուն եկեղեցիներն ու վանքերը, որոնք մինչեւ ԺԹ. դարու վերջին քառորդը՝ Հայաստանէն եւ Կիլիկիայէն ցամաքային ճամբով Ս. Քաղաքս այցելող հայ ուխտաւորական կարաւաններու օթեւաններ եղած են «Հոգետուն» անունով, եւ Երուսաղէմի Ս. Աթոռը միշտ կատարած է իր վրայ դըրուած եւ միջազգային կերպով ճանչցըւած երկու բարձր պարտականութիւնները, որք են՝ 1. պաշտպանել եւ պայծառ պահել հայ ազգին վայելած դարաւոր իրաւունքներն ի Ս. Տեղիս, եւ 2. դիւրացնել հայ հաւատացեալներուն ուխտագնացութիւնը դէպի Ս. Երուսաղէմ:

Այդ վայրերու մեր եկեղեցիներուն եւ հոգետուներուն յիշատակարանները՝ ի մասին հիմնարկութեանց կամ յաւելեալ շինութեանց՝ ցոյց կուտան թէ դարերու ընթացքին մեր միաբանները ո՛րքան նախանձախնդիր եղած են Ս. Աթոռոյ այդ աւանդական պարտականութիւններուն հանդէպ:

Պէյրութի, Դամասկոսի եւ Լաւոդիկէի վանքերուն ու եկեղեցիներուն գլուխը գտնուող Ս. Աթոռոյ միաբան հոգեւոր տեսուչները, որոնք պատրիարքական փոխանորդի հանգամանք ալ ունեցած են զինադադարէն ետք, վերջին տարիներս աւելի նշանակութիւն ստացան իրենց պաշտօնական դիրքովը. վասնզի ընդհանուր պատերազմէն յետոյ կազմուած Մեծ – Լիբանանի, Սուրիոյ եւ Ալաուիթներու պետութեանց մօտ այդ տեսուչները Պէյրութի, Դամասկոսի եւ Լաւոդիկէի մայրաքաղաքներու մէջ, հին ֆէրմաններու ուժով, Ս. Աթոռոյ ներկայացուցիչներ հանդիսացան:

×

Զինադադարին յաջորդած ամիսներուն՝ Դամասկոսի Ս. Սարգիս, Պէյրութի Ս. Նշան եւ Լաւոդիկէի Ս. Աստուածածին վանքերն ու եկեղեցիները եղան գլխաւոր եւ կարեւոր կեդրոններ, ուր ամփոփուեցան Սուրիոյ անապատներէն վերադարձողները եւ տարագրութեան, պատերազմի եւ ջարդերու շրջաններէն վերապրողները: Յիշեալ վայրերուն մէջ վերահաստատուած Ս. Աթոռոյս պատր. փոխանորդներուն միջոցաւ բաժնուեցան այդ խեղճ տարագիրներուն համար ղրկուած նպաստներն ու օգնութիւնները: Զինադադարին յաջորդեց Կիլիկիոյ գրաւումը Ֆրանսական պետութեան կողմանէ, եւ Հայերուն հոն ամփոփուելու մասին նոր յոյսեր արթնցուեցան, բայց երբ 1921 Հոկտեմբերին տեղի ունեցաւ Կիլիկիոյ դժբախտ պարպումը Ֆրանսացւոց կողմէ, 100.000–է աւելի հայ ժողովուրդի բազմութիւնը ցաւալի պարագաներու տակ, ու մեծ կորուստներով դէպի Սուրիա սկսաւ գաղթել:

Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան կամքը, որ մեծապէս վնասուած եւ թուով ալ զգալապէս նուազած էր պատերազմի հալածանքներու երեսէն, ընկերացած էր իր գաղթական ժողովուրդին ի Սուրիա, սակայն ի վիճակի չէր ապահովելու իր ցըրուած հօտին հոգեւոր պէտքերը: Բացի անփոփոխ մնացած Բերիոյ հին վիճակէն՝ կացութիւնը դժնդակ էր նորահաստատ մեծ քէմբերուն, եւ սատ ու անդ նոր կազմուող գաղութներուն մէջ:

(Շար. 1)

(*) Այս փոխանցման առթիւ փոխանակուած նամակները ի Տանն Կիլիկիոյ Պատ. Սահակ Բ. եւ Երուսաղէմի Եղիշէ Պատրիարք Դուրեանի միջեւ, լոյս տեսած առանձին գրքոյկի ձեւով, 1930–ին Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց տպարանը:

Բ. Զարդարեան կը գրէ թէ «իբրեւ ճըշմարիտ բանաստեղծութեան արտայայտութիւն միակն է վերջին գրականապէս ցամաք տարիներու անպտուղ ընթացքին մէջ … անոր ներշնչումներու մաքրութիւնը, թարմութիւնը կը սքանչացընէ զիս»: Վահան Տէրեան բարձր դնահատողներէն մէկն է Սիպիլի, Պետրոս Դուրեանի եւ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի:

Բացասական արտայայտութիւն ունեցած է Մինաս Բերբերեան Աղեքսանդրապոլի «Ոստիկ»ի մէջ «բոլոր ոտանաւորներու վրայ կարծէք փուլ է ձըգուած, կարծէք պլպլացող կանթեղի տըպաւորութիւն թողեն … Տեսայ զարմանալի միօրինակութիւն ձեւի, զգացմունքի եւայլն: Ասոր դէմ Մերուժան (Արամ Անտոնեան) պաշտպանելով Սիպիլը, երեք թէ կանացի սրտին յատուկ ցաւեր երգած է: Օշական կամ Յակոբ Քիւֆէճեան կը գրէր թէ Սիպիլ մեծապէս նպաստեց բանաստեղծութեան արտաքին գեղեցկացմանը, մտցուց ճաշակ, կանացի բնազդ, գեղեցիկ ձեւեր: Իրեն համար «ժանեակներ»ը հրաշալի նկարչութիւն է, լաւագոյն գոհար մը. Զօպանեան կը գրէր թէ Սիպիլ իր յատուկ տեղն ունի մեր գրականութեան մէջ, մանաւանդ բանաստեղծութեամբ: Եթէ քիչ կը գըտնենք խոր զգայնութեան մը թրթռումը, կը գտնենք սակայն, լաւագոյն էջերուն մէջ, ազնուական խառնուածք մը եւայլն:

Զապէլ Եսայեան 1916-ին Թիֆլիսի Հորիզոնին մէջ կը գրէր «Սիպիլ մայրաքաղաքի նրբերանգ բանաստեղծուհի է, որ իր նիւթերու եւ ներշնչումներու փափկութիւնը կը ձեւաւորէ այնպիսի ճկուն ու մետաքսաւէտ ոճով որ նրա գրչի տակ հայերէն լեզուն կը դառնար անոր մի տեսակ մրմունջ ընդունակ ամէն տեսակ նրբութիւններու:

«Հայ նոր գրականութեան պատմութիւն» (Երեւան 1972) գիրքին մէջ Ս. Սարինեան կը գրէ թէ Սիպիլի առաջին շրջանի բանաստեղծութիւնները գեղեցիկ էին, երաժշտական լի սրտայոյզ պատկերներով, մելամաղձիկ շեշտերով, եւ սրտէն կը զգացուէր արուեստագէտը:

Բոլոր գրողներու կողմէ շեշտուած է թէ Սիպիլի բանաստեղծութիւնը ունի իրեն յատուկ կանացի դրոշմ, որ նոր էր հայ գրականութեան մէջ: Սիպիլ կրած է ազդեցութիւնը, կը գրեն, Ժորժ Սանտի եւ Ալֆրէտ տը Միւսէի, Ան մասնաւորապէս ուսումնասիրած է Վէռլէնը եւ կատարած թարգմանութիւններ անկէ:

Սիպիլ գրած է նաեւ բանաստեղծութիւններ մանուկներու համար, ցրուած ընթերցարաններու մէջ, Զապէլ եւ Հըրանդ Ասատուրի ԹանգարաննԵրուն եւ Արամ Անտոնեանի ԳանձարաՆէն մէջ: Իբրեւ հէքեաթ գրած է Շարուր եւ ուրիշ նաեւ Հանըմ Նազարը:

Օտար բազմաթիւ լեզուներու թարգմանուած են Սիպիլի բանաստեղծութիւնները:

1933-ին, իր մահէն մէկ տարի առաջ Սփիւռքի եւ Հայրենիքի մէջ մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ իր գրական եւ հանրային գործունէութեան յիսնամեայ յոբելեանը եւ 1934-ին յաւէտ փակեց աչքերը:

Սիպիլ այն բանաստեղծներէն չէ որոնք կրնան մէկ օրէն միւսը ժամանակավրէպ դառնալ: Թերեւս մոռցուին իր վէպերը, նորավէպերը: Բայց իր բանաստեղծութիւնը կը մնայ: Զգացումը տեւական է մանաւանդ եթէ անոր զգեստաւորումը գեղեցիկ, հմայիչ է: Կարելի է որեւէ ատեն ձեռք առնել Սիպիլի բանաստեղծութիւններէն որեւէ մէկը եւ ըմբոշխնել գեղեցկութիւնը: Ա. Մ. Մինասեան մէջտեղ հանած է Սիպիլի ազնուական բանաստեղծուհիի դիմագիծը, տալով անոր իր արժանավայել տեղը մեր գրականութեան մէջ:

Մ. ՄԱՆՆԻԿ

ԱԶԳԴ ԼՈ՛ՅՍ, ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ…

Գրեց՝ ԳՐԻԳՈՐ ՇԷՆԵԱՆ

«Ասպարէզ» օրաթերթի Ուրբաթ 26 Յունիս եւ Շաբաթ 27 Յունիս թիւերուն մէջ կարդացինք առեւտրական ծանուցում մը, ըստ որուն, հրապարակի վրայ է արդէն եւ ծախու՝ «օրհնուած ջուր Յորդանան գետէն»: Հրաշագործ այս ջուրը օրհնուած է Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքարանի վարդապետներէն մէկուն ձեռքով:

Ապա, ծանուցումը կ՚ընդգծէ.

«Առողջութեան, երջանկութեան եւ բարգաւաճման համար, ապսպրէ շիշ մը այս օրհնուած ջուրէն տունիդ, գրասենեակիդ կամ ինքնաշարժիդ համար»:

Պարզ շիշը՝ 6.50 տոլար, Գալիֆորնիոյ համար՝ աւելի 6% վաճառման տուրք (Սէյլզ Թաքս):

Մկրտութեան համար շիշը 25 տոլար: Ուշադիր եղէք. - Իւրաքանչիւր շիշին կ՚ընկերակցի վաւերաթուղթ մը:

Հողեկան բիւրեղացեալ հրճուանքով աչքդ կը լուսենք, ո՛վ տառապակոծ ժողովուրդ Հայոց:

Այլեւս վերջ պիտի գտնեն տառապանքներդ:

Այլեւս միշտ առողջ եւ երջանիկ պիտի ըլլաս:

Այլեւս միշտ բարգաւաճ պիտի ըլլաս …

Անշուշտ եթէ ունենաս շիշ մը այս օրհնուած ջուրէն: Զմոռնա՛ս, Երուսաղէմի Հայոց վարդապետներէն մէկուն ձեռքով օրհնուած…

Եթէ այս ջուրէն ունենաս տանդ կամ գրասենեակիդ մէջ, միշտ առողջ եւ երջանիկ պիտի ըլլաս: Որեւէ հիւանդութիւն ունեցա՞ր, կաթիլ մը խմէ այդ օրհնեալ ջուրէն, արդէն բուժուած ես: Այս ձեւով, քեզ «կողոպտող» բժիշկներու ձեռքէն ազատ պիտի ըլլաս, հիւանդանոցներու դժոխքէն զերծ պիտի կացուցուիս…

Հաշուէդ կտրելով բժշկական ապահովագրութիւն վճարելէ ալ վերջնականապէս պիտի ազատիս: Հաւաստի աղբիւրներ կ՚ըսեն, թէ բժիշկներն ու հիւանդանոցները, ի լուր այս հրաշագո՛րծ ջուրին գտած ընդունելութեան, աղերսագրերով դիմած են Նախագահ Ռէկընին, որ արգելք դնէ օրհնեալ ջուրի ներածումին: Այլապէս, միլիոնաւոր մարդիկ, որ առողջապահական բաժնի մէջ են, նախ անգործութեան, հուսկ ուրեմն՝ սնանկութեան պիտի դատապարտուին…

Եթէ այս ջուրէն շիշ մը ունենաս ինքնաշարժիդ մէջ, ո՛չ դողերը վրադ պիտի յարձակին եւ ոչ ալ արկած պիտի ունենաս: Իսկ եթէ սխալմամբ օրհնեալ ջուր չունեցողի մը հետ արկած ունենաս եւ ինքնաշարժդ ջարդուփշուր ըլլայ, դուն բոլորովին անվնաս, ողջ - առողջ դուրս պիտի գաս…

Եթէ տանդ մէջ հրդեհ ծագի, քանի մը կաթիլ սրսկէ այս ջուրէն եւ ահա հրդեհը ընդմիշտ պիտի զսպուի…

Իսկ երկրաշարժի պարագային բնա՛ւ մտահոգուելու պէտք չունիս. պահապան ջուրը անսասան պիտի պահէ տունդ:

Եթէ այս օրհնուած ջուրէն կաթիլ մը կրես վրադ եւ սխալմամբ բարձունքէ մը կամ էյֆայր Սթէյթ Պիլտինկէն վար իյնաս, մի՛ մտահոգուիր, քիթդ անգամ պիտի չարիւնի, սկրթուք մ՚իսկ պիտի չունենաս…

Եւ քանի որ այս ջուրը նաեւ բարգաւաճման կարելիութիւն ալ կ՚ընծայէ, ուրեմն հաւատա՛. գործերդ պիտի բարելաւուին եւ նովին բանիւ իսկ երկուքդ ալ (այսինքն դուք եւ ջուրը) պիտի ծառայէք … հայապահպանման:

Կ՚առաջարկենք սրբազան առաջնորդներուն (բոլոր թեմերուն) անմիջապէս նիստի հրաւիրել իրենց կրօնական ժողովները, որոշելու համար, թէ այս օրհնուած ջուրը (չմոռնաք, օրհնուած Երուսաղէմի վարդապետներէն մէկուն ձեռքով (աւելի լաւ չըլլա՞ր, փոխանակ հասարակ ջուրի, այս յատկայատուկ ջուրը գործածել մկրտութեան ատեն: Այս ձեւով, առիթ տրուած կ՚ըլլայ նաեւ մեր շատ մը չտես ազգակիցներուն պարծենալու սա ձեւով. - Իմ զաւակս պարզ ջուրով մկրտուած չէ, այլ Յորդանան հետէն բերուած օրհնեա՜լ ջուրով…

Ստոյգ աղբիւրներու համաձայն, Երուսաղէմէն դէպի Լոս - Անճըլըս արդէն իսկ ճամբայ ելած է ջրատար նաւատորմ մը (այս անգամ հաւաքականօրէն օրհնուած, անշուշտ կռահեցիք, Երուսաղէմի վարդապետներէն մէկուն ձեռքով), աճող կարիքներուն գոհացում տալու համար:

Ի դէպ, ի՛նչ համեստութիւն այս անըստգիւտ վարդապետին կողմէ, որ իր անունը խոնարհաբար գաղտնի կը պահէ: Մինչդեռ, վարդապետները իրենց կատարած սովորական գործերը կը ծանուցանեն ի ձայն փողոյ եւ թմբկի…

Նոյնքան եւ քիչիկ մըն ալ աւելի համեստ կը թուի ըլլալ այս հրաշագործ ջ ո ւ ր ի ն գիւտը ընողը, գաղտնի պահելով իր անունը: Հայ ժողովուրդը ի՛նչ փորձանքներէ կը փրկուէր, եթէ քիչ մը աւելի կանուխ կատարուէր Յորդանան գետի քրիստոսակոխ (ինչպէս կը շեշտէ ծանուցումը) ջուրէն … Ափսո՛ս, հազար ափսոս …

Արդարեւ, առողջ, երջանիկ եւ բարգաւաճ ըլլալով, այսօր մեր թիւը 200 միլիոնի հասած կ՚ըլլար եւ մենք, անկասկած, Արեւելքի հզօրագոյն տէրութիւնը կ՚ըլլայինք…

Ոչինչ: Հայկական առածը կ՚ըսէ. Ուշ լինի, նուշ լինի: Ուրեմն, գրուած է եղեր, որ յամի Տեառն 1981 թուին, համեստ եւ անանուն դիւտարար մը պիտի տեսնէ Յորդանան գետի ջուրերուն բարիքները եւ զանոնք պիտի տրամադրէ (չնչի՛ն գումարի մը փոխան) հայ ժողովուրդին (անշուշտ ուրիշ համեստ եւ անանուն վարդապետի մը կողմէ օրհնըւելէ ետք):

Ո՛վ զարք, ո՛վ բարք …

Ի դէպ, Շաւարշ Նարդունի երբ կը խմբագրէր մեծանուն հրապարակագիր Շաւարշ Միսաքեանի «Օրեր եւ Ժամեր» հատորը, կը վկայէր, թէ եթէ մէկ միլիոն ֆրանք ալ վճարէին, Շաւարշը ազգին վնասակար ծանուցում չէր տպեր «Յառաջ»ի մէջ, որքան ալ նիւթական անձուկ կացութեան մատնուած ըլլար թերթը …

«ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ» (Քալիֆորնիա), Յուլիս 9

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ Գրողներու Ընկերութեան կեդրոնին մէջ (Պուէնոս – Այրէս), Յուլիս 8-ին, տեղի ունեցած է Ուիլեըմ Սարոյեանի նուիրուած յուշի – երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Հայ Կեդրոնի վարչութեան եւ գործակցութեամբ Համազգայինի: Ներկայ եղած են Դաւիթ Եպիսկ. Սահակեան, Գրիգոր վրդ. Բունիաթեան, Լիբանանի Արժանթինի դեսպան Էտմոն Խայաթ եւ ստուար հասարակութիւն մը: Յայտագիրը վարած է Ֆելիսա Գույումճեան: Թատերական քըննադատ Խուան Ա. Արիաս Պալիոֆէթ ներկայացուցած է «Սարոյեան թատերագիրը», գրագիտուհի Այտէ Խոֆրէ Պարրոսօ խօսած է «Սարոյեան արձակագիր»ի մասին, իսկ Ակուսթին Դաւիթեանի նիւթը եղած է «Հայը Սարոյեանի գործերուն մէջ» բոլորն ալ սպաներէնով: Դեբասան Օսվալտօ տէ Մարքօ ընթերցումներ կատարած է Սարոյեանի գործերէն:

×

ԳՈՐՏՈՊԱՅԻ «Անդրանիկ» ակումբին մէջ, Յունիս 27-ին, տեղի ունեցած է պարահանդէս մը, կազմակերպութեամբ «Սիմոն Զաւարեան» Պատանեկան Միութեան: Ձեռնարկը յաջող անցած է եւ առիթ տուած երիտասարդ տղոց ու աղջիկներու ամրապնդելու իրենց կապը հայկական միջավայրի հետ:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԲԱՆԱԿԸ Կ՚ՈՒՇԱՆԱՅ

«Խուճապի աղաղակէն քաջալերուած, կռուողները պատնէշներէն փողոց թափեցան, զէնքերով քիւրտ խուժանին վըրայ իյնալու համար: Գիւղի փողոցներուն մէջ փախչող Քիւրտերու եւ Թուրքերու ետեւ ինկած էին մի քանի հայ ձիաւորներ: Աղմուկ, իրարանցում, փախուստ ու արիւն: Քիւրտերու խուճապը փողոցներէն հետզհետէ կը մաքրուէր: Գիւղացիները իրենց շարժումներէն խանդավառ, կ՚ուզէին դէպի Կաթնաղբիւր շարժիլ, ուր Սպիտակ Ձիաւորը կռուի բռնուած էր Ճին Տուրսունի ու Ճէլալի փեսին ուժերուն հետ:

«Գիւղացիներու այդ անկանոն շարժումը դէպի Կաթնաղբիւր վտանգաւոր էր: Գիւղամէջ մտնող հայ ձիաւորները ըմբռնեցին ժողովուրդը ետ շարժել ու թումբ կենալ, մանաւանդ որ կային կիներ, երեխաներ ու ծերեր: Մաս մը գիւղացիներ բարձրացան եկեղեցնայ տանիքը: Կիներ, տղամարդիկ, աղջիկներ կըտուրին շարուած՝ կը դիտէին կռուին վայրը: Ես ալ տանիք ելայ, աղբրտիք, ու տեսայ, թէ ինչպէ՛ս Սպիտակ Ձիաւորը փախչող ձիաւորի մը ետեւ հասաւ, ինչպէս ուժեղ հասաւ, որ միւս ձիաւորը փախուստի պահուն՝ ձիով հաստ ծառի մը զարնուեցաւ ու կ՚ըսես փլաւ տան մը պէս:

«Ծառին զարնուած ձիաւորը Ճէլալի փեսան էր: Կռիւը շատ երկար չտեւեց: Ձիաւոր զօլամներէն ոմանք, գիւղամէջով, խուճապի ճամբով ուզեցին իրենք զիրենք ազատել: Անոնք եկեղեցնայ փողոցը մտան ձիերու դիժացած աչքերով ու փողոցներուն քարերը ճաթեցնելով: Քընծ որ ուրուրներ անոնց ետեւէն հասան գիւղամէջի հայ ձիաւորները:

«Գիւղի բնակիչներուն լուր հասաւ, որ Խեւ Մանաս սպաննուած է Կաթնաղբիւրի ճամբուն վրայ, Ճին Տուրսունի ձեռքով: Մի՛ ըսեր, որ Սպիտակ Ձիաւորը երբ քիւրտ զօլամներուն վրայ կը յարձակի, Ճին Տուրսուն իր զօլամներով դիմանալու փորձեր կ՚ընէ, յետոյ նեղն ինկած, Մարտիկի հարուածէն խուսափելու համար, մի քանի զօլամներով ինքզինք Կաթնաղբիւրի ճամբան կը ձգէ: Կաթնաղբիւրի ճամբուն վրայ այս անգամ կը հանդիպի Խեւ Մանասի խումբին: Ճին Տուրսուն, ինչպէս կ՚երեւի, թակարդի մէջ դժուարաւ կ՚իյնայ ու արագ մտածող է: Առանց շփոթելու, խումբին վրայ կը յարձակի ու կը փարտէ սուրը Խեւ Մանասին, որ իր ուժեղ հասակով, խելագարի մերկ կուրծքով, Սամսոնի կերպարանքով Տուրսունի ձիուն գլխէն բռնած՝ ձիու ուժին դէմ կը կենայ: Խեւ Մանաս կ՚իյնայ՝ գլուխը ճեղքուած: Այնտեղ կը սպաննուին Տուրսունի զօլամներէն երեքը: Իսկ ինքը՝ Տուրսուն՝ կ՚ազատի ու արտերուն մէջէն ինքզինք դէպի Ախուրին կողմը կը զարնէ:

«Երբ կռուի ձայները դադրեցան Կաթնաղբիւրի մօտ, երբ անցաւ վտանգը, գիւղացիները, բոլորը, բոլորը, տանիքներէն, փողոցներէն, տօն օրերու ուրախ աղմուկով դեղէն դուրս, դէպի Կաթնաղբիւրի հրապարակը քալեցին՝ իրենց ետեւ թողուցած վիրաւորներ ու սպաննըւածներ:

«Կաթնաղբիւրի հրապարակը տեսնելու բան էր, աղբրտիք: Մարտիկի ձիաւորները, կ՚ըսես երկաթ հագած ասպետներու պէս, նստած էին ձիերուն վրայ: Ձիաւորները իրենց մէջ առած էին Ճին Տուրսունի ու Ճէլալի փեսին զինաթափուած զօլամները: Ծառերու մէջ կային ձիերու ու զօլամներու դիակներ: Այդ զինաթափուած զօլամներուն մէջ էր Ճէլալի դեւերէն զարնուած ու վիրաւորուած փեսան, որ կեցած էր այնտեղ կաղ ոտքով, աչքերը փորուած մարդադէլի մը պէս:

(Շար. 368)

ՁՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մկրտիչ Հայթաեանի *մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի եղած են հետեւեալ նուէրները Շաւիլի Եկեղեցւոյ պայծա–ռութեան. – Տէր եւ Տիկին Շմաւոն Գալ–եան* 200, *Տէր եւ Տիկին Ոսկան Գալեան, Տիկին Էլիզ Շամինեան, Պ. Վարդան Էլ–մասեան, Օրիորդ Աստղիկ Առաքելեան, Տէր եւ Տիկին Մատթէոս Գալեան, Տէր եւ Տիկին Մանուկեան* 100–*ական Ֆ.:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէսինի Եկեղեցւոյ վարչութիւնը ստա–ցած է. – Նախկին Տէսինաբնակ (Այժմ Քօթ տ'Ազիւր) Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Գարաճեանէ իրենց հանգուցեալ բարե–կամներու յիշատակին 100, *Տէր եւ Տի–կին Վարուժան Սարգիսեան,* Կարօ Օհան–եանի *յուղարկաւորութեան առթիւ փո–խան ծաղկեպսակի Տէսինի Եկեղեցւոյ* 200 *Ֆ.:*

Ի ՆՊԱՍՏ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Անոյշ Գասգասեանի *յիշատակին՝ Պօ–ղոսեան ընտանիք, Ճառայեան Վահրամ, Կարօ Ցովսէփեան, Ցարութիւն Մեքճեան* 100–*ական, Տէր եւ Տիկին Մեքճեան, Այրի Տիկին Նազիկ Մեքճեան, Շալճեան* 50–*ական Ֆ.* Պետրոս Ջինիճեանի *յիշա–տակին՝ Ջինիճեան ընտանիք* 1000, *Մել–քոնեան* 100 *Ֆ.* Տիրան Խայիկեանի *հոգե–հանգստեան առթիւ՝ Երուանդ Տօրում–եան* 50 *Ֆ.:*

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՋՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ԻՐԱՒԱՎԻՃԱԿ՝ ԼՈՃԱՆ

Կը խնդրուի յարգոյ հասարակութենէն ու պատկան մարմիններէն նկատի ունե–նալ որ ամառնային արձակուրդի բեր–մամբ, Հ. Բ. Ը. Միութեան զուիցերա–կան իրաւավիճակով Ընկերակցութեան Գրասենեակը՝ Լոզան փակ պիտի մնայ Օգոստոս 7–էն Սեպտեմբեր 6–ը:

ԴԻՒԱՆ
ՎԱՐԻՉ ՄԱՐՄՆՈՑ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
ՓԱԿ Է ՕԳՈՍՏՈՍ ԱՄԻՍԸ

ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2–ԻՆ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7-ԻՆ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ֆրանսայի համասերաստահայ վերա–հինաց միութիւնը, առ ի գիտութիւն կը տեղեկացնէ որ Միացեալ – Նահանգներէն «Նոր Սերաստիա» պարբերաթերթին խմբագիր՝ Վահան Ղազարեան եւ Թոր–գոմ Փեհլիվանեան, ուխտագնացութիւն մը կազմակերպած են դէպի Հայաստան Սեպտեմբեր 19–*էն Հոկտեմբեր* 2 :

Ֆրանսայի այն հայրենակիցները, ո–րոնք կը փափաքին միանալ այս խում–բին, պէտք է դիմեն հայրենակից՝ Ժաք Շելելեքեանի, վարը տրուած հասցէին: Խումբը ներկայ կ'ըլլայ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին գահակալութեան 26–*րդ տարեդարձին, կ'այցելէ նաեւ Սեւան, Գառնի, Գեղարդ, Սարդարապատ եւլն., ղեկավարութեամբ Ժ. Շելելեքեանի:*

Արձանագրուիլ. –

J. CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS

87, La Canebière, 13001 Marseille
tél. (91) 95 - 90 - 12
Lic. A. 1037

Մեկնում նոյն թուականին Փարիզէն, Լիոնէն, Մարսէյլէն :

Ecole St. Grégoire de Nareg

— Les inscriptions à l'Ecole St. Grégoire de Nareg sont dès maintenant ouvertes pour l'Année Scolaire 1981-1982.

Pour tous renseignements s'adresser au Père ZABARIAN.-

38, Route de Collonges
69450 - St. Cyr au Mont d'Or
Tél.: (7) 847. 28. 65

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ
ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահագդ	200	(235,20)
Հոգեհանգիստ	100	(117,6))
Շնորհակալիք	100	
Հարսնիք, նշանտուք	100	
Ծնունդ	100	
Կը փնտռուի	40	(47,04)
Կ'ուզուի	60	(70,56)

Այս գիները մէկ անգամ հրատա–րակելի և սովորական ծաւալով ազ–դերու համար են, չորրորդ էջ: Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական եւ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

Վերոյիշեալ սակերու վրայ կ'աւելնայ Թէ. Վէ. Ա.Ն՝ 17,60 *առ հարիւր (տես՝ փակագիծի մէջ գու–մարները):*

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1981–1982 Ուսումնական Տարեշրջանի Արձանագրութիւնները բացուած են

Ա.– Վարժարանս կ'ընդունի ՑԵՐԵ–ԿՕԹԻԿ եւ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ հայ աշա–կերտներ, ՄԱՆՉ եւ ԱՂՋԻԿ, 6 տա–րեկանէն սկսեալ:

Բ.– Վարժարանս ունի՝ ՆԱԽԱԿՐ–ԹԱՐԱՆԷՆ մինչեւ ՊԱՔԱԼՕՐԷԱՑ–ի աւարտական դասարան՝ Ա. Բ. Գ. Դ. բաժիններով:

Գ.– Գիշերօթիկ բաժինը վերապահ–ուած է մանչերուն:

Դ.– Ապահովուած է ինքնաշարժի յատուկ սպասարկութիւն, ցերեկօթիկ աշակերտները հաւաքելու եւ ցրուելու համար:

Ե.– Որոշուած է թոշակի վերաբեր–եալ յատուկ դիւրութիւններ կատա–րել՝ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ ամէն աշա–կերտի արձանագրութեան համար:

Զ.– Ծրագրուած է բանալ ԱՐԴԻԱ–կան ՆՈՐ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱԺԻՆ:

Հետաքրքրուող ծնողքները կը հրա–ւիրուին փութով յարաբերութեան մէջ մտնել վարժ.իս Տեսչութեան հետ:

26, Rue Troyon - 92310 *SEVRES*
Tél.: 534. 68. 28

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան՝
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 11–ԻՆ.

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան
Որբերու Օգնութեան Մարմնի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Ի նպաստ՝ Հայկ. վարժարաններու
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6–ԻՆ

×

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեց–ւոյ հիմնարկութեան 50–ամեակի բացա–ռիկ հանդիսութիւնը՝
Հոկտեմբեր 11, Կիրակի օր,
բարձր հովանաւորութեամբ Հայրապե–տական Պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ:
Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

×

ԼԻՈՆ.– Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնա–ճիւղի Պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 7–ին, Casino Charbonnière.

SABERATOURS

DEMENAGE

A partir du 1er Août
Sa nouvelle adresse sera:

31, RUE D'ARGENTEUIL
75001 - PARIS
Tél.: 261. 51. 13
Métro: Pyramides

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կոմիտաս Փողոց, 4

1981 / 82 *Տարեշրջանի արձանագրու–թիւնները սկսած են: Հեռաձայնել.–*

– *Տիկին ԳԱՐԱՃԵԱՆ* 375. 27. 89

– *Տիկին ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ* 376. 68. 19

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդ–ներէն կը խնդրուի որ, իրենց հասցէնե–րու առժամեայ փոփոխութեան համար՝ դիմեն մեկնումի թուականէն 6 ՕՐ ԱՌԱՋ, *տալով* անպայման երկու հասցէները *(ընթացիկը եւ նորը) եւ* 12 *Ֆ.–ի դրոշ–մաթուղթ:*

Մեր այն բաժանորդները, որոնք կըր–նան իրենց Թաղի Թղթատարին միջոցաւ կատարել տալ այս գործողութիւնը, մե–ծապէս դիւրացուցած կ'ըլլան արդէն ծանրաբեռնուած Վարչութեան աշխա–տանքը:

Իտալիոյ համար հասցէի առժամեայ փոփոխութիւն չենք կրնար ընդունիլ, Թղթատարական անկանոնութեանց պատ–ճառով:

Բոլոր դիմումները պէտք է ըլլան ԳՐԱ–ԻՈՐ: Հեռաձայնով չընդունուիր:

Կը խնդրուի մեր բաժանորդներէն՝ փակել իրենց առկախ հաշիւները, ար–ձակուրդներէն առաջ:

Շնորհակալութեամբ՝

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

VOYAGES EN ARMENIE 1981

1° VOYAGES DE 12 JOURS
du 05 au 16 Sept. 81 — 3.990 F.

2° VOYAGES DE 14 JOURS
du 02 au 15 Octobre 81 — 3.490 F.

Renseignement - inscriptions

MONDOTOURS
OCIVEP

Spécialiste des Voyages
sur l'Arménie depuis 15 ans

2, rue de Sèze
75009 Paris
tél. 266 50 12
Permanence les Vendredis
de 14 à 19 h.
S'adresser à:
Elia PEHLIVANIAN
tél. domicile : 384 31 28

Les places étant limitées, veuillez nous renvoyer le coupon-réponse le plus tôt possible.
Lic. A 721

Mme Elia PEHLIVANIAN

Organisation Technique Mondotours
2, rue de Sèze 75009 Paris

Nom
Prénom
Adresse
.... Tél.
Ville Code postal........

1) M'inscris au Voyage spécial Arménie du au
ci-joint 25% d'acompte.

2) Désire recevoir une documentation sans engagement de ma part pour :
....

Rayer les mentions inutiles

ARMÉNIE

Nos prochains départs de PARIS, LYON et MARSEILLE

août : du 15 au 28

septembre : du 5 au 18

du 21 septembre au 5 octobre

Voyages accompagnés par: VAROUJAN SARKISSIAN

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
tél. 261 - 51 - 13
M° Pyramides

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935